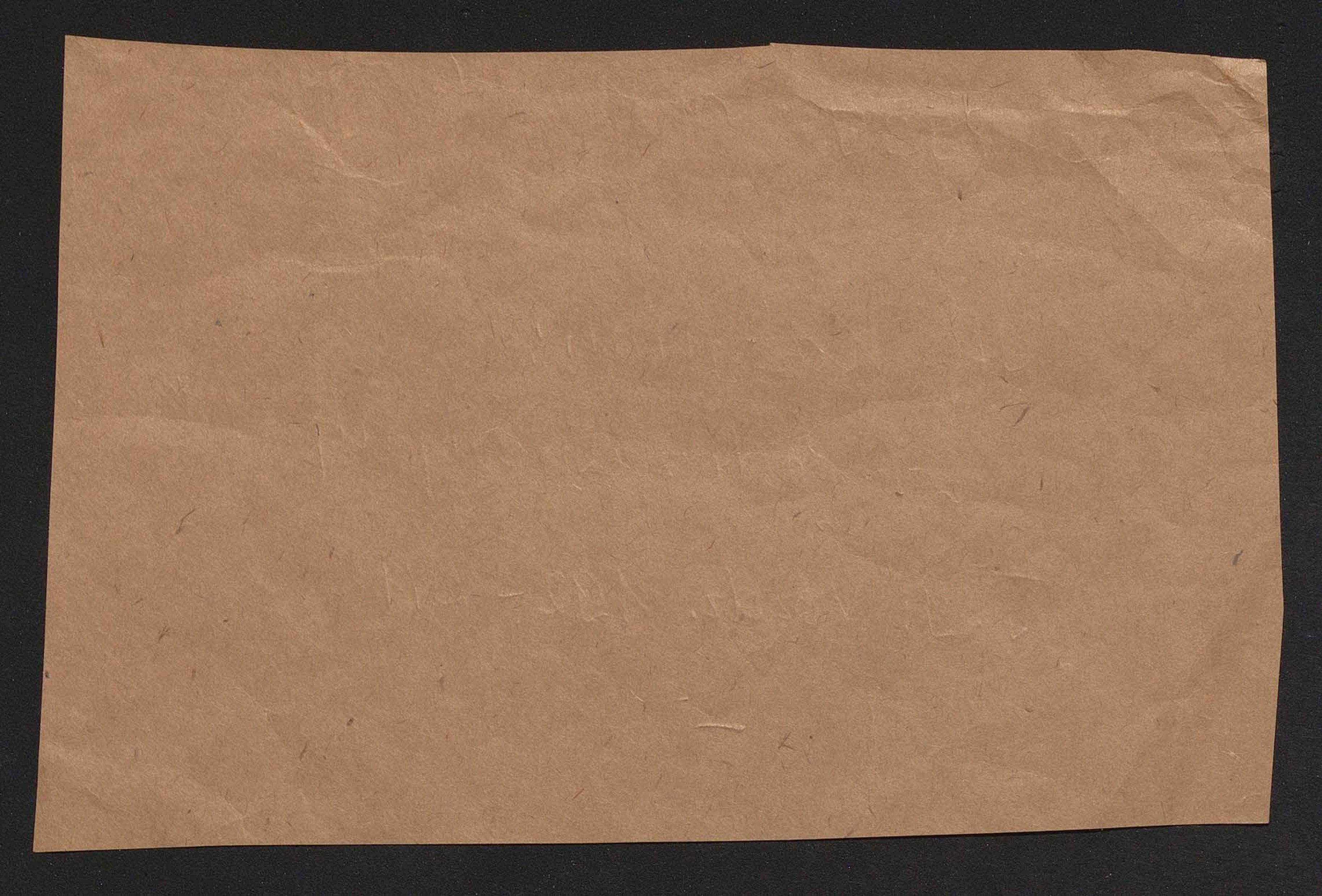
St. Koźmian:

„Podczas wojny...“

T. 9: rozdz. 192-211

CLXXXXII

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

6 Lipca 1918 r.

An Seine des Herrn

1

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates &c. &c.

Stanislaus von Koźmian,

Hochwohlgeboren.

CLXXXXII

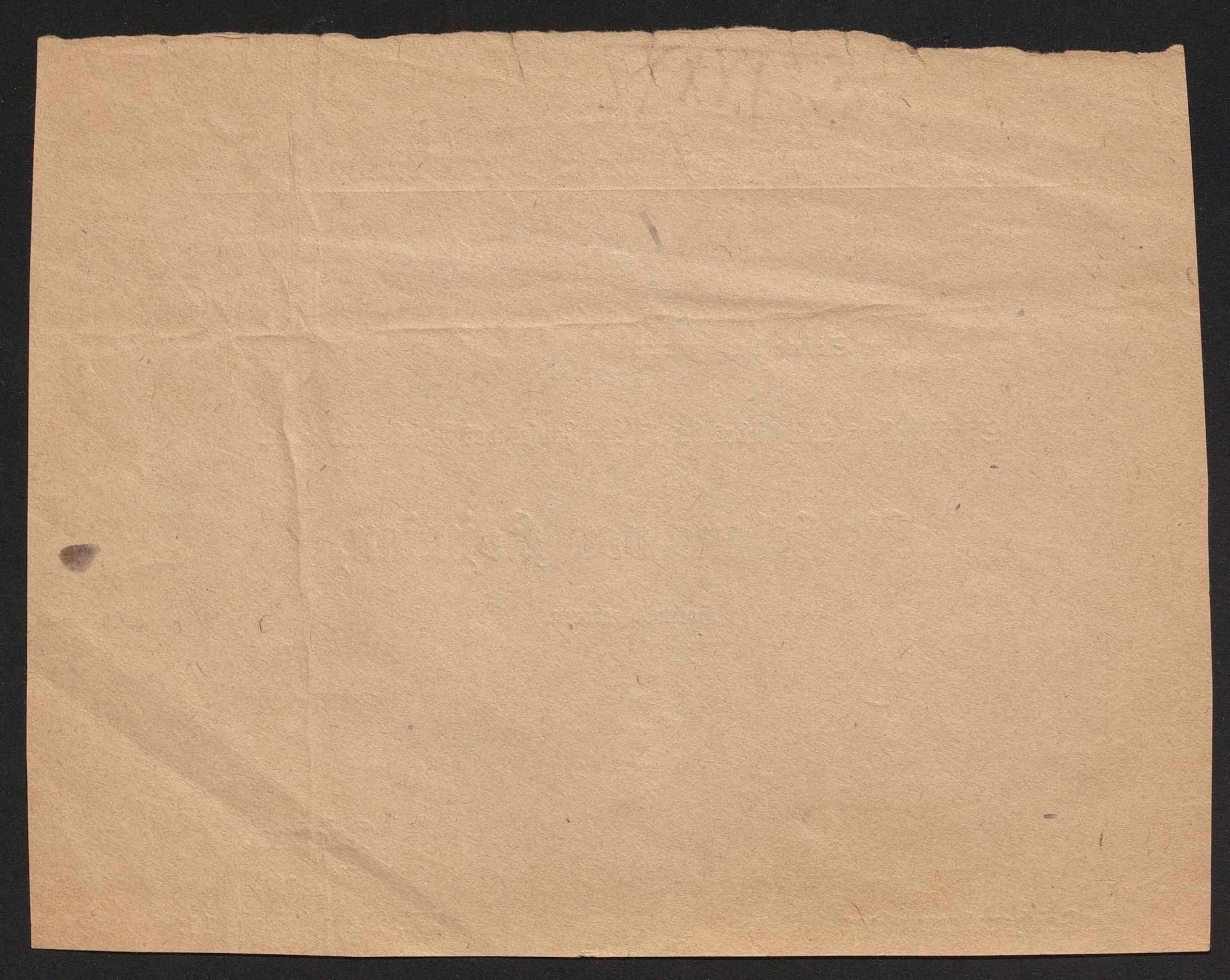
3992-4005

Krakau.

Wien,

IV., Mayerhofgasse 11.

In Reichsratsangelegenheiten.

CXXXXII

2

Potwarze szerzone o cesarskiej parze. – Głodowy paek zamiast chlebowego. – Prośba o niemiecką pomoc. – Rokowania w Salzburgu. – Stan ex lex. – Większa poselska izba uchwaliła ostatecznie antyrządową ustawę wyborczą. – Niemiecka kolonizacja w Kurlandii. Ratyfikacja traktatu austro-angielskiego. – Mowa Poincarego w ... Ko... – Przyjęcie na mowę ~~D...~~ Dmowskiego przez ... wyrzeczenia polskich stanowisk. Wikarowski. Tempo dane Kołu Polskiemu. Obmowa Ukraińców rokowania z Seidlerem. Moja rozmowa z Polakami. Ogłoszenie osnowy umowy o podziale Galicji. Ukraińcy postawili we Wiedniu i Berlinie. Jak zapomniano w Anglii mowę Kühlmanna. ~~...~~ Rewanżu w Londynie i Paryżu. Carewicz na Romanowów. Rozmowa ko... z niemieckim ambasadorem ... Wedel... – Drugie posiedzenie i Burian. –

Rady Stanu w Warszawie. Exposé prezydenta ministrów Steczkowskiego. Spisek ... Zgon sułtana Mehmeda V. Mowa Wilsona na grobie Waszyngtona. Groźba Churchilla. Papież cyklonowy z prezydentem ... Konferencja ... Wizyta ofensywa. ~~...~~ austro-węgierskie.

6 Lipca

Zaproszenie

na posiedzenie grupy Konserwatywnej, które się odbędzie w czwartek, dnia 20go czerwca 1918, o dziesiątej (10ej) godzinie przed południem w małej sali Koła polskiego w Wiedniu.

Wiedeń 15. czerwca 1918.

Lubomirski.

~~3977~~ ~~2992~~ CLXXXXII

3

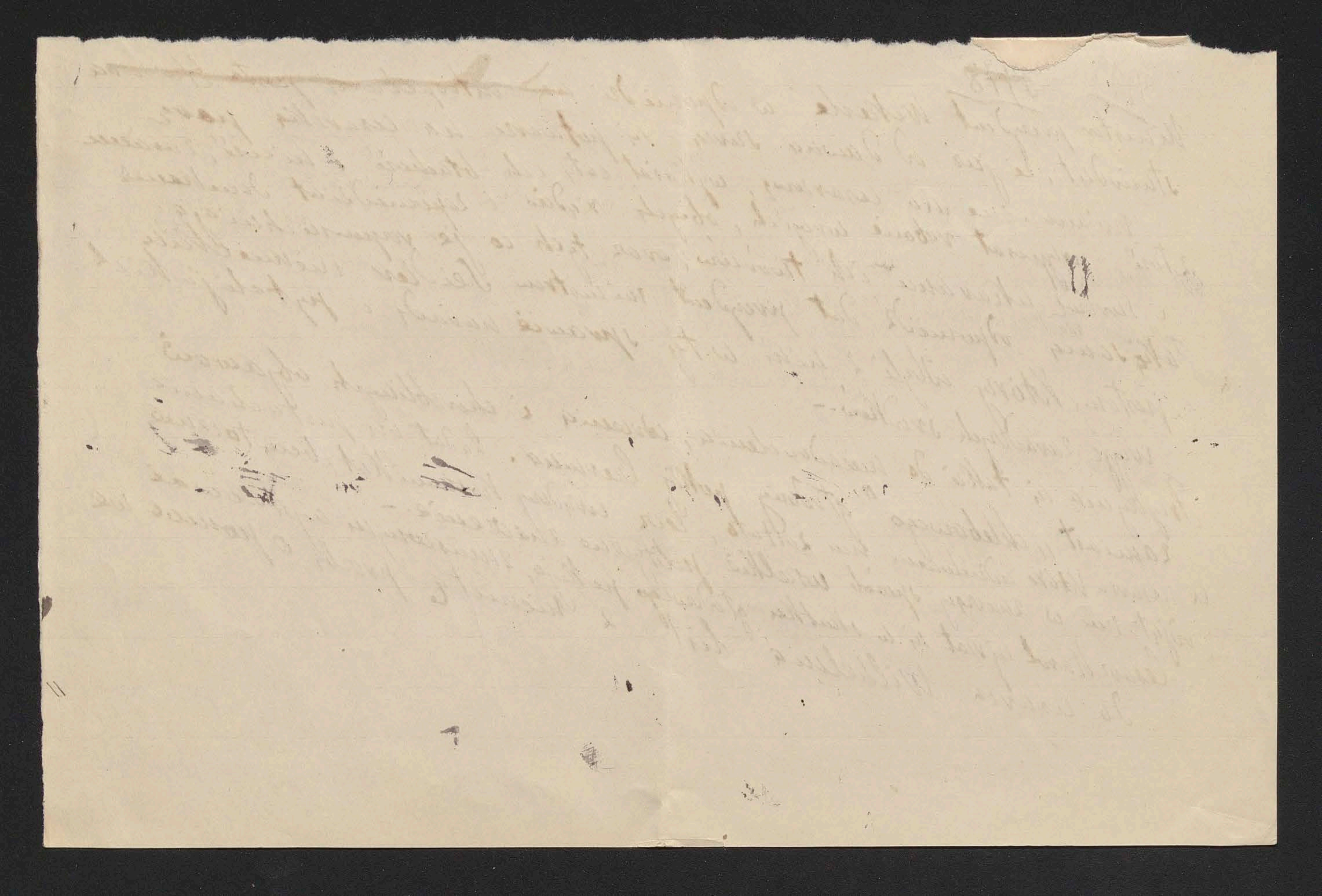
Jak szerzyli Niemcy potwarze o cesarskiej ~~widzimy~~ parze, skoro Arcybiskup
Wiednia Piffl uznał za potrzebne zaradzić w niedzielę wystąpieniami przeciw nim
z ambon we wszystkich Wiednia kościołach. Katolicki zaś Związek zwołał zebranie
na którem pp. Funder i Kunschak przemawiali dla zbicia „ohydnych szerzonych
we Wiedniu plotek, zwróconych głównie przeciw cesarzowej" nieprzyjaciół monarchii
Jest w tem ręka nietylko wywrotowych żywiołów, ale także zewnętrznych brali cesarzowej i cesarzowa
i ich pieniędzy.— Oskarżają cesarza o pijaństwo i rozpustę, jak ongi Marię Antoinettę. Cesarzowa straciła
o zdradę która spowodowała niepowodzenia nad Piavą; jak wszystko popularność błędów, ale
para która w pierwszym roku panowania cieszyła się z powodu politycznych niekorzystnie i
ją zupełnie. Byłoby zrozumiałem acz niepożądanem, gdyby z powodu cesarza oraz potwarze na ~~[illegible]~~
nie one przyczyną, lecz okoliczności niezależne od cesarza, o potwarzach
tworzenie szerzone przez wrogów państwa i monarchii interpelację" —
Wyjemci węgierskim poseł Hazai wniósł królewskiej rodziny"!—
na ukochaną królowę i ostoukiło

3993 ~~3978~~ 4

Minister prezydent Wekerle w odpowiedzi ~~[illegible]~~ stwierdził, że już od dawna szerzą się potwarze na cesarzową powszechnie na cesarzową, wykazał całą ich błahość i nicość, zaś całą złość, przypisał robocie wrogich, obcych rządów i zapowiedział dociekanie i surowe ukaranie ich twórców, oraz tych co je rozpowszechniają. Tak samą odpowiedź dał prezydent ministrów Seidler niemieckim posłom, którzy odbyli z nim w tej sprawie naradę i pytali jakich użyje zaradczych środków.—

Przyczynia się także do niezadowolenia, wrzenia i chorobliwych objawów zamiast „chlebowego" głodowy pokój Czernina. Żądał on posłuchania u cesarza którego udzielono mu zostało, lecz wydany komunikat, bezwzględnie odjął mu w znaczny sposób wszelkie polityczne znaczenie.—

Cesarz Karol czuł się w skutku głodowego pokoju, zmuszonym wystosować do cesarza Wilhelma list z niemiłą prośbą o pomoc we

3994 3977 5

wyjazdnika który przestał przez Ks. Max Egona Fürstenberga
Za zarządzeniem niemieckiego monarchy postanowiono oddzielić
tej pomocy – z wysłano pewną ilość wagonów ze zbożem.–
We Wiedniu odbyła się austryjacko-węgierska ministerialna narada,
nad instrukcjami dla pełnomocników do gospodarczych rokowań i
z Cesarstwem niemieckiem w celu pogłębienia przymierza. które rozpocząć się
mają niebawem w Salzburgu i potrwają kilka tygodni.. Ustanowiono
te instrukcje.– i nie uchwalenia dotąd
Tymczasem z powodu odroczenia Rady Państwa i nie uchwalenia dotąd
prowizorjum budżetowego weszliśmy z 1° lipca w stan exlex.–
[illegible] o Prusach izba posłów rozjazd; w ostatniem czytaniu uchwaliła ustawę
wyborczą stronnictwo opozycyjnych, przeciwną wniesionej przez rząd.
Dostanie się teraz do izby panów.– wydał dla Kurlandii
Feldmarszałek Hindenburg jako naczelnik głównego sztabu
ogromne rozporządzenie, które za pomocą oficjonego wyswłaszczenia rycerskich dóbr
za odszkodowaniem, ma posłużyć do dostarczenia gruntów dla niemieckiej
kolonizacji. Pozwól za radą Machiavella.
W Berlinie dokonaną została 4° t.m. zamiana ratyfikacji traktatu
pokoju między Austro-Węgrami i rosyjską bolszewicką rzeczpospolitą
ze strony Austro-Węgier przez radcę ambasady hr. Lavischa
ze strony rosyjskiej rzeczypospolitej przez jej pełnomocnika Joffe.=

~~3985~~ IV

6

~~Obóz Porozumienia nie ustaje w łudzeniu Polaków:~~ Przy
wręczeniu sztandarów dla polskiej armii w szeregach Porozumienia
Prezydent Poincaré podkreślił że Polacy mimo gwałtów i prześladowań
z [illegible] utrzymali swoje ostatnie [illegible] i język. Nie należy uważać
Niemcom. Wszystkie uciśnione narody spodziewać się mogą zmartwychwstania
tylko od mocarstw Porozumienia. Przypomniał oświadczenie Wilsona
o zjednoczonej i niezawisłej Polsce i [illegible] wersalskie o konieczności
przyznania Polsce dostępu do morza. [illegible]
Jego wszystkiego prezydent Poincaré nie wypowiedział dopiero
Rosja nie odpadła od Porozumienia. —
Potwierdzony Temps ogłosił że w maju wezwanie do austryjackich Polaków aby
bezwarunkowo ~~głosowali~~ przeciw budżetowi dla spowodowania rozwiązania Koła Polskiego. Z niezwykłą
uwagą i [illegible] Porozumienie ~~patrzy~~ śledzi postępowanie jego w [illegible] — Wiedeńskie dzienniki
jego zgłoszenie w Austryi i zmiany jego do [illegible] przesilenia
twierdzą [illegible] ten artykuł i stosują go do Ukraińskie przedstawicielstwo w Radzie Państwa odrzuciło wszelkie ~~[illegible]~~
opracowane przez Koło Polskie rokowania na podstawie niepodzielności

~~3981~~ ~~3996~~

7

Galicji. Tylko przy uznaniu podziału wedle etnograficznej zasady, ~~[illegible]~~ gotowem by było do układu o polskich mniejszościach w ukraińskiej części kraju.—

Przypominam sobie rozmowę z prezydentem ministrów Seidlerem.— Był on zdania że nie należy spieszyć się ze sprawą ukraińską i z ustępstwami dla Ukraińców i ~~[illegible]~~ czekać trzeba na ukształtowanie się Ukrainy w Kijowie oraz na ostateczne rozwiązanie polskiej sprawy. Dawał [illegible] temu przypuszczeniu. Dodatem, bo jeśli austryjacko-polskie rozwiązanie przyszłoby do skutku, Polacy skłonni byliby do daleko idących dla Rusinów w Galicji ustępstw. „~~T~~ I wtedy także — odrzekł p. Seidler — zadowolnionemi by nie byli" ~~Ow~~ Musiał ~~nie~~ mniemać że tylko podział Galicji zadowolniłby ich. Mylił się bo po podziale, przyszłoby życzenie, przyłączenia węgierskich Rusinów i połączenia się z ukraińską rzecząpospolitą w Kijowie — według z rosyjską rzecząpospolitą.—

Nowa Reforma podała naówczas i jak się zdaje wiarogodną [choćiaż może nie wszystkie szczegóły układu] osnowę układu Seidlera z Rusinami. Zapewnia on Ukraińcom w celu jeszcze większego zbliżenia się państwa, wniesienie do Rady Państwa

najdalej do dnia 31" lipca ustawy o utworzeniu osobnego Kraju Koronnego z Bukowiny i tej części Galicji wschodniej" która w przeważającej" liczbie zaludniona jest Ukraińcami. Rząd austryjacki użyje wszystkich stojących do jego rozporządzenia środków konstytucyjnych aby ta ustawa drogą parlamentarną stała się obowiązującą.

Zatem żadnej wątpliwości o zamiarze podziału Galicji, rozchodzić się może tylko o większe lub mniejsze geograficzne rozmiary.

Trudno w dziejach znaleźć bardziej lekkomyślny występ względem państwa, bardziej ~~[illegible]~~ upokarzający dla niego i dynastii układ, który porwała obcym przepisywać i zarządzenia wewnątrz państwa a zarazem jest nietylko krzywdą ale szkodliwą dla monarchii krzywdą, wyrządzoną polskiemu narodowi, z pominięciem jego przedstawicieli z poniżeniem jego poświęceń i dowodów niezłomnych zasług, wierności i lojalności. Jest to plama na nowem panowaniu i dowód niepoczytalności ludzi dzierżących władzę. – Nic nie usprawiedliwia tego postępowania, wszystko je potępia. – Wyśledza i zważa potrzebny i zachowawczy dla monarchii żywioł, na korzyść niebezpiecznego i wywrotowego swoim postem we Wiedniu p. Lipinskyj ego manewrował. – W berlińskiem ukraińskie Hetmański, ukraiński rząd miał być umierzytelnionym. – który tu przybył i niebawem postem został baron Steinhell. –

~~wytyczne i uznał za stosowne, ażeby swoje usiłowania do swojej sprawniejszej~~
~~siły.~~
~~Feldmarszałek Hindenburg jako naczelnik głównego sztabu, tegoż~~
~~dla Komendy, ogromne rozporządzenie, które za pomocą częściowego~~
~~[illegible] za wszelką cenę, na postawie do dostarczenia~~ Poszedł za radą ~~Machiavella.~~ —
~~gruntu dla niemieckiej~~ Kalwinizacji.

9

~~3998~~ ~~3985~~

W Anglii Zapatrzono się w ostatniej mowie Küllmanna pokojowego wniosku uczynionego do Anglii, pod warunkami, uznania niemieckiej zdobyczy na Wschodzie, zwrotu Niemcom Kolonii wolności mórz, która zapewniłaby Niemcom dowództwo morskie i w urzędowym Komunikacie odrzucono go. –

Kerenski udał się z Londynu do Paryża, gdzie się ze Sprawozdaniem chce go pogodzić i użyć dla przewrotu w Rosji i zwalczenia bolszewickiego rządu. Dzięki staraniom przyjaciół Kerenski ukrywał się w Moskwie skąd dostał się ~~skąd~~ [illegible] się do Anglii i zamierza – jak powiedziano przed się – wziąć to samo co Napoleon ucieczka z Elby i wylądowaniem we Francji. –

Wiadomość o zamordowaniu cara Mikołaja nie sprawdziła się – powstała na własne żądanie w Kryzmie.

~~3999~~ ~~3484~~ 10

Ambasador hr. Wedel ~~był~~ który przemawiał za austryjacko-polskiem rozwiązaniem, teraz w rozmowie z hr. Przeździeckim wystąpił przeciw niemu. Powiedział że ~~...~~ ~~Austryja~~ austryja go nie chce, że tylko Węgry oświadczają się jeszcze za niem, ~~że~~ Polacy w Królestwie nie życzą go sobie; ~~a~~ Austryja chciałaby aneksji nie zaś unii personalnej; że wtedy dostałaby ~~Kr~~ Królestwo znacznie okrojone, że nie [illegible] lepiej dla Polski uprzedzić, przy nieznacznem sprostowaniu granicy o Niemcy bo są silne. Zanadto silne mówiłby odpowiedział ~~że~~ Zresztą ostatnie słowo w tej sprawie mieć będą Niemcy. ~~o~~ Co jest niezawodnem. Hr. Przeździecki odniósł wrażenie, że nie tyle ~~...~~ ambasador mówił z przekonania jak raczej w skutek świeżo otrzymanej instrukcji i że wypowiedział nauczoną lekcję.

Jak mnie zapewniają ~~hr.~~ Hr. Burian podczas ostatniego pobytu w Berlinie zabrał przekonanie że Ludendorff stanowczo przeciwnym jest austryjacko-polskiemu rozwiązaniu; i osądził że, przynajmniej na razie, nie można by zwalczyć jego przeważnego

11

~~4000~~ 3785

wpływu i uznał za stosowne odłożyć swoje usiłowania do może sposobniejszej chwili.

nieporozumienia wywołanych krakowskiemi wskazaniami a to dla
wyprowadzenia polsko-niemieckiego porozumienia w celu zażegnania
pogorszenia i zapomnienia konieczności państwowych. — Ubolewam
że stronnictwa niemieckie tego nie zrozumiały i odpowiednio
nie postąpiły, że zamiast szukać dla siebie rękojmi w utworzeniu
polsko-niemieckiej większości i w żądaniu takiej od nowego ~~tam~~
rządu upatrzyły jedyną w osobie p. Seidlera i spowodowały ~~[illegible]~~
jego powstanie, wówczas kiedy ustąpienie byłoby położyło ~~[illegible]~~
pogorszenia i owszem to wszelkie przeszkody i trudności. — Nie ~~przypuszczam~~ przypuszczali że większości niemieckie
aby ~~[illegible]~~ świetle niemieckiej przewagi ~~w~~ przedstawicielstwy Austrii —
ukraińska i rząd oparty o nią
~~Nie mogę przesądzać dalszego postępowania~~
Nieraz wypowiedziałem moje zdanie o obowiązkach względem państwa. Ale
monarchii. Nie mogę przesądzać dalszego postępowania Koła Polskiego, rady Machiavella tej
to wiem że ani krakowskie ani p. Seidler przeciwnie zdaje się, w potrzebie, w [illegible]
„Wystrzegać się należy postanowienia ludzi,
upadek jakich ratunkiem”

~~400~~ ~~398~~ 12

Na drugiem posiedzeniu Rady Stanu, prezydent ministrów Steczkowski przedłożył exposé, tem głównie nacechowane iż jest rozumnie rzeczowem. Wylicza co w danych warunkach Rada Stanu może i powinna uchwalić dla budowy państwa. Przedstawia ~~te~~ trudne warunki wynikające z ograniczeń spowodowanych zajęciem Królestwa Polskiego przez wojska i wojskowe władze dwóch mocarstw. Exposé jasne, zrównoważone, wolne od frazesów, nie dotyka ani wewnętrznych ani zewnętrznych spraw politycznych. Jest programem pracy.- Wysuwa na pierwszy odgłos ustawy sejmowe i wojskową.- Prezydent ministrów zawiadamia Radę Stanu „Zwróciliśmy się w Kwietniu do rządów środkowych mocarstw z notą w której przedstawiliśmy nasz pogląd na to, co pod względem terytorialnym, politycznym i gospodarczym co przyznajemy za konieczne uważamy dla przyszłości naszego państwa. Wnieśliśmy przy tem aby rokowania w tym przedmiocie ze środkowemi mocarstwami zostały przy naszem współudziale jak najrychlej otworzone i przeprowadzone. Kanclerz niemieckiej Rzeszy odpowiedział że życzenia te dostaną gruntowne i życzliwe rozpatrzenie i zapewnił że ostateczne rozstrzygnięcie nie nastąpi bez porozumienia się z właściwemi organami polskiego ~~rządu~~ narodu. Na takiem samem stanowisku stoi ministerstwo spraw zagranicznych austro-węgierskiej monarchii.

4002 3084

Rada Stanu odrzuciła porządek dzienny, któremu prezydent Steczkowski
sprzeciwił się a uchwaliła większością, który on przyjął 52 głosami
„Rada Stanu przyjmuje do wiadomości exposé, prezydenta
ministrów"

13

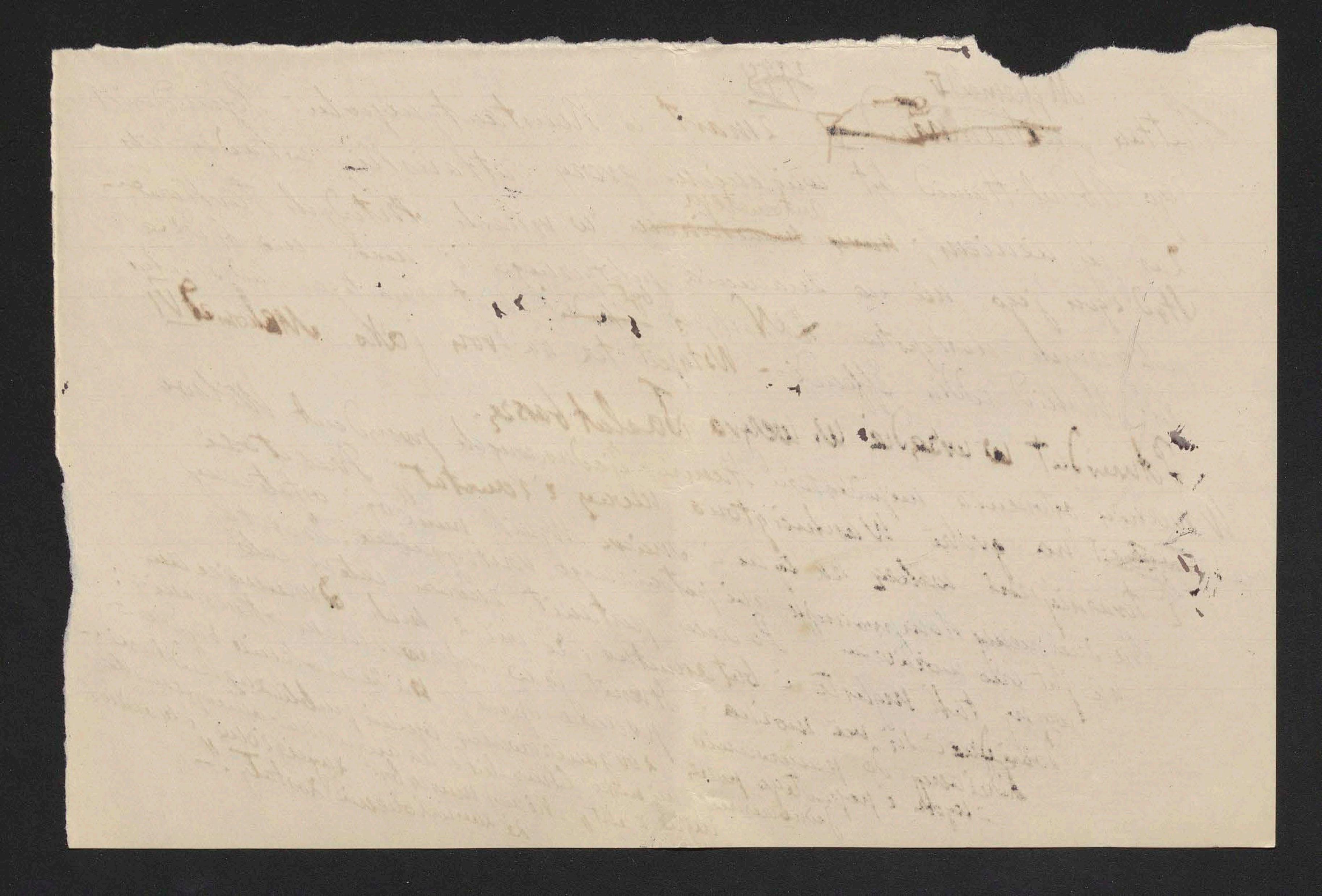
Zanim utworzonem zostało polskie państwo już akcento [illegible]
i nie mniej nie więcej spisek w celu usunięcia Regencji i rządu i
zamordowania Regenta Arcybiskupa Kakowskiego. – Spisek wybadano i powziął [illegible]
dyletancki, bez większego znaczenia, który [illegible] i pogłoskami
obwydzenia i ustrzyt. – Powyższe szczegóły są przypuszczeniami, organizacja
ale pomysł istniał a zdradził go jakaś wojskowa na pół tajna, której nie zdołał zużytkować
pozostała w spadku po Piłsudskim, które przekonała się drugiej [illegible] skutek.
go dla swoich celów. Natęg spiskowania

~~4003~~ 3403 14

Sultan ~~Abdul-Hamid~~ Mehemed V. zmarł w Konstantynopolu. Poprzednik jego Abdul-Hamid był wcieleniem grozy sułtańskiej władzy, on zaś jej cieniem, ~~nawet~~ ~~manekinem~~ automatem w rękach Młodych Turków. Stąd zgon jego nie ma znaczenia politycznego i nic nie będzie politycznych następstw. ~~Za~~ Następcą ~~został~~ był brat zmarłego Sadyszacha Vi Wahid eddin Effendi. Wstąpił ten na tron jako Mehemed VI.

Przewidziano w urzędzie w Wiedniu Taalat basza.

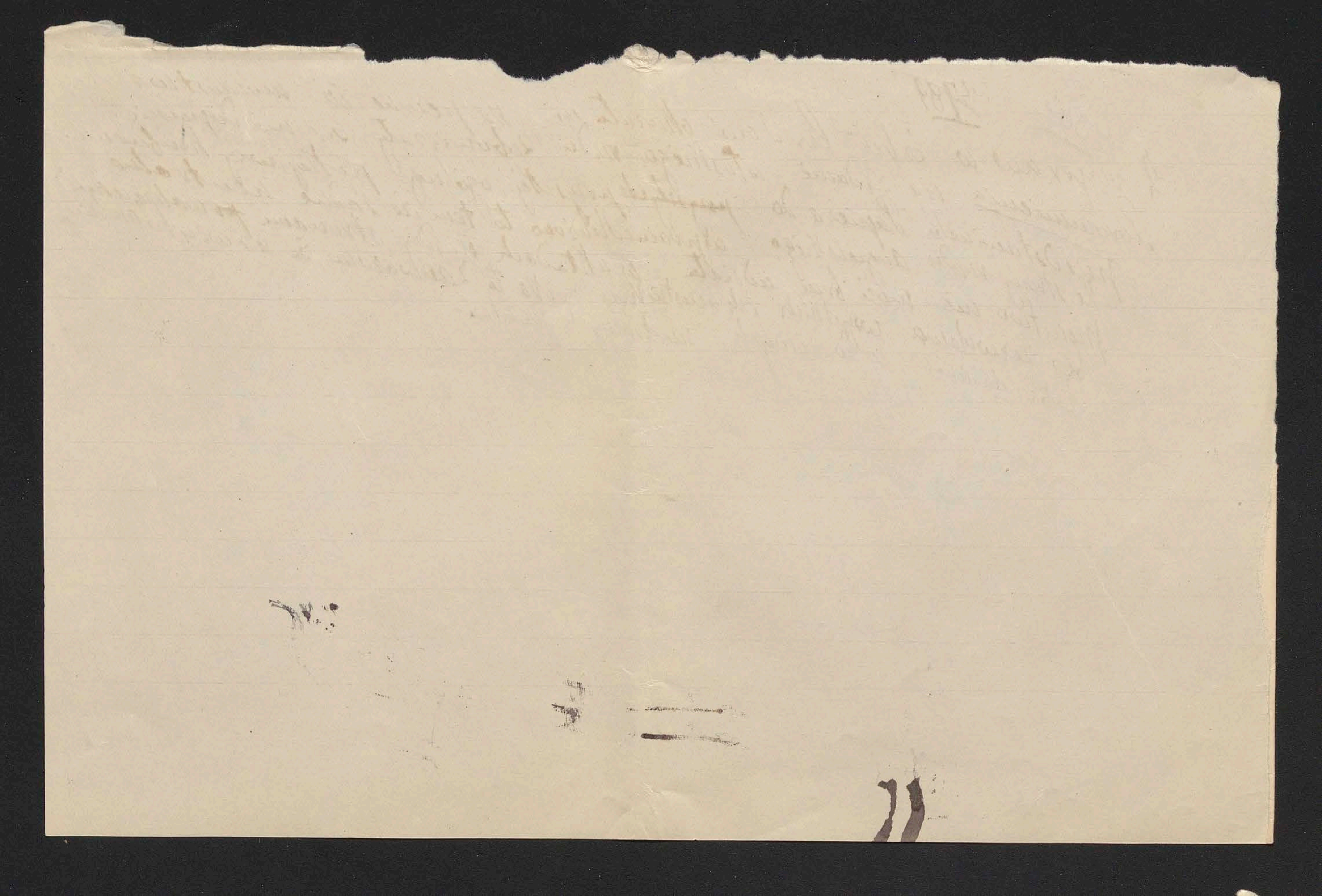
W rocznicę ogłoszenia niepodległości Stanów Zjednoczonych prezydent Wilson ~~był~~ wypowiedział na grobie Washingtona mowę i zawołał „Przeszłości i teraźniejszości walkę na życie i śmierć. Wynik musi być ostateczny. Nie ścierpiemy kompromisu ani połowicznego rozstrzygnięcia. Zrzeszone Narody stawiają cztery cele nie już one możliwym". Po czem puścił znowu cztery określone i walnie tak ogólne i bałamutne, że nic z nich dowodnie dowiedzieć się nie można. Streścił je w profesorskim na zerwaniu wszelkiej władzy do panowania prawa opartego na zezwoleniu rządzonych i popartego przez zorganizowaną opinię publiczną ludzkości. Jednocześnie minister Churchill na angielsko-amerykańskim wiecu rzekł „Niemcy muszą być zwyciężone i wiedzieć że zwyciężonemi zostały!"

~~4004~~ 3989

15

Z rozpraw w izbie lordów okazało się na pewne iż mocarstwa Porozumienia na żądanie włoskiego rządu zobowiązały się nie dopuścić przedstawiciela Papieża do ~~przyszłych~~ przyszłej, ogólnej pokojowej Konferencji. Ze strony rządu angielskiego usprawiedliwiono to tem iż żadne neutralne państwo nie może brać udziału w układach między stronami prowadzącemi [wojnę] bez zezwolenia wszystkich ich uczestników. Na to zauważono, że nie wzięto osobnego zobowiązania, co do innych neutralnych państw.

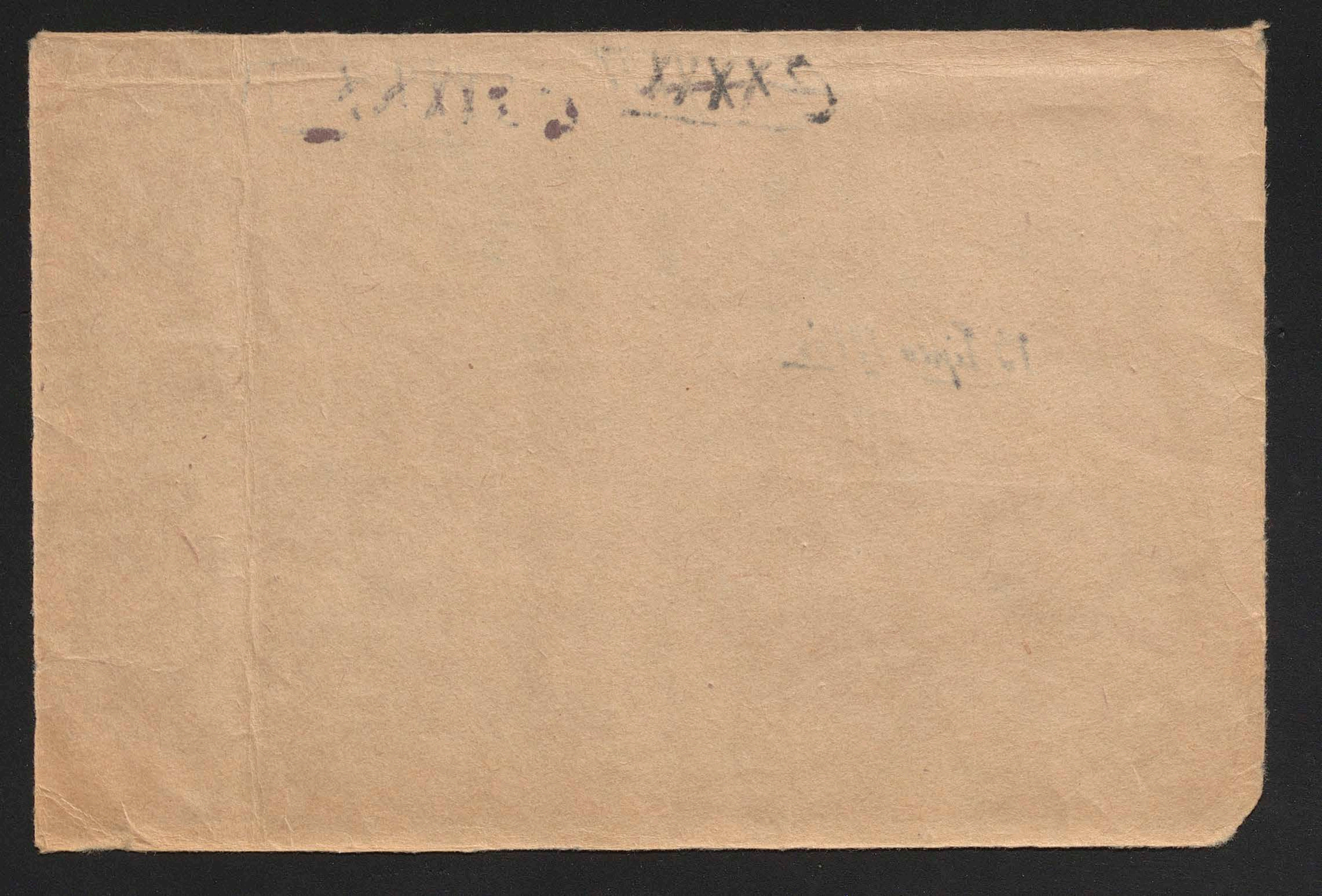

Włosi prowadzili dalej ofensywę. Ciężkie były walki i austryjacko-węgierskie wojsko musiało oddać nieprzyjacielowi Col del Rosso i Monte Val Bella na południowym zachodzie Asiago. Zatem nie tylko nad Piawą ale i tu wypierać się.
Amerykańskie dowództwo postanowiło wysłać oddział na włoski front. –

Włoska ofensywa rozwinęła się w zaciętych walkach, tak w dolinie jak w górach. Odparty został. Prócz ~~przy~~ w delcie Piawy, gdzie Włosi zdobyli i zajęli Chiesa Nuova. –
Niemieckie stronnictwa zażądały od wspólnego ministra wojny Stöger-Steiner wyjaśnień o wypadkach na włoskim froncie i postanowiły wnieść w tej sprawie zapytanie. – Minister dał uspakajające sprawozdanie o położeniu. Walka była ożywioną. Diaz prowadził dalej ofensywę.
Naczelny włoski ~~wódz~~ zastrzeżona przy wyścin Piawy.

G. Lipska

NOTE
PAPER
and
ENVELOPPES
13 Lipca 1918r
CLXXXIII
17
4006
-4016

CLXXXXIV

18

Zamordowanie niemieckiego posła hr. Mirbacha w Moskwie. – Angielskie wojsko zajęło Murman. – Wznowienie wschodniego frontu. Lewicowi socjaliści we walce z bolszewickim rządem – zachęceni przez Kerenskiego. Bunt stłumiony.

Dymisja Kühlmanna. – Admirał Hintze następcą. Oświadczenie Kanclerza. Związek polskiego żądania z pogłębieniem austrjacko-węgiersko-niemieckiego przymierza.

Niemiecki parlament uchwalił kredyt 15 miliardów. – Oświadczenie Kanclerza Hertlinga o przyszłości Belgji. – Rokowania w Salzburgu. Ożywiona walka nad Piawą. – Włoska ofenzywa w Albanji. Lednicki zastępcą Rady Regencyjnej w Moskwie. Polska ustawa wojskowa. Wyjaśnienie

administratora diecezji wileńskiej
Michał Kiełwicza.
Ojciec Papieża do polskich biskupów
Przedstawicielstwo Chin u Papieża —

13 Lipca

~~4007~~ ~~4006~~ 4006 ~~3991~~ CCLXXXXIV

19

Niemiecki minister pełnomocny przy rosyjskim rządzie hr. Mirbach
zamordowanym został podstępnie w Moskwie, przez dwóch stronników
którzy zażądali posłuchania. Uszli i na razie nie uchwycono ich. Urzędowe
niemieckie sprawozdanie przypisuje zbrodnię agentom Porozumienia.
Komisarze spraw zagranicznych Cziczerin i Karachan natychmiast
przybyli do niemieckiego poselstwa z wyrazem oburzenia i ~~[illegible]~~
ubolewania w imieniu rządu. — Zamach ma być dziełem socjalistów rewolucjonistów popieranych przez Porozumienie
W Murmanie nad białem morzem, pomimo protestu rosyjskich komendy
wylądowały angielskie wojska. Trocki wysłał oddziały dla zapobieżenia zajęciu
Rosji i ogłosił że kto udzieli pomocy obcym wojskom pośrednio lub bezpośrednio
uważanym będzie za zdrajcę i wedle wojennego prawa śmiercią karany. Są liczne
objawy że mocarstwa Porozumienia, czynią wszelkie usiłowania aby stworzyć nowy
wschodni front przeciw środkowym mocarstwom. —
Kanclerz skarbu Bonar Law na uczcie dla Delegatów ~~[illegible]~~ międzysojuszniczej
Konferencji rzekł, że mniema że los wojny bezpośrednio rozstrzygniętym zostanie
Jeśli — dodał — za trzy miesiące nieprzyjaciel nie osiągnie strategicznego celu
to przegra kampanię. —
Dalsze wiadomości stwierdziły, że mordercy Mirbach schronili się w gmachu w którym
obradował Kongres lewicowych rewolucyjnych socjalistów. W nocy z 6 na 7. I. u.
zawrzała uliczna walka za podburzeniem angielskich agentów
wojsko rosyjskiego rządu wystąpiło dla przywrócenia porządku. Aresztowano przywódcy

~~4007~~ ~~3112~~

20

rewolucyjnych socialistów uwięzieni zostali i z sali Kongresu wyprowadzeni

Telegram z 8go opiewał „Walka w Moskwie toczy się dotąd z powodzeniem dla bolszewickiego rządu!" – Kerenski należy do rewolucyjno-socialistycznego stronnictwa które rozpoczęło walkę dla obalenia bolszewickiego rządu; ~~i obu~~ co obudziło nadzieje porozumienia wskrzeszenia wschodniego frontu i jest z niem w związku. – Ogłoszono stan oblężenia w Moskwie. Powstanie socialistów wystąpiło z hasłem: Wojna z Niemcami! Podarcie brzeskiego traktatu!

Urzędowe zawiadomienie komisarza ludowego Barałowa obwieściło iż powstanie lewicowych socialistów stłumione zostało przed zatogą Moskwy i powstańcy są uwięzieni ~~zostali~~

Rewolucyjni socialiści ogłosili iż z ich polecenia Mirbach został zamordowany aby wymusić zerwanie brzeskiego traktatu. Francuski dziennik ~~[illegible]~~ Felix zamach. partyjnym patryjotycznym czynem. Zbyszki że bolszewicki rząd powstał, na razie i panem potężnym, bolszewika mimo że we wyborach do Rad, znaczną otrzymali większość.

~~4008~~ ~~3995~~ 21

Niemiecki sekretarz stanu Kühlmann podał się do dymisji
którą cesarz przyjął. Padł ofiarą wszechniemców, konserwatystów
zwłaszcza wojskowych dowódców i powag. Uczynili to po ostatniej
mowie Kühlmanna upatrzywszy w niej zwątpienie [illegible] pojednawczego oni
pokoju, oraz porozumienia z Anglią. Wodzowie dążący
też rozporządzający. —
Następcą Kühlmanna ~~został~~ zostanie admirał Hintze dotychczasowy
poseł w Christianii. —
Ta zmiana wywołała nadzieje jednych, obawy drugich. Tym
ostatnim dali wyraz w parlamencie socjaliści, ~~spowodowaniem~~ wobec dotychcza-
=sowemu zachowania się, odstawieniem nowych wojennych kredytów
15 miliardów, do komisji, podczas gdy dotąd bezzwłocznie bywały
uchwalonemi. —
Kanclerz hr. Hertling oświadczył, na posiedzeniu wielkiego wydziału
parlamentu, że zmiana w sekretariacie nie jest zmianą polityczną

Jak szerzyć się miasta potwarze o cesarskiej parze, i które Arcybiskup Wiednia uważał za potrzebne, zawczasu występować przeciw nim z ambon w kościołach na którem był Fl[illegible]

Katolicki zaś związek zostało zebranie na [illegible] i od miesięcy szerzonych u i Kunschak przemawiali dla zbicia [illegible] przeciw cesarzowi we Wiedniu pogłoskach gminnie zarówno występujących na ukochaną królową cesarzowa w sejmie węgierskim Huszar wniósł interpelację o potwarzach, ale także nieprzyjaciół

Kiedy [illegible] jak to w tem mała nie tylko wywierającym żywiołów, cesarzowej odrodzenie jak Marie Antoinetta ongi — wieszały się bezczynnej monarchii. — Oskarżają cesarza o pijaństwo i rozpustę, w pierwszym roku

Cesarska para która cesarzowej, stracili ją dopiero, popularnością — Byłoby szczęśliwie nie wtedy, gdyby z powodu politycznych błędów, ale one przyczyny, tylko okoliczności niezależne od cesarza oraz potwarze i kłamstwa szerzone przez wrogów państwa —

~~Przyjaciół [illegible] także [illegible] [illegible], [illegible] wydawanego przez [illegible] o pomoc [illegible]~~

~~Cesarz Karol [illegible] się [illegible] Cesarzowa [illegible] Wilhelma listu z powodu [illegible]~~

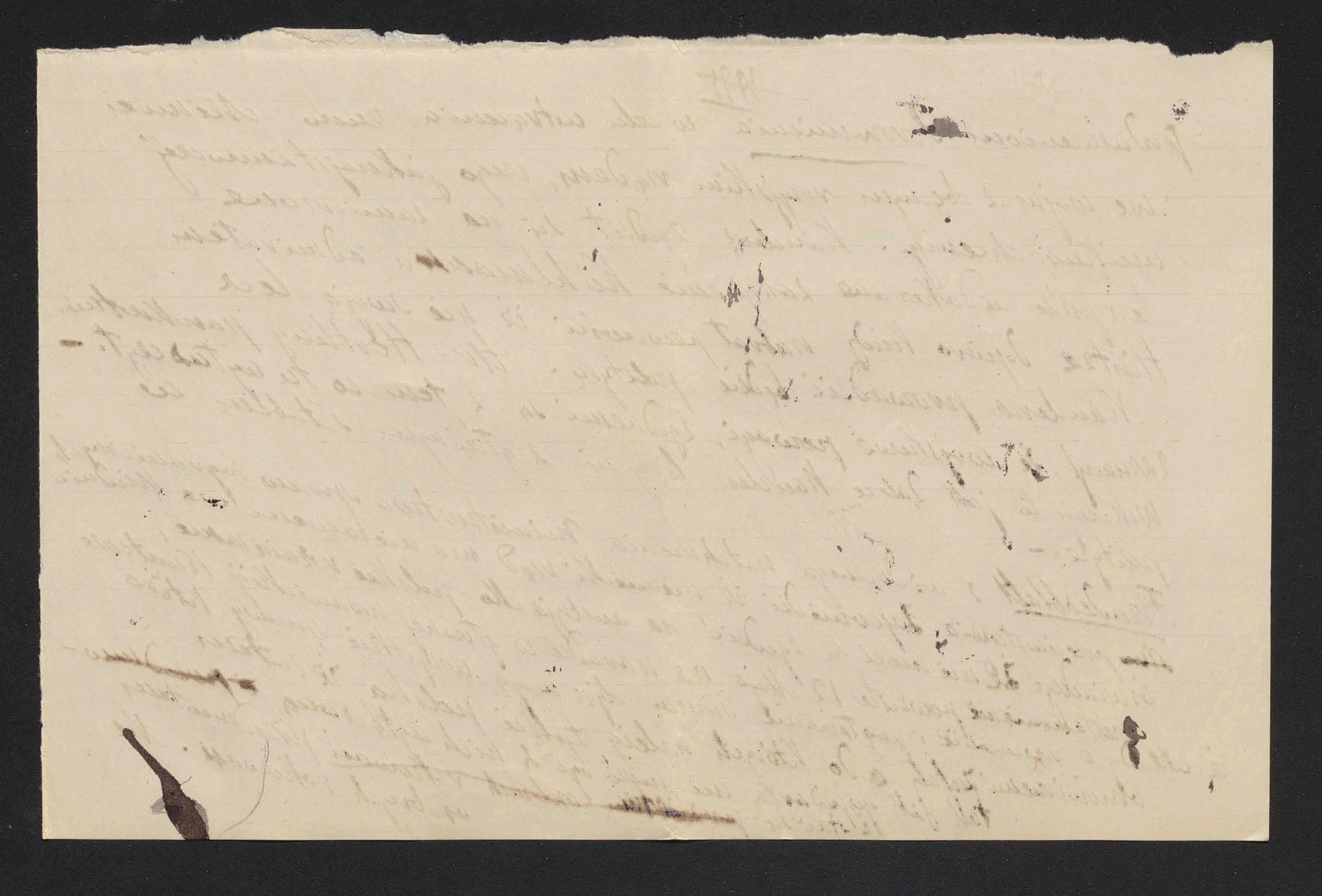
4009 ~~3994~~ 22

Kierunku. Ustąpienie p. Kühlmanna spowodowanem zostało i osobistemi nie zaś rzeczowemi powodami. Politykę przedstawia mianowicie Kanclerz i on za nią jest odpowiedzialny. Ta pozostała niezmienioną. Dopóki jak to wciąż głoszą wyżsi stanu nieprzyjaciół nie odstąpią od zamiaru zniweczenia środkowych mocarstw, nie może być mowy o pokoju. Każdy na innej podstawie postawiony wniosek będzie przyjęty do układów, ale pochodzący od niezależnych czynników, będzie przyjęty na podstawie wiadomości i zużytkowany. Czeski rząd stoi co do Rosji na podstawie brzeskiego traktatu, chce go wykonać i przyjaźń zachować z obecnym wszystkim rządem stolicy, ale w Rosji taki zapanował chaotyczny stan, że niczego pewnego być nie można i że musi się nastawiać w jakim kierunku dążyć się [illegible] wypadki. Morderstwo hr. Mirbacha, przypisał Kanclerz

~~4010~~ ~~3995~~ 23

podaszeniom Porozumienia w celu utrwalenia [illegible] Niemiec
we wojnie z obecnym rosyjskim rządem, czego jaknajstanowczej
uniknąć chcemy. Kanclerz zgodził się na zamierzone
lecz jeszcze niedokonane zastąpienie Kühlmanna admirałem
Hintze, dopiero kiedy nabrał pewności iż nie swoją lecz
Kanclerza prowadzić będzie politykę. Hr. Hertling [illegible]
zaznaczył, że wojskowe powagi, zgodnemi są z tem, co też wytłaczył- [illegible] sztabem w
wykazuje to jak dalece Kanclerz liczy się z głównym [illegible]
polityce.-

Fremdenblatt z widocznego natchnienia Ministerstwa spraw zagranicznych we Wiedniu
przeciwstawia zapowiedzi iż niemiecki rząd ma niebawem
oświadczyć że nie może się zgodzić na austryjacko-polskie rozwiązanie,
postanowienie powzięte 12 Maja na naradzie w głównej niemieckiej kwaterze,
iż układy o rozszerzeniu i pogłębieniu sojuszu objąć mają wszystkie sprawy które
omówionemi zostały, a do których należy także polska, że zatem
tak jak gospodarcza nie może być z nich wyłączona, przedmiotem
i stać się ~~[illegible]~~ osobnych rokowań. Ale

24

4011 ~~3006~~

jest to tylko zapatrywaniem ~~tylko~~ hr. Buriana, lecz postanowieniem powziętem
wspólnie przez Austro-Węgry i Niemcy 12 Maja w głównej nie=
=mieckiej kwaterze. — Hr. Burian broni poniekąd rozpaczliwie
sprawy zagrożonej z niemieckiej strony, czas podkopanej przez
p. Seidlera zamiarem podziału Galicji, jak już zachwianej a pierwszej
zostala przez hr. Czernina chetnikiem układem ~~która w niemieckiego~~
Krakowskiej ~~w~~ uchwały z 28 Maja 1917 r. —
~~rozmowach porozumienia polskie zadaniu~~
Oświadczenia Kanclerza we wielkim wydziale ~~zad~~ wysłuchały i zadowoliły stronnictwa ~~w~~ do listo=
większości. Parlament uchwalił kredyty piętnastu miliardów i odroczył się tylko
=pada na letnie wakacje. Socjalni demokraci głosowali za kredytami, przeciw nim od głosowania. —
-tylko niemieccy socjaliści. Polacy nie głosowali przeciw, lecz wstrzymali się we wielkim wydziale zachowali
Podług pewniejszego urzędowego sprawozdania Kanclerz zaznaczył, iż niechęci zaniechany za-
"Zajęcie Belgii jest zastawem dla przyszłych rokowań. Zastaw znaczy, iż nie zamierzamy sobie
" a na razie posiada się jeżeli rokowania wydadzą pomyślny wynik. Nie zamierzamy, jak powiedziałem, niczyjem nie być
=chowań Belgii pod jakkim kolwiek kształtem. Jak już dawniej powiedziałem, niczyim nie być. Growa
aby po wojnie, uskrzydzona Belgia i jako samodzielne państwo, w przyjacielskich z nami żyła stosunkach." — "Niemcy nie
wasalem i w przyjacielskich =dzą my obronną wojnę. ubiegają się o panowanie nad
światem"

4012 ~~3447~~ 25

Rozpoczęły się 8-tym w Salzburgu rokowania gospodarczo-handlowe między Austro-Węgrami i Niemcami, dla pogłębienia sojuszu.

4013

U ujścia Piawy Włosi dalej staczali walkę i 6. t. m odepchnęli z ich stanowisk w jednem miejscu austryjacko-węgierskie wojska. —

Rada wojenna po Porozumieniu w której wzięli udział przedstawiciele ministrowie i wodzowie wojsk Ameryk. Anglii, Francji i Włoch odbyła 5. t. m siódmą naradę. — Obecnemi byli Amerykanie i ministrowie Angielskich Kolonii. —

Wojska austryjacko-węgierskie musiały pod naciskiem nieprzyjaciela opuścić cały wschodni brzeg rzeki. Cofając się na przeciwległy ~~zachodni~~ brzeg rzeki ~~przez ... 7. t. m.~~ ~~... opuścić stanowisko ... pułk ...~~

Włosi: — 7. t. m. Deltę Piawy ~~... walka ... takie ... z dowódcą ... pułku~~ ~~około Monte Pertica ... z dowódcą~~ wzięli do niewoli ~~2~~ 24,000 ludzi zdobyli 63 działa. —

~~Zoller~~

Po wszystkich walkach i ciężkich utarczkach Włochów i Czechów około Monte Pertica

pułk 79 odparł natarcie nieprzyjaciela. Dowódca pułku i zmusił go do odwrotu. Około ...

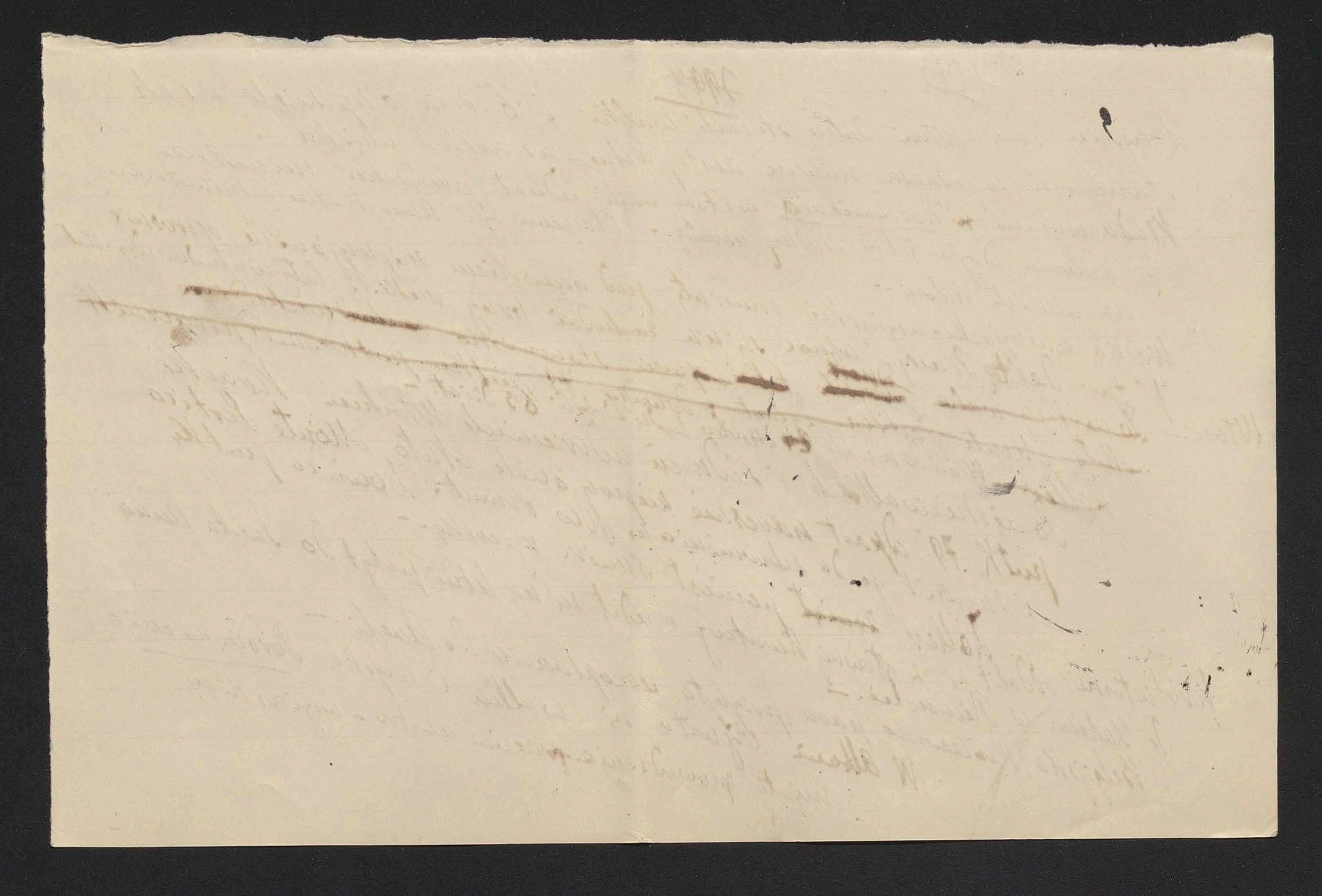
Zoller ~~zginął~~ poniósł śmierć ... wycieczki. —

Królewski oddalił się z głównej kwatery i udał się na letnią podróż do Santa Anna de Valier w Piemoncie. —

Belgijska królewska para przybyła aeroplanem do Anglii. —

W Albanii ożywiła się walka i wojska Porozumienia miały powodzenie przeciw austro-węgierskim

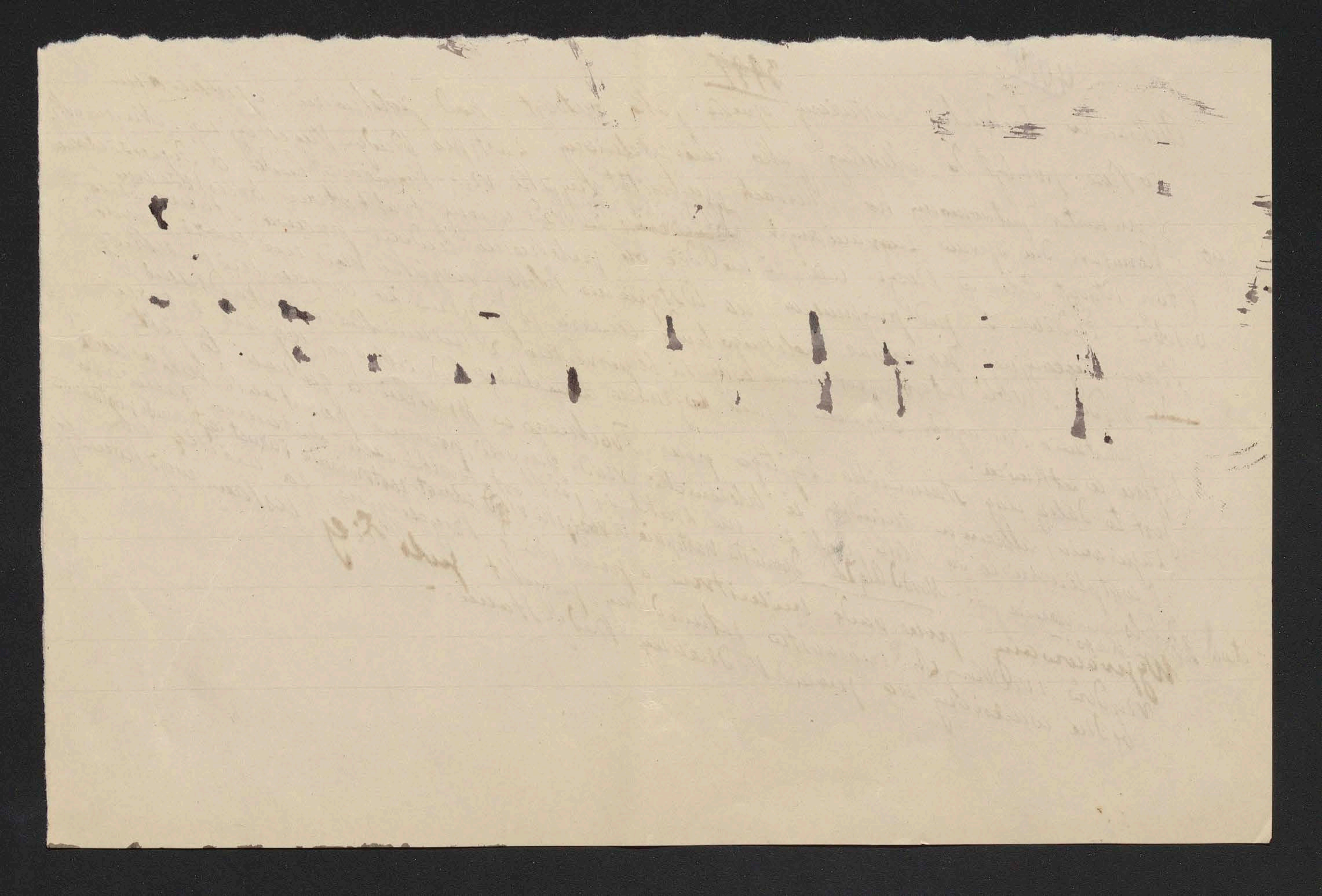
26

~~4014~~ ~~3497~~ 27

Aleksander Lednicki zastąpiony opieką jako [illegible] nad polskiemi sprawami w Kijowie przybył do Moskwy jako nieurzędowy zastępca Rady Regencyjnej. Niemiecki minister pełnomocny hr. Mirbach wypowiedział rosyjski rząd Komisarzy Ludowych o dopuszczenie go. Komisarz dla spraw zagranicznych ~~[illegible]~~ Trzyczerin odrzekł że rząd uznany traktatowo brzeskiem, który oderwał Polskę od Rosji nie że nie daje on polskiemu ludowi prawa stanowienia o sobie. Zgodziwszy się pod przymusem na odstąpienie Polski, rosyjski rząd nie może uznać Rady Regencyjnej za wyraz polskiego ludu, uważa ją jedynie za organ niemieckiego z niemieckiemi władzami, według z nów [illegible] ~~ludu~~ rządu. Woli zatem porozumiewać się bezpośrednio z ~~Leninkiego~~ Lednickiego, a gdyby to powstanie [illegible] zamiaru powstania i im wybór organów a jeśli wyznacza [illegible] chętnie w zetknięcie.

Jest to dalszy ciąg stanowiska zajętego przez Trockiego w Brześciu, albowiem świadczy że bolszewicki rząd rosyjski, pragnie porozumienia ostatecznie [illegible] zastrzeżenie i uznał wyłączności postanowień zapisania, i wątpliwości co do Polski czyli że nie zwalczy się jej [illegible] rosyjski rząd zarazem zastrzeżenie [illegible] za nie dzą obie z bolszewiczenia jej – Nord[illegible] Algemeine. Oczywista następnie rosyjski rząd [illegible] Regencyjną ustawy wojskowej =stwa Lednickiego – Wypracowany przez radę ministrów a przez Radę [illegible] rządów i [illegible] zatwierdzony projekt polskiej Rady Stanu. – będzie wniesiony na porządek dzienny

~~4015~~

~~4000~~

Administrator wileńskiej Dyecezji Ks. Michalkiewicz, z powodu przynależności do polskości, wywieziony został przez niemieckie władze. Polskie nadzieje co do Litwy są ~~[illegible]~~ wątłe; ale polski świat na Litwie musi się bronić. –

~~[illegible] co [illegible] wszystko [illegible] ufność [illegible] wytrwałości"~~

~~Z postanowienia Lednickiego i wzrost jego~~

~~4001~~ ~~4001~~ 4016

9. Otworzono orędzie Papieża ~~Ben~~ Benedykta XV do polskich biskupów, przesłane na ręce Arcybiskupa Kakowskiego, nader taktowne i serdeczne. Ojciec Święty zaleca jedność w pracy około świetlanej przyszłości Królestwa Polskiego i zapowiada [illegible] Ks. Achillesa Rattiego z zadaniem przedstawiciela jego osoby w Warszawie, wizytatora apostolskiego, wyłącznie do spraw kościelnych, pośrednika między Ojcem Świętym i polskimi biskupami. —

Chińska Rzeczpospolita za zezwoleniem Papieża zawiązała dyplomatyczne stosunki ze Stolicą Świętą i mianowała przy niej swoim posłem Tai-Cheng-Lingsa. — ~~Wspaniała~~ Odzwierciedla się wspaniała powszechność papiestwa i Katolickiego Kościoła. —

13 Lipca

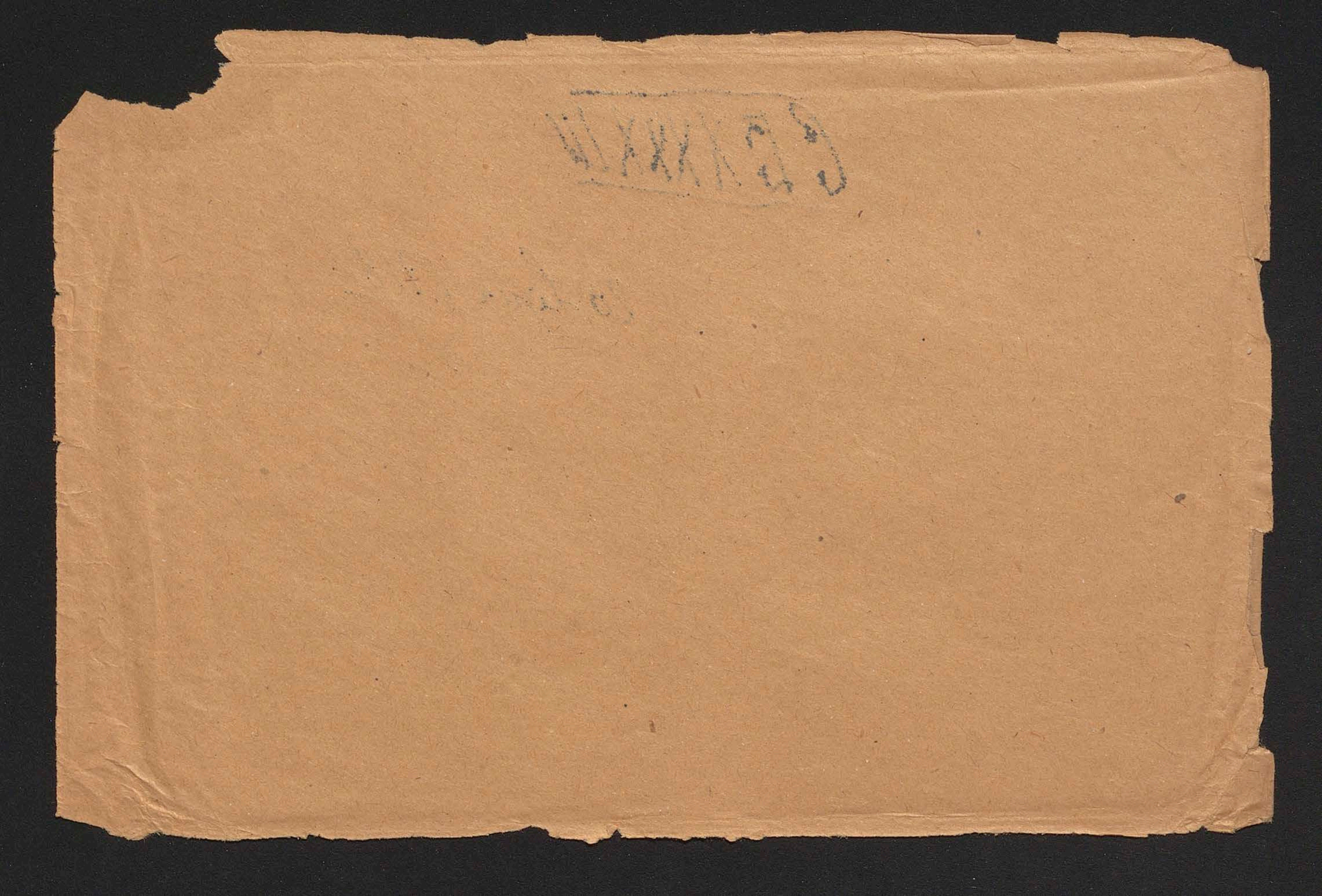
29

CLXXXXIII

30

20 Lipca 1918 r.

4017–4022

CLXXXXIII 31

Exposé hr. Buriana.—

Admirał Hintze mianowany następcą Kühlmanna.

Otwarcie Rady-Państwa. Zawiłe wewnętrzne położenie. Walka przeciw Seidlerowi.

Ósma austryjacka pożyczka.

Reforma wyborcza w sejmie węgierskim.

Protest angielskiego rządu przeciw zajęciu Murmanu.

Lord R. Cecil zastępcą Balfoura.

Dymisja feldmarszałka Conrada.

Wtórna ofensywa. Zwycięstwo Niemców pod Reims

Pod Ypern Francuzi wkroczyli w niemieckie stanowiska. Następca tronu i jenerał Boehn przekroczyli Marnę. Niemcy zwycięsko. W Szampanii drogi... Ataki do wytrwałej[?]

Wznowienie ostrzeliwania Paryża.

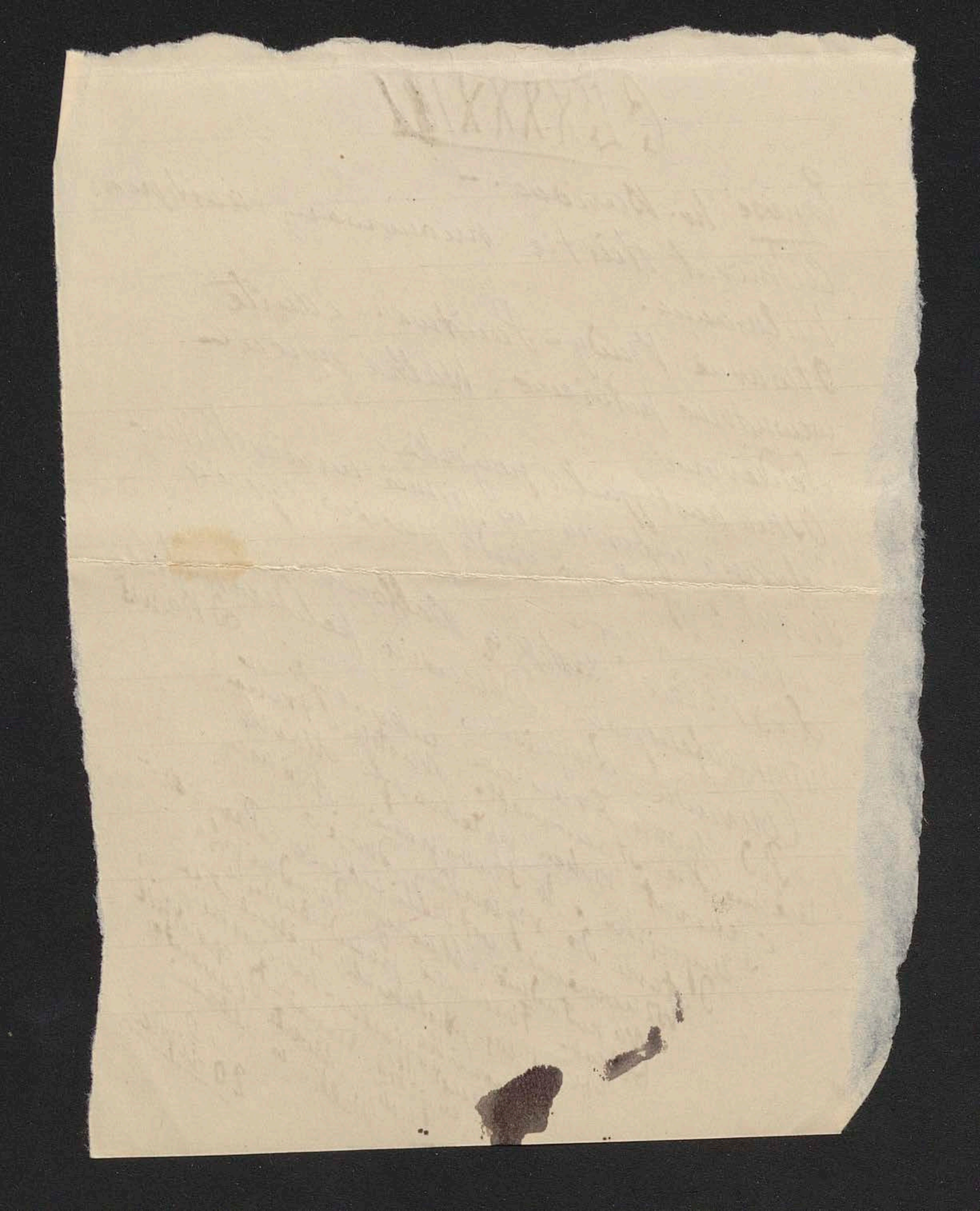
Na południe Marny dwudniowa bitwa.

Francuzi przedsięwzięli ofensywę, przełamali niemieckie stanowiska.

Austryjacko-węgierskie wojska musiały opróżnić Monte Cavento.

Walka w Albanii.

20 Lipca

4017 4002

CL XXXXIII 32

W pismach do obu swoich ministrów prezydentów, przedłożył hr. Burian
pogląd na zewnętrzne położenie i zewnętrzną politykę monarchii. W tej formie
ujęte jego exposé jest zrównoważone, nacechowane wytrawnym sądem i
akademickim spokojem. Nic nowego, nic stanowczego powiedzieć nie mógł.
Powtórzył znane oświadczenia, i hasła, gotowość zawarcia pokoju i jej granicę,
która jest nienaruszalność terytorialna ~~czteroporozumienia~~ środkowych mocarstw, zatem
Alzacja-Lotaryngia, Trentino i Triest, niemieckie kolonie. Tak i teraz, zachowa
rozszerzenie i pogłębienie przymierza z Niemcami, jak dawniej tak i teraz, musi być ściśle opartym, na
na wytknięcie obronne znamię. ~~Ale~~ Sojusz musi być ściśle opartym na wszystkich przez wojnę wyostałych i wspólnie
zadawalniającem rozwiązaniu wszystkich zadań, stworzonych ze
obchodzących ~~oraz p~~ spraw oraz potrzeb; zatem także życzeń ludności.
wskrzeszeniem Polski ~~z~~ przy uwzględnieniu życzeń ludności. Samo przez się zrozumiałem jest stwierdzenie,
~~Najzupełniej~~ tonem w tej chwili ale samo przez się przekształcać się i sama rozstrzygać wewnętrzne
że monarchia ma sama według potrzeby przekształcać się, zewnętrznego wmieszania się
przesilenia z ~~wytworzeniem~~ wykluczeniem niepowołanego, w jakimkolwiek kształcie. Stanowczo
„Monarchia odpycha obce wmieszanie się w jakimkolwiek kształcie" hr. Czernin na
jak też nie zajmuje się obcemi sprawami" ze zobowiązaniem i pod niem podpisane w potępieniu,
Stąd to ~~w~~ ~~pociągające~~ rozszerzające zupełnej sprawiedliwości ukraińskiemu rządowi i pośrednio chwalebnem ~~…~~ wmieszania się
i p. Seidlera Banem ukraińskiemu podziału Galicji jest pośrednikiem, które nie lepszem jest, od wmieszania się
~~ze~~ zobowiązaniem. Porozumienia we wewnętrzne sprawy Austro-Węgier.

4018 ~~4007~~ 33.

Hr. Burian zakończył: „Przeciwnicy nasi wytykają sobie na krwawej drodze cele, które dałyby się osiągnąć jedynie na zwaliskach całego, jednego świata. Że temu zapobieży się, rękojmią: nasza i sprzymierzeńców silna obrona".

Fremdenblatt przestał być organem ministerstwa spraw zagranicznych. Oświadcza jednak, iż dalej w porozumieniu z niem prowadzić będzie zewnętrzną politykę.

Admirał Hintze mianowanym został ~~niemie~~ Niem. sekretarzem stanu w miejsce Kühlmanna i zamienił z hr. Burianem powitalne telegramy.

Wśród zagmatwanego przesilenia i w niejasnych a ciężkich warunkach Rada Państwa zebrała się 16 lipca. Prezydent gabinetu Seidler odczytał w obydwóch izbach blade, tuzinkowe oświadczenie, którem usiłował ustalić jedyne pozostałe mu poparcie Niemców. W izbie oświadczenie przyjętem zostało niebywałem, wymownem, ogólnem milczeniem. — Rozpoczęły się polityczne rozprawy w obydwóch izbach:—

Ósma wojenna austryjacka pożyczka przyniosła przeszło pięć miliardów.—

Reforma wyborcza uchwaloną została w drugiem czytaniu przez węgierski sejm. Odnośną ustawę wniósł prezydent ministrów Wekerle ze zmianami zaprowadzonemi w pierwotnej, w porozumieniu z hr. Tiszą i stronnictwem narodowej pracy, zgodnie ze zdaniem hr. Tiszy. Izba odrzuciła nadanie kobietom prawa wyborczego.—

4020 ~~4005~~ 35

Rosyjski Komisarz Spraw Zagranicznych wystosował do dyplomatycznego przedstawiciela Anglii w Moskwie notę z żądaniem natychmiastowego wycofania z Murmanu angielskiego wojska

Lord R. Cecil został zastępcą ministra spraw zagranicznych Balfoura.

~~4020~~ 4021

36

Włosi prowadzili silną ofensywę, bez znaczniejszego skutku.
Cesarz Karol nareszcie zwolnił z czynnej służby Conrada i na
pożegnanie udzielił mu hrabstwo. Conrad był z tym duchem
~~politycznym~~ wojskowym i politycznym w wielkich bieżących wypadkach niebezpie-
do których nie dowiódł, przy czem miał jak mi krewni przypisując
=czne, twierdzące pozory — ~~wojsk działań~~. Jemu przypisują ~~Ale~~ Wiemy, opowiadali
ostatnie we Włoszech niepowodzenie. Opowiadają, że [illegible] iż na czele
dla ofensywy nad Piawą przed dwiema pod warunkiem damnie ... którą
dowództwo obejmie niemiecki generał. Odrzucono dumnie żołnierz. Dowódcą
Następcą Conrada został arcyksiążę Józef dzielny z Węgrami — przy
niższych wzięciem w armii. Jest z upodobania Węgrem — jak wiadomo — przy
armii został ks. ~~Alex~~ Schönburg, ranny —
przyjście przez Piawę —

~~4022~~ ~~4007~~ 37

Niemiecki biuletyn z 15-t-m donosi, że Niemcy wkroczyli częściowo
we francuskie stanowiska na południowym zachodzie i ~~ta~~ na wschodzie
Reims. Zaś na ~~poł~~ zachodnim południu Ypern nieprzyjaciel wtargnął
w niemieckie stanowiska. Ale już naczelnik Następca tronu wkroczył za Marnę
w nieprzyjacielskie stanowiska. Armia pierwsza Bohen przekroczyła
W nieprzyjacielskie w zaciętych walkach odparta po za ich pierwsze niemieckie wojska zdobyły
Marnę i zdobyła wzgórza, w zaciętych walkach takie na północ Marny niemieckie stanowiska. Walka trwała dalej.
stanowiska nieprzyjaciół; także na północ Marny stanowiska. Nieprzyjacielskie
na Francuzach i Włochach ich pierwsze stanowiska zdobyły pierwsze, nieprzyjaciela. Przeszło trzynaście
W Szampanii armii Mudra i Einema zdobyły pierwsze. Wzięto do niewoli przeszło silne uderzenia,
stanowiska, dotarły do rzymskiej drogi. Nieprzyjaciel przedsięwziął większemi
tysięcy ludzi. Nad Marną nieprzyjaciel przedsięwziął dalekonośnemi działami.–
wznowiono ostrzeliwanie Paryża dalekonośnemi. Została stoczona dostała znaczna bitwa na
Na południe Marny 18-t-m stoczony została. Z 19 zwiastuje ponownie
Koryzji Niemców. Biuletyn niemiecki z 19 zwiastuje Następcy tronu od
bitwy między Reims i Marną. Francuzi rozpoczęli ta przeciw Następcy tronu stanowiska i
dawna przygotowaną ofensywę. Powiodło się im wkroczyć w niemieckie stanowiska. Dalsze ich postępy na
powstrzymali niemieckie linie. Potem Niemcy powstrzymali dalsze ich postępy. Niemcy odparli nieprzyjaciół
nowo zajętych stanowiskach. W innych odcinkach ~~fron~~ frontu austrjacko-węgierskie wojsko musiało
–cała.– We Włoszech... austrjacko-węgierskie wojsko musiało opróżnić przed nieprzyjacielem część Monte Lavenita.
W Albanii rozwinęła się walka, na ~~...~~ korzyść Austro-Węgier.

20 Lipca

CLXXXXV

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

27 Lipca 1918.

An Seine des Herrn

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates ꝛc. ꝛc. 38

Stanislaus von Koźmian,

Hochwohlgeboren.

CLXXXXV

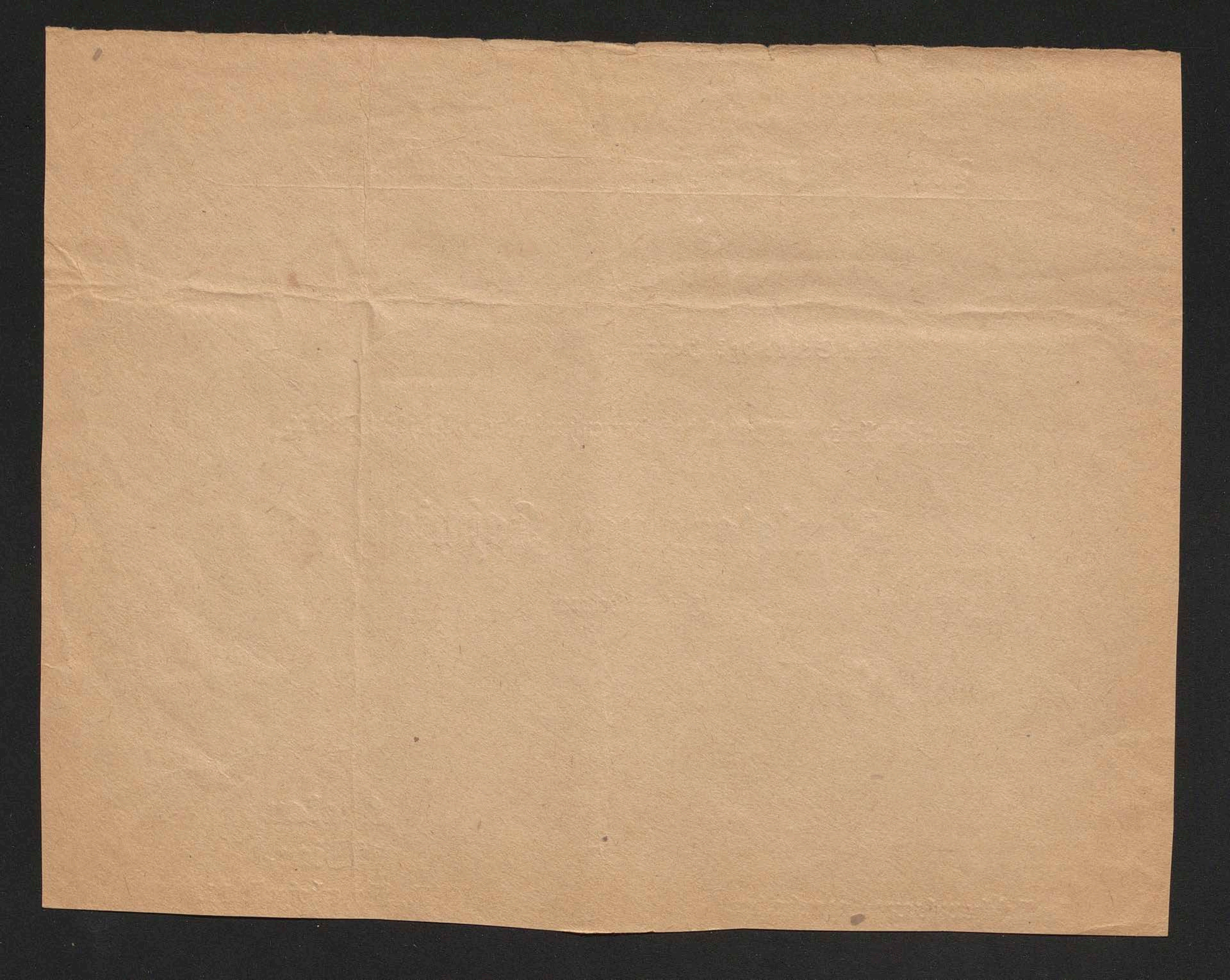
4023-4040

Krakau.

Wien,

IV., Mayerhofgasse 11.

In Reichsratsangelegenheiten.

CCXXXXIV 39

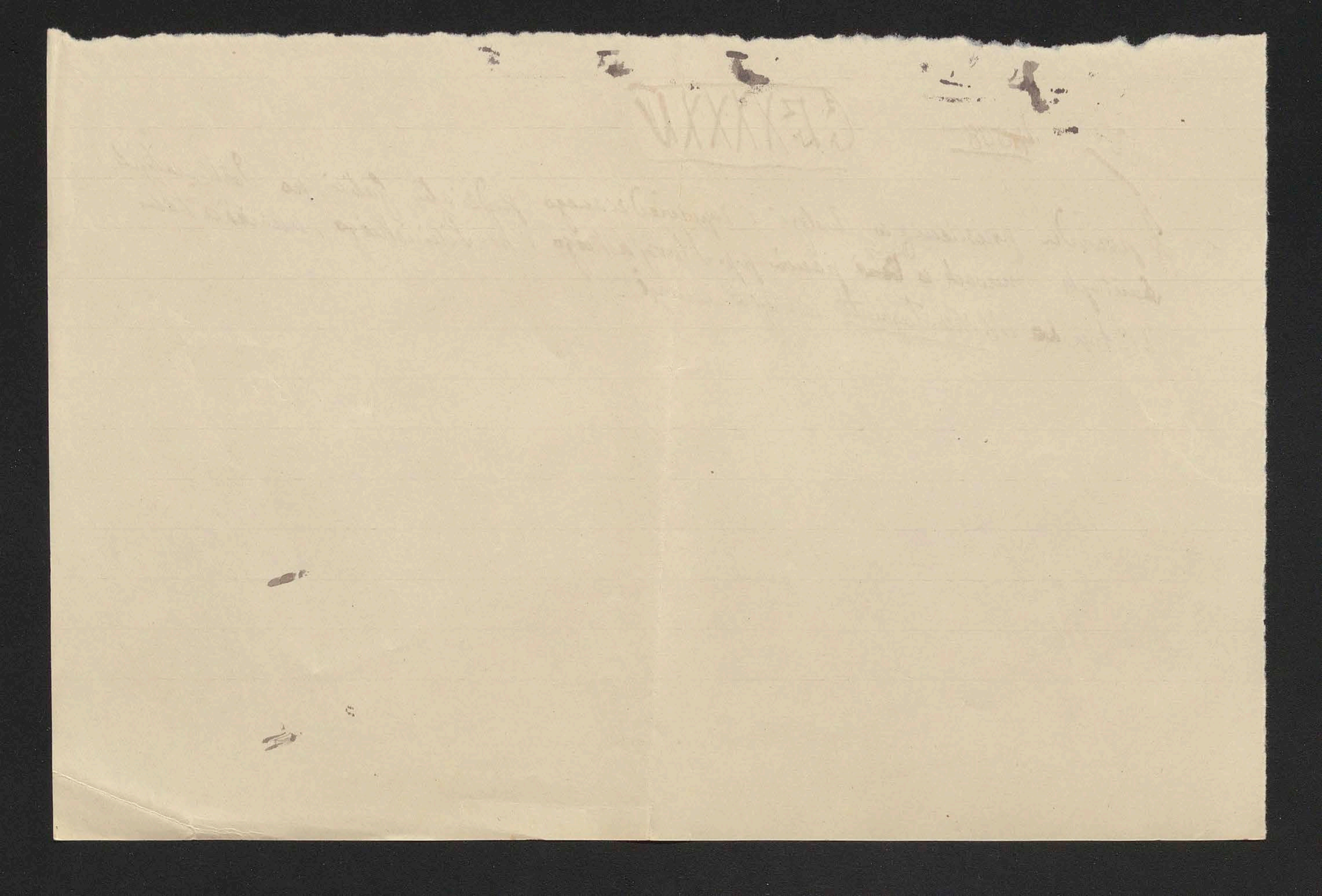
Przesilenie w Austryi i podział Galicii. –
Mój artykuł w Neu. W. Tagblatt.
Demisia Seidlera. Baron Hussarek
ministrem prezydentem. Cofnięcie
brzeskiej umowy o podziale Galicii. –
Posłuchanie namiestnika Mezakitowskiego
u cesarza i austryjacko-polskie rozwiązanie. –
Gabinet Hussarka i wyparcie z niego
przez Koło Polskie dwóch polskich ministrów
Ich następcy. Baron Hussarek. Seidler
dyrektorem cesarskiego gabinetu. –
Program bar. Hussarka. Trzeba uchwalić
prowizorium budżetowe i 12 miliardów
wojennych kredytów. Baron Andrian
intendentem cesarskich ~~teatr Burga~~ teatrów. –
Cesarz Mikołaj II zamordowany w Jekaterin-
=burgu. Protestacyjnego rządu porzucenie
wyjadanie angielskiego. Francuskiem
w Murmanie. Helfferich posłem

w Moskwie. Porozumienie chce
wskrzesić wschodni front i obalić
bolszewicki rząd. Horvat ~~..~~ Sybirze
Ukraiński sobór uwagi z zwierzchnictwa
moskiewskiego patriarchy.
Francuska ofensywa i wyparcie nie-
-mieckich wojsk ~~z południowego brzegu~~ ~~Marny~~ z południowego brzegu Marny
Marne nad Marną ~~wysilenia~~ walki
Leviathan zatopiony.
między Aisną i Marną
Polepszenie położenia w Albanii.
Walki między Soissons i Reims.
Lloyd-George przewiduje jeszcze dwuletnią
wojnę
Interes i uczucia.
~~Kasia~~ Czwartego roku wojny.

27go Lipca

~~4023~~ ~~4008~~ CLXXXXV

Z powodu przesilenia w Austryi i zapowiedzianego podziału Galicyi, po doskonałych świetnych mowach w ~~Izbie~~ Izbie panów p.p. Starzyńskiego i hr. Pinińskiego, umieścił tem 21^go^ t.m. w N. Wien. Tagblatt niniejsze uwagi

~~4009 … N. W. Tagblatt …~~

4024

41

Die Krise

vom Herrenhausmitglied von Koźmian

Im gegenwärtigen Zeitpunkt handelt sich wohl sowohl hinsichtlich der Stellung des Polenklubs als auch der allgemeinen parlamentarischen Lage und der Krise, vor allem um die „Teilung" Galiziens. Das ist das Punctum saliens

Mein Glaube an die Gemeinsamkeit der polnischen und der Interessen der Monarchie ist so unerschütterlich, das ich nicht einmal an die Möglichkeit zu denken vermochte, es könnte den Polen von Seiten der österreichisch-ungarische Politik jemals ein Schade zugefügt werden.

Mit dem „Chelmer Vertrag" hat Graf Czernin über etwas verfügt, was nicht sein „Eigentum" gewesen ist. Kein Politiker wird leugnen wollen, dass der Ostfriede eine Errungenschaft von unermesslicher Tragweite bedeutet. Allein er wird ebenso auch mir beipflichten müssen, dass dieser Friede zu erreichen gewesen wäre, ohne dass die Monarchie und ohne dass die Polen gewissermassen die Kosten dafür zu tragen hätten. Das wäre

(Verte)

4025 ~~4010~~

~~Klarer~~ 2

Die Kunst eines ~~klaren~~ und weitblickenden Diplomaten und Staatsmannes –

Die angekündigte „Teilung" Galiziens aber würde nicht anderes als ein Zertreten, ein Zugrunderichten der fünfzigjährigen Arbeit des unvergesslichen Kaisers Franz Josef I und der polnischen Nation an dem Werk der Vereinigung, sowie ein Lügenstrafen des letzten diesbezüglichen Aktes vom 4 November 1916 bedeuten. Mitschuldig in beiden Fällen ist aber der Ministerpräsident von Seidler.

Beide Vereinbarungen sind ein an der polnischen Nation zugunsten ihres blindesten Feinde begangener ~~Unrecht~~ Schande, und sie tragen den Anschein der Unterdrückung. Die eine im Hinblick auf die polnische Frage als solche, die andere mit Beziehung auf die ~~aber~~ sondern Polenswiederaufleben neuer Monarchie. Das ist nicht mehr eine Politik des Polens Teilung ohne Trennen mit frivolem Lächeln. – Nicht liegt meinem Wesen ferner als Uebertreibung. Aber die polnische Frage, eine der wichtigen unter den durch Weltkrieg hervorgerufenen ~~bedeutet und dennoch~~ ist für die Monarchie nicht nur gleichgiltig, sonder vielmehr von Tragweite. ~~ist.~~ Dagegen durch diese beiden Vereinbarungen – abgesehen von der austro-polnischen Lösung – wird die Stellung und ~~der~~ der Einfluss der Monarchie

~~4026~~ ~~4025~~ ~~4011~~ 42

in dieser Frage geschwächt wenn nicht ganz zunichte gemacht. Den
glühendsten und überzeugtesten Anhängern der ~~österreichische~~ österreichisch-ungarisch-
polnischen Politik ~~aber~~ wird einfach der Boden unter den Füssen weggenommen.
Beide Vereinbarungen sind daher der Monarchie gegenüber grobe Fehler.
Und sie sind es umsomehr, als die politische und geistige, nicht also die blos
~~mech. mechanische~~ mechanisch erzwungene Vereinigung der Polen mit
den Zentralmächten, mit der mitteleuropäischen Kombination, einzig und allein
durch die Habsburger-Monarchie, als dem hiefür in Betracht kommenden Medium
bewerkstelligt werden könnte. Dies entspricht auch den hoch zu berücksichtenden
Interessen des deutschen Reiches, für den Polen ohne eine solche Vereinigung nur
eine unverdauliche Schwierigkeit und eine Sorge würde bedeuten ~~müssen~~.
Die von Herrn von Seidler unterfertigte über Teilung Galiziens Vereinbarung
ist ein ~~St~~ staatliches sowohl als auch diplomatisches Monstrum. Ist es doch
einfach unerhört, Fremden zu erlauben, sich in die inneren Angelegenheiten
der Monarchie zu mischen. Für mich als Österreicher ist das eine tiefe
Demütigung. Nicht anderes handelt gegenüber der Monarchie die
entente sie mischt sich auch in unsere innere Angelegenheiten.

4027

~~4012~~

Und ~~mein~~ wenn Graf Burian schreibt in seinem exposé: Dass die Monarchie besitzt die nötige Elastizität
(" sich gemäss der Bedürfnissen ihrer jeweiligen Entwicklungsstufe selbst zu reformieren und ihre inneren Krisen, unter Ausschluss unberufener auswertiger Einmischung selbst zu lösen " und entschieden ~~entweder~~ weiter " Die Monarchie lehnt fremden Eingriff in jeder Form ab "! Dass ermuntert mich und verstärkt meine ~~Hochachtung~~ Hochschätzung für den vernünftigen Klarsichtigen, ~~equilibrierten~~ equilibrierten, ~~vorzüglichen Statsmann.~~ vorzüglichen Statsmann –

Ich kenne keinen zweiten Beispiel, dass ein leitender Minister für einen Nachbarstaat die künftige irredenta so vorgezeichnet wie dies Herr von Seidler mit seiner Vereinbarung über die Teilung " Galiziens getan hat. Könnte für den Fall, dass wir besiegt worden ~~wird~~ wären, ein noch mehr demütigender Abkommen geschlossen werden. Kein Wunder daher, dass der Polen Klub vom polnischen und vom östreichischen, vom nationaler und vom staatlichen Standpunkte aus, dem Ministerpresidenten von Seidler das Vertrauen verweigert. Das ist sein gutes Recht und bedeutet keinesfals eine Verleugnung der Pflichten gegenüber dem Staate, sondern im Gegenteil deren Erfüllung.

In den jüngsten Sitzungen des Polenklubs habe ich wahrnehmen können, dass der gute Wille besteht, die durch die Krakauer Beschlüsse hervorgerufene Missverständnisse zu beseitigen und eine polnisch-deutsche Verständigung zwecks Beendigung der Krise und Sicherung der Staatsnotwendigkeiten zu erzielen. Deshalb bedauere ich lebhaft, dass die deutschen Parteien es nicht begriffen und auch nicht danach gehandelt haben. Anstatt die Bildung einer deutsch-polnischen Majorität und Bürgschaften von neuen Regierung zu verlangen und in diese Garantie sine qua non, glaubten sie diese Garantie in der Person des Herrn von Seidler erblicken zu dürfen und haben dessen Verbleiben im Amt in einem Moment ermöglicht, wo der Rücktritt die Krise aufgehoben und die Hindernisse und Schwierigkeiten beseitigt hätte.

Meiner persönlichen Meinung über die Pflichten dem Staate gegenüber habe ich zu wiederholten Malen Ausdruck gegeben. Dem Verhalten des Polenklubs darf ich nicht vorgreifen. Wohl aber sagen, dass es mich dünkt, als hätten Graf Czernin und Herr von Seidler den Rat Machiavellis übersehen: „Hüte dich, Menschen in eine Lage zu bringen, in der der Fall ihre Rettung bedeutet."

~~4029~~ ~~4014~~ 44

Z powodu braku większości dla prowizorium budżetowego już w budżetowej Komisji, p. Seidler podał się do dymisji wraz z całym gabinetem, cesarz ją przyjął; co wydana Wiener Zeitung ogłosiła 23. t.m. – W przykry sposób wpłynęło to położenie i utrudniło stanowisko Koła Polskiego. – Cesarz powierzył bar. Hussarek utworzenie nowego gabinetu, po porozumieniu się ze stronnictwami. – Bar. Hussarek został mianowany ministrem prezydentem. –

Pojawiła się wiadomość że główna dla Koła Polskiego przyczyna opozycji i przesilenia umowa potworna z Ukrainą o podział Galicji, zniknęła, albowiem hr. Forgach otrzymał od hr. Buriana polecenie zawiadomienia hetmana Skoropadskiego iż Austro-Węgry poczytują ją za niebyłą w następstwie nie dotrzymania przez Ukrainę zobowiązania co do dostarczenia pewnej ilości zboża. Hetman miał się na to zgodzić. Była to zasługa hr. Buriana.

Ale mimo oczekiwania [illegible] tak pomyślnego obrotu rzeczy Namiestnik Galicji Mieralitowski był na posłuchaniu u cesarza Karola i dowiedział się od niego, że poczytuje znowu austryjacko-polskie to rozwiązanie za zapewnione. Dodał „teraz zależy od Polaków" i jeszcze „Królestwa Polskiego" „Nie mogą żądać abym na stałe zamieszkał w Warszawie. Dwa albo trzy miesiące mogę tam przebywać."

~~4030~~ 4015 45

„Galicji przyłączą do Królestwa Polskiego ale oczywiście jeżeli tam panować będą. Nie odstąpi jej pod panowanie tam jakiegoś wirtembergskiego księcia" Cesarz z goryczą wyraził się o Niemcach cesarstwa „Chcą, że mnie zwabić trzeba. Pokażę im że trupem nie jestem!" –

Baron Hussarek w ten sposób utworzył gabinet iż zacho=wał wszystkich ministrów poprzedniego z wyjątkiem dwóch Polaków p.p. Ćwiklińskiego i Twardowskiego. Pierwszego zastąpił jako minister oświaty p. Madejski były komisarz w Lublinie drugiego szef sekcji w ministerstwie finansów Gałecki- Brzydka intryga ludowego stronnictwa w Kole Polskiem pociągnęła za sobą tę wcale nie pożądaną zmianę, która opozycji i działaniu politycznemu Koła nadaje wstydliwy odcień osobisty. Rzecz polska ponosi stratę przez ustąpienie Ćwiklińskiego z gabinetu zacnego, uczonego i wybornego ministra oświaty ale największą przez ustąpienie p. Twardowskiego, który od szeregu lat był duszą i dzielnym ~~namiestnikiem~~ prawowitym ministerstwa dla Galicji a jako minister doskonale zrozumiał obowiązki stanowiska, nader pozytywnie przedstawiał kraj i znamienite oddał nam usługi oraz ogólnej sprawie polskiej; trudno przyjdzie go zastąpić. Tak to niskie żądze i pospolite zachcianki - szkodliwsze nieraz w sprawach publicznych, niż wielkie namiętności

B. Hussarek minister oświecenia w trzech poprzednich gabinetach, jest prawdziwym mężem stanu

~~4032~~ ~~4017~~ 47

uczonym, głęboko wierzącym Katolikiem do czego publicznie się przyznaje. Życzliwy dla Polaków, jest zwolennikiem stanowczym austriacko-polskiego rozwiązania. Wybór cesarza jest trafny i rozsądny ale w rozbałamuconym i rozdrobnionym parlamencie nowy prezes gabinetu natrafia już na poważne trudności.

Cesarz powołał na dyrektora cesarskiego gabinetu p. Seidlera. Jest to stanowisko które powoduje ciągłe zetknięcie z monarchą, jest zatem wpływowem. Nowy dowód osobistej predylekcji cesarza.

Baron Hussarek przedstawił Izbie nowy gabinet i przedłożył program zwięzły, ścisły: utrzymanie istniejących przymierzy, pogłębienie sojuszu z Niemcami; zmierzanie do zaszczytnego pokoju; przywrócenie się [illegible] parla=mentarnych rządów; żądania uchwalenia prowizorium budżetowego i wojennych kredytów; uporządkowanie finansów, załatwienie spraw żywnościowych, dalej sprawiedliwość administracyjne reformy; oraz także któreby przyjęcia [illegible] dla wszystkich i porozumienie.

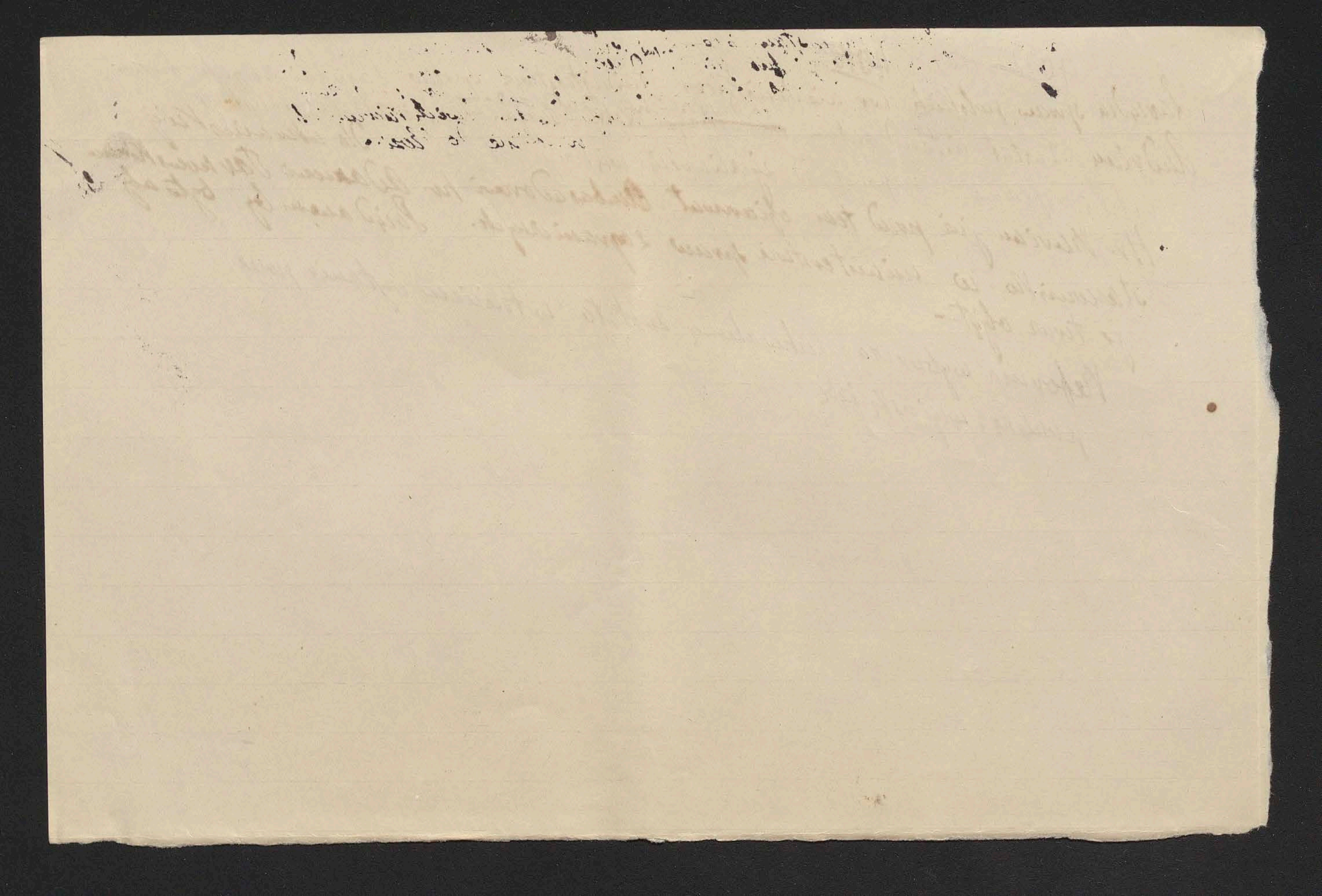
Izba uchwaliła większością głosów sześciomiesięczne prowizorium budżetowe oraz wojenne kredyty 12 miliardów [illegible] i [illegible]. Za prowizorium i kredytami głosowały niemieckie stronnictwa, Koło Polskie, Rumuni, [illegible] i Ukraińcy, przeciwko [illegible], Słoweńcy, Socjaliści i — p. Głąbiński. Przesilenie zakończone korzystnie dla Polaków.

~~4033~~ ~~4018~~

48

Zawiadca spraw polskich we wiedeńskiem ministerstwie spraw zagranicznych baron Andrian został intendentem ~~nadwornego teatru Burga~~ dworskich teatrów. — Nie oddał on usług polskiej sprawie i rozpoczął od życzliwości większej niż dla niej dla ukraińskiej. Hr. Badeni już przedtem ofiarował ambasadorowi hr. Adamowi Tarnowskiemu stanowisko w ministerstwie spraw zagranicznych. Pożądanem by było aby je twarz objął. —

Reforma wyborcza uchwaloną została w trzeciem czytaniu przez posłską węgierską izbę

~~4034~~ 49

Car Mikołaj podobno z rozkazu miejscowego bolszewickiego rządu został rozstrzelany w Jekaterinburgu 16 lipca a to z powodu zbliżania się czesko-słowackich wojsk albowiem obawiano się, iż one uwolnią byłego cara i wszystkiego ~~dla niego~~ przeciw rewolucji – Obejdziano się zbrodnią nie popełnioną na Ludwiku ~~XVI~~ Maryi Konie, marnego żywota – Carowa i jej dzieci, także carewicz ~~[illegible]~~ mają być przez żywicieli ~~za~~ zabezpieczeni – co wymaga potwierdzenia –

Dekret rządu zarządza konfiskatę na rzecz rzeczypospolitej całego majątku cara i całej jego rodziny –

Rosyjski Komisariat spraw zagranicznych zaprotestował przeciw wkroczeniu wojsk francuskich, angielskich i serbskich w dzielnicę murmańskiej oraz udziałowi Ameryki w włoskiej umowie. Wojska rosyjskiego rządu bronią wszystek obszar

~~Ale~~ Były zastępca kanclerza Helfferich został niemieckim dyplomatycznym przedstawicielem w Moskwie jako następca zamordowanego hr. Mirbacha. Helfferych powaga w sprawach francuskich i handlowych zaznacza przyjęty rozwój niemieckiej polityki w tych dwóch kierunkach odnośnie do Rosji.

~~4035~~ ~~4020~~ 50

Od piątku gromadzą się chmury. Mocarstwa porozumienia usiłują stamtąd zwalić bolszewicki rząd i pchnąć wyzwoloną z niego Rosję do nowej wojny ze środkowemi mocarstwami. Przy czem wchodzą w rachubę czesko-słowackie wojska, wszystkie antyre=wolucyjne żywioły, Kiereński i jego lewicowi socjaliści, wreszcie ewentualnie Japonia.

Anglia, Francja i Stany Zjednoczone zawarły umowę z Radą Murmanu. Dla obrony tej dzielnicy wobec niemieckiej koalicji. Celem tego sojuszu jest zapewnienie całości Murmanu, dla wielkiej, zjednoczonej Rosji.

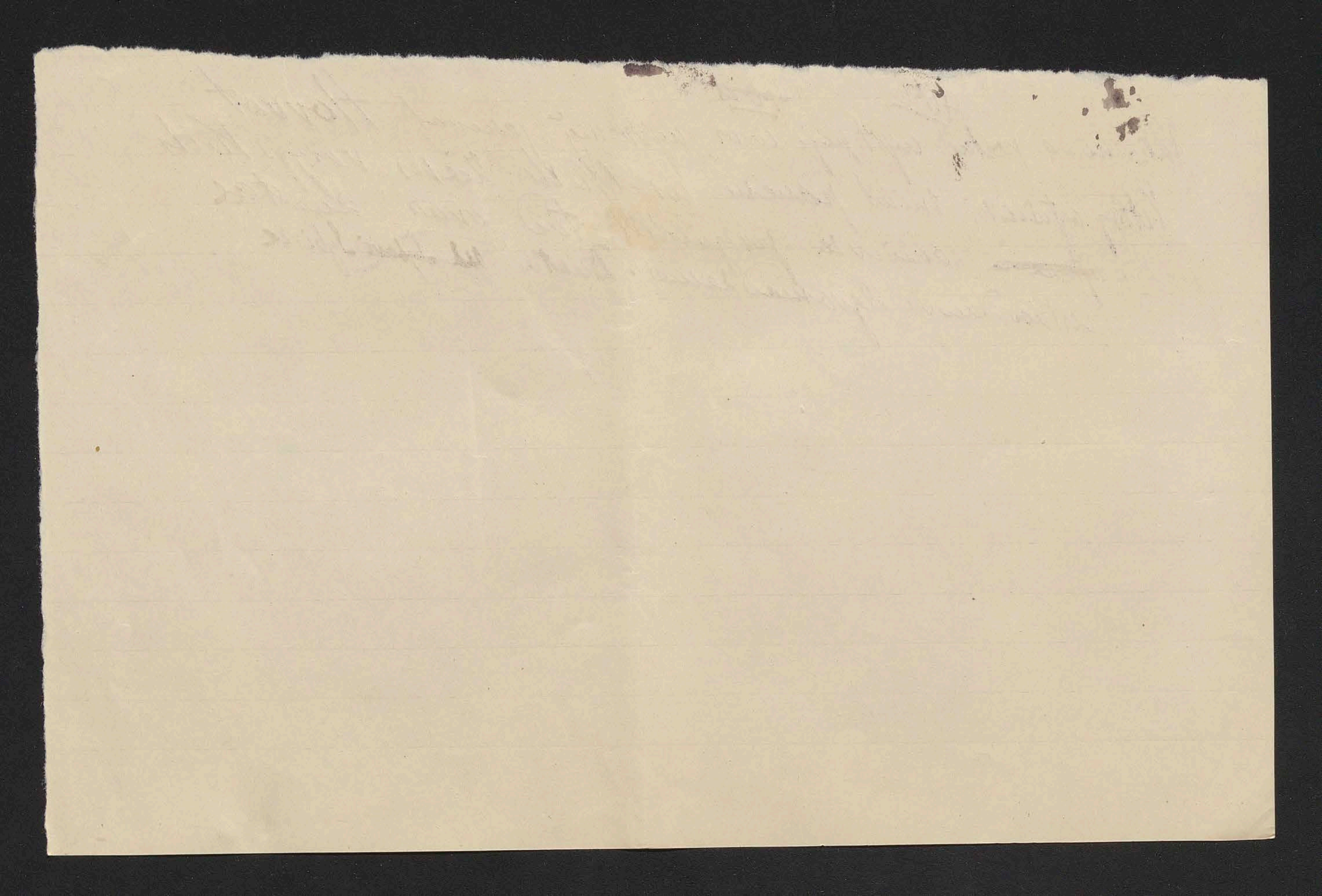
4096 ~~4081~~ 51

Jako nowa postać występuje owar pyrażnięj jeuwat Horvat

Który optasiśći miał panem ~~cosel~~ Kolls żiets wozys Kiels

i ~~oprowa~~ samiowza prozwoćić tad owar żaltai

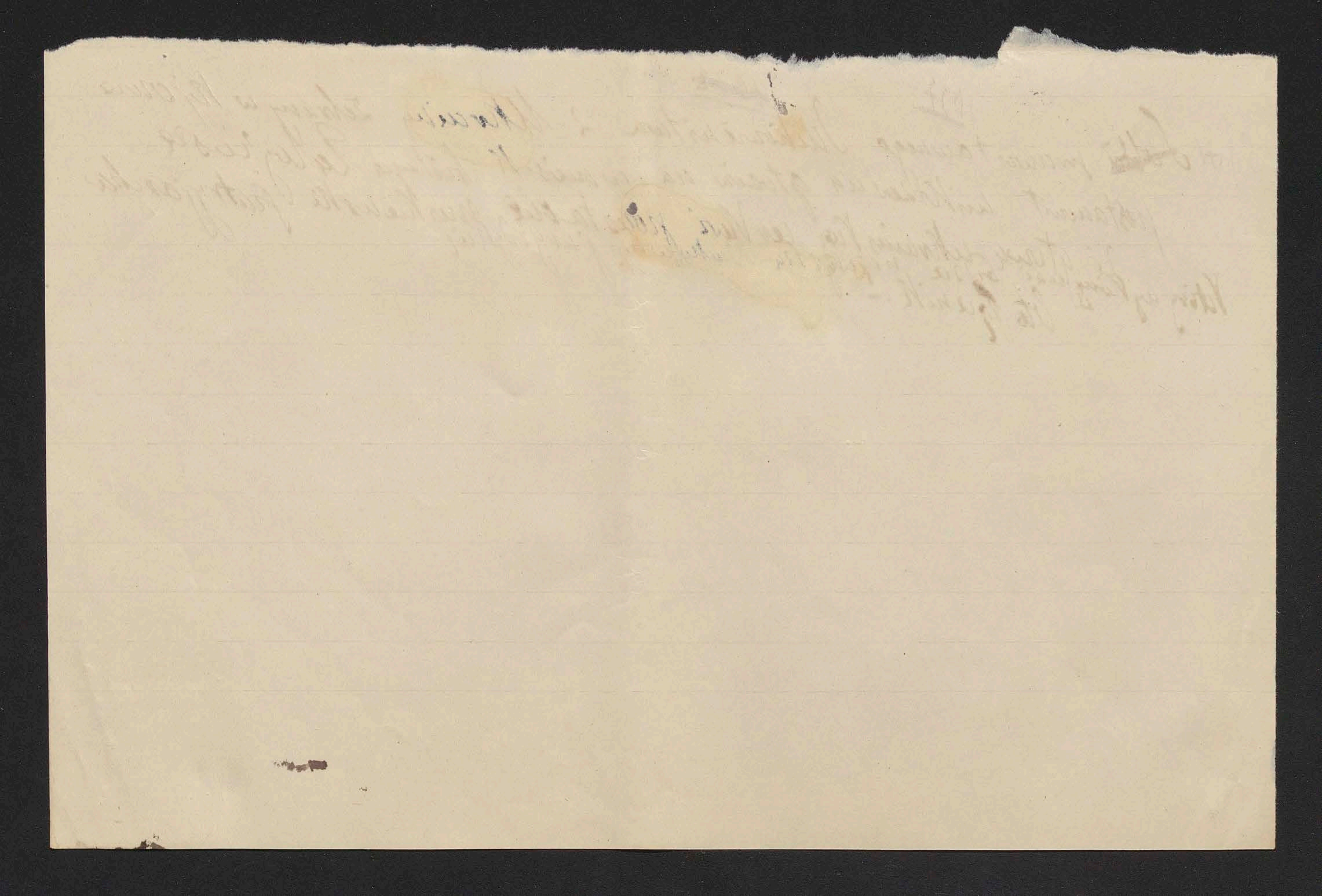
rutasordamovce żgromadzeme. Dziata na ~~od Sybiri~~ Sybirze

~~4037~~ ~~4022~~ 52

Sobór ~~[illegible]~~ prawosławnego duchowieństwa z Ukrainy zebrany w Kijowie postanowił większością głosów na wniosek biskupa [illegible], że gdy w Ukrainie w cerkwi powstanie [illegible] patriarcha, który wykonywać będzie najwyższą duchowną jurysdykcję. –

Oto [illegible]. –

~~4038~~ ~~4029~~ 53

Według biuletynu z 20° Francuzi prowadzili dalej ofensywę między
Aisną i Marną na całym froncie; odparta w kilku miejscach, spowodowała
jednak w nocy wycofanie niemieckich wojsk z południowego brzegu
Marny na północny. Co przypomina wycofanie austryacko-węgierskiej
armii z południowego brzegu Piavy. Jednocześnie uderzyli Anglicy
i zdobyli Meteren. Wieczorny biuletyn zawiastował wznowienie
walki między Aisną - Marną -
Biuletyn z 21° opisuje silne walki. Następny francuski z Fran=
=cuzami, Algierczykami, Tunezyjczykami, Marokańczykami, Senegal=
=czykami, Amerykanami, czarnemi Amerykanami, Anglikami i Włochami:
Nieprzyjaciel został wszędzie odparty. W nocy Niemcy
nie przeszkodzeni przez niego cofnęli obronę na północ i
wschodnio-północ Chateau-Thierry. - Nieprzyjaciel zajął
opuszczony południowy brzeg Marny. Niemców między Aisną i
Marną nie przynosi, trzyma się wieczorem między
Nowe walki toczyły się Marną -

~~4039~~ ~~4024~~ 54

Wielki przewoźny, amerykański parowiec Leviathan zatopionym został 20.tm na pozbawio [?] północnego brzegu Irlandii. Miał być największy świata parowiec i miał z nim zginąć dziesięć tysięcy amerykańskich żołnierzy—

Niemiecki biuletyn z 22 " Między Aisną i Marną trwa walka z niezmierną gwałtownością " Niemcy odparli dalsze nieprzyjacielską ofensywę. Biuletyny z 24.tm stwierdzają dalsze trwanie ciężkich walk na całym froncie zachodnim; odparli lub stanowiska były zmienione w ręku Niemcy oraz ofensywie

Na albańskim froncie poprawiło się położenie austryjacko-węgierskich wojsk.

Niemiecki biuletyn z 25 " gwałtowne, częściowe walki między Soissons i Reims

Biuletyny z 26. zaznaczyły dalsze odparcie ofensywy francuskiej a następnie spokojny dzień.—

Lloyd-George wygłosił mowę w której przewiduje jeszcze dwuletnie trwanie wojny. Twierdzi że niebezpieczeństwo podwodnych takie zażegnanem zostało a że dzięki pomocy Ameryki wygranie najzupełniej jest zapewnionem.

22

~~4046~~ ~~4025~~

55

Tutaj miewał niezakryte zadowolenie że przecież sprzymierzeńcowi źle powiodło się nad Marną. Pociecha za zawód doznany nad Piavą — Takie to wciąż krzyżowanie się uczuć z ludzkiem cierpieniem — Jutro kończy się czwarty rok tej wojny pełnej krwi, zniszczenia i spustoszenia —

27 Lipca

═══

CLXXXXVI.

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

3 Sierpnia 1918 r.

An Seine des Herrn

56

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates rc. rc.

Stanislaus von Koźmian,

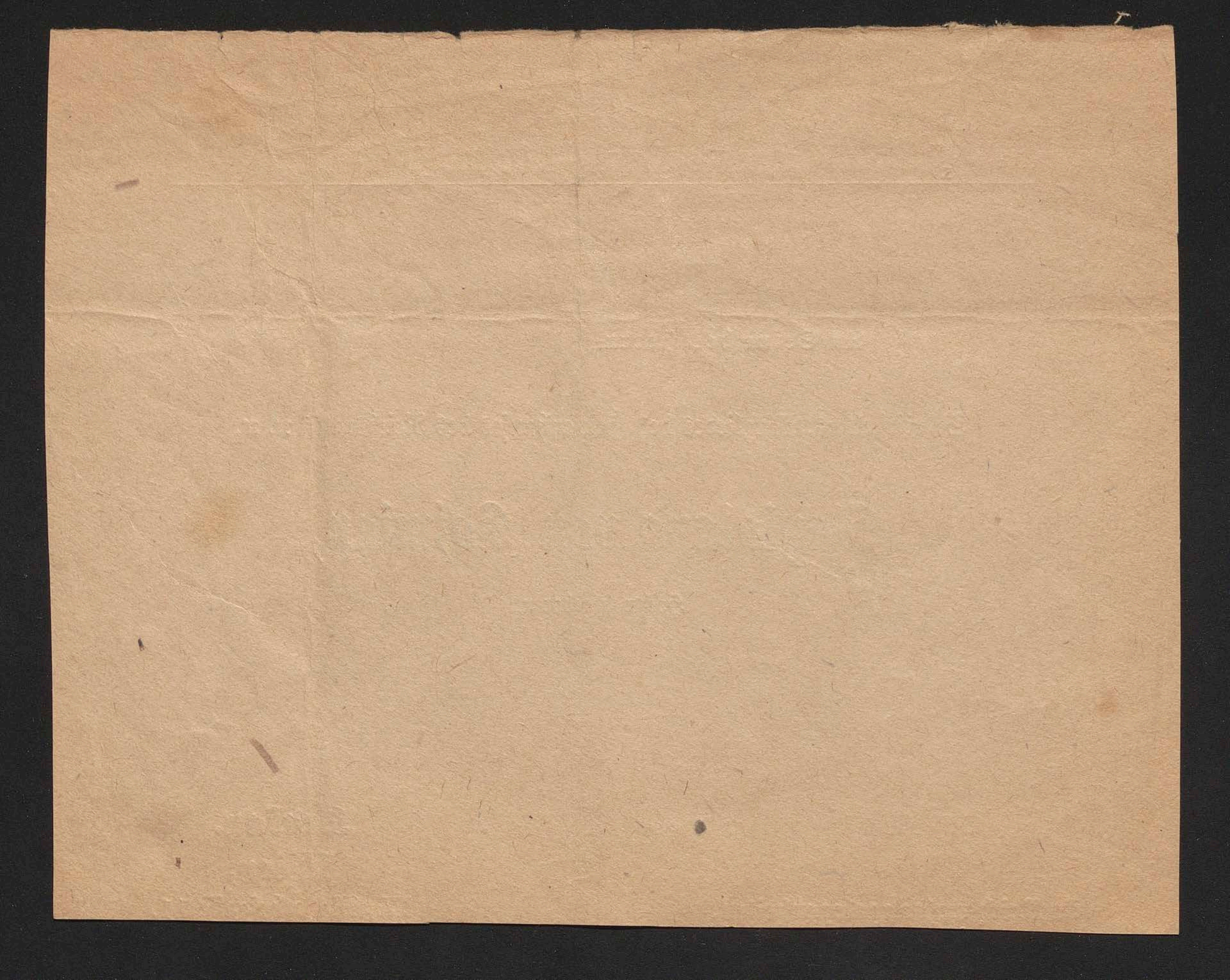
Hochwohlgeboren.

CLXXXXVI

4041–4057

~~Krakau.~~
Wien,
IV., Mayerhofgasse 11.

In Reichsratsangelegenheiten.

CLXXXXVI 57

Porażka niemieckich ofensyw na Zachodzie. Opuszczają zdobyte stanowiska i cofają się na dawne. Wywożenie Japończyków na Sybir. ✝

Gabinet Watykanu w stanie oskarżenia. Cesarz Wilhelm do narodu. Powrót drugi zachodni front nie przełamany. Znaczenie Focha wzrosło. Sama tegoż orzekającego środkowych mocarstw. Zmiany w niemieckiej marynarce. Przegląd Amerykanów przez Wiktora Emanuela. Czeskie zdrady nad Piawą. Inflanczenie Bałtiku a powodzenia w Albanii. Niemcy stawiają czoło dalszej francuskiej ofensywie. Jednak cofnęli się znowu niektórzy Ludendorf i Hindenburg o ostatnich wypadkach wojennych. Nie dopisanie wojny podwodnej na toczącej. Regent Ks. Lubomirski we Wiedniu. Jego rozmowa z ukraińskim postem Lipińskim

Wschodnia Galicia i ostateczne
rozwiązanie sprawy polskiej
Holubowicz skazany przez niemiecki
sąd. Chełmska sprawa we
warszawskiej Radzie Stanu. Zaniechanie Rą-
ratyfikacji traktatu niemiecko-
= ukraińskiego. — Zamordowanie
w Kijowie jenerała Eichhorna. —
* Antyniemieckie sprzysiężenie i
1) Porozumienie. Rząd rosyjski uznał
odłączenie Inflant i Estonii —
ambasadorowie Porozumienia wyjechali
z Wołogdy do Archangielska
Ministerprezydent Hussarek w izbie
panów. Załatwia sprawę Trautenau po
sądowego okręgu w
myśli Niemców

3 Sierpnia

~~4041~~ ~~4026~~ CLXXXXVI

Najważniejszem zdarzeniem na zachodnim froncie jest zmiana tam położenia. – Po niemieckiej ofensywie, nastąpiła nieprzyjacielska która spowodowała cofnięcie niemieckich sił z południowego brzegu Marny. Nieprzyjacielska ofensywa powstrzymaną została ale Niemcy opuścili swoje stanowiska i zajęli nową obronną linię zamiast nad Marną między Fère en Tardenois - Ville en Tardenois; na niej podług biuletynu z 29 lipca ciężkie uderzenia nieprzyjaciela krwawo spełzły na niczem.

Jest to niemniej niepowodzeniem i ~~zahamowaniem~~ zaniechaniem na razie ofensywy Niemców, którzy po opuszczeniu części zdobytej okolicy, muszą prowadzić oporną walkę na nowych ~~stano~~ tylnych stanowiskach.

Dowód trudności rozstrzygnięcia wojny tam gdzie znajduje się węzeł położenia i zapowiedź jej nieobliczalnego przedłużenia. ~~Skut~~ Z wyniku: pomimo iż Niemcy utracą, dowieść że ten obrót rzeczy jest korzystnym dla nich i że osiągnęli zamiar osłabienia nieprzyjaciela — Tak zagadkowo rozpoczął się nowy ~~[illegible]~~ rok światowej wojny —

~~4642~~ ~~4027~~

Niemieckie biuletyny z 30 lipca mówiły o dalszej nieprzyjaciół silnej ofensywie na szerokim froncie niewiar powtarzanej pięć razy i krwawo odpartej na nowych niemieckich stanowiskach, których zajęcie nazywa się w urzędowych sprawozdaniach „skróceniem niemieckiego frontu dobrowolnem”.

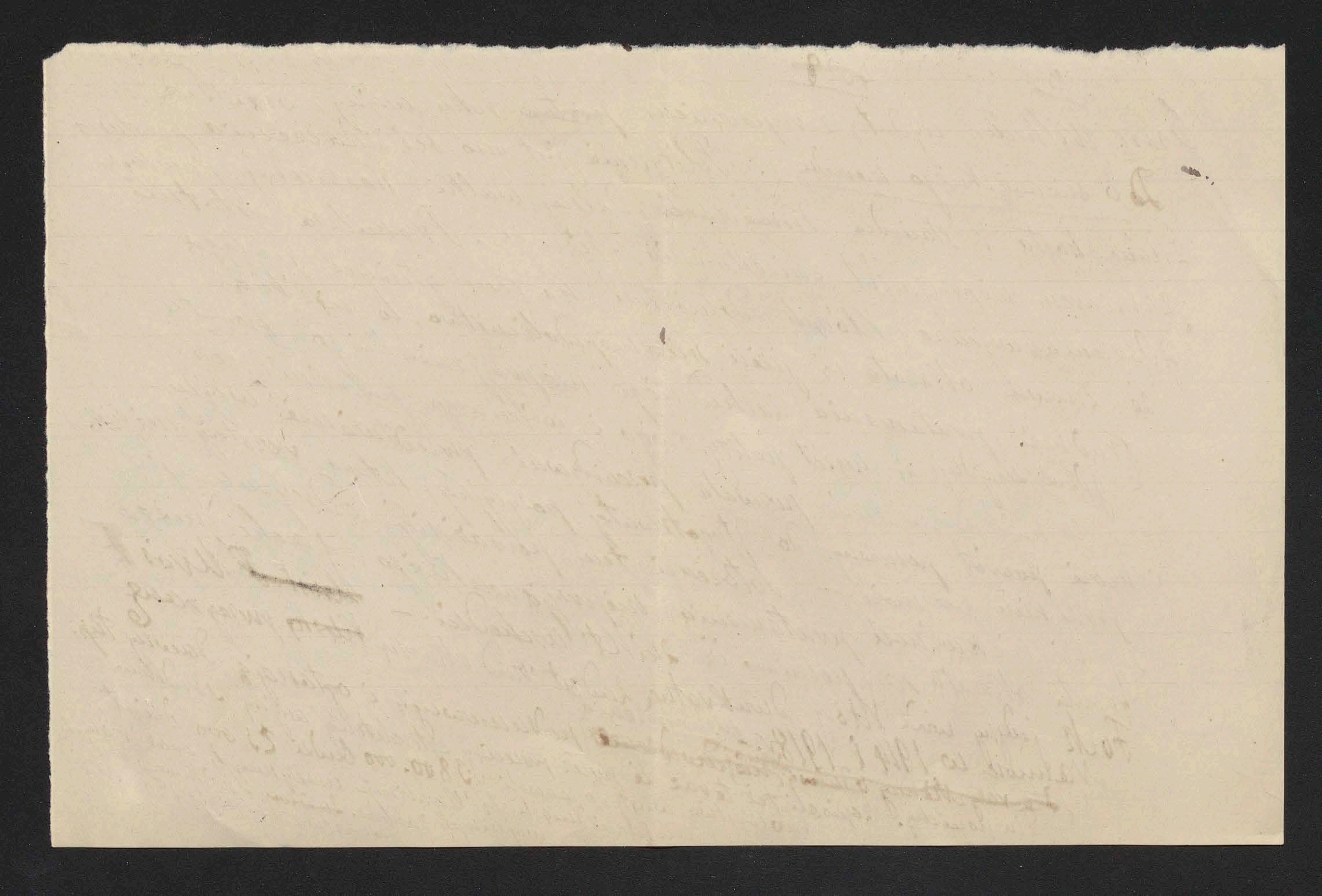
Minister Curzon w odpowiedzi na toast dla uczczenia wojennego gabinetu ale rzekł „Nieprzyjaciel obiecał krajowi zbytek knock-out-blow. W pierwszych spełzło to i w kilku dniach stracił co był zdobył. W pobitych rannych i jeńcach do niewoli stracił on we wszystkich godzinach zapoczątkowanie kiedykolwiek. Stracił niż przypuszczał tłumiat go niewolnie oraz wokół jego wojsk” uwięzł cios został przez postanowienia do Syberii

Wojska wyprawa Japonii zezwolenia Stanów Zjednoczonych. Chiny zawarty umowę ze Stanami Zjednoczonemi.

Były gabinet Bratianu w Rumunii, także ~~[illegible]~~ wojny postawiony został w stan oskarżenia. Śledztwo wykazało oprócz politycznych win, niesłychane nadużycia władzy. Wszystko odeń sięgało na kraj srogą klęskę.

Cesarz Wilhelm wydał, z rozpoczęciem nowego ~~piątego~~ roku wojny, orędzie do niemieckiego narodu. Politycznie jest ono bez znaczenia, powtarza znane hasła i stwierdza konieczność dalszej walki narzuconej, jakoby zamiarem nieprzyjaciół zniszczenia Niemiec. Przemilcza ostatnie zdarzenia wojenne, których doniosłość na tem głównie polega, że znowu okazała się jeśli nie niepodobieństwo, to wielka trudność przełamania zachodniego nieprzyjacielskiego frontu, gdzie znajduje się węzeł politycznego i wojennego położenia, co w najlepszym razie pozwala przewidywać przedłużenie wojny i może powrót ponowny do długotrwałej pozycyjnej, która rozstrzygnięcia przynieść nie może — Potrzeba tem poważniej [illegible] że się, że niemożność przełamania nieprzyjacielskiego zachodniego ~~Wojsk~~ [illegible] frontu okazała się pomimo iż zwycięstw wschodnich — ~~który~~ Foch jedyny wódz który dwukrotnie zadał nad Marną przegraną Niemcom w 1914 i 1918 r. ~~porażki~~ niepowodzenia

Ile razy Niemcy doznają ~~Ile razy Niemcy doznają~~ ~~porażki~~ dla pociechy podsumowują i ogłaszają dawne łupy. Zapisali też teraz że przez przeciąg czteroletniej wojny środkowe mocarstwa wzięły do niewoli 1800.000 ludzi 23.000 dział; odpowiednią liczbę karabinów maszynowych oraz wszelkich wojennych zasobów. ~~Zniszczyły~~ Środkowe mocarstwa zniszczyły 25 wielkich

~~4044~~ ~~4029~~
liniowych okrętów 26 opancerzonych krążowników 45 krążowników
187 torpedowców 87 łodzi podwodnych 23 kanonierek i monitorów
75 pomocniczych krążowników. — Środkowe mocarstwa zajęły 770.000 kwadratowych kilometrów ziemi nieprzyjacielskich

61

Naczelnik admiralskiego sztabu Holzendorff ustąpił z tego stanowiska i został wielkim admirałem. Następującego jest admirał Scheer.
Król Wiktor Emanuel odbył w pobliżu Werony przegląd amerykańskich wojsk przybyłych na pomoc Włochom.

Pokazało się że do niepowodzenia nad Piavą przyczyniła się zdrada czeskich oficerów którzy przeszli do nieprzyjaciela i zdali mu sprawę z przygotowań austryjacko-węgierskiej ofensywy. Były i inne powody, nieudolność i niedostateczne zaopatrzenie wojska, ale także wezbranie Piavy i zniszczenie mostów.—

W Albanii po ożywionej walce powiodło się austryjacko-węgierskim wojskom wyprzeć Włochów z ich pierwszych stanowisk i odebrać im nieco terenu. Dokonał tego jenerał Pflanzer-Baltin i umieścił zamiar w Albanii zwycięstwami wyzyskać nad Piavą.— który z chwałą z lipca zarwany; dalszy ciąg na całym niemal froncie zachodnim nieprzyjacielskiej ofensywy i odparcie armia naczelnego wojskowego dowództwa Dziaz [illegible] biuletyn Niemiecki między Soissons a Fère en Tardenois w czwartej szyplac. Jednak po odparciu nieprzyjaciela opróżniła dalej; dokonała!! Następny trzon po odparciu nieprzyjaciela i ruch swój wnoszą plakowo dalej. Hindenburg i Ludendorf przyjęli 3 sierpnia w głównej kwaterze wojennego sprawozdawcę Kysera. Ludendorf rzekł boju „i ruch swój w nowej planowo „Tym razem nie powiodło się nas strategiczny

~~Reforma wyborcza uchwalony została w trzeciem czytaniu~~
~~przez izbę poselską węgierskiego sejmu~~ –

plan: „Upewniczył się na taktatycznem powodzeniu!! Nie można — ciągnął —
odmówić uznania postanowieniom i zarządzeniom francuskiego naczelnego
dowództwa. — Ludendorf i Hindenburg uważali zupełną pewność co do dalszego
przebiegu wielkich zapasów. Wydwaj położyli nacisk na szanowanie
własnych sił. Hindenburg zakończył „cokolwiek nie łatwem, to, jest,
zdziałamy". — ~~Ożywiony przybytek sił nieprz~~ „Nie lekceważymy
Ludendorf powiedział „ spowodowany amerykańskiemi wojskami".
sobie przyrosta sił nieprzyjaciela
Amerykański sekretarz marynarki Daniels rzekł: „Łódź podwodna
przegrała jako rozstrzygający czynnik we wojnie. Wprawdzie zagraża
jeszcze dalej dopóki jedna znajduje się w morzu, ale aby była
rozstrzygającym czynnikiem, nie potrzebujemy się już obawiać".
Istotnie w głównej rzeczy nie przeszkodziła przewozowi amerykańskich
wojsk do Francji, które już dziś tam znajdują się w sile przeszło
pięćkroćsto tysięcy ludzi a nawet dostarczyły do Włoch. — Łódź podwodna
wyrządza szkody ale nie zadaje stanowczych ciosów ani wojennych ani gospodarczych. —
Pomylił się w. admirał Tirpitz. —
Mocarstwa Porozumienia wynalazły i miały skuteczne środki
przeciw podwodnej łodzi: niszczyciele statki które je niweczą —

~~4047~~ ~~4032~~

64

W przejeździe do Marienbadu i z powrotem bawił tu Ks. Regent Lubomirski. Miał rozmowę z hr. Burianem ku zupełnemu zadowoleniu. Hr. Burian radził mu aby poprosił o posłuchanie u cesarza. Książę Regent wolał jednak odłożyć takowe na później, ze względu na drażliwość niemieckich władz i politycznie koniecznego z niemi stosunku.—

P. Twardowski dał ~~Ks. Reg.~~ w niezmiennej swej gościnności obiad dla Ks. Regenta, w dniu w którym przestał już być ministrem i nie wykluczył z niego prezesa Koła Polskiego, który zawiózł był żądanie usunięcia go, czem zwybornym taktem dowiódł, iż umie się wznieść nad osobiste względy.—

Ukraiński poseł przy tutejszym rządzie, ~~zażądał rozm~~ Lipiński zażądał rozmowy z Księciem Regentem. Oświadczył gotowość ustępstwa w chełmskiej sprawie i przyznał, że Chełmszczyzna należy się Królestwu Polskiemu. W zamian zażądał poparcia co do podziału Galicji i utworzenia od Sanu ~~[illegible]~~ z wschodniej Galicji osobnej prowincji, czem odrysował dalsze Ukrainy zamiary i dążenia. Regent oczywiście nie przyznał mu słuszności ani nie dał obietnicy i odparł, iż to wewnętrzna sprawa austryjacka, do której polski rząd nie ma prawa mieszać się. P. Lipiński wytłumaczył, iż należy zostawić otwartą sprawę podziału Galicji, a że skoro załatwioną by była po myśli ukraińskiego rządu, nicby nie stało na przeszkodzie dobremu

~~4048~~ ~~4033~~

porozumienia Ukrainy z Polską. Ukraina życzy sobie silnej Polski i przymierza z

nią przeciwko wspólnym niebezpieczeństwom. Polska może się odszkodować za wschodnią 65

Galicję od strony Białorusi, przeciw czemu nic mieć nie będzie Ukraina. Naturalnie

wystawi ona wojsko i prawdopodobnie znajdzie się we wojnie z Rosją, a w sojuszu z

Niemcami, jeżeli mocarstwa porozumienia ~~przyjdą do, co przypuścić można~~.

P. Lipinskyj potwierdził, iż hr. Forgach zawiadomił Hetmana Skoropadskiego do wiadomości. Lecz

o umorzeniu tajnej umowy brzeskiej o podziale Galicji; co ten przyjął ~~[illegible]~~ rozwiązane. Jedyna

ukraiński rząd zamieścił protest.- ~~P. Lipinskyj [illegible]~~ we wschodniej Galicji musi być sprawa polska, między

Niewątpliwie ukraińskie żądanie załatwioną będzie a jeżeli by przyszło do

właściwa potem chwila będzie ta w której ostatecznie uporządkowanem ono będzie korzystne dla obydwóch stron.

przed tem. Wtedy ~~[illegible]~~ wyjaśnionem i łatwo znajdzie się wyjście stanowiska co Galicji i w

austryjacko-polskiego rozwiązania pięćdziesięcioletniego i sankcjonowanej wyborczej ustawy

Bez tego Polacy nie mogą posiadać ~~w mocy~~ uchwalonej ~~[illegible]~~ mają

Monarchii. Ukrainy zaś w 62 mandatach poselskich, w których Ukraińcy

sejmu galicyjskiego mają większości. Sejm musiałby się liczyć i nie umieszczać

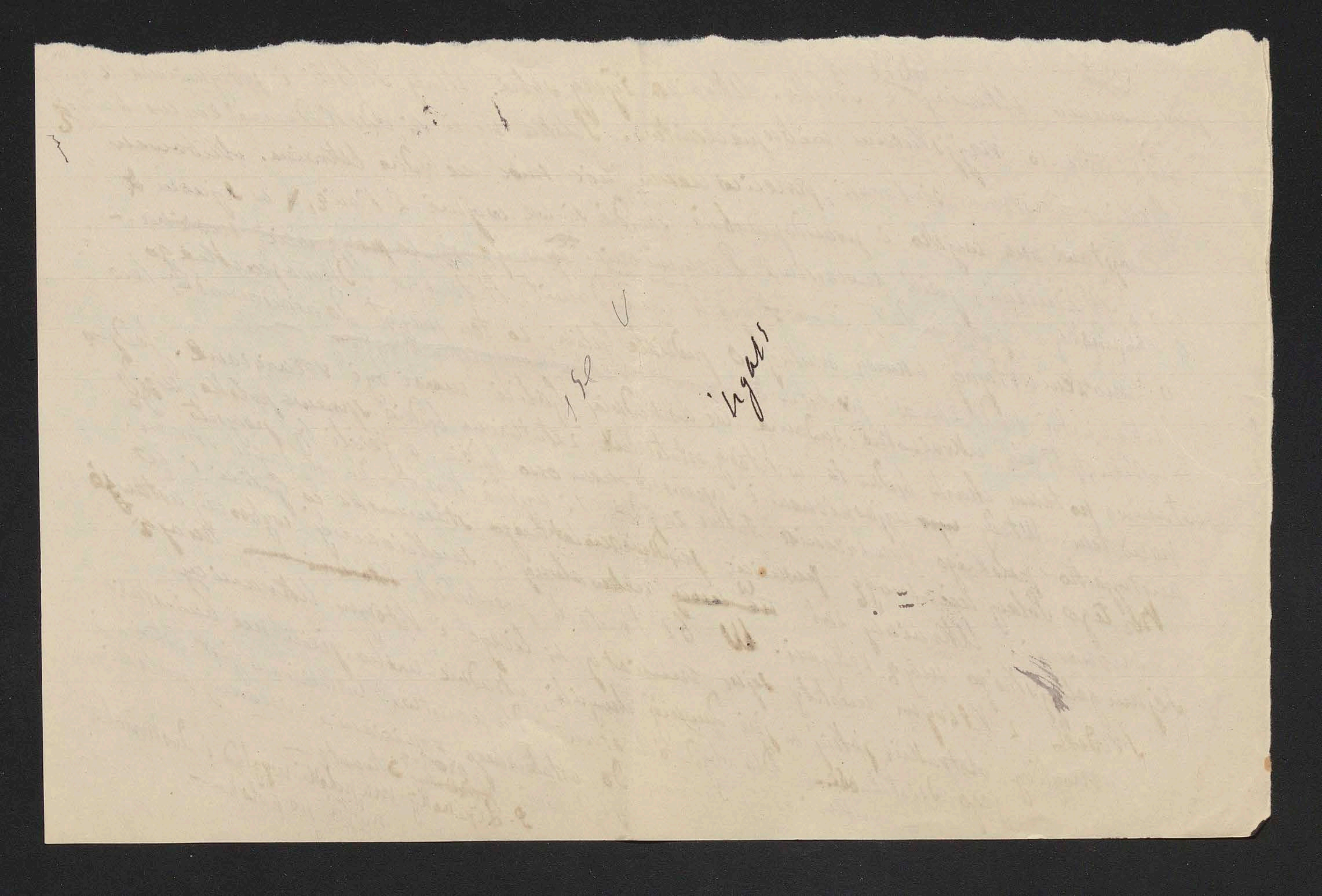
środek z którym mieściły jego dawniej chwycili, utrudni wielce, jeżeli jest odtworzeniem

mogliby obstrukcję jakiej się wskazanem sprawy polskiej

jego działalność.- Dla obydwóch stron i dla państwa rozwiązania i doskonale

ukraińskiej sprawy. Do ostatecznego ~~[illegible]~~ pozostać ma polski wygląd

Stąd może P. Lipinskyj mówi po polsku.-

4049 ~~4034~~ 66

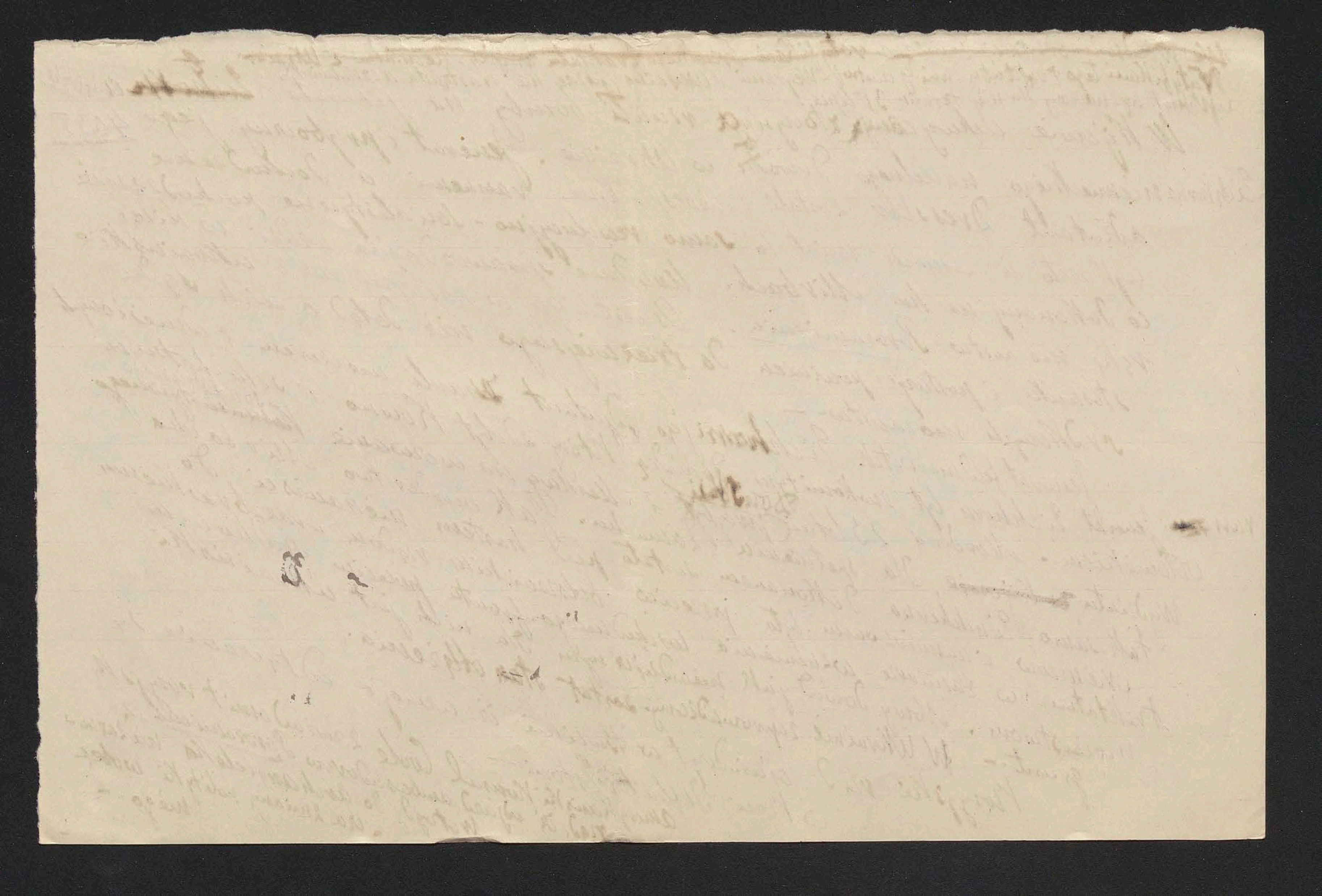
Holubowicz prezydent byłego pierwszego, ukraińskiego rządu został
skazany wraz z dwoma jego ministrami przez niemiecki sąd w Kijowie
na więzienie za udział w spisku przeciw niemieckim władzom
w który usiłowano wciągnąć Polaków II Korpusu który też stoczył
wielce dla polskiej sprawy szkodliwą walkę z wojskiem niemieckim
pod Kaniowem. Rządowi Holubowicza odstąpił w czerwcu Chełmszczyznę.
We warszawskiej Radzie Stanu ~~wniesiono~~ postawiono nagły wniosek w
chełmskiej sprawie który po ożywionej rozprawie zgromadzenie przyjęło
jednogłośnie. Dyrektor departamentu stanu ~~zaznaczył~~ ks. Janusz
Radziwiłł w mądrej, zrównoważonej a patryjotycznej mowie
zaznaczył stanowisko rządu, który pilnie czuwa nad tą sprawą
i działa w niej z uwzględnieniem stosunków. — Stwierdził iż że
rząd znajduje w Austro-Węgrach przychylne jej zrozumienie i
zwrócił się do niemieckiego rządu z życzeniem uwzględnienia
praw Królestwa Polskiego.
Wniosek spowodowany został tem iż we Wiedniu
odbyła się zamiana ratyfikacji brzeskiego traktatu
między Niemcami i Ukrainą podczas gdy

Ratyfikacja tego traktatu między Austro-Węgrami i Ukrainą, jeszcze nie nastąpiła aczkolwiek upłynął wyznaczony dla niej termin 31 lipca.—

W Kijowie cukierniczka z tocznicą rzucili bomby na jenerała Eichhorna niemieckiego naczelnego dowódcę w Ukrainie. Jenerał i przyboczny jego adiutant Dressler zostali niebezpiecznie ranieni a dochodzenie wykazało że zamach miał to samo rewolucyjno-socjalistyczne pochodzenie co dokonany na hr. Mirbach. Urzędowe sprawozdanie widzi w nim ręki mocarstw Porozumienia. Oświetla on w każdym razie ukraińskie sądy do trzeźwiejszego niż dotąd o nich sądu z odmiennych stosunków i postawy powinien środkowych mocarstw.—

Jenerał feldmarszałek Eichhorn i jego adjutant zginęli wskutek ran. Jenerał Eichhorn był znakomitym dowódcą który zdobył Kowno i szlachetnym człowiekiem.— Morderca 23 letni Doński z Moskwy na wezwanie socjalistycznego wydziału, dla spełnienia zamachu. Jak morderstwo Mirbacha dokonanem zostało pod hasłem nienawiści do Niemców, i wymierzonem było przeciw bolszewickim rządom oraz brzeskiemu traktatowi w zamiarze wzniecenia wschodniego frontu przeciw środkowym mocarstwom, tak samo Eichhorna. Nowy dowód jak niewdzięczny dla nich jest ukraiński grunt.— W Ukrainie zaprowadzony został stan oblężenia.

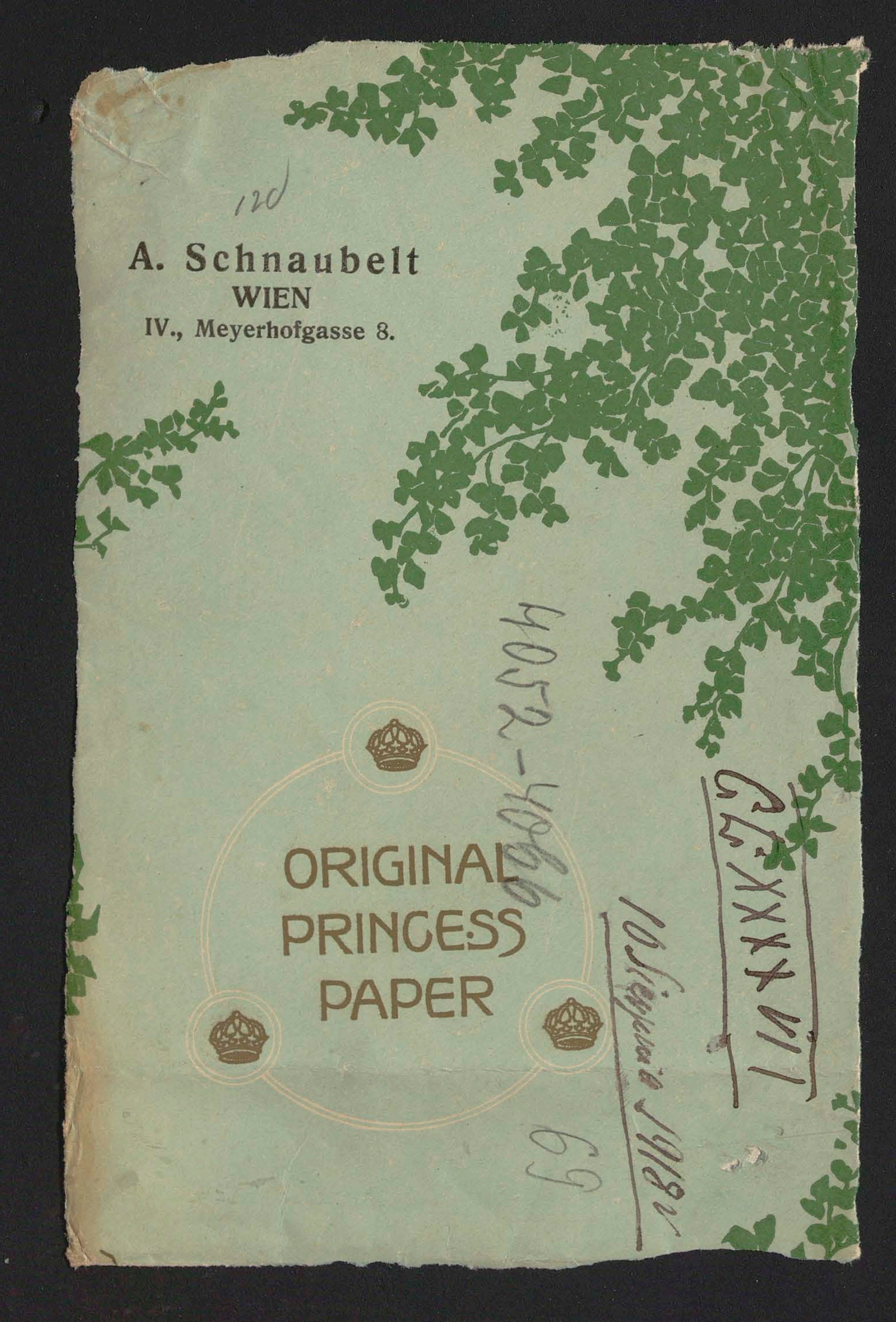
Rosyjski rząd oświadczył w Berlinie że uznaje odłączenie się od Rosji Inflant i Estonii.— Amerykański konsul Coole zawiadomił rosyjski rząd, że wyjazd ambasadorów Porozumienia z Wołogdy do Archangielska nie zaznacza zmiany polityki wobec niego.—

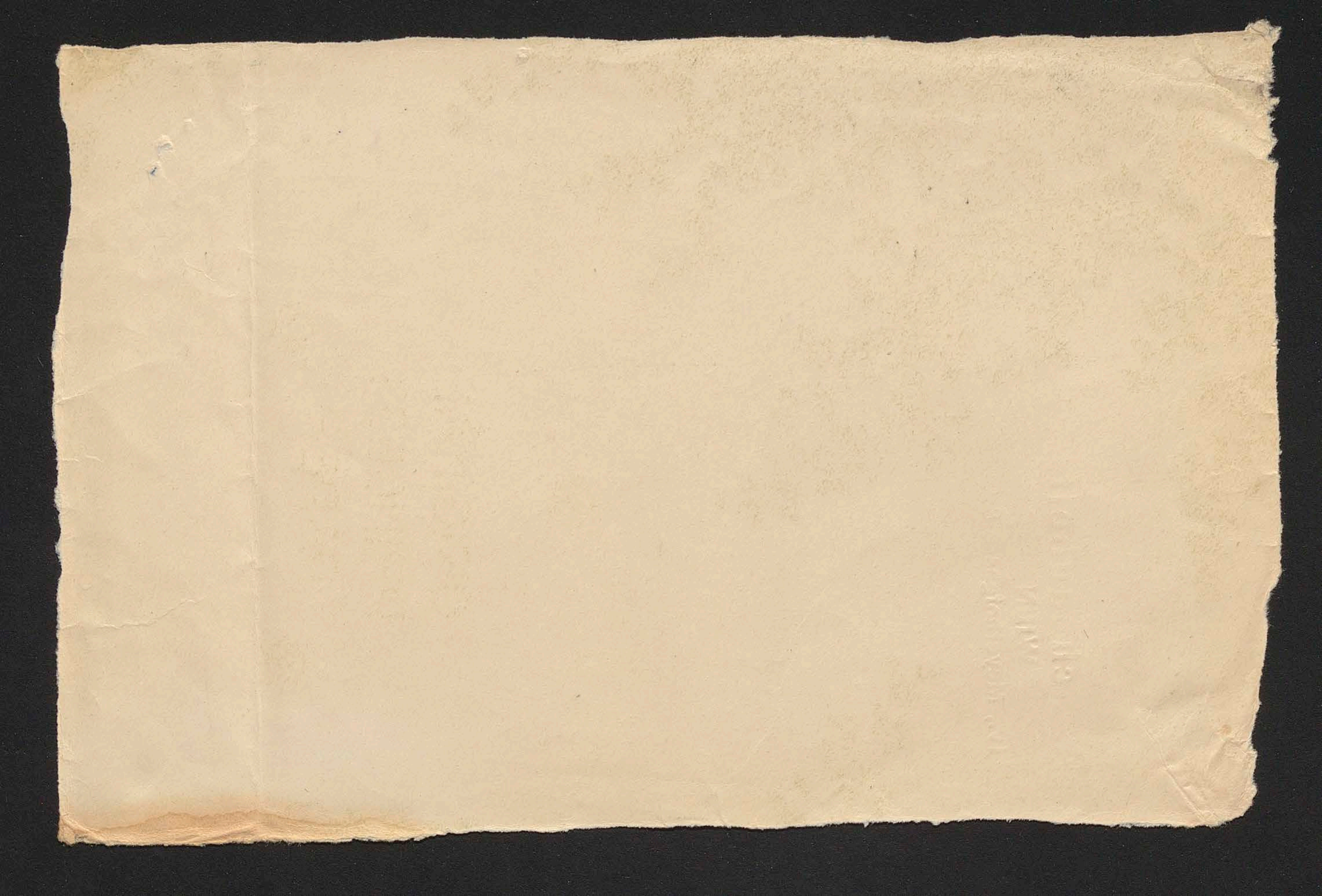

~~4051~~ ~~4036~~ 68

Minister prezydent Hussarek przedłożył izbie panów
swój program, zrównoważony, treściwy, politycznie dojrzały
a który jest dopełnieniem, wygłoszonego w izbie poselskiej zwłaszcza
dla Niemców. O ile ostatni program p. Seidlera przyjęty był w izbie
panów grobowem milczeniem o tyle br. Hussarka wywołał
głośne, huczne oklaski, poruszenia i zadowolenie.
Po czem izba jednogłośnie uchwaliła przyjęte przez izbę
poselską prowizorjum budżetowe wraz z wojennemi
kredytami do końca grudnia i zamknięte zostały jej
posiedzenia. Na jakiś czas przesilenie zakończone
zwłaszcza dla Polaków pomyślnie. – Od dawna wiszącą i jątrzącą
Min. Hussarek ~~okazał się od razu człowiekiem ogromnie~~ rozstrzygnął ~~podte~~ zgodnie
sprawę sądowego okręgu Trautenau w Czechach,
z życzeniem Niemców, wybrał rzecz w który, we wszelkim niemiecko-czeskim
sporze, słuszność ~~był~~ jest po stronie Niemców

3 Sierpnia

120
A. Schnaubelt
WIEN
IV., Meyerhofgasse 8.
ORIGINAL
PRINCESS
PAPER
4052-4066
CLXXXXVII
10 Sierpnia 1918 r
69

CLXXXXVIII 70

Trzy historyczne – wojenne porażki
Niemców. Dalszy pomyślny
pochód ofensywy francuskiej.
Odzyskanie Soissons. Odwrót
Niemców. Opłakany stan frontu
we Włoszech. Lloyd-George wzywa[illegible]
zwycięskiej wojny. „Wytrzymajcie". Foch
marszałkiem. Uderzenie angielskie.
Bitwa pod Amiens. Niemcy
zaskoczeni. Włoskie aeroplany
nad Wiedniem – owe nad cesarzem
Porażka Niemców między Sommą
a Oise. Wzmożone uderzenia sprzy-
=mierzeńców. Niemcy przyznają
porażkę: Karta poczęła się odwracać.
Walka na włoskim froncie. Bolszewicki
rząd zagrożony. Z Moskwy. Anglicy
zajęli Archangielsk. Helfferich powo-
[illegible] z Moskwy do Berlina. Rząd

Uwolni i ze Syberii. Japonia
wypowiada wyprawę do Syberii. Czesko-
słowacy opanowali Omsk. Połączone
siły przeciw bolszewickiemu rządowi:
Japończycy we Władywostoku. Odłączenie
Syberii od Rosji. Walka pod Archangielskiem.
Izba gmin uchwaliła 700 milionów
funtów. Szyderska mowa Balfoura
o Niemcach. – Stany Zjednoczone
zajęły Panamę.
Wakacje warszawskiej Rady-Stan.

10 sierpnia

~~4052~~ ~~4037~~ ~~CCLXXXXVII~~ 71

Niemcy ponieśli trzy znaczne porażki na zachodnim froncie
które zaważyły w przebiegu [światowej] wojny; nad Marną w 1914 r.
następnie przez niedolę Verdun, wreszcie ponownie nad
Marną w 1918.

Francuski biuletyn z 2^go sierpnia zaznacza dalsze cofanie
się Niemców i zajęcie Soissons, Parc Dole, Coulanges, Goussancourt,
Thillois
Villers-Agron i Ville-en-Tardenois, Gueux i dotarli do Aisne.
Na całym froncie postąpili naprzód Francuzi.—
Amerykanie brali udział w tych działaniach.—

Odwrót Niemców dalej był prowadzony i w nocy 4ª zajęli nowe
stanowiska po obu stronach Ancre i Albert na wschodnim brzegu Ancre i wschód Soissons
na północ i wschód Soissons. Nowy niemiecki
front znajduje się nad Aisną i Vesle.
Nasza linia frontu stanęła nad Aisną na północ i wschód Soissons i nad Vesle w bojowem zetknięciu z nieprzyjacielem.
Francuski biuletyn mówi o wyzwoleniu Albert
ze zachodniego brzegu Ancre po obu stronach przez nieprzyjaciela. Cofnęli się także
przeszło pięćdziesięciu wsi.— Ze zachodniego brzegu przez nieprzyjaciela z północnej okolicy Montdidier
Niemcy wycofali się, nie przeszkodzeni, ze zachodniego brzegu Avre z północnej okolicy Montdidier, linia naszego frontu z pod Fismes
pod silnym naciskiem na północny brzeg Vesle. Zatem wciąż
odwrót.—

~~4055~~ ~~4078~~ 72

Mimo tego ponowiło się ostrzeliwanie Paryża z dalekonośnych dział.—

Od osób przybyłych z austryjacko-węgierskiego frontu dowiaduję się że w optakaniem się stosunki nad Piawą. Wojsko zniechęcone jest poniekąd zdemoralizowane i straciło ochotę wojenną. Zdaje się że nie może być mowy o wznowieniu ofensywy. Ale istnieje jednakże obawa porzucania przez Włochów frontu.—

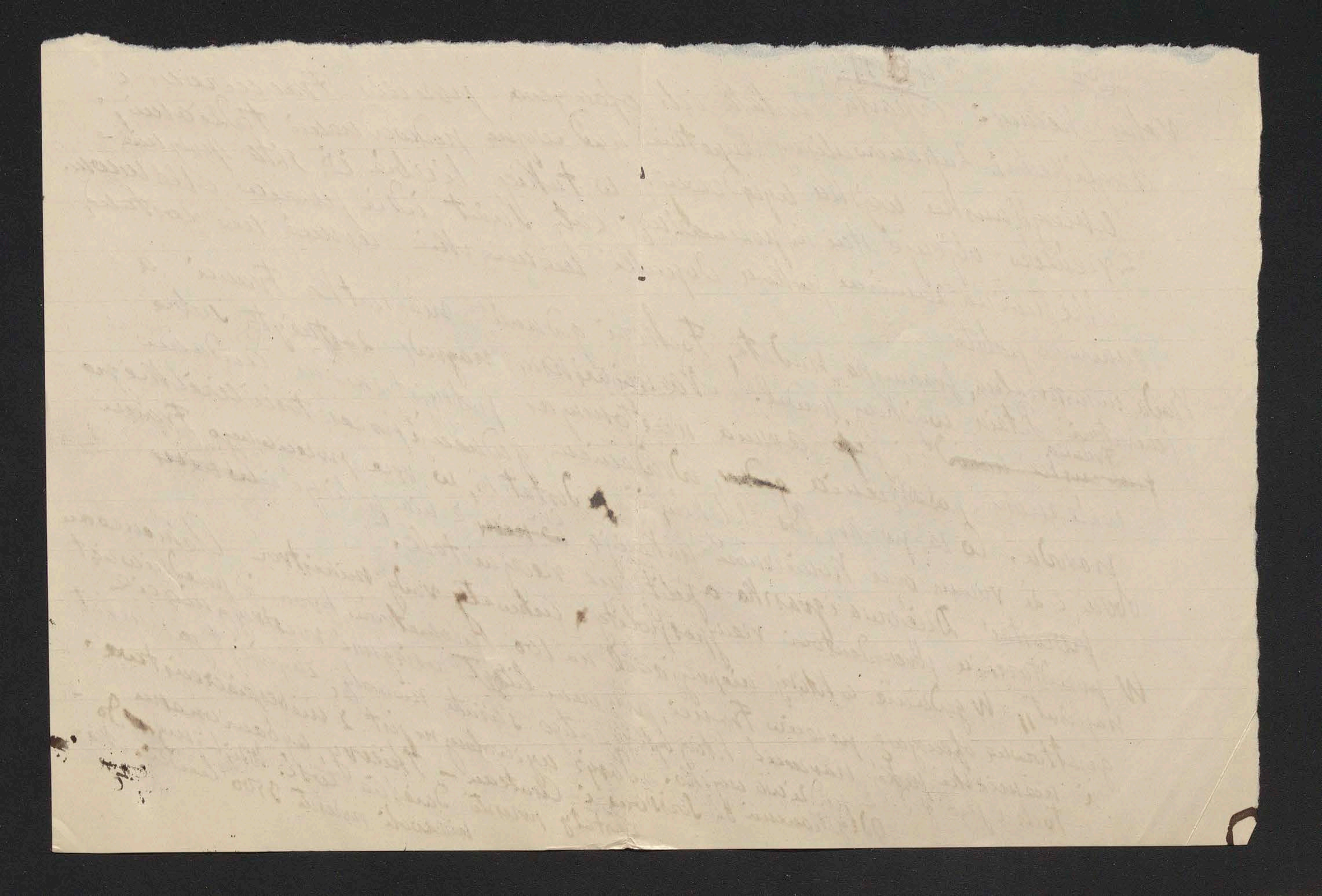
Lloyd-George w czwartą rocznicę przystąpienia Anglii do wojny wydał orędzie które streszcza się w słowie „Wytrzymajcie!" Na tego że nigdy widoki naszego zwycięstwa nie były tak pomyślne jak teraz. Mimo z cierpliwem uderzeniem próbowali pokonać sprzymierzeńców. Ale Niewątpliwem się stało że ich marzenie o zapanowaniu nad światem nigdy ziszczonem nie będzie. Ale bitwa jeszcze nie jest wygraną. Dlatego „Wytrzymajcie!" W liście do wyborców minister Churchill pisze „Wojna" musi być wygraną ale wygraną jeszcze nie jest. „Rozwój siły jest po stronie nieprzyjaciela ale siła po naszej. Niedostatki które 2 roku temu się tyle razy niższe niż nasze. Tyle stronie zdarzenia nawiedziły w tym

~~4054~~ ~~42?9~~ 73

rołki Niemcy: Odparta została ich ofenzywa przeciw Francuzom i Anglikom i zapanowaliśmy dzięki nad wojną podwodnemi łodziami; amerykańskie wojska wylądowały w takiej liczbie iż siła sprzymie-rzeńców obecnie stanie się przeważną. Cały świat idzie przeciw Niemcom Nie można zawierać pokoju dopóki niemieckie armie nie zostaną stanowczo pobite.

Rada ministerialna francuska nadała Fochowi godność marszałka Francji a jenerałowi Petain wojskowy medal. Na największą nagrodę zasłużyła sobie ~~francuski naród~~ Francja i jej armia, niezłomnym patryjotyzmem, cudami waleczności, poświęcenia ~~godne~~, odrodzeniem, godnemi przeszłości wielkiego narodu. Co za przykry los Polaków iż dostał się w ręce przeciwnego Francji ~~[illegible]~~ obozu, i że razem owa konieczność nakazuje ~~iż nim~~ im z nim się liczyć ~~pozostać~~! Dziejowa igraszka a polityczna rzeczywistość!

W przedłożeniu prezydentowi rzeczypospolitej uchwały rady ministrów Clémenceau napisał: „W godzinie w której nieprzyjaciel na 100 kilometrów froncie przedsięwziął gwałtowną ofenzywę przeciw Francji, przy czem liczył osiągnąć rozstrzygnięcie i niemiecki pokój narzucić, który byłby całego świata niewolą, zmusił go jenerał Foch i jego godne podziwu wojsko. Paryż wyzwolonym jest z niebezpieczeństwa, Odzyskanemi są Soissons i Chateau-Thierry, wybawionemi zostały przeszło dziesiątki wsi. Wzięliśmy do niewoli przeszło 3500 ludzi. Nie-

=miecka armia wyparta została z nad Marny na Aisnę, jednem uderzeniem. Zawdzięcza się to świetnemu dowództwu Focha. Nie przesadne sprawozdania niemieckiej prasy. — Zauważyć można iż pomimo zniknięcia wschodniego frontu i przerzu=cenia z niego wojsk na zachodni, Niemcy nie zdołali wyprzedzić przybycia na takowy, znacznych amerykańskich sił. —

Niemiecki biuletyn z 8go minionego donosi „Uderzenia Anglików między Ancre i ~~Avre~~.. Nieprzyjaciel wtargnął w nasze stanowiska" Jenerał Haig zaś donosi ~~za~~ tego dnia że czwarta ~~[illegible]~~ angielska i pierwsza francuska armie pod jego d[owództwem] na [illegible] uderzyły z rana ~~[illegible]~~ na wschód Amiens. Uderze~~niem~~ wozkarami [illegible] ~~[illegible]~~ frontu na wschód i południowy wschód Wyniki zadawalniające osiągnięto się — Dnia 9go tm. z rana ukazały się po raz pierwszy nad Wiedniem włoskie aeroplany; nie rzuciły bomb, lecz proklamacje. — ~~Była~~ Nie miła pomimo tego niespodzia=nka — Także na włoskim

~~40~~ 50 75

froncie włoskim aeroplany krążyły nad cesarzem Karolem, który
udał się był tam dla przeglądu wojska Arc.-Józefa.–
Niemieckie biuletyny z 9-ego nie pomyślne przyniosły wiadomości.
Między Ancre i Avre nieprzyjaciel zaczął dnia poprzedniego
silnemi zastępami. Gęstą mgłą zasłonięty wkroczył ze
niemieckie stanowiska piechoty i artylerii. Na północ
Sommy wyrzuciliśmy z naszych linii nieprzyjaciela. Między
Sommą a Avre zatrzymaliśmy natarcie. Ponieśliśmy straty we
wziętych do niewoli i w działach.– Dobry oznaka, iż jak dawniej
Niemcy zostali zaskoczeni a nie [illegible] pewności atmosfe-
Cudowny twór genialny niemiecki sztab [illegible]. Bonar Law wystąpił
= wyraźnemi przyczynami. Kanclerz Skarbu [illegible] nastrojeniami.–
niemieckie biuletyny, które poczynają być nieco mętnemi. Rozpoczęła się francusko-an-
~~ko~~ [illegible] w [illegible] „Odwrotna [illegible]

~~4037~~ 57

76

– Angielska ofensywa o trzeciej po południu nasze armie dotarły do wszystkich ~~punkty~~ punktów, które miały na celu. O tej godzinie zdobyliśmy sto armat i wzięliśmy do niewoli siedem tysięcy ludzi. Głębokość ~~zdo~~ zajętego przez nas frontu wynosi pięć do siedmiu mil. Nasze uderzenie było zupełną ~~za~~ dla Niemców niespodzianką i zniweczyło wszystkie ich plany. Posiedzenia parlamentu zakończone zatem zostały powiedzeniem które bez przesady zaznacza zupełną zmianę we wojennem położeniu " Poczem izba odroczyła się do 15 października Lloyd-George który przybył do Walii zawołał do „witającej go na dworcu publiczności „Przełamujemy! Między Sommą i Avre" Wieczorny niemiecki biuletyn z 9° „Między Sommą i Avre" nieprzyjaciel dalej wznawia uderzenia!–

4088 77 pod dowództwem Haiga

W tej bitwie pod Amiens wzięli znaczny udział Anglicy, co
dowodzi że ocucili się i uporządkowali po poprzednich klęskach
Podług Biura Reutera, francusko-angielskie wojska postępowały
naprzód; głębokość zdobytego terytorium wynosiła 18 kilometrów
Przed piechotą sprzymierzeńców postępowała konnica w towarzystwie
~~prz~~ opancerzonych wagonów i tanków. Dotarliśmy niemal
do kolejowego węzła Chaulnes. Do tej chwili wzięliśmy
dziesięć tysięcy niewolnika. —
Biuro Wolffa pisze: Zbieg różnych korzystnych okoliczności
dopomógł angielsko-francuskiemu uderzeniu między Ancre i Avre
do początkowego powodzenia. Jedynie ~~zła pogoda~~ słota umożliwiła
sprzymierzonym wojskom przełamanie w niektórych miejscach

~~4059~~ 4054 78

frontu tak iż dotrzeć mogły do pierwszych niemieckich linii. Tu raz zatrzymaliśmy dalsze ich postępy. Andreas Kandewicka Nord Allg. Zeit. pisze bez ogródek gdy powiodło się zatrzymać ofensywę między Ancre i Sommą, pomieśliśmy porażkę między Sommą i Oise. Strata terytorium i tu nie ma znaczenia, ale przełamania jest godnem, że uderzenie nie mogło być zatrzymanem zostało odpartem. Oczywiście następnie ale linji się przecie trzeba z dalszą ofensywą Karta poczęta się odwracać. Czy się odwróci, wiedzieć nie można jak nigdy nic pewnego przewidzieć się nie da o ostatecznym wyniku każdej wojny. — Z dnia dzisiejszego zwiastuje znaczne cokolwiek austryjacko-węgierski biuletyn z dnia dzisiejszego. Ofensywa sprzymierzonych wojsk została we włoskim odcinku. Gdzie dotarły do wszędzie krwawo odpartą. — Wszystkie stanowiska naszych wygnartowanie zostały —

Osoba przybyła z Moskwy mniema że bolszewicki rząd się nie utrzyma i że, na razie, zastąpią socjaliści Lenina, to jest kierunek Kerenskiego.–

4060 Dziennik rosyjskiego rządu Prawda donosi, że angielskie krążowniki ostrzeliwały Archangielsk. – Następnie Anglicy zajęli Archangielsk.– Omsk w Syberii ma być zbornem miejscem kontrrewolucji.–

W Berlinie rozpoczęły się pod przewodnictwem podsekretarza stanu Stumma rokowania pokojowe między Rosją i Finlandią.–

Austryjacko-węgierski poseł przy rosyjskim rządzie dotychczasowy pełnomocnik w Kopenhadze baron Franz udaje się w przyszłym tygodniu do Moskwy.

Następcą zamordowanego jenerała Eichhorn w Kijowie został jenerał hr. Kirchbach.

Lenin złożył wizytę nowemu niemieckiemu posłowi Helfferichowi i odbył z nim dłuższą naradę. Wskutek odkrycia spisku na Lenina i Trockiego pokazuje się publicznie w silnem wojskowem otoczeniu. Helfferich zawezwany został z Moskwy do Berlina dla złożenia sprawozdania o położeniu w Rosji. Niemcy wiele miał czasu do zbadania takiego. Rosyjski rząd zaprowadził ogólną mobilizację i rozszerzył służbę wojskową do walki z reakcją i czechosłowackim wojskiem–

~~4061~~ ~~4040~~ 80

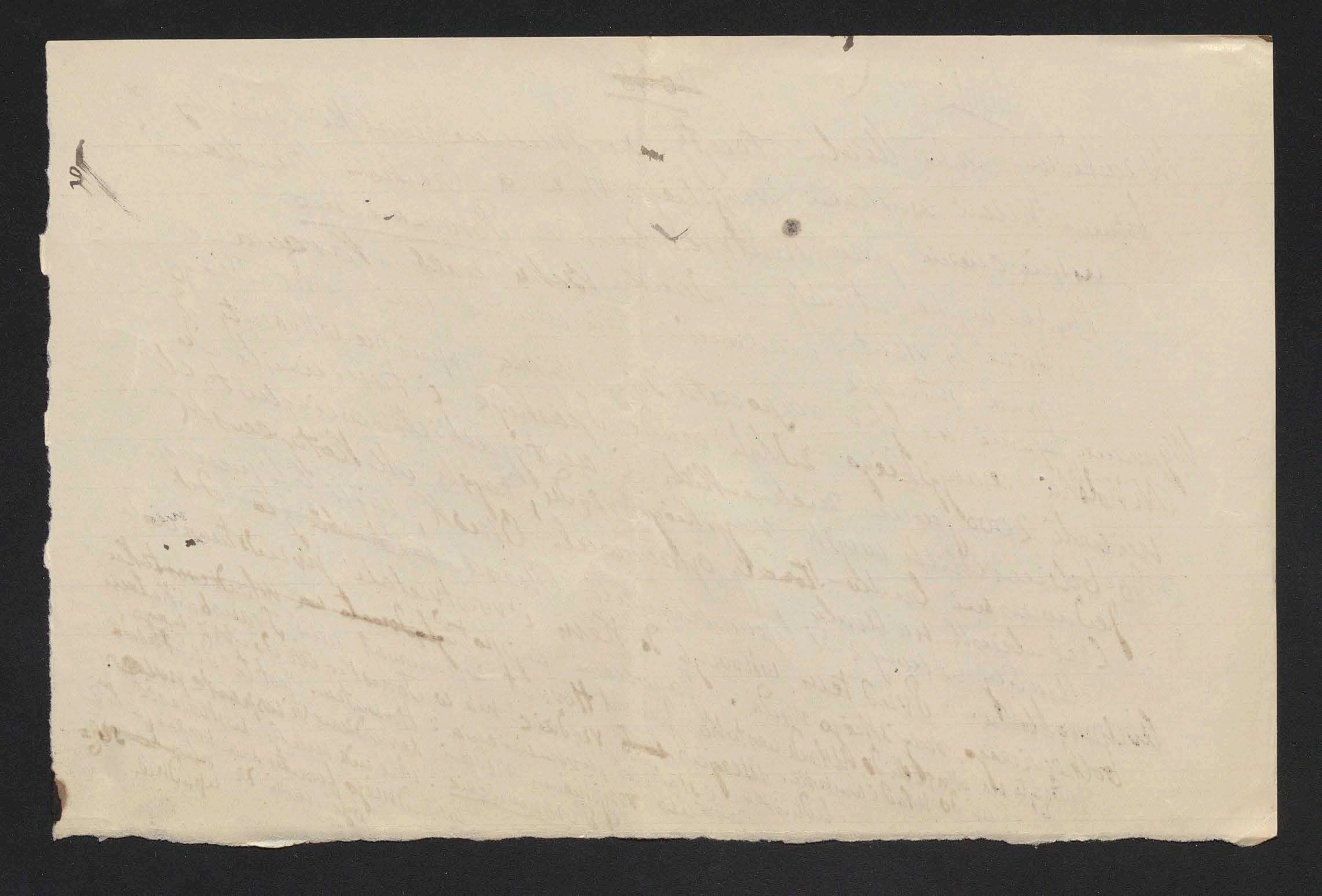
W zachodniej części Uralu toczyły się zmienne walki między bolszewickiemi wojskami rosyjskiego rządu a Czecho-Słowakami wspieranemi przez kontrrewolucyę i Porozumienie.

Rządowe wojska utraciły w okolicy Baku węzeł Narawa. Mętne są stamtąd wiadomości, i nie można mieć dokładnego obrazu położenia.

Wyprawa Japonii na Sybir rozpoczęła się. Wojska japońskie wkroczyły do Nikolska rosyjskiego, zdobyły osadę Spasskoje i tam wzięli do niewoli 2000 jeńców niemieckich i austryjackich wciągniętych do bolszewickich wojsk rosyjskiego rządu, zajęli Mikołajewsk, zajęli tylko [illegible]

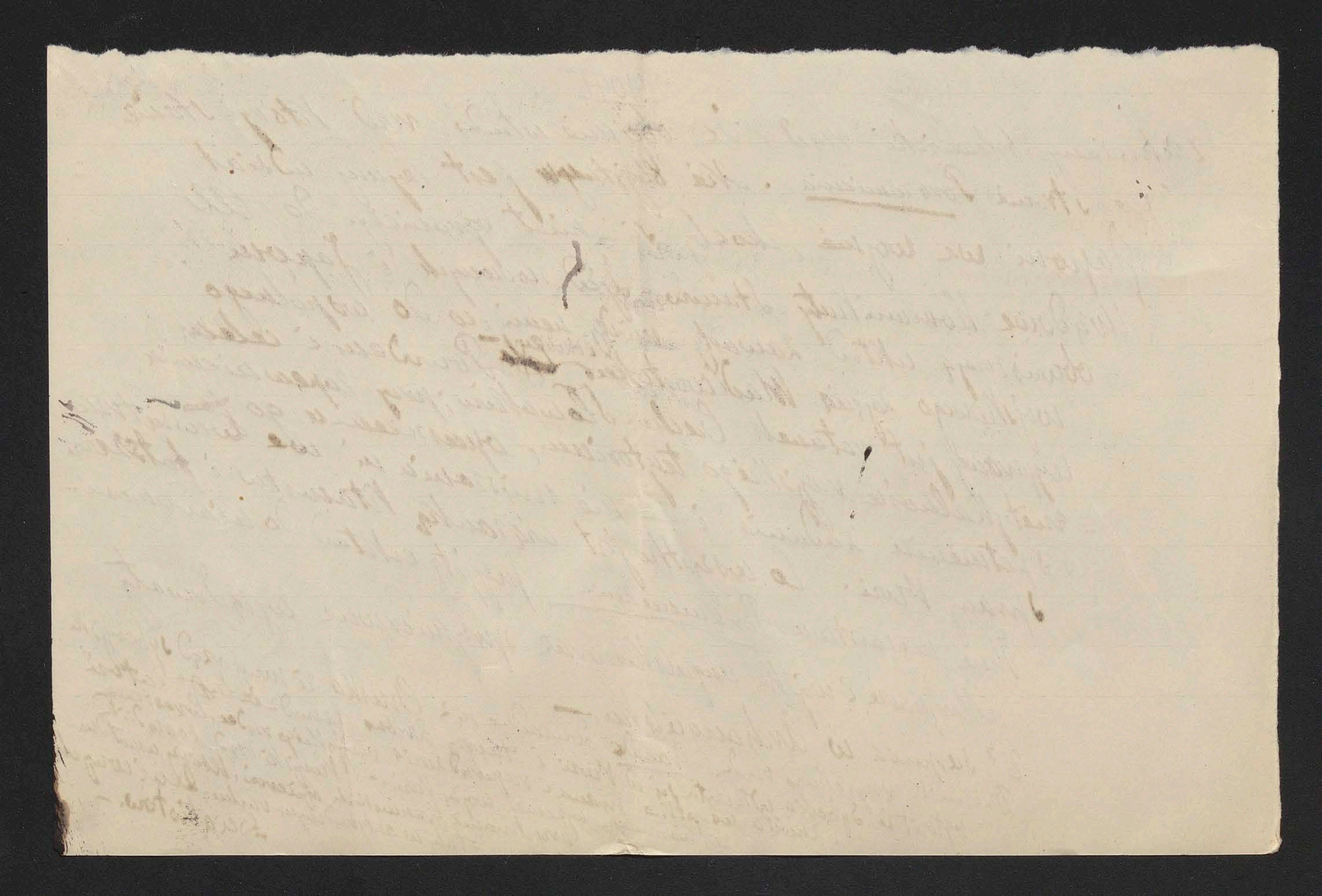
Jednocześnie Czecho-Słowacy opanowali Omsk, zajęli Czelabińsk na Uralu.

Anglicy w nocy z 31 lipca osadzili Onegę i Kem i rozstrzelali przedstawicieli bolszewickiego rosyjskiego rządu. Przed tem wkroczyli do ~~Archangielska~~. Japońskie wojsko tu przybyło na okrętach do Władywostoku aż do Władywostoku. Jenerał Horvat zapanował nad Transbaikałem aż do M[illegible]. Aleksiejew rządzić ma w Tomsku [illegible] i stać co porozumienia z Horwatem. Jest to działanie przeciw rosyjskiemu rządowi, wspierane przez Porozumienie. Między nimi a wykończeniem wschodniego frontu na [illegible] bój może już upadnie.

~~4062~~ ~~4041~~ 81

zachwiany bolszewicki rząd i że obejmie władzę rząd który stanie po stronie Porozumienia. Nie dogodnym jest czynny udział Japonii we wojnie, choćby się miał ograniczyć do Azji. Urzędowe komunikaty Stanów Zjed. Północnych i Japonii ogłaszają układ zawarty między nimi co do wspólnego wojskowego zajęcia Władywostoku i okolicy — Powodem i celem wyprawy jest ratunek Czecho-Słowaków, przy zapewnieniu nietykalności rosyjskiego terytorium, opuszczenia go po spełnieniu zadania i — nie mieszania się we wewnętrzne spraw Rosji. Co wszystko jest wiązanką kłamstw i fałszerstw. Inne mocarstwa Porozumienia przyjęły układ do wiadomości — Marynarze i wojska angielskie oraz sprzymierzone wylądowały 2go sierpnia w Archangielsku — Dziennik rosyjskiego rządu Prawda donosi się z Omska że nowy rząd syberyjski ogłosił że Syberia odłączyła się od Rosji i tworzy odrębną, samodzielną całość i zniosła wszystkie prawa i rozporządzenia rosyjskiego rządu, wreszcie że niebawem wypowie wojnę Rosji. — Rosyjski rząd zarządził aresztowanie francuskich oficerów, którzy współdziałali w antyrządowym ruchu [illegible] socjalistów. —

~~4063~~ ~~4048~~ 82

Biuro Reutera donosi, że po zajęciu Archangielska, sprzymierzone
wojska postąpiły równolegle do kolei idącej do Wołogdy.
Oddział wsparty przez Niemców – prawdopodobnie przez
niemieckich jeńców który wraz z austro-węgierskimi walczą
po stronie bolszewickiego rządu – stawił pięć mil od
Archangielska opór. Odparty został i cofnął się
do Obozerskaya. –

4064 ~~4044~~

83

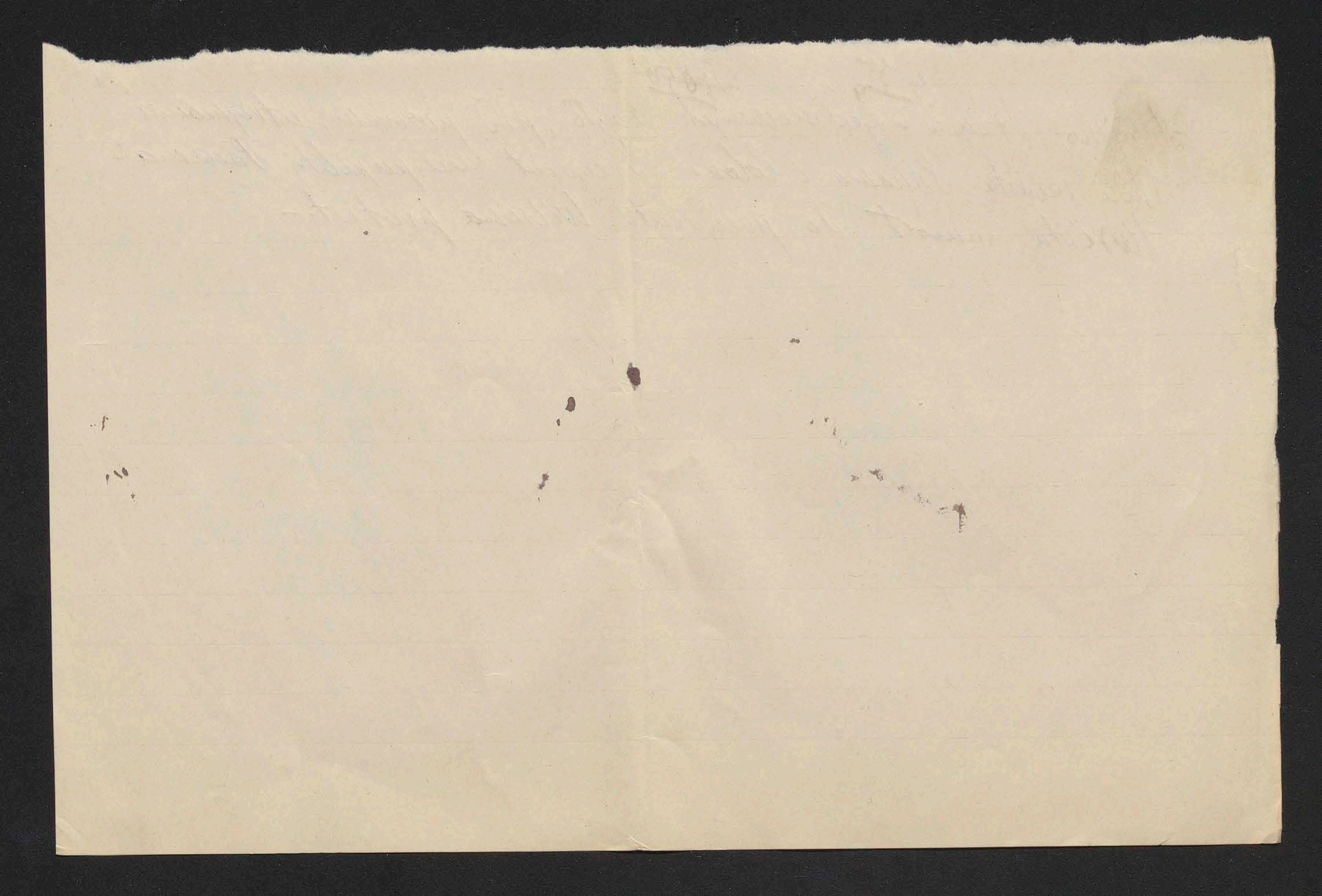
Angielska izba gmin uchwaliła jednogłośnie ogromne kredyty we wysokości 700 milionów funtów.—

Kanclerz skarbu Bonar Law wyliczył zapomogi udzielone sprzymierzeńcom, z czego okazało się, że Anglia zyskiwi i zaopatruje świat w wojnę.— pacyfistom w mieście

W świetnej mowie zaczepnej przeciw ... sekretarz spraw zagranicznych Balfour napiętnował w znany sposób, co izbie gmin niemiecka polityka i niemiecki sposób myślenia ... Stąd wywnioskował, że przepaść która rozdziela sprzymierzone mocarstwa od środkowych, tak jest głęboką, że zapełnioną być nie może i takiej jest szczelną że niemal przekroczoną być nie może. Przy wesołości izby rzekł „Prócz niemieckiej niewoli, nie ma gorszego losu, jak wyzwolenie przez Niemców" ... Anglików ze zajęciem - krajami i z postępowaniem ... dobrobyt ... Powołał obchodzenie się Anglików, wszędzie zaprowadzają cywilizację i wprowadzili ... przystępnie, Niemców ... Anglia wszędzie zaprowadza żołnierze, przystępnie zaprowadzenie się Rosji. Stąd niemal ... niemal ... Niemców ich afrykańskich na Polskę i Belgię, Niemcy ... Niemców ... bezpieczeństwa ... oddania Niemcom posiadłości. ~~[illegible]~~ Twierdził że Niemców wykazał ~~[illegible]~~ nie bezpieczeństwo, niepodobieństwo oddania kolonii.—

~~4065~~ ~~4050~~ 84

Wojsko Stanów-Zjed[noczonych] zajęło, pod pozorem, utrzymania ładu miasta Panama i Colon. Prezydent rzeczypospolitej Panama Urriola zaniósł do prezydenta Wilsona protest.-

4006

85

Warszawska Rada-Stanu odroczyła się do pierwszych
dni września. Ta pierwsza jej sesja była przystojna
i nadspodziewanie wszystko zostawiła po sobie wrażenie, [illegible]
mnogości stronnictw i rozstroju społeczeństwa. W danych warunkach
przy podwójnej okupacji i ograniczenia kompetencji ~~[illegible]~~ wiele
działać nie mogła ale puściła w bieg sprawę publiczną.
Minister prezydent Steczkowski odznaczył się spokojnem
wytrawnem zachowaniem się i jak zawsze politycznym taktem.
Przy nim Ks. Janusz Radziwiłł syn bardzo
zasłużonego Ks. Ferdynanda.

10° Sierpnia

CCXXXXVIII

86

DER MINISTER FÜR GALIZIEN

Zl. 3073.

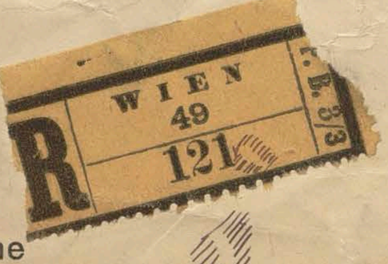
4067-4083 17. Sierpnia 1918 r.

Hochwohlgeboren Herrn

-4083

Stanislaus Ritter von K o ź m i a n

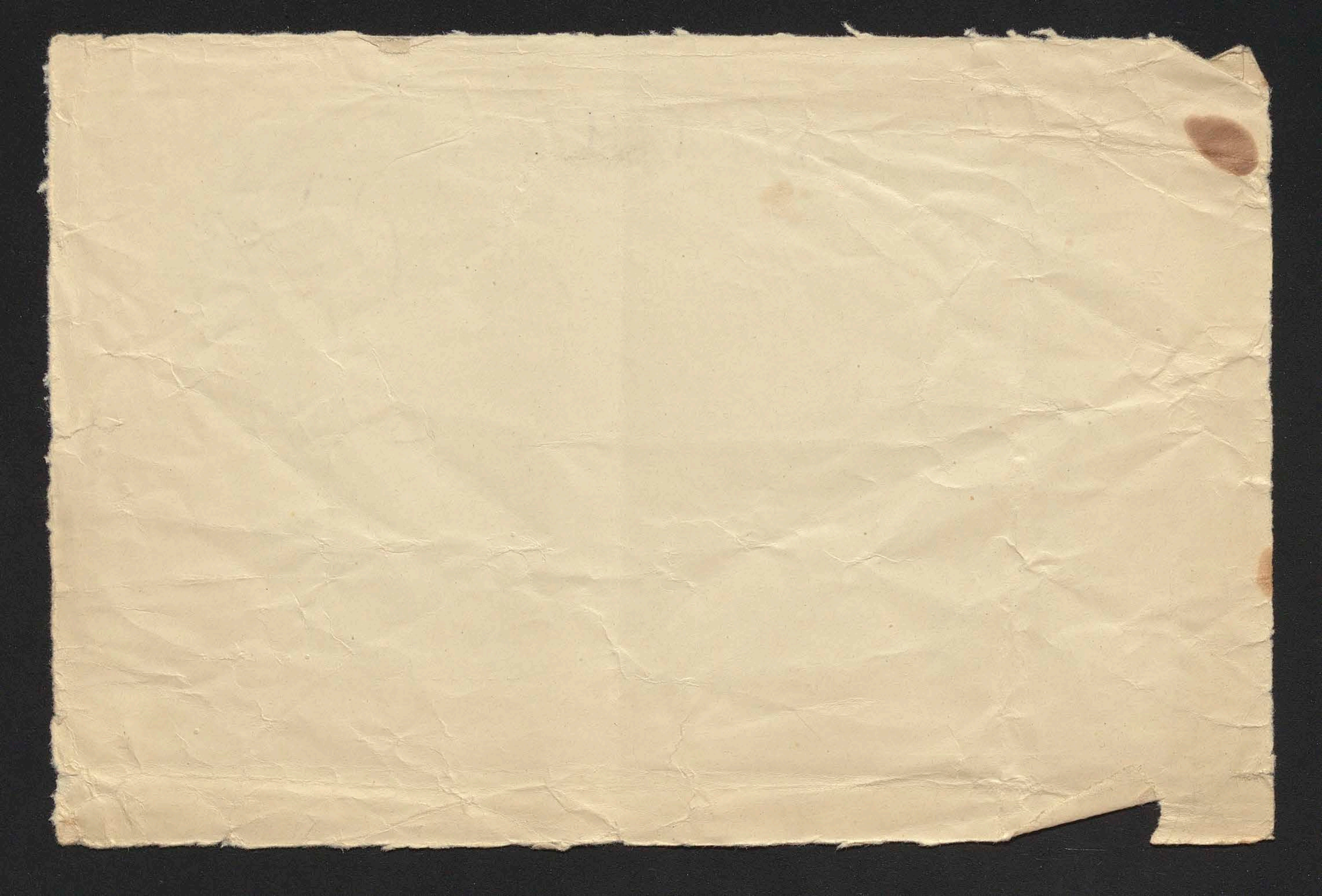
Herrenhausmitglied etz.

W i e n IV.,

Mayerhofgasse 11.

Portofreie Dienstsache

CLXXXXVIII

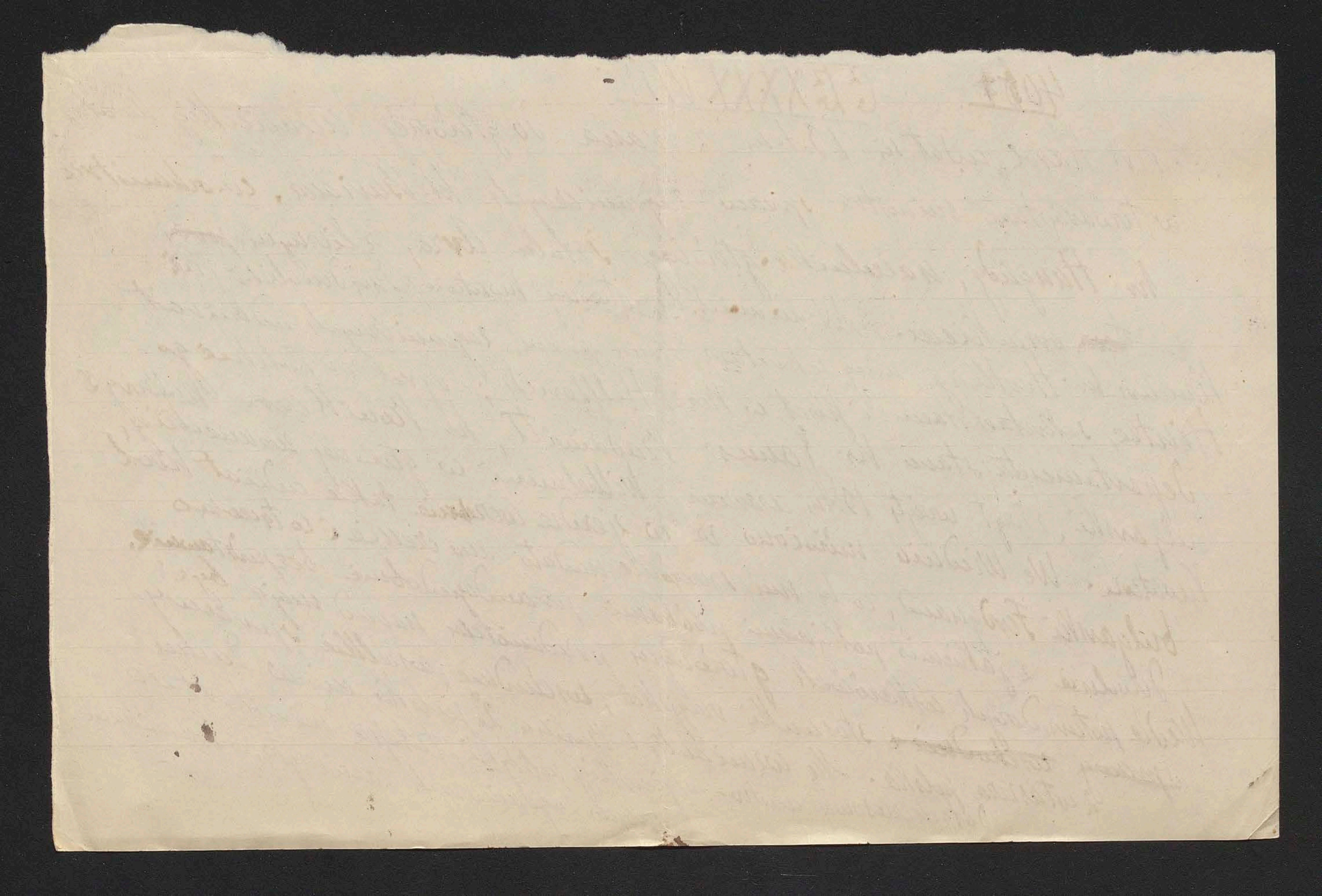
87

Pobyt cesarza Karola w głównej niemieckiej Kwaterze. – Sprawa polska. – Przełom – Po pobycie. Wysiłenia i zabiegi Porozumienia. Zatrzymanie jego ofensywy. Uchwiane walki. Lloy-George o powodzeniach sprzymierzeńców. – Osłabienie ofensywy. Niemcy na nowych stanowiskach. Pierwsza amerykańska armia. – Walki Francuzów i Kanadyjczyków. – Szczegóły o włoskich lotnikach nad Wiedniem. Odparcie Włochów nad Piawą. Poseł Helfferich w Berlinie. Niemieckie poselstwo przeniesione z Moskwy do Pskowa. – Rząd rosyjski nie wypowiada wojny Porozumieniu, lecz broni się i stawia opór. Aresztowanie angielskich i francuskich konsulów. – Kor. Franc. zaniechał podróży do Moskwy. – Działanie Porozumienia w północnej Rosji. – Czesko-słowackie wojsko. – Podżeganie

przeciw Niemcom z Moskwy na Ukrainie.—
Strajk kolejowy na Ukrainie.—
Wyproszenie angielskiego i francuskiego konsu=
=lów.
Finlandzki sejm uchwalił monarchię.—
Walki w Murmanie. Zapytanie
Cziczeryna wystosowane do amerykańskiego
konsula o postępowaniu zachodnich mocarstw.—
Japońskie wojsko przybyło do Władywostoku.—
Jenerał Otani naczelnym wodzem wyprawy.—
Anglicy w Archangielsku. Wszystkie biuletyny
z północnego frontu.— Angielski rząd uznaje i wojująca
Czecho-Słowaków jako sprzymierzeńców czecho-słowacką Radę Na=
strony, oraz władzę czesko-słowacką. Ks. Lichnowski wykluczony
=rodowej.— 61 Koriot.— Jenerał Haller w Paryżu.— Chiny, Francja
J. Poklewski-Koziełł.— z Izby panów.— Arcyksiążę Wilhelm Ukraińcem.— Ojca świętego i króla hiszpańskiego
i Papież zabiegi do uwolnienie wdowy cara Mikołaja II. Miłosierna działalność Benedykta XV.
17 Sierpnia 1918.

40 ~~67~~ CLXXXXVIII 88

Cesarz Karol udał się 13-t-m z rana do głównej niemieckiej kwatery w towarzystwie ministra spraw zagranicznych hr. Buriana, w. ochmistrza hr. Hunyady, naczelnika głównego sztabu Arza, z którym ~~przy~~ ~~tam~~ owczakiem. W niemieckiej głównej kwaterze znajdowali się już kanclerz hr. Hertling, nowy sekretarz stanu spraw zagranicznych admirał Hintze, sekretarz stanu i poseł w Rosji Helfferich, dyrektor polskiego departamentu stanu ks. Janusz Radziwiłł, hr. Ronikier. Kr. Borys bułgarski złożył wizytę 13-t-m cesarzowi Wilhelmowi w głównej niemieckiej kwaterze. We Wiedniu mówiono iż w zjeździe wczorajszym także udział król bułgarski Ferdynand, co by mu szczególne nadało znaczenie i co łączyło bezprzestannie prawdopodobnie dowolnie z jakiemiś pokojowemi próbami. Według potwierdzonych oskarżeń głównym przedmiotem narad mają być wszelkie sprawy ~~sprawy~~ ~~wschodnie~~ stosunki rosyjskie, wschodnie, i kwestya polska. Na wzmianki z Berlina, że polska nie w duchu dotychczasowej austro-węgierskiej polityki, tutejsze ministerstwo spraw zagranicznych zaznaczyło, w komunikacie

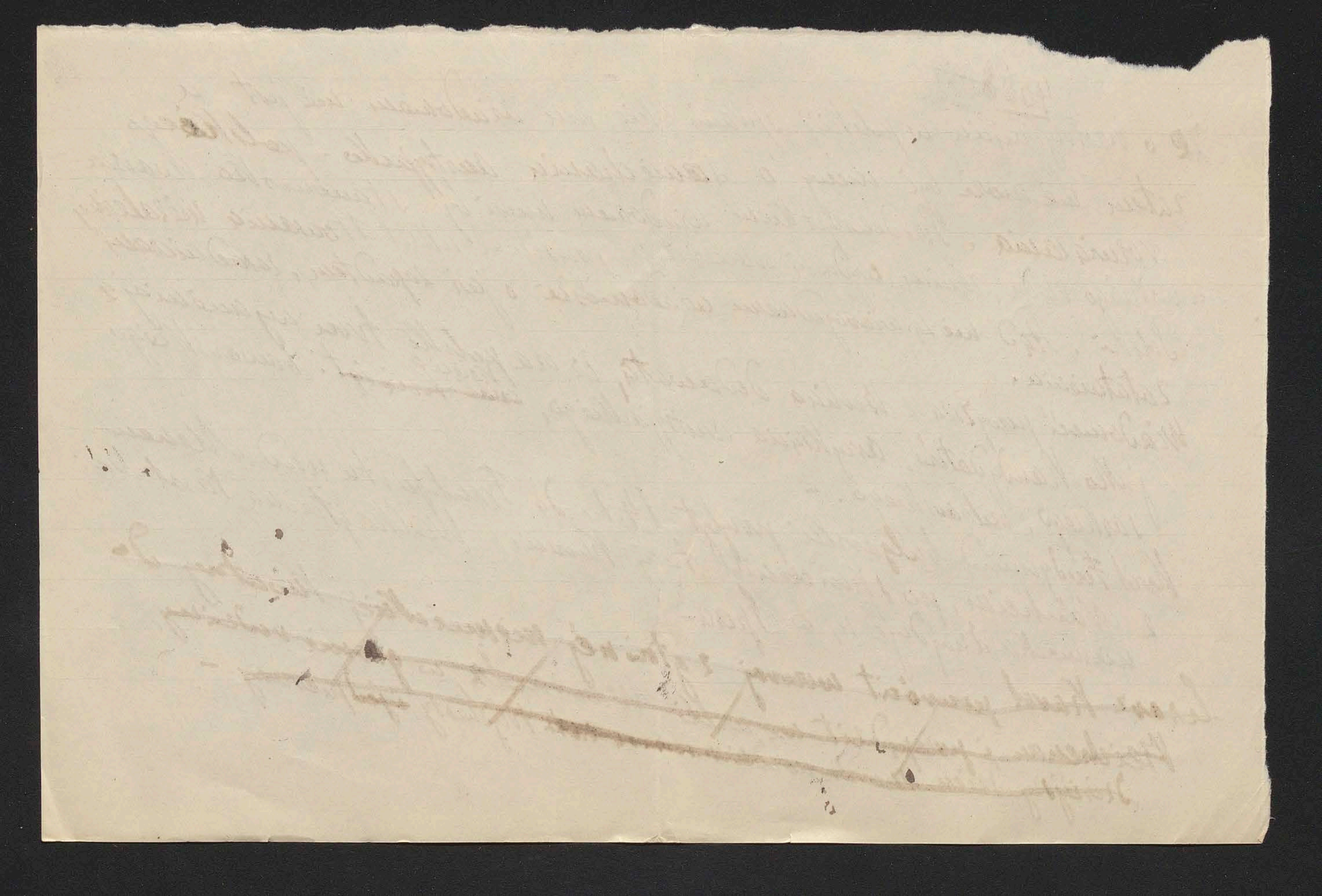
40~~68~~ 89

Że o rozstrzygnięciu w polskiej sprawie nic mu wiadomem nie jest a zatem nie może być mowy o zamierzeniu austryjacko-polskiego rozwiązania. Przedewszystkiem wiadomem musi być stanowisko warsza=
=wskiego rządu, zanim wyda się orzeczenie o przyszłem ukształtowaniu niezależnej Polski. Stąd nie są uzasadnione wiadomości o już zapadłem, zasadniczem załatwieniu.

Wiadomość powtórzona z Berlina dodawała, iż na polski tron wymieniają z Księcia ~~[illegible]~~ bawarskiego, jako kandydatów, arcyksięcia austryjackiego, saskiego, bułgarskiego. –

Król Ferdynand bułgarski przybył 14. t. m. do Frankfurtu nad Menem z Nauheim, po skończeniu tam kuracji. Wielka główna kwatera niemiecka znajduje się w Spaa. –

~~Cesarz Karol powrócił wczoraj z głównej niemieckiej kwatery do Reichenau i przepędził we [illegible] w gronie rodziny [illegible] najbliższy [illegible] dzień [illegible]~~. –

~~4061~~ ~~4054~~ 90

Na życzenie polskiego rządu dyrektor politycznego departamentu Ks. Janusz Radziwiłł otrzymał zaproszenie z strony niemieckiej kwatery i wczoraj 10 stm udał się do niej. Zatrzymać się miał w Berlinie i w ciągu tygodnia powrócić do Warszawy. Sprawy polskie w dobrych znajdują się, tym razem, rękach.—

Dla Polaków ~~chwi~~ czas obecny jest wielkiej ~~powagi~~ powodzenia i pomimo wszystko tragiczny.

Albowiem jeżeli z tej światowej wojny byt Polski nie będzie należycie zabezpieczony; długie lata upłynąć mogą zanim nowa nadarzy się po temu sposobność i znowu przyszłoby Polakom zachować i pielęgnować wśród przeszkód i trudności byt narodowy, nie mogąc być państwem powstać narodem.—

Cesarz Karol powrócił wczoraj z głównej niemieckiej kwatery do Reichenau i przepędził we willi Wartholz, w gronie rodziny, dzisiejszy dzień swoich 31szych urodzin.

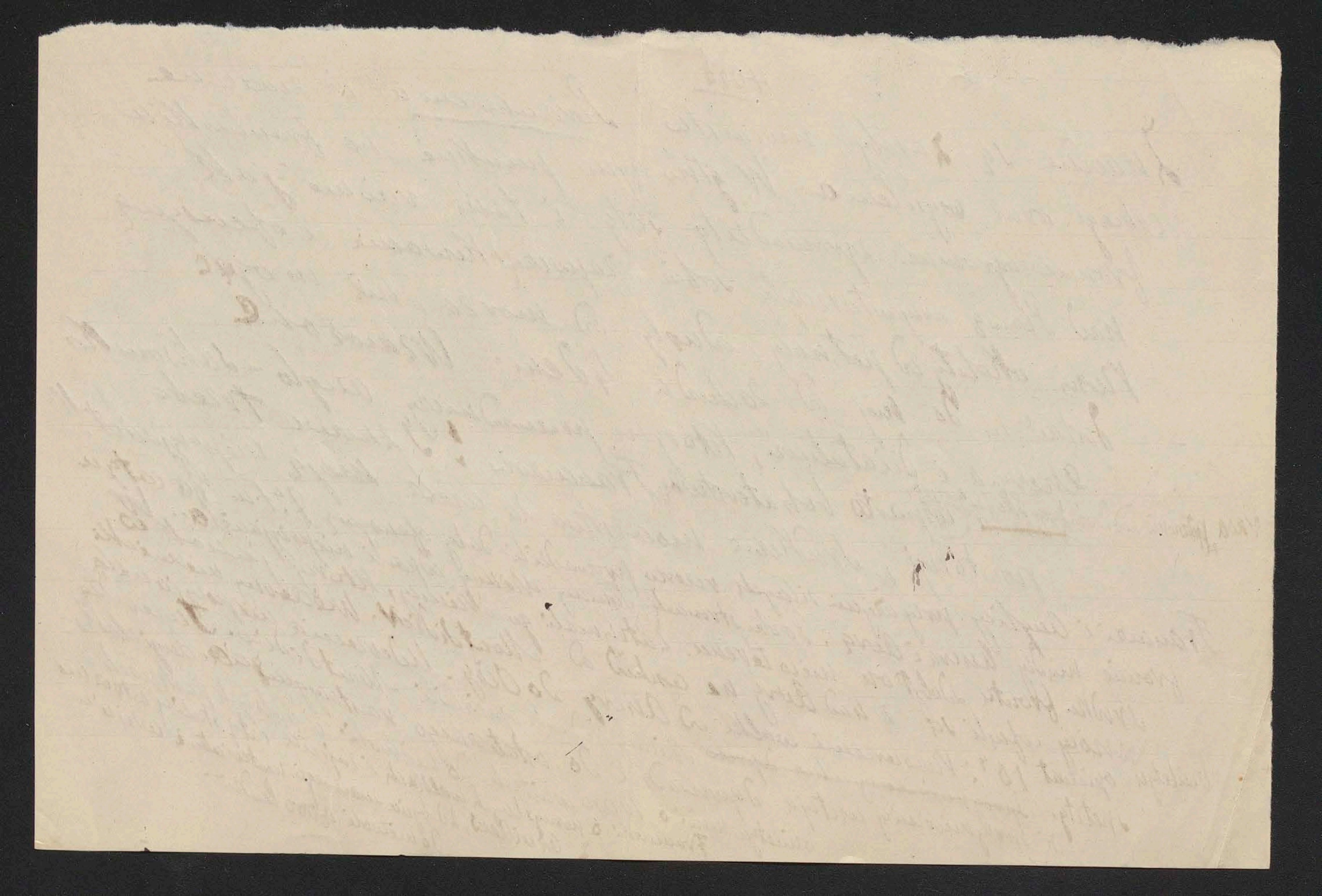
4070

O zjeździe ukazały się dwa niemal równobrzmiące z niezmaczonym zdumieniem austryjacko-węgierskie i niemieckie komunikaty które stwierdzają dawne ścisłe zespolenie i zupełne porozumienie we wszystkich politycznych i wojskowych zadaniach; oraz postanowienie pogłębienia sojuszu.

91

Stąd wnosić by można iż nic nowego nie zaszło i żadna sprawa a także polska rozstrzygnięta nie została. Omawiano zapewne wszystkie lecz nie załatwiono. Sądząc po komunikatach powstałe na dawnych stanowiskach i zjazd stracił wiele ze swojego znaczenia – – lecz jeśli dzisiejsza Norddeutsche Allg Zeit nie mówi o jego wynikach, wylicza zastęgi a niższy Kancelarka wodzir wsród kancla Podnosi jego zalety, wylicza zastępy, rokowań, innemi, jakby dla przebaczenia znanych, tajnych w Stwrzgiani zakusów, prowokujących wydała właściwą, przez który świat cały, przez kiedy "iż nie zawachał się, w chwili której nam się witowania Vorska w Kuiwuulka polityka wypagmionego przez odpowiedzialności walczących stron i przez neutralnych. Iż wtedy dobre chęci i u dorozumienia by ci się Do celu historia zrzuci za to gdyż obawiali się monarchy nie dojrzewała gwałtownie, zamiarów na tych których delikatny kiet przydusili imperialistyczny angielski tam. źrewe rokowania były że jego wzrost, przeszkodzi ich powtarzanie, podbojów" – Nieco uszczypliwe – Jesteśmy nie na razie po zjeździe tam gdzie byliśmy przed zjazdem.

Znaczne są zasoby mocarstw Porozumienia i znaczne
zabiegi oraz wysilenia. W głównym punkcie na francuskim
froncie ogromne zgromadziły siły i tam równie jak
nad Piawą przywłaszczyły sobie zapoczątkowanie i ofensywę.
Rosji okoliły od północy, odcięty od morza, nie mogąc
dostać się do niej od zachodu lądem. Wzmożone anglo-saksońska
energia i działalność, którym pośrednicy[illegible]! i znowu trzeba
[rasa, potówie pod dowództwem Lloyd-Georgea,] ~~[illegible]~~ wsparta bohaterstwem Francuzów! wiele mają nieprzyjaciół!! –
powtórzyć, że środkowe mocarstwa za wiele mają [illegible] na całym
Francuzi i Anglicy przy użyciu silnych rezerw prowadzili dalej ofensywę [illegible] odparli nieprzyjaciela. ~~to~~ w
froncie między Ancrą i Avrą. Po obu stronach Sommy Niemcy, który jednak w [illegible] niemiecki
środka frontu zdobył on nieco terenu. Zatrzymali go Niemcy [illegible] Montdidier. Wskutek nieprzyjaciela
Wnet cofnęli się z nad Avry na wschód od Montdidier. Uderzenia [illegible] Montdidier. Rzeczi[illegible]
biuletyn opiewał 10ᵍ: Rozszerzenie walki od Ancry do Oisy. Niemcy jednak opwiedzieli rozstrzygnięcie. Angielski
spełzły. ~~Sprzymierzeni chcą dopiero~~ Niemcy jednak do ostatecznego [illegible] dalszych postępach
że sprzymierzeni usiłują doprowadzić do ostatecznego [illegible] do niewoli i zajęcia całej okolicy w [illegible]
biuletyn mówi o 14000 wziętych do niewoli i zajęcia całej okolicy w trzecim i walcząc
Francuski o pomyślnych walkach i zajęciu Arvillers, zdobyciu znacznego materiału i
z Arvillers, zdobyciu znacznego materiału i do niewoli 4000 ludzi.

~~4072~~. ~~4077~~ 93

Niemieckie biuletyny z 11 opisywały silną ofensywę ~~nasz~~ sprzymierzeńców
na całym froncie i zatrzymanie jej w ciężkich walkach. W ~~dz~~ trzecim jej
dniu uderzyli Francuzi na niemiecki front między Montdidier i Matz.
Niemieckie wojska stawiły opór, jednak dla zajęcia dogodniejszych stanowisk
cofnęły się na dawniej zajmowane. Wieczorny biuletyn „Na froncie między
Ancre i Oise, gwałtowne uderzenia nieprzyjaciela spełzły" !! Angielski biuletyn
mówił o 17,000 wziętych do niewoli i 200-300 dział zdobytych. Między temi
o ciężkich, przymocowanych, które Niemcy nie zdołali zabrać ze sobą. Lloyd George
w mowie wygłoszonej w Newport, przypisał w znacznej części, najnowsze ze
powodzenia zaprowadzenia jednolitego dowództwa „Zwycięstwo to jest zawikłanem
działaniem w którem udział mają tak dobrze Anglicy, jak Francuzi i Amerykanie.
Jednolite dowództwo umożliwiło ~~zajęcie~~ zwycięstwo nad Marną i porozumienie nad Sommą.
Dobrze nam teraz się dzieje, ale nie powinniśmy stąd [illegible]. Walka
jeszcze nie zakończona"
Utworzoną została pierwsza amerykańska armia we Francji pod dowództwem
jenerała Pershing, który zatrzymał główne dowództwo nad amerykańskiemi
pomocniczymi korpusem.—

~~4073~~ ~~4058~~ 94

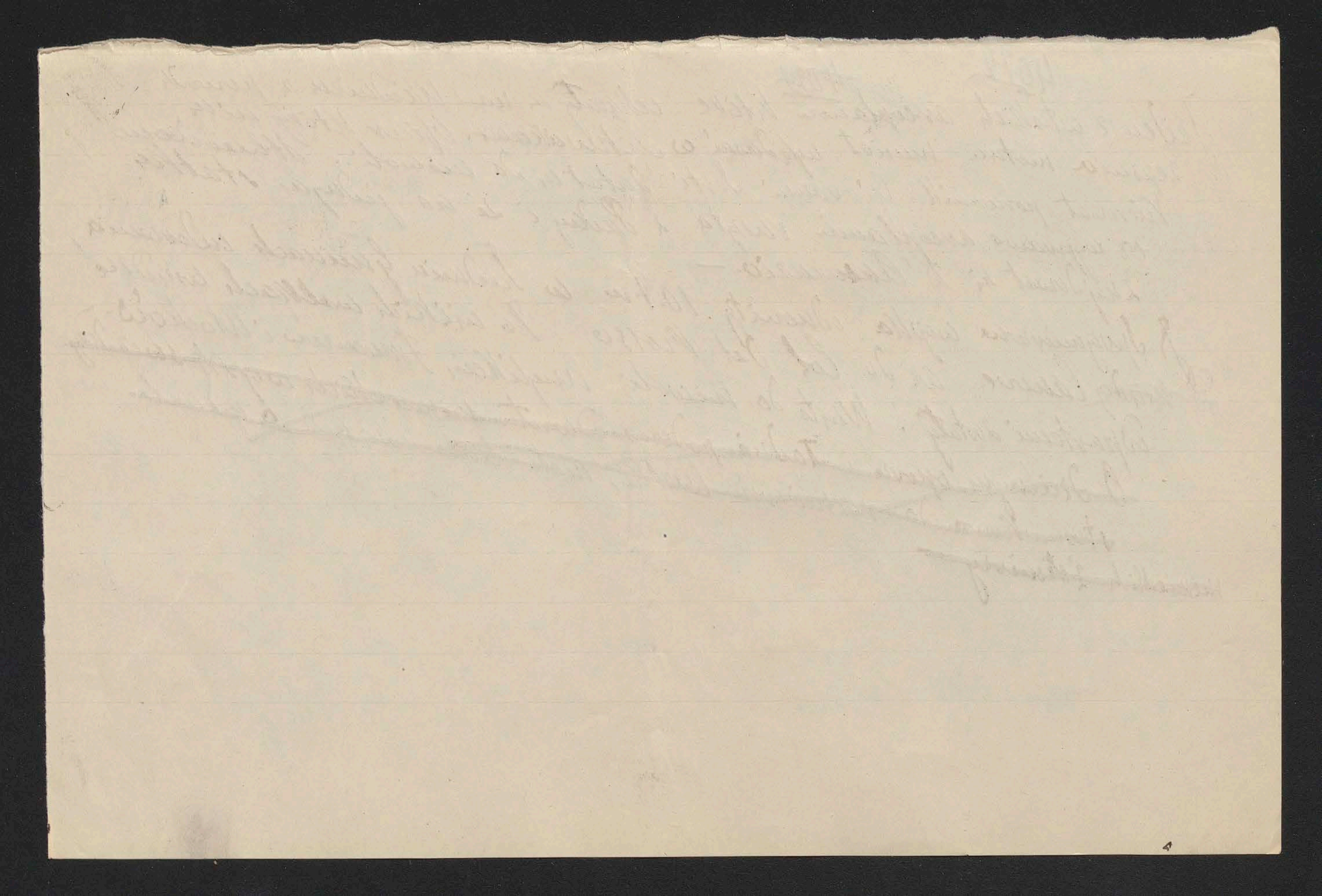
Wiletyny z 13.4.tm zaznaczyły silną sprzymierzeńców ofensywę odpartą i zatrzymaną, na razie, przez niemiecką armię na całym szerokim froncie. W piątym dniu bitwy nie zdołała ona dosięgnąć do zamierzonego celu, to jest, do Chaulnes i Roye. Pomiasta poraźkę na południu Sommy na rzymskiej drodze Francuska ofensywa którą jenerał Mangin. Anglików których z początku pod Lihon mieli powodzenie, odparto na południe Chaulne i odebrano im Hallu ora Chilly. Zdawało się że ofensywa sprzymierzeńców stabnie i że zatrzyma się, podczas gdy Niemcy w korzystniejszych terenowych warunkach ponownie mogą ~~mogą~~ stawić jej opór na dawnych stanowiskach przed Sommą. Zajętych, po wycofaniu się z nad Marny, wyłącznie świadczy O dzielnym oporze i także podczas odwrotu niemieckich wojsk, liczba wziętych stosunkowo do rozmiarów walki nie zbył znaczna. Do niewoli niemieckich żołnierzy Pod koniec tygodnia nie dała się czuć ofensywa przymierzeńców we wielkim stylu, ale w małym nie ustała. – Francuzi zdobyli wieś Attiche a Kanadyjczy Damery i Vavillers. Niemcy odparli silną uderzenia po obydwuch brzegach Avre

~~4059~~ 4074

Jeden z wszystkich aeroplanów które ukazały się nad Wiedniem z powodu zepsucia motoru musiał wylądować w Schwarzenau. Oficer który nim kierował porucznik Giovanni Serti dostał się do niewoli. Stwierdzono że wyprawa aeroplanów ruszyła z Padwy i że na jednym statku znajdował się D'Annunzio.—

§ Sprzymierzone wojska odniosły 10. tm w Siedmiu Gminach [illegible], Po ciężkich walkach wszędzie od ~~[illegible]~~ Canove aż do Col del Rosso. Anglików, Francuzów i Włochów odparcie dostały. Wzięto do niewoli ~~O dzielnym oporze i także podczas odwrotu niemieckich wojsk świadczy mała liczba wziętych do niewoli stosunkowo do rozmiarów walki, niemieckich żołnierzy~~ —

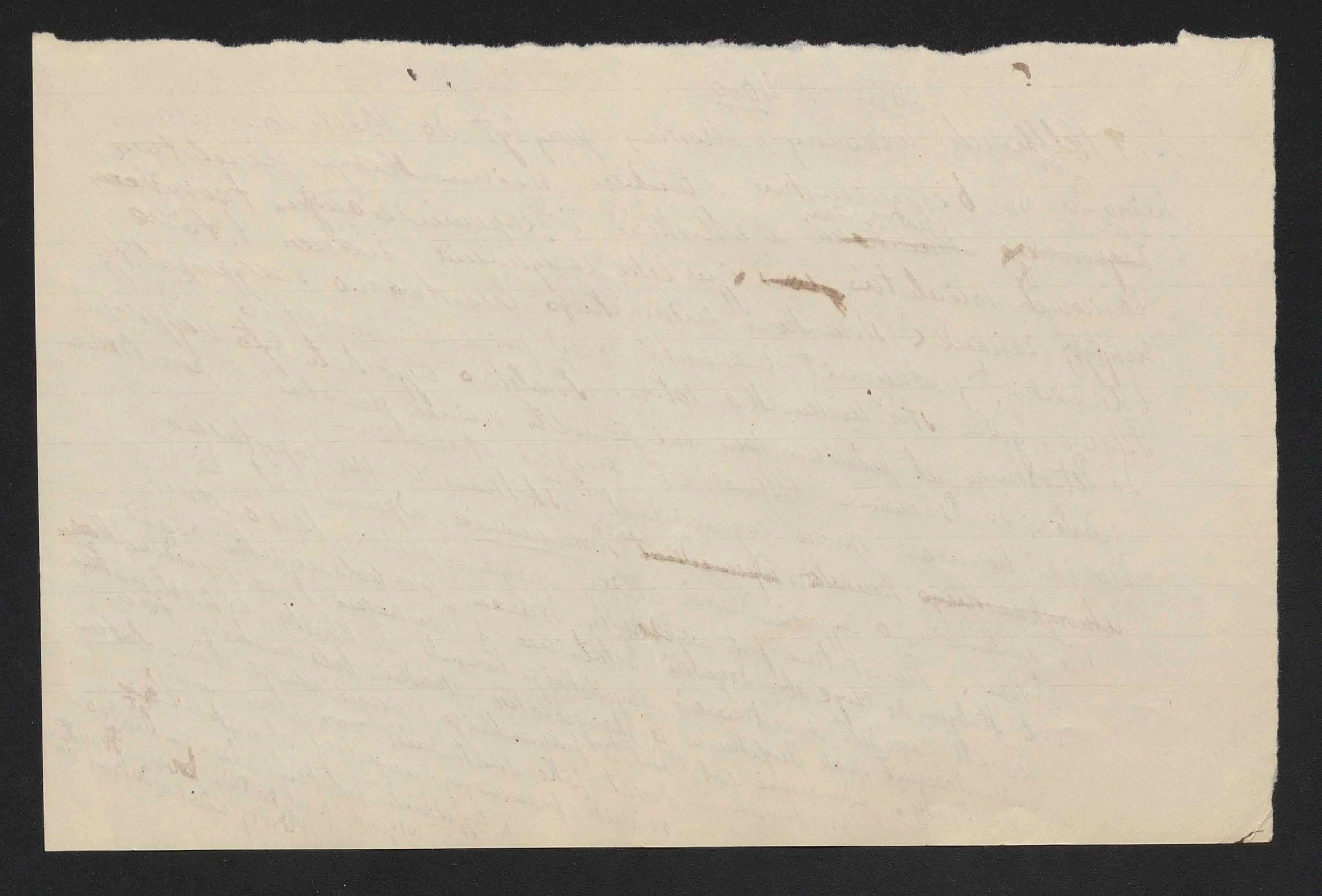
95

~~4075~~ ~~4060~~ 96

Poseł Helfferich wezwany z Moskwy przybył do Berlina. Ze względu na bezpieczeństwo członków niemieckiego poselstwa zagrożonego ~~zagrożonych~~ potworzeniem ~~[illegible]~~ w Moskwie i na zapowiedzi ~~[illegible]~~ terroru ~~[illegible]~~ które lewicowych socjalistów ~~[illegible]~~ a i w celu zażegnania zdarzeń które mogłyby zaszkodzić stosunkom niemieckiego cesarstwa do rzeczypospolitej bolszewickiej, postanowił niemiecki rząd przenieść poselstwo do Pskowa, gdzie stoi niemiecka załoga. Poselstwo wyjechało było najpierw do Petersburga, ale potocznie tam nie pozwolono wszakże pozostać i poselstwo udało się do Pskowa — Oświetla to wszystkie stosunki —

Rosyjski Komisarz spraw zagranicznych Tschitscherin na zapytanie ~~amerykańskiego~~ konsulów ~~odpowiedział~~ Porozumienia, odpowiedział, że nie wchodzi się o wypowiedzenie wojny sprzymierzeńcom, lecz o stan obrony. Ten ostatni jest wojennym stanem, lecz bolszewicki rząd [illegible] ~~[illegible]~~ z dawnemi [illegible] w zastępstwie tam ~~[illegible]~~ został [illegible] aby [illegible] ostatecznie z angielskiego konsula Lockharta, bolszewickiej konsulatów. Jednak zarządził aresztowanie angielskich członków bolszewickiego i angielskiego urzędników przez Anglików w Archangielsku ~~[illegible]~~ francuskiego zakładników ~~[illegible]~~ interesowany Rady. Jednocześnie cały personel ~~[illegible]~~ aresztowanych został jako [illegible] obywateli urzędników francuskich i angielskich z wyjątkiem [illegible]. — Austro-węgierski poseł w Rosji ~~[illegible]~~ baron Franz ~~[illegible]~~ który udał się do Berlina.

~~[illegible]~~, na razie zamieszkał podwórzy do Moskwy– ~~4001~~ 4076 97

Całe działanie w północnej Rusi kierowane przez Porozumienie z Anglików, Francuzów, Serbów, Amerykanów ~~[illegible]~~ i Japonii udziałem, wymierzonem jest przeciw Niemcom i ich wpływowi na Rusi, względnie przeciw bolszewickiemu rządowi, którego dotąd Niemcy są sprzymierzeńcami w tej walce. ~~[illegible]~~ Pod nazwą czesko-słowackich wojsk rozumieć trzeba, najpierw dezerterów z austrjacko-węgierskiej armii wziętych do niewoli oraz może nieco dawnych czeskich kolonistów w Rusi. Liczba tego wojska nie da się dokładnie oznaczyć, prawdopodobnie dosięga trzydziestu tysięcy ludzi. Do ~~niej~~ niego przyłączyły się zastępy Kozaków i wszystkich antybolszewickie stronnictwa oraz żywioły co zmierzą zastąpić [?] walczące z obecnym rosyjskim rządem.– Ten zaś jako się [?] austrjacko-węgierskich garnizonów [?] stara się pozyskać niemieckich i austrjacko-węgierskich niewolników i wciągnąć ich do swej kierowanej ~~z Niemcami~~ – walki z Niemcami. Podczas [?]

Stąd zrozumieć [?] że czesko-słowackie ~~[illegible]~~ ~~takie~~ [?] już z Niemcami i przeciw Niemcom, gdy wojska rząd [?] opiera się na Niemcach w głębi

~~4077~~ ~~4002~~

98

Rusy wrogiem im jest i nie uznaje brzeskiego traktatu ani chwilowo poddaje mu się. Cały antyniemiecki i antyaustryjacko-węgierski ruch na Ukrainie podsycany jest z Moskwy i stamtąd zaopatrywany i zawiadywany ~~tam~~ został wielki strajk kolejowy ~~[illegible]~~ skierowany bezpośrednio przeciw niemieckim mocarstwom i rządowi hetmana co spowodowało te mocarstwa i rząd hetmana do bezwzględnego wystąpienia do zastosowania kary śmierci i zarządzenia licznych aresztowań. Pomimo tego za zakończony, ale strajk kolejowy uważać można nie ustało wrzenie i wrogie działanie.—

Wskutek kroków szwedzkiego poselstwa konsulowie angl. i franc. w Moskwie wypuszczeni zostali na wolność.—

Finlandzki sejm zakończył 10-tym obrady nad przyjętym wrażonym ustrojem. Większością 68 głosów przeciw 33 uchwalił monarchiczny, czem upoważnił rząd do rokowań o kandydata na tron. Nadzwyczajny sejm dla wyboru monarchy ma się zebrać już 27 sierpnia.—

Podług urzędowego sprawozdania z Moskwy, wojska porozumienia na Murmańskim froncie po szesciodniowej walce zawładnęły dalszego pochodu i zajęły ~~[illegible]~~ Komisarz dla spraw ~~[illegible]~~ zagranicznych Tyczewin ~~[illegible]~~ zaprotestował do angielskiego Konsula Poole znakomicie zbudowane pismo, w którem z wielką siłą i przekonywającemi argumentami piętnuje postępowanie porozumienia

w północnej Rosji, w Murmanie, ~~Władywostoku~~ z Archangielskiem dotąd z Anglią i pyta co ta zamierza; czy chce przywrócić carat. Odwołuje się w Kremu do robotniczych warstw całego świata i zapowiada że rząd wojsk całe ~~że~~ nie chce wojny ani zerwania stosunków ale na zagrożonych terytoriach bronić się i opór stawić musi.

Jenerał Otani został naczelnym dowódcą japońskiej a syberyjskiej wyprawy; jego naczelnikiem sztabu mianowany jenerał Mitsu[illegible] Znajdowali się tam

Japońskie wojsko przybyło 11. do Władywostoku.

także mają według ~~[illegible]~~ francuskie oddziały

W Archangielsku po zajściu przez Anglików rozstrzelano ~~[illegible]~~ bolszewickie

w Tadze i Czegodoskonale mieli oręży biali gwardziści. Biuletyn ze 7.4. z czesko-

Rosyjski rząd porzut wydawał biuletyny z północnego frontu; jego sztab znajdował się w Konutowie skąd

Ussurskiego frontu wschodniego, jego sztab znajdował się w Nasynzewo, na zachodnim fyt[illegible]

rządowe wojsko wyparto go i wkroczyło do czesko-stosunkami zdobyć Ussurijsk. rządowe wojsko

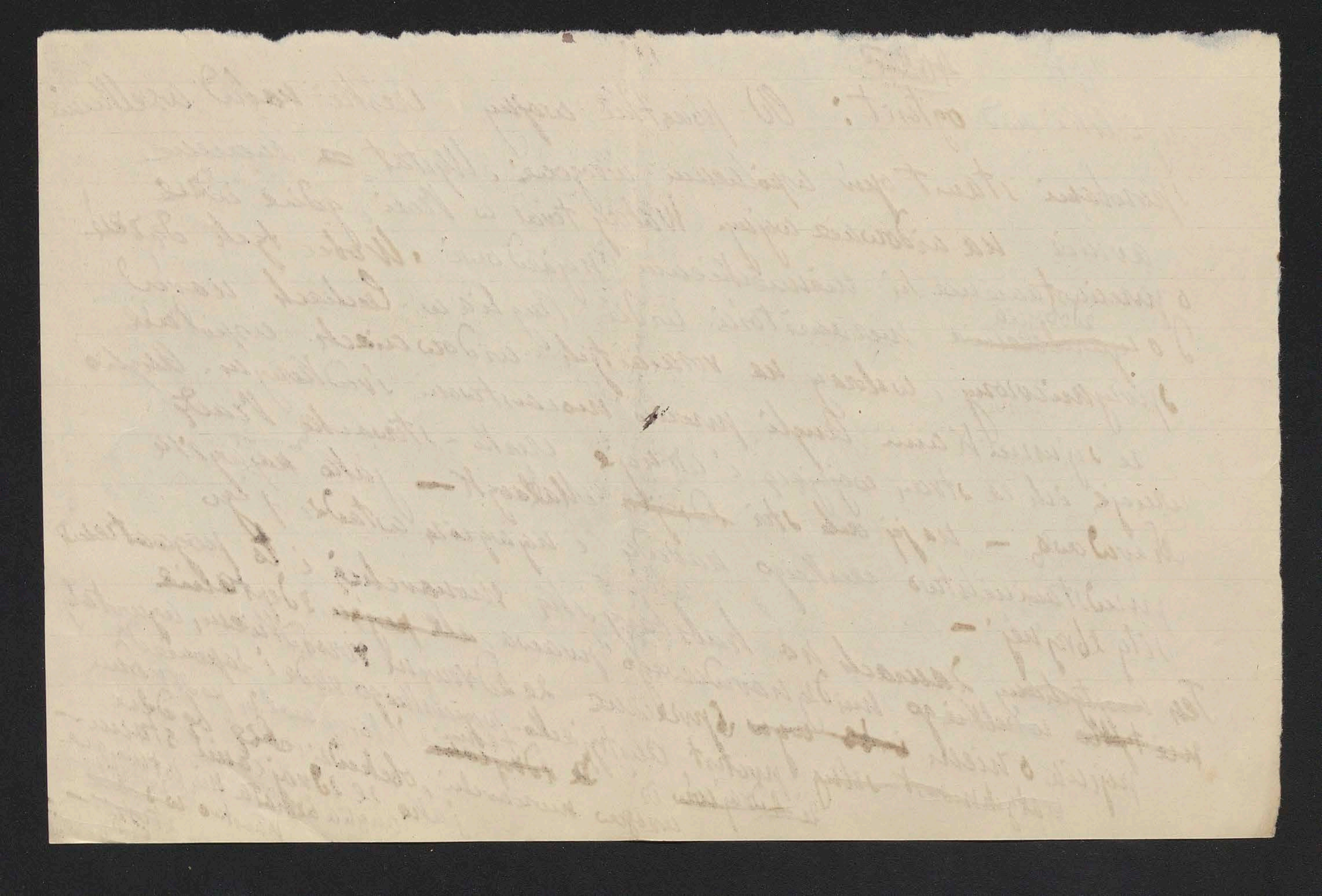
samym froncie nie powiodło się. Dowodzone biuletyny są w kierunku Archangielska zaznacza w powiecie Woronesz liczne wewnętrzne

z Murman ponoszą zdobyte nieprzyjacielskie stanowiska. powodzenia i korzystną walkę z Kozakami. Wewnętrznego rządowe wojsko zajęło Kuberle-

Kiaukasie

Angielski rząd ogłosił: W początku wojny Czesi nawet wszelkimi sposobami stanęli przeciw wspólnemu wrogowi. Wysłali ~~a~~ dzielne armie na widownię wojny. Walczą teraz w Rosji, gdzie zdziałali [illegible]. Wobec tych dążeń do przeciwstawienia się niemieckiemu najeźdźcy i do ~~[illegible]~~ zdobycia niezawisłości widzi Anglia w Czechach naród sprzymierzony, walczący na rozmaitych widowniach wspólnie ze sojusznikami Anglii, przeciw mocarstwom środkowym. Anglia uznaje ich za stronę wojującą i uznaje czesko-słowacką Radę Narodową — na jej czele stoi ~~[illegible]~~ Masaryk — jako najwyższą władzę i jego przedstawicielstwo czeskiego narodu i najwyższą władzę siły zbrojnej —

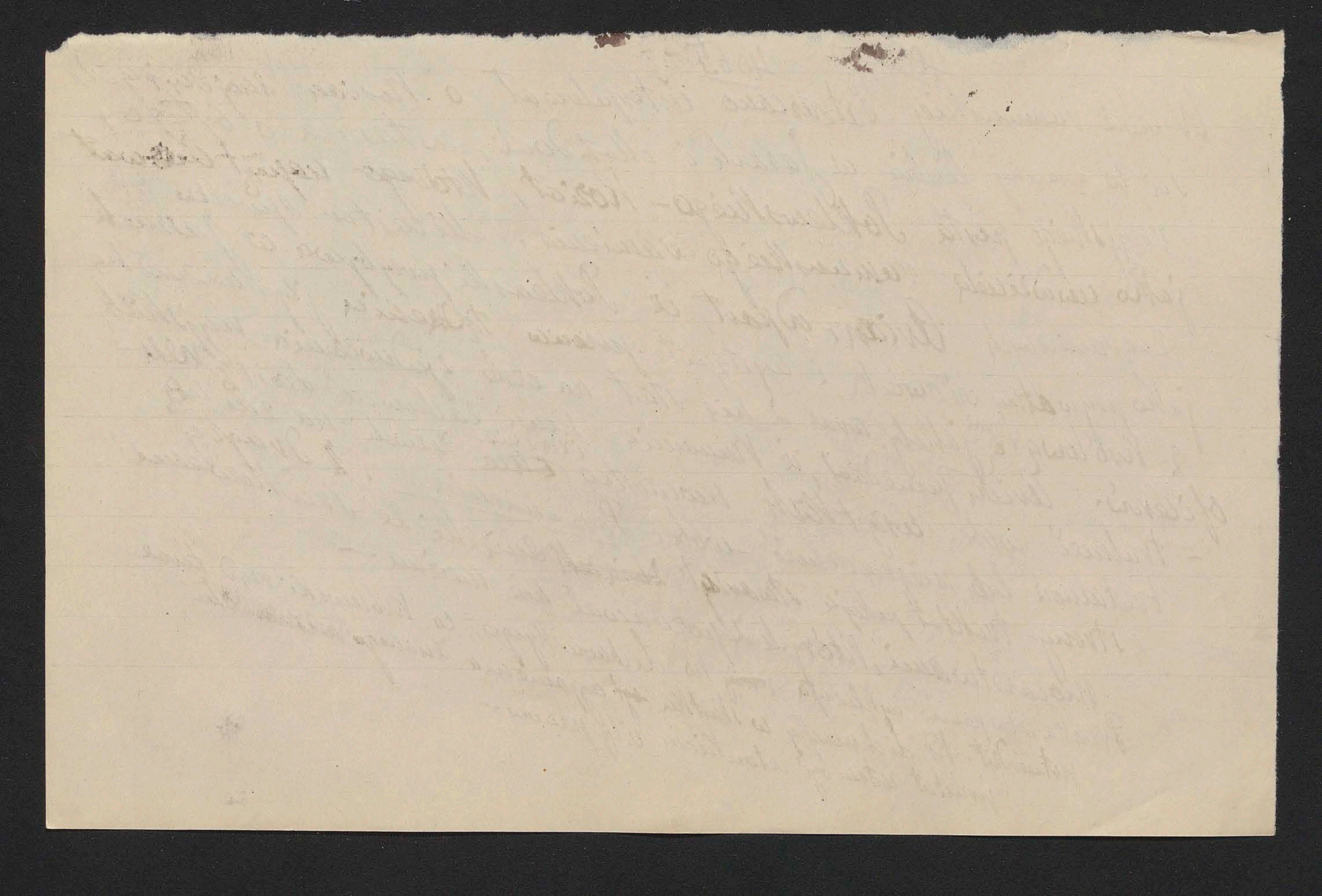
Ten ~~[illegible]~~ zamach na habsburską monarchię i to pogwałcenie ~~ale przyjęła~~ z deptaniem wszystkiego ~~[illegible]~~ międzynarodowego prawa, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ spowodowały że zdrajcy rozradowani wyzwolili i zapowiedzieli pojęcia o nich ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~natychmiast~~ ~~siły~~ przeciw austriacko-węgierskiego rządu i zapowiedzi [illegible] ~~[illegible]~~ ~~tema~~, który walczą przeciw monarchii, obecnie ~~[illegible]~~ będzie stanowiący ~~że zdrajców~~ jako że zdrajcami wrogów monarchii, Anglia uznała nie istniejące państwo że zdrajcy ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

4080 4065 101

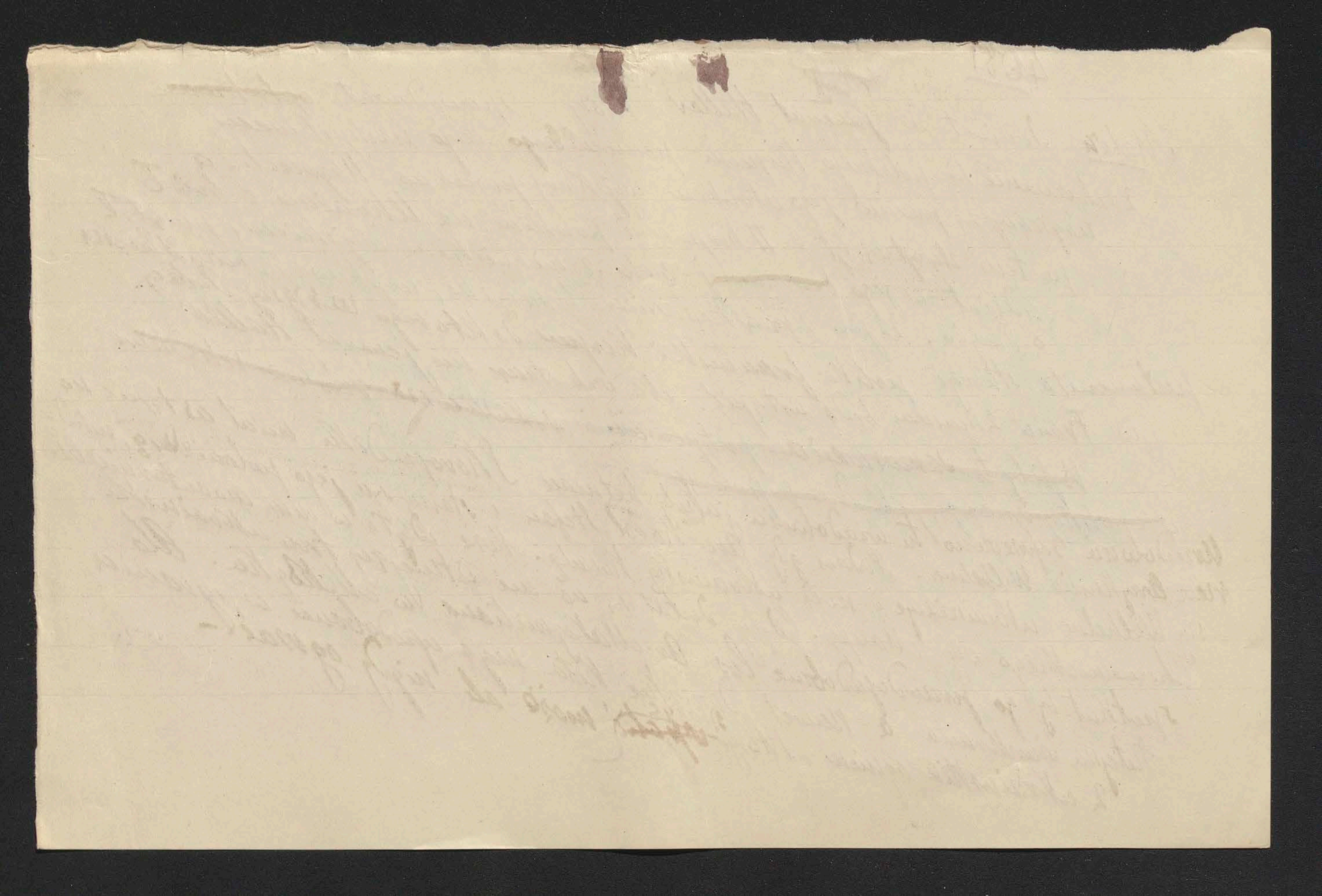
W izbie rumuńskiej postanowiono interpelować o Niemcach znajdujących się w znacznej liczbie w Jassach i Mołdawii, zwłaszcza o byłego, wojskowego posła Pokłewskiego-Koziełł, którego napiętnowano jako uwodziciela rumuńskiego zamienia. Minister spraw zagranicznych Arion odparł, iż Pokłewski przebywa w Jassach jako prywatny człowiek i wystąpił przeciw twierdzeniu jego [illegible], jakoby wraz z nią [z Królową] stał na czele zjednoczenia wojskowych oficerów. Arion powiedział, iż Rumunia musi zachować ścisłą neu=tralność wobec czterech mocarstw i rząd nie zezwoli na żadne brutalności lub niegrzeczności wobec Porozumienia. Z drugiej strony traktat pokoju stwarzał związki ze środkowemi mocarstwami, których zapominać nie można.

Pruska izba panów wykluczyła ks. Lichnowskiego, co królewski rząd z wagi znanego memoriału potwierdził. Ks. Lichnowsky w skutku wyjaśnienia przestał zatem być członkiem izby panów.

Matczak doniósł że jenerał Haller, który spowodował zachowanie się polskiego korpusu pomocniczego czego następstwem ciągnący się przeciw jego członkom wojskowy proces na Węgrzech, a potem złączył się był z II Korpusem polskim na Ukrainie i brał udział w jego walce z niemieckiem wojskiem, przybył do Paryża. Za jego zapoczątkowaniem francuska wojskowa administracja postanowiła stworzyć polsko-francuski korpus do którego wstąpią Polacy we Francji z innemi będą wstąpić. Na czele stanie ma jenerał Haller.

Urzędownie zaprzeczono tej wiadomości jakoby hetman Skoropadzki miał ustąpić na rzecz Arcyksięcia Wilhelma. Podczas gdy Arc. Karol Stefan i starszy syn jego polonizują, młodszy Wilhelm ukrainizuje i nosi ukraińską koszulę. Może widzi w nim awanturniczość Chmielnickiego czy Mazepy. Gdyby dostał się na nieistniejący tron ukraiński spotkał by go prawdopodobnie los Arc. Maksymiliana w Meksyku. Ale wiedeńska biurokracja a nawet dworskie koła mają upodobanie w igraniu z ukraińskim ogniem, który sparzyć może ale nigdy ogrzać.—

408

Francuski rząd zaprotestował przeciw zawiązaniu dyplomatycznych stosunków między Stolicą Świętą a Chinami pod pozorem że traktatowo ma zapewnioną opiekę nad katolikami w Chinach. Wątpliwa opieka bezwzględnie niewygodnego rządu. Ale powód jest inny, to zawsze niemiecki. Rząd francuski upatruje w ustanowieniu przedstawiciela Papieża do Chin pociągnięcie niemieckiego, sekretarza stanu, który jest katolikiem. Podnanskiem zachodnich przedstawicieli mocarstw unieważniona została nominacja papieskiego przedstawiciela w Chinach Petrelli. Francuski rząd przeszkodził. Chiński rząd odmówił przyjęcia Mon Petrelli.

Ojciec Święty przyłączył się do żądania Króla hiszpańskiego Alfonsa przedstawionego wszystkiem rządom, aby cesarzowa Aleksandra wdowa po zamordowanym cesarzu Mikołaju uwolniona została wraz z córkami i przewieziona do Hiszpanii. W swej ambasadorskiej Benedykt XV okazał, w razie potrzeby, gotowość pokrycia kosztów utrzymania carowej i jej córek. Rząd rosyjski miał postawić jako warunek, uznanie przez Hiszpanię bolszewickiego rządu. Król Hiszpanii zawezwał cesarza Wilhelma do udzielenia w tej sprawie poparcia. Rządy Porozumienia miały go odmówić.

4083 ~~4068~~

104

Benedykt XV nie zmuszony w spełnianiu ~~[illegible]~~ miłosierdzia
pierwszy zapoczątkował nie bywałą dotąd zamianę inwalidów,
obecnie zwrócił się do Austro-Węgier o zamianę wszystkich w rękach
do niewoli ich i włoskich dotkniętych. Rząd austro-węgierski zgodził
się na to, a teraz wykonanie zależnem jest od włoskiego rządu.
Acz Papież jest naczelnikiem i głową powszechnego Kościoła i obejmuje
swoją miłością i troską ludy świata, Benedykt XV mieć musi
gorące serce i uspokojenie dla swoich rodaków. – Obowiązki wszech pasterza
nie ~~[illegible]~~ potrzebują przygłuszyć ludzkiego uczucia. –

17 Sierpnia 1918 r

G LXXXXIX ~~G LXXXX~~ VIII

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

24 Sierpnia 1918 r.

An Seine des Herrn

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates ꝛc. ꝛc.

105

Stanislaus von Koźmian,

Hochwohlgeboren.

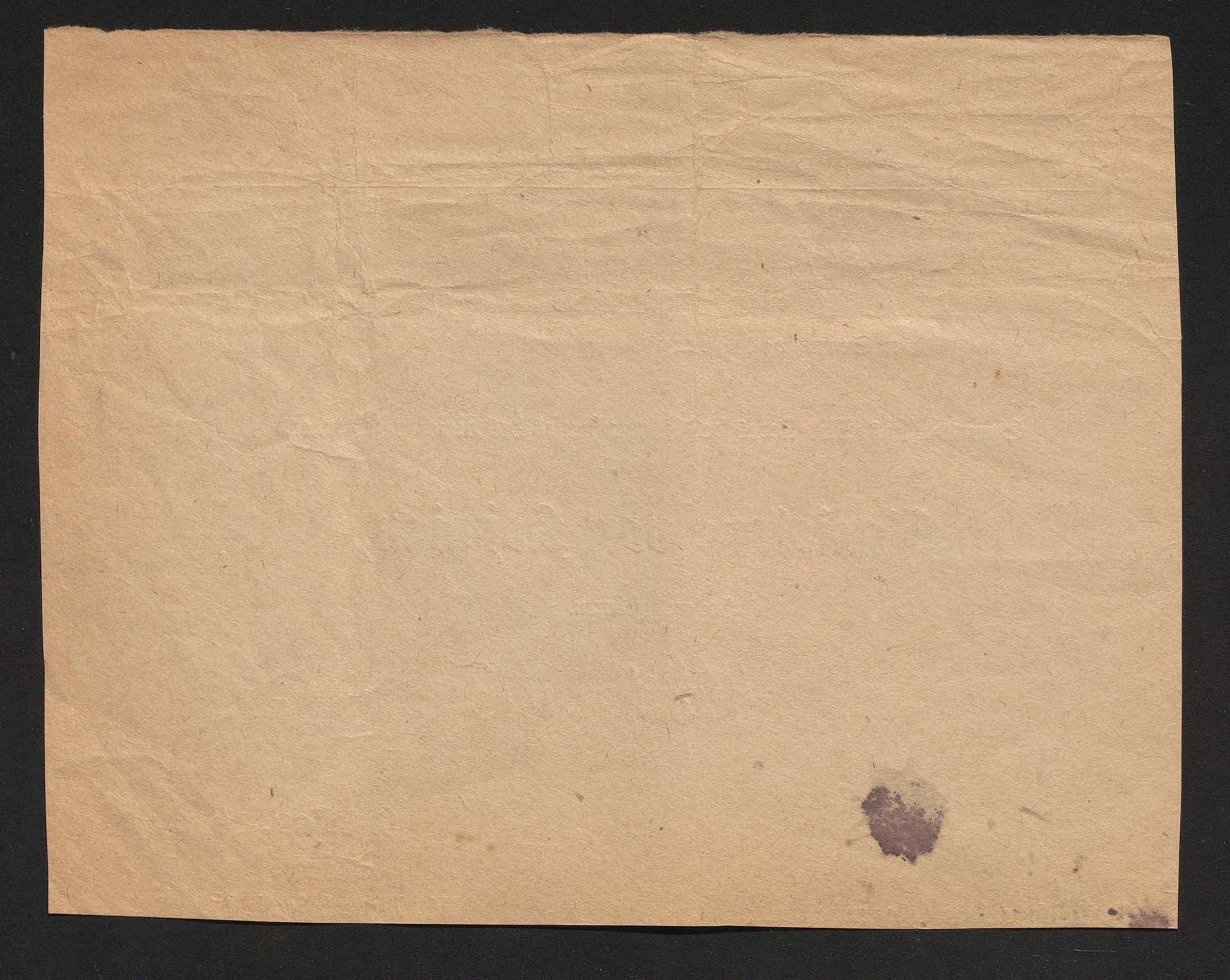
4084 - 4113

Krakau.

Wien,

IV., Mayerhofgasse 11.

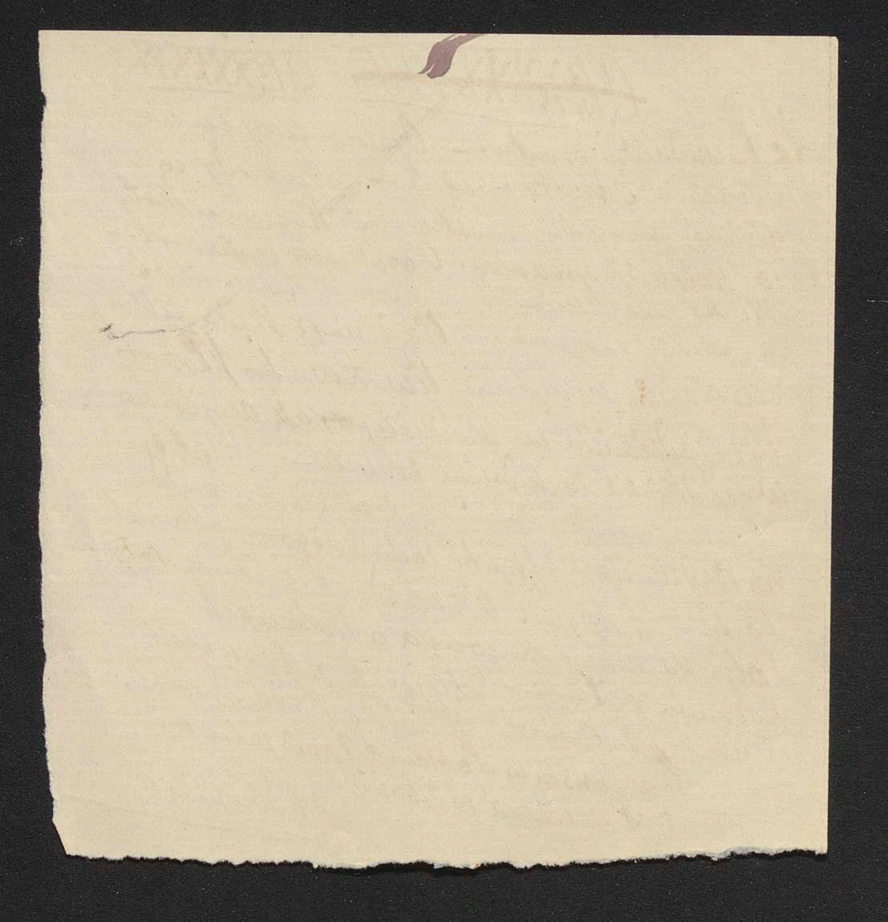
In Reichsratsangelegenheiten.

106 ~~CLXXXXVIII~~ CLXXXXIX

Ze zachodniego frontu. – Ogólne wojenne położenie i rozstrzygnięcie – Narady w głównej niemieckiej kwaterze i komunikaty o polskiej sprawie. O ogólnem położeniu – Nic się nie zmieniło – Jeszcze komunikaty o polskiej sprawie – Ks. Janusz Radziwiłł w głównej niemieckiej kwaterze i pobyt Ks. Radziwiłła we Wiedniu, oraz wojenne wypadki na zachodnim froncie – Pokój porozumienia – Z pobytu we Wiedniu Ks. Radziwiłła i z frontu zachodniego – Marszałek Foch – Z Anglii. Odpowiedź sekretarza stanu Solfa na mowę Balfoura o koloniach – Rozruchy „wyłowne" – Lyjogab o stosunku Ukrainy do Rosji – Los carowej wdowy – Zjazd stowarzyszenia w Lublanie – Powodzenia jenerała Pflanzera w Albanii

24 Sierpnia

4084 ~~4069~~ ~~CCLXXXXVIII~~ CCLXXXXIX 107

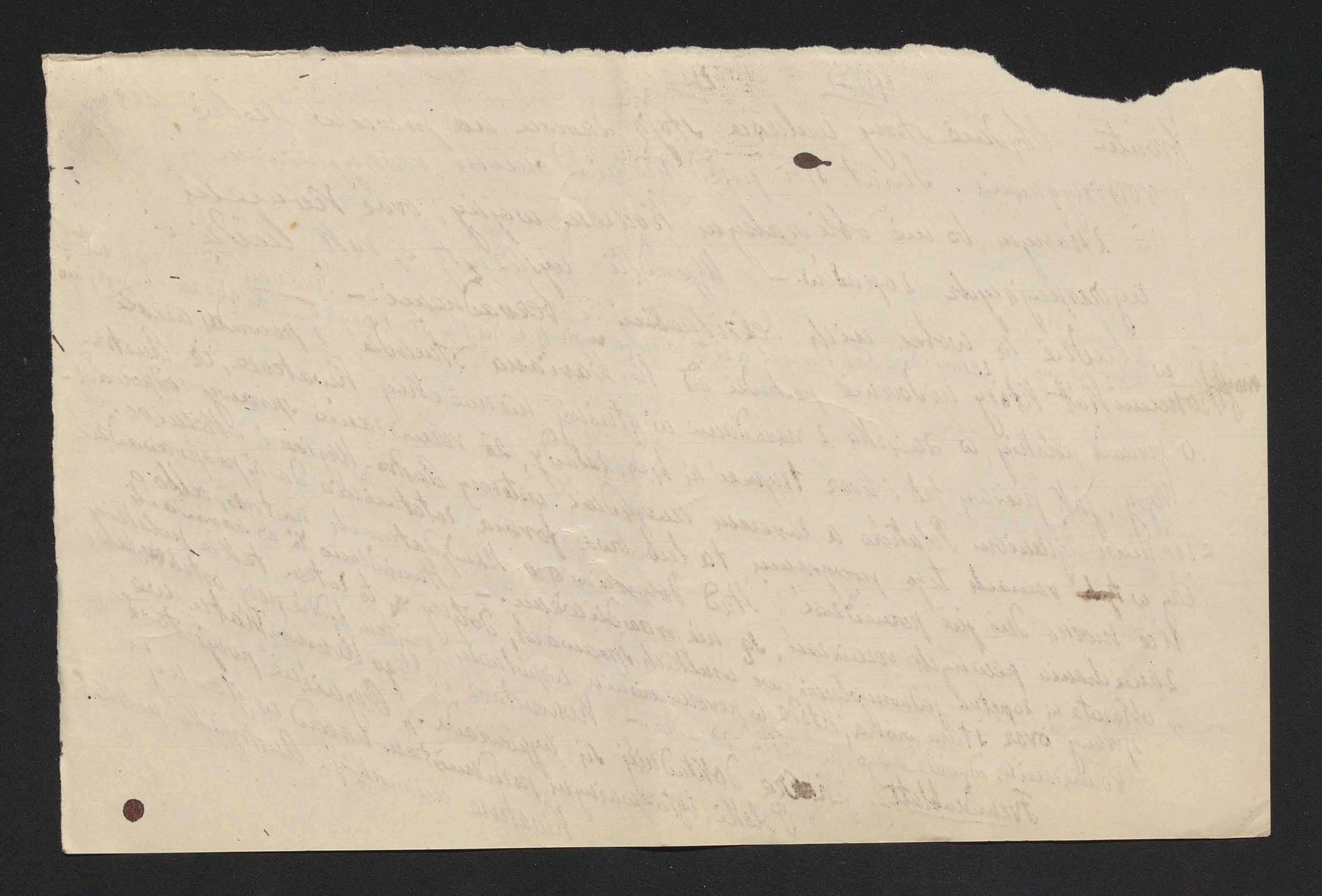
Biuletyny z 17 donosiły o odpartych uderzeniach sprzymierzonych
~~na~~ zwłaszcza Francuzów i Kanadyjczyków niemal na całym
froncie i o odparciu ich wszędzie. Zdobyte przez nich chwilowo
miejscowości, zostały przez Niemców odzyskane. Wieczorny, niemiecki
biuletyn zaznaczył poprzedni dzień, jako ~~zupeł~~ ten w którym Niemcy
osiągnęli zupełne odporne powodzenie. — Neutralne doniesienia
mówiły o zatrzymaniu się ofensywy sprzymierzonych — po jej zwolnieniu
W komunikacie Fremdenblattu o naradach w głównej kwaterze niemieckiej
powiedziano „Naczelne niemieckie dowództwo z pełnem zaufaniem ~~[illegible]~~ jak
patrzy w przyszłość"; zapoczątkowanie na zachodniem froncie, ostatnie wypadki w żadnej
poprzednio tak teraz jest, w rękach Niemców a ostatnie wypadki w żadnej
mierze nie ~~za~~ sprowadziły, zmiany, w korzystnem położeniu naszych
sprzymierzonych". — Wojna prowadzona
Ofensywa niemiecka nie sprowadziła rozstrzygnięcia. Wojna prowadzona
Podziemi, zakrojona na wielki styl, okazała się być małego stylu
walki. Ofensywa porozumienia nie przełamała niemieckiego

4085 ~~4070~~ 108

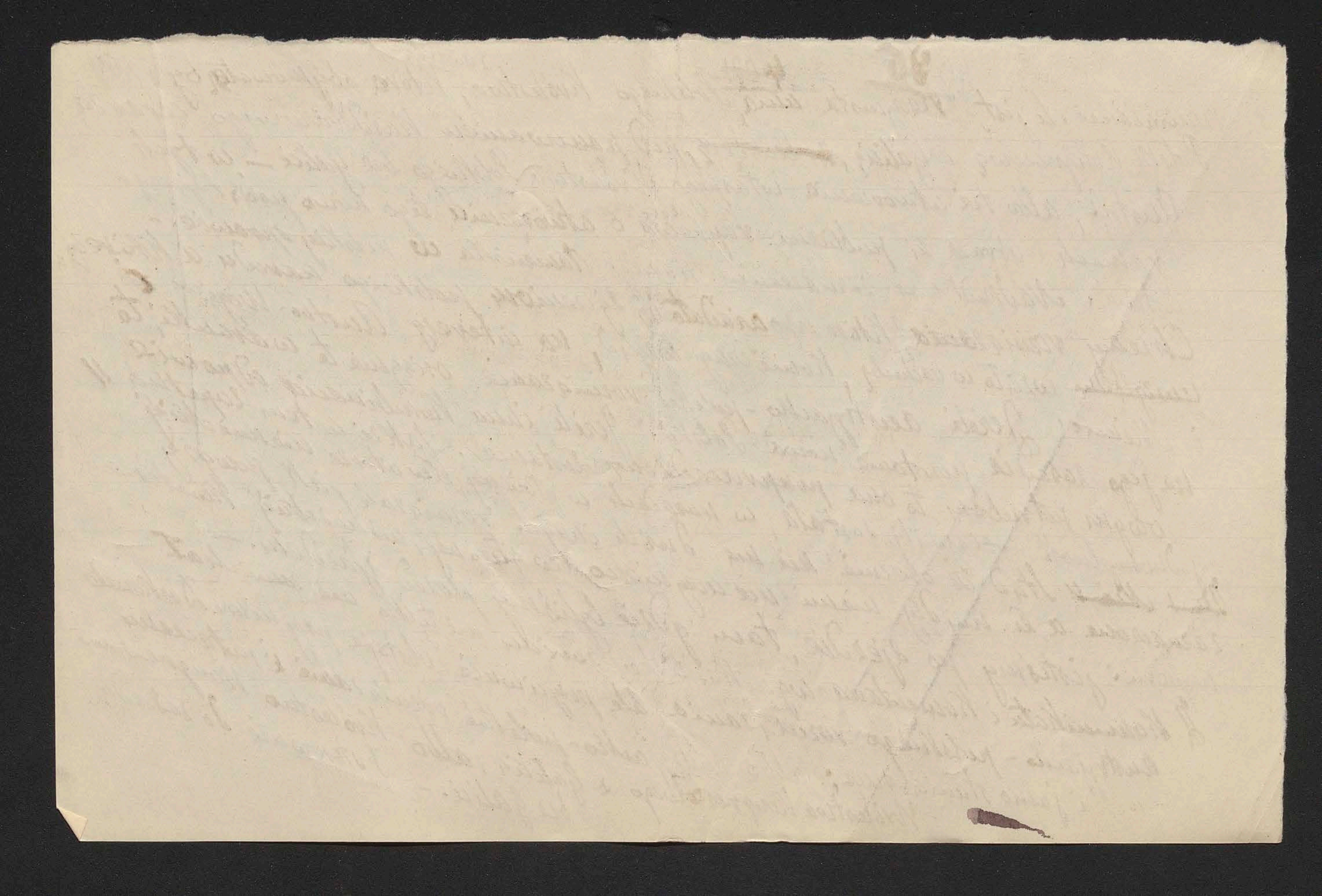
frontu. Obydwie strony walczące stoją, znowu na przeciw siebie, bez rozstrzygnięcia. Świat stoi przed nie wiadomem rozstrzygnięciem i nie znanym, bo nie obliczalnym końcem wojny, oraz końcem wyczerpujących zapasów. — Wypadki wyślizgnęły z rąk ludzi i ludzie są wobec nich bezsilnemi i bezradnemi. — Porozumienie za wiele wtó=

=życie w tą wojnę, aby ją zakończyć bez korzyści a że to osiągnąć może tylko kosztem środków owych mocarstw, one zaniechać wojny nie mogą.

Komunikat który widocznie pochodzi od hr. Buriana stwierdza, z powodu wieści o sprawie polskiej, w związku z naradami w głównej niemieckiej Kwaterze, iż Austro-Węgry, jak pierwej tak i teraz trzymać się będą zasady, że rozwiązanie sprawy odpowiadz=ić musi życzeniom Polaków a zarazem uwzględnić interesy Austro-Węgier i Niemiec; czy w ~~tych~~ ramach tego programu, ta lub owa forma załatwienia da się przeprowadzić, nie można dziś jeszcze powiedzieć. Stąd domniemania o kandydaturach na tron albo o zaniechaniu pewnych rozwiązań, są nieprawdziwemi. — Stwierdzono że w naradach okazała się zupełna jednomyślność we wszystkich sprawach, dotyczy to zatem także polskiej sprawy oraz stanowiska, które, w porozumieniu wspólnem, zajętem będzie przy ostatecznem rozwiązaniu, odpowiedniego powyższej zasadzie. — Komentarz do tego komunikatu we „Fremdenblatt" jeszcze dokładniej się wypowiada. „Oczywiście przyszłość Polski, była ważnym przedmiotem narad w głównej Kwaterze niemieckiej. Austryjacko-polskie

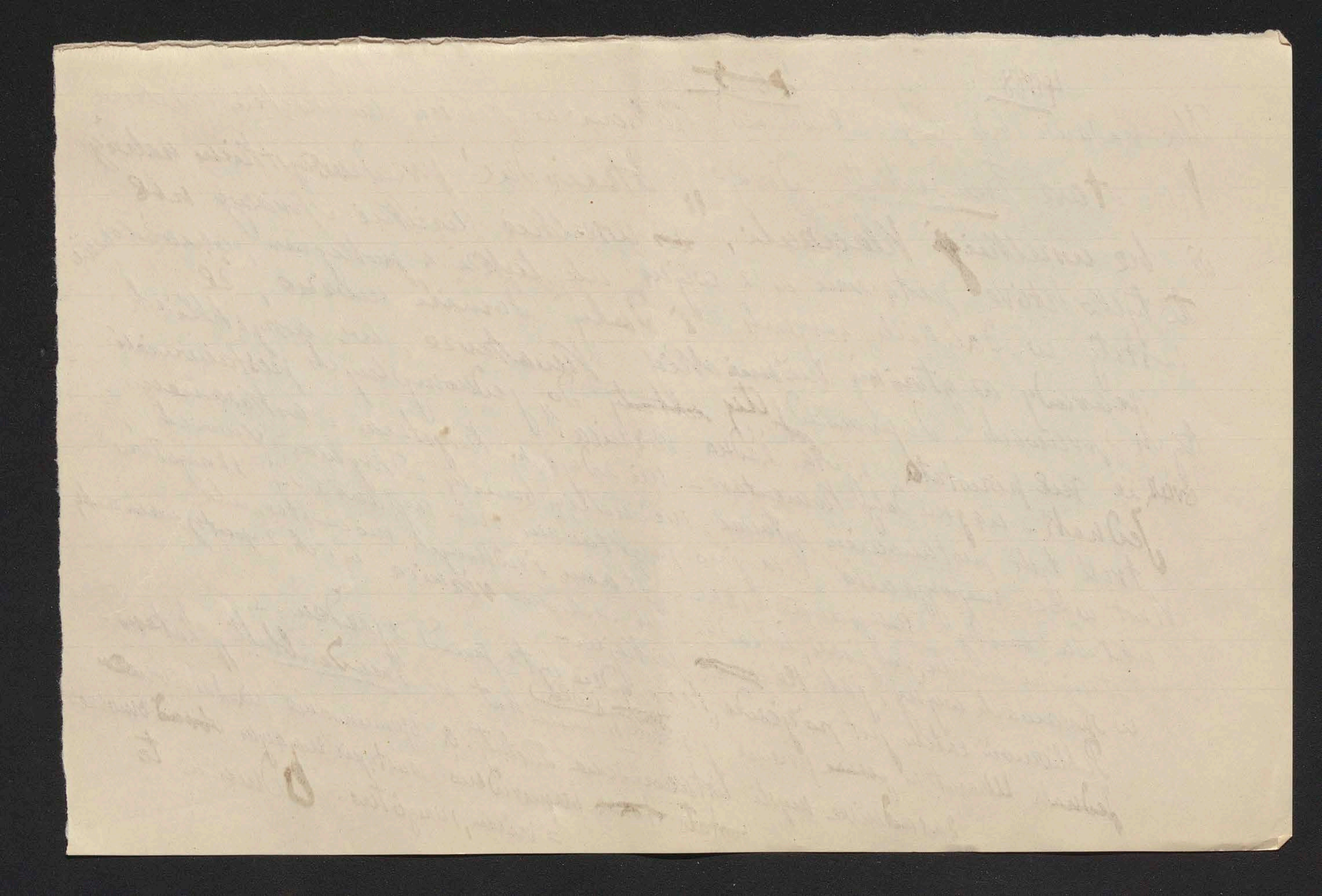
z Austrją
rozwiązanie, to jest, ~~Augusta unia~~, Polskiego Królestwa, z Austrją, któreby obejmowało by
Polskę Kongresową i Galicję, ~~z Austrją~~, pod panowaniem Habsburgowego cesarza
Austrji, albo też utworzenia własnego Królestwa Polskiego bez Galicji — w tych
ramach obraca się publiczna rozprawa o utworzeniu tego nowo powstającego
państwa. Nadszedł czas zaznaczenia naszego stanowiska co polskiej sprawie. —
narodu a któreby
Chcemy rozwiązania które odpowiadałoby życzeniom polskiego na interesy Austro-Węgier i, to
~~uwzględnia~~ wzięto w rachubę, końcowy wzgląd, rozwiązanie osiągnie te warunki, to odpowie
i Niemiec. Jeżeli austryjacko-polskie rozwiązanie kombinacja zupełna
na jego zasadzie powstanie nowa Polska. Jeżeli inna także w tem niemieckiej
owym potrzebom, to ona przeprowadzoną zostanie; w kwaterze jak pewnych kwaterze
jednomyślność osiągniętą została, w naradach w głównej innych rozwiązań, niemieckiej
~~Nie i Niem~~ Stąd też obecnie nie ma dwóch uczyniono co głównej, przed zjazdem. zaniechał
zaznaczone a że między nimi nie tam gdzie byliśmy przed zjazdem, nie tylko nie przy nim. Doskonale
wyboru: jesteśmy po zjeździe, obstaje przy rozwiązaniu i połączeniu
Z Kommunikatu i Komentarza wynika że ho. Burian nie tylko przyjmuje Kongresowe
austryjacko-polskiego rozwiązania, ale przyjmuje austryjacko-polskie rozwiązanie i połączenie Królestwo Kongresowe
i jasno stawia rzecz: albo austryjacko-polskie z Galicją, albo Królestwo I stosowanie do zasady
Królestwa Kongresowego z Galicją, bez Galicji. —

którey się trzyma, tylko austryjacko-polskie rozwiązanie jej odpowiada,
albowiem nic bardziej i starszej życzeniom polskiego narodu
jak połączenie Warszawy z Krakowem, nic innego interesom
z którémi Polska
Austro-Węgier ~~dla których sprawa polska~~ musi być ~~z niemi~~ ujemne, położenie
stworzyć im może ta wojna jej koszta o przez
~~z~~spolona lub ~~przez stworzyć im obecnie~~
i pozbawić jedynej korzyści jaką przynieść im które tylko [illegible] w ich polityce —
~~położenie~~ nic innego interesom Niemiec,
Austro-Węgry mogą pozyskać Polskę i pozbyć się [illegible]. Najrozumniejsze,
Zatem nic nie zatamowane ale wszystko stoi otworem. krótkowidztwo, zaślepienie, namiętności
najkorzystniejsze rozwiązanie, zniweczyć mogą
nieudolność ludzi. Zwłaszcza gdy nie mają już w rękach wypadków.
Na razie zapisać przychodzi że dyrektor politycznego departamentu stanu ks. Janusz
Radziwiłł nie brał udziału w naradach w głównej niemieckiej kwaterze, gdyż odjechał do Wiednia. —
przed przybyciem austryjacko-węgierskich gości. Niebawem ~~ma~~ miał przybyć na przyjęcie poseł polski
~~Z po~~ ze strony Rady Stanu, którego potoczono naród. i więcej na czasie niż [illegible]
rząd całej administracji, co jest wskazanem
efemerycznych kandydatur na tron polski. —

~~4088~~ ~~2073~~ 111

Dla nadania bądź co bądź znaczenia zjazdowi w głównej niemieckiej kwaterze,
Komentarz Fremdenblatta dodaje „Stwierdzić przedewszystkiem należy
iż bez wszelkiej klauzuli, ~~że~~ wszelkie wielkie sprawy nie omówione
te tylko które potrzebne są z wojną ale także z pokojem,
zostały w dalekich zarysach; i dalej dowieść należy, że we wszystkich
narady w głównej niemieckiej kwaterze, we wszystkich postanowień
tych sprawach, doprowadziły ~~zostały~~ do „jednomyślnych postanowień i wskazanem
oraz że nie pozostała zgoła żadna różnica." że zdaje się krzyżstwem i wskazaniem swoich
Jednak – ciągnie dalej Komentarz – nie należy bowiem odkrywać – szczegółów
treść tych postanowień ogłaszać, nie należy przykładem nie wyjaśnia się mocarstw. ale
Kurt wobec nieprzyjaciela i za jego przykładem stanie środkowych w ich zapatrywaniach
układu między sprzymierzeniami stanami zachodzi różnica
stwierdzić można raz jeszcze, że żadna nie zachodzi
w sprawach wojny, jak też ~~a~~ pokoju. –
Publiczności zatem jest pożyteczne, tam gdzie była przed zjazdem – Freudenblatt. Zatem
Jednak ~~jednak~~ ukazał się ~~jeszcze~~ przecież jeszcze komunikat we ~~jeden~~ o opracowanie postanowień omówie=
zasadnicze myśli ustanowione zostały ~~zostało tonem~~ bezpośrednio nastąpić mającym ~~obrad~~ =niem, szczegółów. Okaże się to

4089 ~~4077~~ 112

przedewszystkiem do polskiej sprawy. " W Austro-Węgrach – czytamy – trzymamy
się od początku zasady, że ostateczne załatwienie winno być zgodnem z interesami
środkowych mocarstw, że jednak o ile w tych ramach możliwem jest, trzeba aby
życzenia polskiego narodu osiągnięte zostały. W tym też duchu potwierdzono się rozumie
podczas rozmów w głównej niemieckiej kwaterze. Stąd, samo przez się mieć mają głos, ale
się, że przy wyborze ich króla Polacy rozstrzygający ostateczny króla, nie będzie przez Polaków
również rozumie się, że prawo wolnego wyboru naszej monarchii i Niemiec. – rozważane
wykonanem w sposób przeciwny żywotnym interesom będą, wprawdzie, najpierw w porozumieniu
Także inne sprawy dotyczące polskiego państwa, będą następnie przecież, w porozumieniu
między Austro-Węgrami i niemieckiem cesarstwem, postępowanie, postanowionem historycznego, doniosłego
z Polakami załatwionemi zostaną. " Przez to że to w rozwoju "
został, uczyniony ~~[illegible]~~ z pewnością znaczny krok 5go listopada 1916 r. wolnego posta-
polskiego żądania, zapoczątkowanego aktem środkowych państw, wolnego rozwiązania
Zrozumiałe i uzasadnione ograniczenie interesami, austryjacko-polskiego
= nowienia polskiego narodu: " Nie wyklucza ono z góry rozstrzyga pytania: " czy wybór
to jest połączenia Galicji z Królestwem Polskiem, ale nie żywotnym interesom jeżeli przez nie
cesarza Karola polskim królem nie byłby poczytanym jako przeciwny z Stąd też powstaje, po zgodzie jak
habsburgskiej monarchii, to Niemiec.

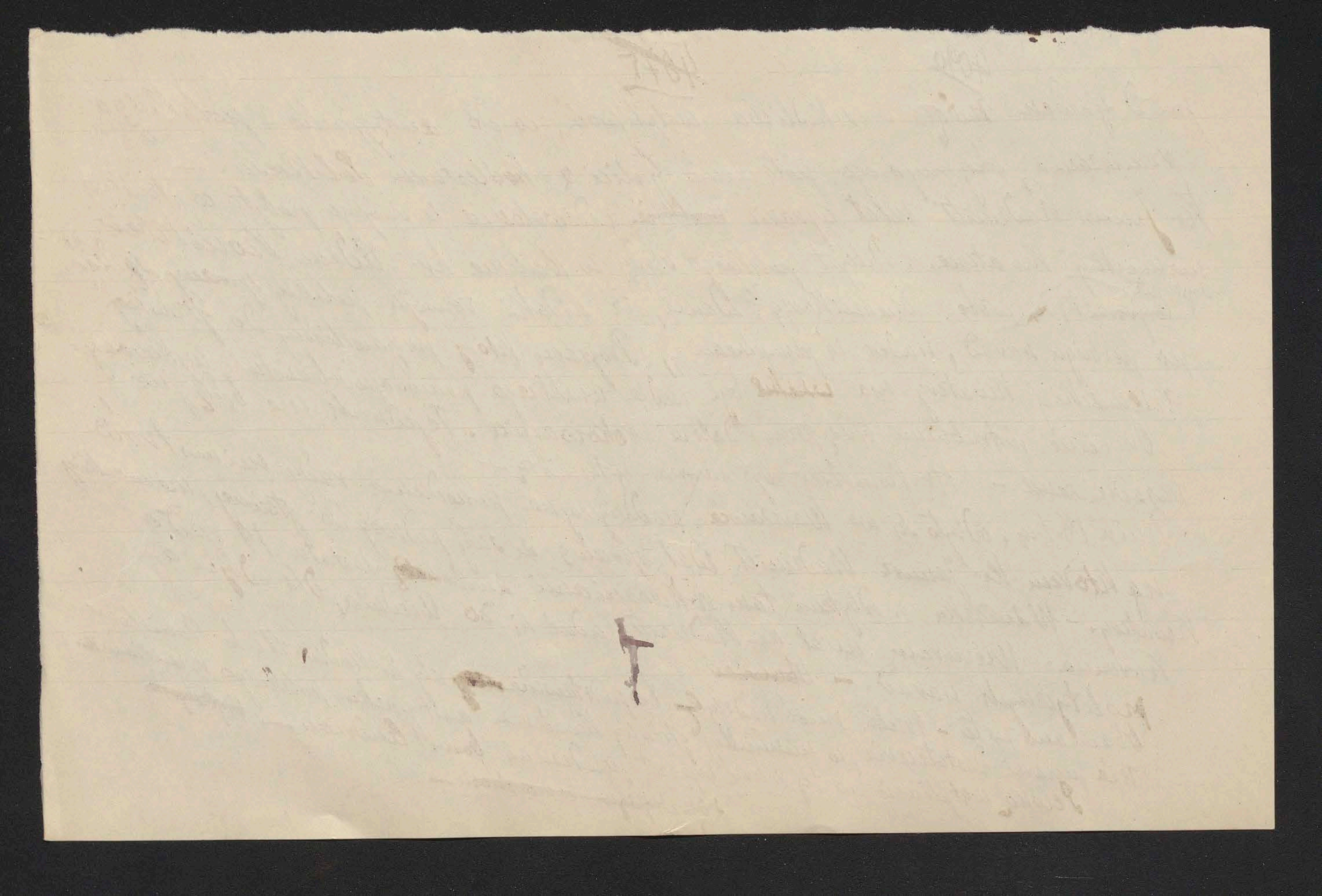
Wedle doniesienia Times Stany-Zjednoczone zerwały stosunki z rosyjskim bolszewickim rządem. – Urzędnicy konsularni opuścili Moskwę i szwedzkiemu przedstawicielowi powierzyli pieczę nad amerykańskimi poddanymi. –

~~4096~~ ~~4075~~ 113

przed zjazdem. Wzięła i szkodliwa wątpliwość, co do austryjacko-polskiego rozwiązania, obejmującego połączenie Galicji z Królestwem Polskiem. —

Ks. Janusz Radziwiłł miał wyrazić ~~wielkie~~ zadowolenie ze swojego pobytu w głównej niemieckiej kwaterze. Delegat polskiego rządu w Berlinie hr. Adam Ronikier wystąpił ~~wyraził~~, ~~że~~ wobec dziennikarzy ze Danii, iż widoki rozwoju polskiej sprawy dzięki po pobycie naszym w głównej niemieckiej kwaterze, nader są pomyślne. „Program który przywieźliśmy do głównej niemieckiej kwatery ma ~~wszelkie~~ być wedle wszelkiego prawdopodobieństwa wykonany. Oczywiście potrzebnemi będą jeszcze dalsze rokowania. Te jednak nie będą już zasadniczemi. — Hr. Ronikier był zawsze optymistą. —

Dnia 18. t. m. odbyło się we Warszawie nadzwyczajne posiedzenie rady ministrów, na którem ks. Janusz Radziwiłł zdał sprawę ze swej podróży do głównej, niemieckiej kwatery. W związku z odbytemi tam rokowaniami, zwołana ~~zwołany~~ została 19 rada Korona. Wieczorem miał ks. Radziwiłł udać się do Wiednia, dla odbycia politycznych narad. — ~~Obawiać~~ Obawiano się tu — trzeba mieć nadzieję bezpodstawnie ~~—~~ aby ks. Radziwiłł i hr. Ronikier nie poparli dostatecznie, w niemieckiej głównej kwaterze, austryjacko-polskiego rozwiązania. ~~Wyższy~~ Pewną wątpliwość w tej mierze wywarł przedemną baron Andrian. — ~~austryjackiego rozwiązania~~ —

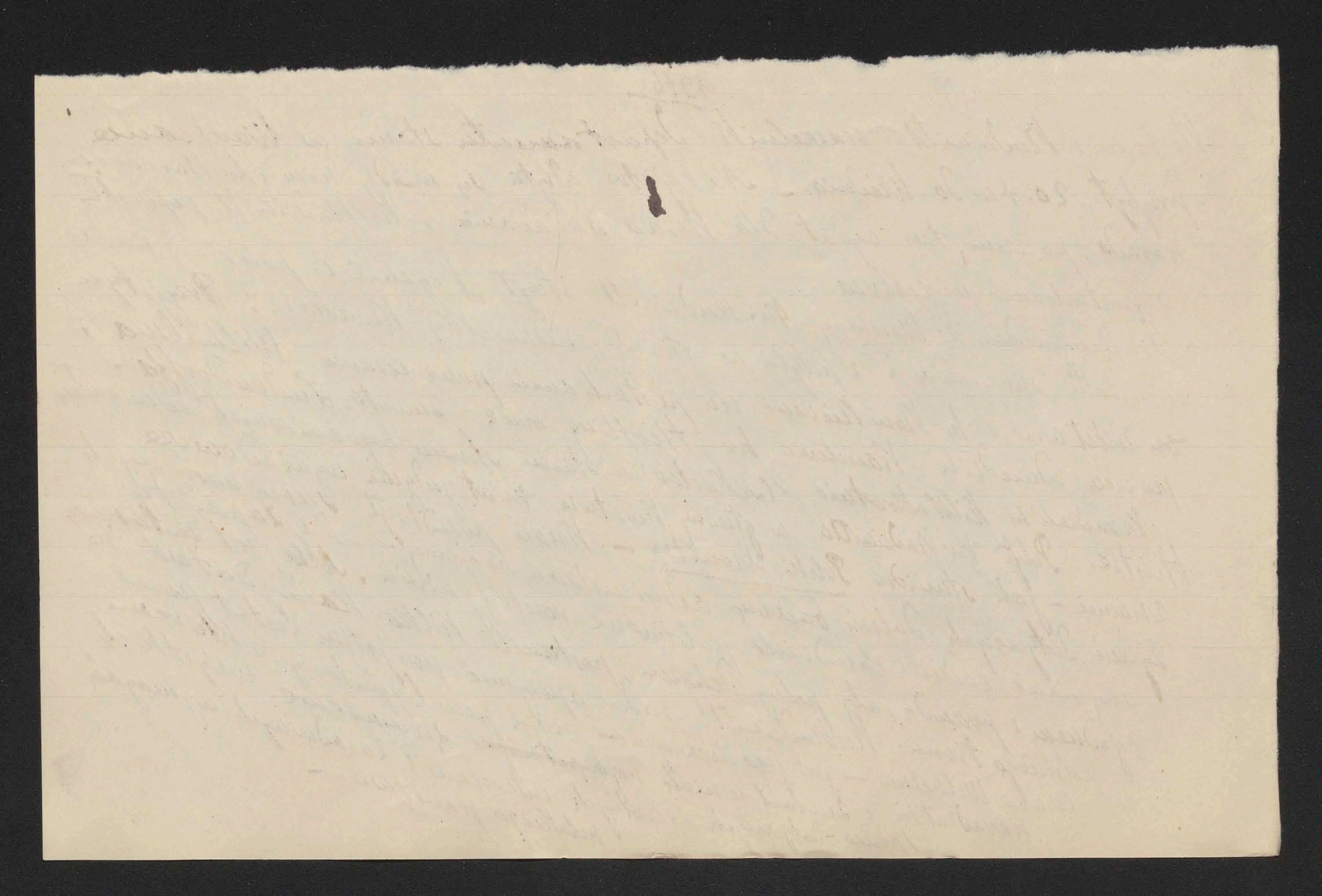

4091 ~~4076~~ 114

Ks Janusz Radziwiłł naczelnik departamentu stanu w Warszawie przybył 20. t.m. do Wiednia. Na zajutrz odbyła się między nim i hr Burianem narada, po czem, tenże wydał dla księcia śniadanie. Ks. Radziwiłł poprosił o posłuchanie u cesarza

II

Przed wyjazdem z Warszawy Ks. Radziwiłł złożył Regencji i polskiej radzie ministrów sprawozdanie z pobytu w głównej niemieckiej kwaterze. Przyjęty został wraz z hr. Ronikierem na posłuchaniu przez cesarza Wilhelma i po czem odwiedzili kanclerza hr Hertling oraz jenerała Ludendorffa. Naradzali się kilkakrotnie ze sekretarzem stanu spraw zagranicznych admirałem Hintze. Pobyt Ks. Radziwiłła w głównej kwaterze miał jedynie wywiadowcze znamię — jak stwierdza Polski Monitor — Książe przedłożył szereg narodowych życzeń, dotyczących dalszej budowy administracji krajowej. Nie zapadły osobiście żadne zasadnicze, polityczne rozstrzygnięcia. Nie jest zgodnem z prawdą, aby polscy delegaci postawili Kilka kandydata do polskiego tronu. Ks. Radziwiłł nader uprzejmie przyjętym został przez cesarza Wilhelma — jest jego krewnym — oraz przez dygnitarzy, z którymi naradzał się i znalazł u nich zrozumienie wszystkich spraw dotyczących żywotnych interesów i zasadniczych wymagań polskiego państwa —

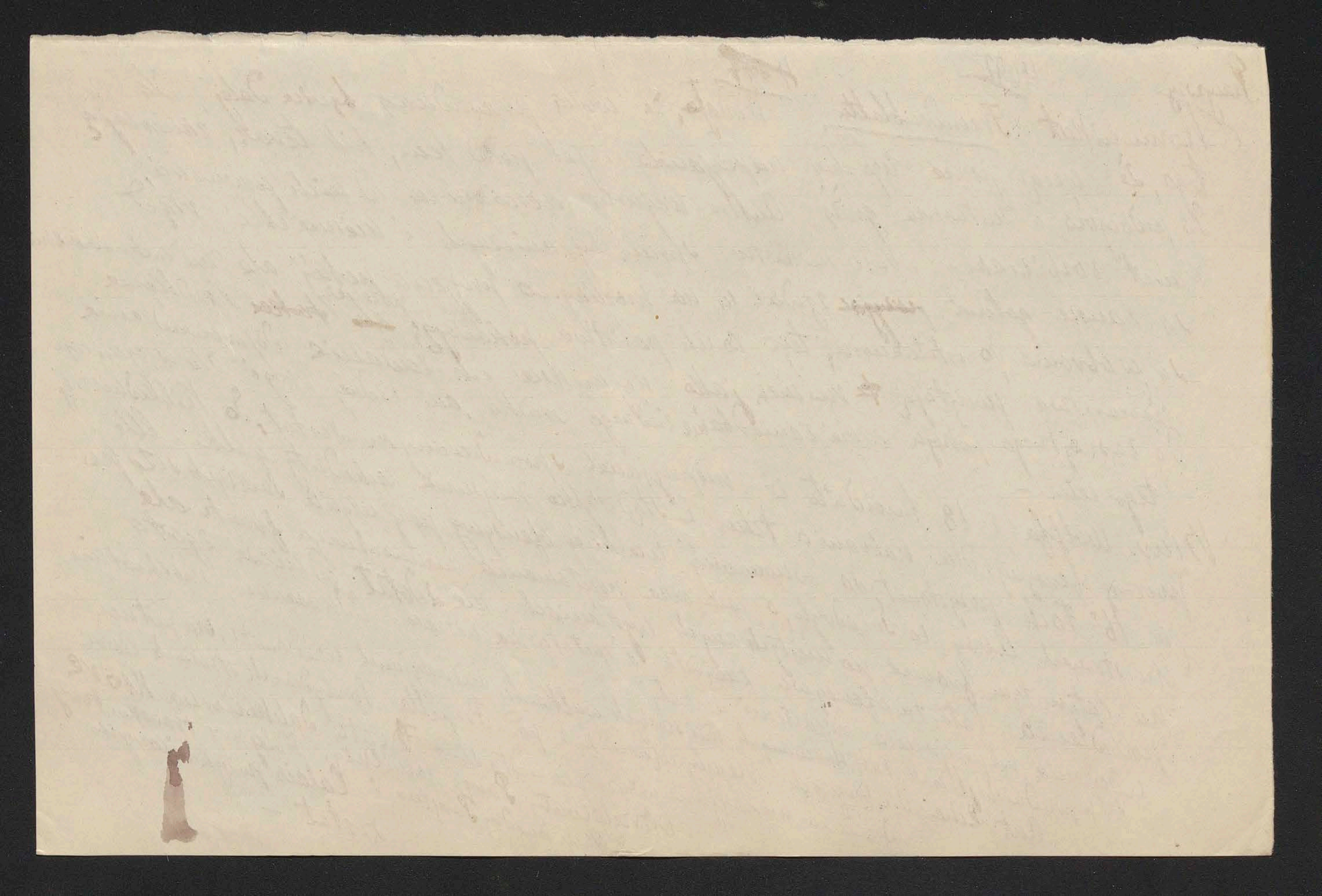

115

Poczyższy 4092

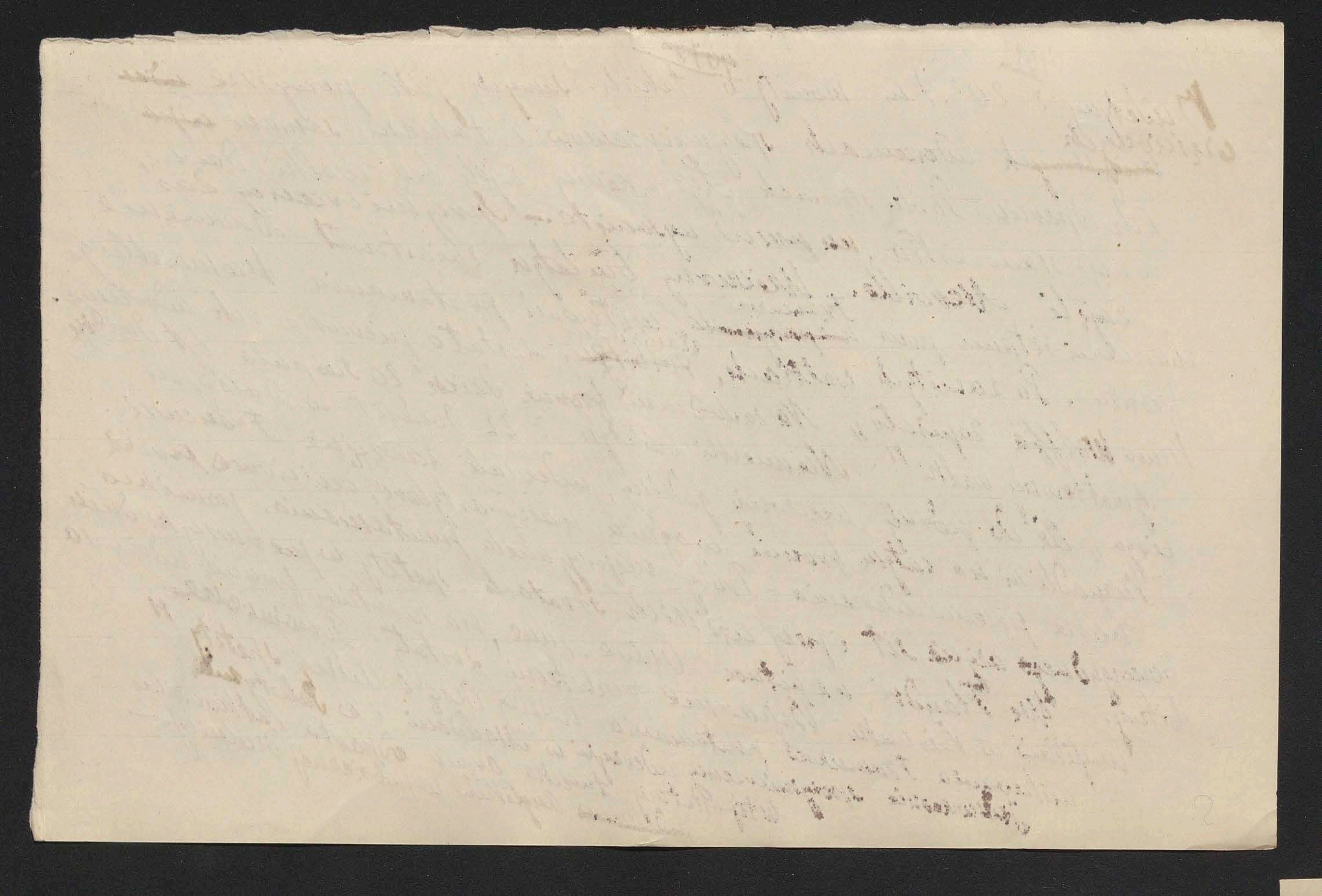
Komunikat Fremdenblatten 4... Dodaje, że wojna prowadzona będzie dalej, że zmierzając do tego, że wciąż jeszcze tego chcą nieprzyjaciele i jak przed tem, tak teraz, zmierzając do podbojów a zostaszcza grożąc Austro-Węgrom odcięciem od nich prowincji, a nawet rozbiciem. Nasz minister spraw zagranicznych i niemiecki rząd są zawsze gotowi zgodzić się na możliwy do przyjęcia pokój, ale nie zachwianie są wobronić do ostateczności, tego co ich państwa posiadają; przeciez środkowe mocarstwa pozytyją najwięcej jako najwiksze ich żądanie doprowadzenie do zaszczytnego pokoju i nie zaniedbanie żadnego środka, ani żadnej drogi dla osiągnięcia tego celu. —

Biuro Wolffa z 18 twierdziło iż nieprzyjaciel spowodowany do kilkudniowej przerwy ofensywy dla nabrania tchu i stąd tylko miejscowe zachodziły walki. Ale już 16. Foch przystąpił do odnowionej walkiej ofensywy przy użyciu świeżych sił po obu stronach Awry, co świadczyło o zamiarze przełamania niemieckiego frontu ale na całym tym froncie, po mistrzowskich wysiłkach, nie dostał od niego zgota powodzenia. Łata ta ofensywa zawiodła i spełzła na niczem. Odnadzianie wszechstronne uderzenia nieprzyjaciela odparte zostały. W poprzednich jednak tak nazwanych miejscowych walkach nieprzyjaciel usadowił się na północ Antvesche. We Wogezach Niemcy cofnęli się z pod Frapelle. Po obydwóch stronach Awre uderzenia nieprzyjaciela nie powiodły się. — Działa dalekonośne które ostrzeliwały Paryż zamilkły. Kolejowy transportowy ruch między Paryżem i Calais przyjwróconym został. —

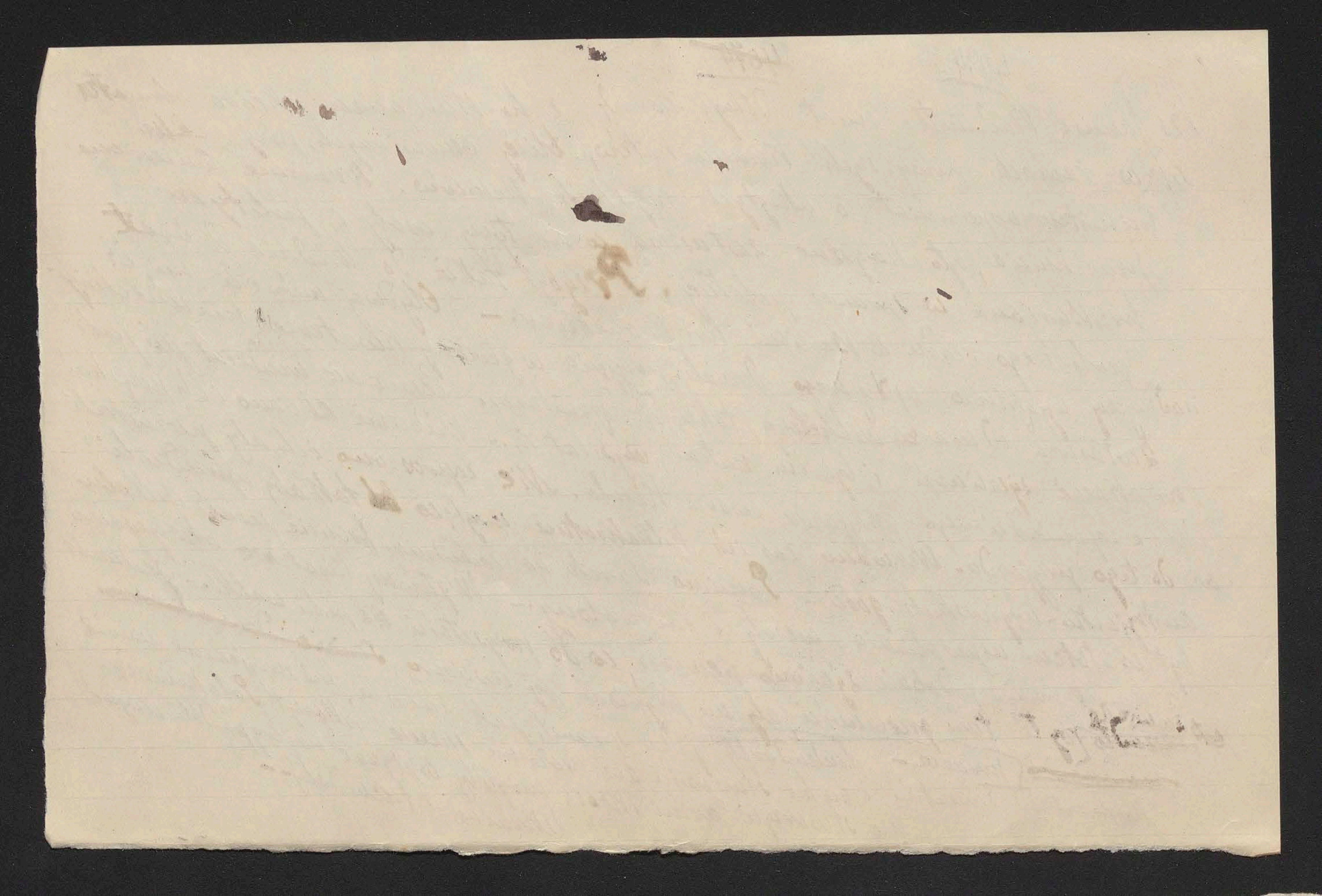
4093 116

Biuletyny z 20°. t.m. mówiły o takich samych jak powyższe
częściowych uderzeniach sprzymierzeńców i takiem samem
ich odparciu. Po obu stronach Lys Niemcy zajęli bez walki dawne,
swoje stanowiska, na powrót wyzyskane. Sprzymierzeńcy zaś
zajęli Meteville. Wieczorny biuletyn zwiastował wznowienie
znacznemi siłami przez Francuzów usiłowań przełamania niemieckiego
frontu. Po zaciętych walkach, załamanem zostało pierwsze ich uderzenie.
Biuro Wolffa zapisało „Na zachodnim froncie dzień 20 sierpnia był dniem
gwałtownej walki”! Niemiecki biuletyn z 21 donosił w dalszym
ciągu „Aż do późnej wieczornej godziny, uderzali zawzięcie Francuzi, częściowo przez
Wpadli ni na całym froncie w ogniu naszej artylerii, częściowo pomimo
nasze przeciwuderzenia. Próby nieprzyjaciela przełamania, pomimo w pierwszym dniu
bezwzględnego użycia sił i przy ciężkich stratach, spełzły w pierwszym froncie uderzenia
bitwy. We Flandrii, na północ Ancre, silne, na niektórych froncie ponowione ”
Anglików w Vierville Bapaume odrzucone zostały. Ponowione spełzły
usiłowania Francuzów przełamania między Oise i Aisne spełzły
Jednocześnie sprzymierzeńcy uderzyli w Macedonii i w Palestynie całkowicie
W tej ostatniej turecka armia odparła
Anglików w pobrzeżnej dzielnicy —

4094 ~~4079~~ 117

Ks. Janusz Radziwiłł miał długą rozmowę z hr. Czerninem, która obracała się w ramach powyższych komunikatów, bliżej omówionych, przy czem minister wspomniał o ukrytych myślach Niemców. Wrażenie odniesione przez księcia, było korzystne, zwłaszcza co się tyczy osoby i polityki hr. Buriana w sprawie polskiej. Przybył także do Wiednia delegat polskiego rządu w Berlinie hr. Ronikier. — Obydwaj mówili mi, iż nadzwyczaj wyjątkowo uprzejmego doznali przyjęcia w głównej kwaterze niemieckiej, zwłaszcza od cesarza Wilhelma, także od dygnitarzy. Cesarz nie wiedział jeszcze jak im okazać „życzliwości" i być im miłym, wydziwiał się. — Widocznie chciano ich pozyskać wobec zapowiedzianego przyjazdu cesarza Karola. Nie zaproszono ich aby pozostali aż do tego przyjazdu. Wezwano zaś ich kilkakrotnie względnie tak aby wyprzedzili austryjacko-węgierskich gości. Pomimo zwrotu na zachodnim froncie, cesarz Wilhelm był w złotem usposobieniu, wesoły i zadowolony. — W głównej kwaterze okazywano a nawet prawdopodobnie zupełną pewność, co do przyszłości na polu walki. — Jednak [illegible] zbyt wiele było tam grzeczności, aby nie przypisać jej ukrytego [illegible] powodu. — Ludendorff jeden sprawił, jak zawsza, nie przyjemne wrażenie, iż oświadczył Polakom, iż nie może nie uczynić zarzutów i nie bez starszeństwa aż może nie stworzyli armii, któraby mogłaby wpłynąć na wypadki, zająć Ukrainę i tam dalej. —

~~4094~~ ~~4000~~ 118

Kanclerz hr. Hertling jest zacnym ~~mężem stanu~~ człowiekiem. Nie zdaje się być gwiazdym a już z pewnością wytrawnym kierownikiem polityki. Jego zakresem i powodem bytu jest przeważnie parlament, którego wybornym jest znawcą, przez długie doświadczenie i z którym umie się umiejętnie obchodzić. Polskiej, chełmskiej sprawy całkiem nie zna a już całkiem nic nie wiedział o chełmskiej ~~Pomimo~~ ~~Niezjednym~~

Jedynie zdaje się odczuwać katolicką stronę obydwóch. — Nieżyczliwym nie jest ale, poniekąd jest bezsilnym. Pomimo jest go zawadzi

Nowy sekretarz stanu admirał Hintze jest wykształcony, bystry, ambitny. Nie zechce być narzędziem. Zastarza wszystkich którzy będą próbować być samoistnym. Zna dobrze Rosję, ~~albowiem~~ przebywał w Petersburgu, jako attaché marynarki. Stąd jedynie poznał nieco polskie stosunki a szczególnie sprawy chełmską. Która rozgrywała się w Dumie za jego pobytu teoretycznie, przyznaje w niej słuszność Polakom. — Dwaj te należą że hr. Burian poniżej działa — co do naprawy chełmskiego układu, że

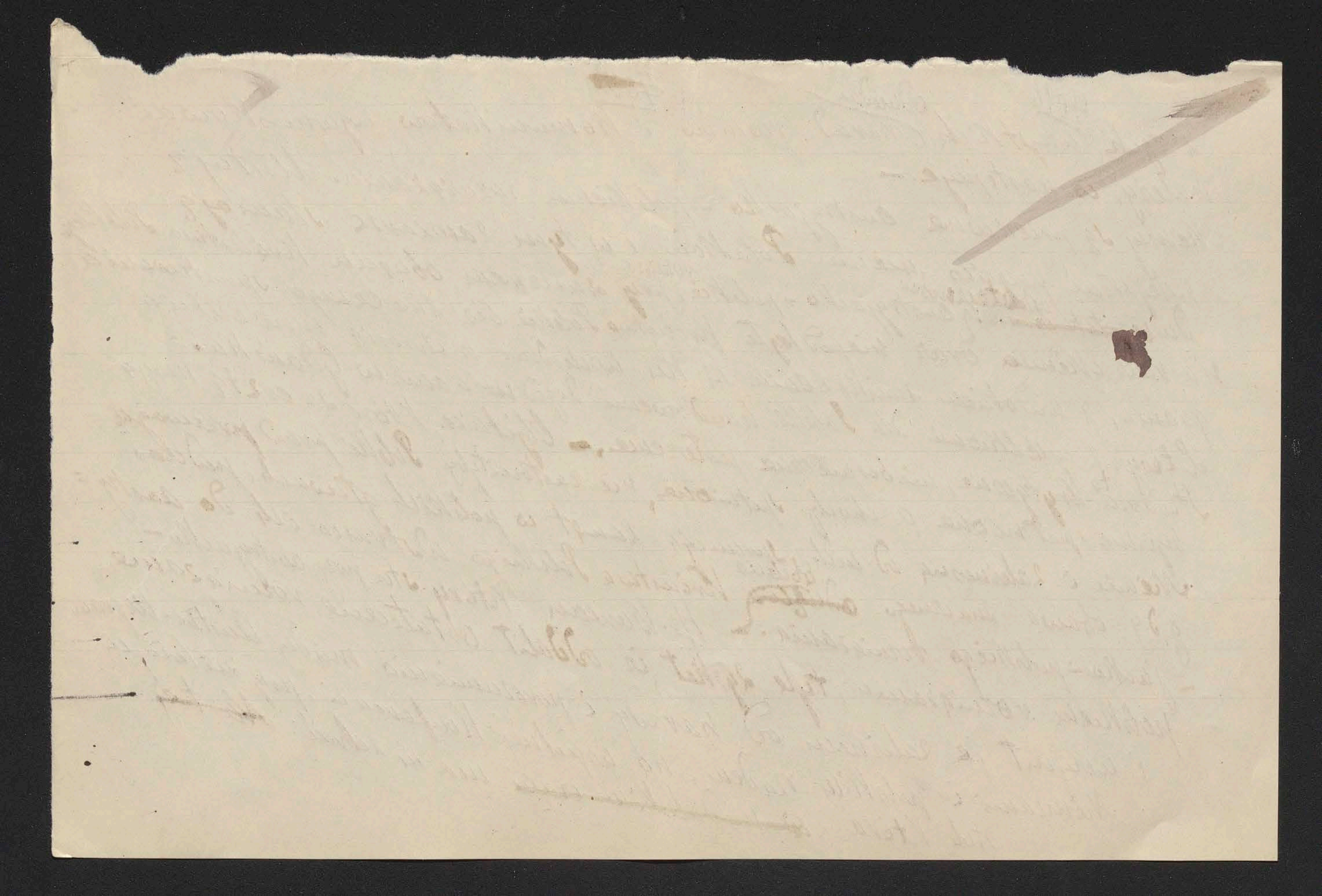
Ks. Radziwiłł że dotąd Niemcy nie dali obietnicy co do naprawy chełmskiego układu, że ratyfikować go ale przez ratyfikacji traktatu z Ukrainą utrudnili zadanie, i że on dotąd nie ratyfikował go ale prawdopodobnie będzie musiał ~~tam~~ tego dokonać. —

Ks. Radziwiłł był 22 na posłuchaniu u cesarza w Wartholc. wraz z delegatem polskiego rządu we Wiedniu hr. Szembekiem

~~4007~~ 4096 119

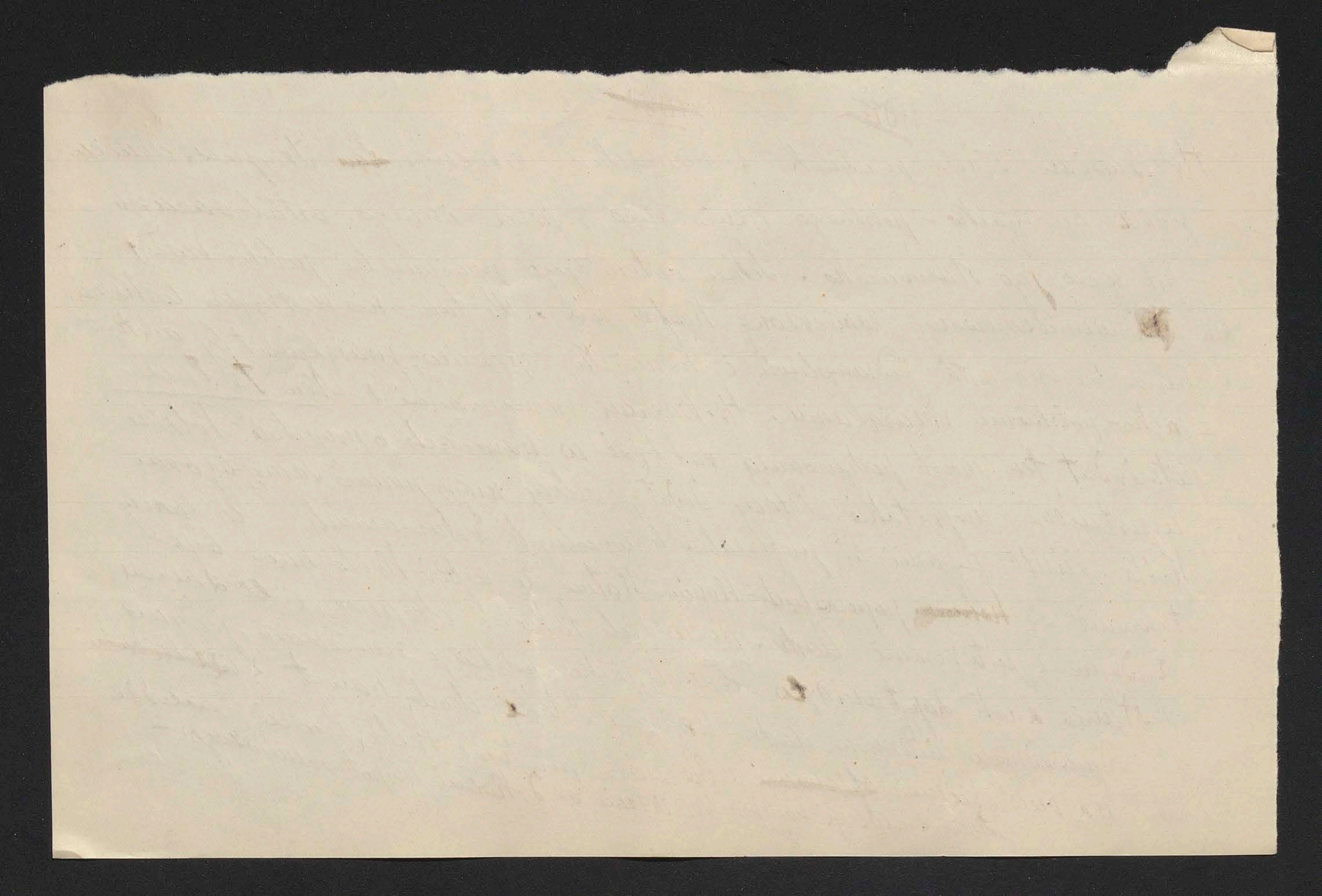
Z tych wszystkich odnośnych narad, rozmów i komunikatów wywnioskować należy, co następuje.–

Niemcy są przeciwne austryjacko-polskiemu rozwiązaniu. Usiłują pozyskać przeciw niemu Polaków i w tym zamiarze stawiają dwie ~~[illegible]~~ ostateczności: z austryjacko-polskie rozwiązanie, przy znacznem obcięciu Królestwa Polskiego na rzecz Niemiec, oraz niepodległe Królestwo Polskie bez znacznego spustoszenia, może częścią Litwy, z wielkiemi dla Polski handlowemi dogodnościami w Gdańsku, [illegible], z widokiem zwiększenia się ku wschodowi, [illegible].– Obietnice, które zresztą mogą być nie spełnione, a choćby spełnione, nie zastąpiłyby Polski przed przewagą Niemiec i zależnością od nich. Stwarza to krytyczne, niebezpieczne położenie, sprawuje zamęt w polskich głowach, podczas gdy obawa znacznego ~~[illegible]~~ obcięcia Królestwa Polskiego odstrasza ich do austry-jacko-polskiego rozwiązania.– Hr. Burian, który stoi przy austryjacko-polskiem rozwiązaniu, tyle zyskał, iż oddalił ostateczne rozwiązanie i uczynił je zależnem od narady i porozumienia między Austro-Węgrami Niemcami i polskim rządem, na wspólnej Konferencji, przy zielonym stole, która ~~w niedalekim czasie~~ ma się zebrać: ~~Ale tej~~

~~4097~~ ~~4082~~ 120

Hr. Burian stacza pojedynek z niemieckim rządem. ~~Za~~ Przypuszczenie
przez austryjacko-polskiego rozwiązania, jeszcze innego, osłabionego
jest niczem jego stanowisko. Sekundantem jego powinien być polski rząd,
na ~~[illegible]~~ wzmiankowanej, zamierzonej konferencji. Ale tam nie rozstrzygnie większość
musi być osiągnięta jednomyślność i niemiecki sprzeciw, przeszkodziłby austry-
-jacko-polskiemu rozwiązaniu. Hr. Burian we wywiadzie z Neue Fr. Presse
potwierdził ten sposób postępowania rzekł, że w naradach o przyszłości Polski
uczestniczyć mają także Polacy dodał „Polacy mają prawo sami wybrać
króla. Reszta wyjaśni się przy dalszych wspólnych rokowaniach" co znaczy
stosownie do ~~[illegible]~~ poprzednich komunikatów, że wybór króla musi być
zgodny z interesami Austro-Węgier ale także i Niemiec, i co znowu
stawia znak zapytania, co do austryjacko-polskiego rozwiązania, jedynie
odpowiedniego interesom Austro-Węgier i Polski, choćby nawet z ~~[illegible]~~
na rzecz Niemiec ~~ofiarami~~ ofiarami. Ale znowu powtórzyć trzeba, będzie zawsze
gotowi zniweczyć najlepsze rozwiązanie a dokonać najpotworniejszego -

~~4098~~ ~~4083~~ 121

Zastępca niemieckiego kanclerza Payer przyjął w obecności
sekretarza stanu Hintze przywódców stronnictw parlamentu
Sekretarz stanu Hintze złożył przedstawienie o zewnętrznem położeniu
oraz o wyniku narad które odbyły się w głównej kwaterze w obecności
austryjacko-węgierskich mężów stanu i po wysłuchaniu przedstawicieli
Polski!!-

Ks. Radziwiłł i hr. Ronikier wysłani zostali do głównej niemieckiej kwatery
wyłącznie we wywiadowczym zamiarze i w celu dalszej budowy wewnętrznej
państwa polskiego. Nie wyszli też poza te ramy i zgoła nie stawiali w głównej kwaterze
kandydatów na polski tron. Ile razy o tem wspominano w głównej kwaterze o kandydaturze arc. Karola
a także na wzmianki cesarza Wilhelma, o kandydaturze to zakreślona mu
Stefana, Ks. Radziwiłł odpowiedział, iż przekracza to zakres omawiania tego
kompetencje i że nie ma upoważnienia swojego urzędu
Rzecz zatem przyjdzie ~~na stół~~ dopiero na stół konferencji na której na niemieckiej
wniosek hr. Buriana zgodzono się w głównej kwaterze niemieckiej
Ks. Radziwiłł mówił mi, iż jenerał gubernator Beseler aż zdobywca Antwerpii i Modlina, i działny dowódca

~~4099~~ ~~4084~~ 122

stracił ~~wszelkie~~ w Berlinie znaczenie i że tylko że wygląda na
jego zastępcę ~~nie~~ pozostawiają go na miejscu, lecz że istotna
władza nie w jego, lecz najbliższego [dodanego] otoczenia jest rękach. Jenerał
Beseler przy stanowczem wykluczeniu austryjacko-polskiego
rozwiązania, życzliwym był dla nowego polskiego państwa, pod
opiekuńczemi skrzydłami Niemiec i poczytywał je za swoje
zadanie. ~~pojął~~ ~~przyjął za~~ zastęgę. Ks. Radziwiłł, że wspomniana
dla ~~naszego~~ stanu, po powrocie z głównej kwatery, powiedział mu, i z wielkiem mówił
że cesarz troskliwie wypytywał się o niego i z wielkiem odpowiedział „Wiem, wiem że nie
o nim uznaniem, jenerał wówczas odpowiedział " Cesarz ani słowem
Najj. Pan wielce dba mnie taktowny jest
wspominał był o Beselerze.—
Ks. Radziwiłł ~~wspominał~~ [mówił], że przez angielskie poselstwo w Bernie, Regencja
otrzymała ~~z~~ ~~zapewnienie~~ [wskazówki], że angielski rząd nie uznaje p. Dmowskiego

~~4100~~ ~~4085~~ 123

przedstawicielem Polski, lecz tylko jednego stronnictwa; życzy zaś

życzliwe uczucia dla Węgier i życzy jej wytrwania i powodzenia w

pracy ~~około~~ dla Polski. Argumenty w niekorzystnej dla Niemiec

myśli. — Hr. Ronikier powiedział mi że p. Dmowski odjechał do Ameryki; idzie to

Ks. Janusz Radziwiłł syn wielce zasłużonego Ks. Ferdynanda, rozważny, zrównoważony, spokojny

Rady ojca dla służby około polskiej sprawy.

prosty, zgoła bez pozy, trzeźwo zapatruje się na polityczne sprawy, bez

złudzeń o Polakach i Niemcach i Austro-Węgrach widzi jasno, iż

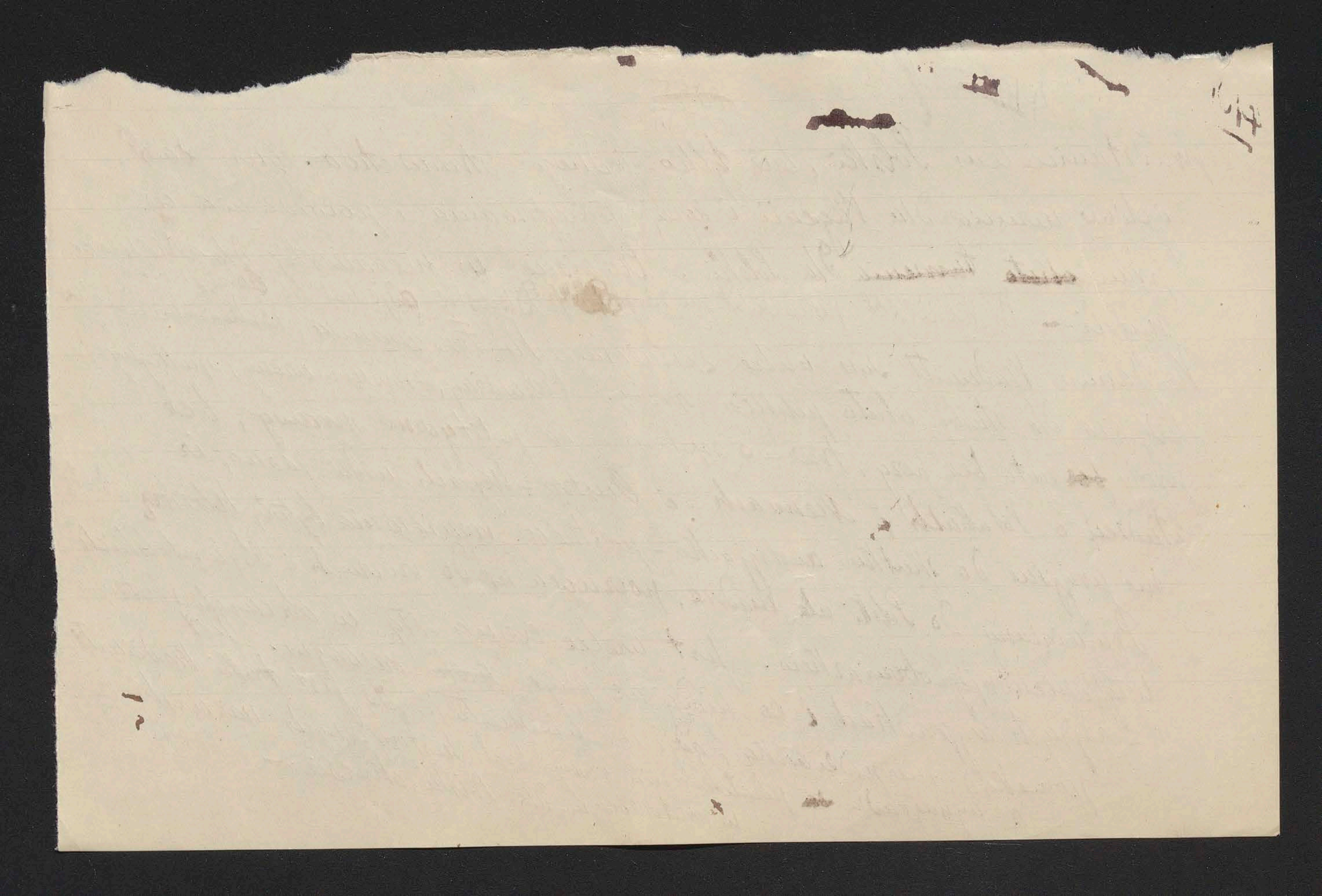
nie przyjście do skutku austryjacko-polskiego rozwiązania byłoby stratą

Przywiązany do Polski ale mądrze, poczuwa się do rodowych i obywatelskich

względniejszym obowiązkom. Jest wielce cenną siłą w obecnych rozstrzygających wypadkach i co nigdy nie psuje rasowym. Jest także Radziwiłł

pomimo nadspodzianką, gdyż nie wiedziałem, że jest brak historycznych nazwisk

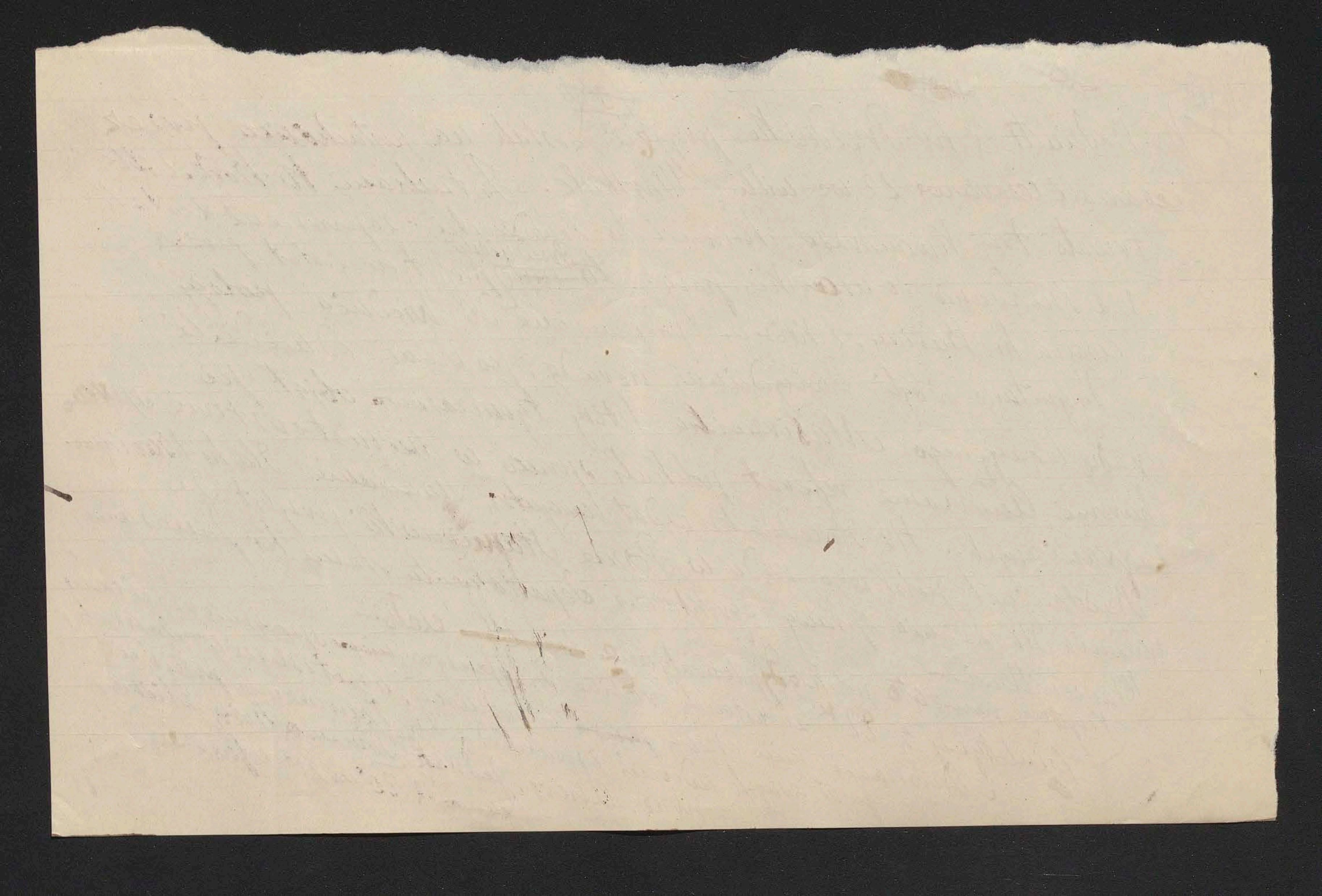
a wynagradza pożałowania godny w przełomowym dla Polski okresie —

Ks. Radziwiłł i hr. Przezdziecki przyjęci zostali na posłuchaniu przez cesarza i cesarzową 22 we willi Wartholz. Posłuchanie ks. Radziwiłła trwało trzy kwadranse. Książę i hr. Przezdziecki zaproszeni zostali na śniadanie do cesarskiej pary. ~~Do ...~~ Przedtem jeszcze przyjęty został przez cesarza hr. Burian, z którym po powrocie do Wiednia polscy dygnitarze odbyli dwugodzinną naradę; po czem odwiedzili radcę legacyjnego Masiewicza, który tymczasowo objął po baronie Andrianie referat polskich spraw w ministerstwie spraw zagranicznych. Hr. Przezdziecki wydał następnie śniadanie dla hr. Buriana. Przedstawiciel polskiego rządu w Peszcie Stanisławski przybył do Wiednia dla zdania sprawy dyrektorowi departamentu stanu ks. Januszowi Radziwiłłowi.—

Naraz powstało polskie dyplomatyczne ~~świat~~ ciało.—

Biuletyny z 22 zwiastowały rozbicie się ofensywy nieprzyjacielskiej, odparcie dalszych gwałtownych uderzeń i przeszkodzeniu [illegible] i odzyskanie nieco okolicy ~~przed~~ opuszczonej, francuzowie przejście Marny przez Amerykanów. Jednak mające się boje od 20 na 21 zwarte się nieco

4102 ~~4307~~ 125

Wzięto też z lasu Carlepont za Oise.

Sprzymierzeńcy zyskali terenu około Blerancourt

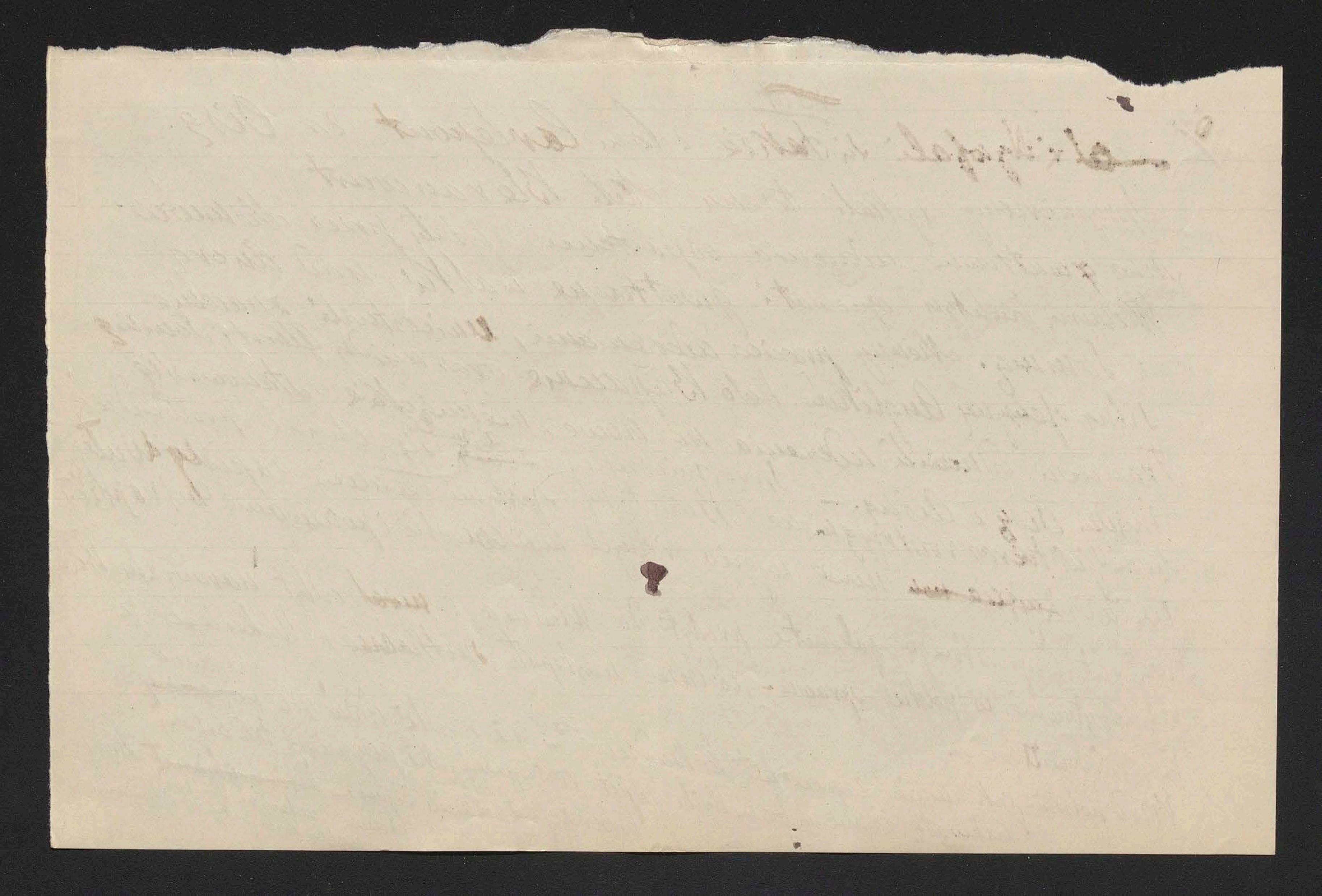
Inne gwałtowne uderzenia odparte zostały przez Niemców.

Niemcy twierdzą opisywali gwałtowne walki nad Ancrą i Sommą. Niemcy przeciw uderzeniami unicestwili znaczne silne ofensywy Anglików koło Bapaume oraz między Albert i Sommą

Francuzi odnowili uderzenia na nowe niemieckie stanowiska między Oisą i Aisną. — Sprzymierzeńcy zdawali się chcieć sprowadzić ostateczne już teraz rozstrzygające Biuletyny sprzymierzeńców zapisywały nowe zajęcia różnych miejscowości i posuwanie się naprzód wojsk.

Prezydent węgierskiego gabinetu przybył do Wiednia i odbył naradę z Wekerlego z Ks. Hohenlohe i innymi, głównie w polskiej sprawie; po czem nastąpiło spotkanie p. Wekerlego z Ks. Radziwiłłem. — Nie myśli oddać na niepewną

Rząd polski — jak mnie zapewniał Ks. Radziwiłł — nie przyspieszy też ustawy uchwałą Sejmu wyboru Króla, co jest rozstrzygnięciem. Nie przyspieszy też ustawy wyborczej i zwołania Sejmu. — Sprawy musi zaakcentować i zadecydować wybór Króla, ratyfikacji Sejmu.

4103 4088 126

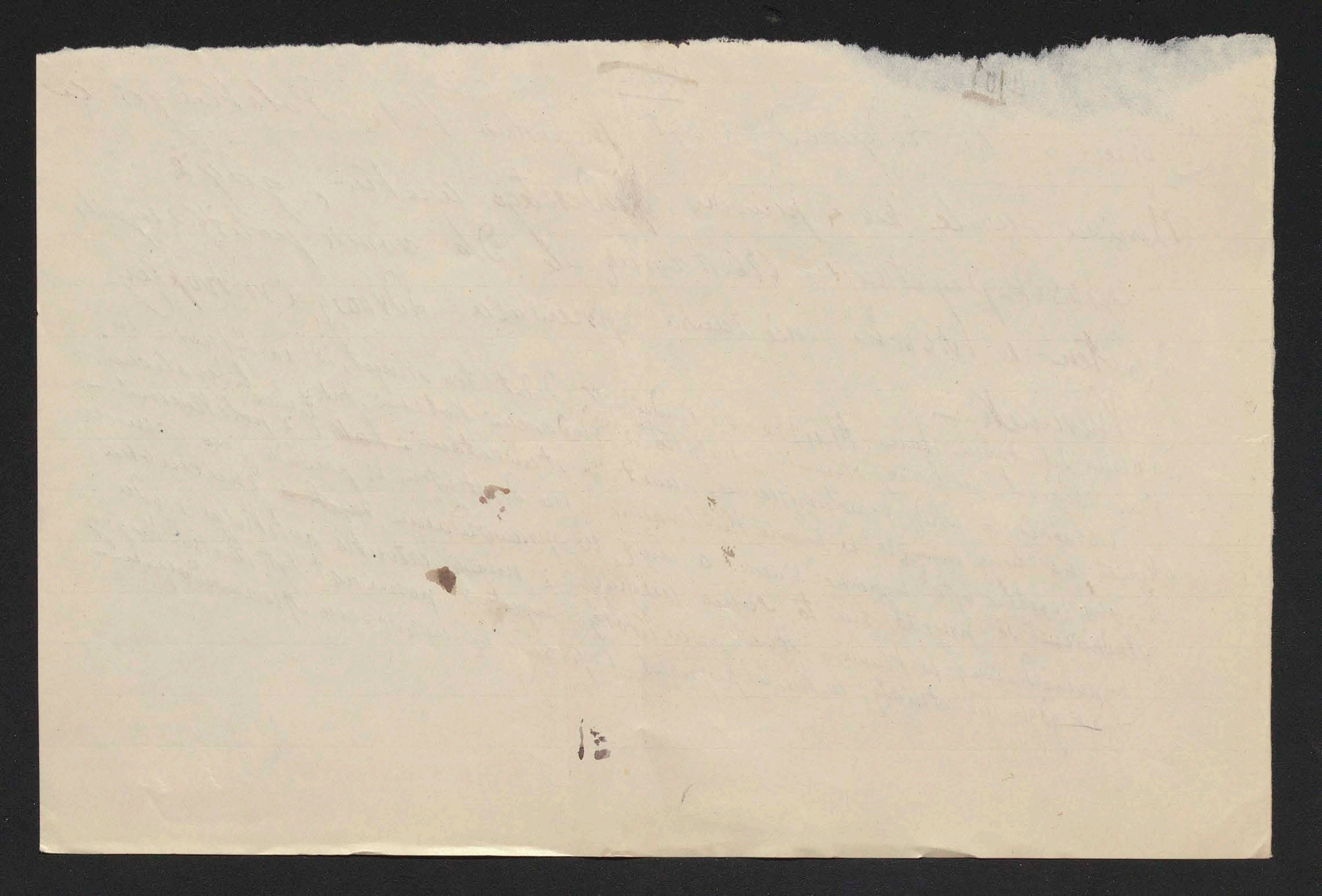
Księżę objaśnił
Że ojciec jego ks. Ferdynand który przestał być Polskiego w Berlinie, wcale nie z powodu podeszłego wieku, gdyż

cieszy się najzupełniejszą czerstwością, ale dla różnic politycznych z tymi, w których nie zawsze przeważa zdrowy i rozsądny

Kierunek –

Do oceny sekretariatu stanu Haitze ks. Radziwiłł dodał ten szczegół, iż za bytności w Rzeszy zawiązał on liczne stosunki nietylko z rządowemi kołami, także z liberalnemi, także i z polskiemi – ponieważ już wtedy rewolucyjnemi, nawet ze studentami. Nie dopatrzyłem się powodu jego danie-

Mówił, na moją uwagę w mowie Kühlmanna w sprawozdaniu, zupełnie zmieniona o inną w sprawozdaniu, z mowa ustawka polskiego rządu że inną zupełnie była wypowiedziana. Nadmienił że przyszło mu to samo uczynić z mową, w której zupełnie ponieważ był Austro-Węgry wypowiedziany w Radzie – Stanu, w której napomniał w urzędowem sprawozdaniu – jakgdyby nie istniały; co księżę pospieszył naprawić w

4104 ~~4189~~ 127

Podczas gdy toczy się na zachodnim froncie, krwawa, we wielkich rozmiarach walka i ~~[illegible]~~ podczas gdy sprzymierzeni zdążą się chcąc doprowadzić ją do rozstrzygnięcia bezpośrednio i ze strony Niemiec odzywają się głosy ~~za~~ pokojem porozumienia ~~[illegible]~~

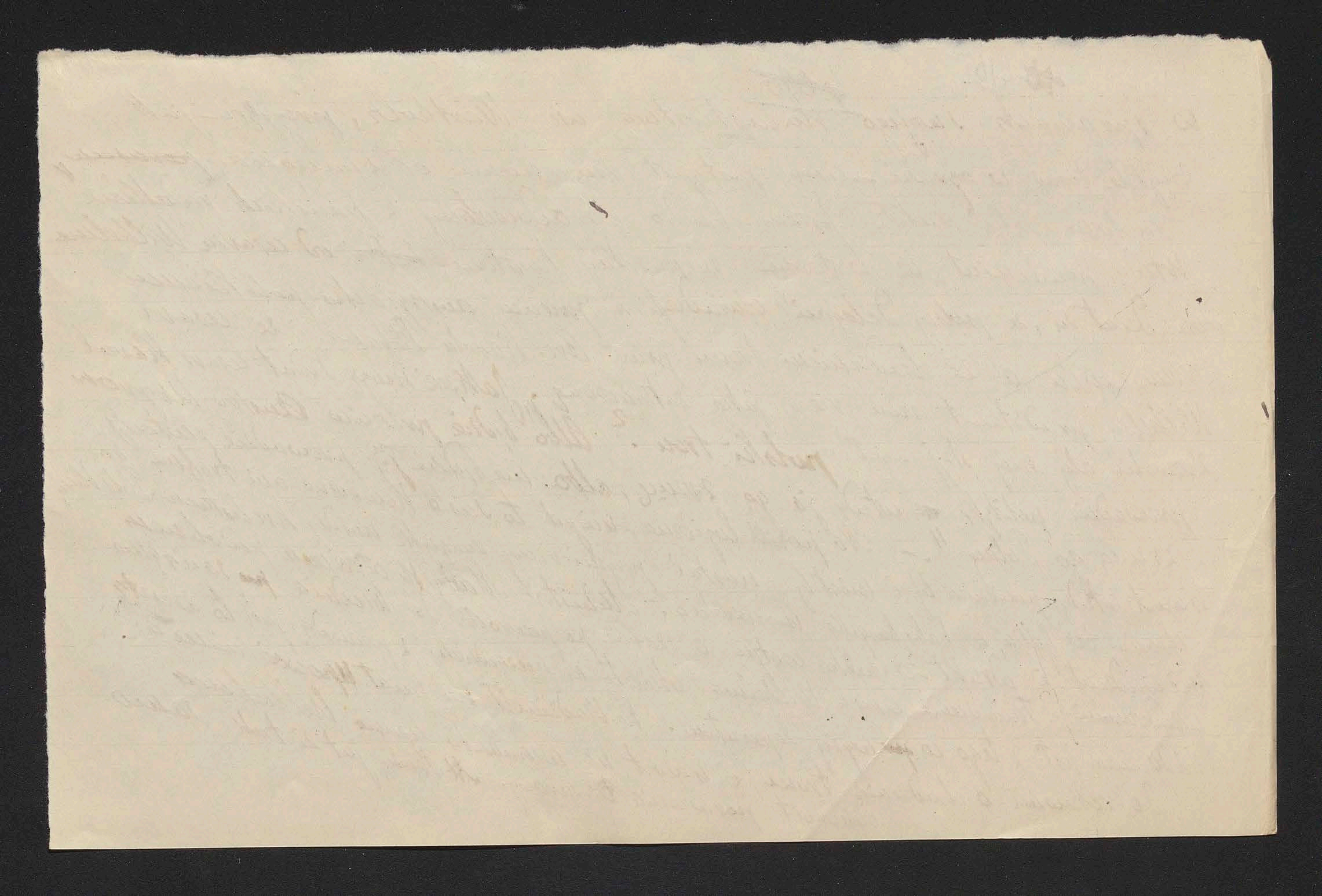
W tej myśli odezwał się sekretarz stanu Kolonii Solf ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ a po nim ks. Max Badeński

Na to odpowiedział, pierwszy minister Neuseeland Massey „Zanim Niemcy nie odpokutują za ich przeciw Bogu i ludzkości postępowania i jeśli to możliwe nie będzie(?) dozwolić ~~im~~ aby w kojmi(?) lepszego ~~[illegible]~~ przystosić(?), nie należy [illegible] wchodzić(?) ~~[illegible]~~ zat. cywilizowanych narodów"... W przededniu

Do ~~[illegible]~~ pobytu ks. Radziwiłła we Wiedniu należy dodać ~~[illegible]~~ W przededniu posłuchania u cesarza Karola, minister oświaty Madziarski(?) był u cesarza

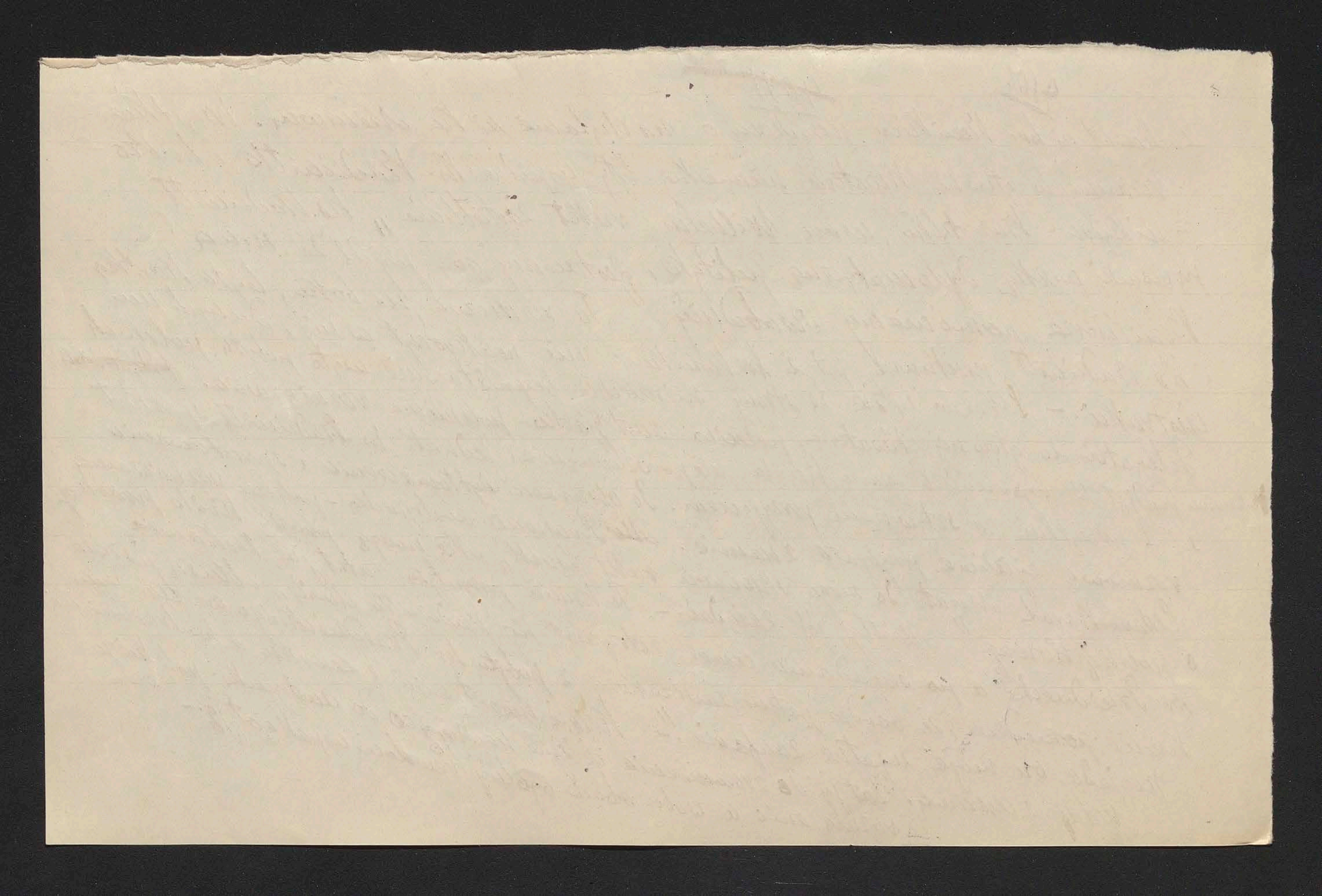
~~4105~~ ~~6010~~ 128

w sprawach swojego ministerstwa we Wartholz, przyjęty jak
zwykle tward w ogrodzie – cesarz podszedł ku niemu i ze znaczącym ~~[illegible]~~ u-
uchem ręki rzekł: „Jestem bardzo niezadowolony z pańskich rodaków”
Wtedy powiedział, iż w głównej niemieckiej kwaterze ~~[illegible]~~ od cesarza Wilhelma
dowiedział się, że polscy delegaci oświadczyli się przeciw austrjacko-polskiemu
rozwiązaniu a za obsadzeniem tronu przez Arc. Karola Stefana i że cesarz
Wilhelm przedstawił mu rzecz jako załatwioną. „Jakżeż mogę dać” cesarz Karol
zdziwił się, aby mój stryj zajął polski tron: albo będzie przeciw ~~Austro~~-Węgrom prowadził
politykę – wtedy ja go zrzucę, albo nie będzie jej prowadził, wtedy
zrzucą go Polacy”. – Na pozór logiczne, nie jest to wcale równie ani trafne, bo
nawet wtedy powinien by i mógłby nastać pojednawczy związek między Królestwem Polskiem
chociaż bez Galicji, a habsburską monarchią. Minister Madeyski o ~~[illegible]~~ owem podobnem zajściu
nie wiedział i dodał, iż wielce wątpi a zaraz po powrocie do Wiednia ~~po~~ zasięgnie
wiadomości. Twierdzenie cesarza Wilhelma okazało się niezgodnem z prawdą, jak to stwierdza
widocznem jest z tego co ~~po~~ wyżej zapisałem. Ks. Radziwiłł nie miał ~~[illegible]~~ upoważnienia
do rokowań o obsadzenie tronu i nawet na wzmiankę cesarza Wilhelma
odmówił poruszenia tej sprawy. Pewny jest że tak samo

~~4106~~ ~~4091~~ 129

Zachował się hr. Ronikier porządnie o nachylaniu się ku Niemcom. Wszystkie
rozmowy w głównej kwaterze niemieckiej były wspólne ks. Radziwiłła i hr. Ro-
-nikiera. Raz tylko, cesarz Wilhelm rzekł żartobliwie „Ks. Radziwiłł
prowadzi wysoką dyplomatyczną politykę, zostawmy go, pójdź ze mną
Ronikierze, pomówimy swobodniej" Ta rozmowa, na boku, była krótka
i Ks. Radziwiłł przekonany jest, że ~~hr~~ Ronikier nie przekroczył w niej, danych mu polskich ~~[illegible]~~
instrukcji.- Pokazało się też że ze strony niemieckiej bezpodstawnie użyto pobytu polskich
delegatów w głównej kwaterze, przeciw austrjacko-polskiemu rozwiązaniu. Jednak ks. Radziwiłł spotkał
hr. Burian przyjął ich wyjaśnienia a cesarza Karola nie porozumienie
się z początku ze sztywnem przyjęciem. Po obszernem wytłomaczeniu i sprostowaniu
rozmowa życzliwe przybrała znamię. ~~Ale~~ Poruszono austrjacko-polskie rozwiązanie
Cesarz Karol okazał do niego skłonność rzekł jednak „Nie mogę prosić króla pruskiego
o polską koronę" Mógłby jej żądać.- Po księcia przyjęciu zatrzymał już łaskawie
kn. Przeździecki a po śniadaniu cesarz zatrzymał ks. Radziwiłła chwilę „Muszę jeszcze
Księcia powiedzieć, że bardzo jestem zadowolony z pobytu hr. Przeździeckiego we Wiedniu.
posiada on moje zupełne zaufanie!"- Księże mówił więcej z cesarzem a hr. Przeździecki
więcej z cesarzową. Dał jej do zrozumienia że życie nadzieję co do austrjacko-polskiego
rozwiązania a wobec obawa ogólnej rewolucji wspaniałej jej.-

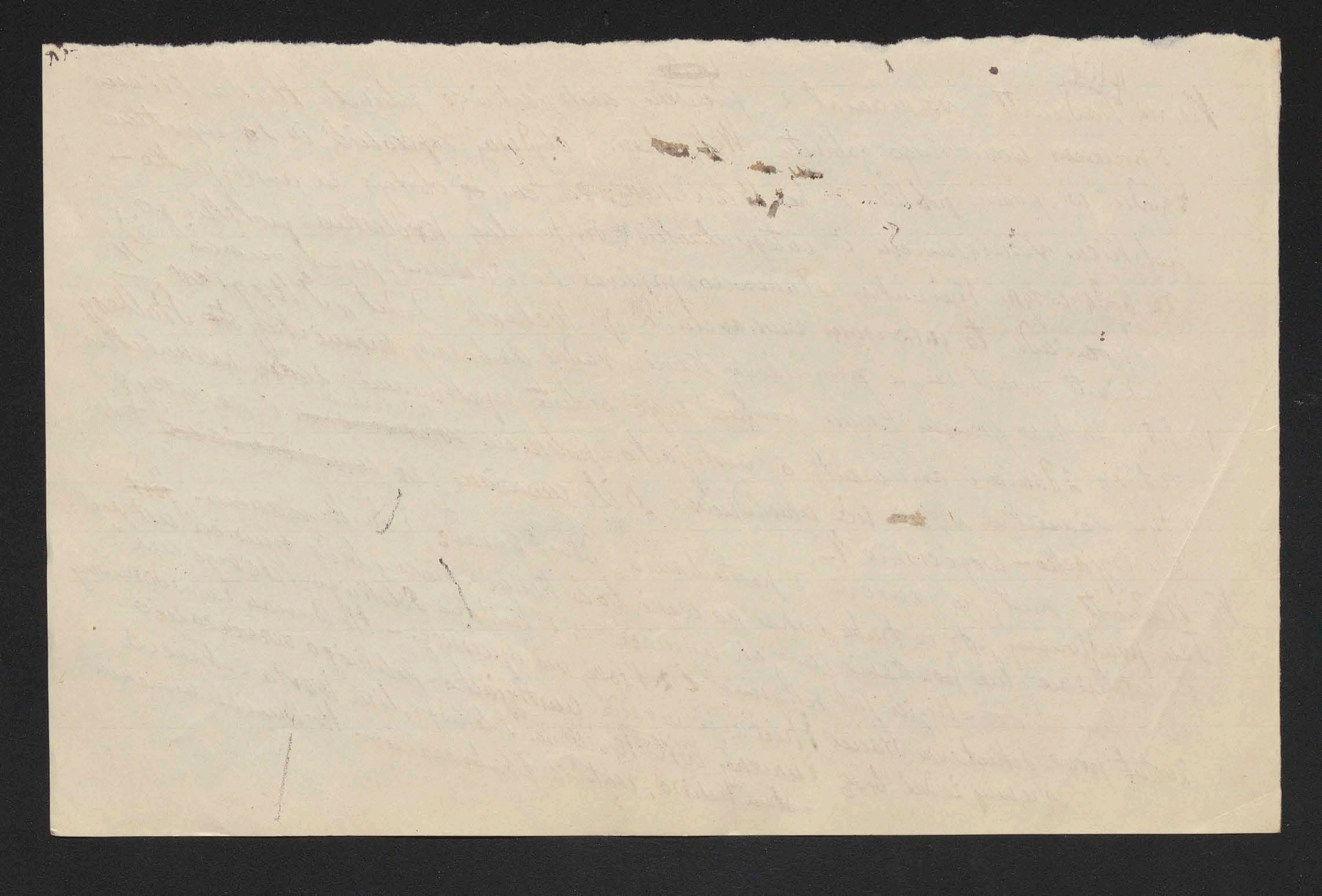

~~4107~~ 130

Książę Radziwiłł rozmawiał z prezesem austrjackiego gabinetu Hussarekiem i z prezesem węgierskiego gabinetu Wekerlem. Obydwaj zapewnili, iż są zupełnie zgodni w sprawie polskiej z hr. Burianem, za tem ~~i~~ obstają za austrjacko-polskiem rozwiązaniem i integralnością terytorjalną Królestwa polskiego. i będą w tym kierunku stanowczo popierać hr. Buriana, przekonani że odpowiada to interesom monarchii a p. Wekerle dodał „i Węgier" —

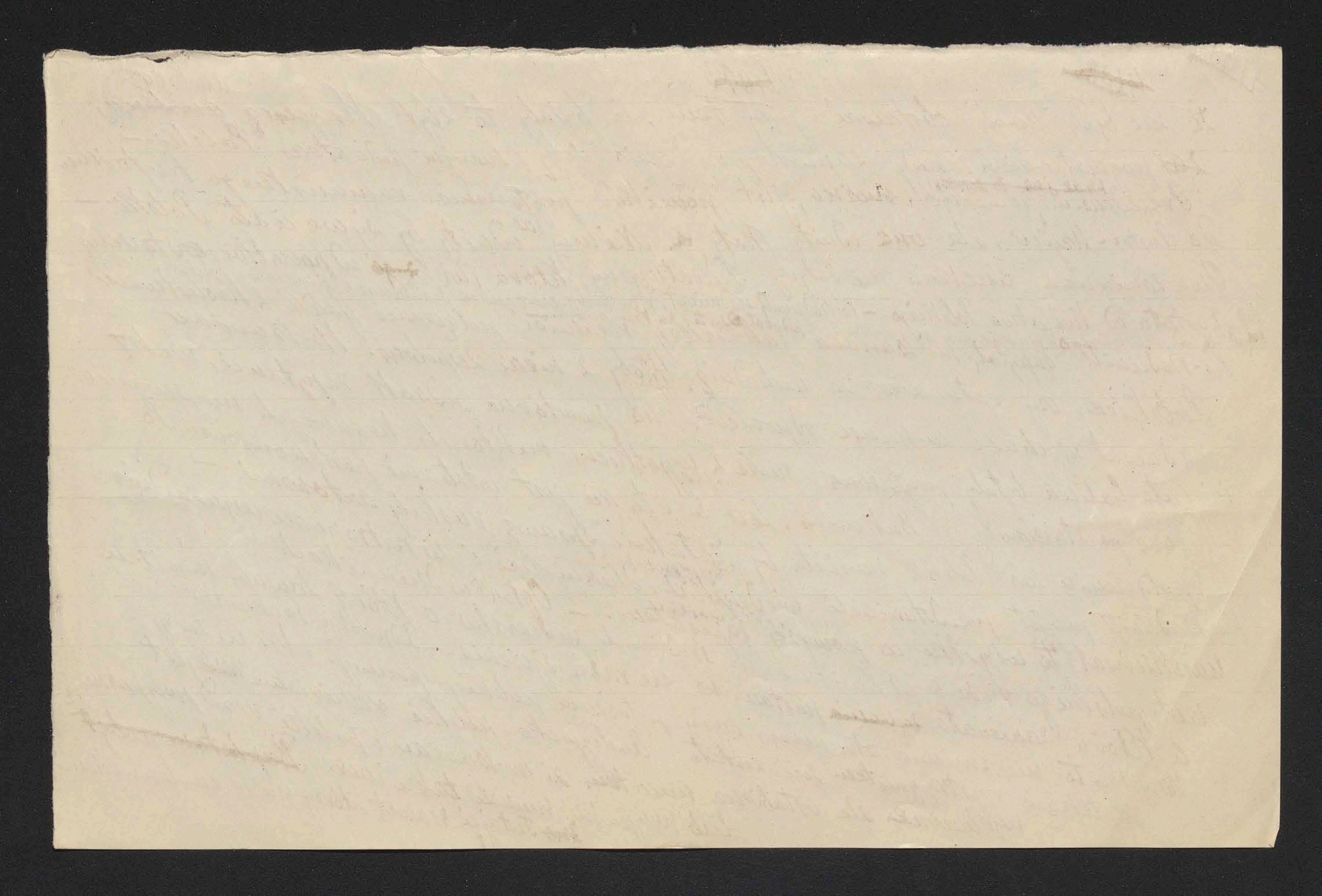
Kr. Radziwiłł mówił mi, że przy czarnej kawie radca ambasady niemieckiej ~~[illegible]~~ Stolberg rzekł „No teraz powiem Księciu poufnie moje osobiste zapatrywanie z ~~[illegible]~~ niemieckie i przeciwne twarde i tutejsze zdania i argumenty o austrjacko-polskiem ~~[illegible]~~ rozwiązaniu ~~[illegible]~~ o tyle niemieckie za ~~[illegible]~~ nie uzasadnione o ile uważam za ~~[illegible]~~ ~~fort~~ austrjacko-węgierskie !—

Kr. Radziwiłł mówił, po powrocie z posłuchania stojąc na zasadzie z hr. Burianem. Ten przekonany jest, iż trzeba czekać na czasie, bo w końcu Niemcy będą musieli ustąpić i ostatecznie nie porozumie się jak ujmie się z Królestwa Polskiego, którego część w rękach Austro-Węgier jest religijnie i z której nie opuszczą. — Hr. Burian zawiadomiony został przez sekretarza stanu Hintze, iż w razie austrjacko-polskiego rozwiązania Niemcy żądać będą ~~z atem~~ znacznej części Królestwa Polskiego, linii Warta-Narew, Kalisza, zagłębia Dombrowskiego. Hr. Burian mniema

4108 4108 4093 131

że nie będą mogli obstawać przy tem, że byłaby to zbyt krzycząca aneksja,
pogwałceniem zasady samoopredielenia sobą, nowym podziałem Polski —
Precedensem zaś uważyć można, jest poniekąd przyłączenie rumuńskiego terytorium
do Austro-Węgier, ale one odcięły płaty a Niemcy zaś odcięłyby żywe ciało Polski —
Owa zamierzona aneksja nie dotyczy Suwałszczyzny, która już od początku oddzielona
została od Królestwa Polskiego — Kr. Radziwiłł nadmienił, że możnaby zawiązać [illegible] handlowe z Niemcami w Salzburgu układy
[illegible] pożegnania [illegible] Królestwa a nie zbyt podobało się to hr. Burianowi
Kr. Radziwiłł zapytał, hr. Buriana jak należy rozumieć połączenie Galicji z Królestwem
Polskiem, czy cała wraz ze wschodnią byłaby z niem zespolona. Hr. Burian
zdawał się chcieć wyminąć odpowiedzi; na powtórne jednak zapytanie, rzekł
że cała Galicja byłaby przyłączona, może z wyjątkiem niektórych krańcowych miejscowości
które by złączono z Bukowiną, lecz że i to nie jest ostatecznie postanowione. — Po
połączeniu zaś Polska musiałaby załatwić sprawę ruskiej autonomii — w roztropnem względzie
Kr. Radziwiłł przyjął przedstawicieli wiedeńskich dzienników i w dziennikach
naszkicował to wszystko co powyżej zapisałem. — Ogłosił w dziennikach o której dawniej mówiłem
notę polskiego rządu z 29 kwietnia do środkowych mocarstw
a która zawierała postawione na razie życzenia. — Podpisał ją Steczkowski. — Nic w niej
Wszystko to nie zmienia określonego wyżej położenia polskiej sprawy. Rozwiązanie jest przypuszczają
ostatecznie rozstrzygniętem nie zostało. Austryjacko-polskie [illegible]
wykluczone ale osłabione nieco tem że hr. Burian i polskie rządy
lub przypuścić musieli także inne. — którzy nie są zwolennikami
[illegible] tają nawet którzy

austryjacko-polskiego rozwiązania biorą za złe Polakom, którzych posądzają że mu nie sprzyjają — Przeglądam pobyt

~~4099~~ 4109 Ks. Radziwiłła w niemieckiej Kwaterze i we Wiedniu, względ Kaszu[illegible] 132

wojennemi na zachodnim froncie, wywarą bowiem wpływ na polską sprawę.

Niemiecki biuletyn z 23. mowił, że Anglię w poprzednich dniach ponowili

pełną siłą uderzenie na północ Ancre i aż do Sommy rozciągnęli. ~~Które~~

Między uderzenie spełzło całkowicie. Nieprzyjaciel ciężką poniósł porażkę.

Oise i Aisne Niemcy cofnęli się za linię Ailette. Wieczorny

biuletyn „Odnowione angielskie uderzenia pod Albert

i na południe Sommy. Wszystko odpieraliśmy nasze przeciw uderzenia"

Silna ogniowa walka między Ailette i Aisne

Bezpodstawnemi okazały się przypuszczenia o wstrzymania ani kiedy do

ofensywy sprzymierzonych, przeciwnie zdają się chcieć doprowadzić

rozstrzygnięcia — Chociaż Niemcy stawiają opór, z wolna ustępują się —

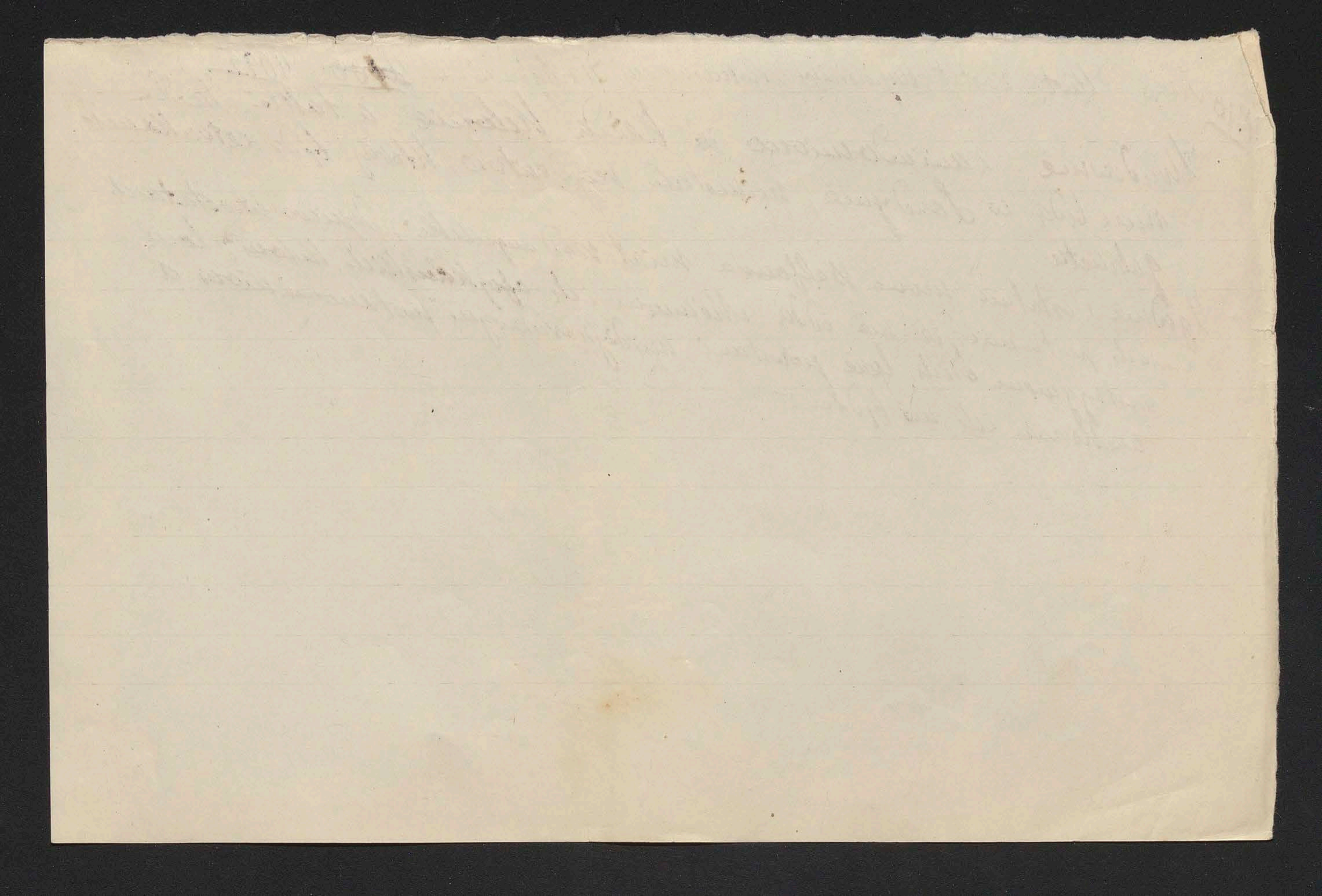
Okazał mi po stronie sprzymierzeńców wódz — marszałek Foch —

4110 ~~4100~~ 4095 133

Sir K. Elliot został Angielskim Komisarzem dla Syberii.–

Urzędownie zawiadomiono że każda kolonia a także Indie mieć będą w Londynie, ministerjum rezydentów, którzy będą członkami gabinetu.

Zgodnie z ostatnią mową Balfoura miał rząd angielski, dopiero w ostatnich czasach postanowić, że nie odda Niemcom ich afrykańskich kolonji, lecz rozstrzygnięcie o ich losie pozostawi międzynarodowym postanowieniom a anektować ich nie będzie.–

4111

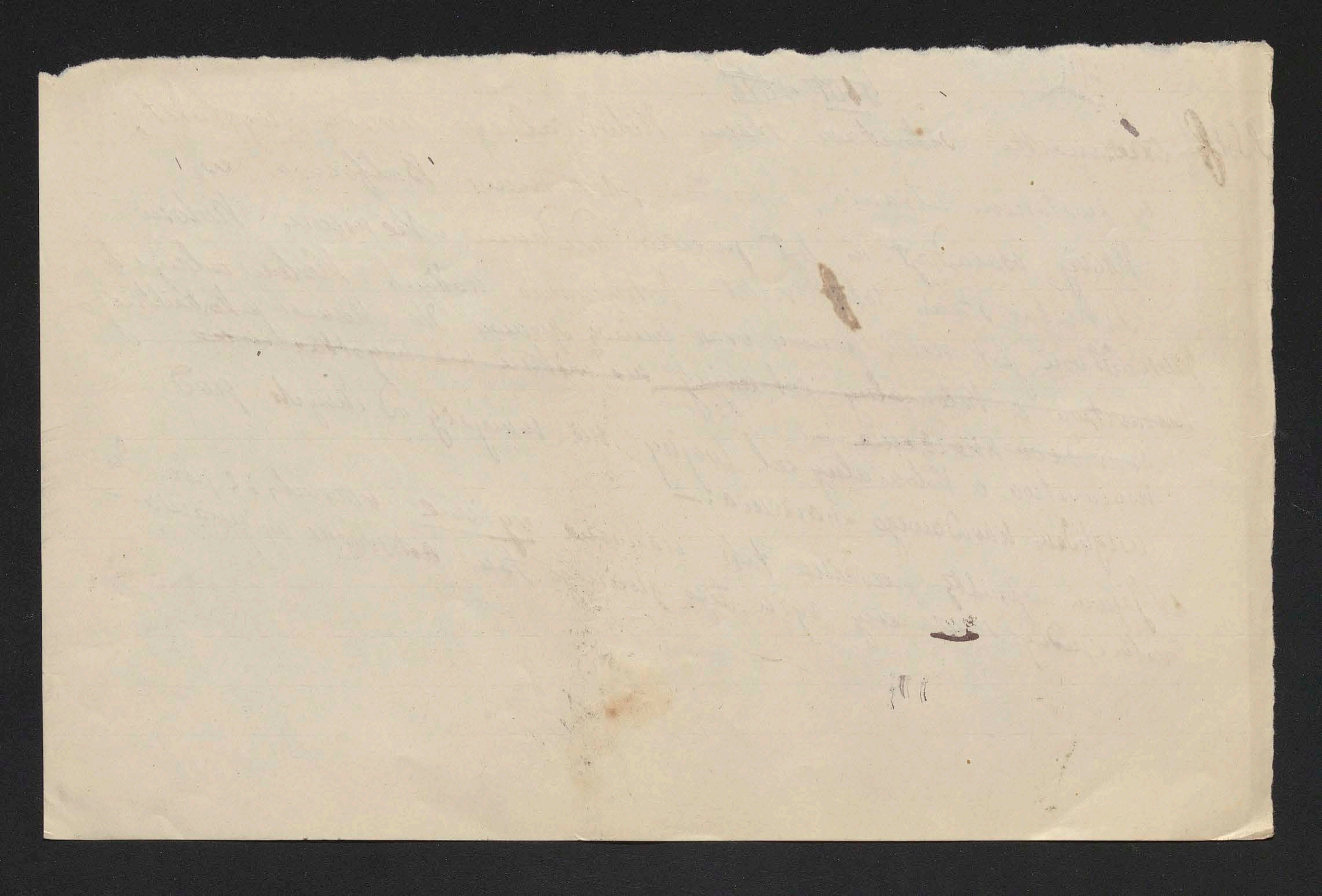
~~4101~~ ~~4096~~

134

S. Solf ~~[illegible]~~ niemiecki sekretarz stanu Kolonialnego urzędu, wygłosił, w zwołanem zebraniu, odpowiedź, na mowę Balfoura co której oświadczył się był przeciw oddaniu Niemcom Koloni-

Sekretarz stanu Solf rzekł: „Zatrzymanie naszych Kolonialnych posiadłości, jest rzeczą honoru oraz życiową sprawą dla Niemiec jako światowego ~~inne~~ ~~mocarstwa a Kolonialny cel wojny~~ ~~na większe nie wszystkie~~ ~~narodowe znaczenie.~~ mocarstwa a Kolonialny cel wojny nie mniejszy od innych pod względem narodowego znaczenia!" —

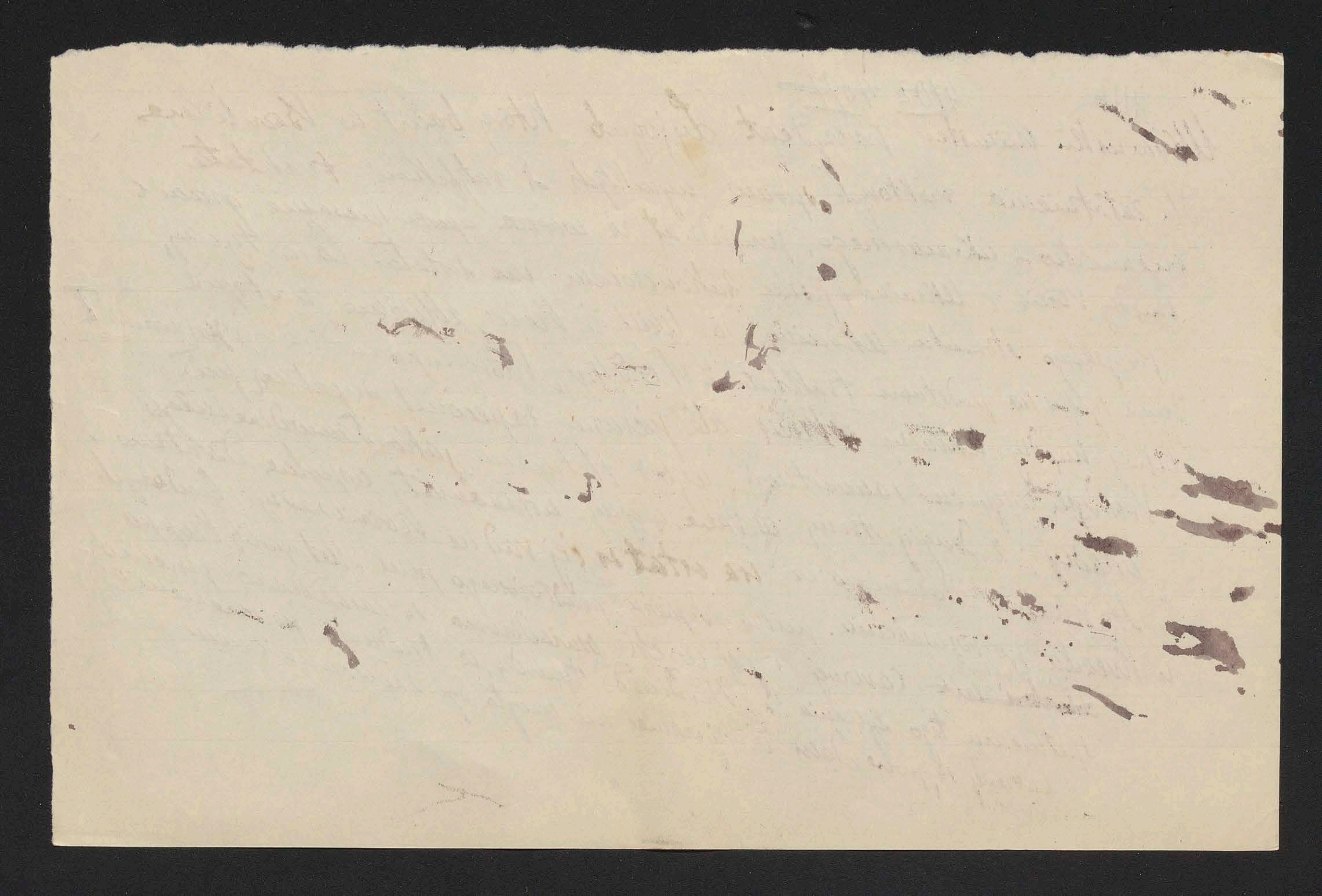
W Japonii wybuchły poważne tak nazwane ~~ryżowe~~ rozruchy, z powodu braku i podrożenia ceny ryżu, tego głównego tam ~~art~~ środka wyżywienia.—

~~4113~~ ~~4102~~ ~~4097~~ 135

Ukraiński minister prezydent Łyzogub który bawił w Berlinie dla załatwienia niektórych spraw wynikłych z ratyfikacji traktatu ~~[illegible]~~ uporządkowanie granic niemiecko-ukraińskiego, powiedział iż Choćby tycza między Rosją i Ukrainą, jeszcze zakończonem nie został, zbliżenie nastąpić przyszłego stosunku Ukrainy do Wielkiej Rosi może tylko na podstawie traktatu z 1654 r., który wprowadził za ~~przewodnictwem~~ pewną unię między Ukrainą i Rosją ale pierwszej zapewnił zupełną samodzielność w każdym względzie samoistności, wybór Hetmana jako władcy, z drugiej strony w razie wojny ustanawiał wspólne działanie.

Ze Stockholmu donoszą iż ~~na~~ ostatniej radzie komisarzy ludowych w Kremlu po rozważeniu pisma Papieża przedłożonego przez Metropolitę Kroppa o ~~[illegible]~~ uwolnienie carowej i jej córek oświadczono się zasadniczo przeciwko spełnieniu tego życzenia; składając twierdzę, iż trudności przewiezienia carowej się, powodem iż życzeniu nie mogło być zadośćuczynionem.

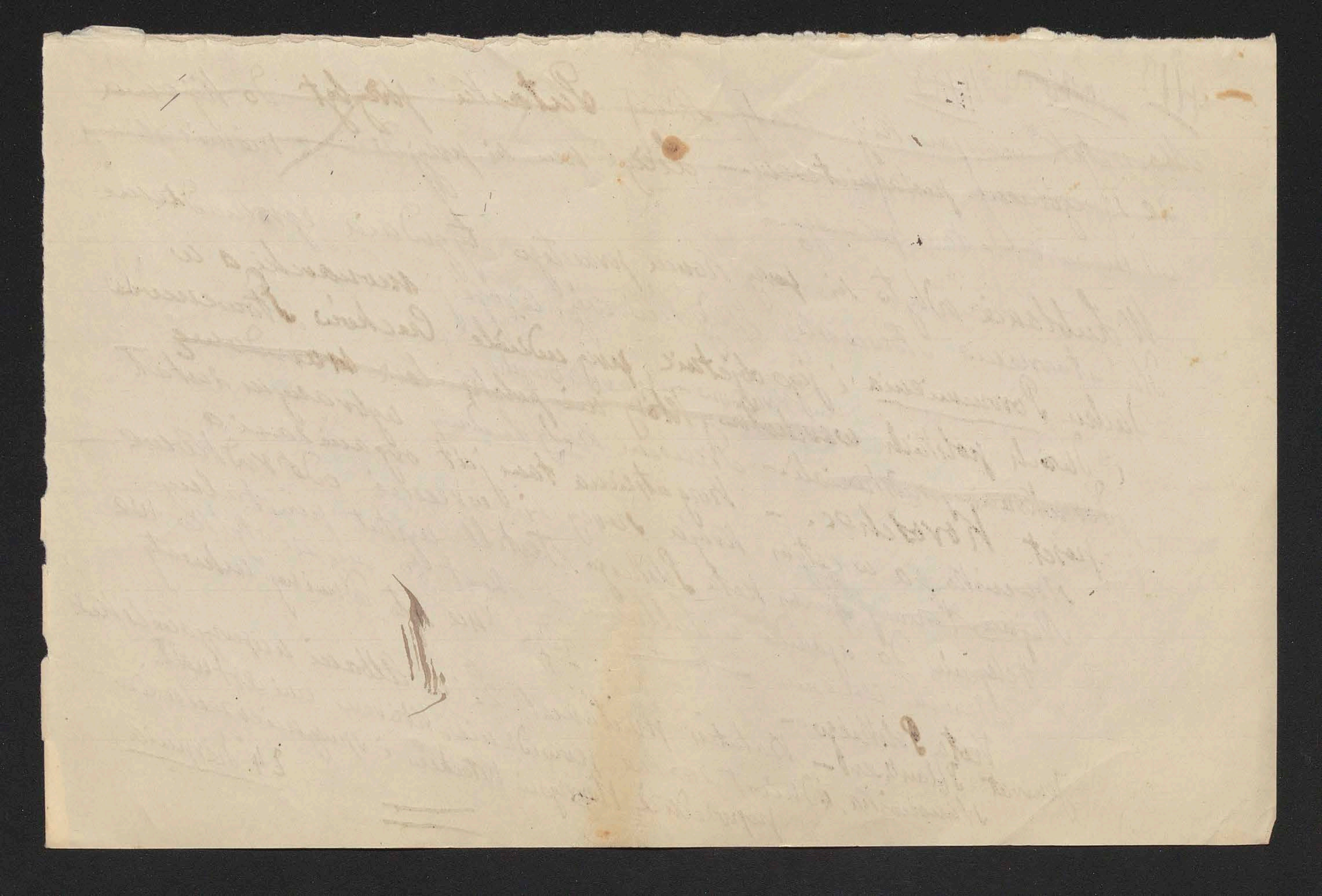
~~4113 4096 4103~~

~~Pułaski przybył do Kijowa. Majątek warszawskiej Rady Stanu ... ze szczególnym pośrednictwem ... [illegible] ... z nimi ... urzędami i tak tam pracuje.~~

W Lublanie odbyło się przy końcu przeszłego tygodnia zgromadzenie dla utworzenia Słoweńskiej Rady Ludowej, wrogiej monarchii, a w łonie Porozumienia i jego objętnic, przy udziale Czechów, Słoweńców i dwóch polskich demokratów słowiańskich. – Prezesem Rady Ludowej wybrany został poseł Korosche(c). – Rozgałęziona tam jest organizacja [illegible] a w całym kraju szerzy się wrzenie od przedłowe [illegible]. Tersill wystąpił [illegible] Słoweńca – a w całym [illegible] prezes Koła Polskiego delegatem do zjazdu w Lublanie. – Mógł to uczynić tylko we własnem imieniu, gdyż nie było odmiennej uchwały Koła Polskiego. –

Jenerał Pflanzer-Baltin przestał 22 w Albanii nieprzyjacielskiej stanowisko, odniósł znaczne powodzenie, które nieco [illegible] poprzednie korzyści Włochów i sprzymierzeńców. –

24 sierpnia

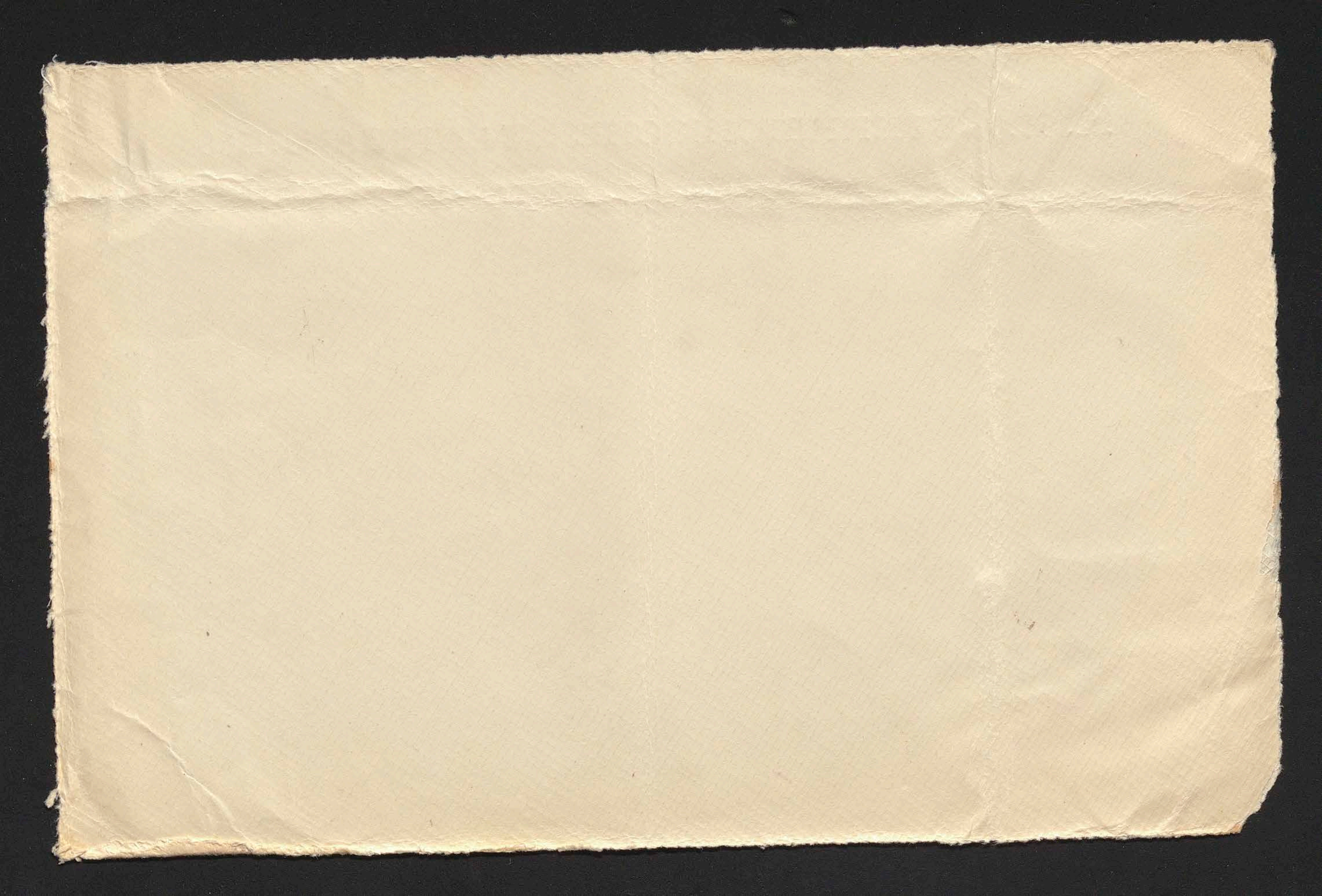
K. k. ÖSTERREICHISCHE STAATSBAHNEN.

~~C LXXXXIX~~ CC

31 sierpnia 1918 r.

137

H114-4127

~~CLX~~ ~~CLXXXXIX~~ CC 138

Silna ofensywa sprzymierzeńców.
Opór stawiony przez Niemców,
przy ufaniu się na nowe
w tyl stanowiska. Przyznanie
się do porażki ministra wojny Steina
i pochwała Francji. Dalsze szczegóły
walki z temi samemi znamionami.
Tak nazwane „skrócenie” niemieckiego
frontu. — Vaterland
Powodzenia Pflanzer.
w Albanii. — austryjacko-węgierskiego
Postępowanie wtedy austryjackiego
=kich w Lublinie i gen. Szeptycki. —
Poset węgierskiego Sejmu gr. Bek przeciw
austryjacko-polskiemu rozwiązaniu.
Dodatkowy traktat niemiecko-rosyjski. —
Antyrządowy spisek w Moskwie stłumiony
z północno-wschodniego, rosyjskiego
frontu. Odpowiedź podsekretarza spraw
zagranicznych lorda R. Cecil

~~5000~~ ~~7000~~ ~~7000~~

~~5000~~ ~~1000~~

~~1000~~

~~400~~

Sekretarzowi stanu Kolonii Solf. –

Dzięki Masaryka przedstawia Balfourowi. –

Senator Lodge o czesko-słowackim państwie i Polsce.

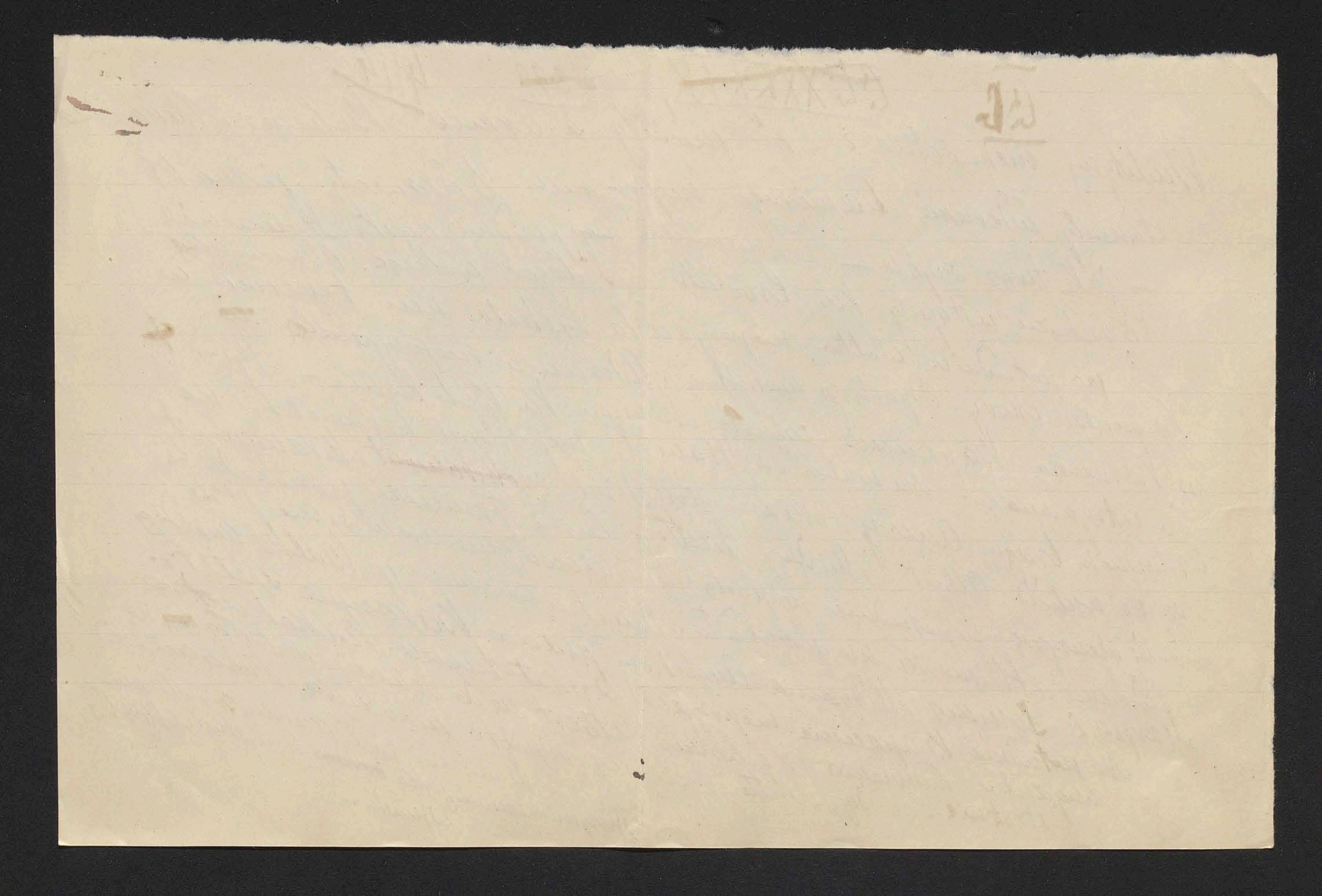
Zatargi hiszpańsko-niemieckie.

31 sierpnia

CG 4114 139

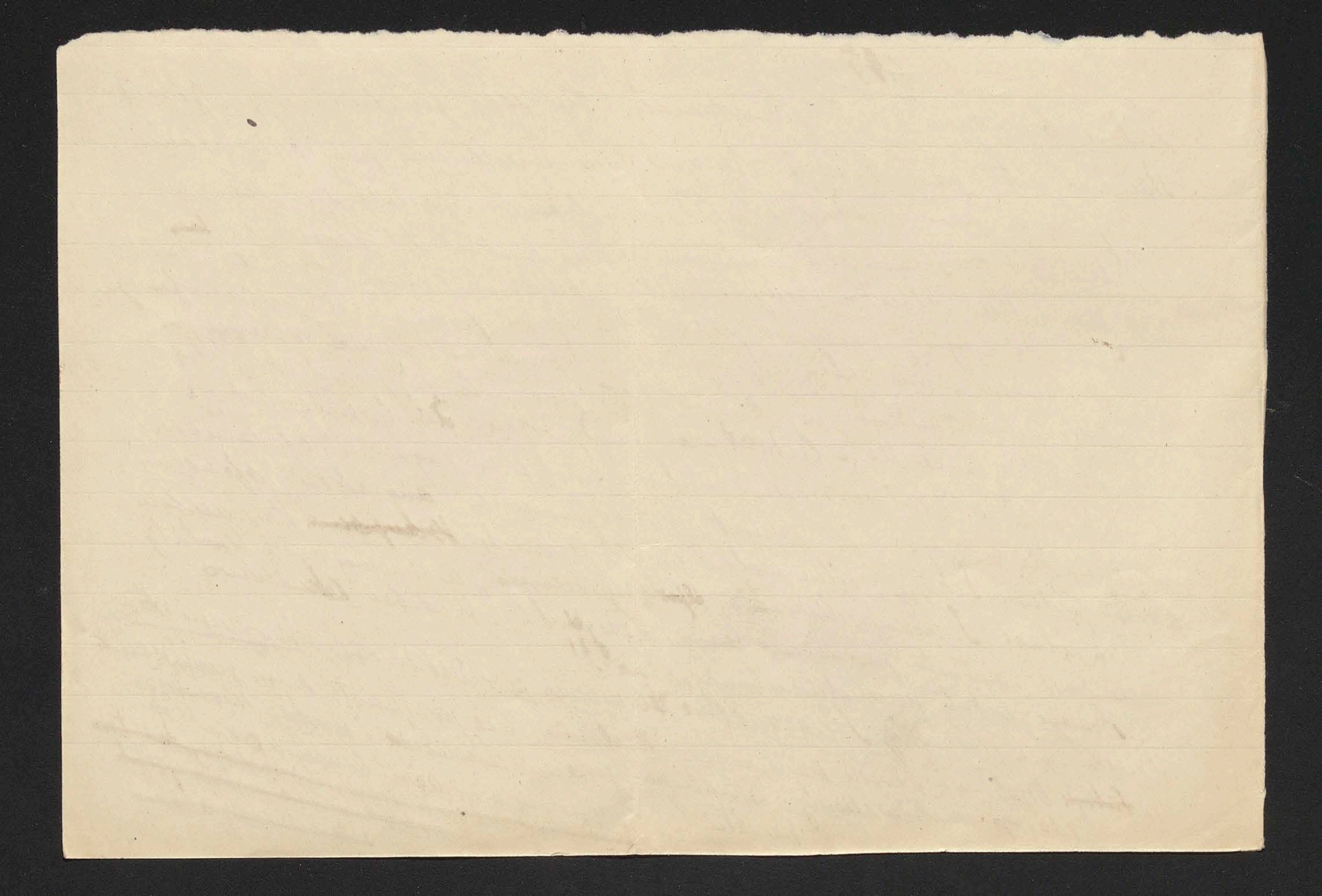
Biuletyny niemieckie z 24ᵉ mówiły że armie Belowa i Marwitza
zostały uderzeniem silniejszego nieprzyjaciela. Zdawały jednak
– jak twarz dzikie – że niemieckie pozycje cofnęły się. Stosownie
do rozkazu ustąpiły na Croisille i St Léger walcząc. Odnowiona
po południu walka nieprzyjaciela zyskała mu teren w
kierunku Mory. Odparto go następnie: Uderzenia nieprzyjaciela
w kierunku Bapaume cofnęły Niemców na Behagnie – nieprzyjaciel wtargnął do na
Tu zatrzymano go. Na wschód od Hamel nieprzyjaciel Miraumont.
Niemcy cofnęli się z Miraumont. Francuzi prowadzili
wschodnim brzegu Ancry. Między Ailette i Aisne wieczorem silne jego
aż na wschód Albert. Między odparto ich częściowo; Walka między
Dalej ofensywę. Na południe nie powiodło. Biuletyn wieczorny Bapaume spotęgowała się
uderzenie całkiem się nie powiodło. Uderzenia Anglików przeciw Bapaume
Scarpe i Sommą. Uderzenia nieprzyjaciel zyskał teren. Kilkakrotnie ponowione Francuzów
Na południe Bapaume nieprzyjaciel na wschód Albert aż do Sommy uderzenia Francuzów
angielskie uderzenia Ailette i Aisne odparto uderzenia
stratnie. Między

Wiadomości ze Szwajcarii przedstawiają położenie sprzymierzeńców jako korzystne. Marka spadła..

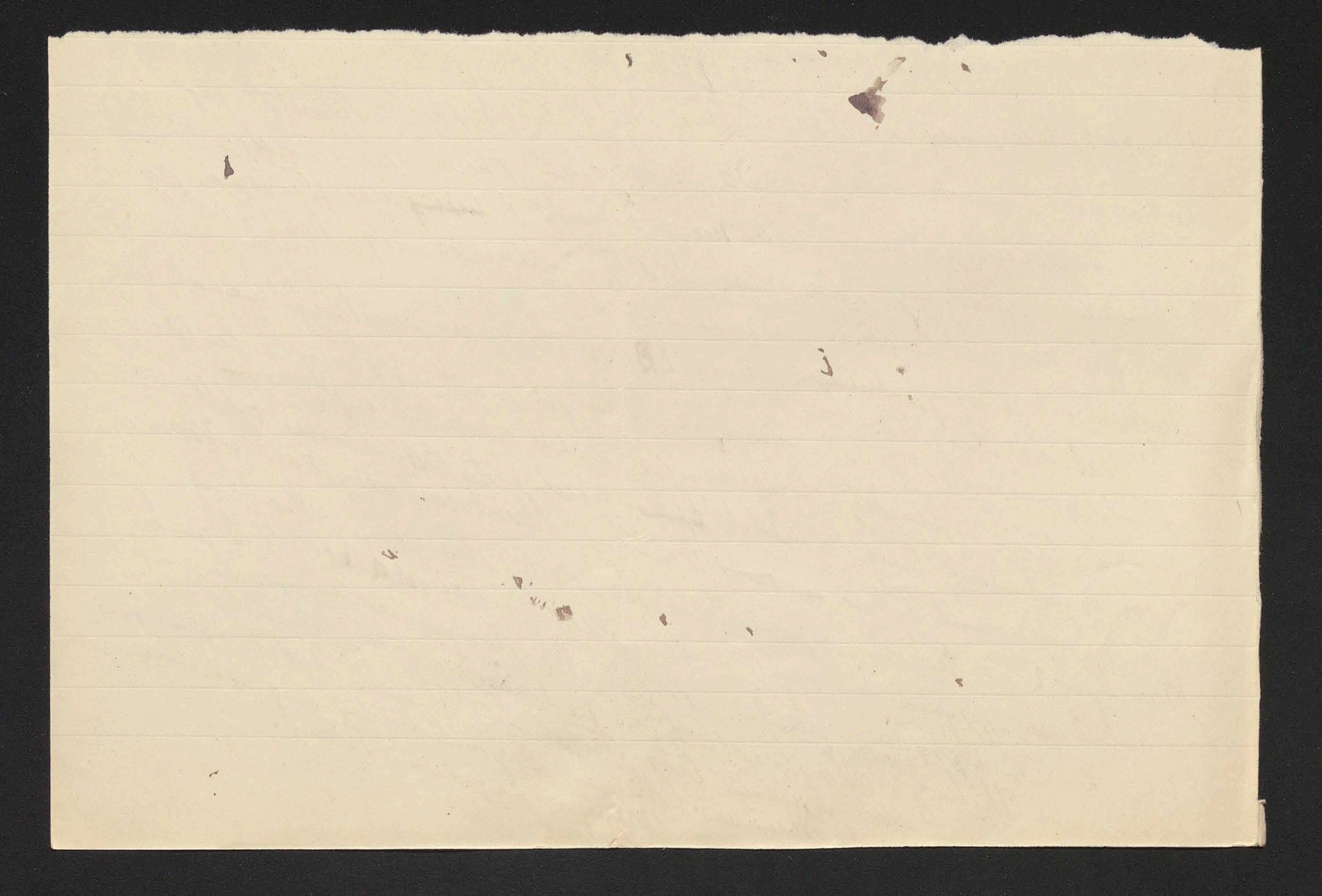
~~4195~~ 140

Dalsze biuletyny z 25 przedstawiały ten sam przebieg wypadków:
stawienie oporu przez Niemców ofensywie sprzymierzeńców, przy opuszczaniu
miejscowości dawniej zdobytych i „dobrowolnem" cofaniu się na
dalsze w tył stanowiska, mianowicie na wschód St Leger i dalej
w kierunku Albert-Bray. Wielka bitwa we Francji trwała dalej; wciąż ofensywę
Francuzi i Anglicy, pomimo stałego oporu prowadzili liczne rezerwy i
i stoczono ciężkie walki. Sprzymierzeńcy wprowadzili liczne rezerwy i
wielką liczbę tanków, w południe 25go powiodło się im przedostać się
do Moyenneville – Achiet-le-Grand, dotrzeć do Gomiecourt i
wkroczyć do Ervillers; skąd Niemcy wycofali się zagrożeni okrążeniem.
Niemiecki biuletyn z 26° zapisał, rozciągnięcie się angielskiej ofensywy Bapaume
aż na północ Scarpy; silne walki po obu stronach „spełzły
i na północ Sommy. Uderzenia nieprzyjaciół „w znacznej części
częściowo rozpoczęte przeciw uderzenia; Longueval i Montoban chwilowo
stracone, zostały przez Niemców odzyskane.
Pruski minister wojny Stein rzekł we rozmowie z redaktorem Morgenpost
„Ostatecznie, nasze najnowsze działania nie przyniosły nam powodzenia
którego oczekiwaliśmy. Doznaliśmy przeciw uderzeń i krótko mówiąc, rzekł,
porażki" Francuzom nie zadał wrażenia

4/16 141

11 Następstwa wojny dla Francji nie dadzą się obliczyć; Kwiat jej
ludności poległ i dalej pada, a przecież trwa w swojem
wojennem postanowieniu niezwruszenie i ~~niemy~~ nie opuszcza jej
nadzieja ostatecznego zwycięstwa, że siły i stanowczości których
nie można odmówić uszanowania" Niemców wziętych do niewoli w
Angielskie biuletyny ~~ostatnie~~ zapisują 20,000 Niemcy cofnęli się
ostatnich dniach. – Biuletyn niemiecki z 26 donosi, iż wobec przewagi – tylko
Biuletyn niemiecki z 26 donosi, iż wobec przewagi Dalsze ataki odparli Niemcy
na linii Monchy - Guemappe. Dalsze ataki odparli ~~tylko Vis~~ Koło Bapaume Montauban odzyskali Niemcy
Wpołudnie Anglicy zdołali ~~na tere~~ terenu. Niemcy
nieznacznie zyskać ~~na tere~~ terenu · stan rzeczy. ~~Beugny~~ koło Bapaume
Biuletyny z 27 ten sam co poprzednio stwierdziły stan rzeczy. Morey i Beugnatre sprzymierzeńcy usadowili się –
stawiali opór, sprzymierzeńcy zajęli wzgórza Morey i Beugnatre. Sprzymierzeńcy nie pozwolili się –
w rękach Niemców pozostał Beugnatre, i nie ich ataki nie pozwoliły się w ręce
w Thilloy i Martinpuich; Między Somme i Oise, Fresnoy i St Marc dostały się w ręce
Francuzów. Niemcy zatrzymali głównie angielsko-kanadyjską
ofensywę na południe Scarpy.

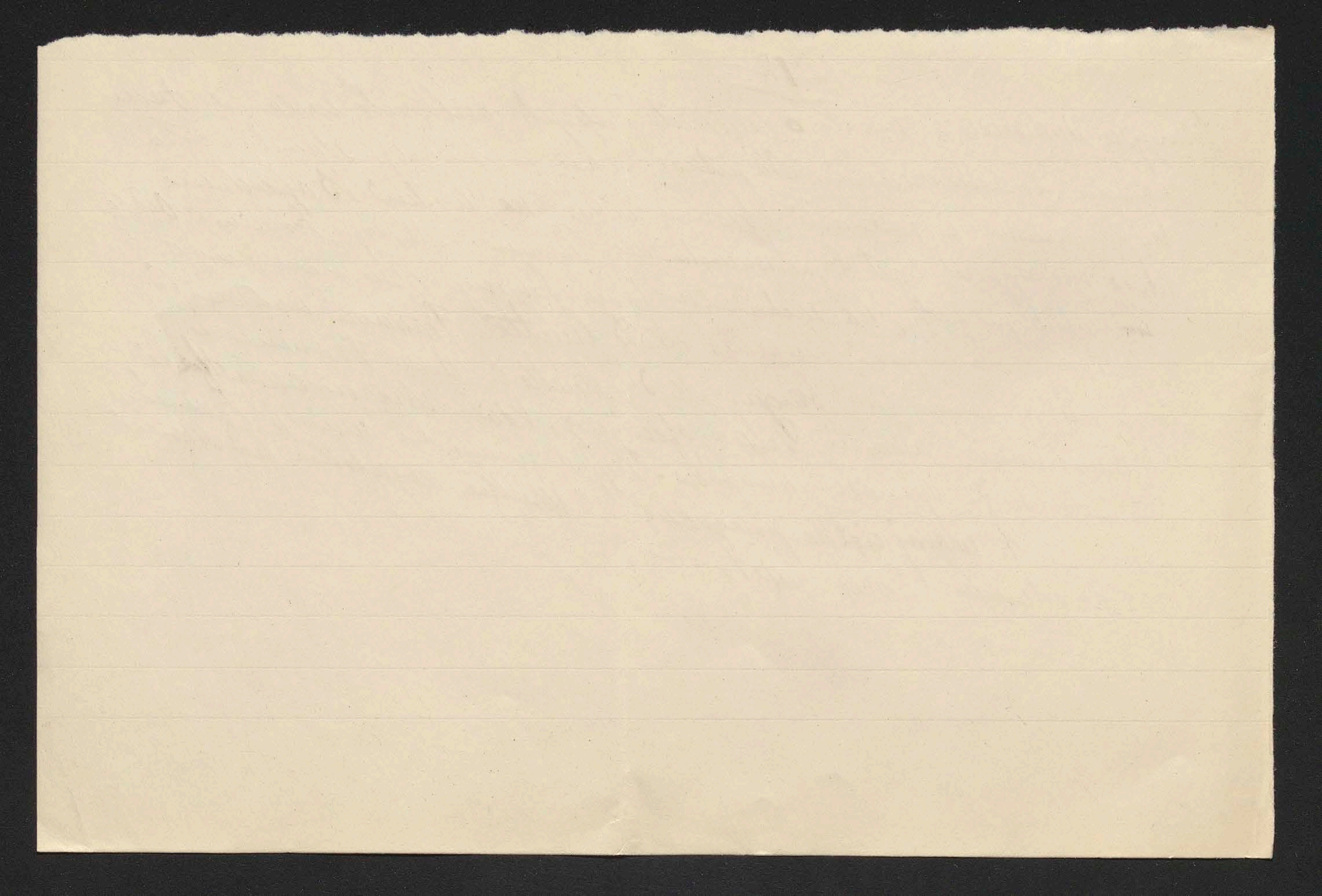
~~4116~~ 4117 142

W nocy z 26 na 27 Niemcy na froncie między Sommą i Oisą
opuścili bez walki swoje stanowiska. Dopiero po południu
nieprzyjaciel z wahaniem zajął je.
Jak dawniej austriacko-węgierskie biuletyny tak teraz niemieckie mówią
o przeważających siłach nieprzyjaciela
Biuletyny z 28° zwiastowały dalszą, znaczną sprzymierzeńców ofensywę w
celu przełamania niemieckiego frontu i jej w różnych miejscach odparcie.
Przecież między Sommą i Oisą Niemcy odtrącili się od nieprzyjaciela i bez
walki pozostawili w jego rękach Chaulnes i Roye do szczętu zestrzelane!
pierwej. Nad Vesle meklemburscy grenadierzy odparli uderzenie Amerykanów
W Argonnach weszło do miasta Włochów. Na wschodnim południa Arras
nie powiodły się odnowione usiłowania przełamania niemieckiego frontu
Na północ Bapaume oraz Sommy spełzły angielskie uderzenia
Między Sommą i Oisą toczyły się walki na drugich niemieckich stanowiskach
Odparto krwawo uderzenia Francuzów na północ Oisy — ofensywie
Biuletyny z 29 mówiły o walce i odnawiających się
Francuzów, Anglików, Amerykanów i odparciu ich. Jednak zmusili
między Sommą i Oisą Niemcy cofali się. Po średniowiecznej
zaciętej walce Niemcy musieli pozostawić nieprzyja=
=ciołom Bouvy-Notre-Dame.

~~41~~ 18

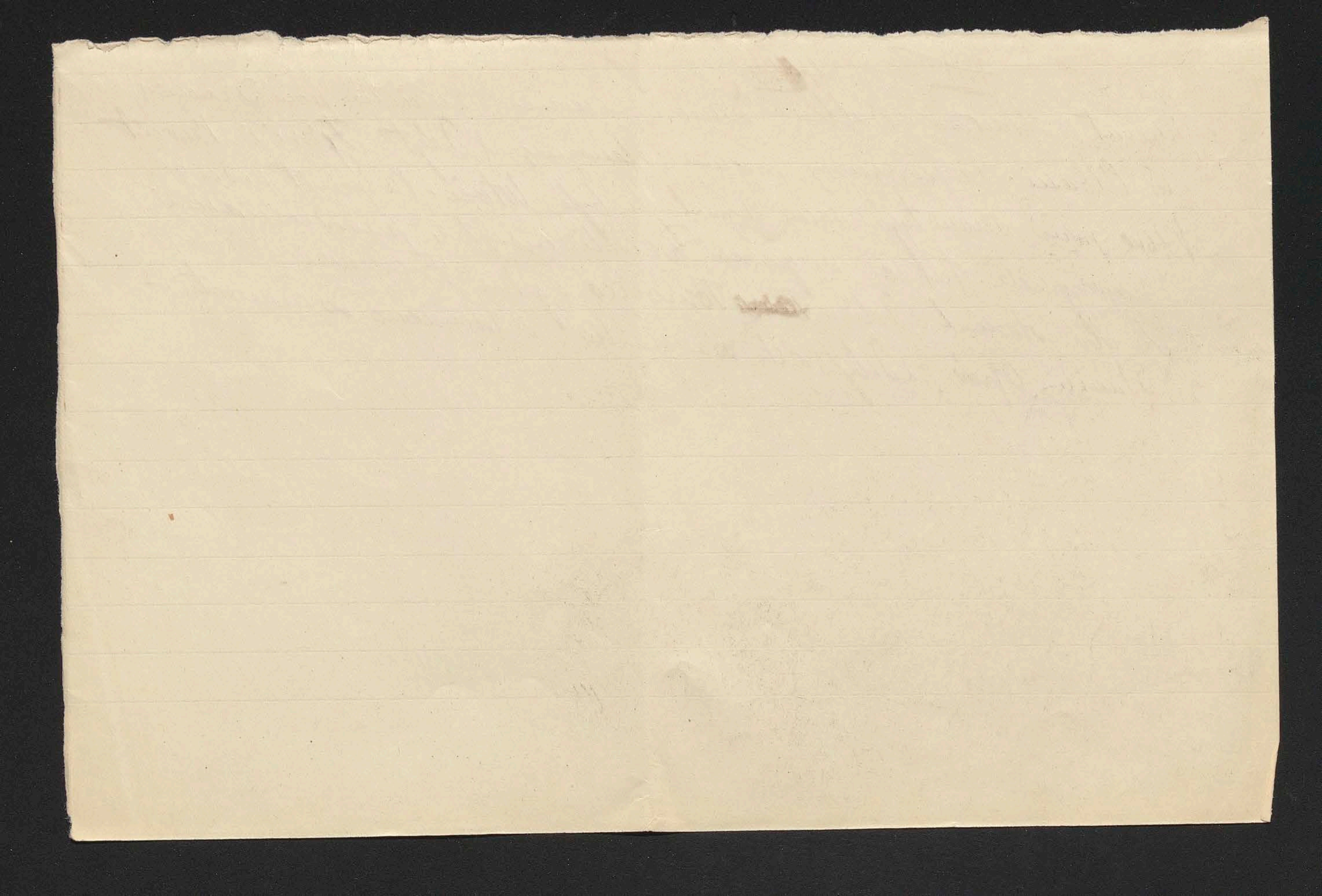
143

Wszystkie doniesienia mówiły o cięźkich, dalszych walkach wciąż z tem samem znamionowaniem. Na północ Sommy Niemcy stawiły czoło nieprzyjacielowi i przenieśli obronną linię na wschód Bapaume, które nieprzyjaciel zajął ~~ove~~ północnozachodnią Peronne. Między Peronną i Oise ~~ua~~ walka piechoty, na zachodnim brzegu Sommy silne uderzenia nieprzyjaciela odparli Niemcy. Nad Ailette Francuzi usadowili i się na jej wschodnim brzegu. Między Ailette i Aisne Francuzi i Amerykanie wznowili silną ofensywę, którą Niemcy unieszkodliwili, zestrzelili 72 opancerzonych wagonów. ‖ Samoloty niemieckie mieli ‖ Francuzi ponieśli tu znowu ciężką porażkę ‖ Wielkie angielskie uderzenia na południu Arras spełzły. —

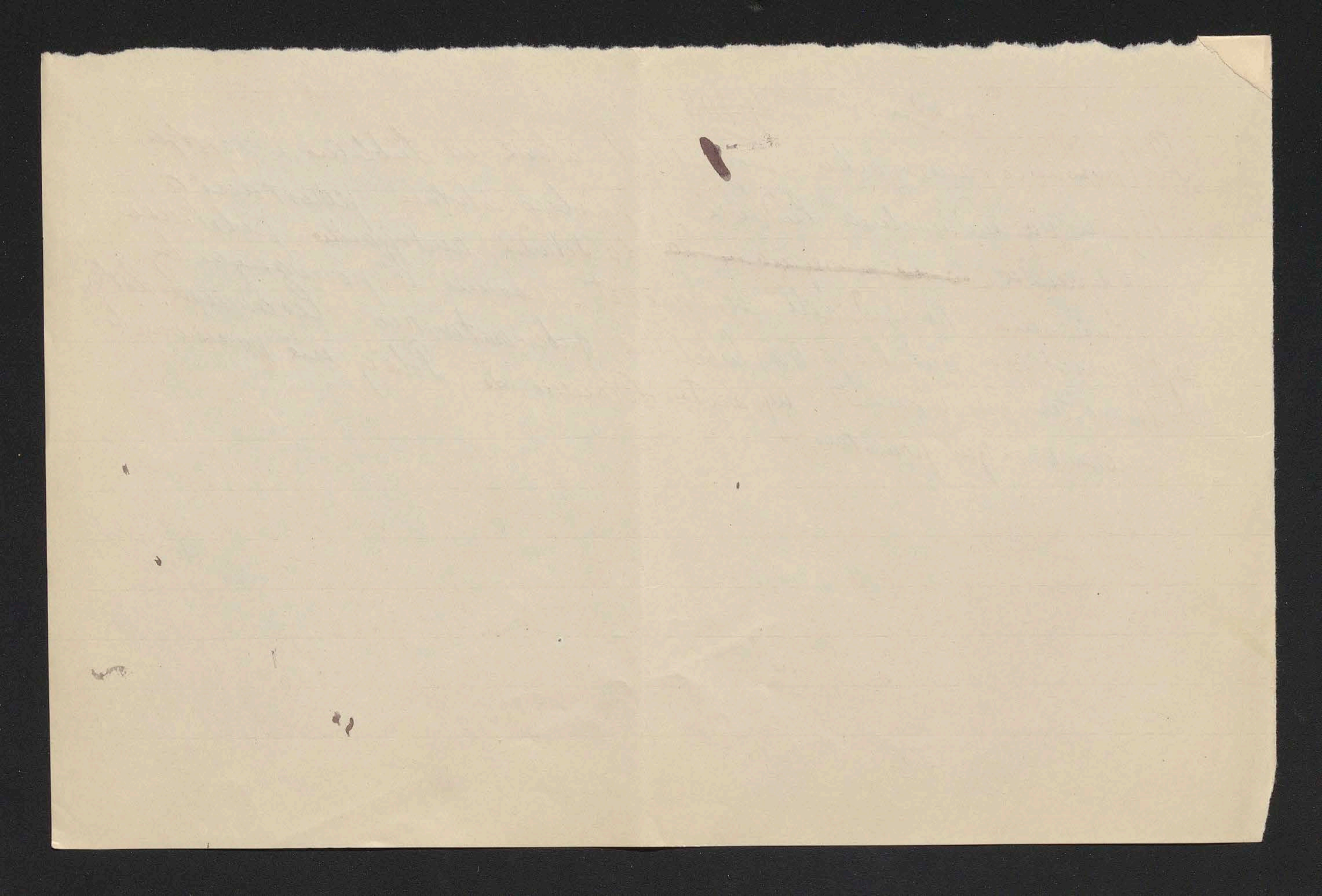

4119 144

Jenerał Pflanzer-Baltin odniósł znowu znaczne powodzenia w Albanii. Rozpoczęcie przeciw ofensywą zdobył Fjeri i Berat które przed dziewięciu tygodniami opanowali byli Włosi. Rozpoczął pościg nieprzyjaciela. Także na górnem Dewoli uwieńczony powodzeniami. Po obu stronach doliny Tomowica, gdzie Francuzi dzielny stawili opór, zdobyto ich stanowiska i zmuszono do odwrotu.

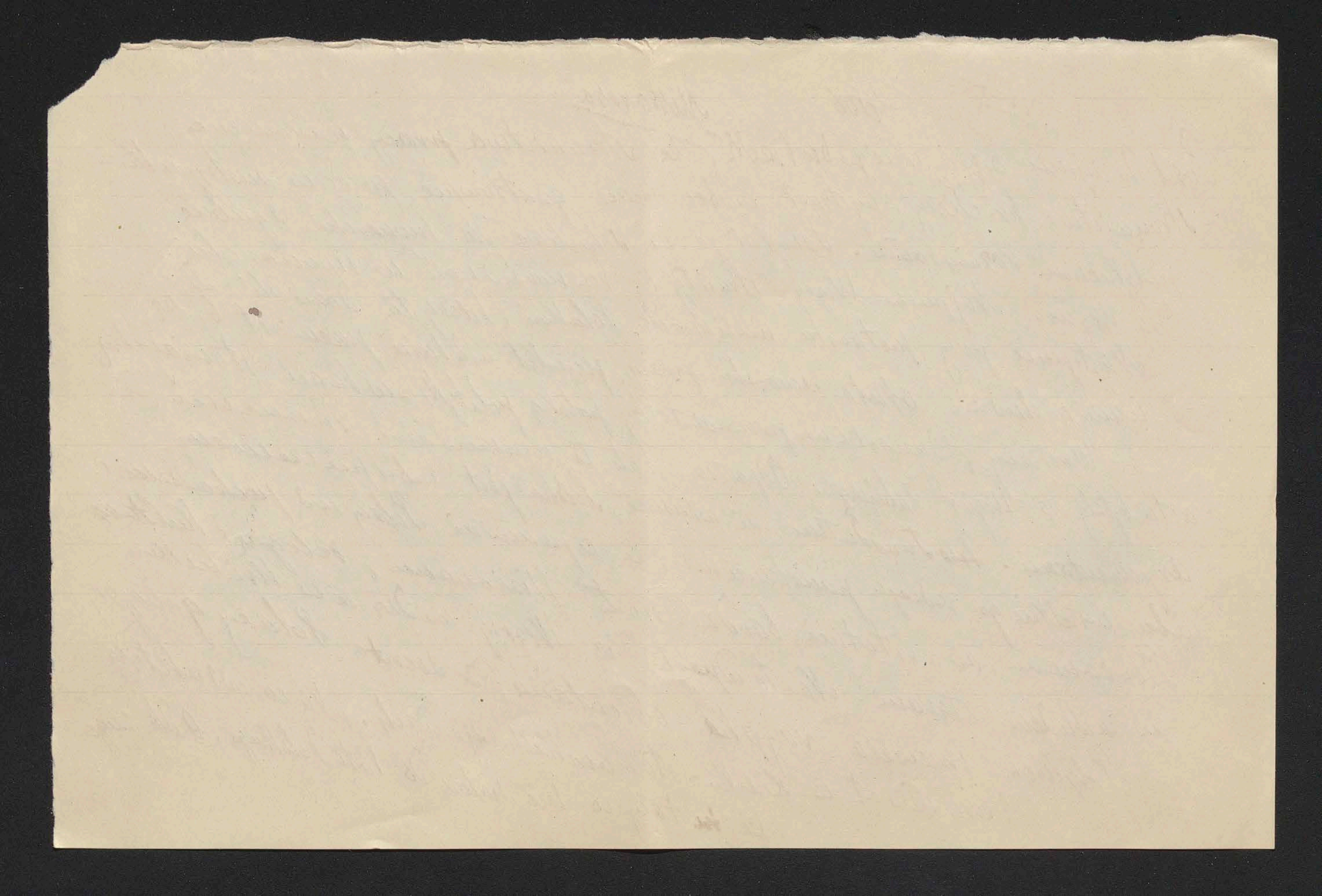

Postępowanie austryjacko-węgierskich władz w Lublinie i zajętym kraju nie zadawalnia ludności i przedewszystkiem istotnie porostania podźwigenia, ~~co nie przyczynia i do~~ co szkodzi austryjacko-polskiemu porozumieniu. Ks. Radziwiłł nadmienił nawzajem, iż pożądanym byłby powrót hr. Szeptyckiego na lubelskie gubernatorstwo. Cesarzowa, której powrót hr. Szeptyckiego na lubelskie gubernatorstwo. Cesarzowa, która o tem nie wiedziała wyraziła zdziwienie że Polacy nie przemówili u cesarza za tym powrotem

4121 ~~4100~~ Mossavasa 146

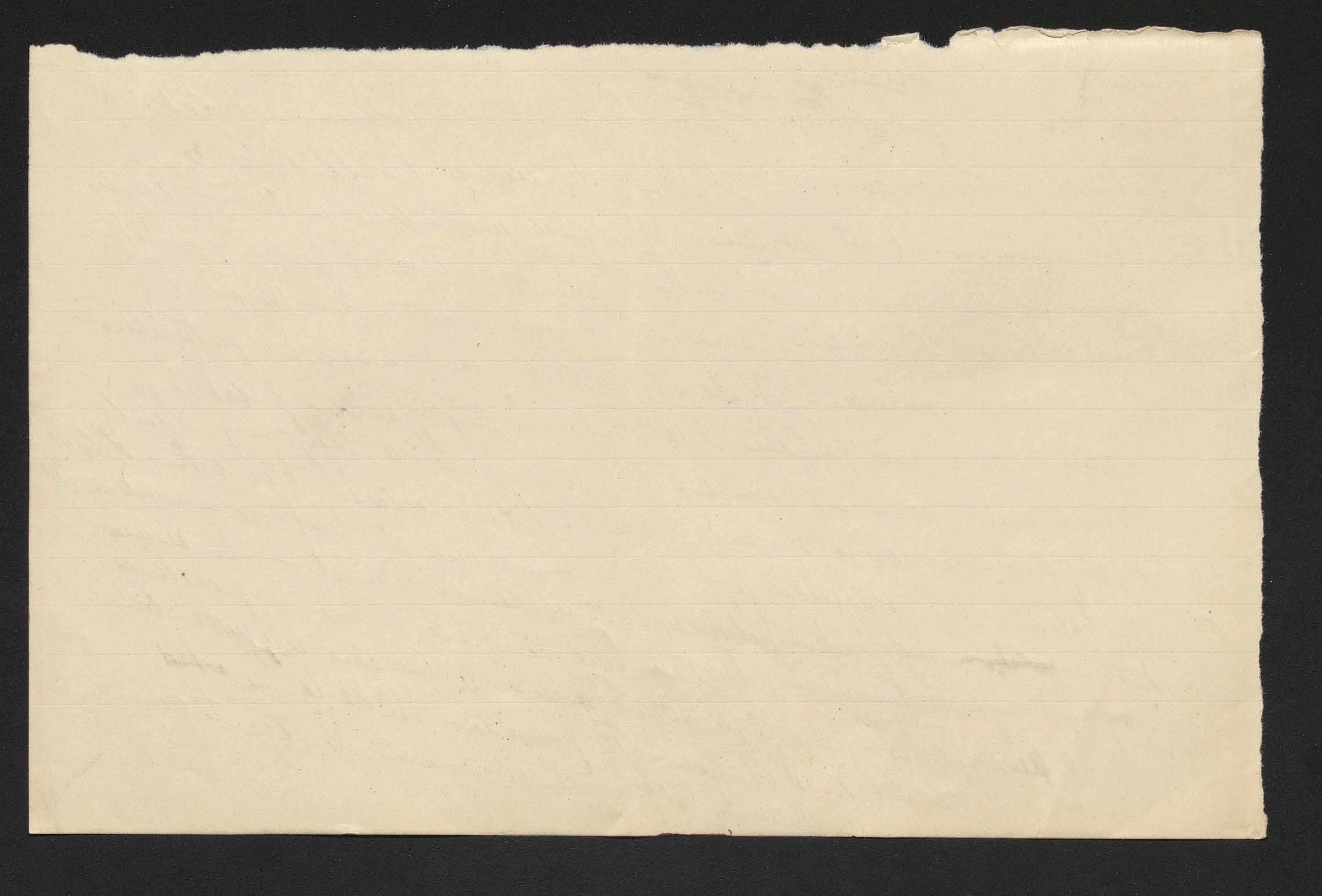
Poseł do sejmu węgierskiego bar. Beck ze stronnictwa pracy narodowej stronnictwa hr. Tiszy, wystąpił wobec mnie gwałtownie przeciw austryjacko-polskiemu rozwiązaniu. Uważał je za szkodliwe dla monarchii i zgubne dla Węgier. Najpierw Węgry straciłyby równorzędność w monarchii. Ustąpiłyby przy piętnastu milionach Polaków, którzy tu dowiedli, że 148 unija chodzi około swoich spraw, punkt ciężkości przeniósłby się do Warszawy, dynastia prowadziłaby polską politykę, w której słowiańską znaczenie a ta byłaby dla Węgier zabójczą. Odparłem całe to rozumowanie, zaznaczając argumentami. ~~Prze~~ Przedewszystkiem że właśnie Polska jest zabezpieczeniem wobec wszelkiego rodzaju panslawizmu, że co prawda Polacy są pochodzeniem i Słowianami, ale istotnie bardzo mało Słowianami, religią i kulturą z zachodem związani. Na to odparł iż Węgry wiedzą że w kołach polskiem przewaga rosyjska orientacja; że zwłaszcza Polacy galicyjscy biorą udział w czesko-słowiańskich zjazdach. Na co odrzekłem iż ~~ta~~ tacy co nie należą do Koła Polskiego. A dla czego

4122

147

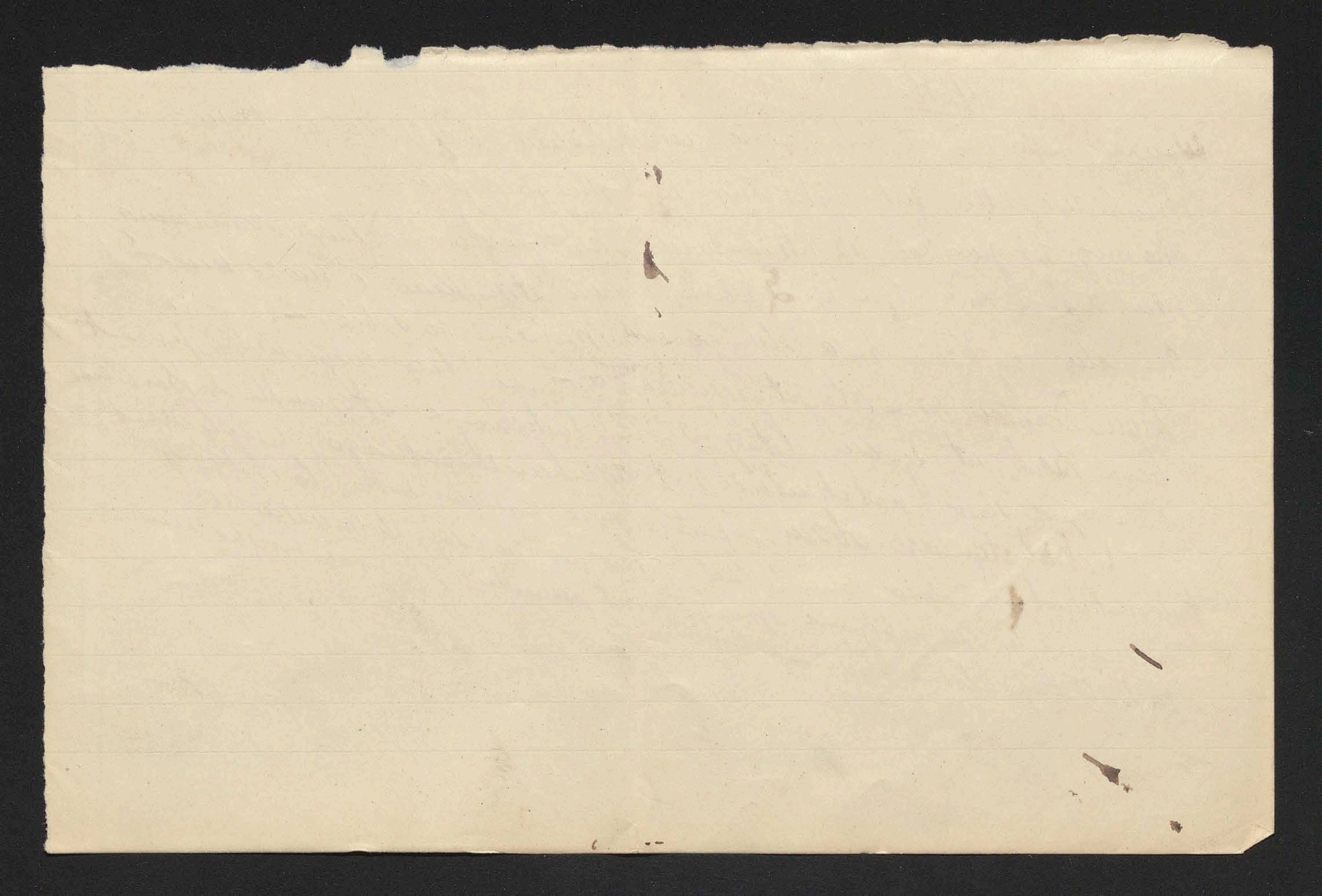
Koło Polskie nie postąpiło ich. Dalej dowodził, że potargnie Polski z monarchią doprowadziłoby ją w końcu do konfliktu z Niemcami. – Chciał w sejmie postawić interpelacje w powyższym kierunku, lecz odradzono mu. Mówił z hr. Tiszą o sprawie polskiej i nie całkiem się z nim zgadza. Jedynie – rzekł – tęgie Węgry z Polską rzecz potoczenie. Polityczna rzecz sprawa. – Gdy obecni zwrócili jego uwagę na potoczenie Galicji w razie nie przyjścia do skutku austriacko-polskiego rozwiązania, ponieważ to milczeniem a zapytany, jak Królestwa Polskiego należy rozwiązać polską sprawę bez Galicji i wyodrębnieniem jej. – Kiedy zauważono, że Wekerle oświadcza się za austriacko-polskiem rozwiązaniem, rzekł: Utworzeniem Królestwa Polskiego rzekł Wekerle wie, że Niemcy nie dopuszczą do austriacko-polskiego rozwiązania a nie chce nie potrzebnie narażać się Polakom. To prawo dzielny Wekerle. – Mówiłby nie przywiązywać znaczenia do całego tego

~~4108~~ 4125

148

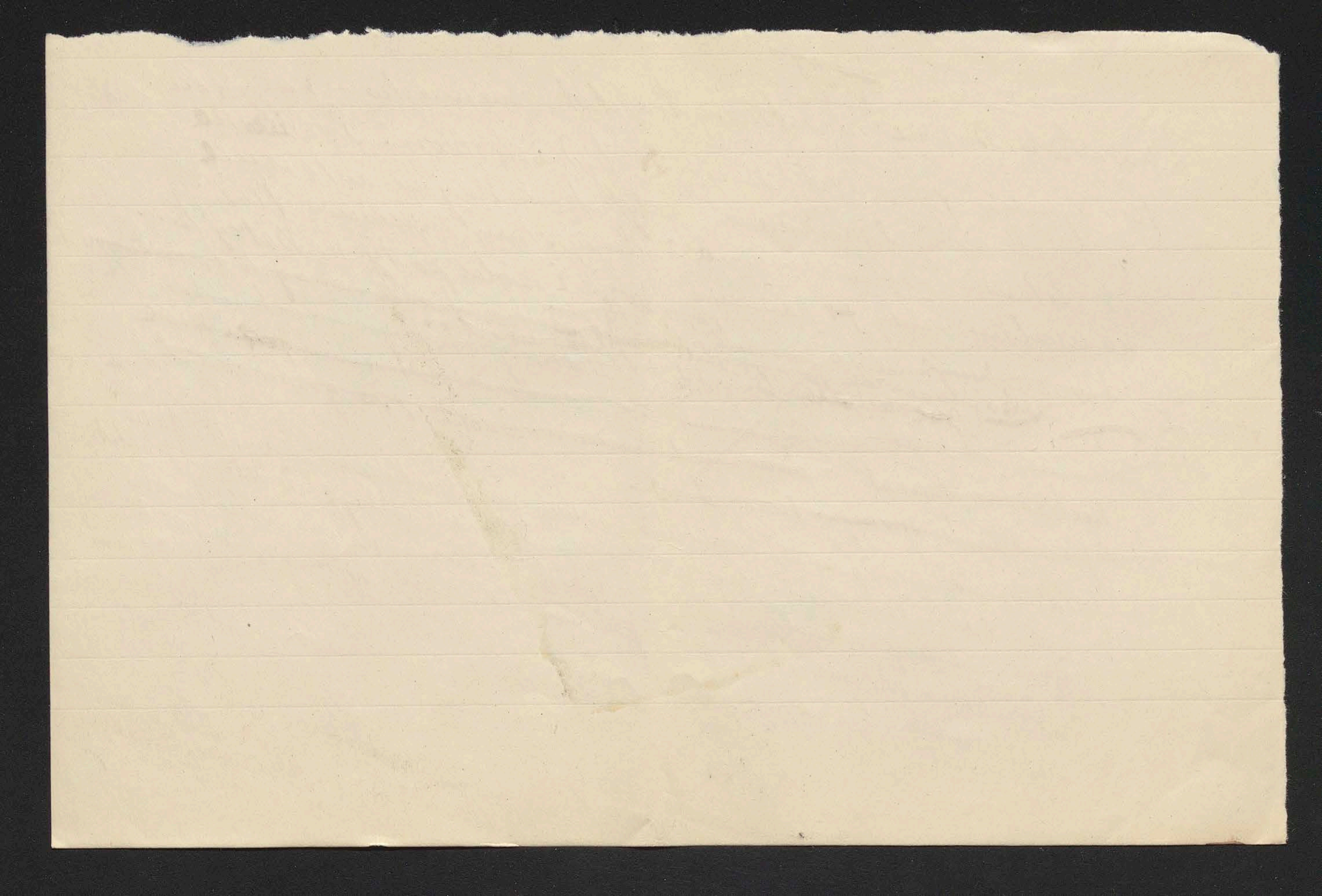
wywoła, ~~gdyby~~ o ileby nie było [illegible] usposobienia i dzielności w tonie
stronnictwa, które jest [illegible] węgierskiego sejmu.—
Nie mogę też pominąć, iż utrzymywanie austryjacko-polskiego rozwiązania
przez rząd i rządy, łączy się z wewnętrznemi stosunkami i może mieć
na celu pozyskanie koła Polskiego oraz zaskarbienie go sobie.—
Dowiedziałem się — i to jest [illegible] — że ten węgierski poseł
baron Beck jest żydem, który ścisłe zachowuje stosunki z Berlinem
i czerpie swoje natchnienia z wszechniemieckiego, względnie
hakatystycznego obozu, popartego przez wojskowe koła. Co się tyczy
tych ostatnich, to podobno cesarz Wilhelm ma już po uszy ich nacisku i
mieszania się w polityczne sprawy; miał powiedzieć, iż [illegible]
są te kapralskie rządy.—

~~4124~~ ~~4107~~ 149

Zawarto w Berlinie dodatkowy traktat niemiecko-rosyjski który wymaga jeszcze ratyfikacji obydwóch stron. Potwierdza on i stanowi samodzielność bałtyckich krajów, wtenczas z Estlandią i Inflantami a z drugiej strony zapewnia Rosji na wszelkie czasy handlowe drogi i wolne porty na Bałtyku.

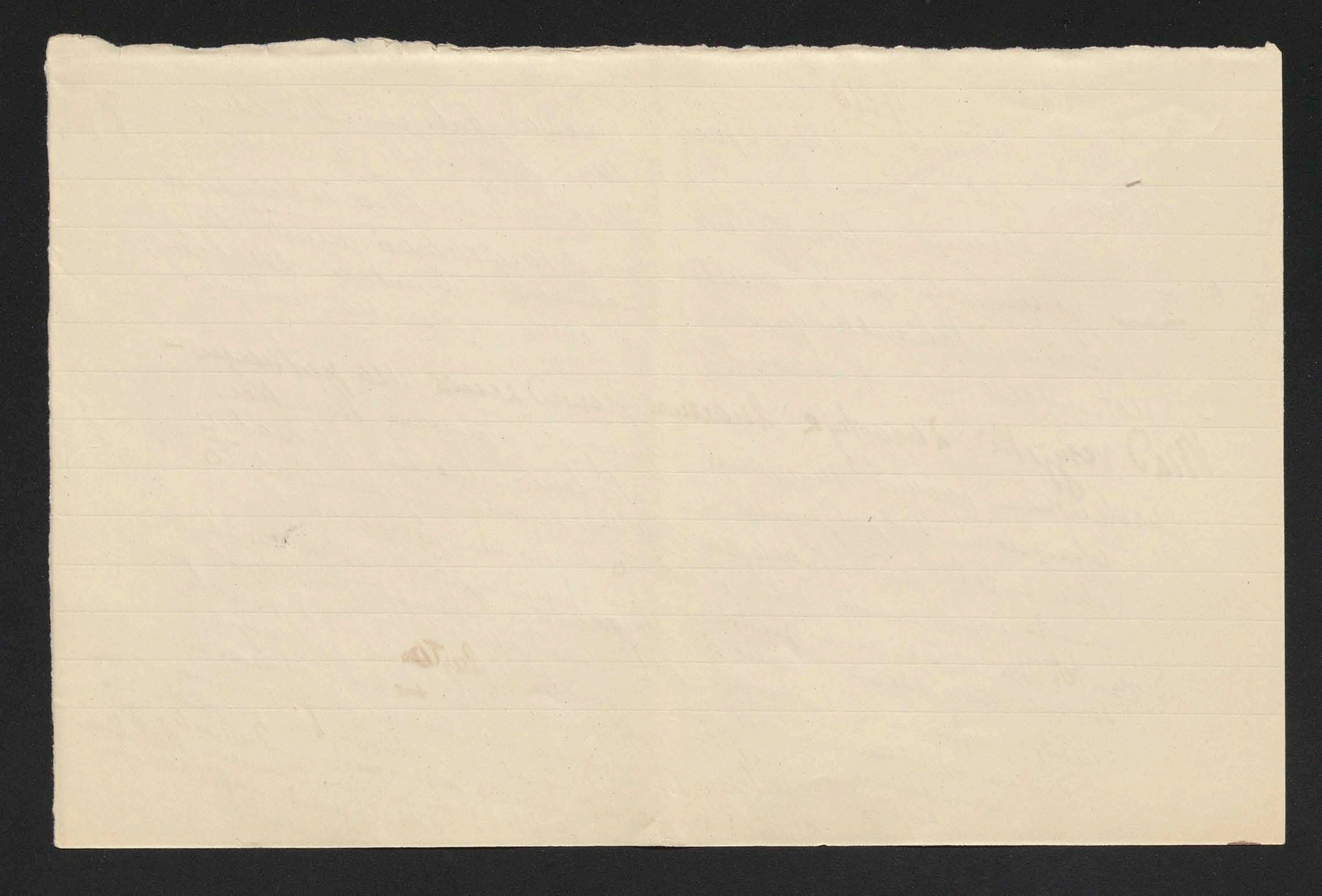
Rosja uznaje nowo powstałą republikę Gruzji na Kaukazie. Innych tam tworzi azerbajdżańskiej i armeńskiej republik nie uznaje. Dodatkowy traktat obejmuje pieniężne rachunki. Z których wynika że Rosja winna Niemcom pięć miliardów marek. Dalsze postanowienia odnoszą się do gospodarczych prawnych i finansowych szczegółów —

~~4115~~ 150

Odkryto w Moskwie wielki spisek przeciw bolszewickiemu rządowi. Stał w związku z jenerałem Alexejewem a środki w znacznej mierze dostarczały mu mocarstwa Porozumienia. Osmiu przywódców spisku aresztowano, i rozstrzelano między temi naczelnika Polianskiego oraz komendanta 86 pułku strzelców Astawjewa. Spisek rozciągał się na różne w Rosji miejscowości.

Rząd rosyjski zwiastuje znaczne powodzenia na północno-wschodnim froncie; zwycięstwo jego wojsk, odparcie Kozaków i cofnięcie się nieprzyjaciela na całej linii. Czecho-słowaki pobici zostali pod Nikołajewskiem, rządowe wojsko zdobyło miasto i postępowało dalej i dotarło do Krasnogóry. Komitet dla stłumienia kontrrewolucji przedsięwziął ostre środki i surowe zarządzenia, liczne aresztowania. Pokonał powstanie Białej gwardji, który ją popierali kontrrewolucjoniści w Petersburgu zostali aresztowani. Rządowe wojsko walczyło na północy z [illegible] Anglji i Francji prowadzili tam [illegible] powodzeniem. W Syberji czeskie, angielskie, francuskie i [illegible] japońskie oddziały brały udział we walkach, bez powodzenia. Działania z niemi rosyjski rząd donosi o dalszych powodzeniach jego wojsk przeciw Anglikom, Francuzom, Kozakom i białej gwardji na północno-wschodnim froncie. —

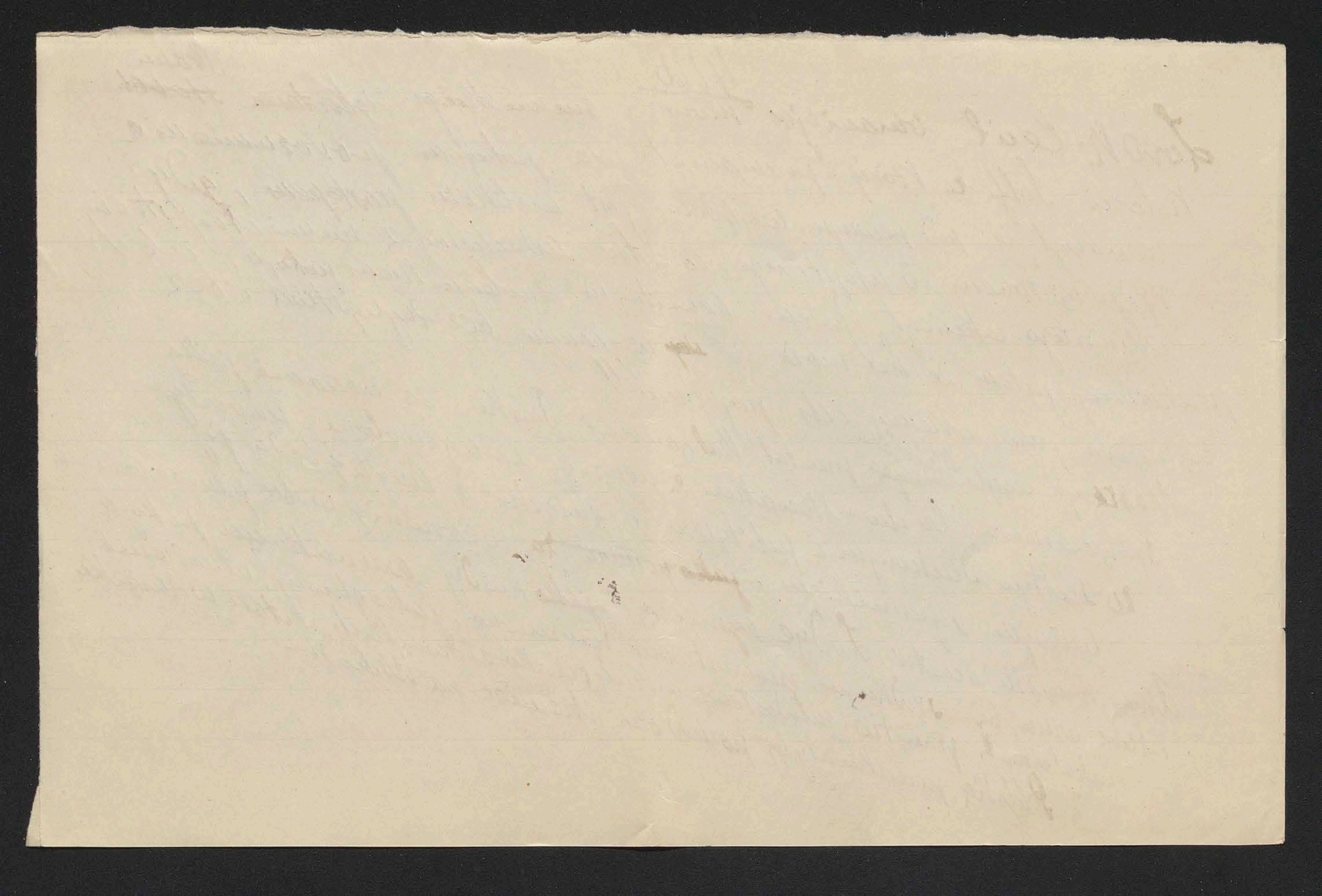

4126 151

Lord R. Cecil omawiając mowę niemieckiego sekretarza ~~Stat..~~ Stanu Kolonii Solf w której przemawiał za pokojem porozumienia zaznaczył, iż pod pewnym względem jest wielkim postępem, gdyż różni się tonem od wszystkiego, co dotąd usłyszeliśmy z niemieckiej strony, Mimo tego zakończył, jestem niezmiennym zwolennikiem pokoju, ale przekonany jestem że nie może być ~~[illegible]~~ uzyskanym bez zwycięstwa i bez uznania przez Niemcy ich pogromu

Masaryk imieniu ~~[illegible]~~ przywódca przesłał Balfourowi dzięki za uznanie jako sprzymierzeńca Czecho-Słowaków i przysięgę że wyzwolone narody w ścisłym duchowym i politycznym związku z Anglią będą jej wiernym sojusznikiem i ~~jako postawią za~~ zawarowaniem wobec pangermanizmu

Amerykański senator Lodge wymienił ~~jako~~ między warunkami pokoju które winny być środkiem mocarstwom narzucone, jako główny, utworzenie niezależnych państw wolnostojących czesko-słowackich, które w związku z Polską przeszkodziłyby pochodowi Niemiec na Wschód.—

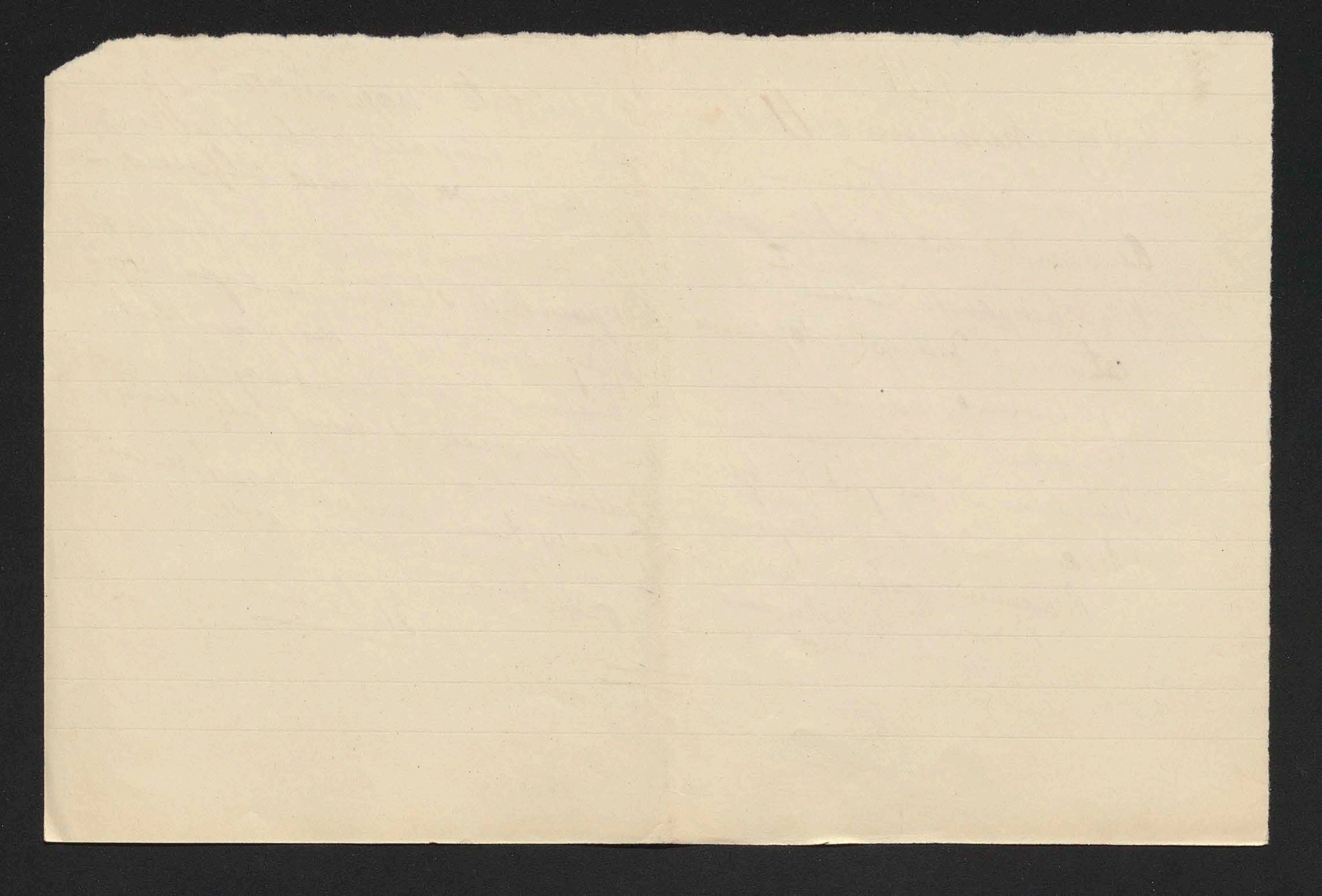

411 ~~7~~

152

Między Niemcami i Hiszpanią nastało naprężenie z powodu
wojny podwodnemi łodziami i zatopienia hiszpańskich statków
Ambasador niemiecki zażądał posłuchania u Króla Alfonsa —
Rząd hiszpański ~~wezwał~~ oświadczył iż widzi się w konieczności zastąpienia
~~Ob~~ w razie dalszego zatapiania hiszpańskich statków, ~~zastąpi~~ zastąpić hiszpańskich
je czasowo niemieckiemi znajdującemi się w hiszpańskich
portach i o tem zawiadomił niemiecki rząd, zaznaczając
jednocześnie, iż nie jest to bynajmniej sprzeczne z neutralnością
którą i nadal ściśle trzymać się postanowił —
Z niemieckiej strony wniesiono przeciw temu zamierzone zastrzeżenia.
Rozpoczęły się rokowania. Coraz mniej trudności, coraz mniej kwestji z wojną
podwodnemi łodziami w. admirała Tirpitza —

31 Sierpnia

~~CLXV~~ C.G.I.

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

7 Września 1918 r.

An Seine des Herrn

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates &c. &c.

153

Stanislaus von Koźmian,

Hochwohlgeboren.

4128-4143

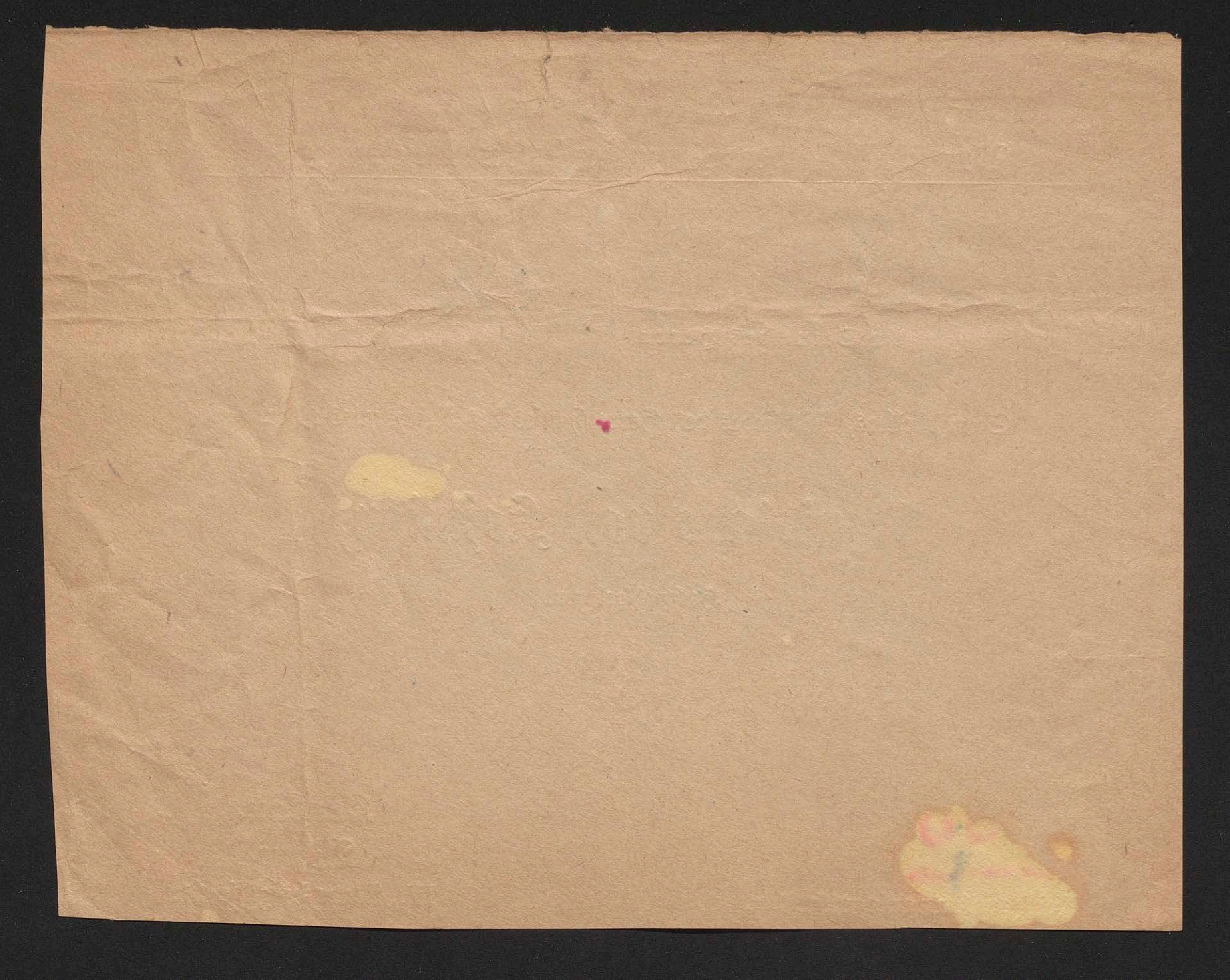
TAGESORDNUNG

Krakau.

Wien,

IV., Mayerhofgasse 11.

In Reichsratsangelegenheiten.

~~RGA~~ RGT 154

Ofensywa sprzymierzeńców
i cofanie się Niemców
„Skrócenie frontu” Sprzymierzeńcy
zajmują spustoszony kraj. Bitwa
z tem samem prawie znaczeniem -
Lord R. Cecil o jednolitości dowództwa
i podwodnemi działaniami wojennemi. -
Włosi rzucają fałszywe banknoty. Czesko-
słowackie złote monety. Stany Zjednoczone
uznają czecho-słowaków. Hindenburga
odezwa o podstępnej propagandzie
nieprzyjaciół. - Dalsze walki i odwrót
Niemców na dawne stanowiska
Austrjacko-węgierskie powodzenie w
dolomitach Tyrolu. - Niemcy opuścili
okolice między Sommą i Oisą. Sekretarza
stanu Huitre, ocena wojennego Wilsona.
położenia. - Dyktatura

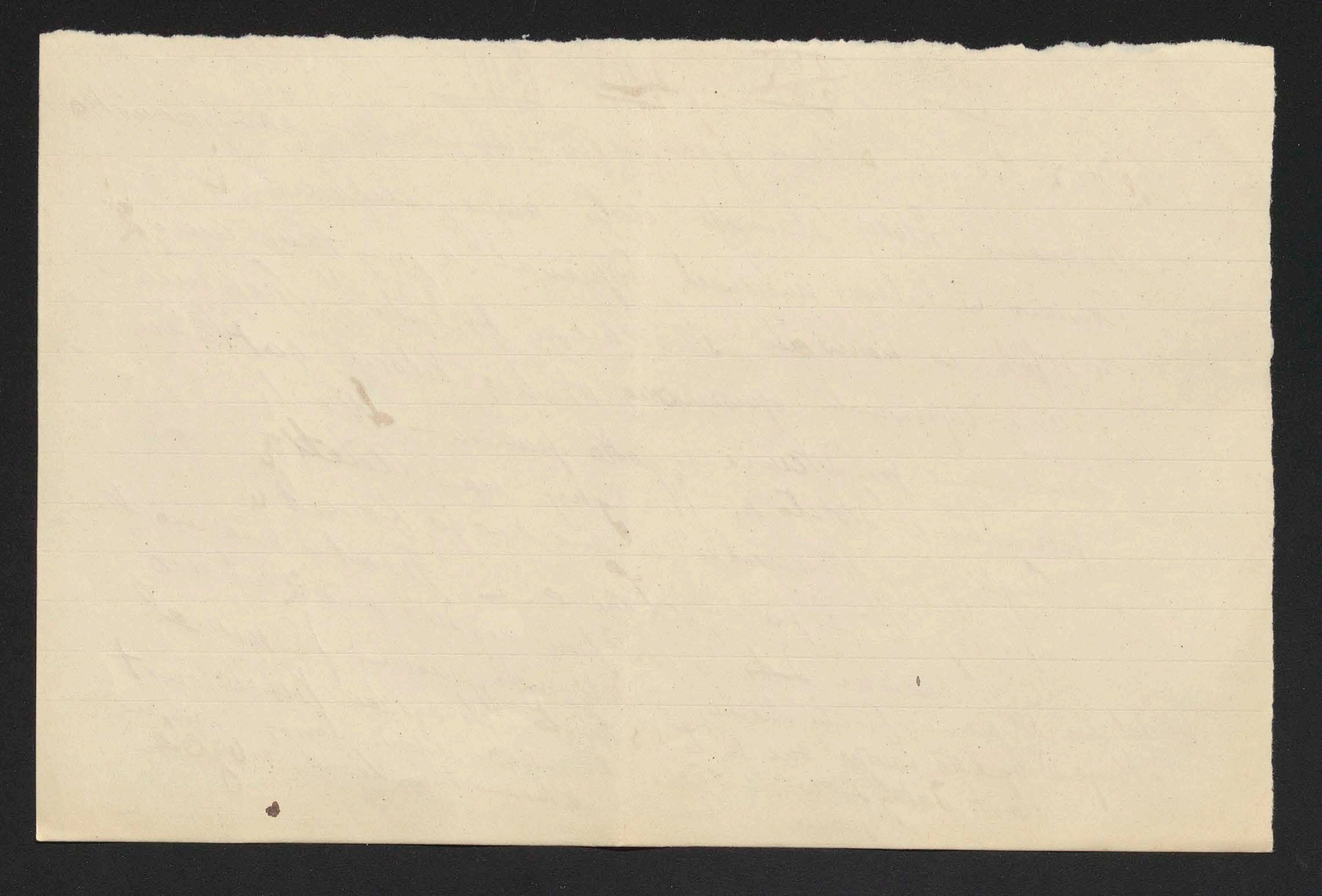
Telegram Focha. – Uczczenie
Zwycięstwa we francuskiej izbie
Sekretarz stanu Hintze, Król bulgarski
i w. wezyr Talaat we Wiedniu –
Oświadczenie Kanclerza we wydziale
pruskiej izby panów o reformie
wyborczej – Zamordo=
Zamach na Lenina w Moskwie. O de=
=wanie Urzyckiego w Petersburgu. Odkryty w
=mokratyzacji i demokracji. Porozumienie
Moskwie spisek dyplomatów Września –
przeciw rządowi. – w angielskiej ambasadzie.
Krwawe zajście
w Petersburgu.
Dymisja prezydenta ministrów Steczkowskiego
Dymisja gabinetu. Odwołanie Rady Stanu
Marszałek Putaski u Hetmana Skoropadzkiego

7go Września

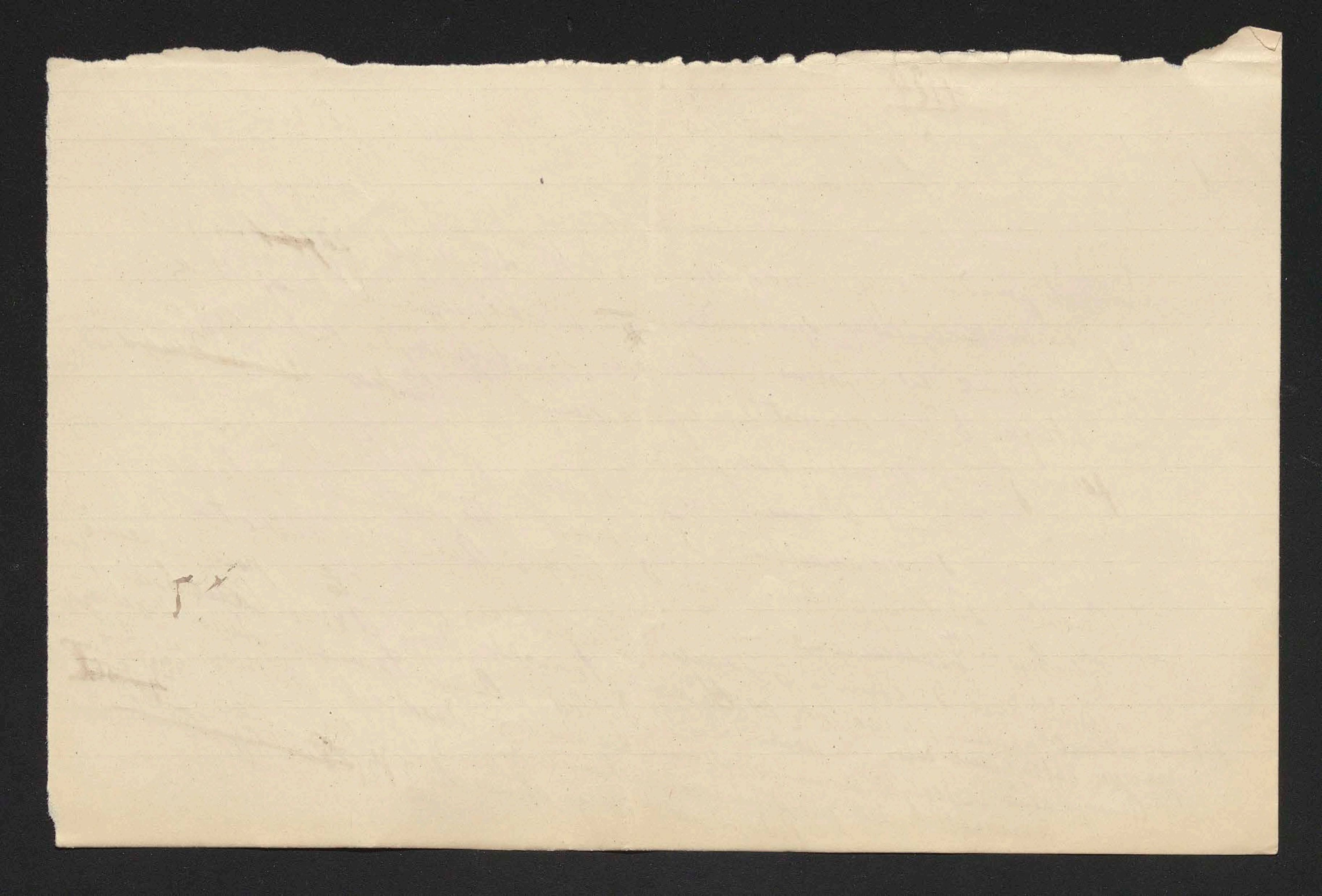
~~4128~~ ~~CLXV~~ ~~4113~~ CCL 155

Przedłużała się bitwa francusko-angielsko-amerykańska z Niemcami, którzy stawiali oporu nieprzyjacielowi i zrywano w wielu miejscach odpierali a przytem uważ się cofali, co nazwali „skróceniem frontu" „Sprzymie rzeniem całkowicie zajmowali opuszczoną okolicę którą z nich zniszczona przedstawia się jako puszcza—. W ich posiadanie dostało się Juvigny nad Ailette Anglicy po „skracaniu" niemieckiego frontu postąpili aż po za Lawe—. Frontu niemieckiego zdołano przetamać ~~[illegible]~~ do 31 tm nigdzie nie

W dalszem skracaniu frontu Niemcy oddali nieprzyjacielowi Kemmel którego zdobycie na wiosnę nie mało kosztowało i ich wysiłek Bullecourt i Ecoust dostały się w ręce sprzymierzeńców. Między Scarpę i Somme Anglicy usilnowo ubiegali niemieckie linie, wogóle

jednak ich uderzenia były bezskuteczne. Między Oisą i Aisne
Niemcy odparli Francuzów.—
Niemcy przenieśli swój nad Sommą front w tył, co w zupełnym
porządku a opuszczoną okolicę, tak zniszczyli, że jest jak
wywarło się niemieckie sprawozdanie.* // Nieprzyjaciel znajdzie
się w ziemi w zupełnie ogołoconym, spustoszonym // kraju. Zatem przezwyciężanie ~~kalemknosć~~
w którym będzie musiał się uporządkować
jeszcze jednej zimowej kampanii
Biuletyn z 2go donosi o ciągłych tych samych walkach i o Peronne
zajęciu przez sprzymierzeńców Peronne. Na południu Peronne zacięta się
Anglicy zdobyli okolicę. Między Oisą i Aisne rozwinęła się przewagami
ofensywa Francuzów.— Tamo. Anglikom powiodło się Arras-Cambrai Marokańczycy
Biuletyny z 3 i 4 mówią to samo: po obydwóch stronach drogi Arras. Francuzi Nieprzyjaciel
sitami wrócił niemiecka piechotę po . Między Oisą i Aisne Niemcy odparli ich. Cecil ~~Anglicy~~ wyparł
po czem zatrzymano dalszy ich pochód. W niektórych miejscach niemiecką linię nad Ailettą.— ~~Cecil~~ ~~...~~
i Amerykanie uderzyli.
nacisnął nieco przedtem niemiecką linię
Podczas politycznego obiadu Lord R.

4120 157

Długą mowę w której żądał jednolitości gospodarczego [‡ Niewątpliwie]
sprzymierzeńców, za przykładem jednolitości dowództwa która tak
pomyślny nadała obrót wojennym działaniom, i ~~żądał~~ zachęcał do
tej jednolitości podczas i po wojnie. Między innemi rzekł:
„Wojna ~~[illegible]~~ podrzędnemi działaniami było omyłką i sprzymierzeńcy mogą
się zaopatrzeć w środki żywności i prócz tego mogli jeszcze
przewozić ~~[illegible]~~ morzem wielkie armie dla walki z Niemcami
Bezsilnemi są co do tego podrzędne także. Pomimo tego rozporządzalne
statki nie są dostateczne dla zastosowania siły którą sprzymierzeńcy n.
~~[illegible]~~ rozporządzać by mogli, gdyby ~~więc~~ ich mieli więcej ~~statków~~.”

Włoscy lotnicy ~~[illegible]~~ rzucili w różnych miejscowościach Austrii fałszywe
austryjacko-węgierskie banknoty. Coś podobnego do fałszowania monety
przez Fryderyka W.

‡ Mocarstwa zachodnie wybiły złote ~~[illegible]~~ monety czesko-słowackiego
państwa, z czeskim napisem i z wizerunkiem Hradczyna – znajdują
się w rękach Czechów w Austryi. – Stany-Zjednoczone uznały
tak samo jak Anglia Czesko-słowaków za sprzy-
=mierzeńców i wojującą stronę oraz Radę-Narodową
~~[illegible]~~ czeską w Paryżu

3600
2000
5600

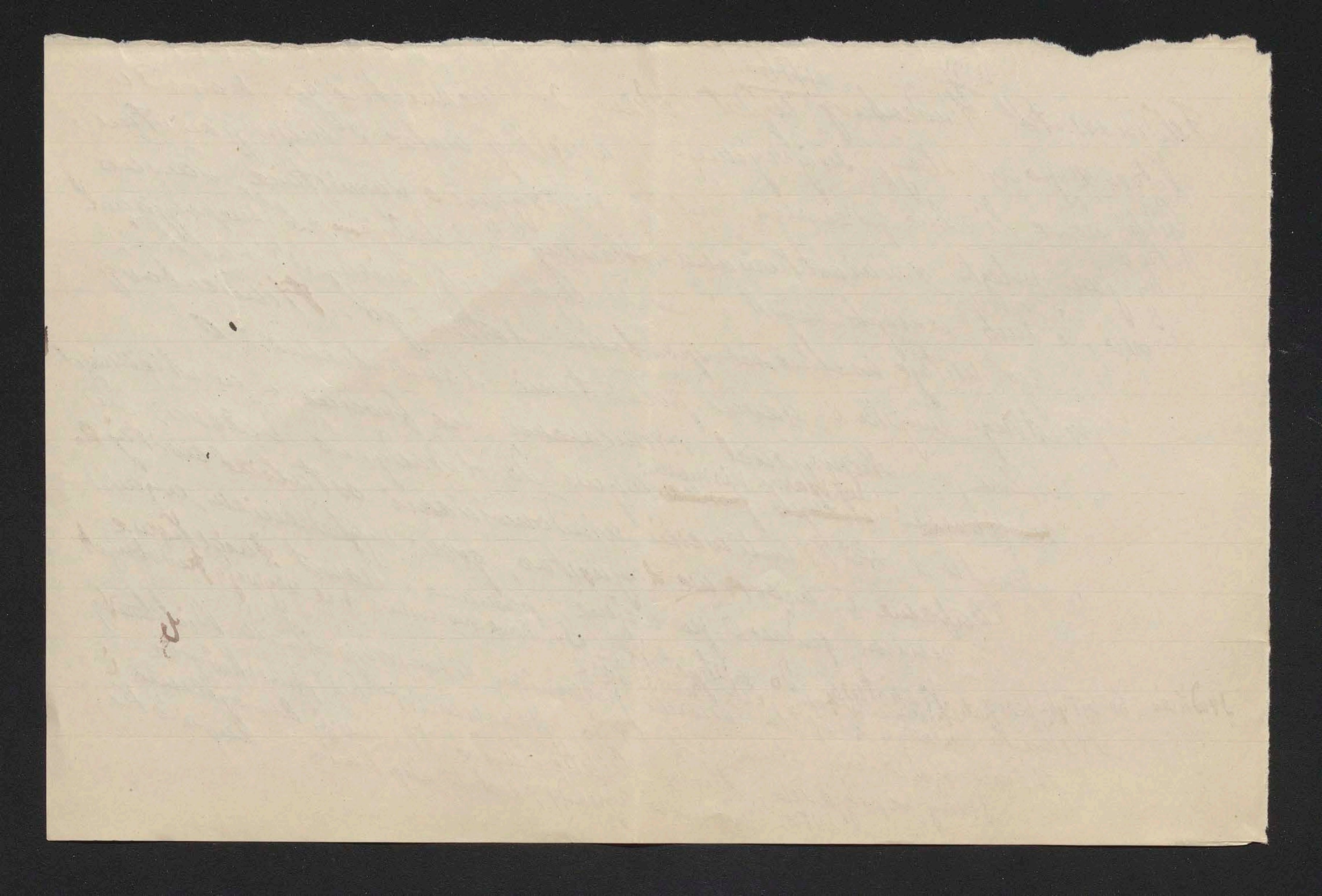
~~1900~~

1200
500
1700
3600
5300

4131 ~~4116~~ 158

Feldmarszałek Hindenburg wydał odezwę do niemieckiego narodu: „Wtóry rozpoczął [illegible]. Znajdujemy się w ciężkiej walce z nieprzyjacielem. Gdyby jedynie liczebna przewaga miała rozstrzygnąć o zwycięstwie, dawno by już polegli rozczarowani [illegible] Niemcy" — i dodaje, że „nieprzyjaciel wie, że duch naszych wojsk i narodu czyni ich niezwyciężonemi". Dlatego usiłuje wszelkiemi sposobami zatruć go. Hindenburg przestrzega wojsko i naród przed temi zamachami i w Niemczech i wypiera je. Nieprzyjaciel rozrzucaniem na froncie pismami ~~[illegible]~~ wzywa do zdrady, do dezercji, do [illegible] buntu a [illegible] wiadomościami ostrzega [illegible] zaufanie i wiarę we zwycięstwo; grozi upokorzeniem, [illegible] nawet ciężkiemi [illegible] po wojnie; namawia [illegible]. Środkowe mocarstwa nie używają podobnych środków, bo byłyby bezskuteczne [illegible] do [illegible] ich [illegible].

Niemiecki [illegible] z 4-tej [illegible] zamiast pozbawić się nieprzyjaciela do Richebourg [illegible] bez przeszkody ze [illegible] aż do Manancourt. Niemcy cofnęli swoje stanowiska [illegible]. Między [illegible] i Aisne Francuzi, Amerykanie i Anglicy [illegible] strony nieprzyjaciela. [illegible] odnieśli wypady, zostali odparci.

~~4117~~ 4132 159

biuletyn z 3 września w istocie nieco świetle przedstawia, dobrowolne
i bez przeszkód cofanie się Niemców. Zapisuje że nieprzyjaciel ciężko
pobitym został na swoich obronnych stanowiskach, tak że musiał
je wszystkie opuścić; wzięliśmy do niewoli dziesięć tysięcy ludzi,
Kroczymy dalej. Kanadyjskie wojska zdobyły silnie przez ośmiumaszyne
umocnione przez Niemców stanowiska. Angielskie stanowisko
i szkockie wojsko zdobyło tak nazwane Hindenburga stanowisko nieprzyjaciela
Postąpiliśmy naprzód i w skutku raptownego cofnięcia się — Nasza
Dostał się w nasze ręce bogaty łup, wojennych zapasów. — 3go t.
artyleria zadała ciosy uchodzącemu przeciwnikowi. — zdobyły zwrócone
Na włoskim froncie górskie oddziały austryjacko-węgierskie Montello
na Włochach Punta San Matteo oraz Monte dokonanym został w
lodowaty szczyt 3502 metrów. Działy tam ogniem 3go
odmiennych lodowcach i śniegach między Yprem i La Bassée. Między
biuletyn z 5go Zapisał że Niemcy nieprzyjacielskiego wypadu spojrzymy zrzucili
=pili wobec nieprzyjaciół Scarpą i Sommą

4137 ~~4117~~ ~~4118~~ 160

Zetknęli ~~Starli~~ się z nowemi nie ~~nie~~ Niemcy stanowiskami

Niemcy opróżnili okolicę między Sommą i Oisą

nieprzyjaciel ją zajął. Armia Następcy tronu ~~opuściła~~ opróżniła

obronne stanowiska poza Vesle. –

W przemówieniu do wiedeńskich dziennikarzy sekretarz

stanu, admirał Hintze między innemi powiedział: „Jeżeli

czasem zwracamy się naszemu laurów i triumfów i że

strategicznych względów zarządzamy cofnięcie się wojsk ~~[illegible]~~

to więcie panowie z doświadczenia tej wojny, jak mało trwałe

są takie zmiany. Takie zdarzenia są niewielkiemi jak

widzieliśmy to na Wschodzie, w Galicji i Wschodnich Prusach.

Dlatego ~~[illegible]~~ też ~~i~~ nie mamy żadnego powodu

tracić nadziei!!" –

Prezydent Wilson mając na oku jedynie zwycięstwo nie ufa się przed ostrzeżeniami. Objął

najostrzejszych środków sprzecznych z wolnością i republikańskiemi zasadami, poskramia i karci państw

pomimo dyktatura i z całą bezwzględnością i niewzruszenie zdąża do celu z anglo-saksonskiemi

i państwo a niewzruszenie wytrwałością – Marszałek Foch telegrafował do prezydenta

– Rady Miejskiej „Niemiecka ofensywa przełamana.

„Niezbłaganie ścigać będziemy

nieprzyjaciela"

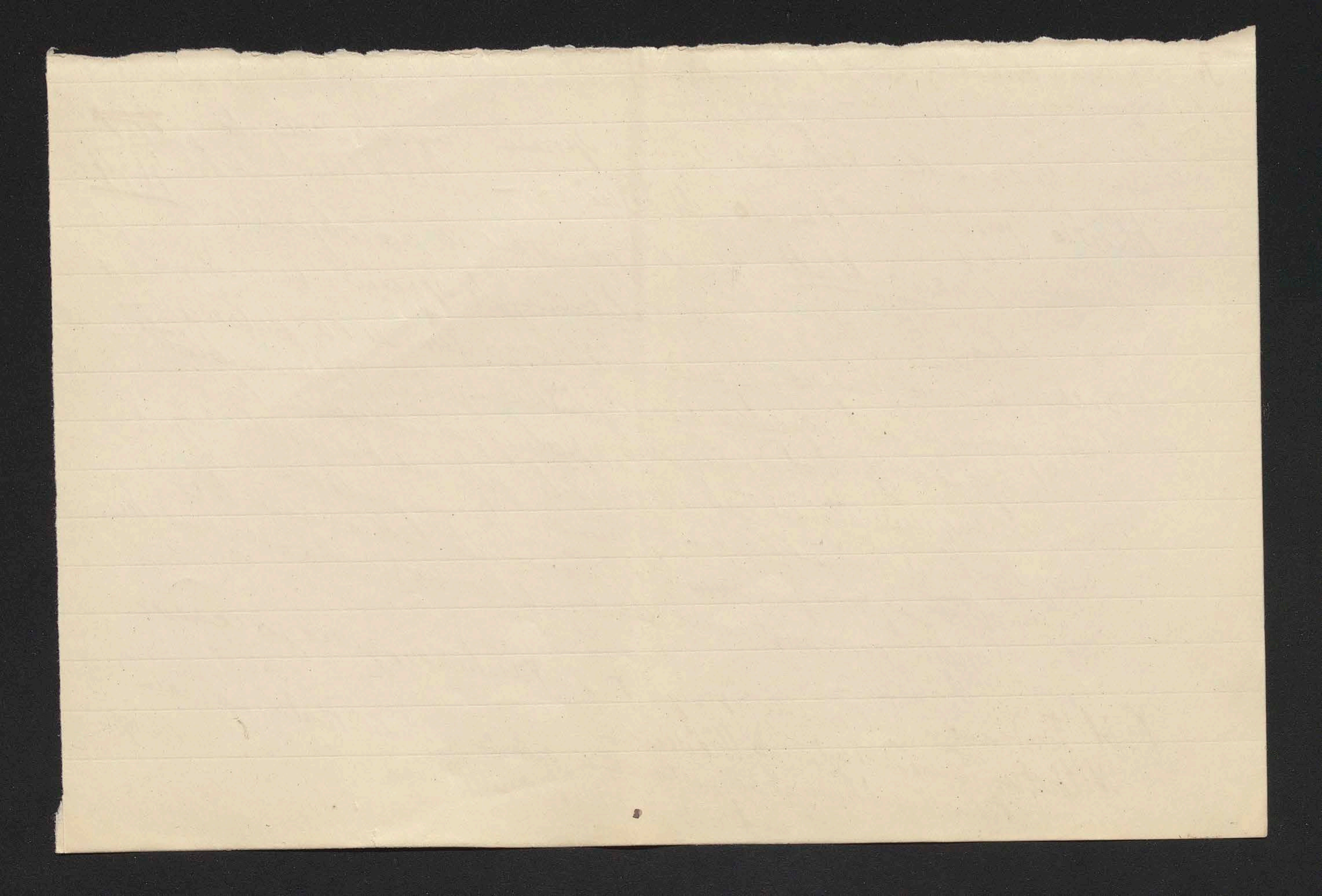
Przy rozpoczęciu obrad izby prezydent Deschanel i Clemenceau święcili zwycięstwo francuskich i sprzymierzonych wojsk nad barbarzyńcami—

~~4119~~
~~4174~~
161

Nowy niemiecki sekretarz stanu spraw zagranicznych Hintze przybył 3 t. m. do Wiednia.— Nie tylko jak twierdzi Fremdenblatt aby się przedstawić po objęciu urzędu, także dla omówienia politycznych spraw; wielkiego znaczenia polska—Ukraina pierwsze miejsce zajmie, wielkiego zapadnie—pisze Fremdenblatt. Rozstrzygnięcie w niej zapewne nie zapadnie—przedstawiciele już dlatego że o ile dotąd wiadomo, polscy przedstawiciele nie wezmą udziału w tych rozmowach. Ale ma być zrobiony nowy krok w kierunku rozstrzygnięcia. Sprawa polska nie będzie jedynym przedmiotem narad ale także widoki pokoju oraz pogłębienie austryjacko-węgiersko-niemieckiego sojuszu—

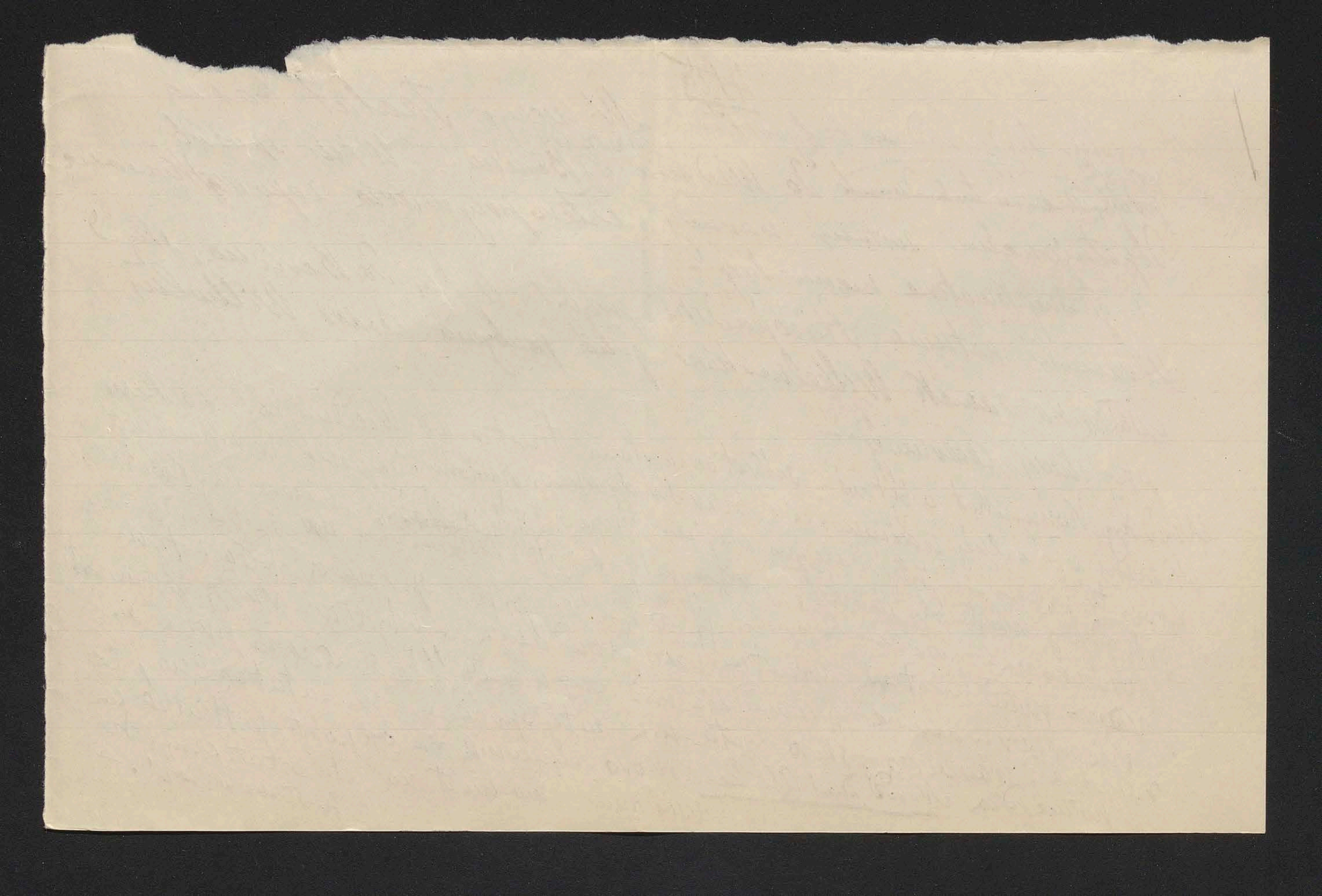
Król Ferdynand bułgarski przybył z Nauheim, gdzie go cesarz Wilhelm odwiedził, do Wiednia—

Cesarz Karol przyjął na posłuchania sekretarza stanu Hintze, po czem udał się do Wiednia i w Burgu odbył dłuższą naradę

z Królem Ferdynandem bułgarskim. W. wezyr Taalat basza
przybył ~~przybędzie w tych dniach~~ do Wiednia skąd udał się do Berlina. W ten sposób
Dopełnionemi zostaną narady czteroprzymierza zapoczątkowane
w głównej kwaterze niemieckiej. —
Ukraiński hetman Skoropadski przybył 4. t.m. do Berlina, skąd
udał się na zamek Wilhelmshöhe gdzie przebywa cesarz Wilhelm
przy chorej cesarzowej. —

Urzędowy komunikat o bytności sekretarza stanu Hintze we Wiedniu jest rzadkim
okazem oficjalnej naiwności i biurokratycznego szablonu. Zapisuje iż rokowania
które tu prowadził były dalszym ciągiem rozpoczętych w głównej niemieckiej kwatery
jakgdyby mogło być inaczej i przyczyniły się do ~~przygotowania~~ rozwiązania w duchu wzajemnego
porozumienia poruszonych spraw. O tym „zwłaszcza polska sprawa była i tym
razem przedmiotem gruntownego zbadania i obydwa rządy postanowiły
nieprzerwalnie prowadzić nad nią narady". Co się samo przez się
rozumie i narzuca, skoro zgoła nic w tej sprawie nie załatwiono, co
potwierdza Nordd. Deut. Allg. Zei. skoro zapewnia, że pobyt p. Hintza we
Wiedniu nie miał na celu ostatecznych postanowień. —

163

Także zbyteczne zapewnienia. Widocznem bowiem było że w nieobecności Kanclerza i przedstawicieli polskiego względnie mogły być powzięte ostateczne postanowienia. —

4136

Pomimo urzędowych zapewnień najlepszego porozumienia jest wymowne p. Hintzego zresztą zarówno nadobnej jak nic nieznaczącej do wiedeńskich dziennikarzy następujący ustęp

„Znalazłem tu i wdzięczny jestem, daleko idącą jednomyślność. Co nas jeszcze dzieli i nad czem przejściowa panuje jeszcze wątpliwość wyjaśnionem i wyrównanem zostanie za pomocą przyjacielskich rokowań"

Prawdopodobnie odnosi się to do sprawy polskiej. Ostatecznie zatem jesteśmy tam po pobycie sekretarza stanu Hinthe we Wiedniu, gdzie byliśmy przed jego tu przybyciem —

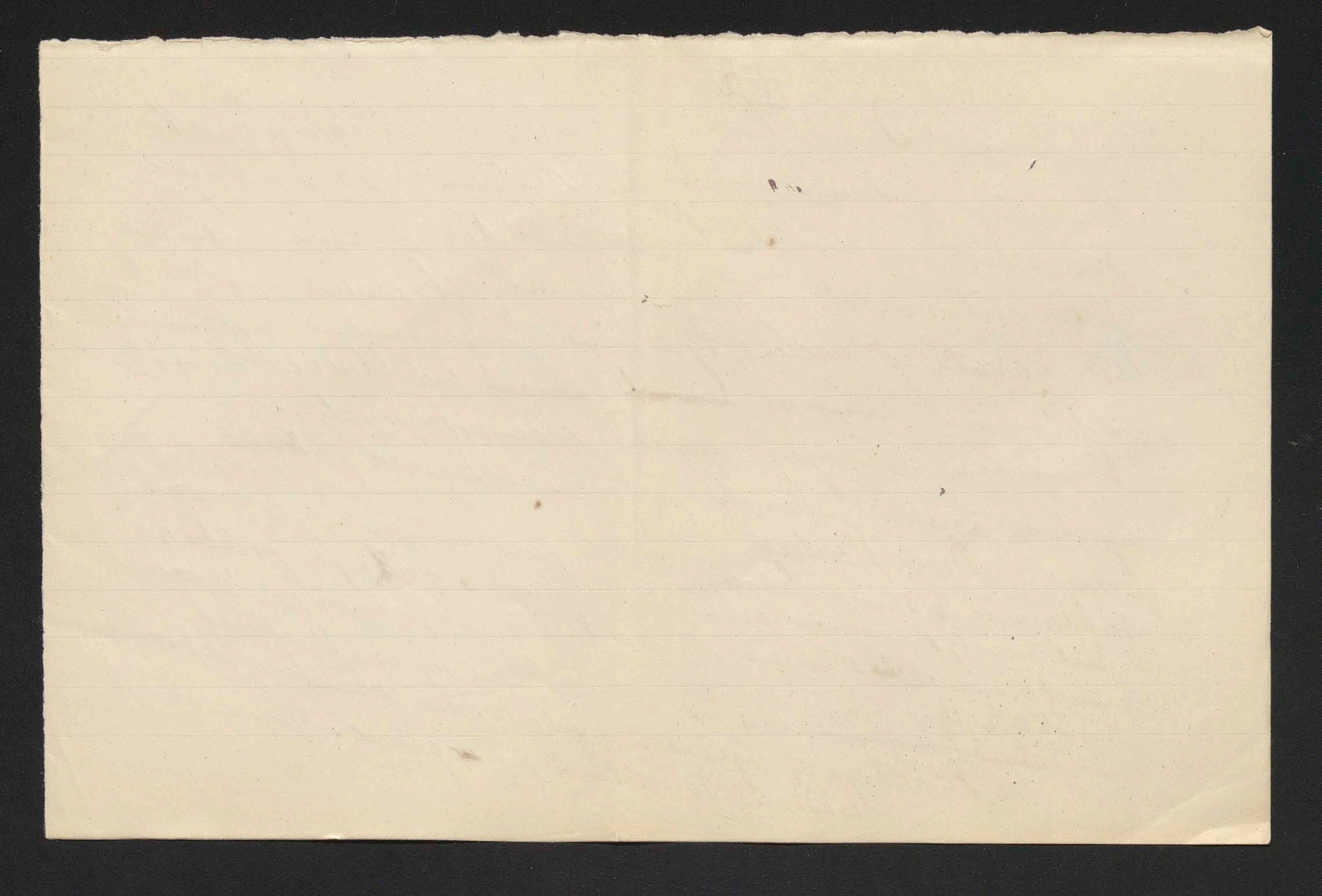
~~447~~ 164

We wydziale pruskiej izby panów, kanclerz i minister prezydent pruski hr. Hertling złożył doniosłe oświadczenie o reformie wyborczej. Powtórzył iż stoi i upadnie z nią; że rząd uchwalonej przez izbę poselską przyjąć nie może i wezwał izbę panów aby szukała i znalazła wyjście zgodne ze zobowiązaniem uczynionem przez Króla w sprawie reformy wyborczej, albowiem nie rozchodzi się tu o tego lub owego ministra ale dalekosiężne zamiary „O ochronę i utrzymanie ~~Króla~~ Korony i dynastii" „Wszelkie wątpliwości odłożyć należy wobec „wielkiego zadania ochrony najcenniejszych dóbr naszego państwowego życia — dynastii i Korony". Kanclerz jednak przy opóźnianiu, nie żąda ~~nakazu do~~ spiesznego postępowania, jednak przy opóźnianiu nie te które warunki załatwienia okażą się mniej korzystne

Dziś jeszcze osiągnąć by się dało — Jawne uznanie że Korona i dynastia mogłyby być wystawione na niebezpieczeństwo ~~w położeniu~~ oraz przestroga Hindenburga mogłyby dać do myślenia o społecznych stosunkach w Niemczech. Jednak organ socjalistów Vorwärts odpycha z oburzeniem obce wmieszanie się i pisze — że potrzebną reformę sami zdołamy do końca bez pomocy zagranicy dodatkowej niemieckiej — wszystkie traktat został obustronnie ratyfikowany —

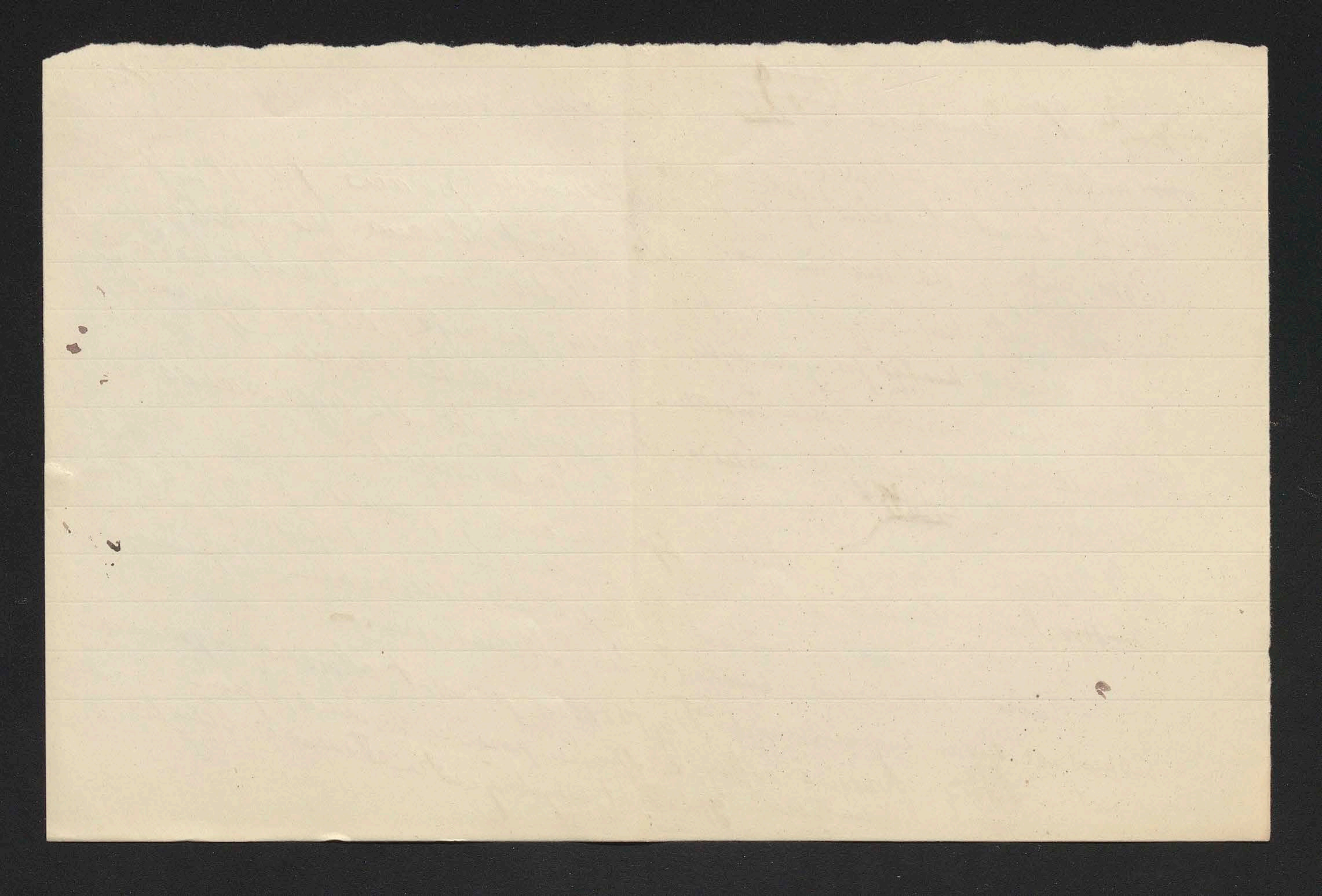
4128 165

W Moskwie - Dwie kobiety należące do rewolucyjnych socjalistów dokonały dwoma strzałami do szczegól-nie zamachu na naczelnika bolszewickiego rządu Lenina który ciężko został w płuca raniony. Lenina spotkał los Marata i wielu krwawych tyranów. Jednocześnie wykonano w Petersburgu morderczy zamach na Urickiego Komisarza ludowego spraw wewnętrznych. Zamachu na Lenina dokonała pochodząca z Kijowa znana terrorystka Dora Kaplan. Wiadomości o stanie Lenina były na początku tygodnia sprzeczne, jedne mówiły o znacznem polepszeniu, inne o groźnym przebiegu, nawet o zgonie stosownie do źródeł z których pochodziły i w celach politycznych. ~~Zamach jednoczesny~~ Dwa jednoczesne zamachy w Moskwie i Petersburgu są logicznemi następstwami rewolucji, dopro-wadzonej do ostatnich jej granic. Rosja nie była

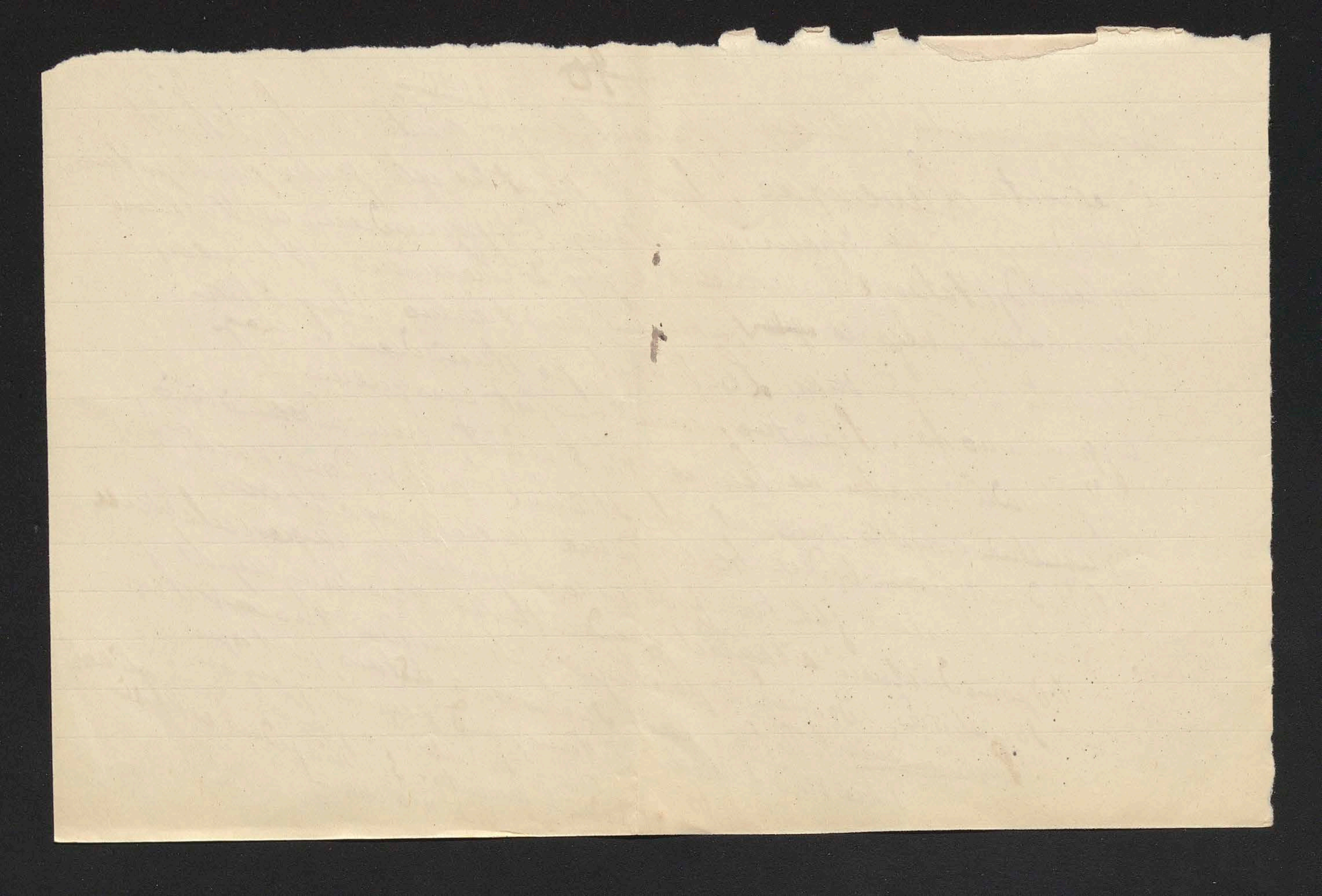
Dojrzała ~~Dojrzałą~~ dla demokracji i ~~s~~ ~~4129~~ ład od początku rewolucja musiała
~~[illegible]~~ przekształcać się w klęskę —
Każda demokratyzacja z resztą jest pogwałceniem prawa przyrody
które polegają na nierówności, ale demokratyzacja niedojrzałego
narodu jest narażoną katastrofą. Platon mówi „Demokracja
jest nader ~~[illegible]~~ przyjemnym rządem; panuje w niej równość
tak samo między nierównemi jak równemi rzeczami"
Właściwie demokracja jest obniżeniem wyższych dla wywyższenia
niższych. Stąd kolejne ~~[illegible]~~ zmienianie jednych przez drugich.
Nad Rosyą zdaje się, że istotnie spospolitowanie pomieści początkę
~~a spor~~ Sprawozdania bolszewickiego rządu zapisują zwycięstwo i
dalsze prowadzenia, we walkach z Anglikami, Francuzami, Japończy-
kami, Korakami, ~~[illegible]~~ Czecho-Słowakami. —
Komisarz spraw zagranicznych Trzytszerin przestał okrężną zagraniczną
notę w której donosi o odkryciu spisku przeciwko rządowi, pod
kierunkiem dyplomatycznych agentów Francji i Angli

166

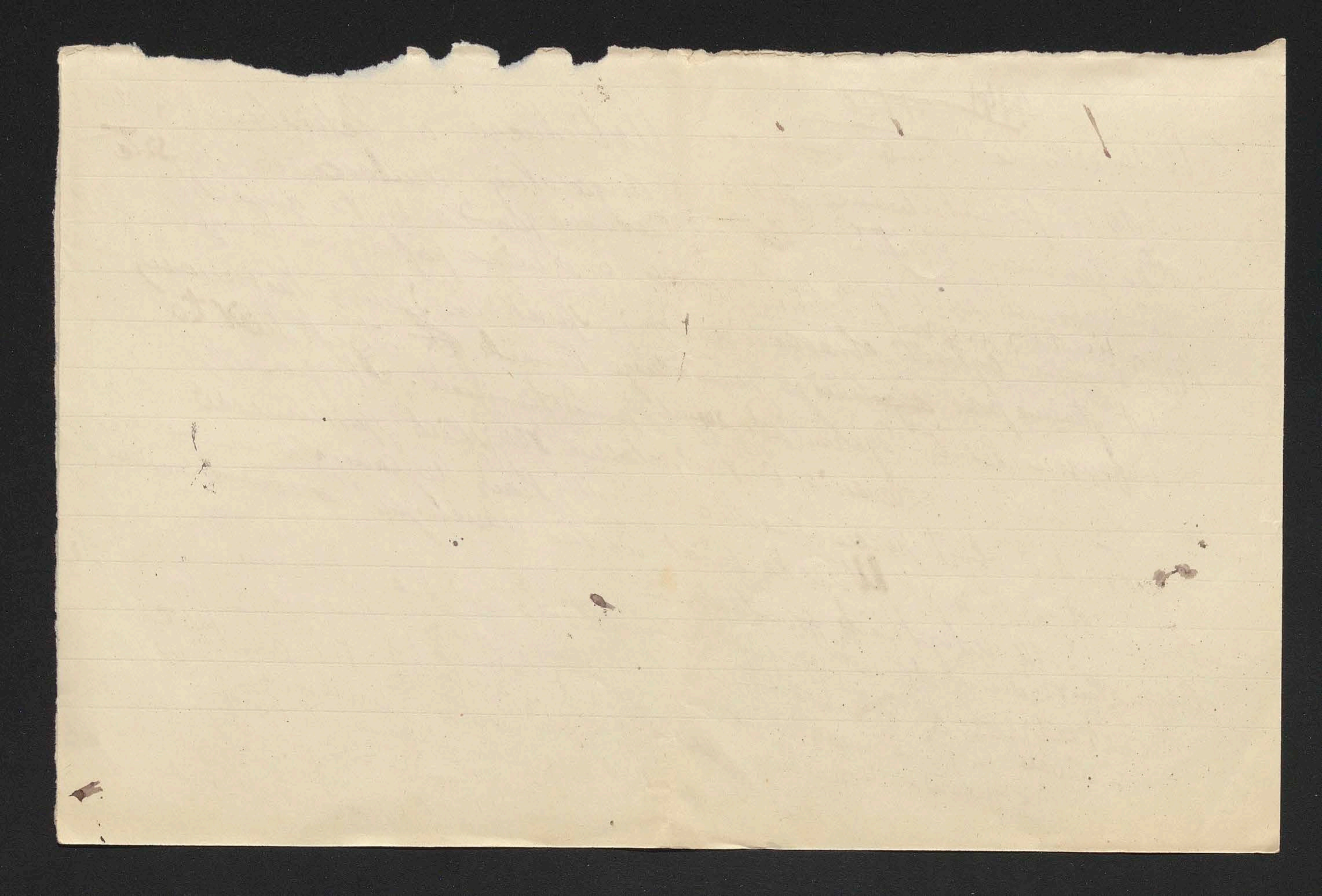
~~4140~~ ~~4140~~ 167

jeneralnego Konsula Grenard, dyplomatycznego agenta Lockhart
i jenerała Lavergne. Spisek miał na celu przede wszystkiem
rządowego wojska opanowanie władzy i zaprowadzenie w Moskwie
wojskowej dyktatury i odnowienie wojny z Niemcami. W tajnem
mieszkaniu jednego ze ~~[illegible]~~ spiskowców aresztowano Anglika na
Okazało się że był nim Lockhart, po stwierdzeniu tego
wypuszczono go. Śledztwo prowadzone jest energicznie.
Z powodu zamachu na Lenina rząd wydał zawiadomienie,
iż ~~wszelkie~~ wszystko zarządził aby stłumić antyrządowy ruch.
Odtąd postępowanie będzie bezwzględnie przeciw agentom imperializmu
mieszczaństwa jak też francusko-angielskiego rewolucyjnego
Odpowiedzialność za zamach spada cała na mocarstwo
socjalistów, zdrajców i przekupionych narzędzi [illegible] postępu
Porozumienia. To też z całą surowością ustawą rewolucyjnego
sobie rząd z niemi i stanie przed trybunałem. Rakowski przybywa z zachodnich mocarstw. Szczęścia jednak w Rosji nie ma ona.—

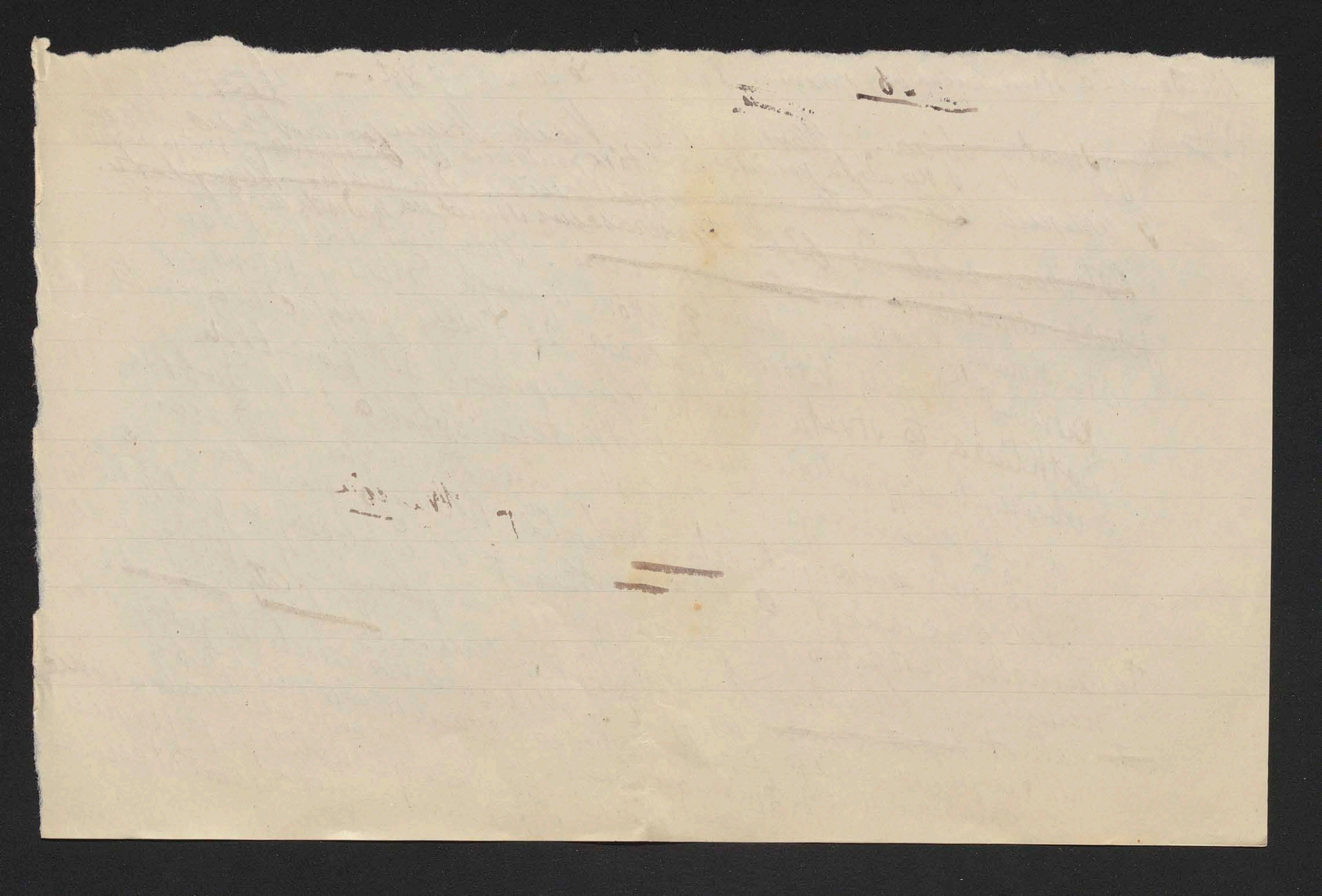
~~4141~~ ~~4120~~ 168

W związku ze zamordowaniem Urickiego w Petersburgu
odbyło się poszukiwanie także w angielskiej ambasadzie. Doszło
do zamiany strzałów. Rządowa czerwona gwardia zajęła gmach
i zabrano znajdujące się tam broń oraz ważne papiery. – Poseł angielski
Kapitan Gromie attaché marynarki –
Rząd rosyjski ogłosił obecnie dowody iż spisek urządzony i kierowany
był głównie przez angielskiego jeneralnego konsula Lockharta
i francuskich dyplomatycznych przedstawicieli. Rozpoczęły
się liczne aresztowania i rozstrzelania rosyjskich spiskowców
Trocki objął przewodnictwo Najwyższej Rady Wojennej. Dowódca
wszystkich wojsk Wacetis miał zostać naczelnym wodzem
na wszystkich frontach. –
Angielski rząd aresztował przedstawiciela bolszewickiego rządu w Londynie
Litwinowa do chwili w której wszyscy angielscy przedsta=
=wiciele w Rosji uwolnieni zostali. Zaniósł też protest
z powodu wypadków zaszłych w gmachu ambasady w
Petersburgu, w razie nie uzyskania żadnej [illegible]
zapowiada iż uczyni odpowiedzialnemi osobiście
członków rosyjskiego rządu i wobec całego
świata stawi ich pod
pręgierz.

Wiadomości o stanie Lenina były sprzeczne. Pewnem jest że do wczoraj żył.—

Warszawska Rada Stanu zwołana na szóstego września nie odbyła posiedzenia które powtórzono na 7 września. Tymczasem smutna nadeszła wiadomość. Prezydent ministrów Steczkowski dotknięty chorobą, która wymaga dłuższej kuracji, musiał wręczyć dymisję którą Regencja ze żalem przyjąć musiała. Dotkliwa to strata dla polskiej sprawy. Od powrotu obecnych wypadków nie spotkałem Polaka tak dobrze z równowagą uważonego i w tym stopniu zdrowym sądem obdarzonego jak Steczkowski, którego miałem za dobrego finansistę a który okazał się wybornym politykiem. Regencja powierzyła tymczasowe zastępstwo prezydenta ministrów ministrowi rolnictwa Dzierżbickiemu.— Cały gabinet ustąpi.— Mówią o różnicach w gabinecie na tle niemieckiego i austriackiego rozwiązania, co byłoby opłakanem i potępienia godnem. Jedyne prawdziwe rozwiązanie wymaga jednolitego poparcia, austriackie i niemieckie jest niemożliwem.—

~~4128~~ 4143

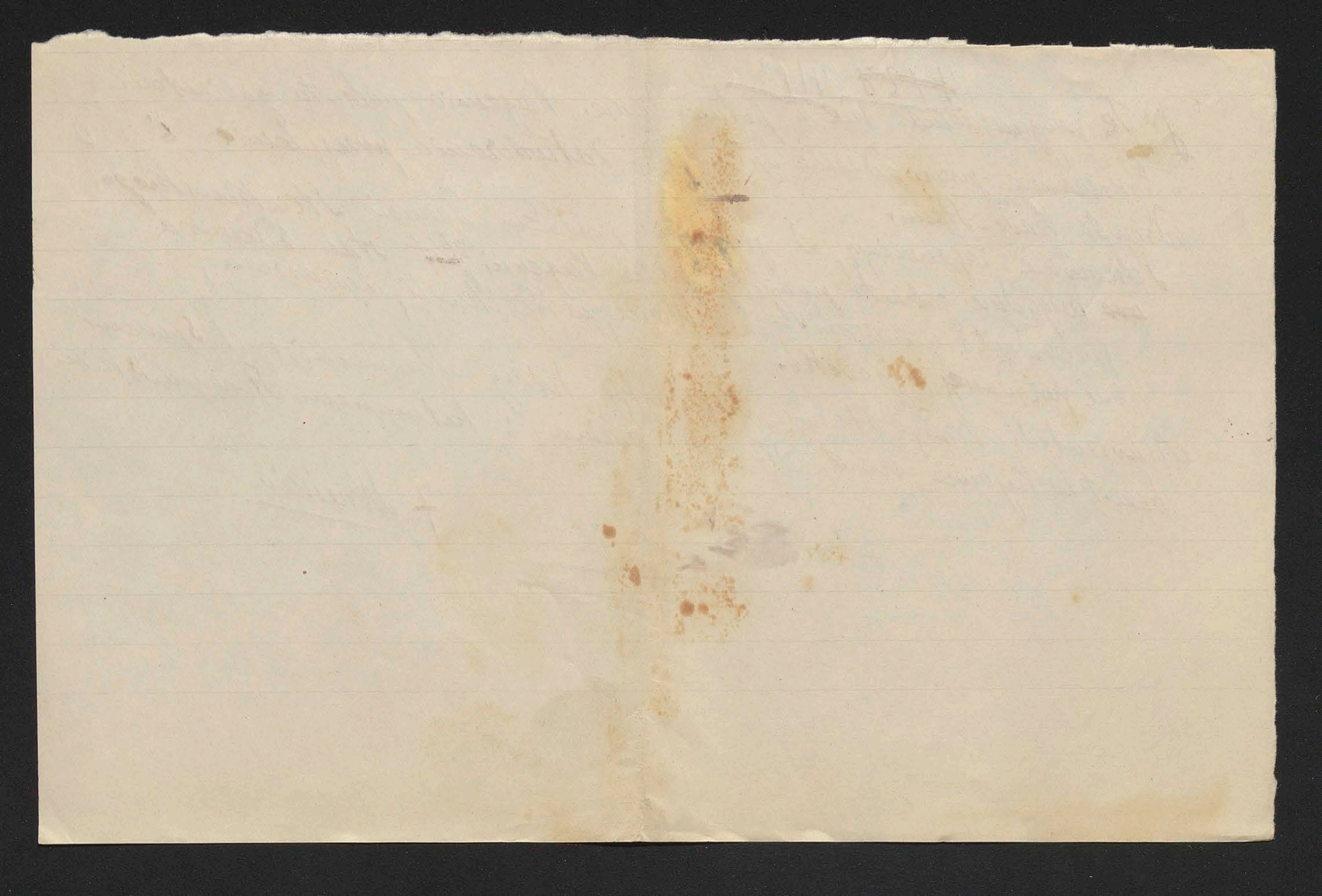
Te przypuszczenia nie są potwierdzone. Regencja poleciła gabinetowi tymczasowe prowadzenie spraw, do zakończenia przesilenia. 170

Wręczyła Radę-Stanu.

Ponownie zapewniają, że jedynym powodem dymisji Steczkowskiego był stan zdrowia ~~...~~ względnie gabinetu przyjęty przez Regencji w tej chwili, zastąpcy prezydenta ministrów — Wielce, w tej chwili, nie pożądany wypadek.

Marszałek Rady-Stanu Potocki który dla osobistych spraw z hetmanem Skoropadskim bawił w Kijowie miał dłuższą rozmowę

7 Września

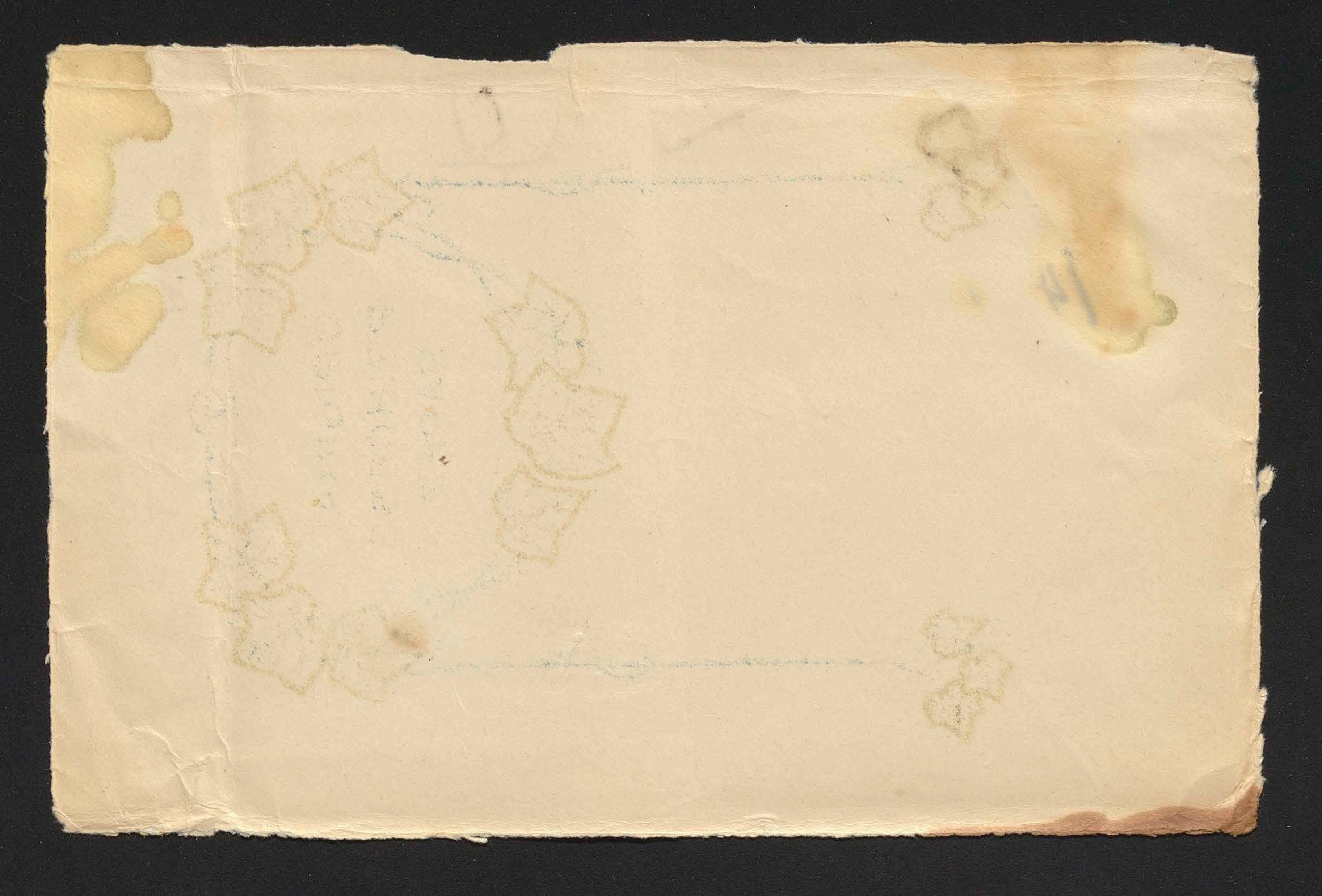
CCII

171

14 Września 1918r

4144-4158

ORIGINAL
PRINCESS
PAPER

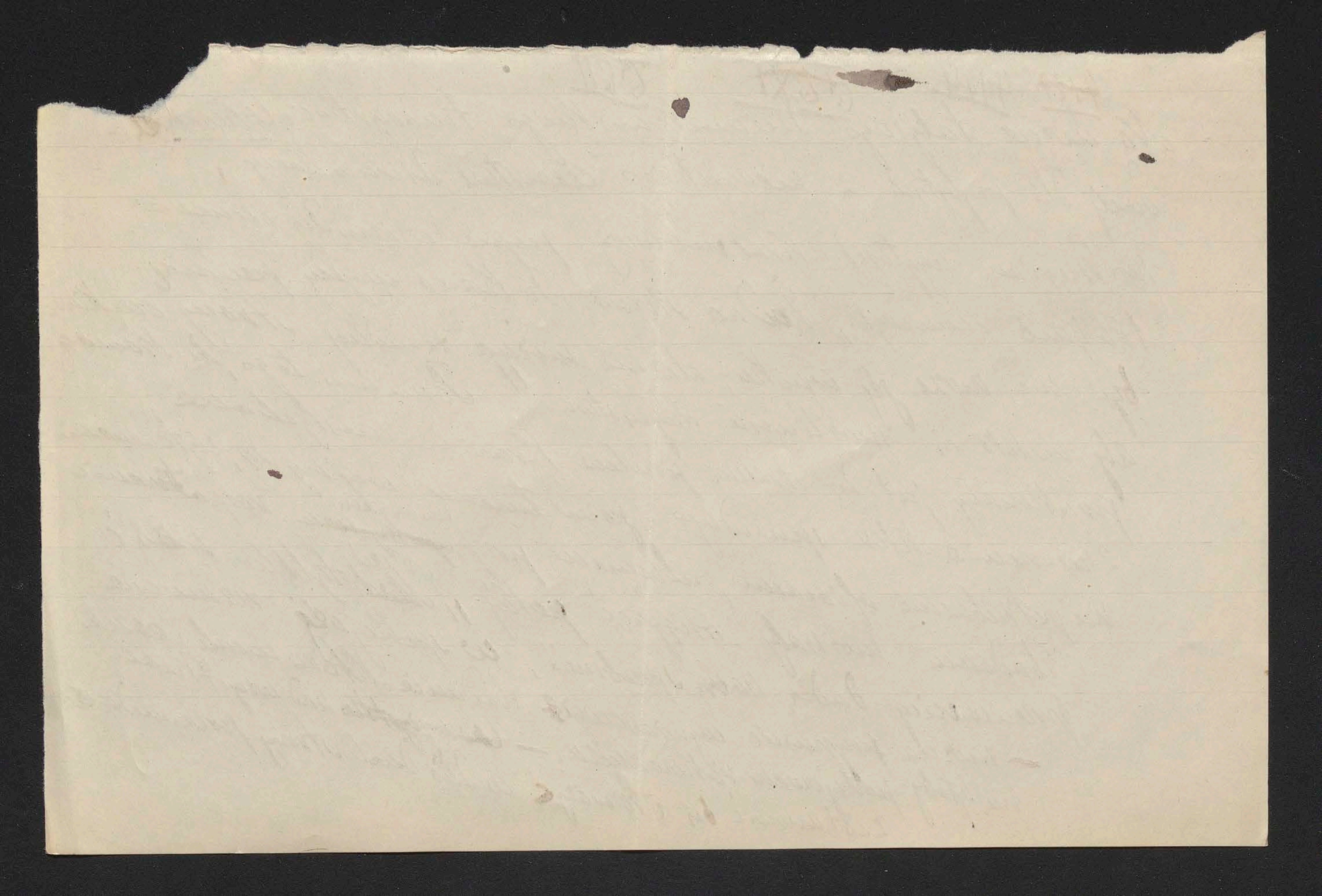

CCII ~~CCXII~~ 172

Przemówienie kr. Bawarii na uczcie dla niemieckich dziennikarzy i nowa pokojowa chęć.—
Zamachy w Moskwie i na Łotwie.
Spitzmüller wspólnym ministrem skarbu.—
Naprężenie na zachodnim froncie.—
Mowa wicekanclerza Payera. Odpowiedź Lloyd-Georgea i Gompersa.—
Niemcy zażądali pomocy Austro-Węgier na zachodnim froncie. Ukazanie się na niem austryjacko-węgierskich pułków. Zaczęły
Amerykanie odebrali Niemcom St Mihiel.— zajęli Thiancourt.— Kanclerz Hertling o bliskim pokoju i prawdziwej reformie wyborczej.—
Wyprawa Włochów z Trypolitanii.—
Zamiana toastów cesarza Wilhelma i hetmana Skoropadzkiego.—
Przemowa cesarza Wilhelma w Essen

Do robotników fabryki Kruppa.—
Stan zdrowia Lenina. Bolszewicki
terror. Kuźnia i Rzeźnia, olbrzymie
chwyty artowicik.— O demokratyzacji
demokracji.—
Przyszły król Finlandii.—
Walka kontrrewolucji z bolszewickim rządem
w Petersburgu. Pożary.— Stracenie
w Moskwie braci Szczastawskich.—
Otwarcie warszawskiej Rady.— Stanowisko
i przesilenie rządowe. Mnogość stronnictw
Niemieckie i austryjackie rozważanie.—
Przykre rozważanie.— 14 września

Na uczcie tutejszego Dziennikarskiego towarzystwa Concordia –
danej dla przybyłych z niemieckiego cesarstwa dziennikarzy,
hr. Burian wygłosił krasomówczy popis i między innemi
trafnie zauważył „Żadna strona do końca wojny pewną
być nie może jej wyniku; ale nie można od żadnej strony oczekiwać
aby wyrzekła się możliwości zwycięstwa" Pomimo tego, hr. Burian
przekonany jest, że straszny pożar krai i miast są zbytecznemi
z niszczenia które spowoduje przedłużenie wojny rozpętania
niepotrzebnemi ofiarami, albowiem przy uważnem Niech tylko nasi
i zbadaniu możnaby osiągnąć pokój" rozmowie
przeciwnicy dadzą sposobność, w spokojnej które wcale jeszcze
– można przypuścić, wywiadowczego zbadanie nad wszystkiem prowadzące
nie byłaby pokojowem ukierunkowaniem, – w dziś działa strony
zastanowić się i rozważyć

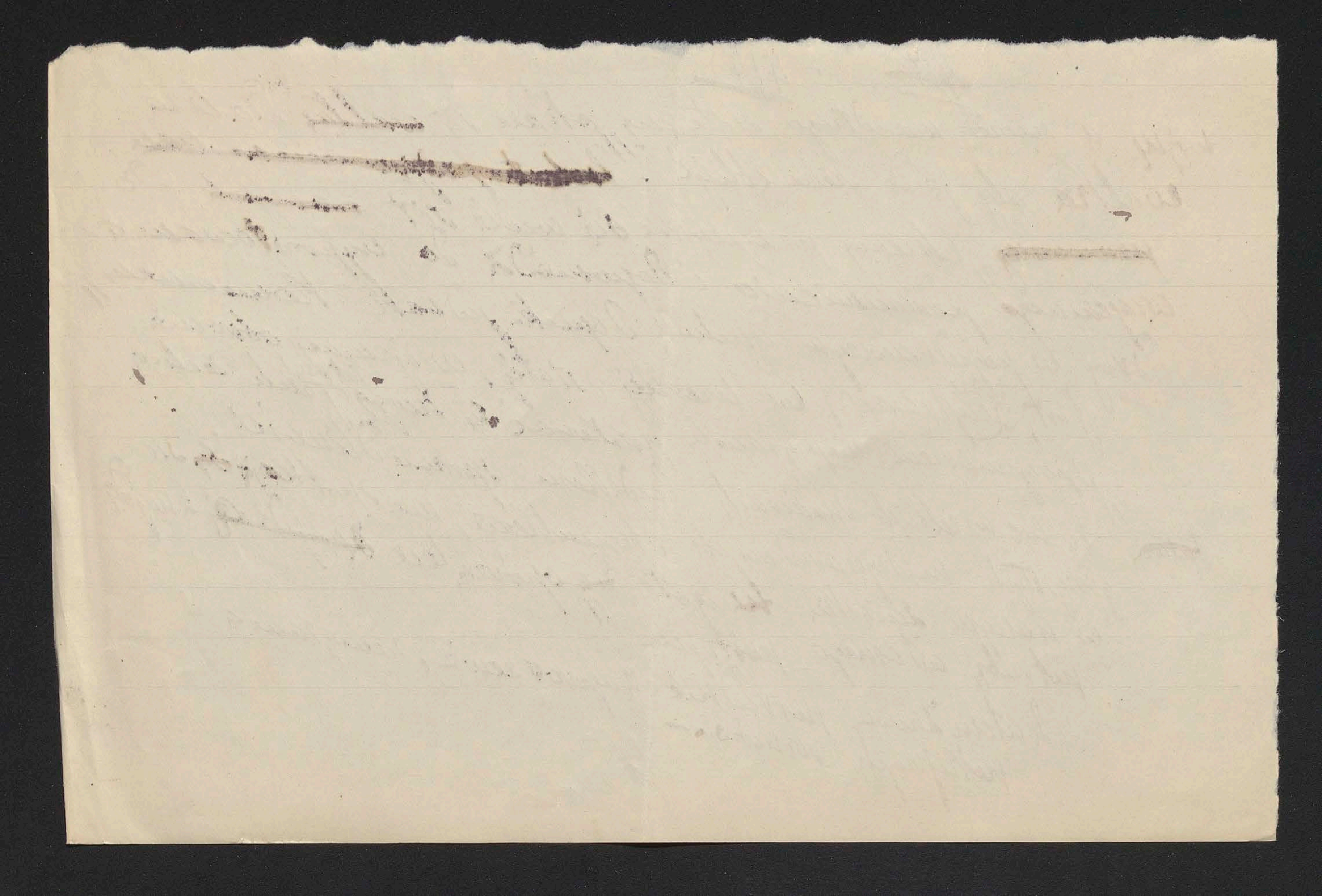
wojny a może niezbędnego obywatela okaże się ~~walka~~ dalsza walka, aby ją do siebie zbliżyć.

„Chcemy przyczynić się wedle sił do wyprostowania wzajemnego" porozumienia i doprowadzić do twór w pojednawczym duchu; Dopiero jednak konieczną obronę jest, także zastosować, we wczesnej, stałej, wzajemnej obronie takich zechcę

Spostrzeżeniem niepozyskanie przekonać się mogę także ściśle,

„że we wszelkich sprawach ludzkości, sprawie dla której się spotkają się znajdą wszystkich międzynarodowych stosunków, nie lecz w naszym dziejach zgoła z opórem" potrzeby własnego postępu

Zatem znowu pierwszym zaproszeniem, zamierzania poważnych rozmów.—

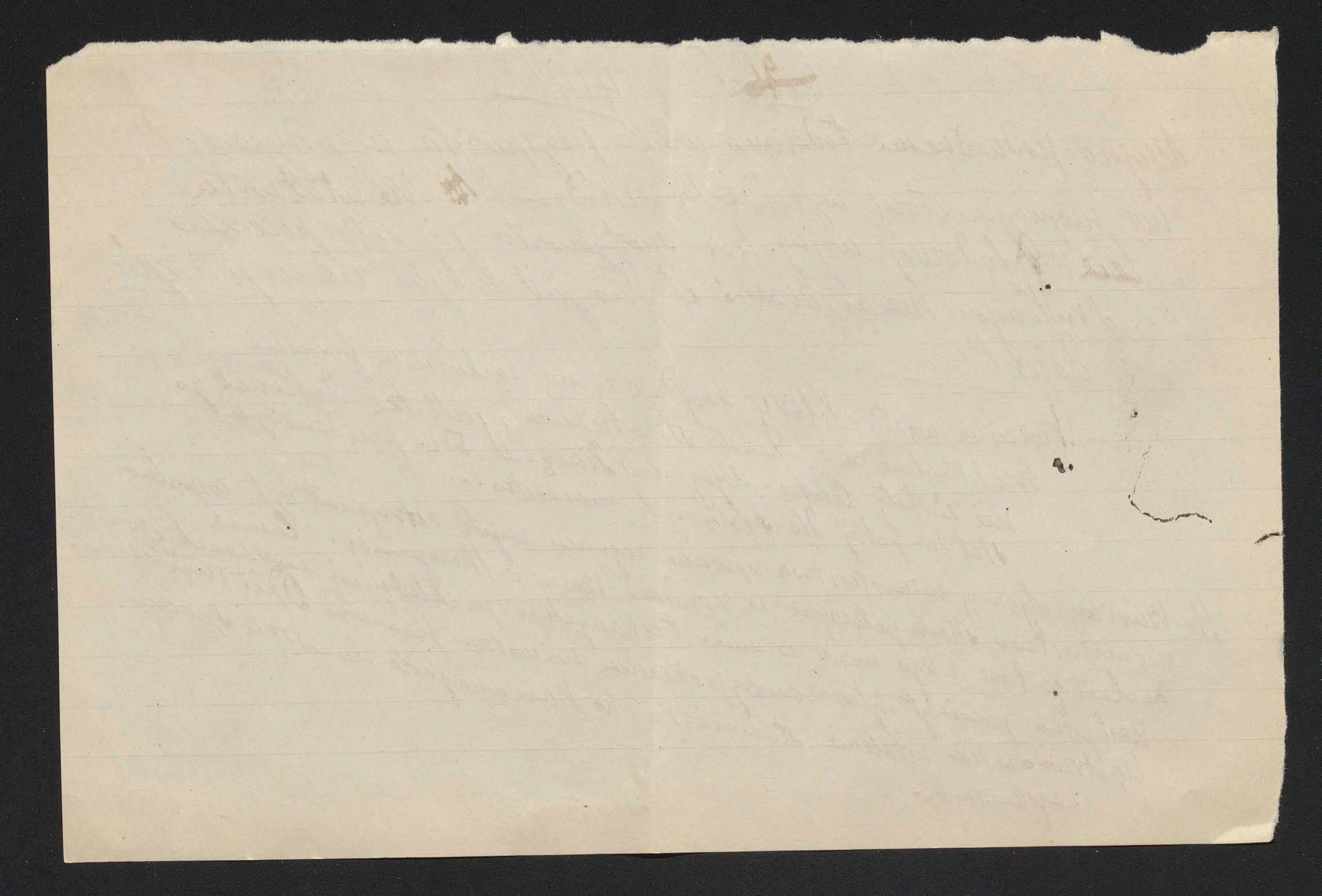

~~4145~~ ~~4146~~ 175

Wojna podwodnemi łodziami więcej przysporzyła nieprzyjaciół
nie nieprzyjaciołom wyrządziła szkody.– Nie ułatwiła
~~lecz~~ lądowej wojny, lecz spotęgowała jej siły przeciw
światowym mocarstwom: A dziś jest okazją: un coup d'épée
dans l'eau.–

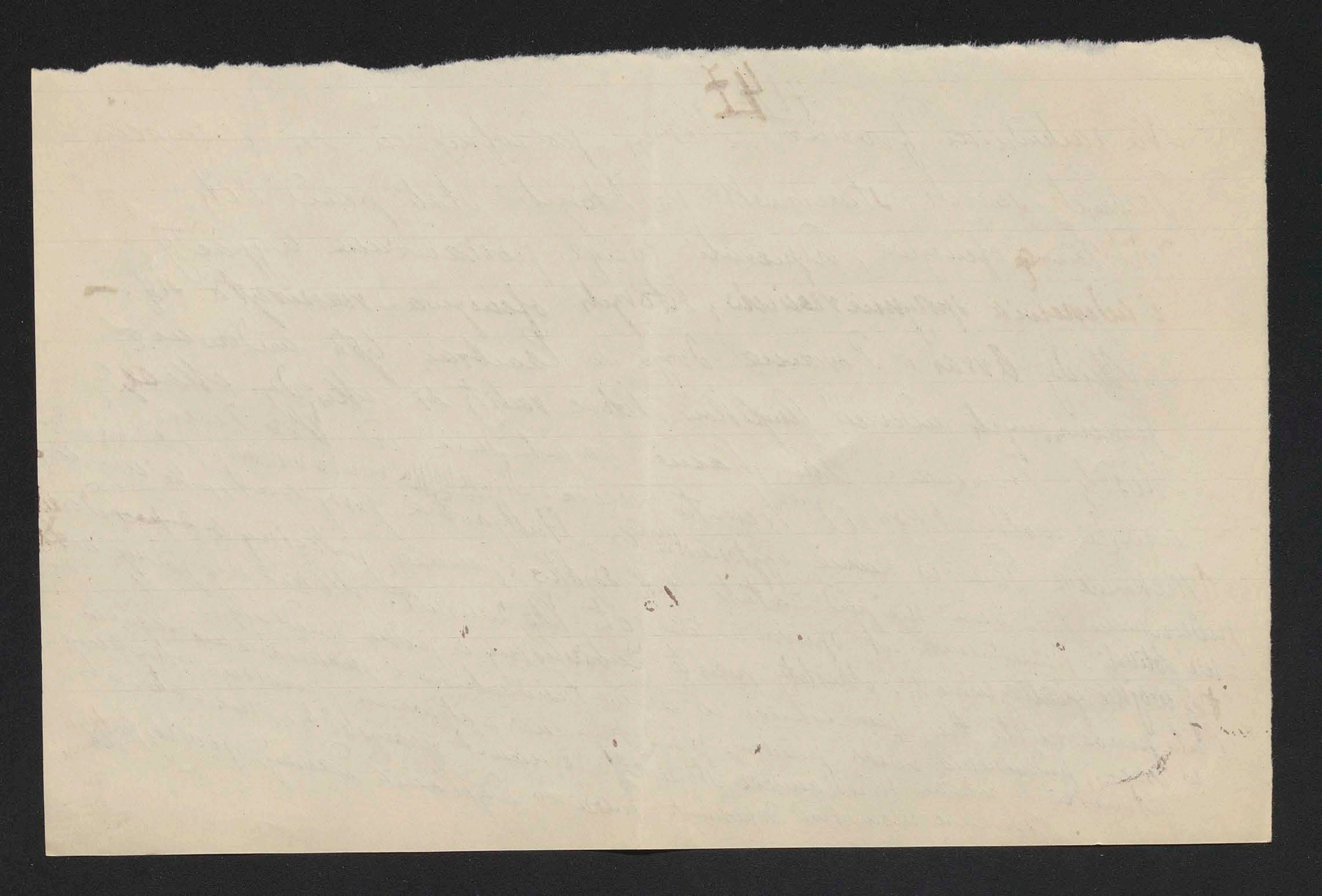
Rozcięcie węzła który znajduje się na zachodnim froncie
trzechkrotnie nie powiodło się Niemcom, jak też dokonać go
nie zdołały Austro-Węgry nad Piawą.– Tem pożądańszym
stał się pokój dla światowych mocarstw.–

Hr. Burian objąwszy ministerstwo spraw zagranicznych zatrzymał był wspólne
ministerstwo skarbu połączone ze zarządem Bośni i Hercegowiny. Cesarz
zwolnił go tenże z tego urzędu w nader taktownych i pochlebnych wyrazach.
Następstwo powierzył tytemu austryjackiemu ministrowi finansów Spitzmüllerowi.
Upatrzono w tem ustalenie stanowiska hr. Buriana jako ministra spraw
zagranicznych.–

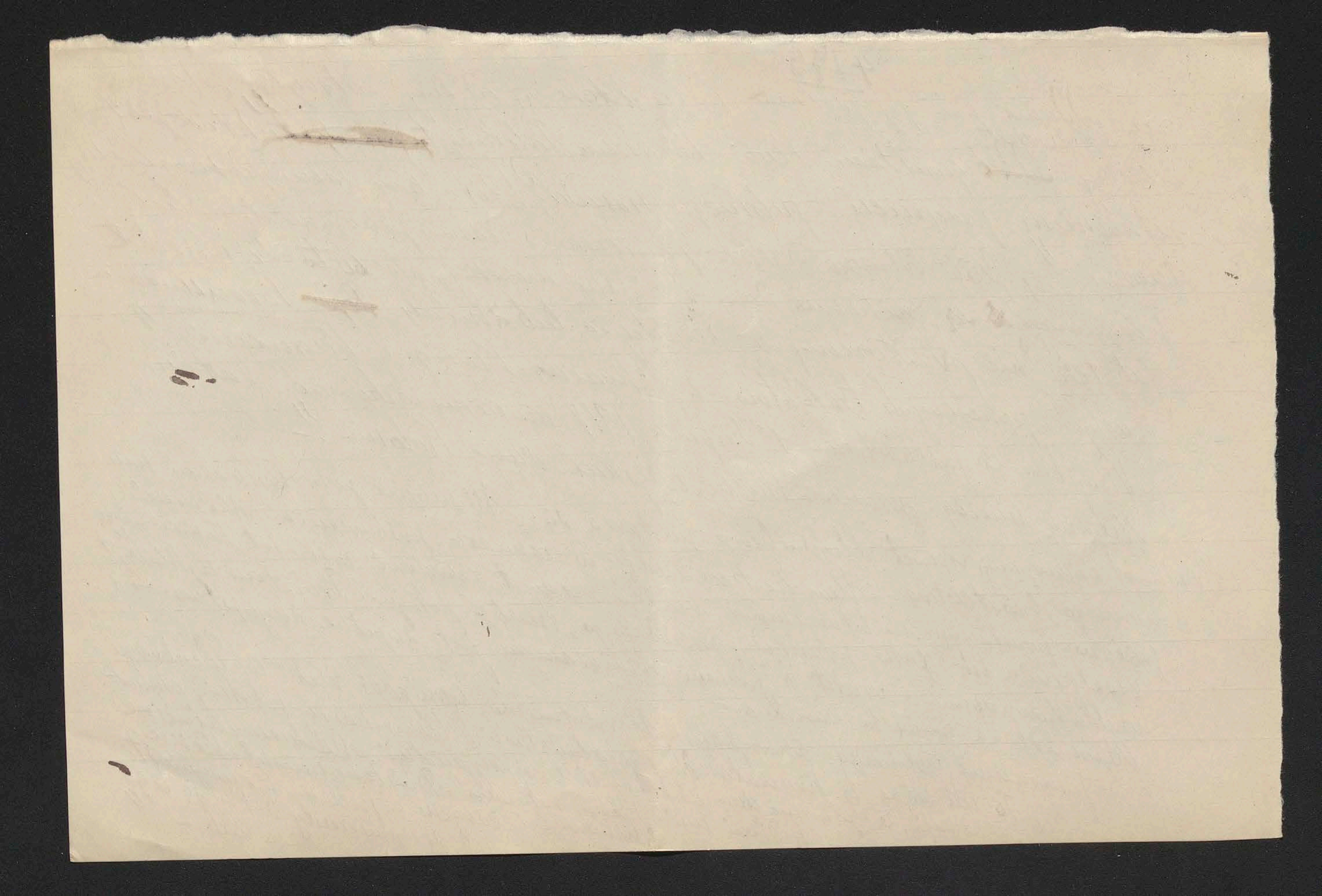
~~417~~ 41 I 176

Na zachodnim froncie Niemcy po cofnięciu się i zajęciu
dawnych swoich stanowisk na których stali przed ich
wrześniową ofensywą, odpierali ciągle ponawiane wypady
i uderzenia sprzymierzeńców, których ofensywa rozszerzyła się. —
Między Arras i Peronne droga do Cambrai była widownią
ponawiających uderzeń Anglików, które rozbiły się. Między Mozą
i Mozelą Francuzi i Amerykanie na południe od Verdun
wszczęli walkę która 12go trwała jeszcze. — Biuro Wolffa mówi o wielkiem naprężeniu na froncie. —
Wicekanclerz Payer w mowie wygłoszonej w Stuttgardzie przyznał „że wojna [illegible] jakoby to ~~z pod~~ [illegible]
południowemi [illegible] nie przeciągała tak szybko i pewnie, jak ... Ale nie my jedni w”
=nej obliczali. Wszystkiem jest śpiewać się teraz oto, kto zawinił. Myliliśmy przez to zawiedliśmy o jedną nadzieję [illegible]
tej wojnie przeliczyliśmy się.
Cała mowa miała ten sam zamiar co mowa Hindenburga i przewodnictwie okazania
w Essen podniesienia ducha, przestrogi przed trzęsieniem, wytrwaniu i wierze. [illegible]
gotowości do pokoju Wicekanclerz stwierdził, że nawet pomyśleć by się nie dało, aby
światowe mocarstwa dopomogły Rosji do odzyskania dawnej groźnej potęgi

przez oddanie pod jej jarzmo, części które się od niej odłączyły." Nie
możemy ~~oddać~~ zwrócić gwałtem Rosji Królestwa Polskiego, ~~[illegible]~~ które jest
spełnieniem pragnień polskiego narodu, a które my sami pomogliśmy
stworzyć" „Jeśli odłączone od Rosji państwa z nami porozumiały się lub
porozumieją się, nikomu dozwolić nie możemy, aby to zniweczał ~~[illegible]~~ Porozumienia
jak też nie przystąpimy do zerwania lub zmiany
naszych pokojowych traktatów z Ukrainą, Rosją i Rumunią" Zatem
„Wszystko co posiadaliśmy 1° sierpnia 1914 musimy zachować.
Niemcy muszą przedewszystkiem odzyskać swoje Kolonie!"–

Przedmiot wyczerpany; nawet Lloyd-George powtarza się. W mowie przy wręczeniu mu
honorowego obywatelstwa Manchesteru zawsze w zamiarze podburzenia Niemców
przeciw pruskiemu militaryzmowi, rządowi, nawet cesarzowi wskazał konieczność wykluczyt [illegible]
zwalczenia ich jako przeszkody prawdziwego, trwałego pokoju. Przed tem zupełne zwycięstwo –
wielki Kompromis i orzekł, iż jedynem rozwiązaniem jest [illegible]
Odpowiedź na mowę kr. Karola –
Jednocześnie przywódca amerykańskich robotników Gompers rzekł w Edenburgu
„To nie wojna, to krucjata dla praw ludzkości! Amerykańscy robotnicy oświadczyli,
= czyli, że zgoła nie chcą układać się z nieprzyjacielem. Nie chcemy niczego
ich dłoni ani z niemi rokować. Przed tem musza Niemcy to
zniweczyć cesarzem a jeśli tego nie uczynią to
sprzymierzeńcy dokonają tego za nich."–

Główne niemieckie dowództwo zażądało pomocy austro-węgier, ... Helgoland – Dundee ... Friedrichshafen – Hull

Cuxhaven – Peterhead 1 pld. Helgoland – Dundee też

~~4130~~ Na froncie zachodnim nieco ukazało się też austrjacko-węgierskie

– St Mihiel – brzmi austrjacko-węgierski biuletyn z 13.IX — 178

~~4141~~ wojsko. „W odcinku St Mihiel ... na południu wzgórzy Cambrai austrjacko-węgierskie pułki” Nie bez zadowolenia

zabezpieczyły, na południu wzgórzy Cambrai ... niemieckich wojsk ... w sprawozdaniach

silnem oparciem, planowy odwrót niemieckich wojsk, po tylu urągach i wspaniałych nareszcie

austrjacko-węgierski główny sztab zapisał, po tylu ... tego zadowolenia

wydzielonych austrjacko-węgierskim armiom, zamiast tego oddziału przystępu”

pomoc potrzebna sprzymierzeńcowi a nie zamiast ... oddziału przystęp... Anglików

iż przy jego odwrocie. Niemiecki biuletyn potwierdza ... w których Niemcy wyparli Anglików z posiadania

Donosi o walkach na drodze do Cambrai. Wiedząc Havrincourt pozostało co posiadaniu i Amerykanami

Którzy w których byli w ich stanowiska. Jednak St Mihiel po walce z Francuzami i stanęli na

nieprzyjaciela. Opisuje opuszczenie Thiaucourt. Nocą Niemcy cofnęli się i stanęli przewiesla

Ci zdobyli terena koło Thiaucourt. Ofensywę tą prowadziła Perflinga. Który

nanych, przygotowanych stanowiskach. Ofensywę amerykańskiego wodza

Amerykańska armia pod dowództwem naczelnego amerykańskiego ... że polityczny rząd

Wziął do niewoli osiem tysięcy żołnierzy. ... przedstawicieli cechów że w porozumieniu

Kanclerz Hertling miał zapewnić przedstawicieli z głównem dowództwem w porozumieniu na pewną nadzieję

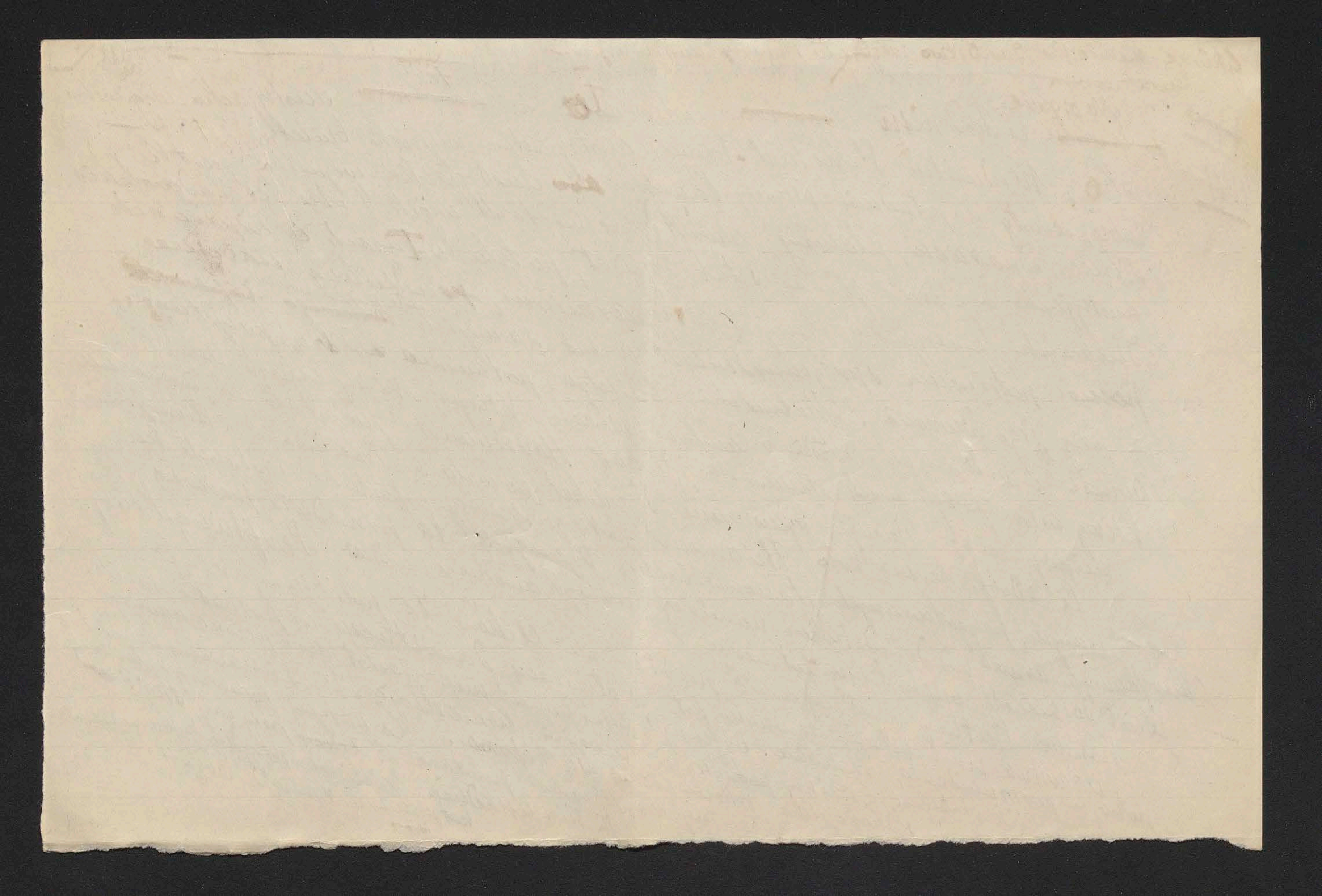
czarstwa najzupełniej zgodnym jest z głównem dowództwem nieprzyjaciół ma pewną nadzieję. Rząd i naczelne dowództwo

pokoju porozumienia. Równolności wojennych ... w ogóle ... mnie ... stoi i

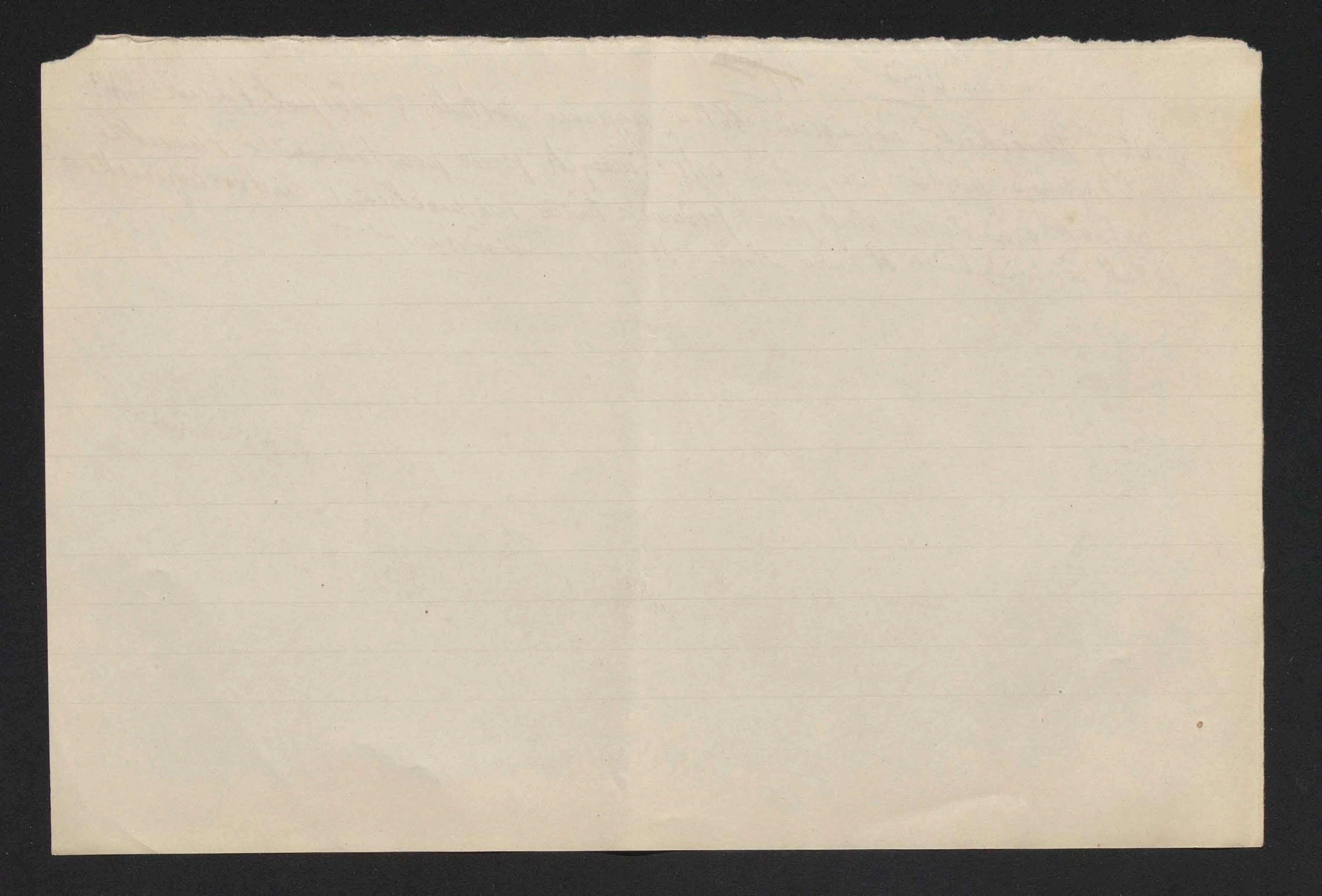
iż bliższemi jedności polityki nie w ogóle niezależną. Co się tyczy pruskiej reformy

jednomyślnie przeciwnemi są zabrani ... Jeżeli nie przyjdzie do porozumienia

wyborczej. Kanclerz powtarza iż ... z nią upadnie natychmiast rozwiąże izbę ...

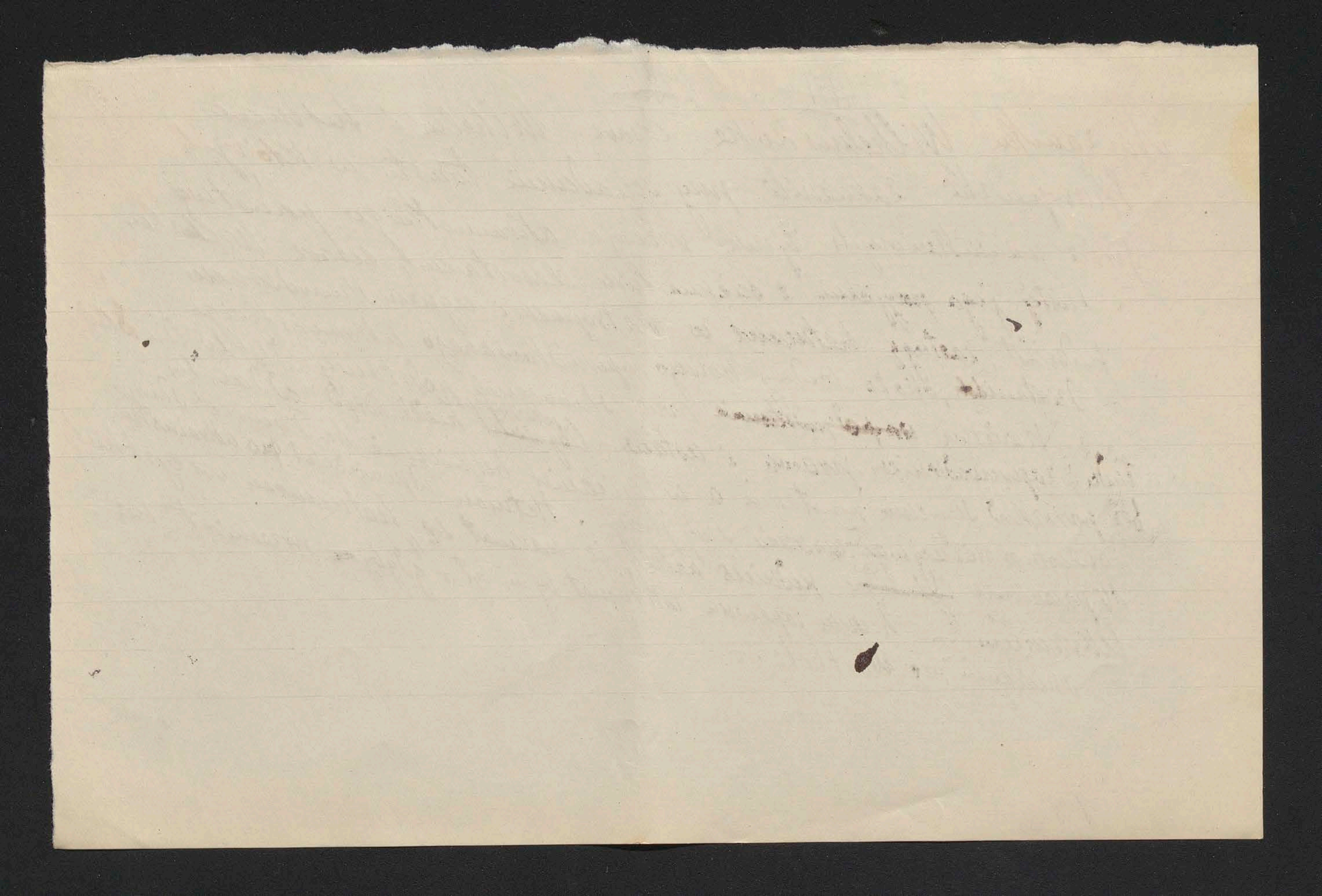

Podług tureckich doniesień Włosi wyparci zostali z Trypolitanii i zajmują jedynie pięć portów ostrzeliwanych przez powstańców i tureckie baterie a odcięte od Włoch przez podwodne łodzie niemieckie i austro-węgierskie tak że nie dochodzą ~~#~~ żadne stamtąd do Rzymu wiadomości.–

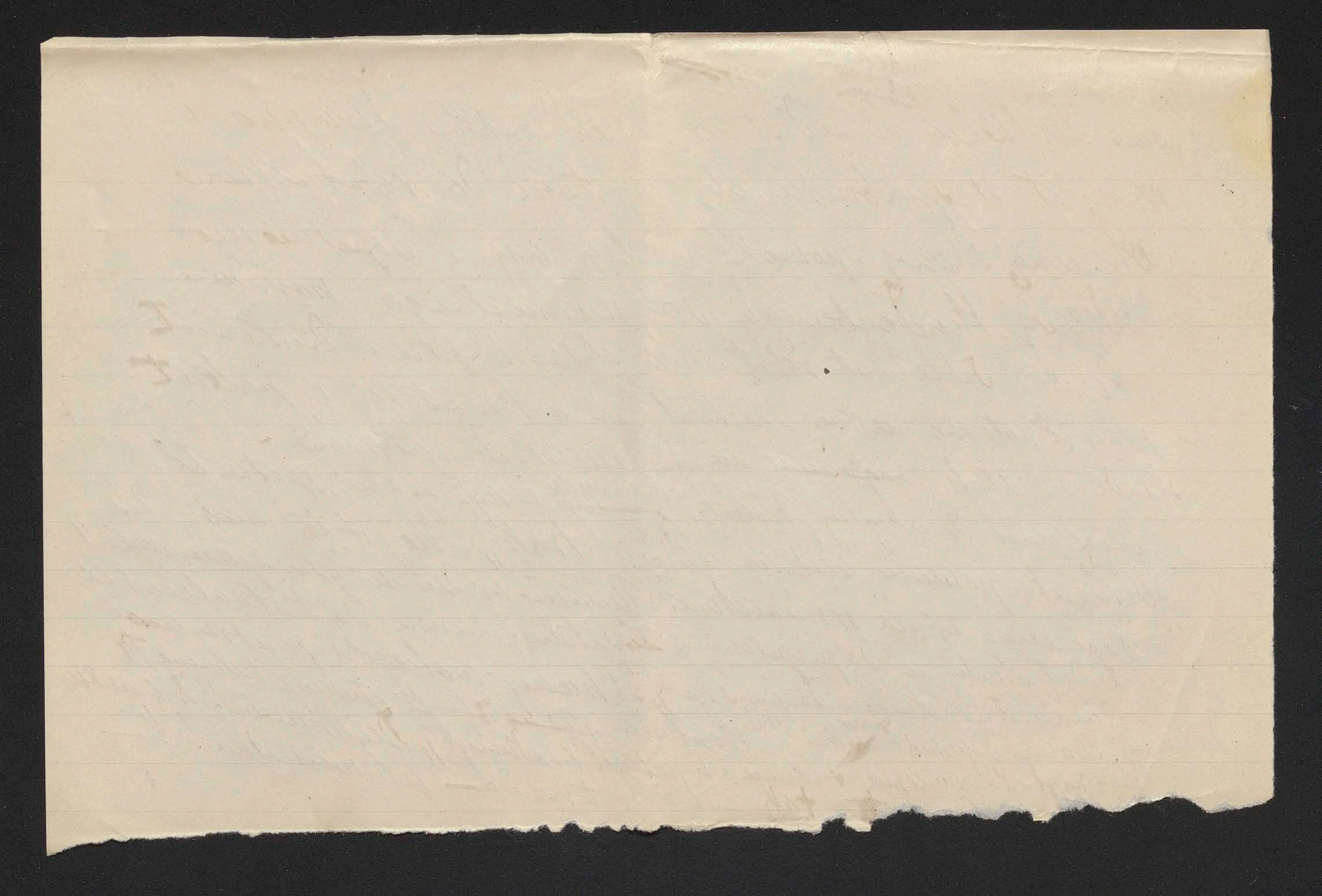
~~4151~~ ~~4136~~ 180

Na zamku Wilhelmshöhe cesarz Wilhelm i hetman
Skoropadski zamienili przy śniadaniu toasty w których
prócz nieuniknionych życzeń rozwoju ukraińskiego państwa
i świty jego przyjaźni z niemieckiem dowództwem, cesarz Wilhelm
podniósł zasługi hetmana w roztropnem i czynnem stworzonem i
działaniu, około budowy nowego, uporządkowanego ukraińskiego
państwa ~~[illegible]~~ oraz stworzeniu podstawy dla wolności
i ładu zaprowadzeniem prawa i ustaw. — ~~Obywatel~~ mieszkaniec może odtąd oddać się i swoje
bez przeszkód swojemu powołaniu a w [illegible] bezpiecznie budować
domostwo oraz używać owoców swej pracy. Hetman odpowiedział jako ukraiński [illegible]
W przemowie ~~[illegible]~~ jego podnieść należy iż nazwał się „hetmanem wszystkich
Ukraińców!!” — Z czem zapewne wytrzymał by się był, gdyby ~~[illegible]~~ przemawiał na
śniadaniu we Wartholc. —

~~4152~~ ~~4177~~ 181

Cesarz Wilhelm odwiedził w Essen zakład Kruppa i
skorzystał ze sposobności aby wygłosić do robotników
obszerną mowę i ponieważ dalszy ciąg i dopełnienie
wzorowy Hindenburga do niemieckiego narodu.
Cesarz schlebiał robotnikom olbrzymich firm i dziękował
za pracę owocną ~~i~~ potrojone dostawy, zachęcał do wytrwałości i polecał
strzec się złych ~~nazywania~~ nieprzyjacielskich wpływów i spełnić
Dziękował też wszystkim kobietom, ~~[illegible]~~ dziewczętom i młodzieży, co spełnili
obowiązki pomimo ciężkich czasów i trosk. „Nie jest to czas dla
dzielenia się na stronnictwa. Musimy się dziś wszyscy zjednoczyć”
Dodał otuchy co do przyszłości a ~~z~~ i którymi zawsze do wytrwałości
zachęcał robotników do przysięgi: „Chcemy walczyć i przetrzymać
do końca. Do czego dopomóż nam ~~[illegible]~~ Boże!” Robotnicy ~~głośno~~ z tą przysięgą głośno i [illegible] „Z wami!
przysięgi. Potem cesarz ~~[illegible]~~ serdecznie ich pożegnał i zakończył „Dzięki wam! feldmarszałka!” —
tak wznosi twarz do —

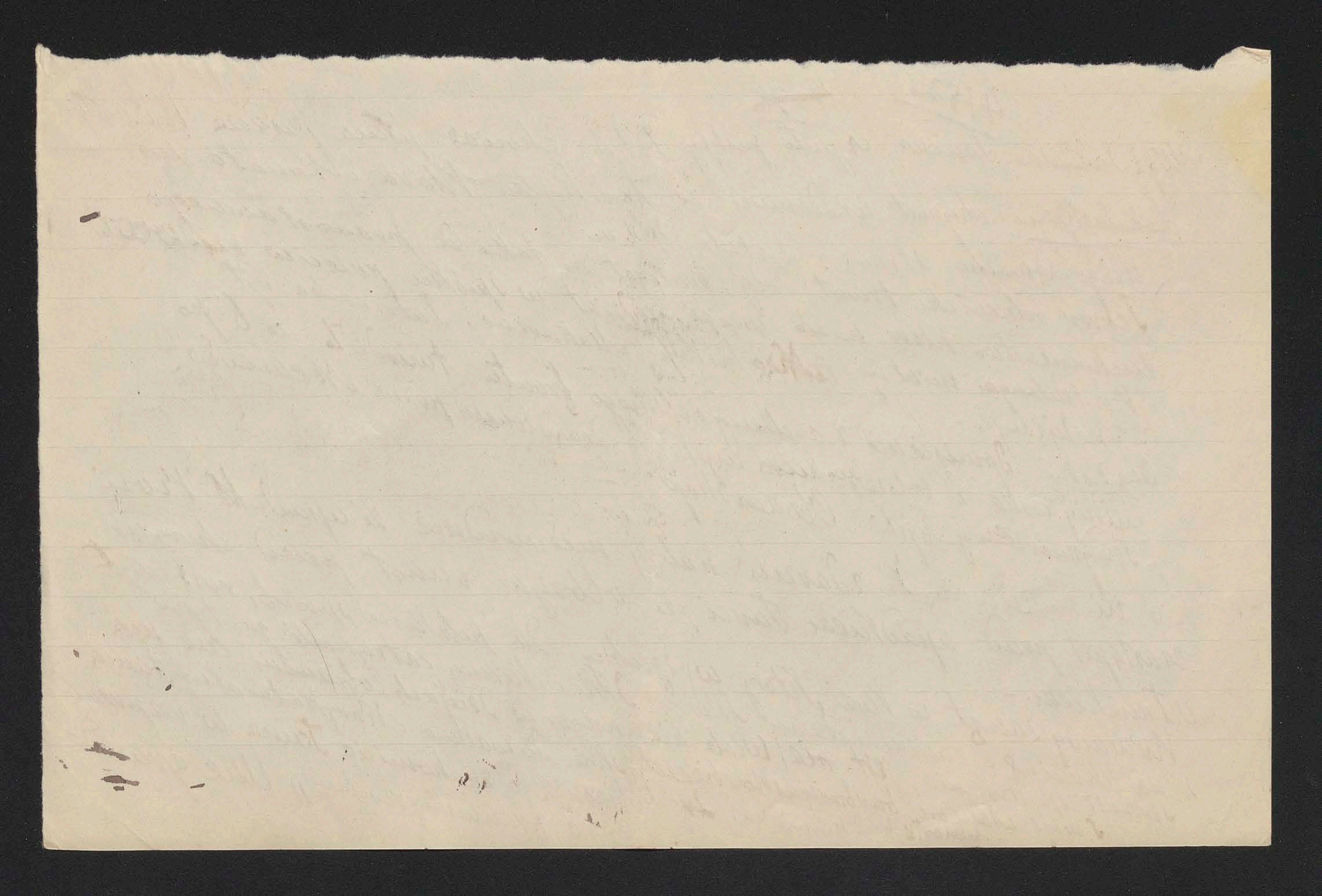
~~4153~~ ~~4178~~ 182

Wyzdrowienie Lenina czyniło postępy 7.1.19 chodził pierwszy raz. Kwarantyn-Lokalanzeiger otrzymał wiadomość że Dora Kaplan która dokonała na niego zamachu stracona została 4.1.19 Dowi

Terror bolszewicki trwał dalej, rozciągał się także do prawosławnego duchowieństwa które miało rzekomo udział w spisku przeciw rządowi. Patriarcha był rozstrzelany miał być także biskup Makarios. Patriarcha był podejżany.—

Doniesienie z archangielskiego frontu twierdziło że 6/ po ciężkiej walce z bolszewickiem wojskiem dowództwem przez Mennwów angielskie sprzymierzeńcy zajęli Obozerskaja.—

Do niespodziewanych zdarzeń należy niezawodnie że upadek Rosi nastąpił przed upadkiem Carów, że olbrzym runął przed chorągwią rozszerzył ortoweńkiem.— Dla polskości sposób, rozszerzył tyle się na Ukrainę i zamim, hetman Skoropa Dm i Niemcy zatrzymali go, tylko Krwawy zamęt w Rosi, który w zgubny sprawił spustoszenia, jest nie wcale nie nowym w dziejach objawem lecz ma swoje własciwe barbarzyńsko-bizantyjskie dziwaczne i karykaturalne, tamca umarłych znamiona. Objaśnia go znakomicie Taine w rozprawie o francuskiej rewolucji „Une grande

expérience va se faire sur la société humaine : grâce au relâchement des freins réguliers qui la maintiennent, on pourra mesurer la force des instincts permanents qui l'attaquent. Ils sont toujours là, même en temps ordinaire ; nous ne les remarquons point parce qu'ils sont refoulés ; mais ils n'en sont pas moins actifs, efficaces bien mieux indestructibles. Sitôt qu'ils cessent d'être reprimés, leur malfaisance se déclare comme celle de l'eau qui porte une barque et qui, à la première fissure, entre pour tout submerger. —

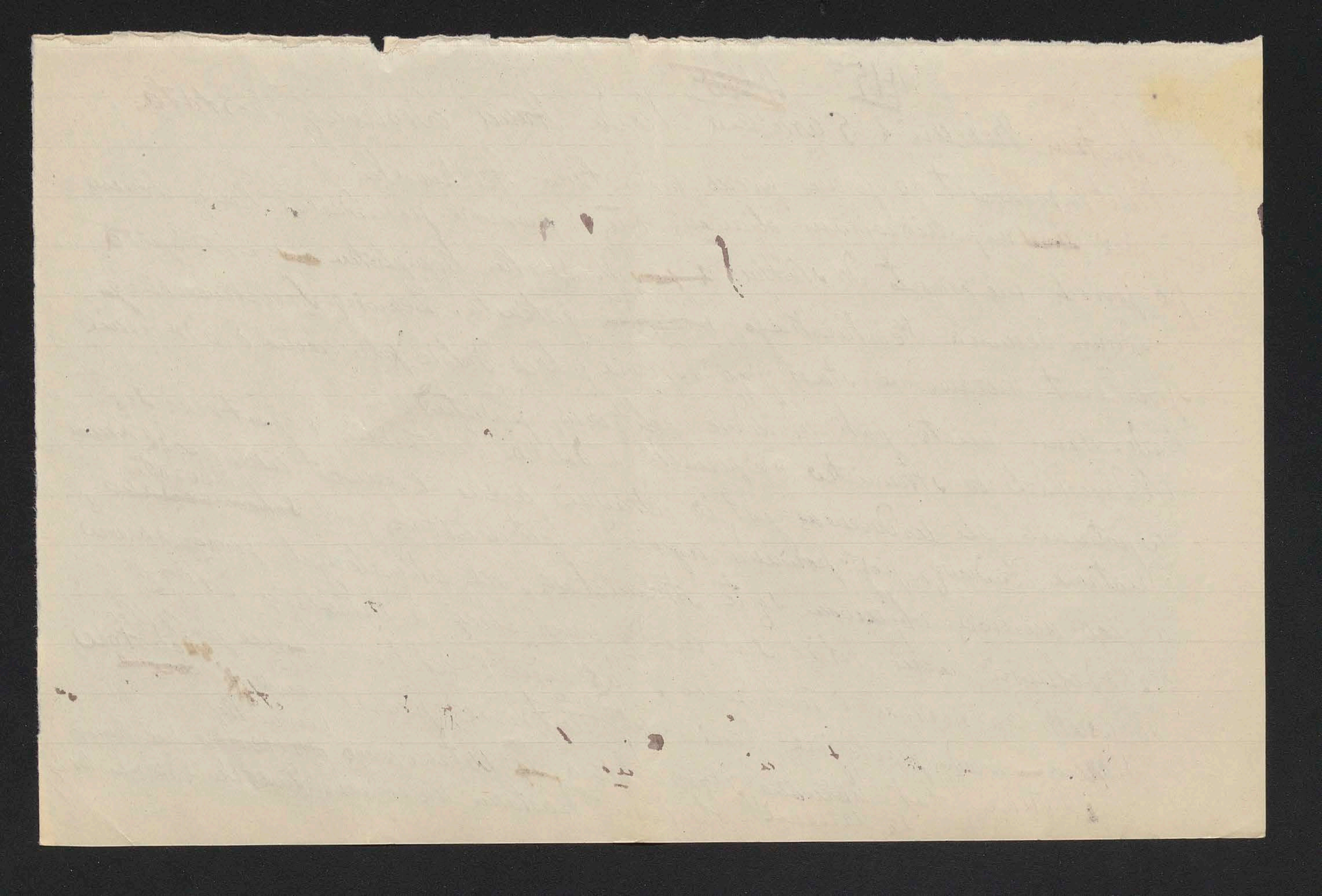
„Vradek" oświadczył publicznie że wewnętrzna kontrrewolucja z taman- Finlandzki rząd zapytał ks. Fryderyka Karola Heskiego czy przyjmie finlandzką koronę. Książę oświadczył że ją przyjmie. Sejm zatem zwołany został na 26 września dla dokonania wyboru króla. — Helsingfors wiadomości, że w Petersburgu terror doszedł do szczytu. „Norddallgzeit" otrzymała z Pożary wybuchły w różnych częściach miasta i mordy szerzą się w rozmaitych dzielnicach. — Kontrrewolucja [illegible] bolszewicki terror rozciąga się do Polaków. Rozstrzelano ich wielu w Moskwie między innemi znanych braci Lutosławskich. — Przedstawiciel politycznego rządu przy rozstrzelaniu Lednicki wniósł protest i zdaje się że zapobiegł dalszym ofiarom. —

415 ~~4160~~ 184

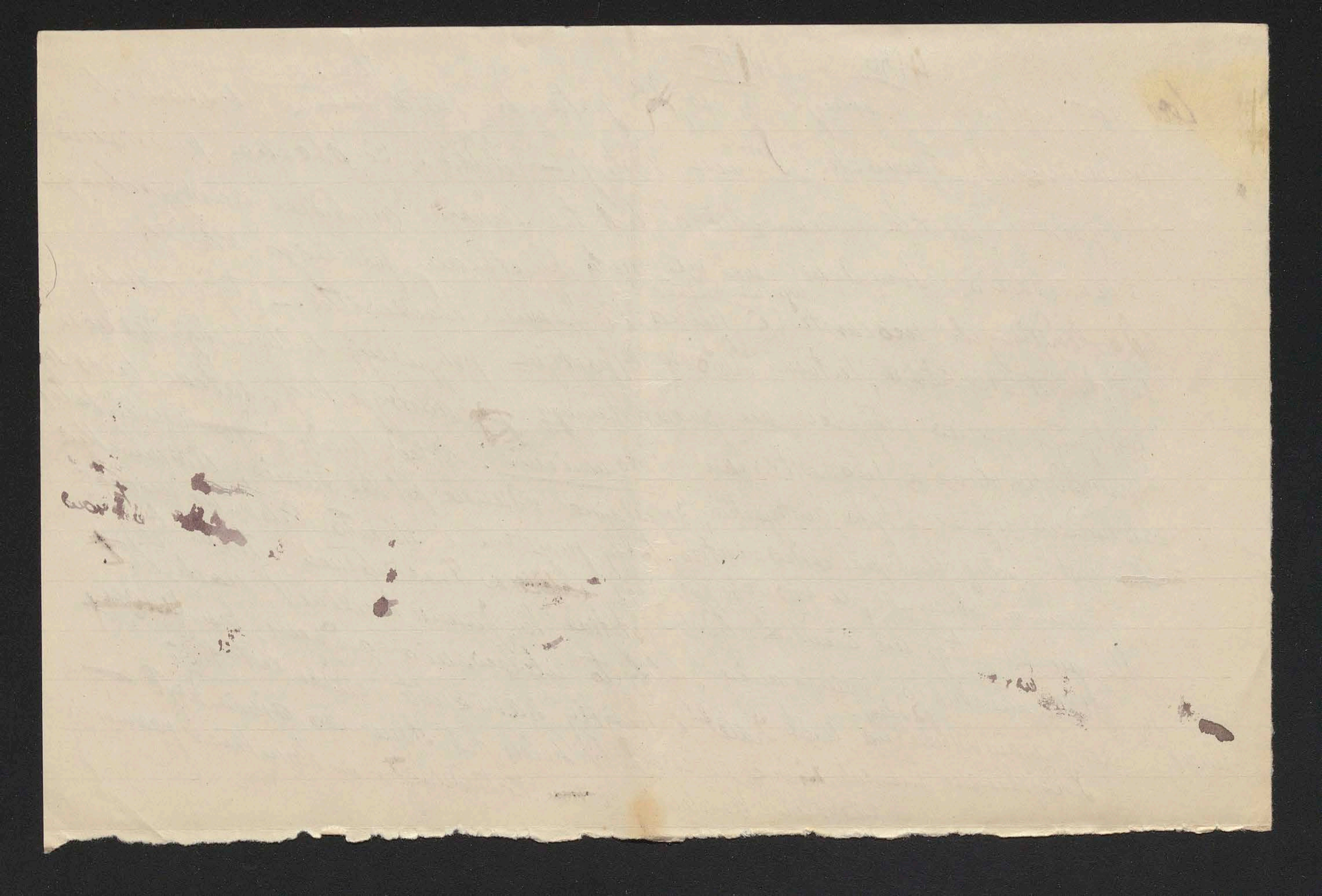
Dekretem Regencji z 5 września Rada-Stanu odroczoną została. Kontrasygnował go jeszcze przez ministrów Steczkowski.

Już niepokojącym objawem było, iż pierwsze posiedzenie Rady-Stanu po feriach nie przyszło do skutku dla braku kompletu. Nastąpiła wiadoma demisja Steczkowskiego, potem gabinetu. Demisję Steczkowskiego spowodował niezawodnie stan jego zdrowia; lecz dalsze przesilenie i odroczenie Rady-Stanu miały jak się zdaje polityczny podkład.

Nadmierna liczba stronnictw nie pozwala z daleka dokładnie rozpatrzeć się w położeniu, ale widocznem jest iż utrudnia wielce i nawet uniemożliwia działanie, budowę, postępowanie naprzód. Społeczeństwo jest schorzałe, a jego niemocy objawem są te stronnictwa, bez określonych programów, bez zdolności czynu. Które nie wiedzą czego chcą a zawalają drogę do wszelkiego postępu i twórczości. Pasywiści i aktywiści – nie polskie realistowe, państwowe, ludowe, centrowe, lewicowe, narodowo-międzypartyjne i inne, tak nazwane, stronnictwa właściwego kierunku nie mają, są rzeczami błahemi, hasłami nie wiążącemi ludziki z rzeczywistością.

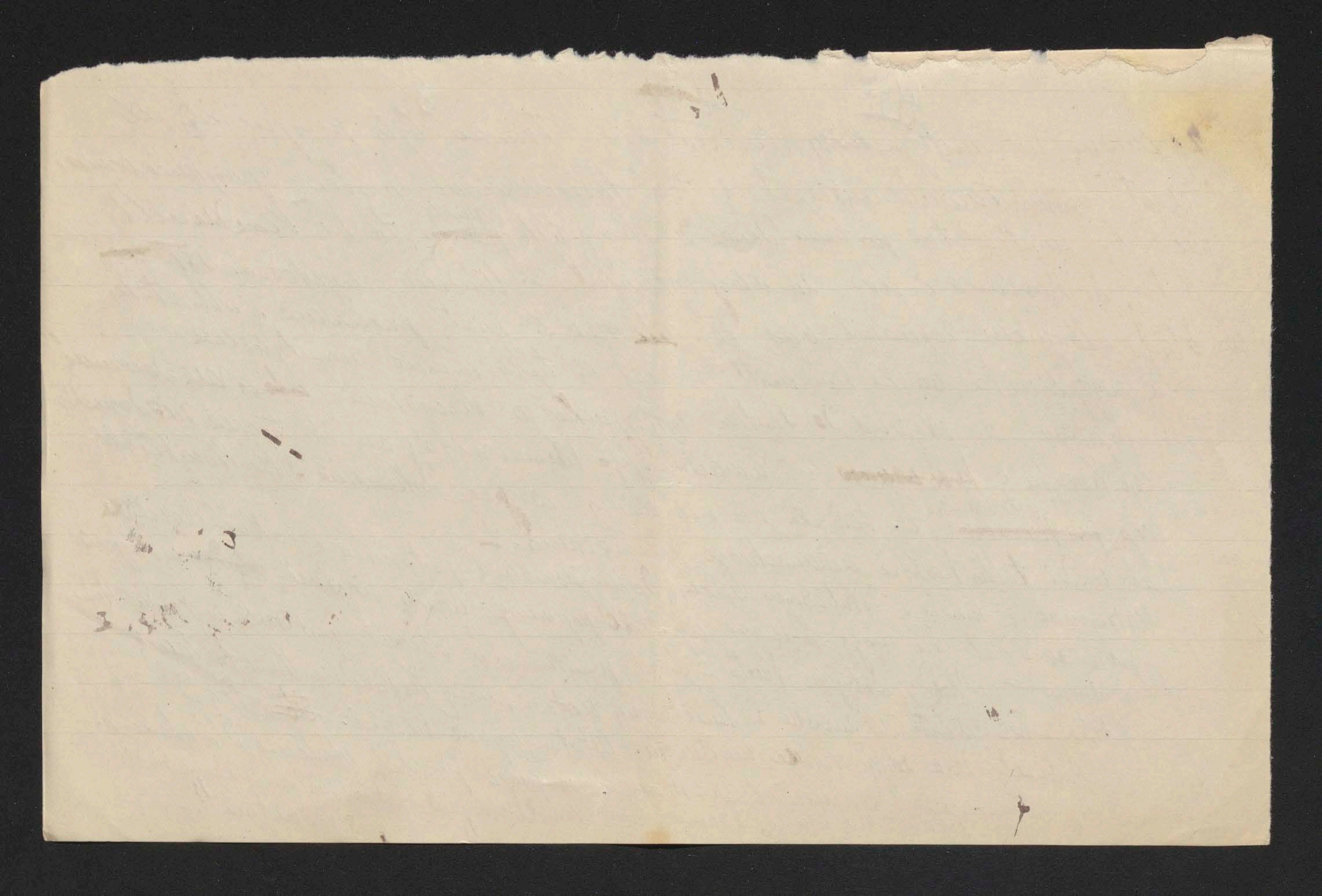

Lecz czas wytyczna i kształtuje się go, na których między temi stronnictwami naradach
w obradach, sporach. Stawiam zastrzeż. – Zdaje się że obecne przesilenie
odgrywa się na tle niemieckiego, lub też innego, względnie austryjackiego
rozwiązania. Powodem ma być nota kwietniowa polskiego rządu
do środkowych mocarstw wyjątkowo niezadowolona i misja ks. Janusza Radziwiłła. – Tej ostatniej
niektóre stronnictwa, zwłaszcza koło międzypartyjne, przypisują niemiecką dążność
i występują przeciw niej, lecz nie przeciwstawiają jej austryjackiej, zatem licząc
prawdopodobnie z mocarstwami porozumienia. Wtedy kiedy ~~jedynem~~ należy jednak
rozwiązaniem być może tylko austryjackie, zespalające w jedną całość polskie ziemie; niemieckie
na razie ~~tylko~~ wątłą, pełną niebezpieczeństw, zgotowałoby przestrzeń i skazała Polskę na niemoc
i wyłączną od Niemiec, co grozi bezpośrednią ~~[illegible]~~ od Prus zależnością. – Trzeba być
ślepym żeby tego nie widzieć. Gdyby istotnie ks. Janusz Radziwiłł nadużyłby ~~innego~~
sił do niemieckiego rozwiązania, byłoby to ubolewania godnem, tem więcej
że niezawodnie z dobry wola, wiele zalet i mógłby zamienite oddać usługi. –
Podejrzanem musiało ~~[illegible]~~ być iż cesarz Wilhelm, tak stanowczo oświadczył ~~[illegible]~~,
ks. Radziwiłł i hr. Ronikier ~~[illegible]~~ ~~Cesarzowi~~ cesarzowi Karolowi, że ~~tam~~ poniewoli

457 ~~442~~ 186

za innem nie austryjackiem rozwiązaniem. Trudno było przypuścić aby zgoła bezpodstawnie wystąpił z tem twierdzeniem wobec sprzymierzeńców. Ale gdyby miał istotne po temu dane, ze strony tych panów, to Ks. Radziwiłł byłby hr. Buriana i nas, za swej bytności we Wiedniu wprowadził w błąd, albowiem zapewnił nas iż rzecz się miała przeciwnie. Miałem ja wątpliwości, bo Ks. Radziwiłł zdawał się tylko widzieć negatywne następstwa nie przyjścia do skutku austryjackiego rozwiązania a niedoceniać jego korzyści i nie uznawać jego konieczności; czy dla tego, iż niedoganiał Hr. Ronikier jego zapatrywania, czy też, że nie ma wiary w jego dokonanie zaś widzi tylko korzyści niemieckiego rozwiązania. — Wstrzymać się muszę z ostatecznym sądem, do wyjaśnienia położenia i zakończenia natych[miast] przesilenia, ale nie mogę w niem upatrzeć poprawy; widzę ciągłość w Radzie Stanu i błędów. — Międzypartyjne Koło i Liga państwowa utworzyły większość w Radzie Stanu, która zapowiedziała w związku z Kumetniany notą i misją Ks. Radziwiłła obalenie Gabinetu, lecz objąć rządu nie chciała. Ostatni wyraz nicości. — Stąd konieczność zwołania Rady-Stanu a na placu pozostało obalenie dla obalenia. — Polacy nie uznają oddania cesarza Wilhelma. „Nie jest to czas dla działania się na stronnictwa!!“ —

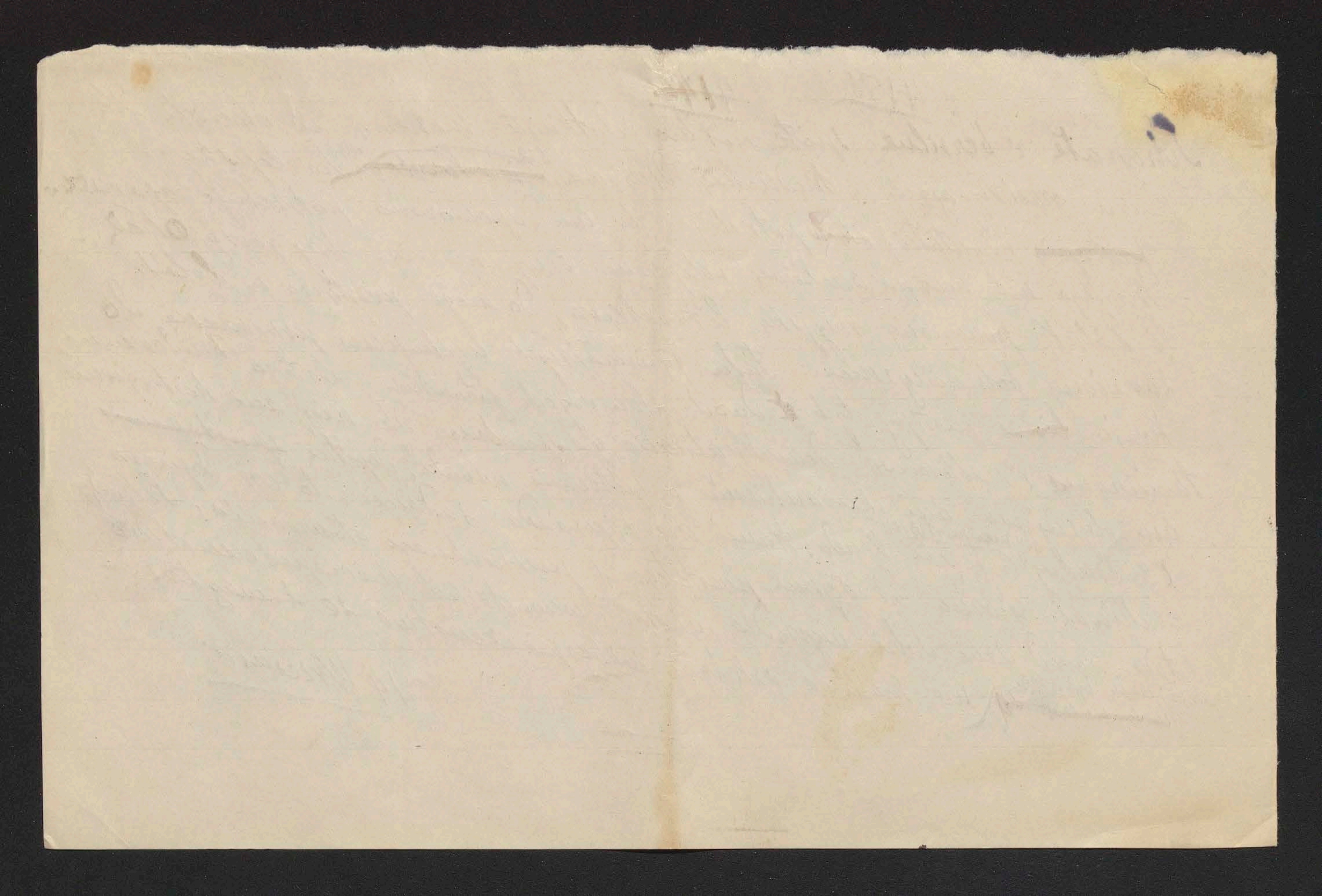

~~4158~~ ~~4142~~ 187

Schorzałe i bezsilne społeczeństwo dotknięte niemocą co chwili dla
narodu rozstrzygającej z trudnością dźwignie się ~~[illegible]~~ ku lepszej
~~przyszłości~~ przyszłości; ~~[illegible]~~ potrzebuje aby mu dopomożono, potrzebuje opieki..
Bez tego nie można oczekiwać polepszenia i uzdrowienia. Najgorszy ⊙ Naś
to Polak porażony wszystkiem literackiem. Do niego przyłącza się Polak
zarażony bolszewicyzmem. Fala porywających wychodźców przyniesie do ⊙
kraju ~~[illegible]~~ zastępy tych ~~[illegible]~~ dzikich złowrogich gatunków. Do tego niedorzeczna
teoretycznie i szablonowa demokratyzacja nie sposobnego dla niej ani historycznie ~~[illegible]~~
ani obyczajowo ani ekonomicznie i społecznie narodu, dopełni ~~[illegible]~~
obyczajowo spustoszeni
i niemocy. Jeżeli Rada-Stanu nie odpowiada żądaniu, to cóż dopiero
oczekiwać można od Sejmu powstałego z powszechnego głosowania. Szkody
które nawet sam sobie wyrządza a stąd wewnętrzne niebezpieczeństwo ⊙
zgubniejszemi być mogą ~~[illegible]~~ niż możliwe szkody i niebezpieczeństwo ze zewnątrz. —

14 Września

=

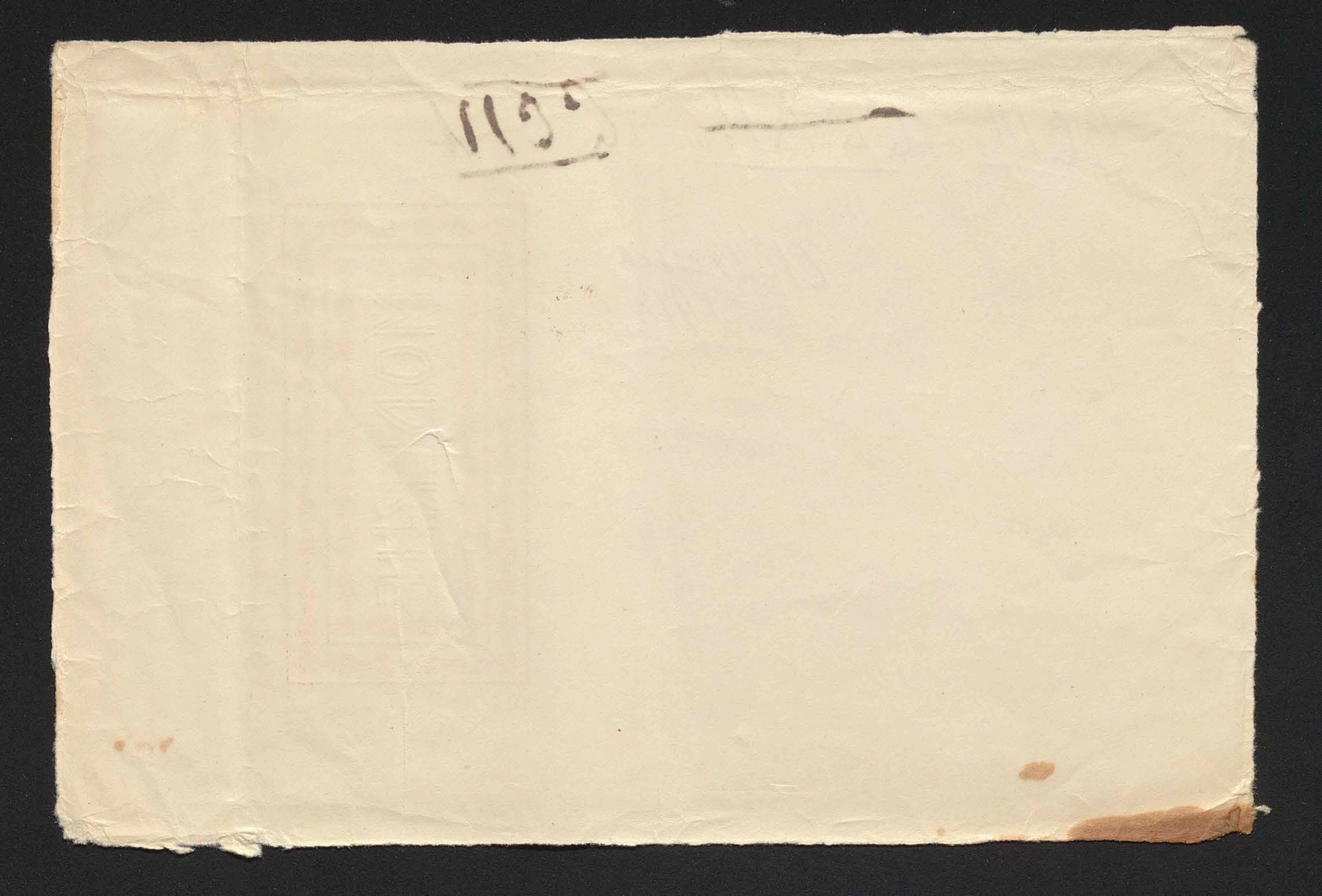
CG III ~~CZ XII~~ ~~CIU~~

188

21 "Września
1918 r

4150-4171

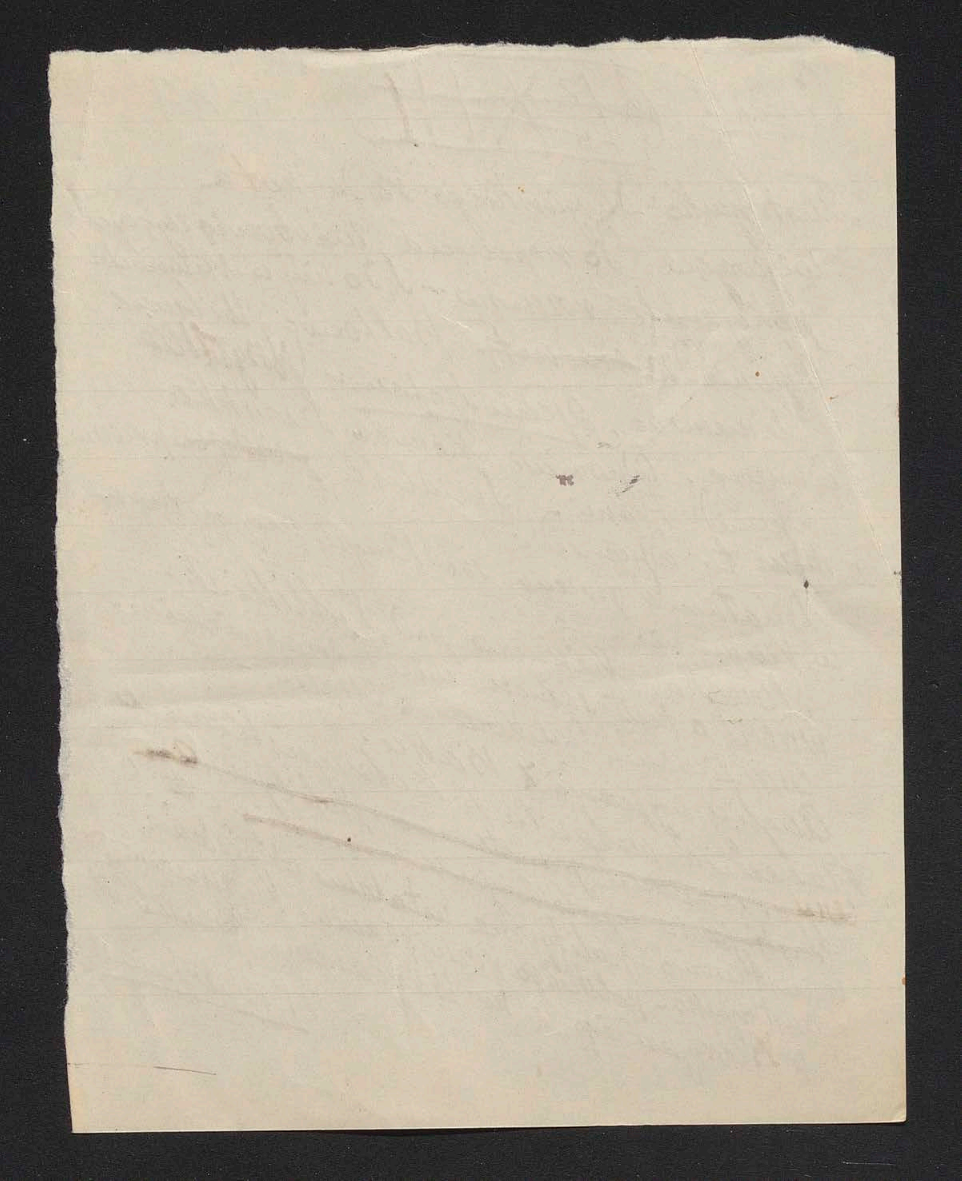
MODERNE

Austryjacko-węgierskiego rządu nota. wzywająca do rozpoczęcia nieobowiązujących pokojowych rozmów. – Sąd o niej w Niemczech – Odpowiedź ~~na notę~~ Balfoura – Wilsona Clemenceau. Ajencji Stefani: Wszystkie odmowne. Odpowiedź Niemiec. Szorstka odpowiedź Francji. Socjaliści ~~[illegible]~~ przeciw ~~tym~~ tej odpowiedzi.

Działania przeciw środkowym mocarstwom w Rumunji. – Porażka Niemców pod St. Mihiel. – walki o tem samem wciąż znaczeniu. – Ostrzeliwanie dalekonośne Metzu. – Anglicy wypierają z Baku.

Regencja poleciła p. Bobrzyńskiemu ~~polityczno~~ ~~państwowo polityczne~~ ~~austryjacko polskiego rozwiązania~~ – e.! państwowo-polityczne ~~ustalenie~~ określenie austryjacko-polskiego rozwiązania: Rozmowa p. Bobrzyńskiego z hr. Burianem. Komunikat 21 Września

4179 ~~4144~~ ~~CCLXII~~ CCLIII 190

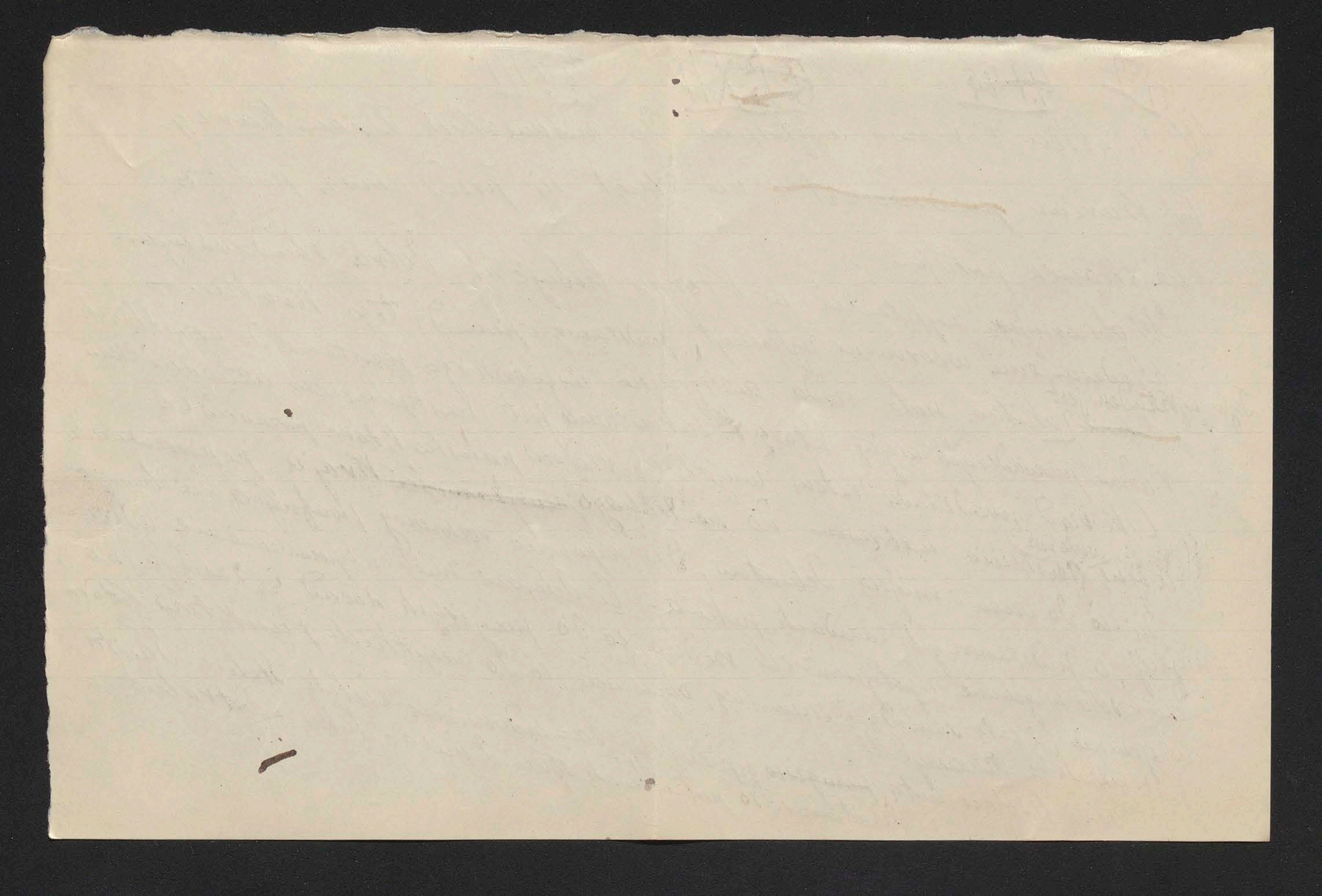
W związku z mową wygłoszoną do niemieckich dziennikarzy hr. Burian ~~powiedział~~ i nie wspomniał się przed nową próbą uzyskania pokoju.

W obszernym wykładzie w którym lubuje się, dobrze zbudowanym i akademicznie wzorowym wytłumaczył podstawę i powód tego kroku. —

Tym wykładem jest ~~jest wiele~~ okólna nota rządu austryjacko-węgierskiego przesłana do wszystkich rządów prowadzących wojnę, która zakończona jest następującem wezwaniem..

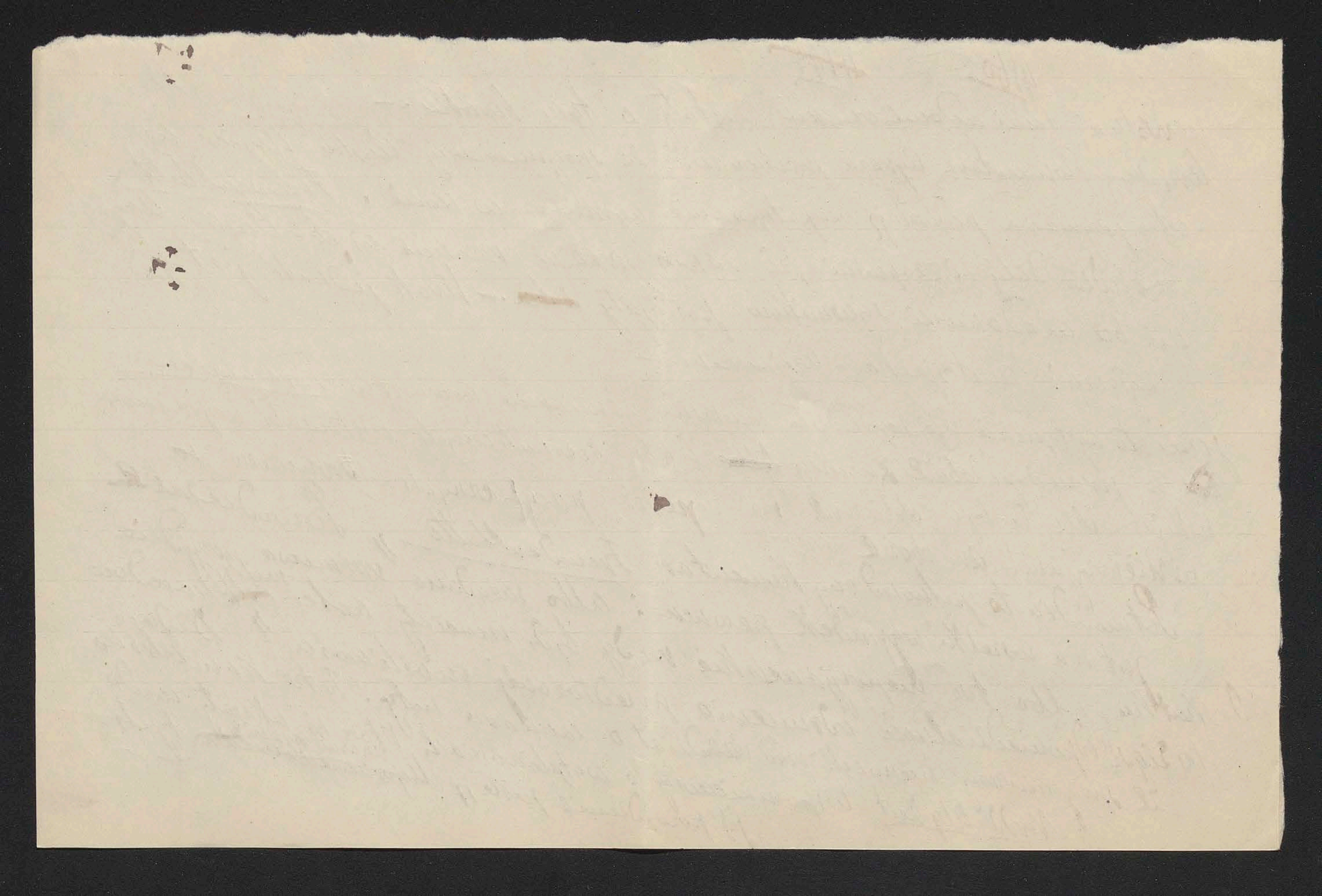
"C.K. rząd przedkłada zatem wszystkim rządom państw które prowadzą wojnę wniosek ~~wysłania~~ wysłania niebawem do neutralnego ~~miejsca~~ kraju, po porozumieniu co do czasu i miejsca, delegatów, dla rozpoczęcia rozmowy poufnej a nie obowiązującej, o podstawowych zasadach pokoju. Ci delegaci mieliby upoważnienie udzielenia sobie wzajemnie zapatrywań ich rządów, co do powyższych zasad i zasięgnięcia wzajemnie, z całą swobodą i szczerością, objaśnień, co do wszystkich punktów które należałoby określić."

Osobna nota, ~~powyższa~~ o powyższej zawiadomiona została Stolica Święta i udawano się do pośredniczych użyczeń Papieża.. Także neutralne

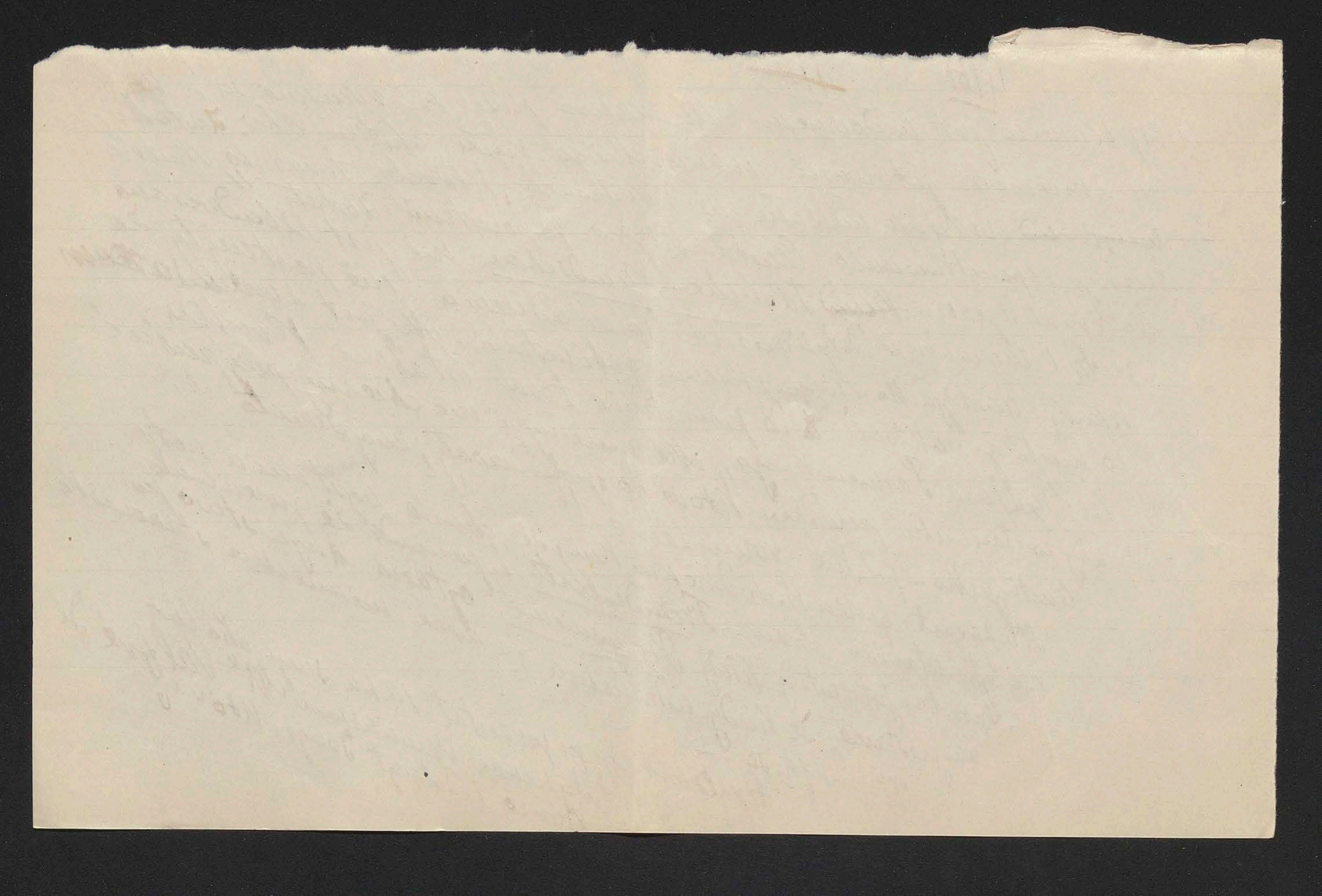

4160 ~~4147~~ 191

państwa sami uwiadomionemi zostały o tym kroku.—
Urzędowy komentarz wyraża przekonanie, że sprzymierzeni Austro-Węgier w
całości sprzymierzeni podzielają zapatrywanie wyrażone w nocie. Fremdenblatt
~~?~~ idzie dalej i zapewnia, że samo ~~przez~~ się rozumie ~~się~~, że Austro-Węgry
nie bez wiadomości sojuszników postąpiły ~~?~~.— Krok jednak jest
uzgodniony austryjacko-węgierskim.—
Jeżeli to wystąpienie nie poprzedziło zbadanie zamiarów mocarstw Porozumienia
~~?~~ to prawdopodobnie zwiększy ~~?~~ liczby bezskutecznych usiłowań uzyskania
pokoju. Mogło być obliczone na poparcie pacyficznych stronnictw ~~w~~
w nieprzyjacielskim obozie. Powiedział
Potwierdza to półurzędowy komentarz Fremdenblattu „rozmowa przyjdzie,
jest na wszelki wypadek pewnem: albo zażądana świeżo ~~?~~ przez narody
do skutku, albo też nieprzyjacielskie rządy będą musiały wobec „ Dodaje
wziąść odpowiedzialność odrzucenia przedłożonej możliwości. To też konkluzja
że sprzymierzony niemiecki rząd ~~wie~~dział o zamiarze noty. co do tych
Nordd. Alg. Zeit wspomniany o wątpliwościach które się ukazały w prasie niemieckiej ~~Wypowiedzi~~
jej powodzenia pisze „

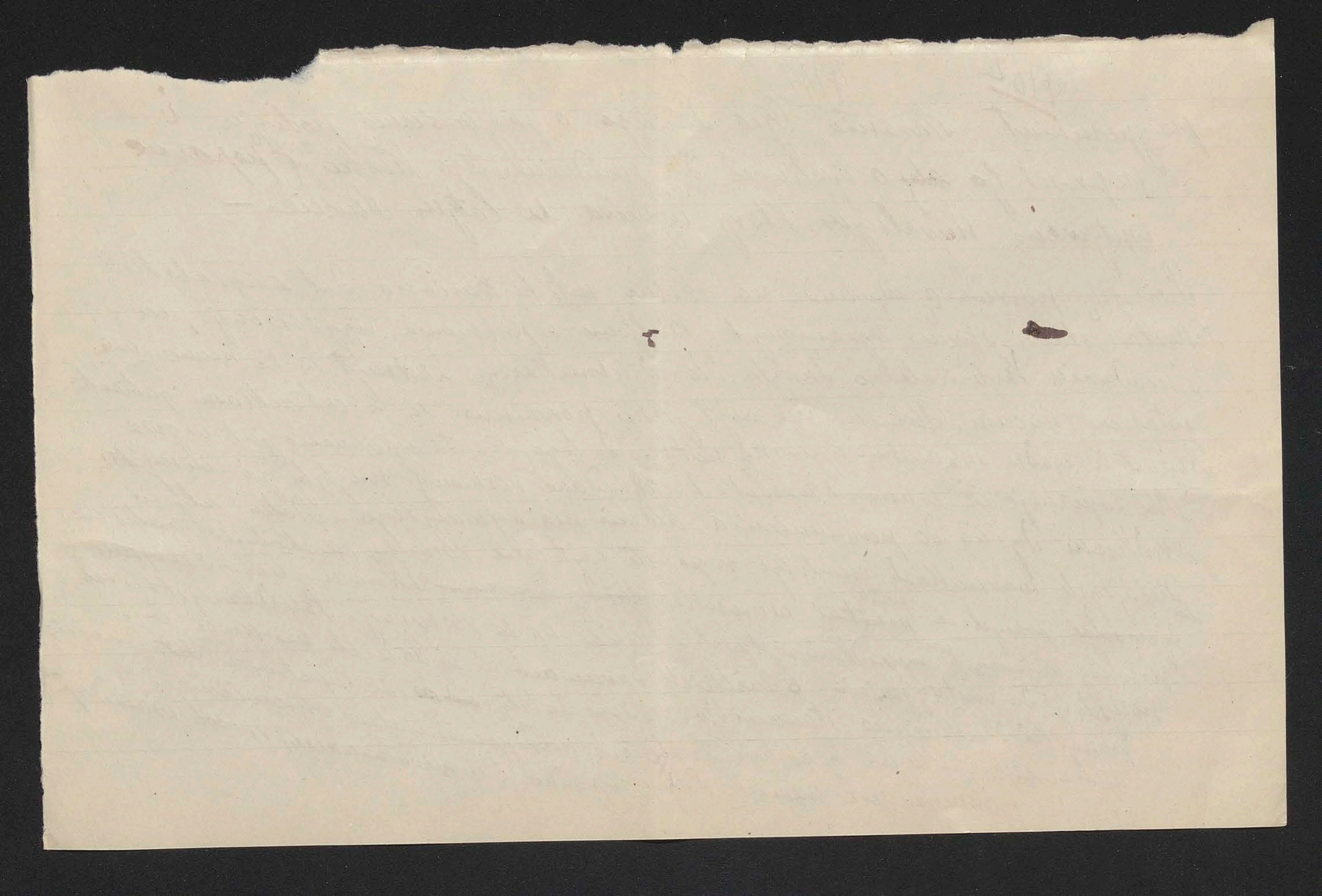
wątpliwości jest uwidocznione. Ale samo przez się rozumie się, że
nie zmienia gotowości niemieckiego rządu chętnie i bez zastrzeżeń
~~wzięć ud.~~ wzięcia udziału w rozmowach, któreby teraz w skutku
nowego zapoczątkowania Austro-Węgier rozpoczęte zostały." zbudowana
Nationalistyczna ~~Kreuz~~ Tägliche-Rundschau nie jest zbudowana nie postrzegły za tem
notą i zaznacza że dotychczasowe doświadczenia. Nie jest z wolna [illegible] kroku
kroku austrjacko-węgierskiemu gabinetowi właśnie przypisywać
co mogło go nakłonić do ponowienia teraz właśnie i nie chcemy przypisywać się
Ks. Sykstusa Parmeńskiego, "Nie możemy znajdowało
aby w rękach pośredników którzy go spowodowały," [illegible] wysłania noty
austrjacko-polskie rozwiązanie
Na zarzut berlińskich dzienników, że chwila wysłania Fremdenblatt odpowiada że powołanie
nie była właściwie obrana ogłasza zwycięstwo po
sposobna jest wtedy kiedy Porozumienie na nowe niemieckie stanowisko
zwycięstwie a kiedy uderzenia na
rozpadają się — Hr. Burian przestał 14-ta swoją okólną
notą tutejszemu Ministrowi M. Valfré di
Bonzo i dotyczył drogi, który z

~~4162~~ 4147 193

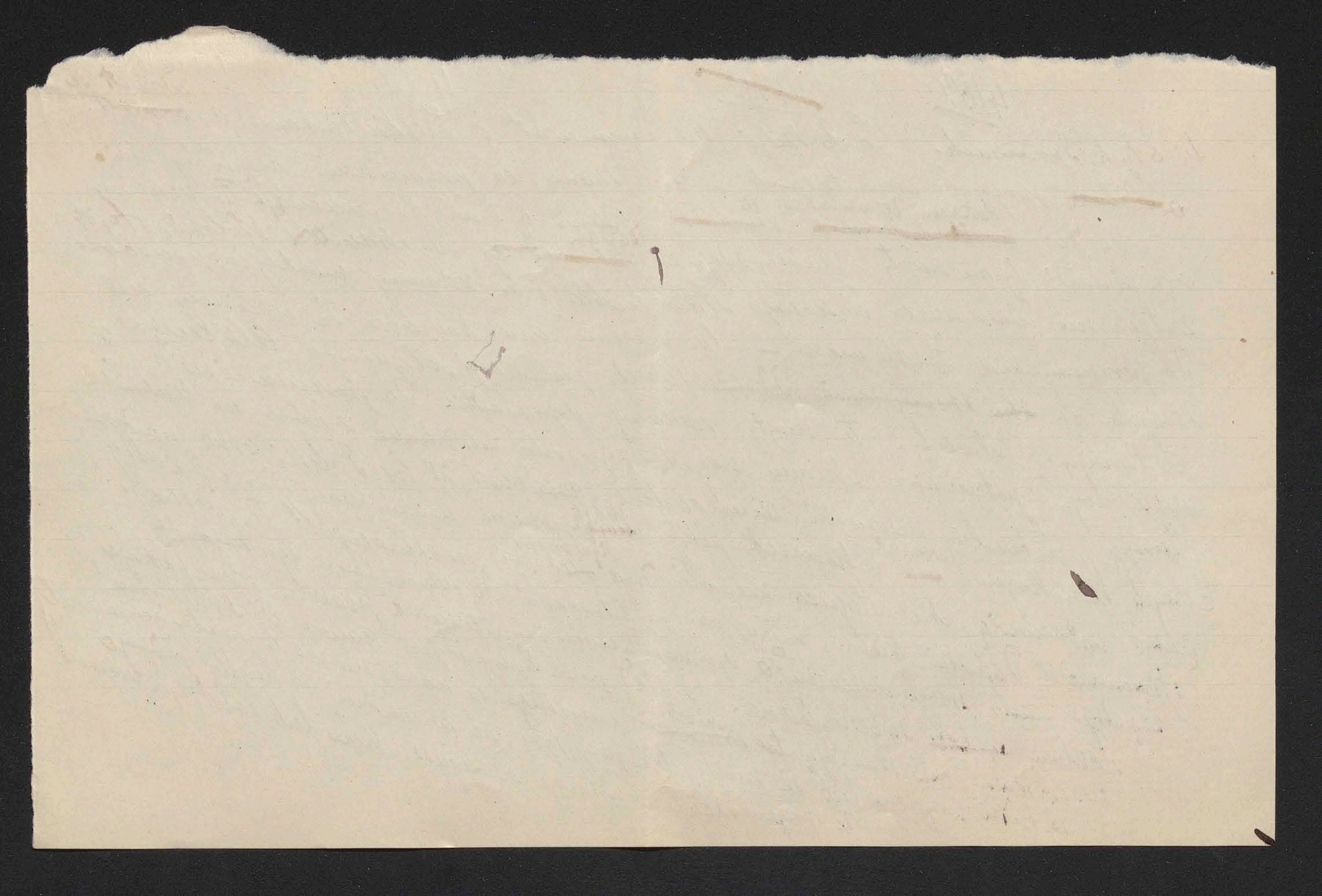
przypominał starania Ojca Świętego o przywrócenie pokoju i
poprosił Go ~~aby~~ o życzliwość dla przedwiecznego Krakowa ~~z~~ oraz o poparcie
wpływem moralnym, który wywiera w całym świecie.—

Pierwszą odpowiedź wprzódy na okólną notę hr. Buriana dał angielski
sekretarz stanu spraw zagranicznych Balfour w przemowie wygłoszonej na
śniadaniu Kolonialnego Instytutu dla dziennikarzy. Zastrzegł się że mówi we
własnem imieniu, albowiem nie mógł jeszcze porozumieć się z członkami gabinetu
że cała cywilizacja jest w grze
Przyznał że zgadza się z austro-węgierską notą, co do tego, żądane rozmowy mogłyby być cennym
Nie zaprzecza że w pewnych warunkach ... aby w osobiście
środkiem dojścia do porozumienia. Ale nie ma najmniejszego widoku wyłączne rozmowy, ani też skutki
dzisiejszych warunkach mogłyby być rozpoczęte ~~Między innemi~~ Słowo nie ma być rozum-
~~ze~~ ~~żywi sobie~~ pomyślnie wróżący ~~...~~ wniosek. Przedewszystkiem
przebieg wojennych wypadków wpływałby wciąż na te rozmowy. Przedewszystkiem nie może być
przyszłoby do rozstrzygnięcia o wielkich sprawach a co do nich nie może być dokładnego z
pomyłki: odmienne stanowiska rządów zostały ~~...~~ że uprzedni omówienie:
oznaczone. Nie więc byłoby nic zdatnego ich niedopowiedzialne omówienie i w niedwuznaczny sposób oświadczył,
Wicekanclerz niemiecki Payer wyraźnie

4163 ~~4148~~ 194

się o tych sprawach. Co do Belgii nie wspominał o odszkodowaniu a zdawał się
pragnąć wewnętrznych w niej zmian, za przywróceniem niepodległości.
My zaś obstajemy bezwarunkowo za odbudową i odszkodowaniem i te rozmowy
nie pomogą by nie mogły. Niemcy zdają się żądać za odzyskaniem Kolonii, stąd
zatem nie odmówionem od naszego stanowiska i te rozmowy miałyby doprowadzić
do porozumienia z Niemcami. – Oświadczenie wice-kanclerza że Niemcy nie Alzacji i z
zezwolą na oddanie swoich posiadłości, obejmuje do porozumienia a
Lotaryngii. Jakiemi by i te mogły rozmowy doprowadzić do porozumienia z dobrze na wschodzie nadzwy-
Nie mogą dopatrzeć się. – Niemcy przyzwyczaiły sobie myślącane, że los Polski oraz narodowy Niemcy
Europy „liberalny niemiecki" wicekanclerz zawiadomił, że mają pozostać w swej mocy i że „Niemcy i
-czajnych kraju wreszcie bałkańskich państw być może narzucony do rozwiązania zgodnego ze
same ustanowią jaki stopień niewoli ma być jasne i
stanowcze i dopóki Niemcy nie okażą się gotowemi do rozwiązania pokoju, oraz krwawe
zapatrywaniami sprzymierzeńców co do sprawiedliwości, cywilizacji i prawa oraz zasadę aby niemiłe
rozmowy są bezużyteczne. I stąd przekonanym jest mowa co w nocie, nie dla tego aby mogły jednego
mocarstwa stawiają wniosek zawarty w nocie, ale co nadzieję że mogły być przyjętym, lub zaostrzyć wojnie
że będzie przyjętym lub że mogłyby być przyjętym, ale co nadzieję że odłączyć od sojuszników,
że sprzymierzeńców

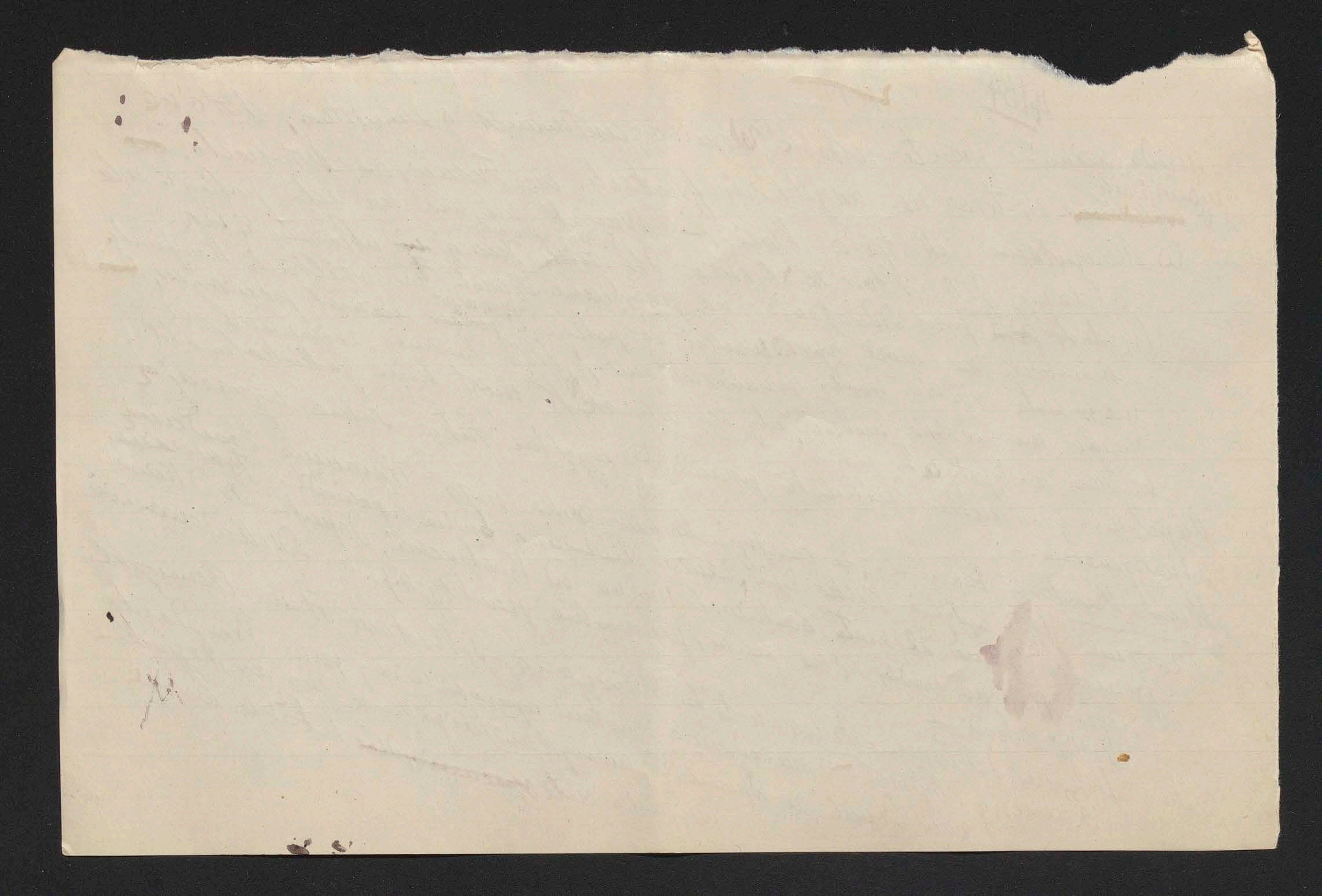
4164 ~~4149~~ 195

między nimi i przez to ostabić wspólne usiłowania o zwycięstwo, które ujawniają się teraz na wszystkich frontach we Francji, we Włoszech, ale w Mezopotamii, jak też w Rosji. — Wniosek nie ma na celu pokoju ale dla środkowych mocarstw mogą się ukazywać się na ostabienie jest, które żądają we wszystkich krajach, że frontach ostabienie przez oddziaływanie na pacyfizm dążenia, a mianowicie naciskał pewnym, iż Ich wniosek nie może doprowadzić do pokoju i jest Stąd Panowie zrozumie, iż jakiekolwiek nie używa różnic między sprzymierzeńcami. Stąd wniosek mógł mieć jakiekolwiek niemal nie podobna uważać, aby ten wniosek który takie same używając zbadany wszystkie następstwa!! Dzienniki prawie bez wyjątku

Angielskie i francuskie dzienniki prawie bez wyjątku stanowczo zbadanie. Jednocześnie zapatrywanie.—

Biuro Reutera zapewnia, że austryjacko-węgierska nota będzie odpowiedź. Stąd też oczekiwanie zostanie. Stąd wytyczne kilka dni, zanim udzielony będzie Konferencji, dopóki nie na odrzucenie przeważa zdanie że mało oczekiwać można od Konferencji, pojedyncze punkty, n.p. mocarstwa nie zgodzą się na pewne, poszczególne punkty, n.p. na austryjacko-Belgii i Serbii.—

Po Balfourze dał odpowiedź na notę hr Buriana sekretarz stanu Ameryki Lansing. Wytoczył oświadczenie: Jestem upoważniony przez Prezydenta zawiadomić, że odpowiedź amerykańskiego rządu na austryjacko-węgierską notę ~~[illegible]~~ która wnosi

4165 ~~4170~~ 196

nieformalną Konferencję, stron prowadzących wojny, opiewać by dziś: I.

" Rząd Stanów-Zjednoczonych jest zdania, że jedna jest tylko odpowiedź której dać można na wniosek austrjacko-węgierskiego rządu: ~~Wielkakrotnie~~ Stany-Zjednoczone

Wielkakrotnie i z całą szczerością przedłożył on warunki na których przystanie pozatem na żadnego wniosku ~~wniosku~~ nie rozwarzyłby zawarcie pokoju i nie przyjmie żadnego zamachu

=czne rozważyłby zawarcie pokoju i nie przyjmie żadnego zamachu dotyczącego konferencji nad sprawą, do której jasno zaznaczył swoje stanowisko "

Krótko i węzłowato.

II. Ta odpowiedź udzielona zatała szwedzkiemu poselstwu dla przesłania jej do Wiednia. gdzie wysłano ją ~~zatała~~ z amerykańskiemi odmówienie

Dzienniki: Porozumienia ostrożnie niż Niemcom, niemal wszystkie

=ści wywarłaji i niektóre przypisują nota niemieckich stronnictw

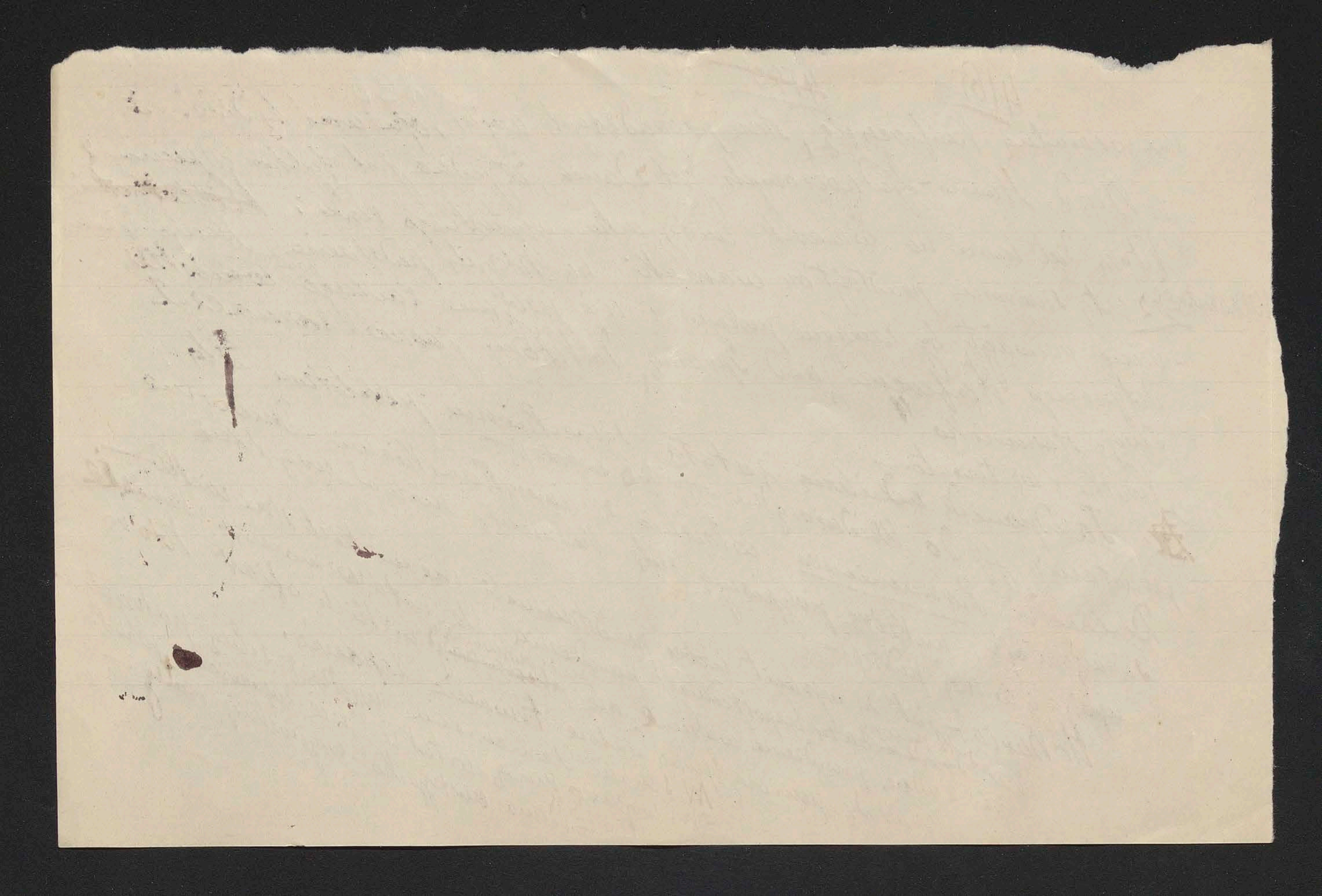
upatrują w niej podstęp.

Hr. Burian jakk się wyraził wobec przedstawicieli niemieckich stronnictw nie jest pewny ~~[illegible]~~ bezpośredniego powodzenia ale nota wzmocni przekonanie

że żadne powodzenie wojenne nie zrównoważy ~~[illegible]~~ niższych ofiar które narody poniosą przez dalsze trwanie zapasów.

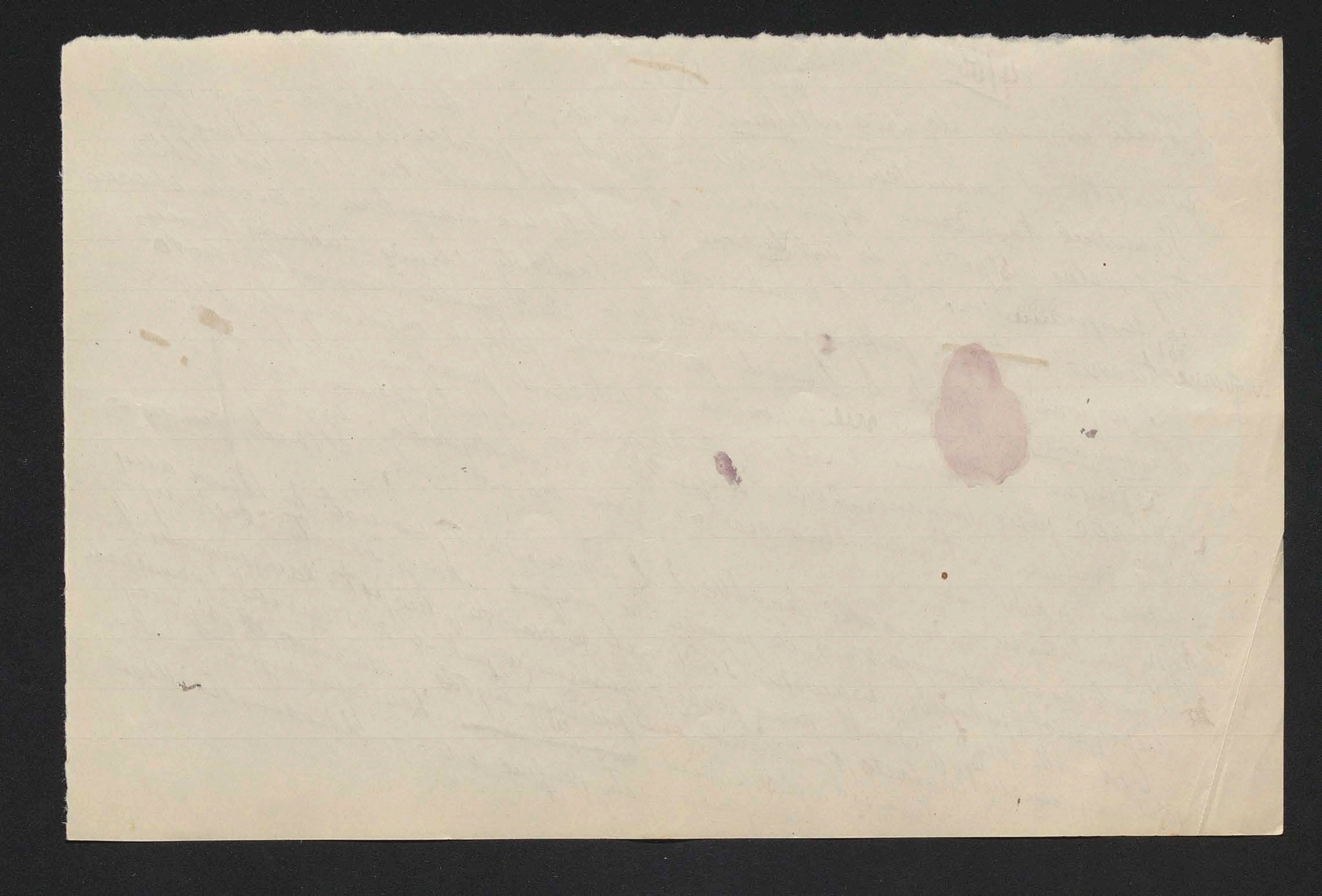
W senacie Clemenceau wygłosił silną patryjotyczną mowę, co także nie zapowiada powo=

=wo wojenną mowę, co także nie zapowiada powodzenia austrjacko-węgierskiej noty.

~~4166~~ ~~417~~ 197

Z kolei urzędowa Agencja Stefani oświadcza, że austrjacko-węgierska
wniosek jest mamidłem bez treści i widoków praktycznego skutku-
Poprzednie twierdzenia wyżej stanu środkowych mocarstw, że wszelkie
terytorialne ustępstwa są wykluczone a ostatecznie zawartemi i niezmiennemi
są niesprawiedliwe brzeskie i bukareszteńskie traktaty, czynią niemożliwem
[illegible] otwarcie ~~[illegible]~~ pokojowych rokowań. – Austrjacko-węgierska nota
nie wspomina wcale o głównych podstawach pokoju ogłoszonych przez
Porozumienie. Również nie wspomina o wszelkich pragnieniach rządów
a przecież dokładnie znane są austrjacko-węgierskiemu rządowi
i uznane przez sprzymierzeńców. Dopóki rząd austrjacko-węgierski
nie zgodzi się na te pragnienia oraz na inne ogólne cele, dopóty nie za-
-niechają walki. –
Tutejszy ambasador niemiecki hr. Wedel odpowiedział na notę hr. Buriana
z polecenia swojego rządu, iż poprzednie przyjęcie jakiegoś dogmatu ze strony
nieprzyjaciół, pokojowe wnioski „środkowych mocarstw" nie jest zachęcającem i poważnem
Cesarski rząd jednak nową próbę przywrócenia pokoju ze szczerem i [illegible] Niemcy
powitał z życzeniem aby znalazła, tym razem, ~~[illegible]~~ pożądany odgłos i oświadcza, że Zatem
gotowe są wziąść udział ~~we wszelkiej~~ w zamianie myśli
bez zbytniego zapału przyjęcie noty. – Ukraiński rząd

4167 ~~4152~~ 198

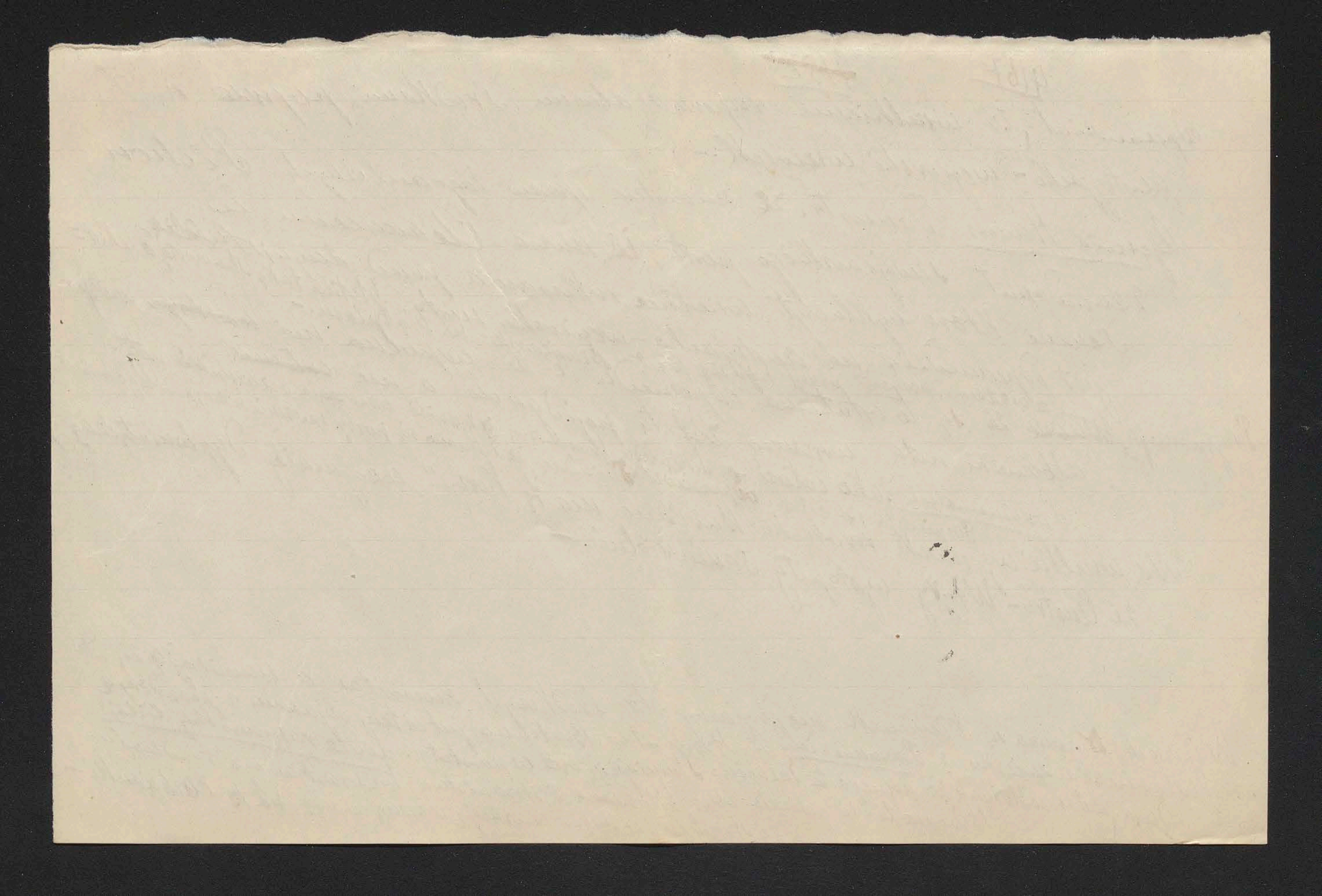
Wypowiedział, iż wszelkiemi rozporządzalnemi środkami poprze austryjacko-węgierski wniosek.–

Agencja Havas donosi, że minister spraw zagranicznych Pichon zawiadomił szwajcarskiego posła, iż mowa Clémenceau w senacie która wyklucza wszelkie rokowania przed zwycięstwem, istotnie taką stanowczą a lekce- jest odpowiedzią na austryjacko-węgierską notę na Ballplacu.– ważącą odpowiedź uważa tutejszy poseł szwajcarski, że wspólna nie ~~[illegible]~~ następu- ~~całkowa~~ noty

Przypuszczają ~~[illegible]~~ że się to ostateczne odpowiedzi albowiem nota wyczerpała zarzuty pojedyncze a nie odrzucenie bezwzględnego nieuzgodnionego wniosku Porozumienia jako całość. Socjaliści francuscy zganili odpowiedź Senatu, iż chciano się pozbyć spiesznie i zwięzłość pośpiech

Na wszelki wypadek krok m. Buriana ma tę korzyść, conajmniej dyplomatyczną, że Austro-Węgry wystąpiły samodzielnie.–

W Jassach objawia się kierunek nieprzyjazny dla środkowych mocarstw a zmierzający do zerwania związku z Porozumieniem. Stronnictwo Bratiano jest tutaj organem a przewodzą mu: liczne ramieniaki [illegible] dwór, zastrzegając, iż popiera te dążności. Skupiają się ~~one~~ w powstały: stronnictwa konserwatywnego środkowi stwarza to dla gabinetu Moghilomana i stronnictwa ze strony Austro-Węgier zwracają baczną uwagę na te zachcianki.–

4/68 ~~[illegible]~~ 199 bardziej niepomyślny

Amerykańskie biuletyn w ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ dla Niemców ~~[illegible]~~ Michiel.

sposób niż tychże sprawozdanie, przedstawia, walkę o Saint ~~[illegible]~~ zajęty 150 kwadra-

Potężnie amerykańskie i francuskie wojska ~~[illegible]~~ zdobyty gruszto

-towych mil, wzięty do niewoli 15.000 żołnierza, zdobyty gruszto powstańc

sto dział i wiele wojennych zapasów które Niemcy w odwrocie porzucić

musieli. —

Pomimo tych niepowodzeń osoby przybyłe tu z frontu zachodniego

wyrażają zaufanie do stanowisk i siły niemieckich armii. —

Przy odwrocie Niemców Francuzi dostali w posiadanie

dalekonośne działo które ostrzeliwało Paryż. Jest ono

wystawione na publiczny widok. — to samo miały znaczenie. Spryzgnie-

Wiadomości ze zachodniego frontu wciąż ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Niemcy zawiadomili

-rzeczy nie przestawali wypadów i odzyskali silnych stanowiskach odpierali takowe.

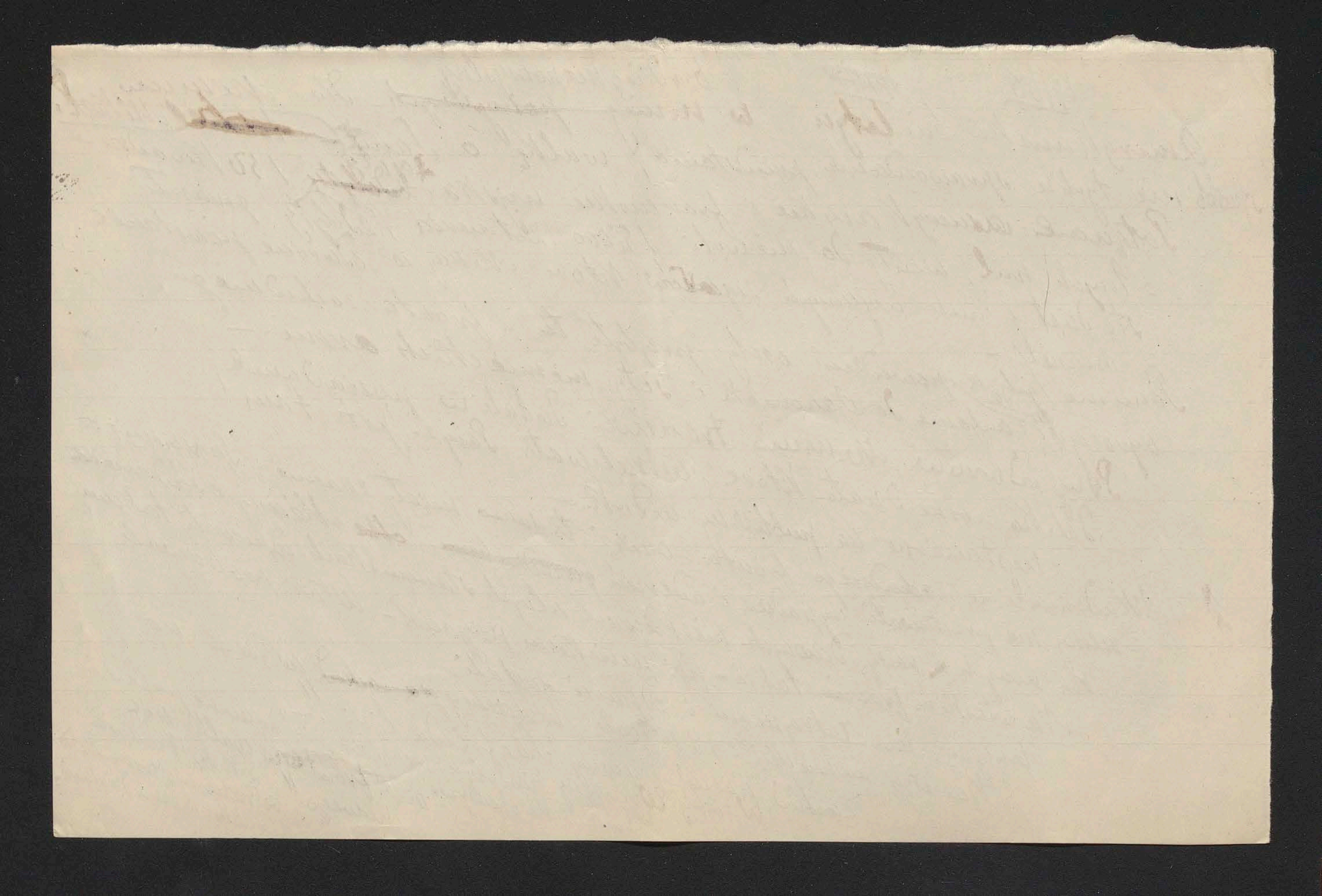
Na nowych ~~[illegible]~~ rażej dawnych nieprzyjaciel przyjaciół — Włosi próbowali

Na włoskim froncie także — pod naciskiem wszędzie na

ofensywy, lecz zatrzymani i odparci zostali

Biuletyn niemiecki 218 wieczór „Walczymy ~~na zachód~~ Siegfrieda linii" — przypomniał dawne przed

zachód naszej" dawny Wiecznej Wormacji biuletyn niemiecki ofensywa „z frontów walk nic nowego" z kolei Francuzi ostrzeliwują teraz Metz dalekonośnemi działami.

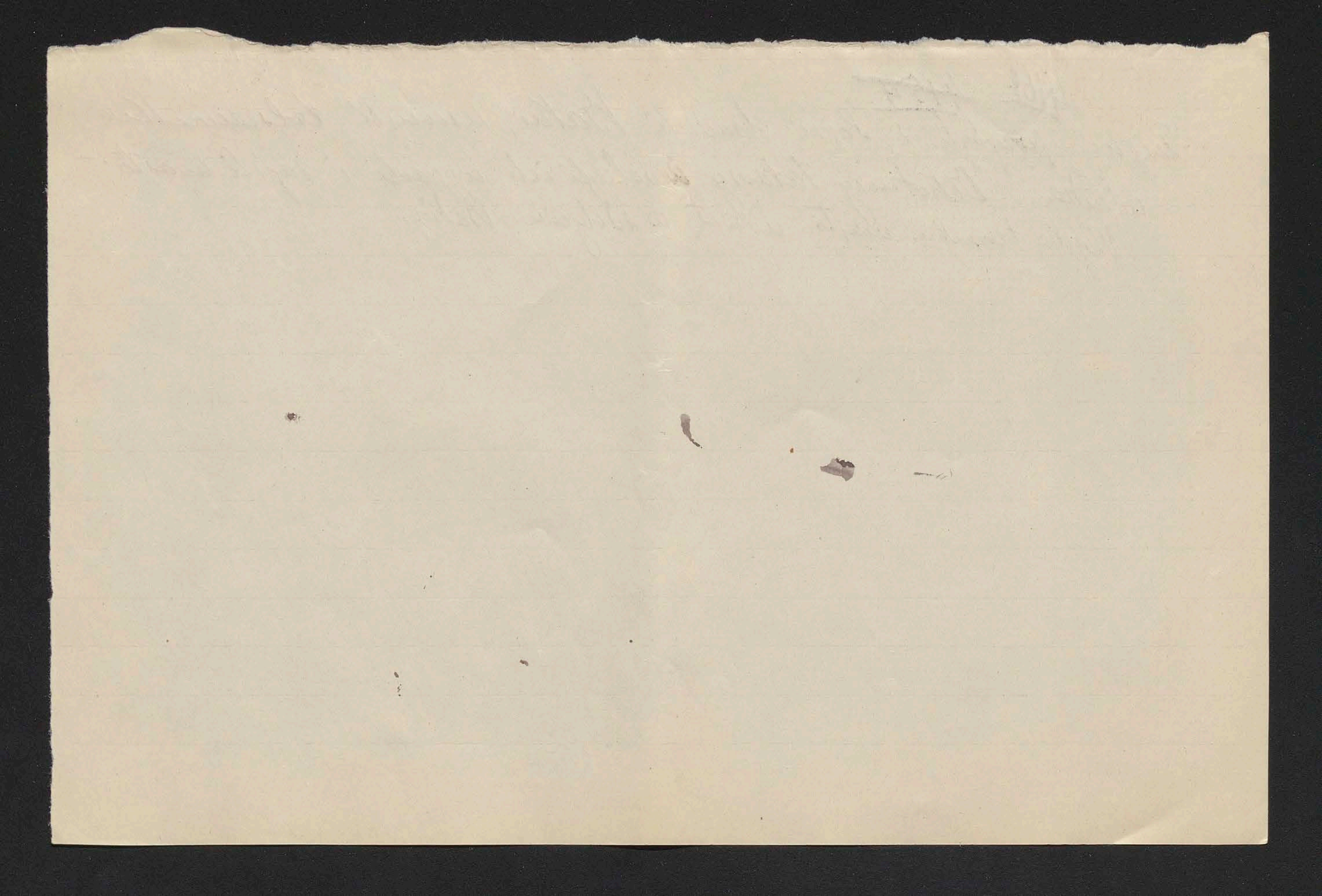

4161 ~~4154~~

200

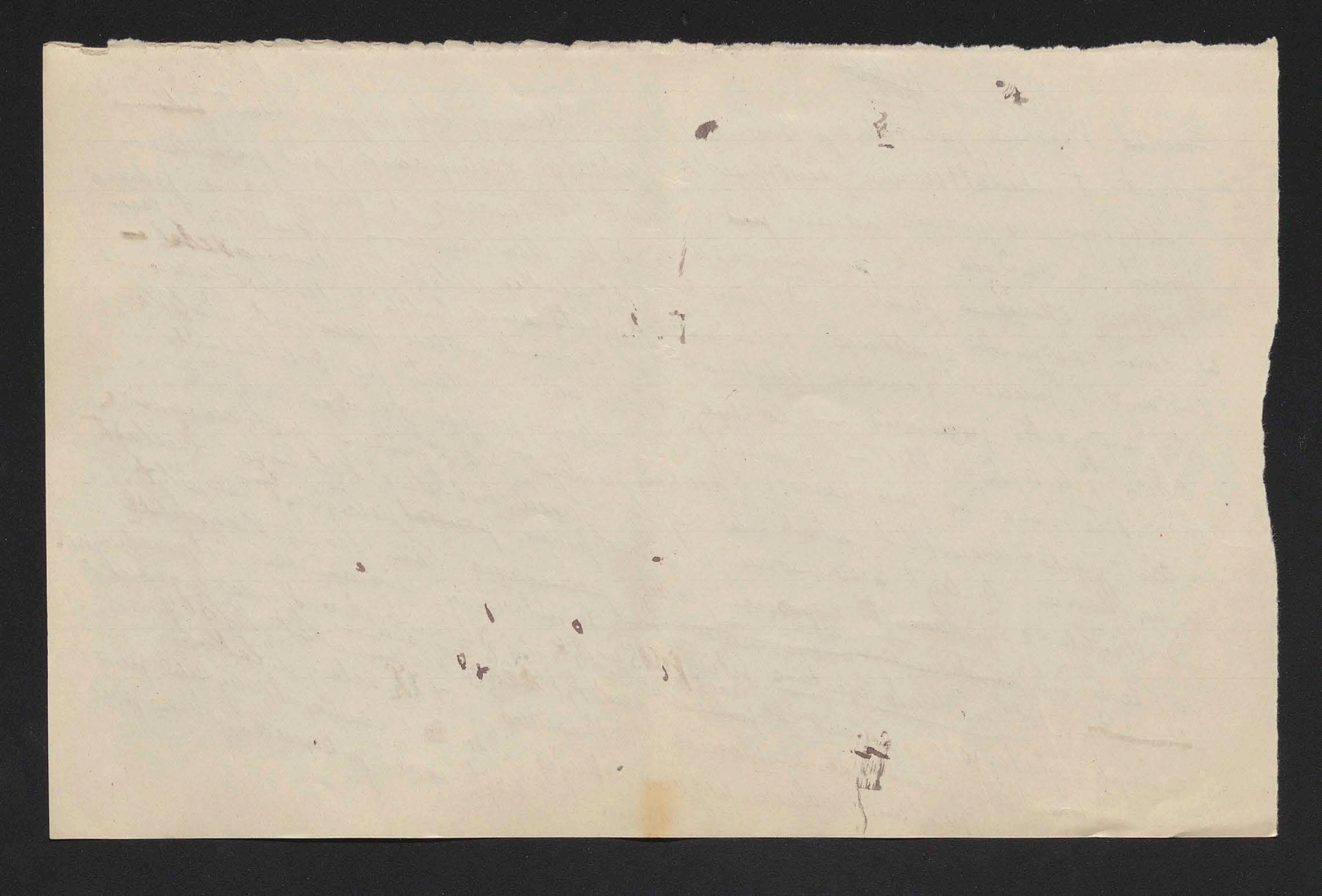
Anglicy pozbyli 2 Persi obsadzili Baku, usunęli bolszewickie władze. Ochotnicy Tatarzy zwalczyli ich, wyparli i zajęli miasto. —

Wojsko tureckie wzięło udział w zdobyciu Baku.

4170 ~~4171~~ 201

~~Przestał~~ Regencja przesłała p. Bobrzyńskiemu życzenie aby wypracował ~~ukł~~
i przygotował ukształtowanie austryjacko-polskiego rozwiązania, pod prawno-
politycznym względem. Zanim ~~pod~~ rozpoczął tę ważną a konieczną pracę
przybył do Wiednia, dla porozumienia się z hr. Burianem. Przedstawił mu
potrzebę określenia przez rząd przyjętego stosunku Polski do monarchii –
w razie austryjacko-polskiego rozwiązania oraz połączenia Galicji z Królestwem –
w ten sposób, aby Polska
Zastrzegł się, przeciw dążeniom zatarcia żądania,
była austryjacką prowincją – co niemożliwem się stało po ogłoszeniu
aktu 5 listopada 1916 – zaznaczył, iż należy przyjąć trializm, choćby
przyszło inną dać mu nazwę. Wyraźnie nalegał na zmiany postępowania
austryjacko-węgierskich władz w zajętej części Królestwa Polskiego. Zwalczał
~~powstał~~ przedstawił swój pobyt i Regencji
u hr. Burian należyte zrozumienie, i w następstwie powierzona mu przez Regencję
we Wiedniu i postanowił rozpocząć pracę ~~najwłaściwszym niezawodnie jest~~ najwłaściwiej, niezawodnie jest powstającym
ministerstwo spraw zagranicz-
Do której dziś ~~najwłaściwszym~~ Polska Prasowa Agentura która ~~jest~~ ściągnęła się [illegible] kierownikiem Polakiem
~~Nazajutrz~~ [illegible] że ~~polskim~~ zaufanym politykiem jest, należy z żadnej strony nie po-
=czynnych ogłosiła, jako rozmowę że [illegible] hr. Buriana jest i że [illegible] kandydatów. Nie-prze-
z naczelnikiem stwierdza, że [illegible]
przestanie wolność wyboru Króla i że można być czystym co do tego

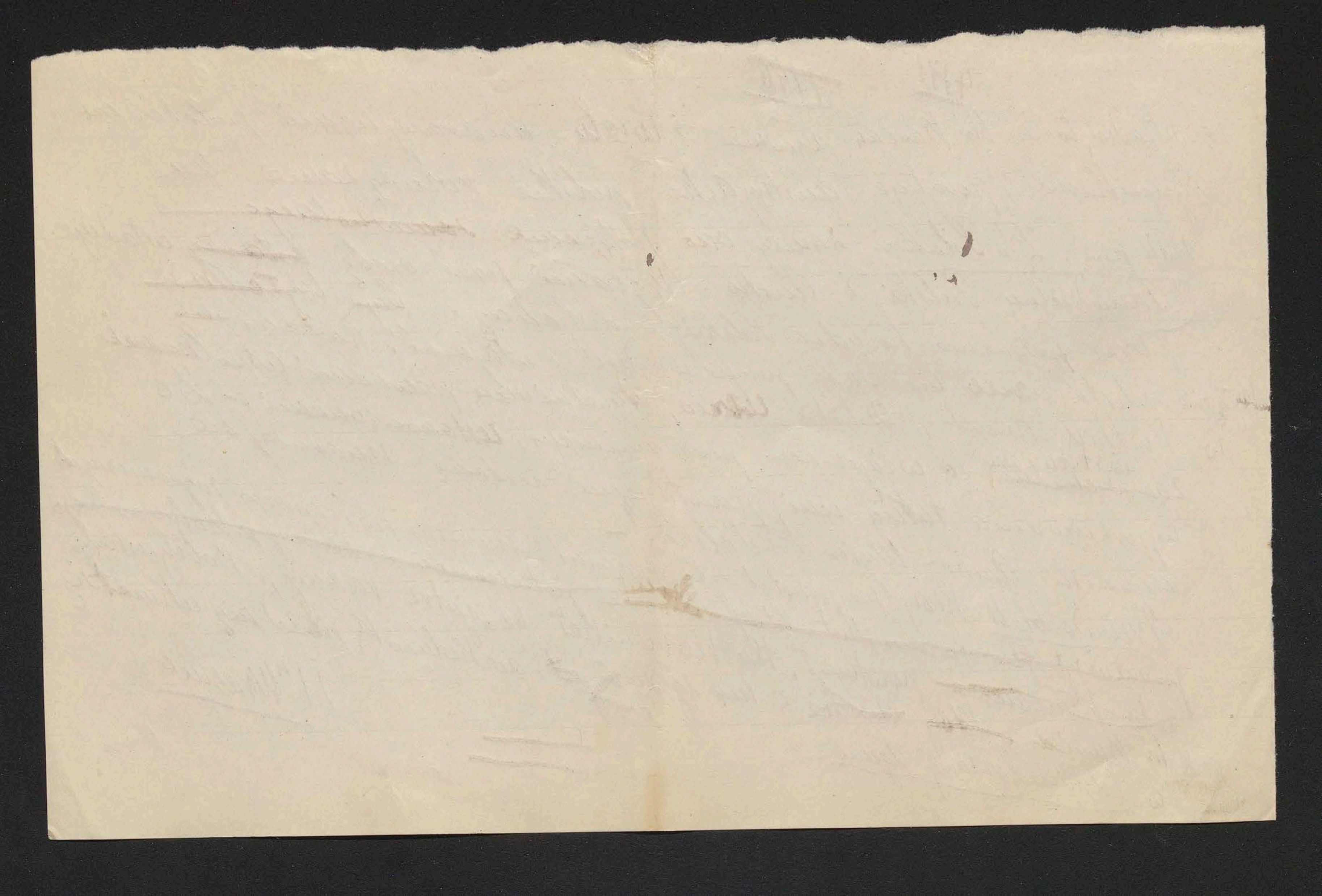
4171 ~~4146~~ 202

= składa, to iż hr Burian zgodnie z wielu miarodajnemi polskiemi czynnikami, pozytuje austryjacko-polskie rozwiązanie za najlepsze. Dla Polaków znaczy ono połączenie ~~samodzielnego~~ ~~władzy~~ władcy samodzielnej Polski z Austro-Węgrami przez osobę ~~[illegible]~~ oraz połączenie Królestwa Polskiego z Galicją. Zatem ~~[illegible]~~

Wyłącznie osobista unia nie da się przeprowadzić i utrzymać. ~~[illegible]~~ Do w krótkich słowach „Osobista unia, dopełniona pewnemi wspólnemi instytucjami ~~zarządzeniami~~, za wzajemnem porozumieniem, ustanowionemi, miarodajne wyprowadzania takiej unii, powstaniem dostaną miarodajne czynniki Austro-Węgier i Polski."—

Fremdenblatt który nie przestał być organem ministerstwa spraw zagranicznych ~~[illegible]~~ ~~komunikat, który~~ ~~[illegible]~~ p. Kobylińskiego ~~przedrukował ten komunikat~~ przedrukował ten komunikat na zajutrz rano p. Kobylińskiego ~~z hr [illegible]~~ ~~który~~ ~~[illegible]~~ z nią zgodzić ~~[illegible]~~, aczkolwiek przed nią ukazał się z hr Burianem w Polskiej Prasowej Agencji.—

21a Września

CCIII CCXIII CCIII CCIV

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

28 Września 1918 r.

An Seine des Herrn

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates &c. &c.

203

Stanislaus von Koźmian,

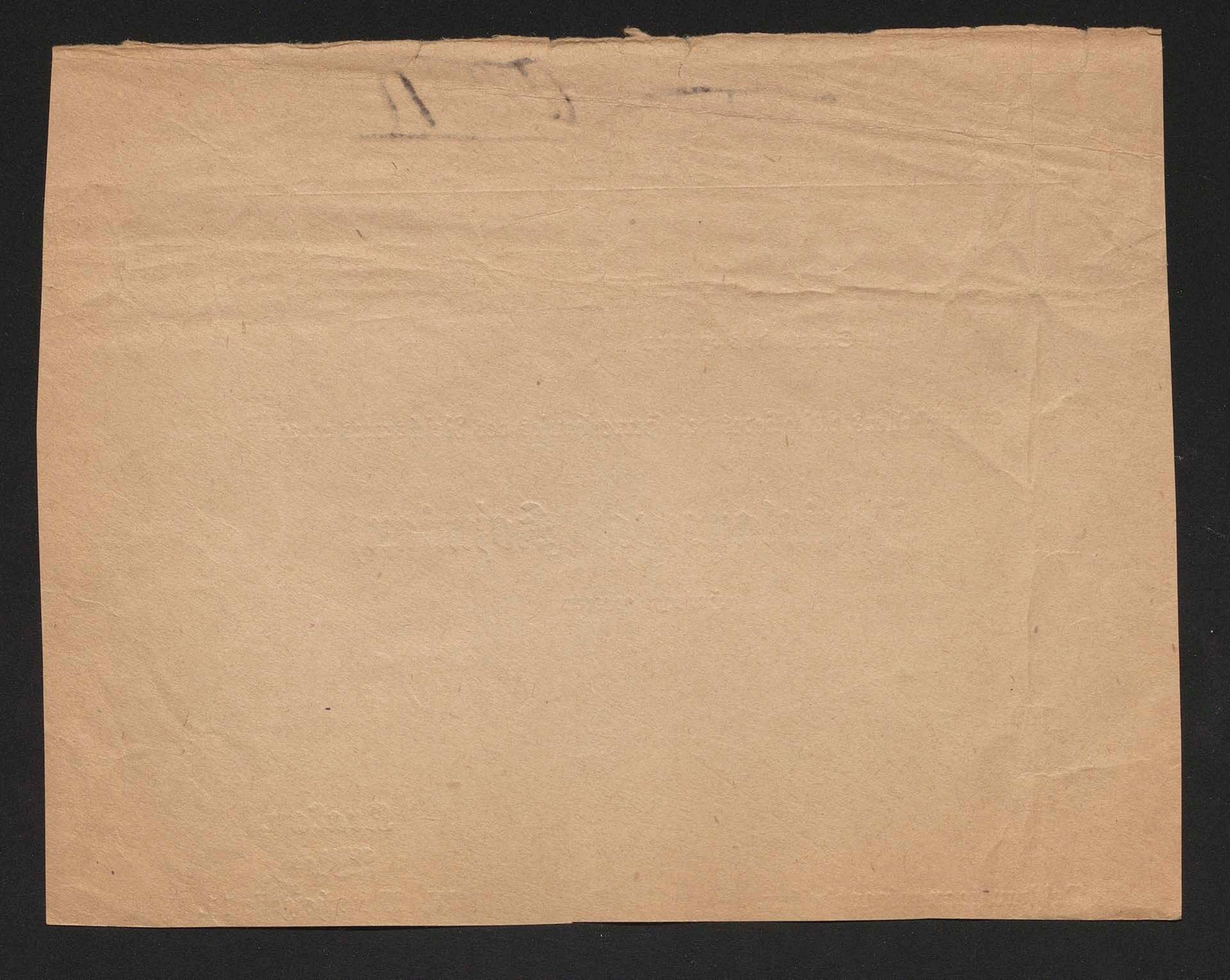
Hochwohlgeboren.

4172-4185

Commissions-Sitzung

Krakau.
Wien,
IV., Mayerhofgasse 11.

In Reichsratsangelegenheiten.

~~CCLXIII~~ CCIV

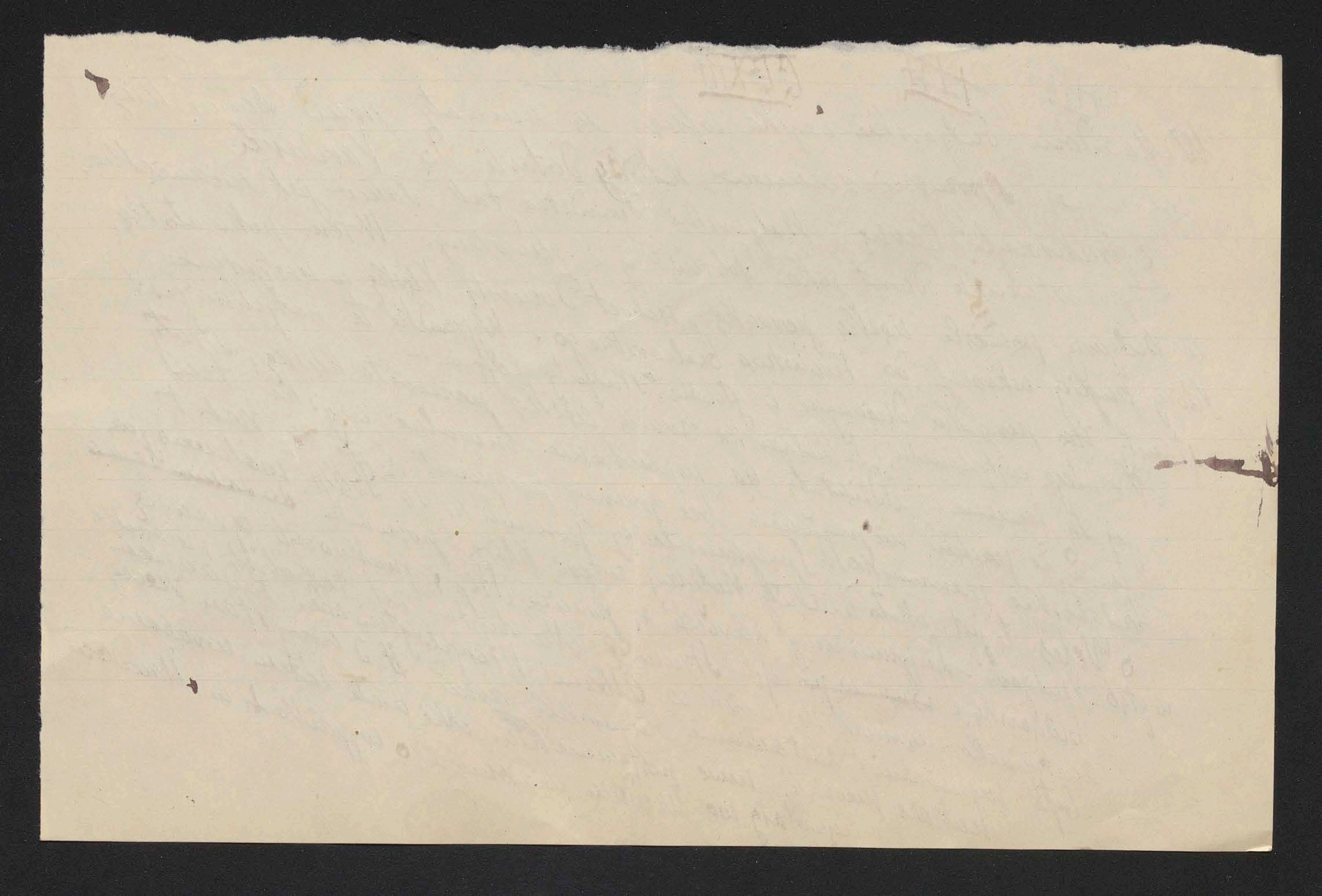
204

Klęska bułgarskiej armii
w Macedonii — ~~Wrażenie~~
we Wiedniu — Oświadczenie
hr. Buriana. Rząd bułgarski
zażądał rozejmu i pokoju.
Oświadczenie Hintzego — Wojska
środkowych mocarstw wysłane do
Bułgarii — Głównodowodzący w
Salonice d'Esperey nie zgodził
się na przerwanie wojny. pozwolił
bułgarskim pełnomocnikom przybyć
do obozu nieprzyjaciela — Mowa
hr. Buriana o swej polityce. Posiedzenie
Przesilenie w Berlinie. Posiedzenie
głównego wydziału parlamentu. Mowy
Hertlinga, jenerała Wrisberga,
Hintzego i Payera. Oświadczenie
Hintzego o Polsce. Rozpoczęcie w Berlinie
narady nad polską sprawą. Austro-Węgier
Ugoda [illegible] pełnomocnikiem wydziale. Wrzenie
Rozprawy w głównym wydziale — Atmosfera we
wojskowym wydziale i w Berlinie.

cesarza Karola o sojusza z Niemcami –
Pogrom Rosji zmienił położenie
Austro-Węgier i Polaków wobec Niemiec.
„Pokusa siostrzeństwa" Bułgarskie wypadki
hamulkiem – Helfferich ustąpił
z posłostwa w Rosji –
Opryszkowie Bośni i Hercegowiny między
Austrią i Węgrami. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ [illegible] hr Tisza w Serajewie
Protest niemieckiego konsulatu w Moskwie
Sztuka rządzenia tyranów –
Ze zachodniego frontu. Cofanie się
Niemców i stanowcze odparcie spryciarzy –
–rosyjskim. ~~[illegible]~~ Wstęp do klęski Bułgarów
Z włoskiego frontu. Walki angielskie pod
Cambrai. Przemowa cesarza Wilhelma
do austryjacko-węgierskich oficerów na zachodzie
Ostrzeliwanie Metzu i ewakuacja – Cesarz Wilhelm
zachęca do wojny podwodnemi tadżemi. Biuletyn
z frontu zachodniego.
Abdykacja prezesa byłego polskiego posiłkowego
Korpusu w Marmaros – rzeczypospolitej –
Nowy prezydent chińskiej
S-Kucharzewski podjął się utworzenia
polskiego gabinetu

28. Września

W Macedonii bułgarskie wojska cofnąć się musiały przed serbskiemi
ofensywą ~~sp~~ sprzymierzeńców, którzy dotarli do Vardaru
i przekroczyli Czernę. Bułgarskie dowództwo tak samo jak niemieckie,
przedstawiło odwrót jako dobrowolny i obmyślany. W tem pokazało się,
że Bułgary ponieśli ciężką porażkę, nawet doniosłą klęskę w następstwie
których Anglicy wkroczyli do królestwa bułgarskiego. Wypadki te natychmiast
stanęły na porządku dziennym i ogromne skupiły zajęcie. –
Nie ulega wątpliwości że bułgarska armia ciężką poniosła klęskę i straty
jej są znaczne i oddziałały na usposobienie morale wojska i że ~~się~~ zwrot
ważny, że pochód nieprzyjaciela bez przerwy postępował i że Prilep, zwłaszcza ~~do samego serca~~ się
bułgarskie stanowiska. Sprzymierzeńcy posunęli się za Prilep, która prowadzi – przekroczyli granicę dla
o Veles to jest około wielkiej kolejowej arterii która prowadzi
w głąb Bułgarii. Sprzymierzeńcy zwrócili się przeciw Stip i przekroczyli granicę.
Sprzymierzeńcy zajęli Strumicę. Nie obojętny jest ten obrót rzeczy
bułgarskiej i ~~Stipi w po~~ zajęli Strumicę. Nie obojętny jest ten obrót rzeczy
austriacko-węgierskich wojsk w Albanii, których dotąd zadaniem
było zaopiekowanie i zastąpienie bułgarskiej armii. Nad nowym stanem rzeczy
nakaże pomyśleć nowe postanowienia. Nie mało zatem uważne
wywołały we Wiedniu wiadomości o wypadkach w Macedonii

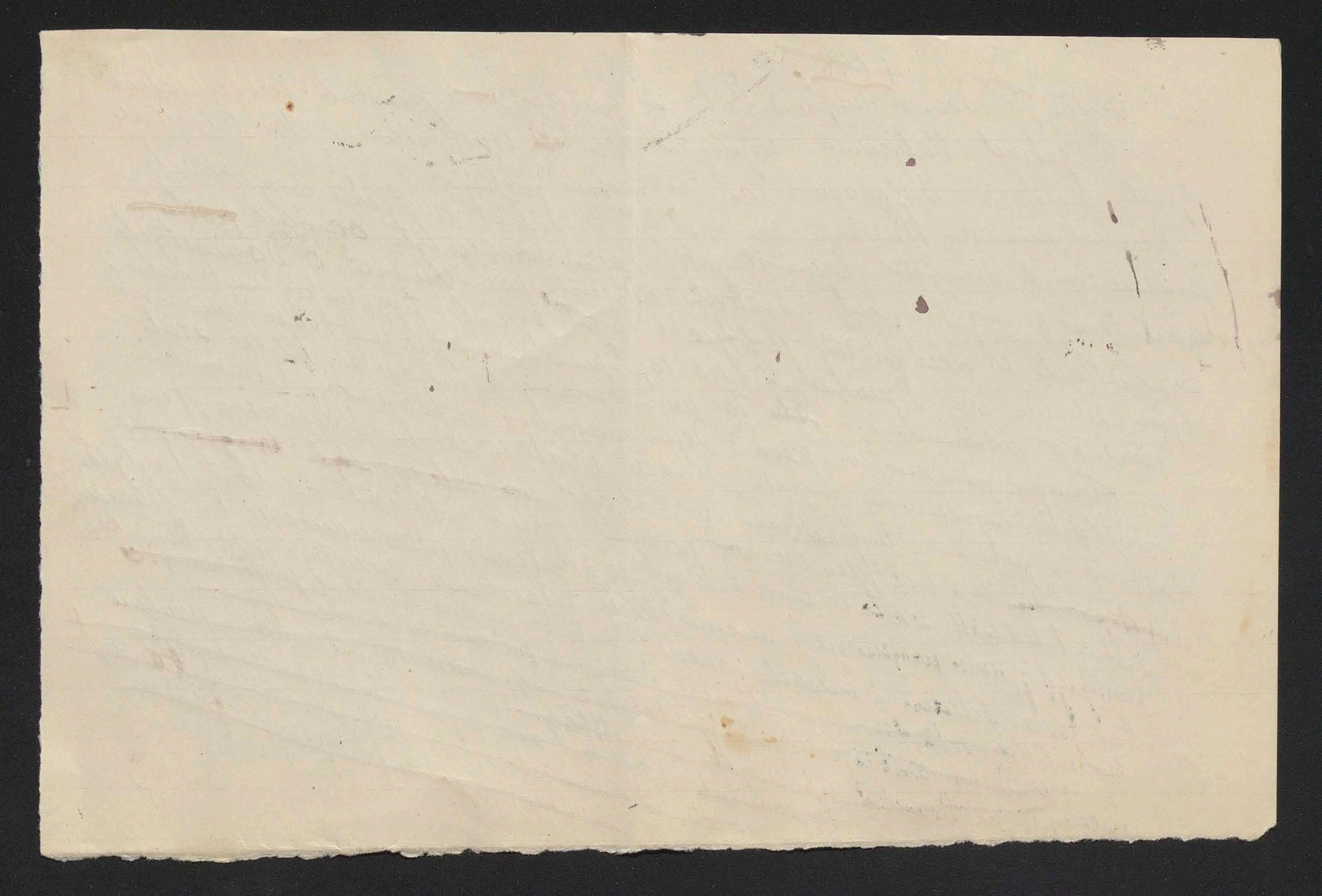

~~4678~~ 4173

206

tem użyciu, że doniesiono, że w Zofii ~~[illegible]~~ wielkie ~~tam~~ powstało wzburzenie i że może gabinet Malinowa wyciągnie stąd ~~[illegible]~~ następstwa. – We Wiedniu objęła wieść że Bułgaria zawiera osobny pokój. –

Prezydent ministrów Hussarek zawezwał był do siebie prezesów wszystkich ~~partii~~ parlamentarnych stronnictw. Zamiast jak zamierzonem było omówić parlamentarne sprawy, prezydent ministrów udzielił wiadomości o doniosłych wypadkach w zewnętrznej polityce i zapytał czy wobec tego należy wytrwać i zmieniać przy zebraniu Izby 1 października, na co, odpowiedziano, że nie trzeba [illegible] Izbie stało. powziętego postanowienia. – ~~Potem~~ To zawiadomienie o bułgarskiej [illegible] było głównym przedmiotem narad deputowanych. – Niemcy [illegible] udali się do hr. Buriana, ~~tem~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ za był krytyczne ostatkowe zagranicznej komisji delegacji ~~w całości~~ oświadczył że pomimo wypadków w Bułgarii, nie ma powodu ~~był~~ porzucać ogólne położenie za z Niemcami ~~zapatrywać się~~ na to że Austro-Węgry w ścisłem porozumieniu z niemieckiem cesarstwem, porostaje jak przed tem, ~~[illegible]~~ wypadkiem ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Położył nacisk na to że nasze przymierze z niemieckiem cesarstwem, porostaje jak przed tem nienaruszonem. – Wobec zaszłych wypadków ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~ostatkowe~~ postępuje ~~potrzebne~~ taktowe siłami i nieustannie. ~~[illegible] [illegible] [illegible] Hintze przemówił~~ ~~[illegible] dla [illegible] ostatkowe~~ ~~[illegible]~~ ~~wszelkich [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] parlamentu~~ ~~prezydenta z Wiatkou~~ ~~Pogrom lub tylko Bułgarii to wojsko [illegible] [illegible] że [illegible]~~ 10. ~~[illegible] [illegible] [illegible] zatem nie dalszego~~ ~~pierwsze miejsce w politycznym [illegible]~~

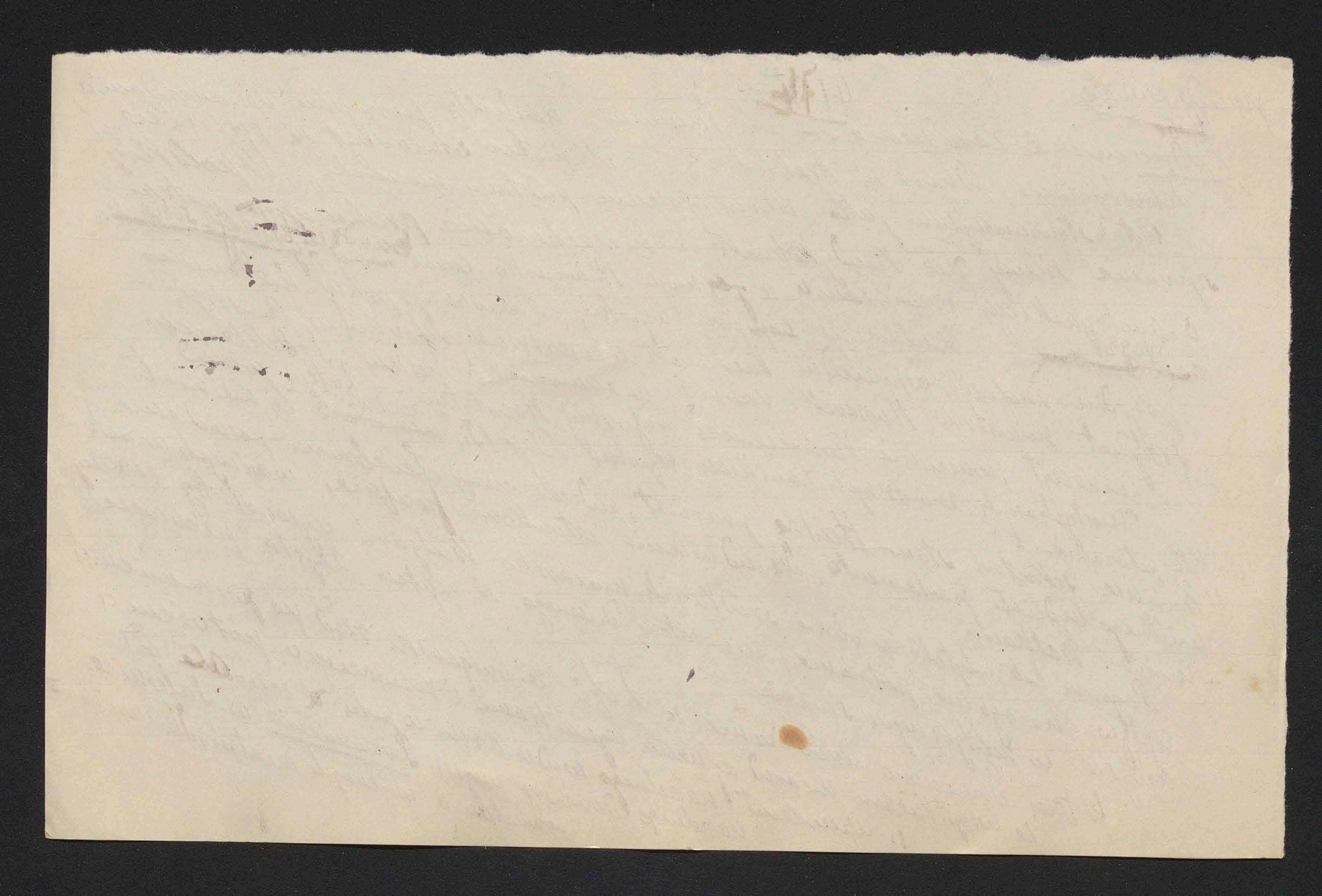

przedsięwzięte 41 207

Odpowiednie zarządzenia. — Z Rumunii nadeszły pomyślne sprawozdania; demobilizacja odbywa się traktatowo — Minister oświadczył się przeciwko antydostoiowianszyźmie jako naruszającemu podstawy monarchii. W polskiej sprawie silniej niż kiedykolwiek i niezachwianie jestem bardziej tymże sobie o austryjackiem rozwiązaniu a moje stanowisko coraz [illegible] nie trudno. Mniema że przy wspólnej, świadomej pracy w Austryi — swoje znajdzie odpowiedni kierunek wewnętrznej reformy w Austryi. Prezydent ministrów Hussarek również w rozmowie z posłem Stöcklerem zaznaczył ponownie konieczność reformy konstytucji. Zatem uważa że [illegible] zamiary oddaje się być zamierzonej. — Co nie mało zaniepokoiło [illegible] zainteresowanych [illegible] zamiary reformy zdaje się [illegible].

W Berlinie sekretarz stanu Hintze przerwał, podczas mowy Ledebourа posiedzenie wielkiego wydziału parlamentu, dla udzielenia ustawkom pociechę, ważnych urzędo= wych mowie z Bałkanów. — Pogrom lub ubytek w obozie środkowych mocarstw Bułgarii wywarł by znaczny wpływ na ogólne położenie; nie zatem dziwnego że naprawdę zajęta pierwsze miejsce w politycznym świecie.

W tem doniesiono urzędownie że z Sofji że bułgarski rząd po porozumieniu ze wszystkiemi miarodajnemi czynnikami i rozważeniu położenia upoważnił naczelnego wodza armii w polu x zażądał od naczelnego dowództwa wojsk Porozumienia w Salonice zawieszenia wojennych działań, dla zawiąza=

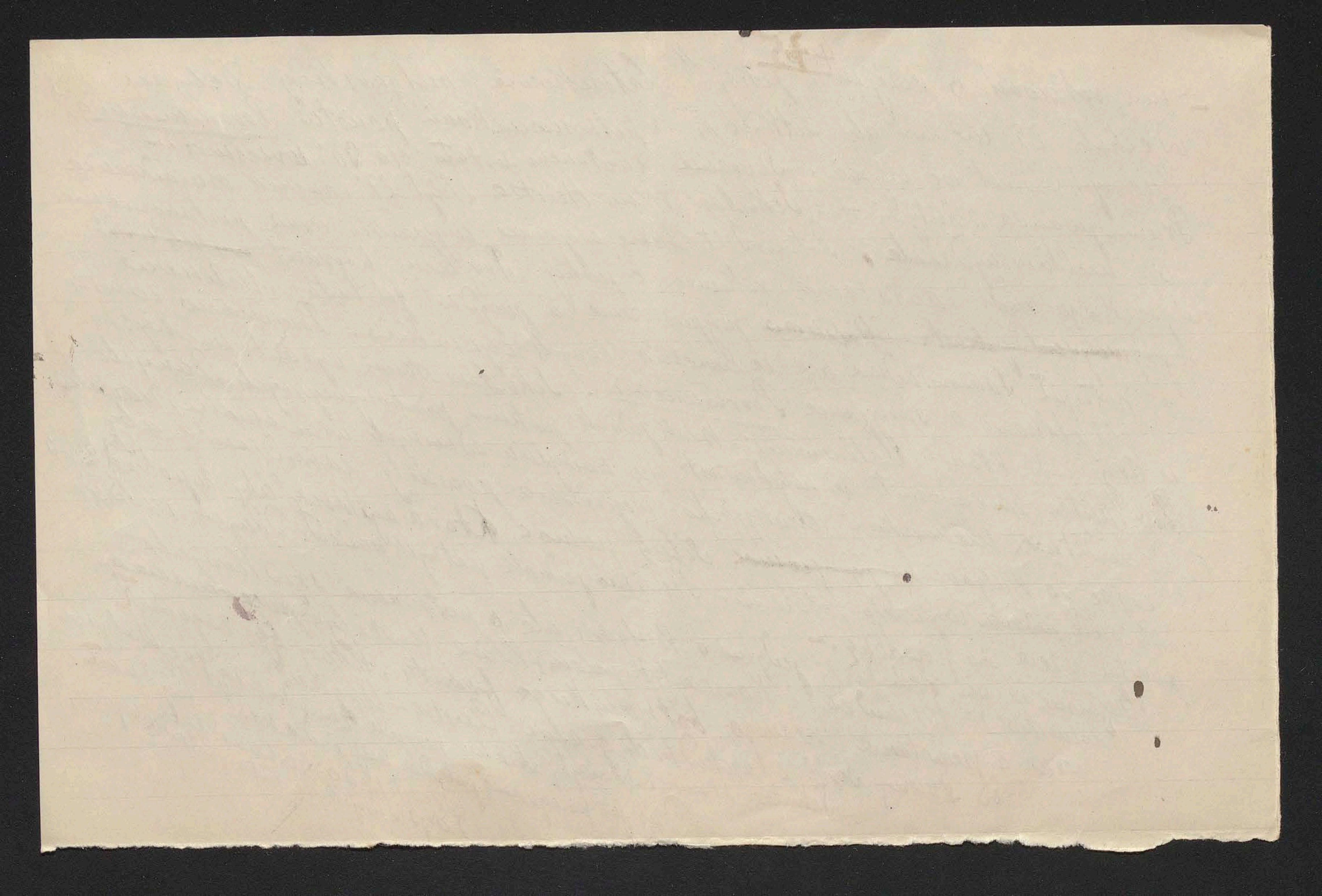
41/~~25~~ 208

= nia rokowań o rozejm i pokój" Członkowie bułgarskiej Delegacji odjechali 25° wieczór aby zetknąć się z pełnomocnikami państw Porozumienia, biorących udział we wojnie. Sobranie zwołanem zostało na 30° września.—

Przewidywania ziściły się.— Sekretarz stanu Hintze złożył 27° września oświadczenie we wielkim wydziale. Potwierdził znane wojenne wypadki oraz postanowienie bułgarskiego rządu zawiązania rokowań o pokój. Przytem wyraził ~~[illegible]~~ ~~by prezydent gabinetu Malinow~~ przypuszczenie że prezydent gabinetu Malinow postąpił samowładnie bez zezwolenia innych ogniwników(?). Posądzano zawsze Malinowa o sprzyjanie Porozumieniu. Sekretarz stanu wyraził nadzieję, że kraj zada kłam Malinowowi. Brak jednak po temu przekonywujących danych. Pan Hintze zawiadomił że natychmiast po nadejściu odnośnych wiadomości, naczelne dowództwa niemieckie i austriacko-węgierskie powzięły zarządzenia aby wysłać do Bułgarii ~~[illegible]~~ siłę pomoc która wystarczy dla zapobieżenia zmianie ~~położen~~ wojennego położenia. Pomimo jednak pełnych nadziei danych, należy przyjąć rzecz za poważną.—

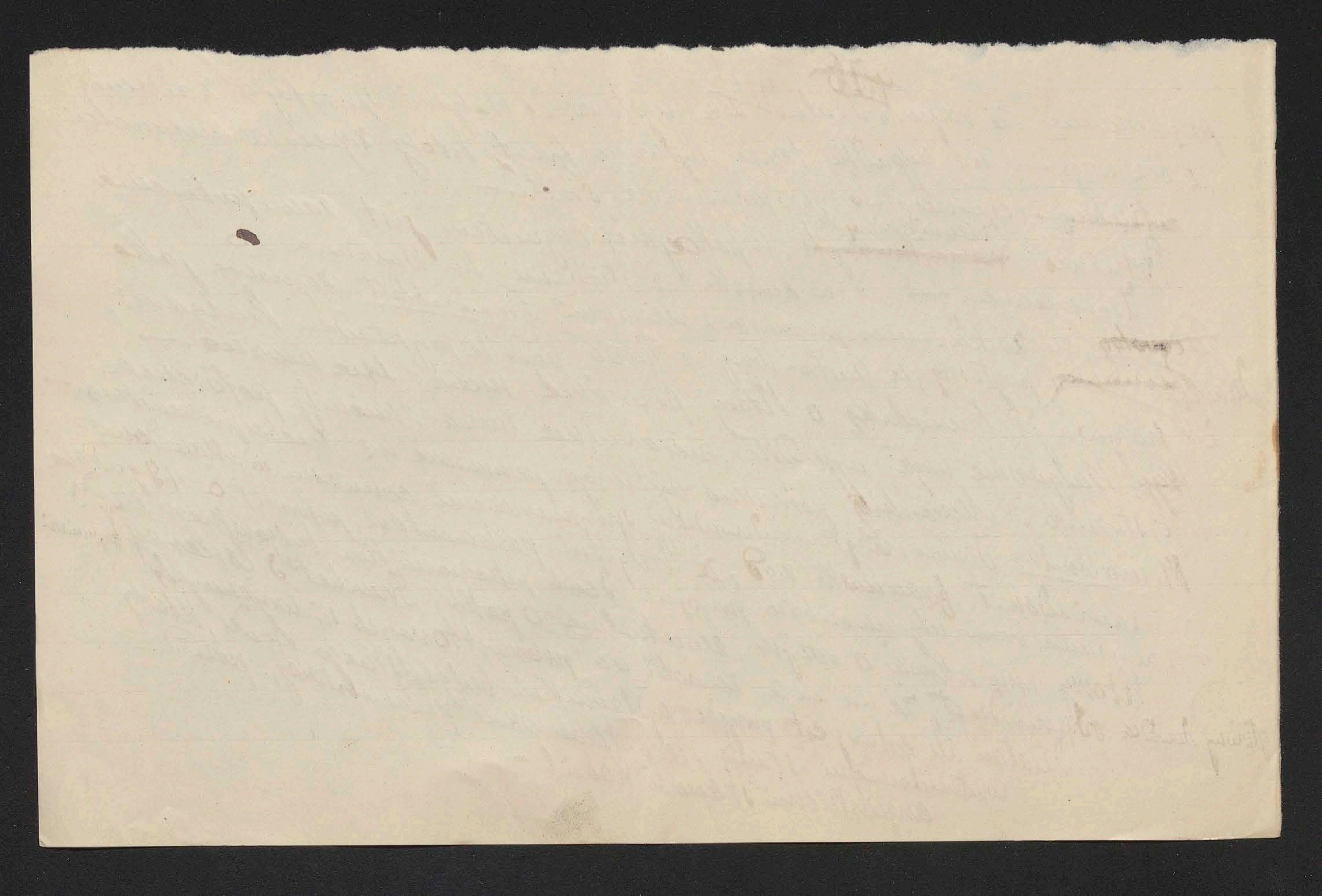
Wyjaśnił iż nie rozchodzi się jedynie o Bułgarii, ale o połączenie środkowych mocarstw ze Wschodem i Konstantynopolem, które może być przerwane, oraz o powstanie nowego bałkańskiego frontu, który by zagroził ze strony Serbii i wschodnich granic Austro-Węgier. Bułgarii [illegible] za [illegible] Wydział.

Sekretarz stanu zakończył: „Nie ma powodu [illegible]. Dziś jest przegrana jest dla niej i dla nas" [illegible] zwrócił się do [illegible]. Tutejsze wojskowe koła i władze wyrażają

~~4176~~ 4176 209

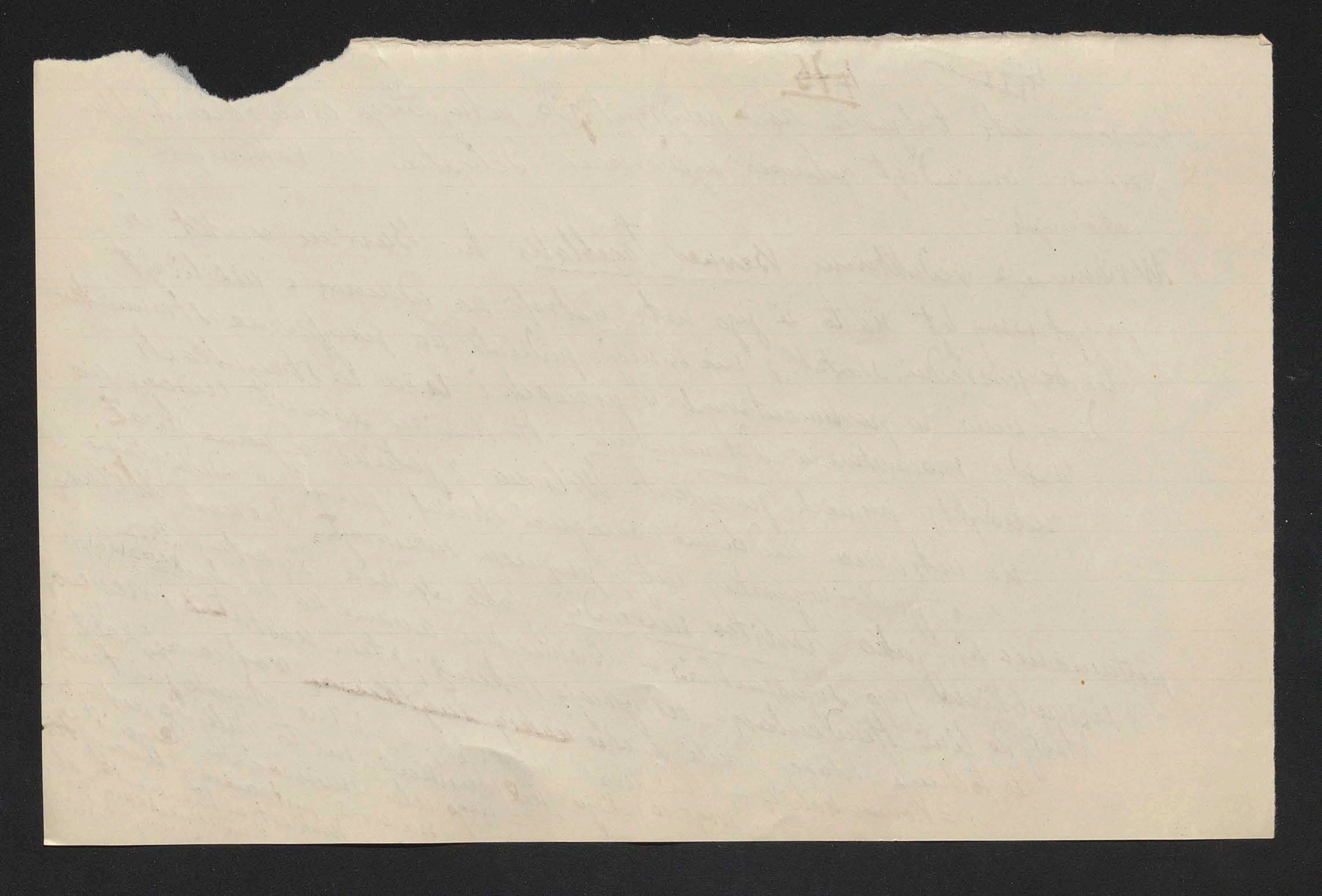
przekonanie że wojskowo dzielne siły wysłane do Bułgarii sprostają zadaniu
i bez względu na wypadki takie, wytworzą front który zapewni monarchii
~~potrzebną~~ bezpieczeństwo i pomocnicze środki –
Pomimo ~~niemieckich~~ niemieckich uspokajań, oczywistem jest zaniepokojenie
Znamiennem ~~jest~~ iż w związku z stosowaniem w Wiedniu
przymierze z Niemcami Fremdenblatt zapisuje jako
~~Dziwotę~~ niezachwianem, przykładem Bułgarii,
~~dziwaczną~~ Dziwotę pogłoskę, że Austro-Węgry i Turcja pójdą za przykładem Bułgarii,
i nazywa ją bajeczką o której poważnie mówić nie można. –
~~Węg~~ Bułgarskie nagłe wypadki niezawodnie znowu zmieniły położenie
i stosunki Monarchii, ponieważ wytworzą ponownie na niebezpieczeństwo –
Biuro Reutera donosi, że głównodowodzący sprzymierzonemi armiami w Macedonii
zawiadomił francuski rząd, że bułgarski parlamentarz, poprosił o 48 godzin
zawieszenia broni aby umożliwić przybycie dwóch pełnomocników bułgarskiego rządu
którzy chcą rokować o rozejm, ewentualnie o pokój; Franchet d'Esperey francuski
głównodowodzący odpowiedział, że nie może zezwolić na przerwę w toczących się wojennych
działań ale gotów jest przyjąć wysłanników bułgarskiego rządu, którzy przed
upełnomocnieni stawią się w towarzystwie parlamentarzy
angielskiemi i francuskiemi –

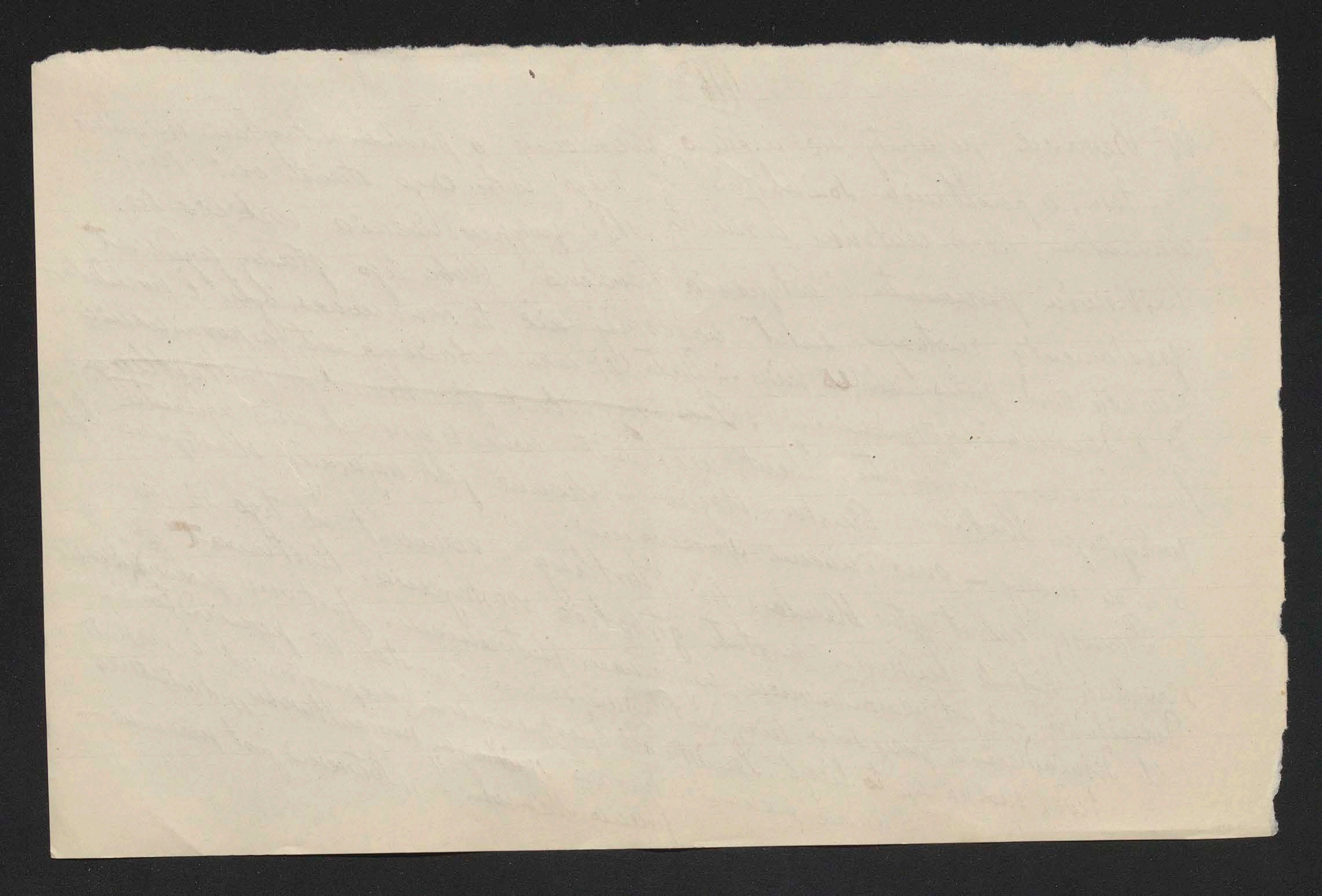
~~4177~~ ~~4176~~ 210

Obszerną notę bułgarski rząd przystąpił by do pokojowego wniosku hr. Bu=
=riana i wiarodczyt gotowość uznawania delegatów do rokowań
pokojowych.–

W rozmowie z redaktorem Berner Tageblatts hr. Burian rzekł, iż
przygotowany był na to że jego nota natrafi na odmowę i nie liczył
na bezpośredni skutek; niemniej podziała ona na pacyficzne stronnictwa,
da się uczuć w parlamentarnych rozprawach i [illegible] to stosunkach na
między mocarstwami Porozumienia. Hr. Burian zarzucił mocno odpowiedział.
wszystkim przed prezydenta Wilsona z jakim odpowiedziałane Wilsona
na notę, czem uwydatnił zarzucić chciał przyjść dzisiaj
austrjacko-węgierskiej noty; przyczem zaznaczył świata i że w odwrocie
postawienia się jako arbiter mundi jako sędzia armie na zachodzie przerwa
uszczerbkiem jego sojuszników.– Niemieckie armie na zachodzie nastąpiła zost=
dotarły do linji Hindenburga, utrzymując takowe i z tem rokowania teraz
w tej chwili której jeśli się chce Austrjacki moje wystąpienie nie otwarto jak dalej do pokojo-
=rowań należy – drogi do pokoju, przeszkodzi mi to =wego celu zmierzać. [illegible] nie zaraz postanawiamy w tym kierunku, ale nie zaniechamy go w przyszłości–

W Berlinie pojawiły się wieści o przesileniu, o parlamentaryzacji ministeri=
=twa, o powołaniu socjalistów do niego, wobec czego stawiali oni szereg
warunków. Które centrum odrzuciło, stąd przypuszczenia rozbicia się
większości parlamentu i ustąpienia kanclerza. Wobec tego główny wydział
parlamentu zwołanym został wcześniej niż to oznaczonem było i przedsta=
=wiciele rządu przemówili w nim. Dało się zwrócić obniżenie nuty w porównaniu
z dawnemi wystąpieniami. ~~Pierwszy zabrał głos Kanclerz hr. Hertling~~
Przewodniczący wydziału Ebert uzasadnił wcześniejsze zebranie wydziału
pokojowym krokiem Austro-Węgier – chociaż jak najmniej następnie było
o nim mowy – oraz innemi sprawami.
Pierwszy zabrał głos Kanclerz hr. Hertling i rozpoczął od tego że w
szerokich kołach ludności nastało głębokie rozstrojenie. Usiłował
Jest ono poważnem wojennem położeniem. [illegible] się przeciw to i
Dowieść iż nie jest uzasadnionem, że trudniejszemu sprawie nieprzyjaciół i rozkiełz=
ale doświadczenia przeszłości uczą że
teraz można na to liczyć. Przedstawił postępowanie środkowym mocarstwom" zestawienie
=nanie niemieckie przeciw środkowym mocarstwom!" "Położenie jest poważne —
przeciw Niemcom!"

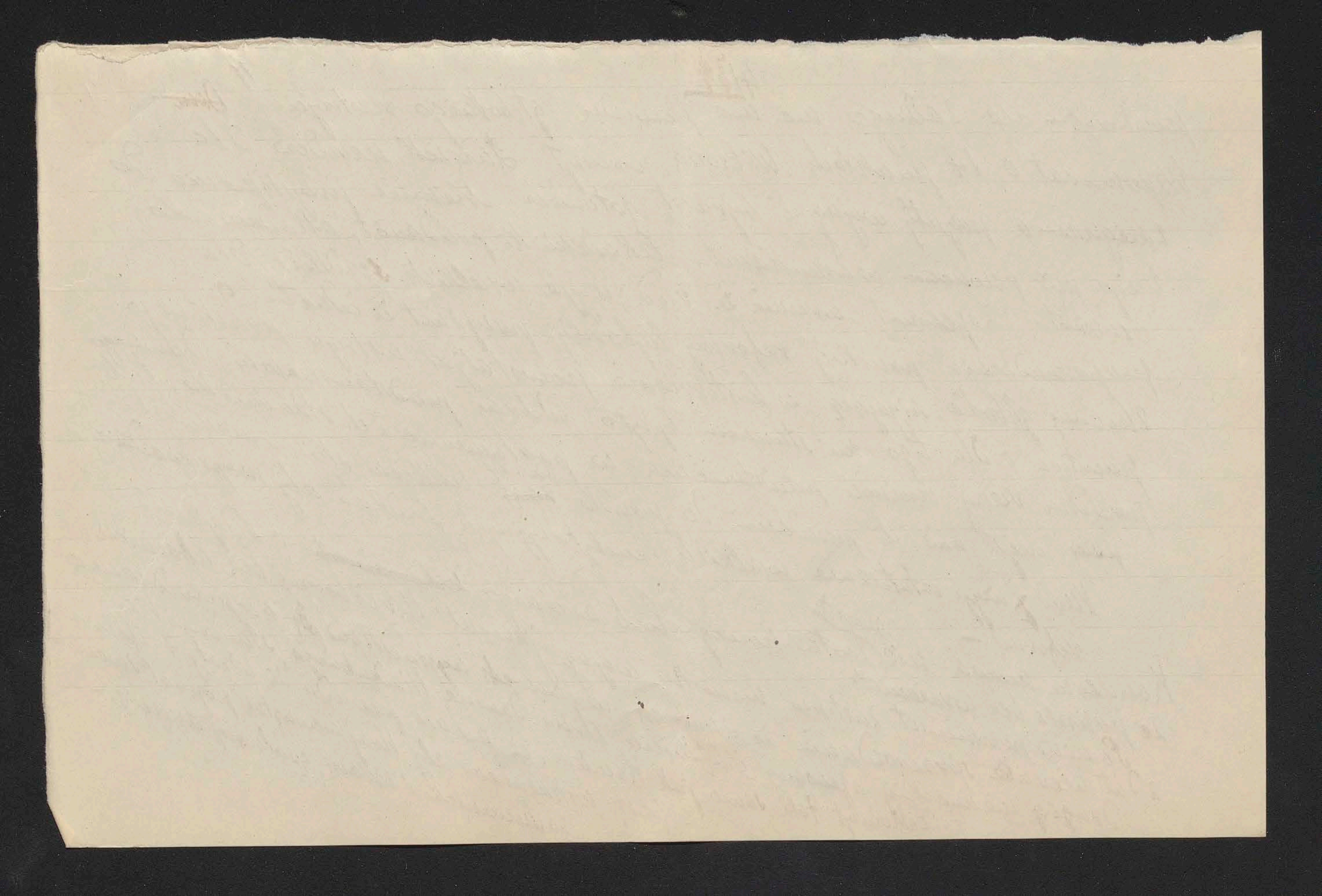

powtórzył – ale żadnego nie ma powodu głębokiego wzruszenia" ~~[illegible]~~

Wspomniał o 14 punktach Wilsona, powiedział Związek narodów dla zażegnania przyszłej wojny i wyraził gotowość Niemiec przystąpienia do niego pod pewnemi warunkami. Akademicki przedmiot, akademicko omówił. Zapewnił wreszcie że rząd użyje wszelkich środków dla przeprowadzenia pruskiej reformy wyborczej, przyznał że idzie tu o zmianę głęboko sięgającą w historycznie powstałym ustroju pruskiego państwa i dla tego niesłusznem byłoby odebrać przedstawicielom dawnego porządku rzeczy możność przedstawienia w parlamencie ich stanowiska, lub ~~[illegible]~~ przejść nad ich prawami do porządku bliższego ~~rzeczy~~ lekkiem skinieniem ręki – Rząd i użyje ostatecznie wszelkich konstytucyjnych środków aby przeprowadzić reformy. –

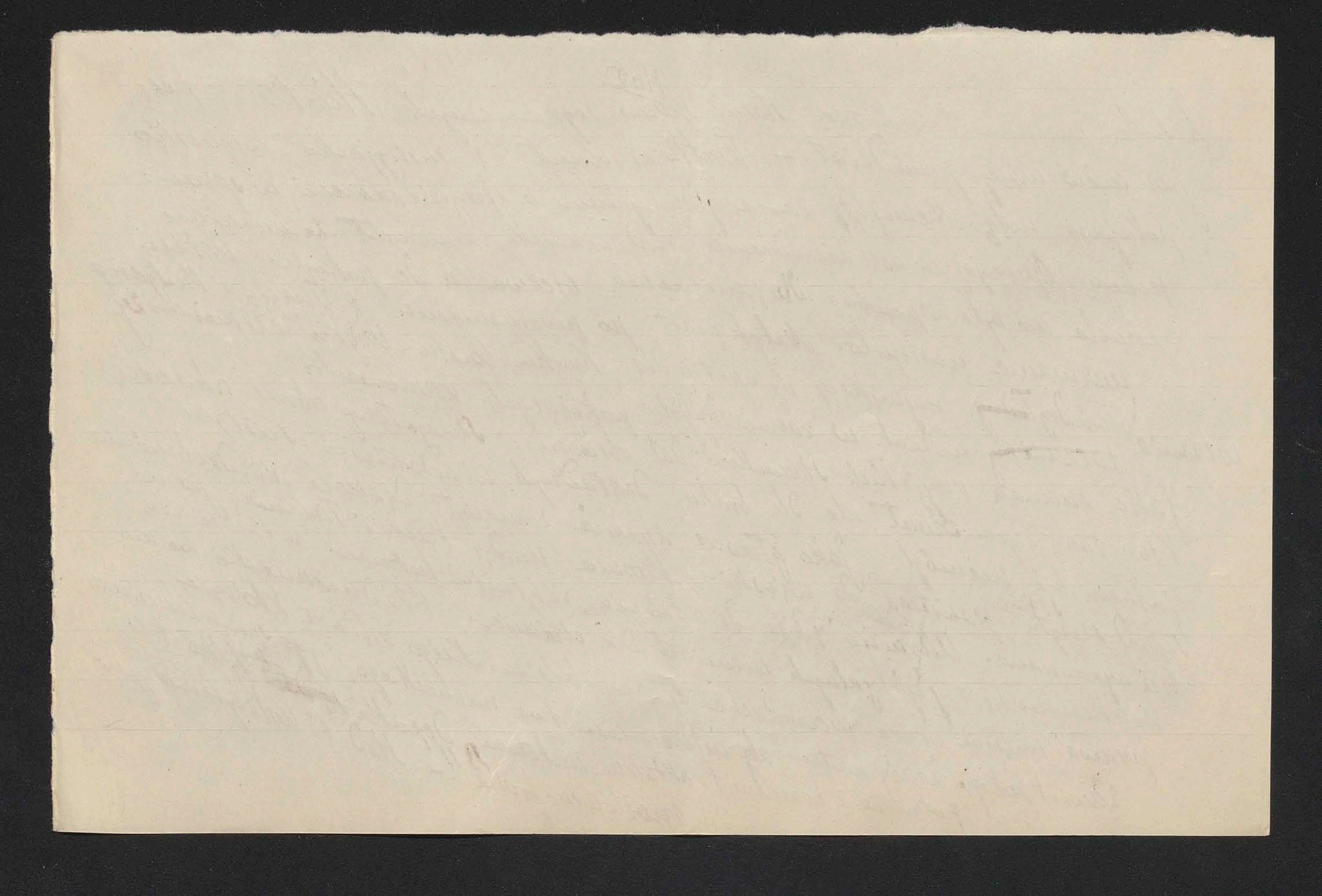
Kanclerza mowa nie zawierała zgotowanego lub ważnego ~~[illegible]~~ ta i żądaje się i bez obawnych że przeszła bez wrażenia.

Po nim przemówił zastępca ministra wojny jenerał Wrisberg i bez uprzedzenia z tak wiernie sprawozdanie ze znanych wojennych wypadków, do nieporozumienia i na dawne Hindenburga stanowisko Drugiej niemieckiej ofensywy i ufności że nie ma powodu do utraty zaufania Zakończył tak samo jak Kanclerz, że a jest wskazanem aby kraj wewnątrz poparł swem zachowaniem i wiarą walczącą armię. –

~~4180~~ 213

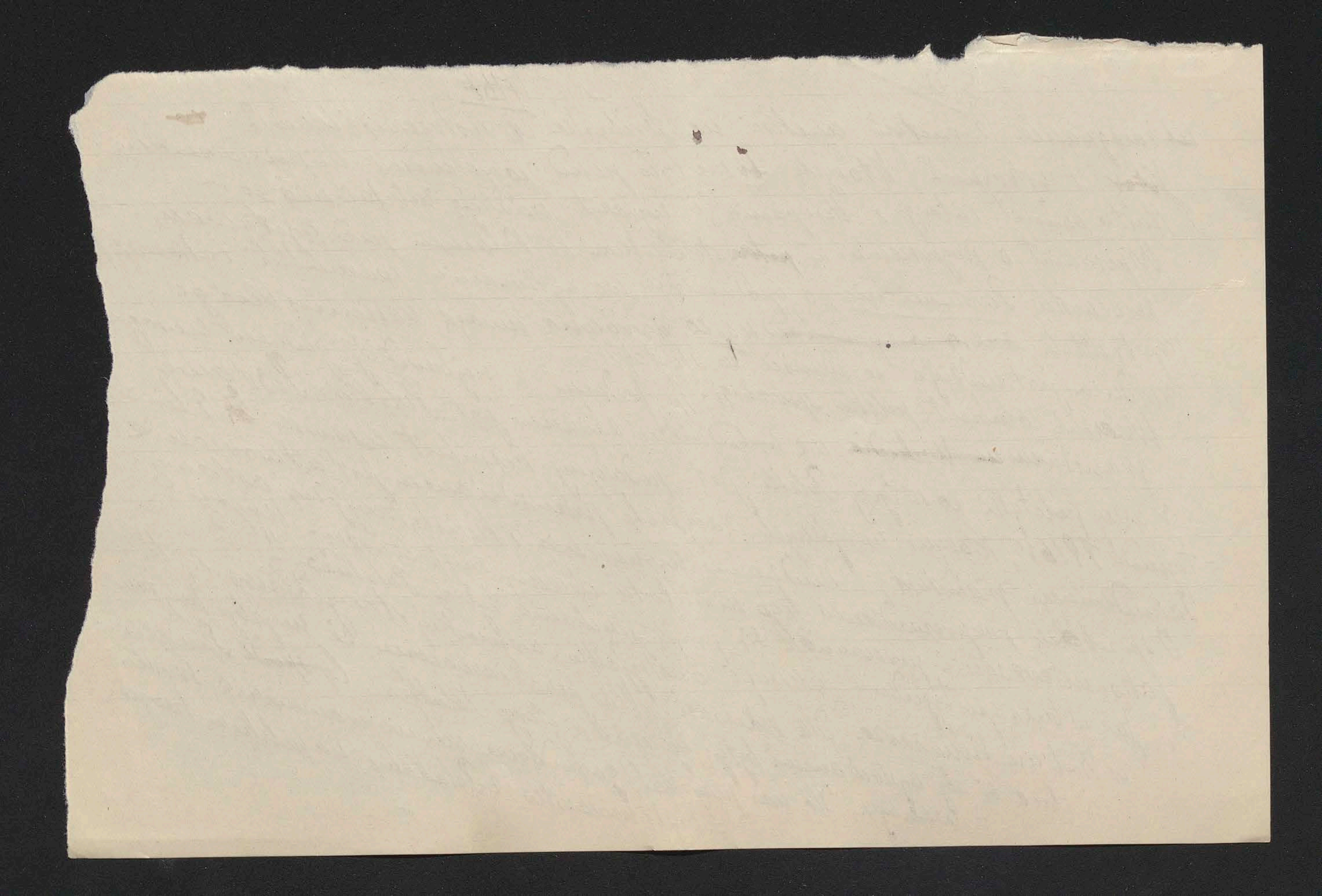
Z kolei przemówił sekretarz stanu spraw zagranicznych Hintze i tem
już nic więcej powiedział. – Krótko się obszedł z austryjacko-węgierską
pokojową notą. Niemcy byli zawsze jednomyślnemi ze sprzymierzeńcami w sprawie
pokoju. Opierając się na doświadczeniu rząd niemiecki mniemał że właściwie
chwila nie była sposobną do ponowienia wezwania do pokoju. W tej
wezwanie nastąpiło. Natychmiast po porozumieniu z Turcją i Bułgarją oraz Węgier i że pierwszy
wezwanie oświadczyli największy sympatji dla kroku Austro-Węgier
udział w zamierzonych pokojowych rozmowach. Szczegółowy obraz chaosu
Jako znawca wszystkich stosunków dał obszerny i szczegółowy wiadomości rozdrobnienia
który tam zapanował. ale dla braku dokładnych wiadomości zaznaczył dążność jeszcze
jasnym być niemógł. Jako główne znamię Rosji i Finlandji w Berlinie
się od szczytu państwa do wioski. – Różnice między zabytnie hetmana w Berlinie
nie wyrównane. Ukraina dąży do ustalenia i [illegible]. Rząd niemiecki nie ma
przekonano się o jej lojalnych warunkach dla Niemiec. z którym
prawa mięszać się we wewnętrzne sprawy bolszewickiego rządu i jego sprzymierzeńców
zawarł pokój. Zależy natem aby interesa cesarstwa niemieckiego i tylko to
potrzebne z brzeskim traktatem zachować dopóki się i utrzymany to
możliwem będzie!! – Stąd

od interwencji wobec zarządzeń dotyczących Rosjan lub
obcych którzy nie pozostają pod naszą opieką 2° z całym
naciskiem występujemy i miewał z powodzeniem w sprawach
Niemców i takich obcych którzy uzyskali naszą opiekę. —
Rząd niemiecki już dawniej wstawił się u bolszewickiego rządu za
wdową po carze jej córkami ~~[illegible]~~ następcą carewiczem i innemi Romanowemi a to
z czysto ludzkich względów. Poparł też nader życzliwie wdanie się Króla hisz-
=pańskiego i uzyskał zapewnienie że jeśli przewóz do Hiszpanii jest już możliwy
aby dozwolono na pobyt w Hiszpanii. Sekretarz stanu skreślił ~~dod~~ dodatkowy
traktat do brzeskiego traktatu z Rosją, pod względem finansowym i gospodarczym u-
~~[illegible]~~ stawano się w nim zabezpieczyć interesy Niemców i zostających pod niemieckiego
rządu opiekę wobec ograniczeń zarządzeń rosyjskiego rządu. W tym traktacie ~~t~~ te
Rosja zrzekła się panowania nad Estlandią i Inflantami. Uznany dotychczas dalej: —
państwa jako samodzielne i dopomożemy im. Nie potrzebujemy monarchii
Zapowiedział aby Niemiecki rząd używał wpływu na zaprowadzenie monarchii
we Finlandii. Ofiarowanego finlandzkiego tronu dla syna cesarza i szwagra
nie przyjął. Pomimo niechęci kandydatur heskiego stawania o
cesarza Wilhelma na finlandzki tron. Znaczy to

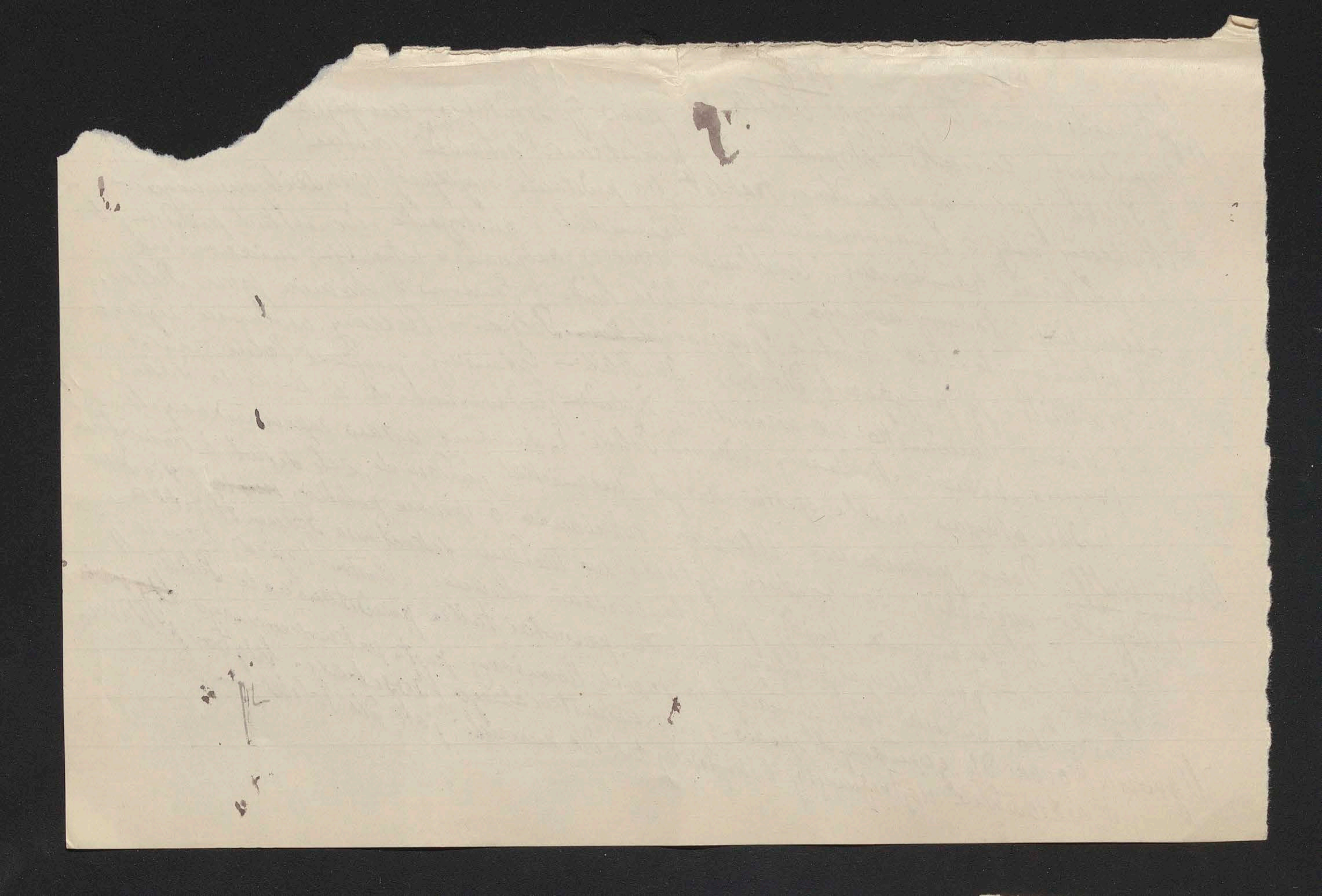
4182 215 1167

zaniepokojenie zamachem aneksji na Wschodzie o wstrzemięźliwość i ostrożność których nie było przed wojennemi nieporozumieniami z P. Hintze omówił zatargi z Hiszpanią i wyraził nadzieję załatwienia go –
Wspomniał o pogorszeniu się stosunków w Rumunii pod względem mocarstw Porozumienia, o opóźnieniu we wykonaniu warunków bukareszteńskiego traktatu, na co zwrócono uwagę rumuńskiego rządu a jest nadzieja że wkrótce to skutek. –
Wreszcie omówił polską sprawę: „Jednem z najbardziej godnem uwagi zadanie jest Polska. Podstawę z Silesią? państwem we wschodniem zadanii jest manifest cesarski utworzenie naszej polityki co się tyczy Polski jest podwójny manifest ustawy z listopada 1916 r, którym w ogólnych zarysach przewidzianem jest utworzenie samodzielnego państwa, z dziedziczną monarchią i konstytucją „węgry"
O sposobach przeprowadzenia tego manifestu chcemy myśl Austro-
jako interesanci porozumieć się, przy wysłuchaniu życzeń Polaków. Zbiera się tu
„Już w bieżącym tygodniu z naszej i austryjacko-węgierskiej strony Spotkanie
w Berlinie komisarze dla rokowań. Nas pierwsze zaznaczam że mają być przytem
i chce się aby wysłuchanemi były życzenia i głosy Polaków. Spodkie –
– ważny się dla nas przyskać gospodarcze równouprawnienie środko-
– wych mocarstw z Polakami na polskim targu:

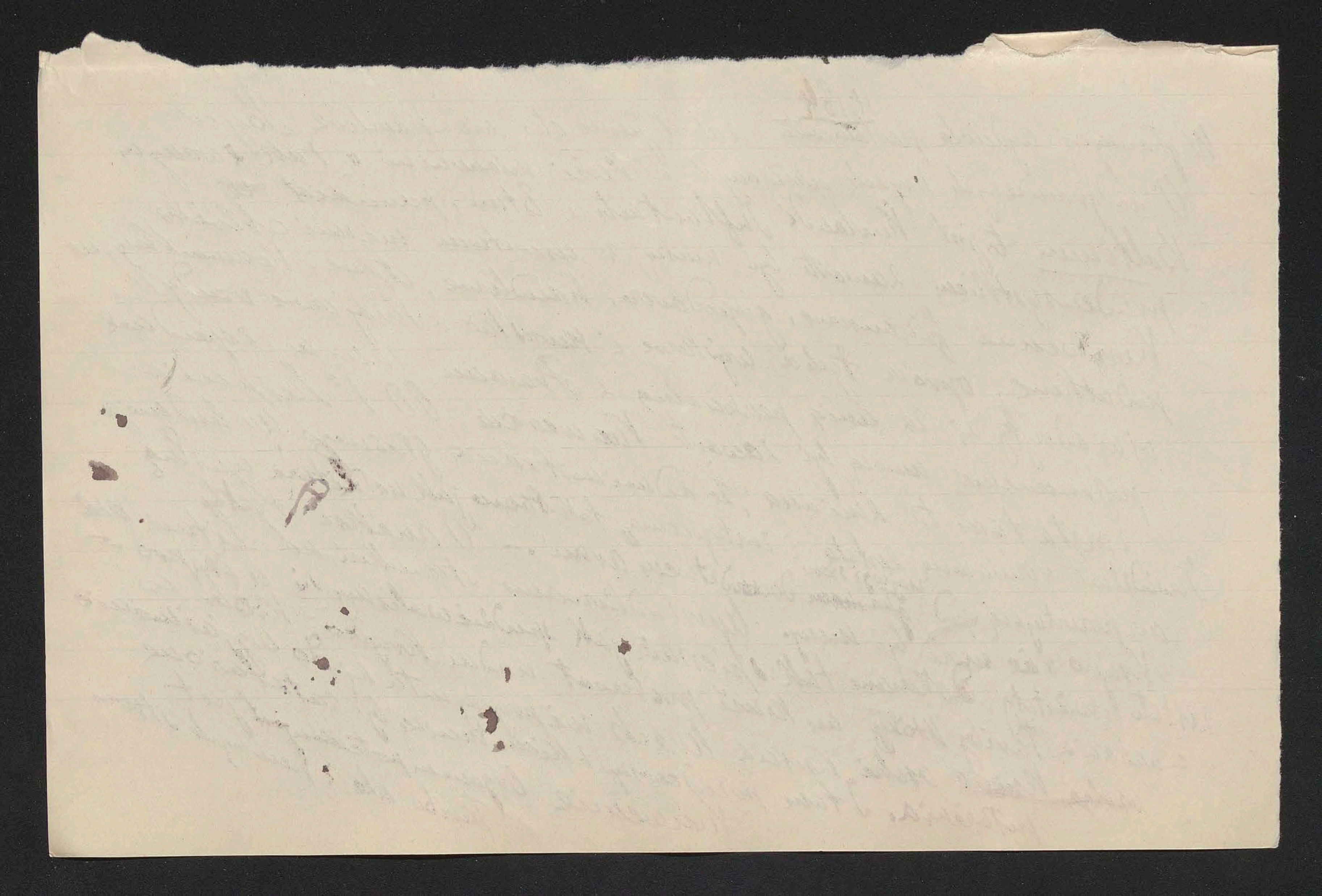

~~4183~~ ~~416~~ 216

|| Gotowiśmy za to przyjąć Polskę w przyszły środkowo-europejski
gospodarczy związek. Dopóki nie powstanie, gotowiśmy ~~gotowiśmy~~ zawrzeć
z Polską tymczasowy handlowy traktat na podstawie najlepiej uprzywilejowanego. —
Myślimy dalej o równouprawnieniu niemieckich i austryjacko-węgierskich poddanych
i polskiemi handlowcami i zarobkowcami oraz w nabywaniu własności, mianowicie
ziemskiej. Żądamy wolnego przejazdu dla ludzi i towarów z Niemiec przez Polskę
i gotowiśmy to samo odwrotnie przyznać ~~Polakom~~ Polsce. — Chcemy wolności żeglugi
na Wiśle i jej przypływach dla nas. — Dla Polski — Gotowiśmy przyznać Polsce wzajem
z nami stanowisko we wewnętrznej żegludze pod warunkiem, że Polska to samo
przyzna Niemcom. Wreszcie żądamy od Polski zachowania ustaw zaprowadzonych
podczas okupacji w celu opieki naszych niemieckich poddanych, ich szkół i kościołów.
Utorowane rokowania o sprawie polskiej ~~...~~ z udziałem sekretarza stanu Hintze,
barona Wolffa [?] jednocześnie, za ostatniej bytności we Wiedniu i Austro-Węgier. Z ramienia ||
austryjacko-węgierskim za ostatniej bytności ... między przedstawicielami Niemiec i Austro-Węgier i Polski
Rozpoczęły się 24 września między przedstawicielami, powołał także przedstawiciela pełnomocnego ~~Ugrona~~ Ugrona
= uznanem jest przy dalszym przebiegu rokowań, posła pełnomocnego Boschan. Wybór
Austryjacko-węgierski rząd wyznaczył na swoich Komisarzy radcę ministerialnego
Ugrona oraz dla gospodarczych spraw radcę ministerialnego jak dla Polski. —
jest niezawodnie najtrafniejszy i najlepszy tak dla monarchii jak dla Polski. —

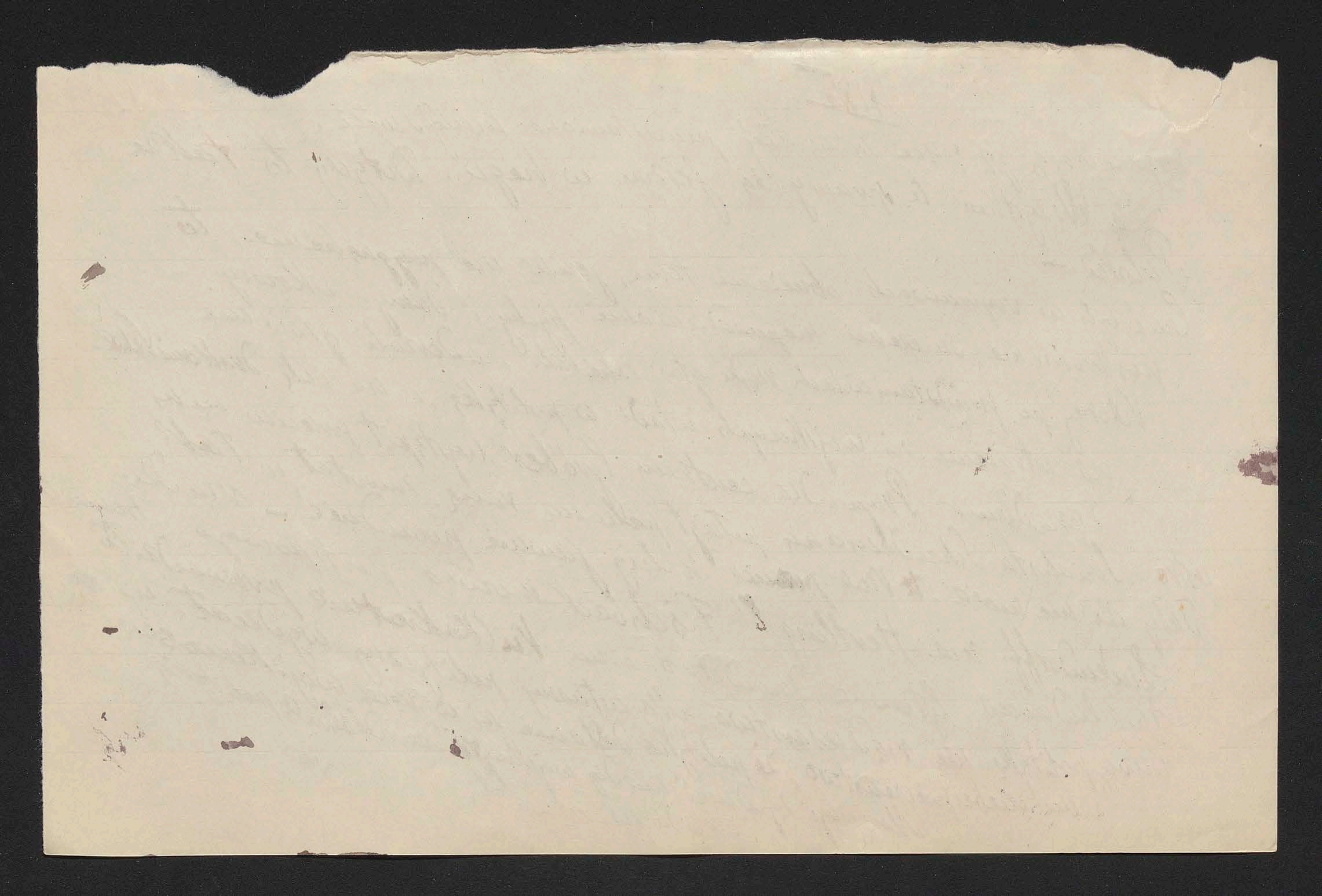
W głównym wydziale parlamentu zabrał jeszcze głos wice-Kanclerz Payer
O nadgranicznych krajach oderwanych od Rosji mianowicie o tak zwanym
Baltikum to jest Kurlandii Inflantach i Estonii, powiedział ~~że~~
że przedewszystkiem zawarte być muszą z cesarstwem niemieckiem ~~Między~~
Konwencje finansowe, gospodarcze, handlowe, cłowe, Kommunikacyjne
podatkowe oprócz tychże wojskowe i morskie. Krajowe rady i zgodnie
oświadczyły się za unią personalną z Prusami; zatem Od 1go Sierpnia
postanowienie muszą być zawarte Konwencje. wschodniego
zaszła tam ta zmiana, że administracja głównego ~~L~~ Litwie wyższym
dowództwa wojennego została i zastąpiona tak samo jak na Litwie ~~tych~~
najwyższym
ur poruszającą ~~pod~~ ~~głównym~~ dowództwem armii. — O aneksji tych ~~nie~~
Krajów nie może być mowy. Uporządkowanie stosunków na Litwie ~~m~~
zostało niestety dokonane tak spiesznie jak spodziewaliśmy się a [illegible] w
=wania Taryby którzy ani Króla próbowat nadać Krajowi do wyjaśnienia
~~osoba Króla~~ osoba Króla Urach nie przyczyniła się zatarł ~~[illegible]~~ jest
potrzebna. I tam przedewszystkiem muszą być zawarte ~~potem~~ Organem
Konwencie. Taryba ale z pewnych stron

~~4185~~ 218

Zapowiadają je i nie są w niej przedstawione mniejszości. ~~Wszystkie~~ Wszystkie te sprawy są jeszcze w biegu. Dotyczy to także Polski.—

Co nie było w rozprawach obniżenia tonu, jeśli nie przygnębienie, to poskromienie, zniżenie nieprzewidzianie pychy i dumy. Mówcy którzy po przedstawicielach rządu głos zabierali, uderzali głównie na wtrącanie się wojskowych władz w politykę i na ich dyktatorskie zarządzenia. Przywódca centrum Gröber wystąpił przeciw nim ostro. Socjalista Scheidemann położył palec na ranę, zawołał "Tak dalej iść nie może. * Nas ~~przecie~~ należy jawnie powiedzieć — rządzi Ludendorff nie Hertling" Fischbeck mówca postępowego stronnictwa ludowego, "Główne dowództwo armii ~~wielkokwaterne~~ prowadzi własną politykę nie rząd cesarstwa. Ma własny polityczny wydział. W tem niebezpieczeństwo, że polityka dostanie się w ręce wojskowości ~~dowództwa~~ a polityka musi być zgodnie między wojskowymi a rządem cesarstwa".

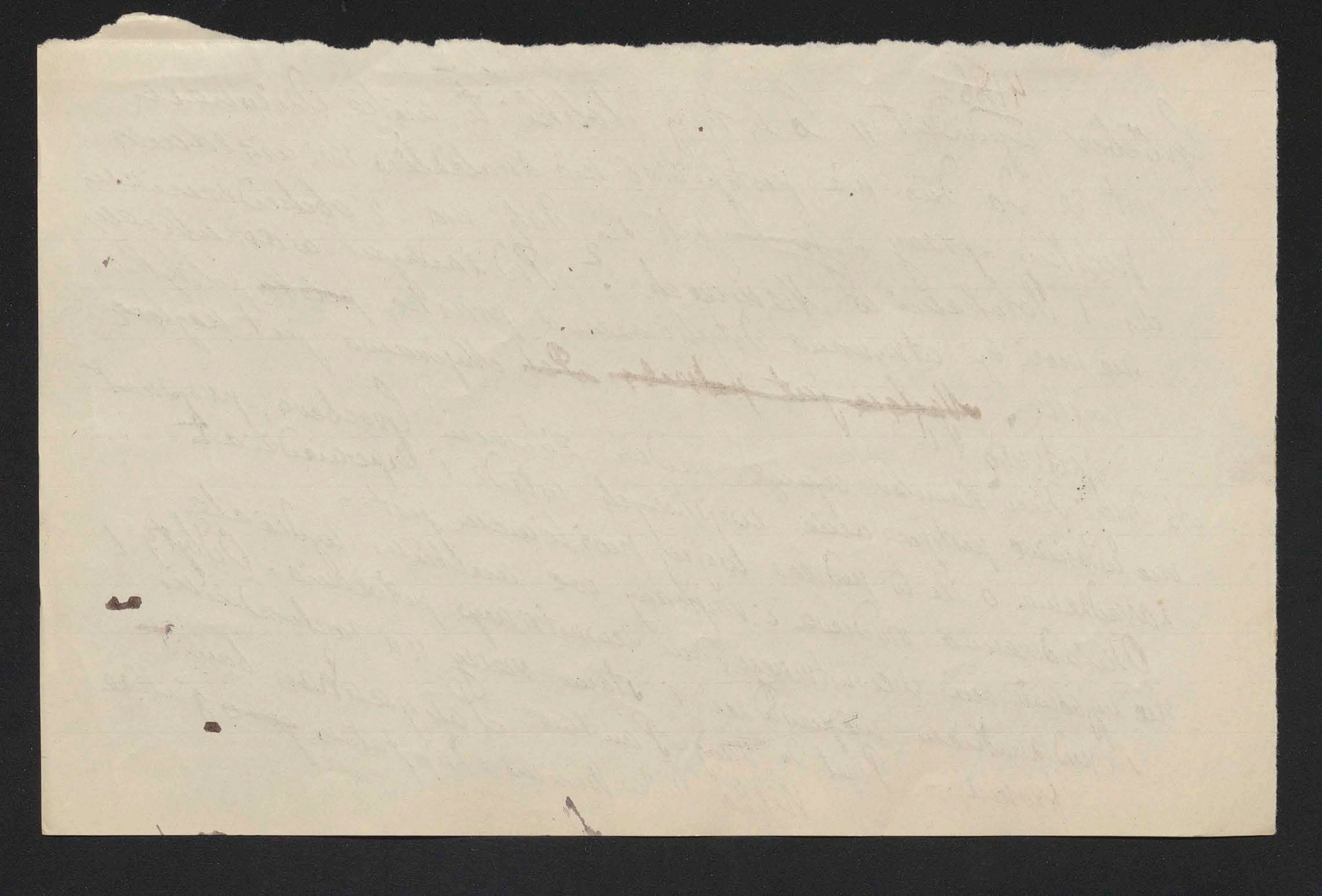
4186 219

Groeber wywodził: „Co się tyczy Polski – to ciężko Niemcom jest, iż do dziś nie postanowili nie znaleźli rozwiązania polskiej sprawy. ~~Jak~~ Jak się dały na 2 obchodzeniem się z Polakami w Niemczech? Pod żadnym warunkiem ~~polska~~ polityka nie może być utrzymana. Dotychczasowa pruska ... jest nagląca polska. ~~Nagląca jest potrzeba~~ ~~Pol~~ Naprawa jest potrzebą".

Na drugi dzień kanclerz odmówił zadość żądaniu Groebera, przyznał ~~zapowiedział~~ nie właściwe postępowanie wojskowych stąd i zarządzenie o ile to podczas wojny możliwem jest – rozprawy we wielkiej wydziale. Odbyty z

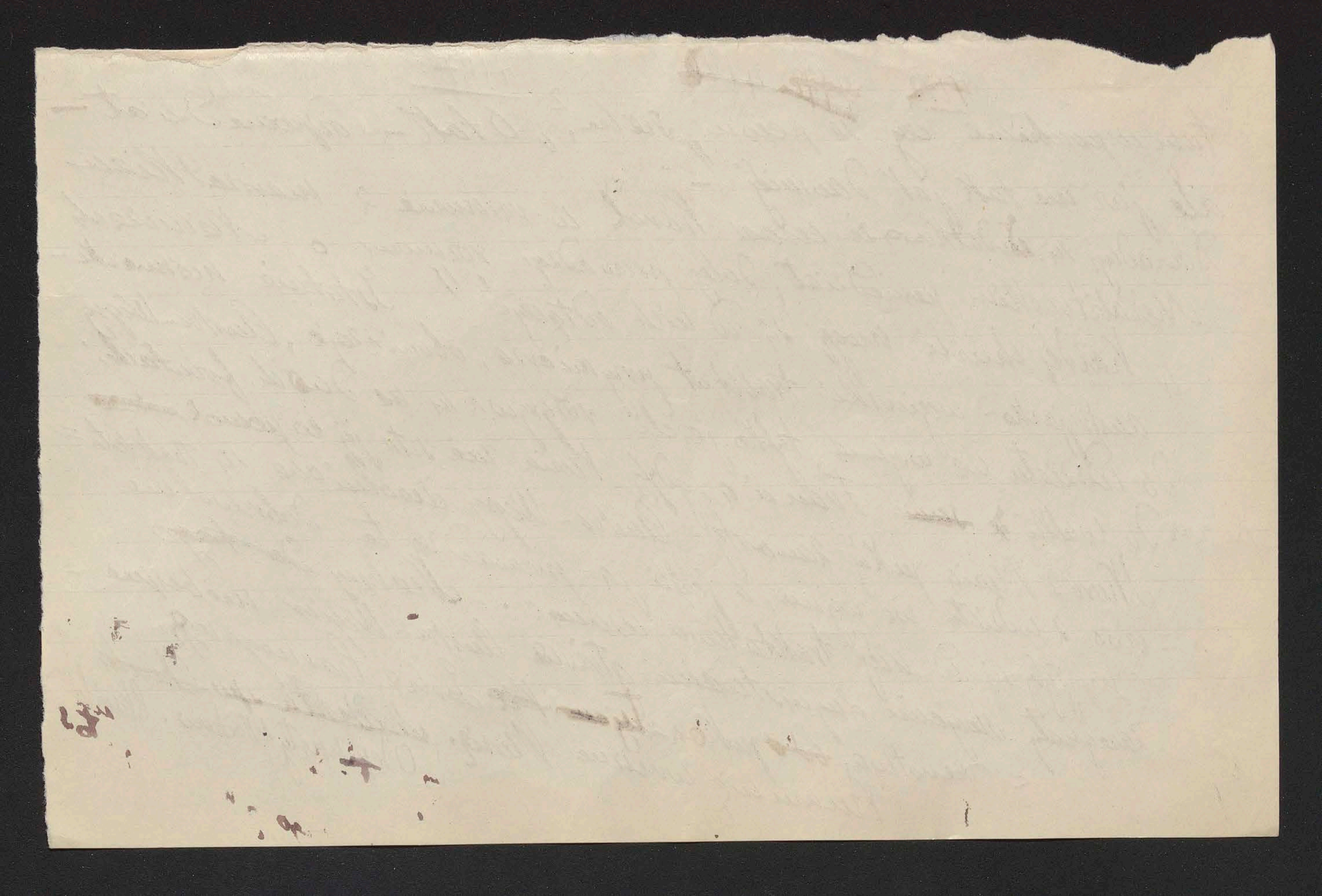
Oświadczenia rządowe i nie wyjaśniły ani wewnętrznego, ani zewnętrznego położenia na zachodnim się pod znakiem nieporozumień i stanu rzeczy. Langenhain bawił froncie. – Powrót do Kraju – Pan Zapytałem ~~go~~ o jakie

Wielka dni w Berlinie.

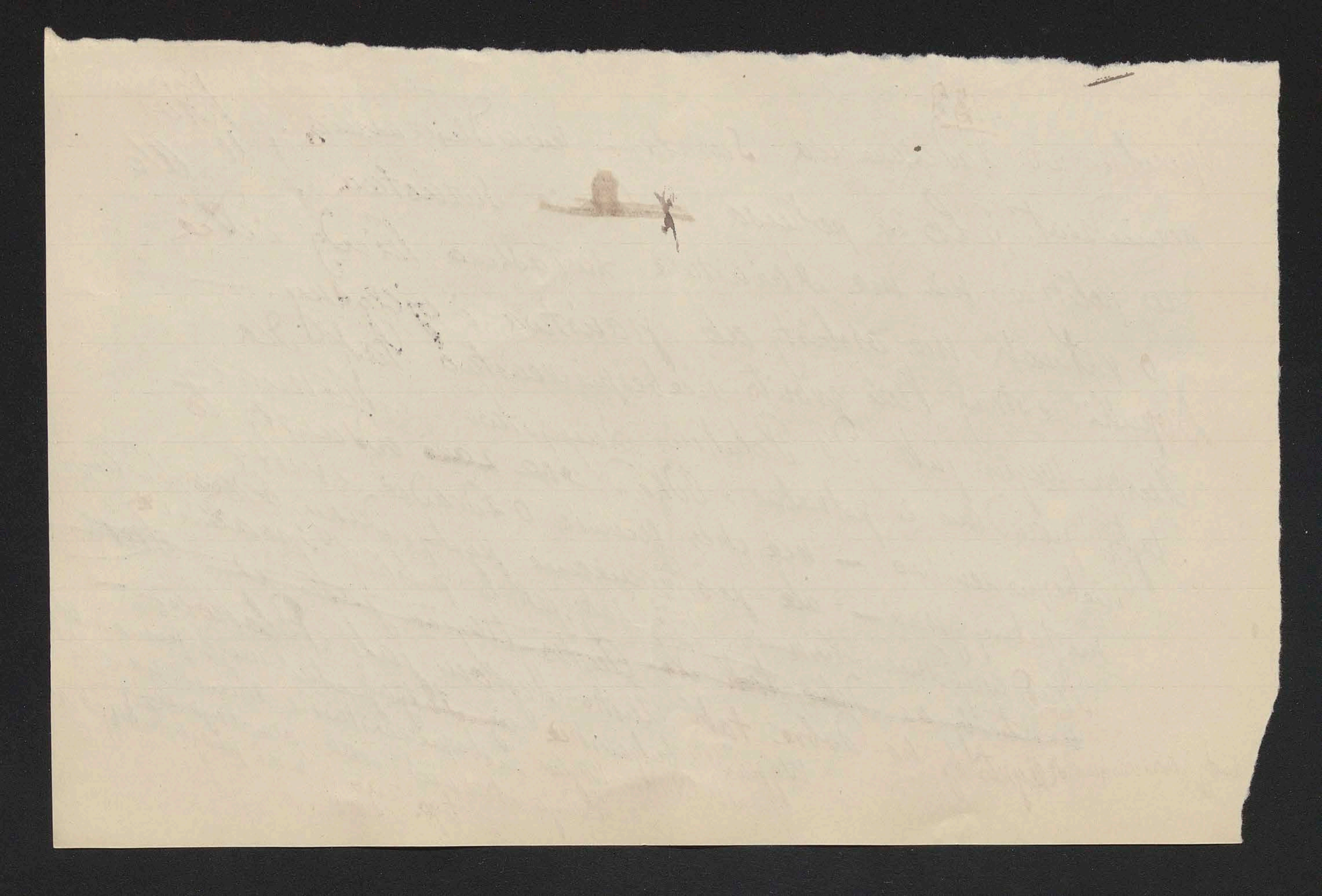
~~4177~~ ~~4172~~ ~~410~~ 2 ~~4187~~ 220

„O tak – odpowiedział – tam wspominamy, czy są pewni, [illegible], ale już nie tak jak dawniej!" – Dowiadują się dodatkowo, że cesarz Karol w rozmowie z marszałkiem Niemieckim Nierabitowskim powiedział, dalej prowadząc rozmowę o Niemczech i o nich odtrącając: „Istotnie niemiecko-austrjacko-węgierski traktat przymierza, obowiązuje Austro-Węgry do udziału we wojnie, tylko jeżeli rozgrywa się na dwóch frontach: ~~[illegible]~~ Francji, a gdy Rosja nie stała się w pomoc: Austro-Węgry zwolnione są traktato=nie zaś do walki ~~z~~ ~~[illegible]~~ dobrowolnie. Skoro z Rosją pokój zawarty ... prowadzą to ~~do tego~~ ... Niemcy niebezpie=czeństwo z udziałem we wojnie, a jeżeli ją prowadzą, i uwolnili się od niej traktatowo uznając ... Austro-Węgier zaręczył swojemi dyplomatycznemi gotowość Austro-Węgier ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Serbię, Czarnogórę, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Chorwata = czeństwa, ~~[illegible]~~ pełnomocnictw [illegible] Rumunię wreszcie Rosję. [Odepchnęty Włochów. Chorwata

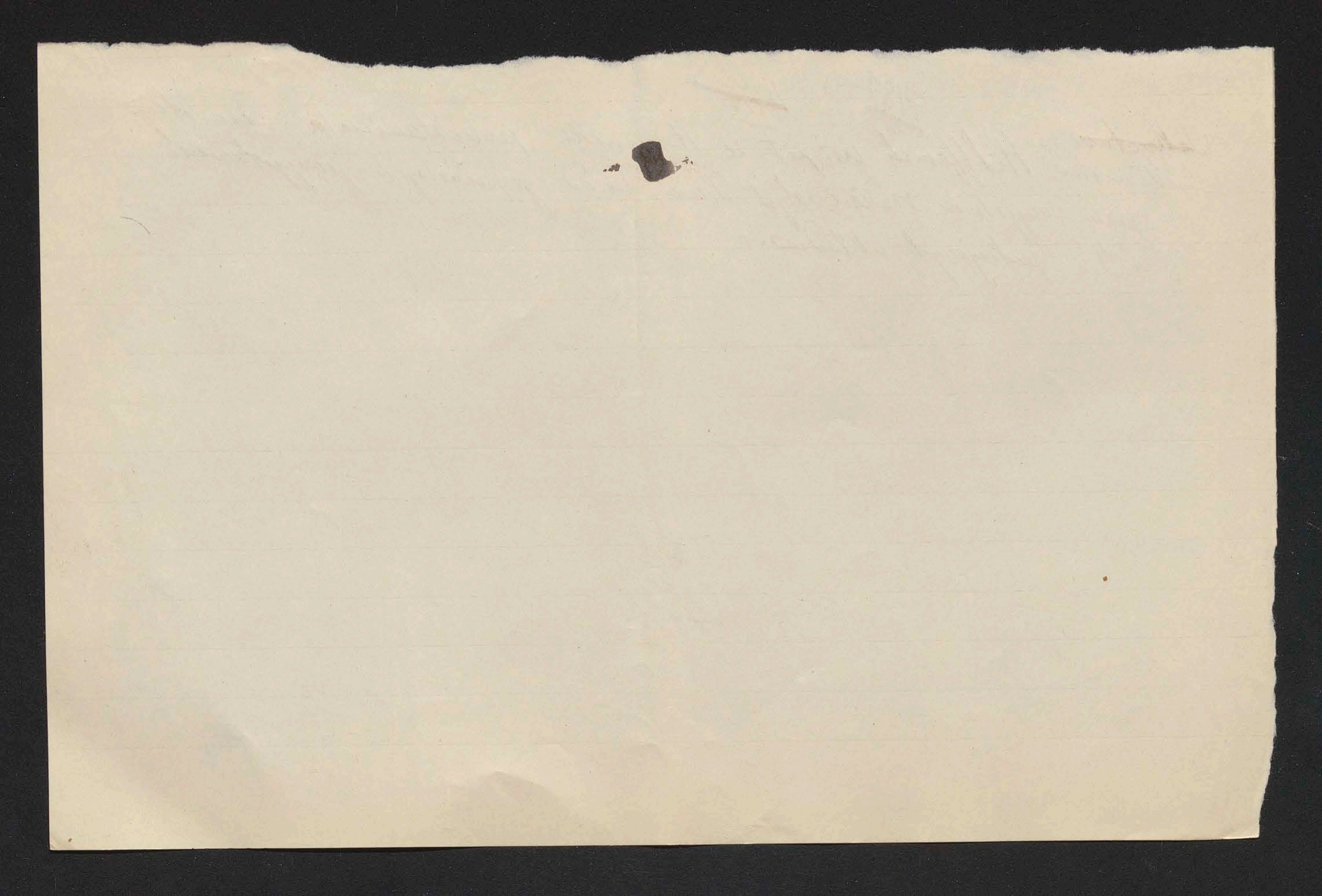

sposobna do zadziwienia świata — niewdzięcznością i „ktoś powiedział" co za pokusa [skreślone] świństwa. Ale w polityce nie ma świństwa zwłaszcza kiedy idzie o ratunek nie osobisty ale państwa i ojczyzny. — Dopóki ze strony Rosji groziło niebezpieczeństwo tak dla Austro-Węgier jak dla Polaków zwycięstwa Niemiec było pożądane i potrzebne. Odkąd ~~one zaś~~ oddaliło niebezpieczeństwo — nie chcę mówić o zdradzie z wielką bezwzględnością — ale poskromienie pychy dumy i ~~tak~~ ujmowanie takiej pychy — nie tak jak w polskiej ~~jak~~ względnie Niemiec, nie dalej jak ~~Węgier jak~~ ~~tak dla Austro-Węgier~~ ~~wyszło by na dobre~~ Polakom — wyszłoby na dobre tak Austro-Węgrom jak ~~agentury~~ Wypadki bułgarskie ~~wskazują~~ i wyzwolenie moją ponowną dla Austro-Węgier niebezpieczeństwa i znowu na rękę nakazują ostrożność oraz powstrzymania się tego czego by może pragnęło ~~Niemcy~~ się

austryjackiem rozwiązaniem

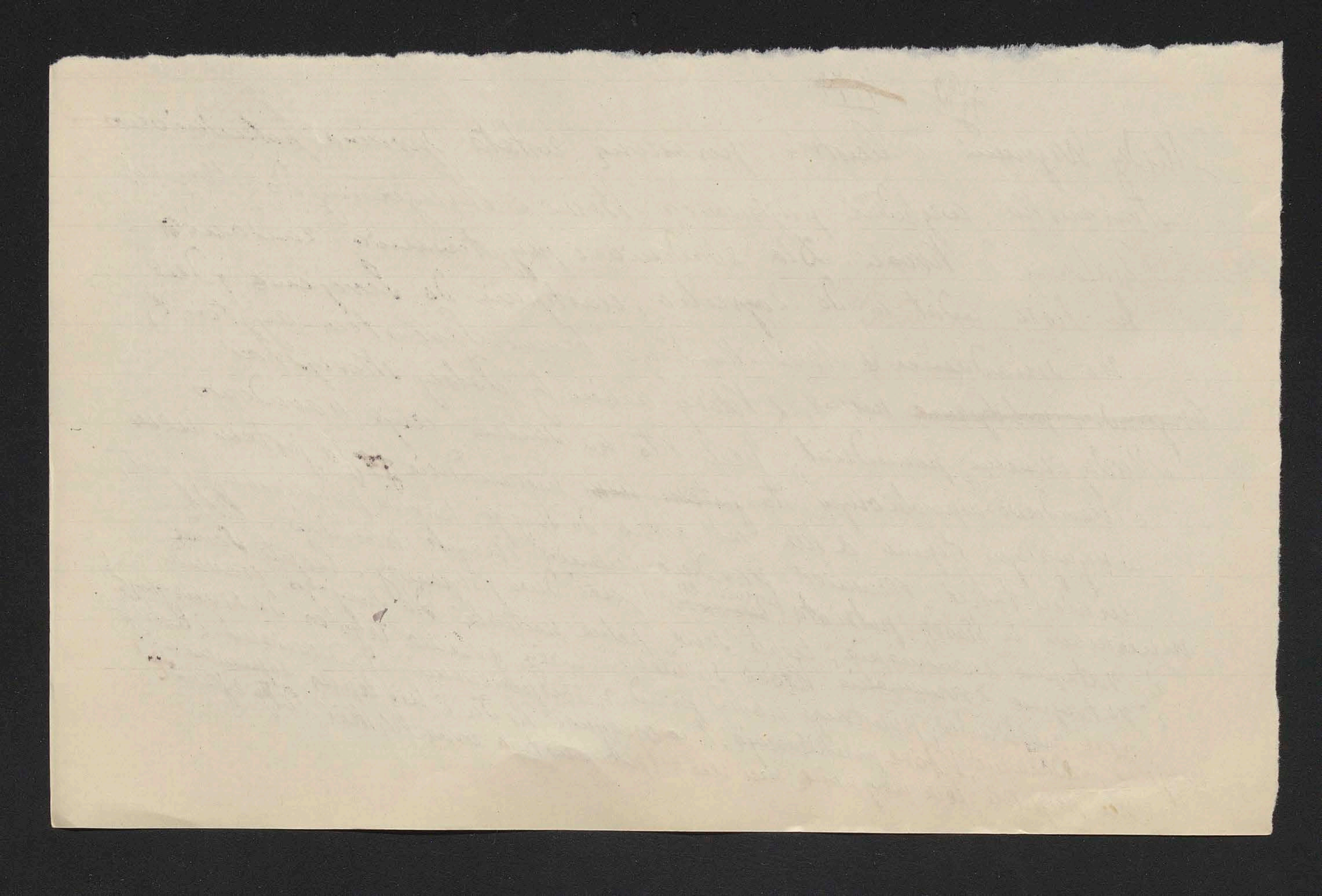

~~Sekretarz~~ Minister Helfferich ustąpił ze stanowiska przedstawiciela cesarstwa przy rosyjskim rządzie i objął dawny urząd gospodarczych przygotowań dla pokojowych układów.—

~~4190~~ ~~1174~~ 223

Między Węgrami i Austrią poruszoną została sprawa południowo-
słowiańska, względnie przyłączenia Bośni i Hercegowiny do Węgier
Dalmacji do Kroacji. Dla zbadania i przygotowania zadania
hr. Tisza udał się do Zagrzebia, następnie do Serajewa, gdzie
na śniadaniu u Naczelnika Kraju barona Sarkotica wygłosił,
~~wypadków politycznych~~ mowę, z której winni by Polacy skorzystać.
Między innemi powiedział „Jeżeli kto na świecie czuje narodowo
i narodowo jest usposobionym, to ~~jestem nim~~ niezawodnie ~~[illegible]~~ ja jestem nim
w najwyższym stopniu. Kto tak gorąco do swojego narodu przywiązanym jest,
winien także rozumieć narodowe uczucia innych narodów. Ale
mniemam, że każdy patriota powinien ~~[illegible]~~ mieć dwa przymioty. Ślepe serce dla swojego narodu
i rozsądne zrozumienie; ślepe serce, pełne miłości dla swojego narodu
i rozsądne zrozumienie które sumiennie waży granice tego co da się osiągnąć i ostrzega
ich możliwości; przestrzega naród przed niebezpieczeństwami, złudzeniami, zapewniają
– mogą w przewidywaniu, które przekraczają to co osiągnąć się da i nie lepszą
mu przyszłość, lecz przynoszą mu niebezpieczeństwa oraz klęski. Cały żywot

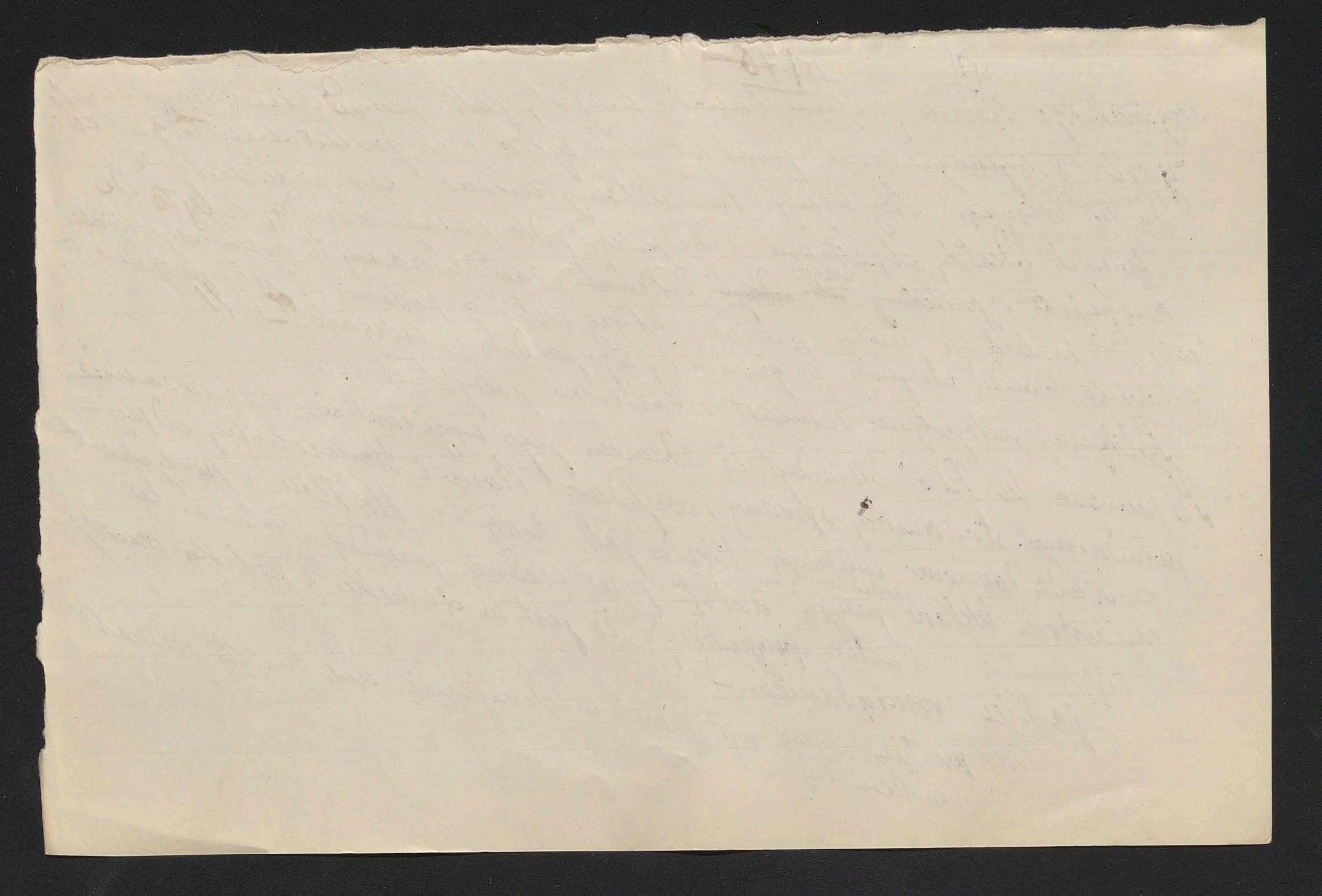
~~4191~~ ~~4176~~ 224

Węgierskiego narodu, niczem innem nie jest, jak pogodzeniem narodowych dążeń z wymaganiami praktycznego życia i z granicami tego co da się osiągnąć. My Węgrzy musieliśmy zawsze coś poświęcić, z tego, co było dla naszego narodu, w naszych ideałach, aby własnie zabezpieczyć przedewszystkiem osiągnięcia i jeśliśmy czegoś ~~nie~~ ~~dobyli~~ dokonali, zawdzięczamy to przedewszystkiem temu, iż znaleźli się ciężcy patrioci, którzy osobiście postawili się aby przeszkodzić wśród narodu utrzymać w granicach tego, co dało się osiągnąć. –

Polityczny patryjotyzm zamiast szkodliwego patryjotyzmu. –

Po powrocie hr. Tiszy oświadczył iż zdaniem jego węgierskie rozwiązanie południowo-słowiańskiej sprawy, względnie Bośni i Hercegowiny odpowiada zarówno interesom Węgier jak Austryi. – Hr. Tisza i przedewszystkiem ministrowi Wekerle, hr. Andrassy i Appony pozycja dostali przez cesarza prawdopodobnie w tej sprawie. Niektórzy przypuszczają iż jest w związku z polsko-austryjackiem rozwiązaniem. –

Powrót hr. Tiszy i jego wystąpienie w Serajewie nie miały jednak powodzenia. –

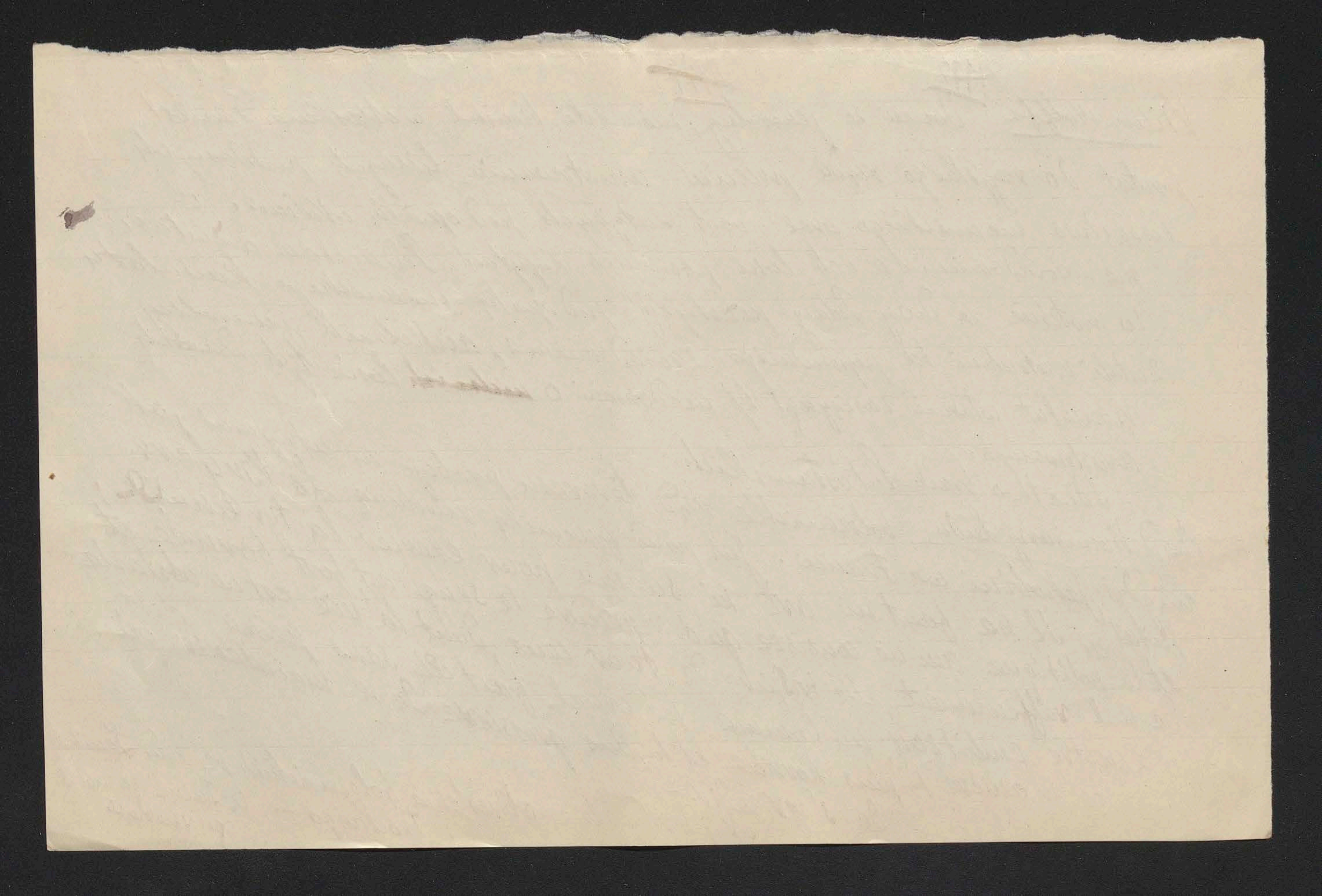

<u>Biuro Wolffa</u> donosi że jeneralny, niemiecki konsul w Moskwie zaniósł protest do rosyjskiego rządu przeciw aresztowaniu licznych poddanych cesarstwa niemieckiego oraz osób zostających pod opieką Niemiec i nie zawiadomieniu o ich losie, pomimo zapytań. Podniesiono zwłaszcza w proteście że dwaj Polacy pozostający pod opieką niemieckiego konsulatu zostali rozstrzelani bez poprzedniego zawiadomienia, aczkolwiek jeneralny konsulat usilnie zasięgnąć był wiadomości o ~~ich~~ losie tych dwóch aresztowanych.

Idzie tu o braci Lutostańskich.

Rząd Komisarzy Ludu, bolszewicki rząd terrorem próbuje się utrzymać jak niegdyś Jakobini we Francji. Już przed francuską rewolucją La Bruyère pisał „Il ne faut ni art ni science pour exercer la tyrannie; et la politique qui ne consiste qu'à répandre le sang est fort bornée et de nul raffinement; elle inspire de tuer ceux dont la vie est un obstacle à notre ambition; un homme né cruel fait cela sans peine, c'est la manière la plus horrible et la plus grossière de se maintenir ou de s'agrandir.–

Najdoskonalsze określenie bolszewickich rządów Lenina i Trockiego.– A Taine zaznaczył po rewolucji

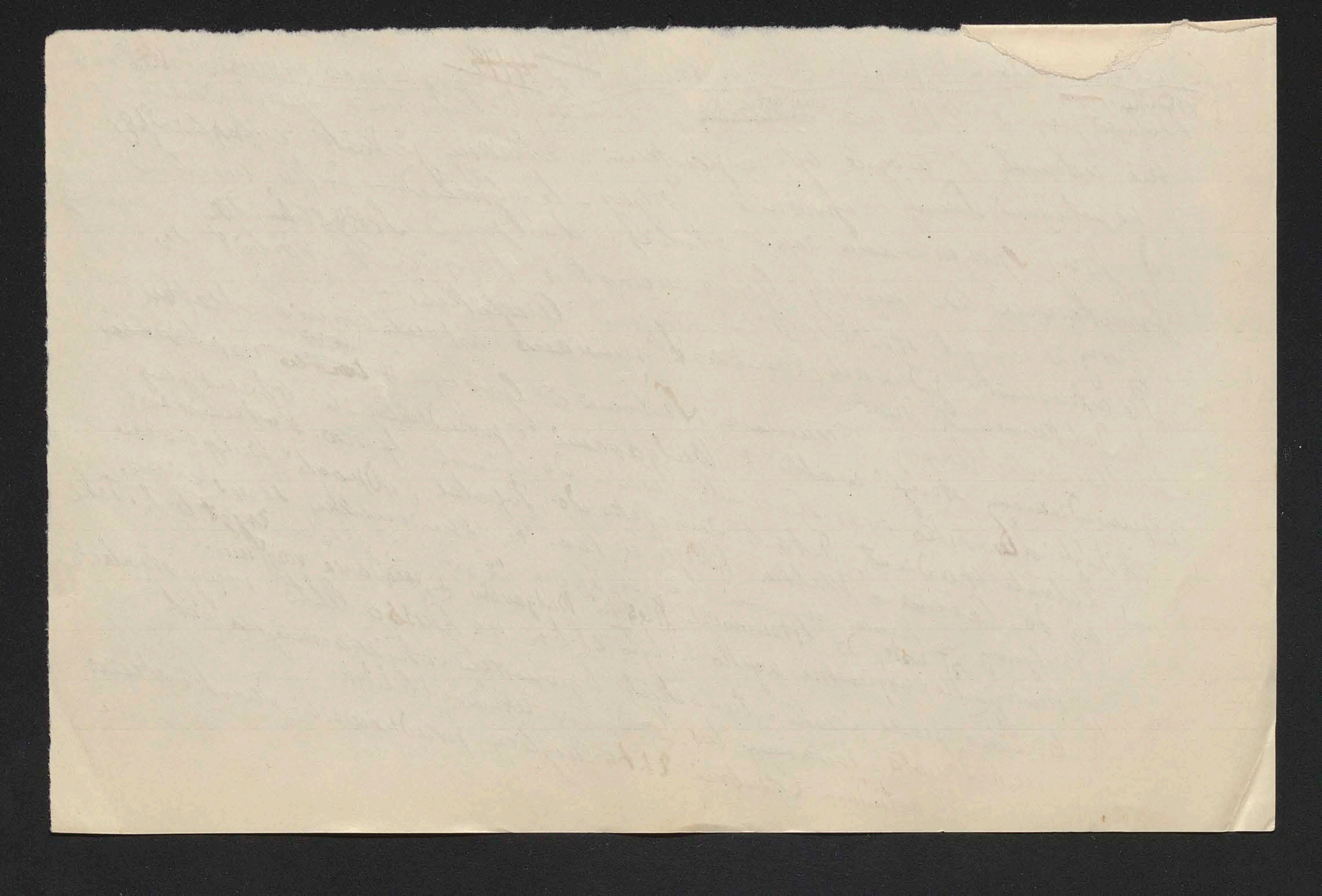

„Le Jacobin déclare le peuple l'unique souverain et il traite le peuple en esclave". Tak i Lenin i Trocki.

4193 ~~4170~~

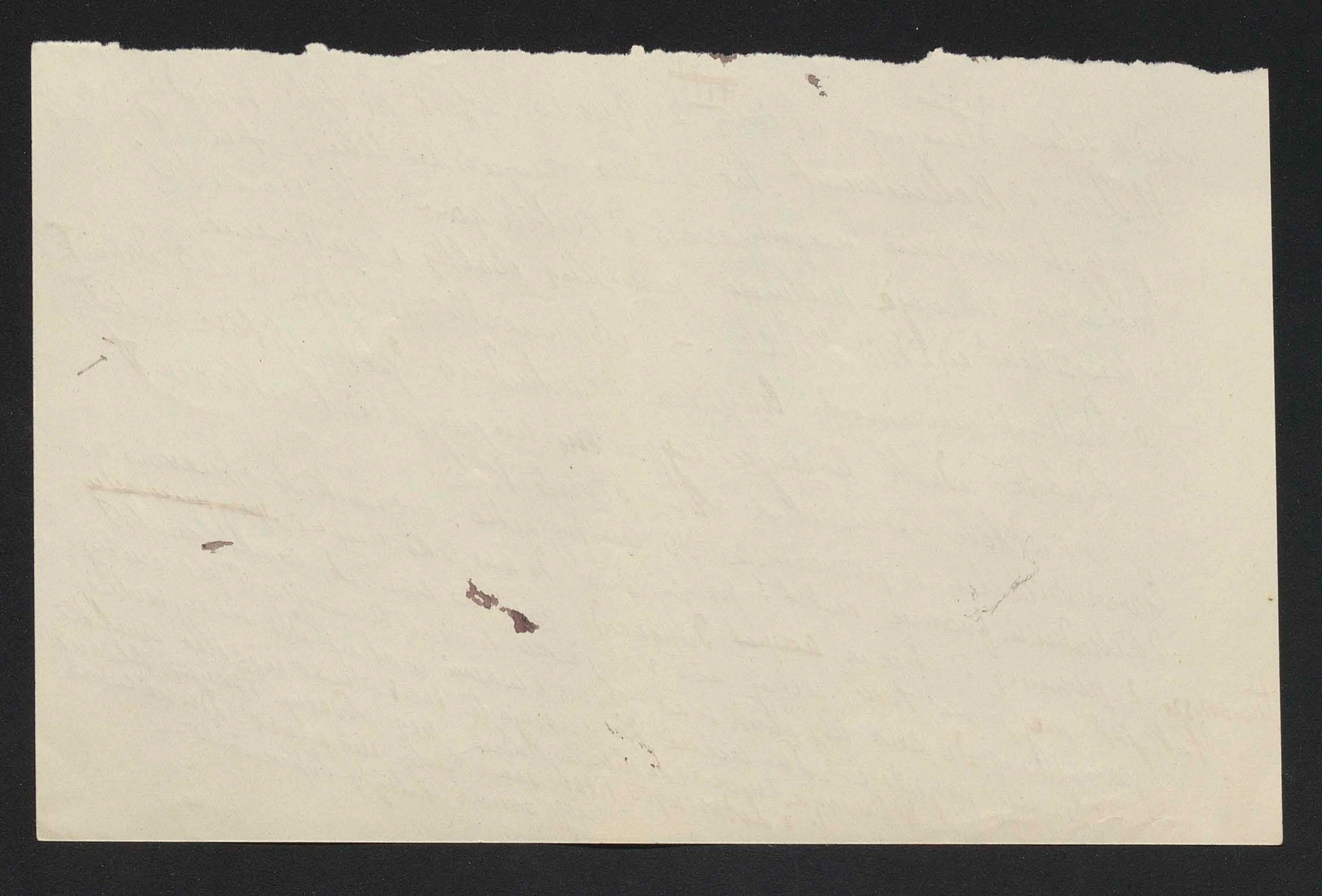
Biuletyny z 21 nie zwięzłe ~~zawierają~~ szczegóły. Ataki Niemców a sprzymierzonemu ... nie ustawały i w ogóle były odpierane. Niemcy jednak uchwycili się na wschód na południu Sommy i opóźnili Essigny-le-Grand. Dalej przed ~~Selency~~ Grugies(?) ... od Joncy(?) sprzymierzeni zajęli okolicę. Dalej przed ... Hargicourt roztoczyli się frontem w lesie między Gouzeaucourt a Hargicourt przy znacznych stratach. Siły wroga napad Anglików ... ostrzeliwania Metz ~~...~~ ~~z ...~~ Po czterdziestu godzinach zamilkł ... z dalekonośnych dział.

W Macedonii Anglicy, Francuzi, Serbowie i Grecy przedsięwzięli ofensywę z powodzeniem stoczyli walki z Bulgarami i przedsięwzięli do niewoli 4000 z atmosferą. Bulgarów z dołu(?) zdobyli wojsko owoc Koziak, wzięli do niewoli 4000 wprost Bulgarów i zabrali 40 dział. Dotarli znienacka do Topolca, szczęście zajęte było. Tak i ... Walka toczyła się tam że z niemiecką szczęściem. Vetrenik z wzgórz ... i zarządzania wojsk niemieckich, aż do Černa- ... upadł ... stanowczy klęski Bulgarów na Dobro Polje ... rowy strzeleckie. Bulgarzy w końcu byli wstęp do ... Austryjacko-węgierskie wojsko z dnia 21.t.m na Dosso Alto ... Najznaczniejsza ich bronione przez czesko-słowackich legionistów. „Opiewa urzędowy biuletyn: czyś dorosła zasłużony los." Na południu Cambrai 21.t.m Anglicy przedsięwzięli skuteczne ...

~~4194~~ ~~4177~~ 227

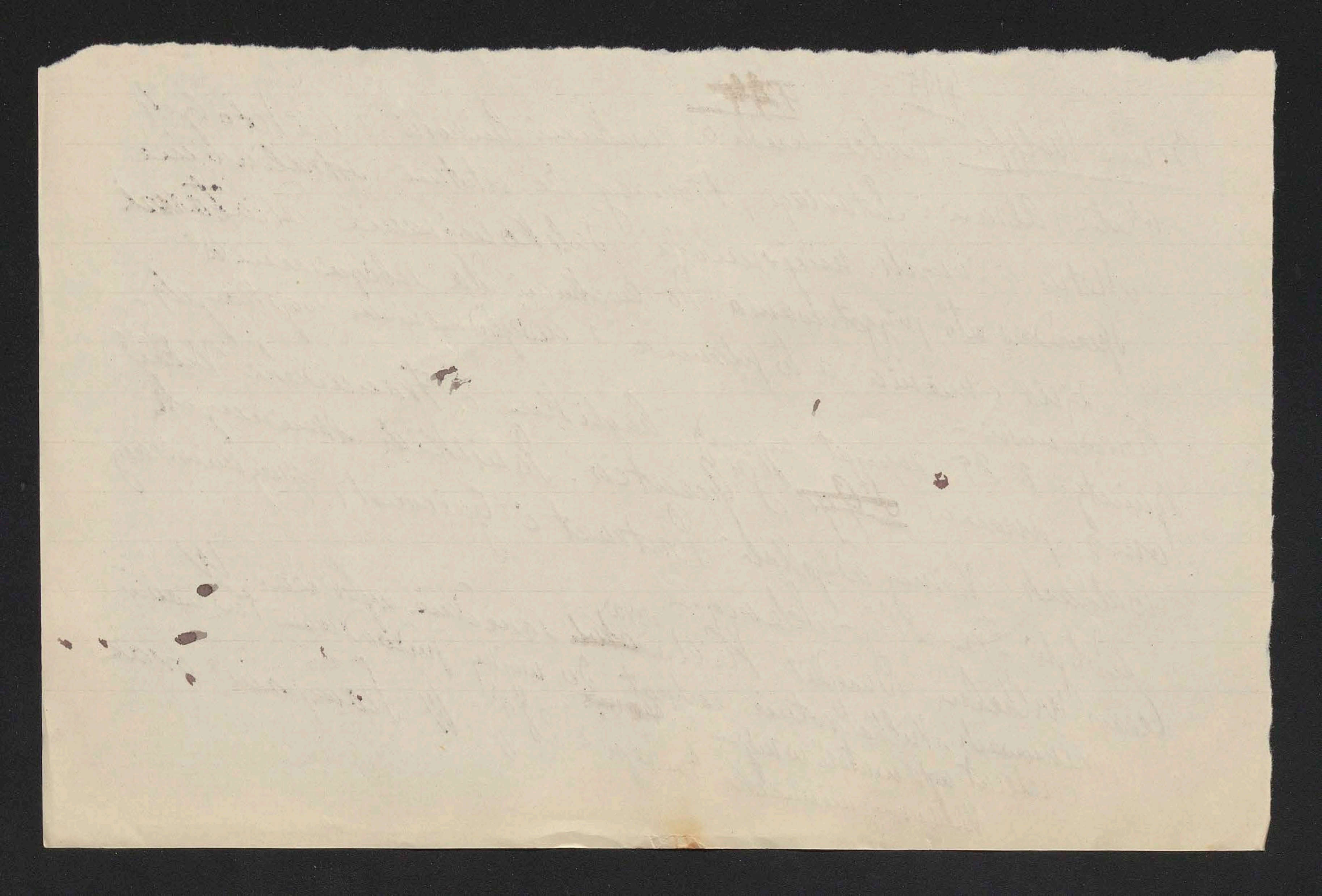
nader silną ofensywę. Niemcy z 19 na 20 wpadli i byli między
Viller i Bellincourt na dawne angielskie linie; tu
przyjęli uderzenie nieprzyjaciela i rozbili go – Niemiecki
biuletyn zapisuje nadzwyczaj pomyślną walkę i zadanie
Anglikom ciężkiej klęski. – Niemiecki biuletyn z 23 donosi
o dalszych uderzeniach Anglików na południu Ypry które zostały
odparte; jednak nocnym wypadem nieprzyjaciel wkroczył
w niektóre niemieckie rowy strzeleckie
Cesarz Wilhelm w przemowie do austryjacko-węgierskich oficerów na ~~[illegible]~~
zachodnim froncie rzekł: przybyliście do nas jako wierni ~~[illegible]~~ walkach
z pomocą i chcecie dopomódz nam w ciężkich walkach towarzysze i pomocnicy
towarzyszo z pomocą tak jak my przed tem więcej niż rok jeden wierni towarzysze dla naszej wolnej
pośpieszyliśmy do was aby obok was wraz z wami walczyć; że czekają na nas i was ciężkie walki
i silnej przystajcie. Inni mówią że Amerykanie obdarzy Francję Alzację
W Ameryce mówią że i Lotaryngię które sama zdobyć nie może. Dacie wtedy
z moją armią należytą odpowiedź –

~~4185~~ ~~4144~~ 228

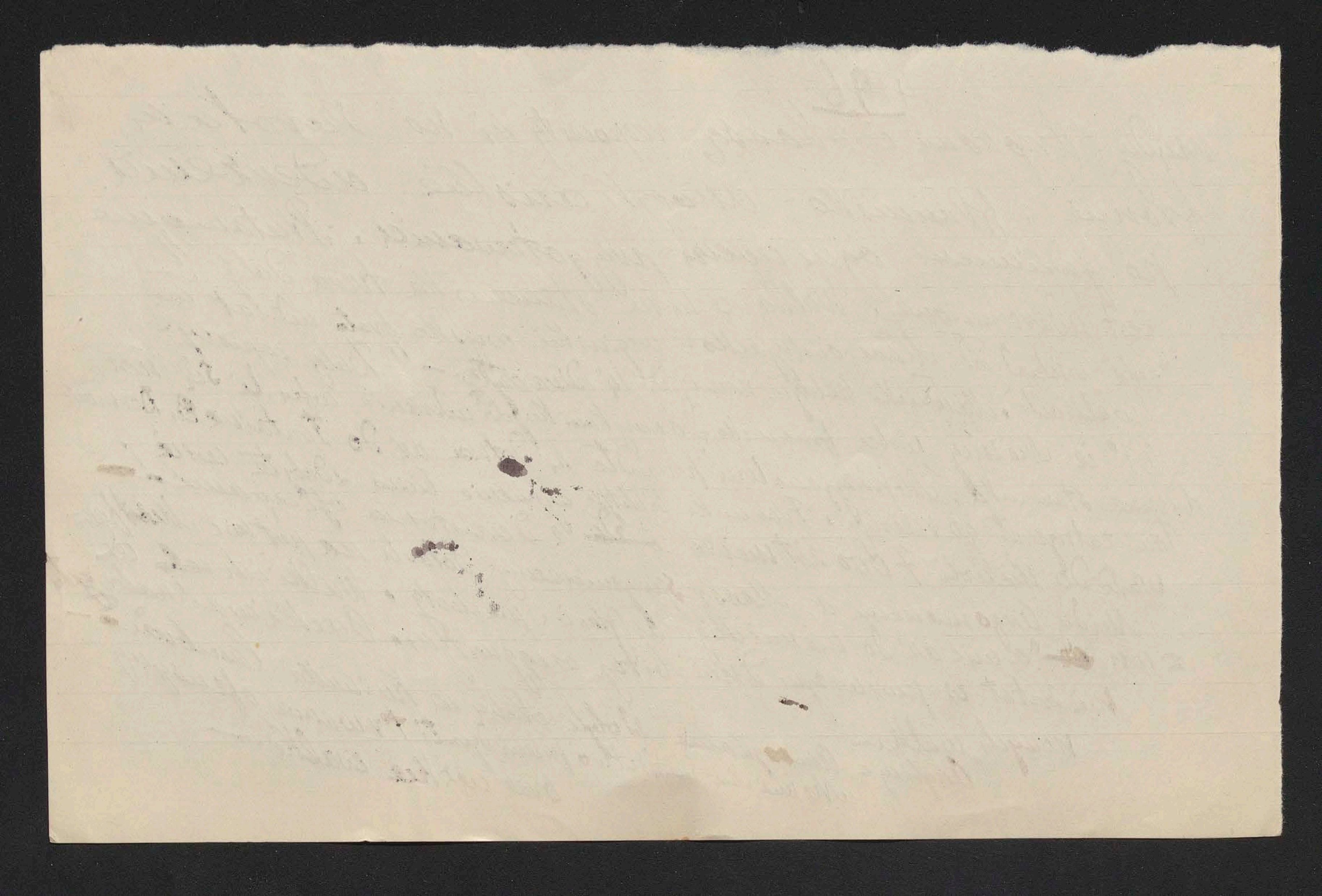
Biuro Wolffa wobec wieści o ewakuacji ludności z niektórych
okolic Alzacji i Lotaryngii, tłomaczy że istotnie ostrzeliwanie
Metzu i innych miejscowości dalekonośnemi działami
spowodowało przygotowania do ewakuacji dla zabezpieczenia
życia i mienia a to planowo z uwzględnieniem wojskowych
konieczności –

Biuletyn z 25 zapisał wypady Anglików i Francuzów ~~...~~
Somą przeciw ~~...~~ St. Quentin. Po ciężkich zmiennych
walkach Niemcy odzyskali Pontruet i Gricourt, sprzymierzeńcy
zdobyli Francilly – Selency – oraz sąsiednie wzgórza. W
Cesarz Wilhelm zwiedził Kiel ~~...~~ przemawiał, wielokrotnie zachęcał do wojny podwodnemi łodziami
i zalecał wytrwałość w niej – ~~...~~
Wieczorny niemiecki biuletyn z 26 „ W Szampanii oraz

41~~9~~6 229

między Argonami i Mozą rozpoczęły się na szerokim
froncie, francusko-amerykańskie uderzenia.
po godzinnem ogniu [illegible] przygotowania. Przełamanie
jest udaremnione. Walka o nasze stanowiska trwa dalej.—
Na wschód od Mozy austrjacko-węgierskie wojsko brało udział we
walkach. Niemiecki biuletyn mówi, iż „ta odezwa czyt.— ” Dalej zapisuję
27e iż Niemcy wobec francusko-amerykańskiej [illegible] cofnęli się na
obronne stanowiska. Nieprzyjacielowi powiodło się dotrzeć aż do Fontaine en Dormois
Tam zatrzymały go rezerwy. Francuski biuletyn wymienia liczbę zdobytych części i
wzięto do niewoli 7000 żołnierzy i ~~2~~ 2 działa oficerowie—
Między Argonnami a Mozą sprzymierzeni dotarli na północ Montfau-
=con ~~[illegible]~~ a więc aż do niemieckiej artylerii i piechoty. Wielkich celów należało
nie został w pierwszym dniu bitwy osiągniętym. Ciekawe [illegible]—
nowych walk.— Wolfe? Wielkiej w kierunku Cambrai
Anglicy i Amerykanie [illegible] przewidywało trwanie ofensywy
Niemieckie dowództwo
było ciężkie walki.—

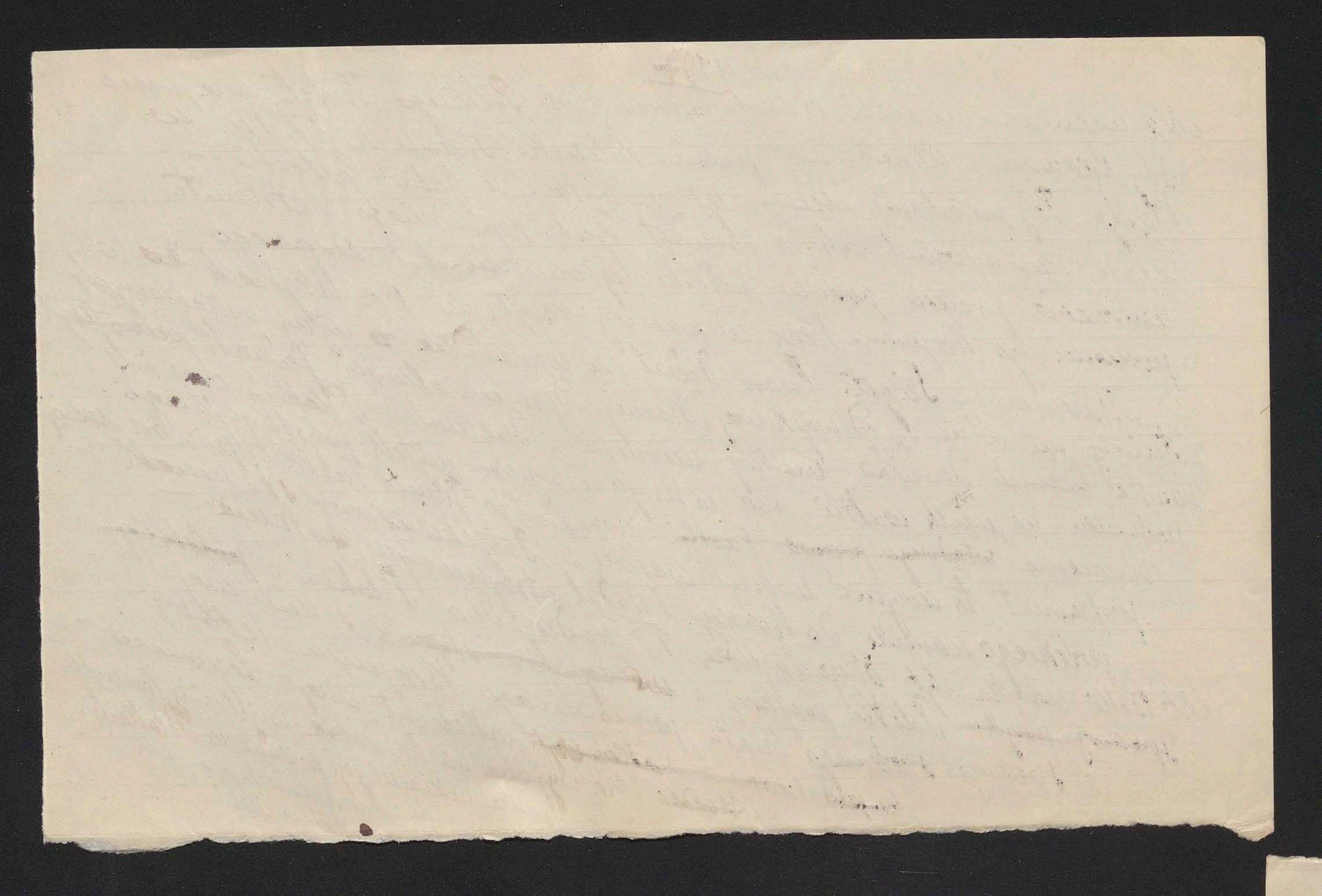
~~4197~~

230

Na wezwanie cesarza Karola przez Koło Polskiego Tertil, wice prezes izby German i członek izby panów Biliński stawili się 27. t.m. w Wiedniu. Przy posłuchaniu obecnym był minister dla Galicji Gałecki. – Cesarz zawiadomił ich że zarządził dnia poprzedniego całkowite umorzenie procesu przeciw polskim legionistom, tak zwanego ~~[illegible]~~ w pomocniczego Korpusu, który od niejakiego toczył się na Węgrzech w Marmaros-Sziget. Cesarz dodał, że wprawdzie ~~[illegible]~~ czyny oskarżonych ~~[illegible]~~ nie są żołnierzy nie wolne są od wojskowej, karnej odpowiedzialności, jednak przebaczenia zawsze licznych dowodów wielkiej wierności i dzielności Polaków oraz ich posłużenia na polach walki oraz w kraju i czyniąc wyjątek przysługującego monarsze ~~[illegible] prawa łaski~~ wspaniałego prawa łaski stosownie dotychczasowy dostanie ~~polskiej~~ postanowił to uczynić w oczekiwaniu że ~~[illegible]~~ polskiego narodu do Korony i nadal utrzymanym dla Polaków i szkodliwej, która ~~[illegible]~~

Akt łaski zamyka zły(?) długo ciągnący się nader ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Krompacz(?) który ~~[illegible]~~ sprawy polskiej i buntu pomocniczego zakończył dzieje Legionów ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Nie wyjdzie on na dobre wojskowej komisji i nie wzmocni jej poczucia w Polakach.

Ale zakończenie lepsze jak przewlekanie. –

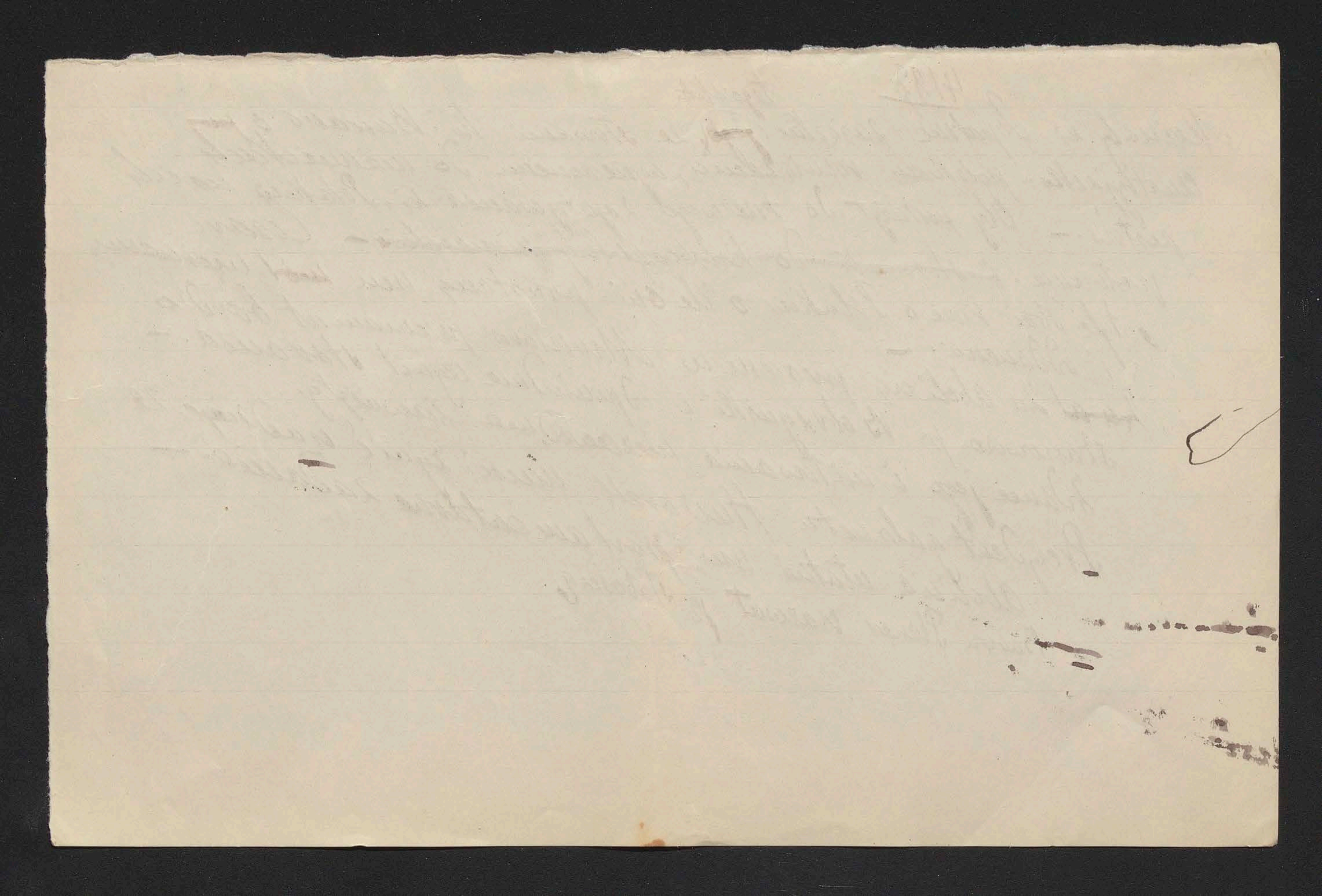

4198

Mocnaby się dopatrzeć związku tego aktu ze słowami hr. Badeniego o ~~[illegible]~~ austryjacko-polskiem rozwiązaniu, wyrzeczonemi do niemieckich posłów. — Oby przyczynił do trzeźwego zapatrywania się Polaków na ich położenie. ~~i stosunek do habsburskiej [illegible]~~ — Cesarz o tyle dbać może o Polaków o ile oni powstaną mu ~~[illegible]~~ wiernemi i oddanemi. —

~~Za a~~ Za abolicją procesu w Marmaros przemawiał bardzo stanowczo p. Bobrzyński i odpowiednie czynił starania. — Zdanie jego i wstawiania niezawodnie zaważyły. Że Prezydent gabinetu Hawarek musi żywić nadzieję, że abolicia ułatwi mu parlamentarne zadanie. —

Baron Plener nazwał ją słabością

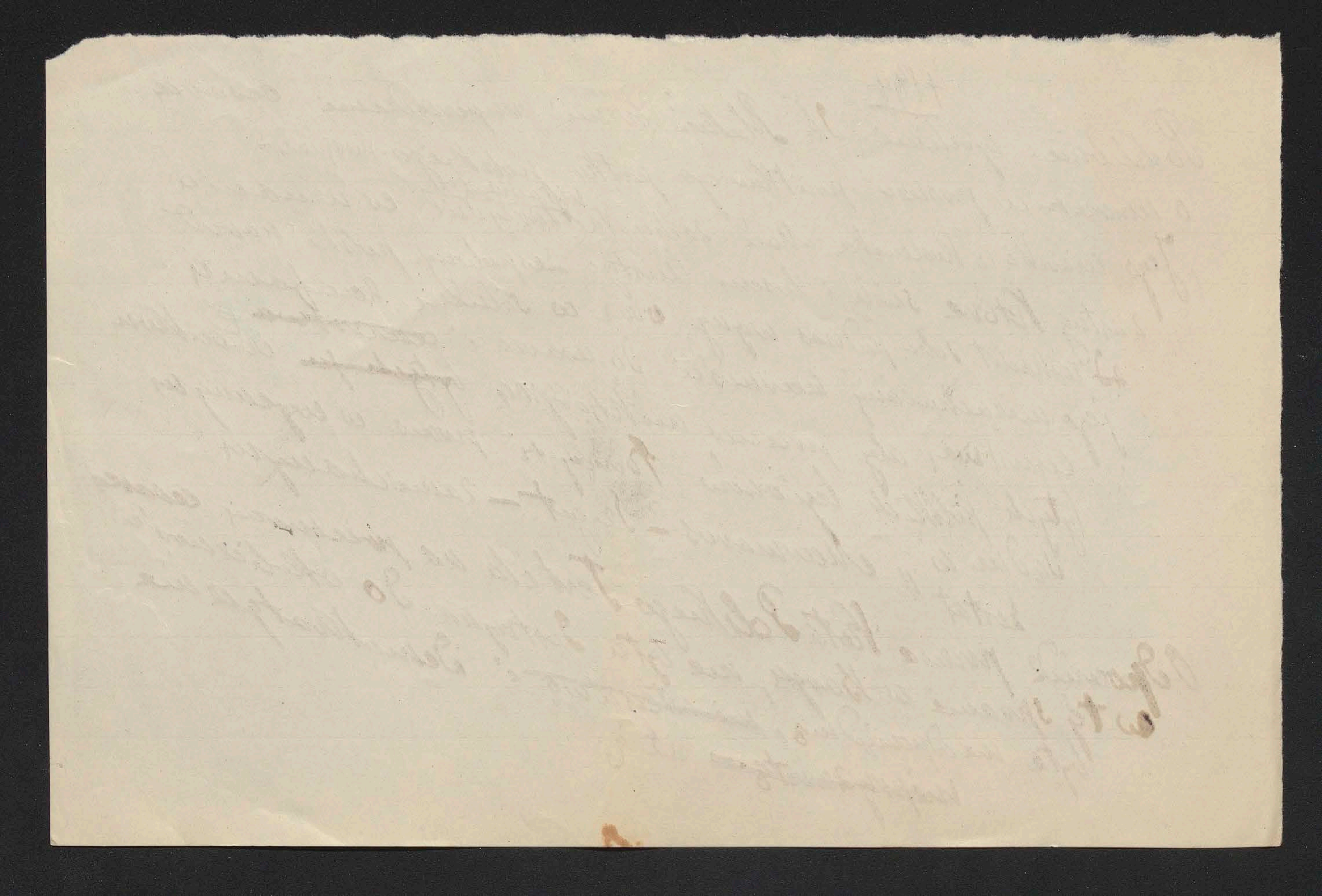

~~4194~~

232

Pochlebnie i życzliwie dla Polaków brzmi rozporządzenie cesarza
o umorzeniu procesu posiłkowego ~~pułku~~ polskiego Korpusu —
Jego cesarska i królewska Mość zechciała niezwłocznie [?] ~~dzisiaj~~, w uznaniu
zasług które wśród z losem Austryi zespolony polski naród
~~z~~ zaskarbił sobie podczas wojny oraz w silnym zaufaniu
jego niezachwianej wierności do cesarza i ~~cesarstwa~~ członkom [?]
cesarstwa, aby przeciw niektórym ~~byłym~~ byłym [?] ~~członkom~~ wojennym
byłych polskich legionów toczący się proces w wojennym
sądzie w „Marmaros-Sziget" — zaniechanym ~~cesarza~~
został"

Odpowiedź prezesa Koła Polskiego Tertila na przemowę ~~cesarza~~
w tej sprawie w Bergu [?], nie była dostojna do okoliczności i demokratycznie
była niedopowiedniej [?] ~~niestosowną~~ butną
~~niepiękną~~ [?]

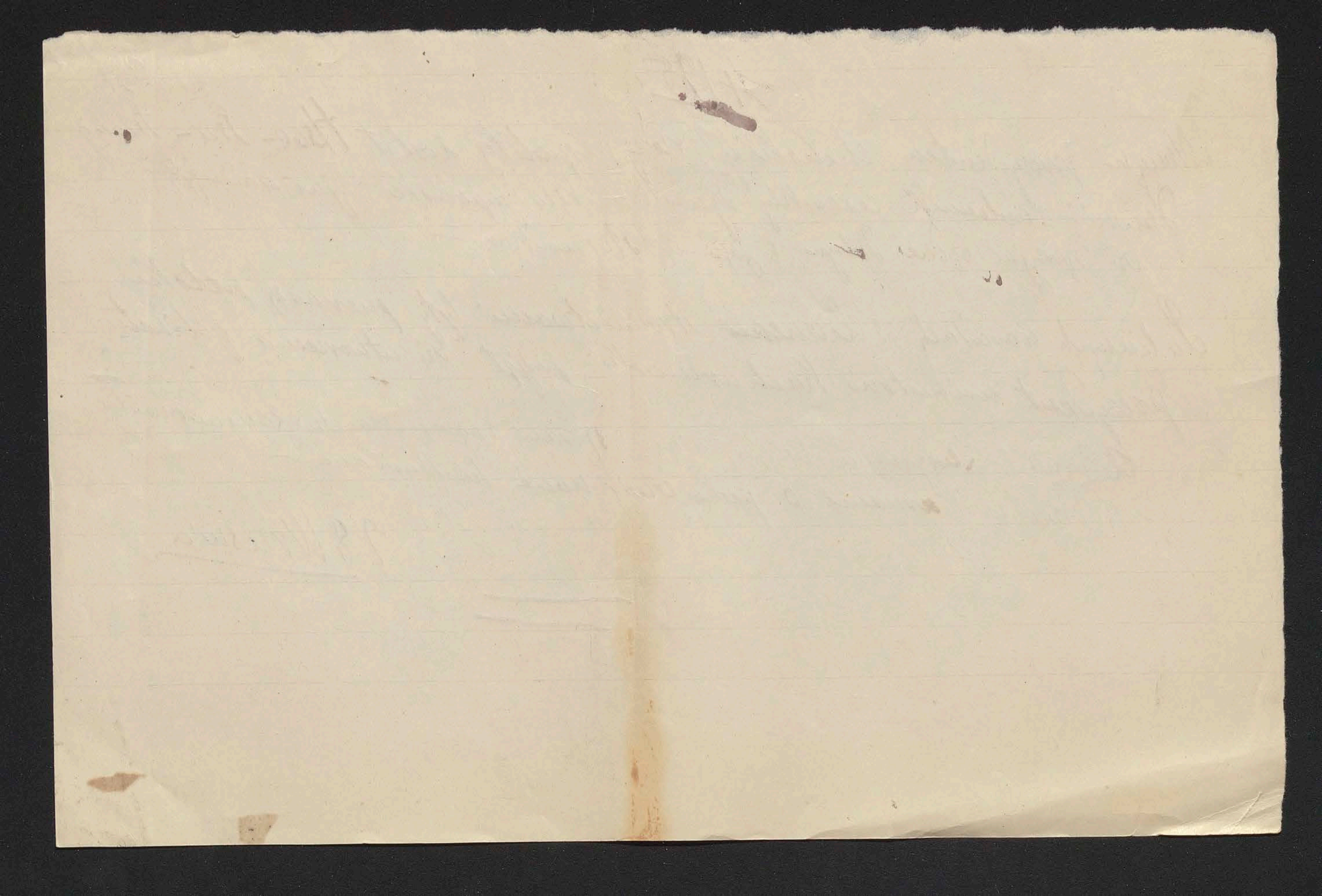
4195

Nowym prezydentem chińskiej rzeczypospolitej został Hsue-tsi-tsang dawniej zwolennik cesarskiej dynastji. Rząd japoński żywi nadzieję iż sprzyjać będzie dobrym z Japonią stosunkom —

Po licznych naradach z licznemi stronnictwami były pierwszy polski prezydent ministrów Kucharzewski podjął się utworzenia gabinetu —

Austryjacko węgierskie ministerium spraw zagranicznych zawiadomiło polski rząd w Warszawie o pokojowej nocie hr. Buriana —

28 Września

CCV ~~CLXII~~

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

~~5² Pardziewska 1918 r.~~

5² Pardziewska 1918 r.

An Seine des Herrn

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates ꝛc. ꝛc.

- 234

Stanislaus von Koźmian,

Hochwohlgeboren.

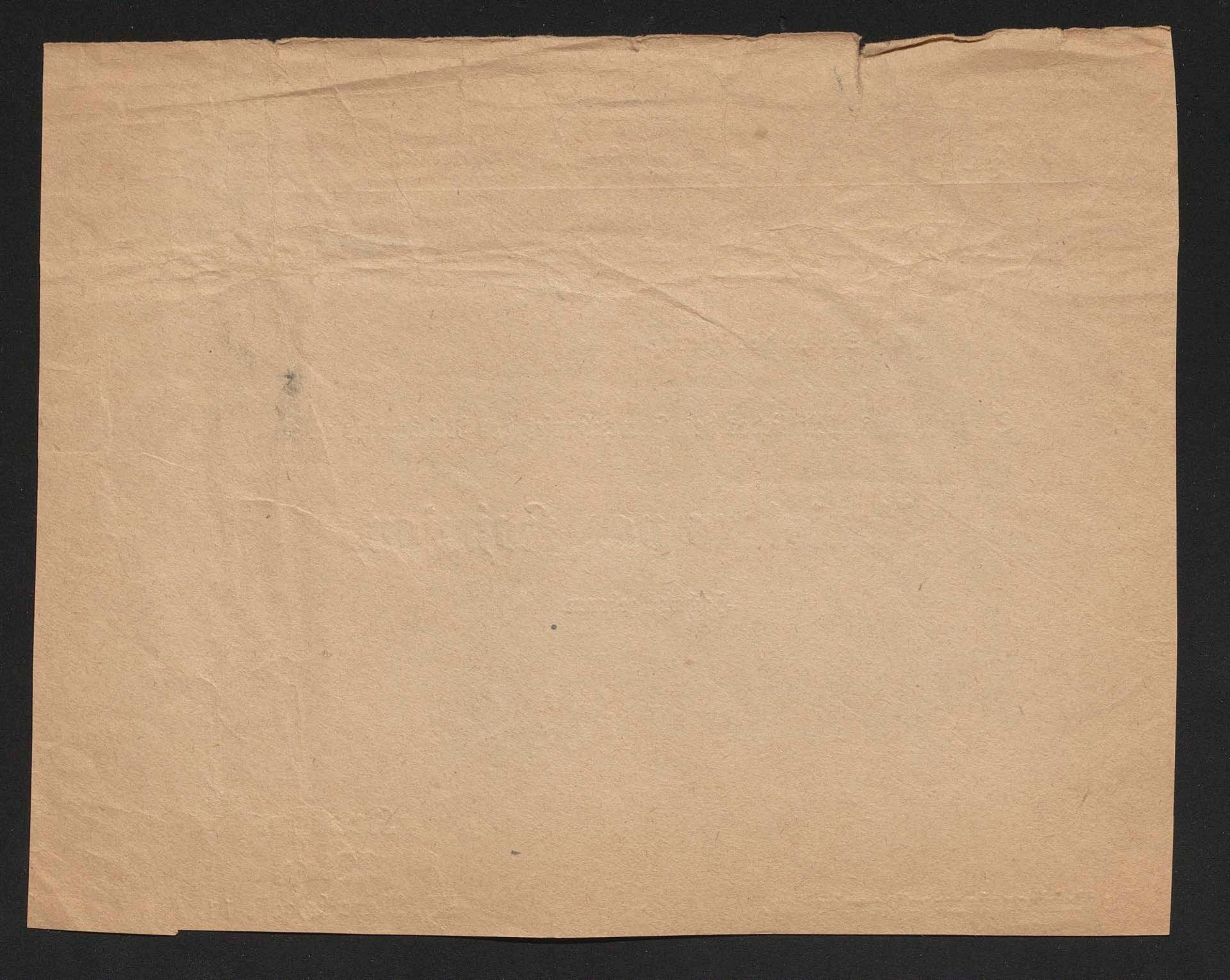
4186 – 4223

~~Krakau.~~

Wien,

IV., Mayerhofgasse 11.

In Reichsratsangelegenheiten.

~~CLXXIV~~ CCV

235

~~Środkowe~~ mocarstwa i Turcya przestały przeczdentowi Wilsonowi wniosek rozejmu i rokowań pokojowych na podstawie jego programu. Austryjacko-węgierska nota Haga miejscem rokowań

Lloyd-George zapowiada rozstrzygnięcie. Powodzenia sprzymierzeńców na zachodnim froncie. Odwrót Niemców. Bitwa między St Quentin i Cambrai. Pogrom ~~Turków~~ Turków w Palestynie. Anglicy zdobyli Damaszek. Cofanie Anglicy zajęli przedmieścia Cambrai. Anglicy się Niemców. Tyczeum stawili opór. Anglicy zajęli St Quentin. Austriacko-węgierskie wojska wycofały się z Albanii. Mowa Balfoura w Guildhall. Konieczne zwycięstwo nad Niemcami. Z Bałkanów. Nowy wschodni front. Środkowe mocarstwa wysłały tam ~~nowe wojska~~ posiłki. Bułgarscy parla-mentarze w Salonice. Rozejm podpisany. Jego warunki. Mowa Radosława bułgarska. Abdykacja

Króla Ferdynanda. Objęcie tronu przez
Borisa III. Król Ferdynand –
Zgoda Sobrania na rozejm –
Ustąpienie Kanclerza Hertlinga –
Pismo cesarza zapowiadające parlamentarny
ustrój rządu, Rada Koronna w Berlinie
Ks. Maksymilian Badeński Kanclerzem. –
Socjaliści w rządzie. Przeobrażenie
Ks. M. Badeński – Demokratyzacja i pokój
Podział na dwa oddziały krajowy Administracyjny
Komisje w Czechach. Program bar. Husarka przedłożony
Radzie Państwa. Ustęp o Polsce. Przyszłość
Bośni. Hercegowiny. Dalmacji. Zapowiedź
ogólnej reformy. Autonomia narodowa. Sąd
Koło Polskie postanowiło
naczelnikiem Daszyńskiego
postawiło nowy warunek
Odezwa polskiego rządu powołująca ochotników
Do polskiego wojska

J. Pardzewski [?]

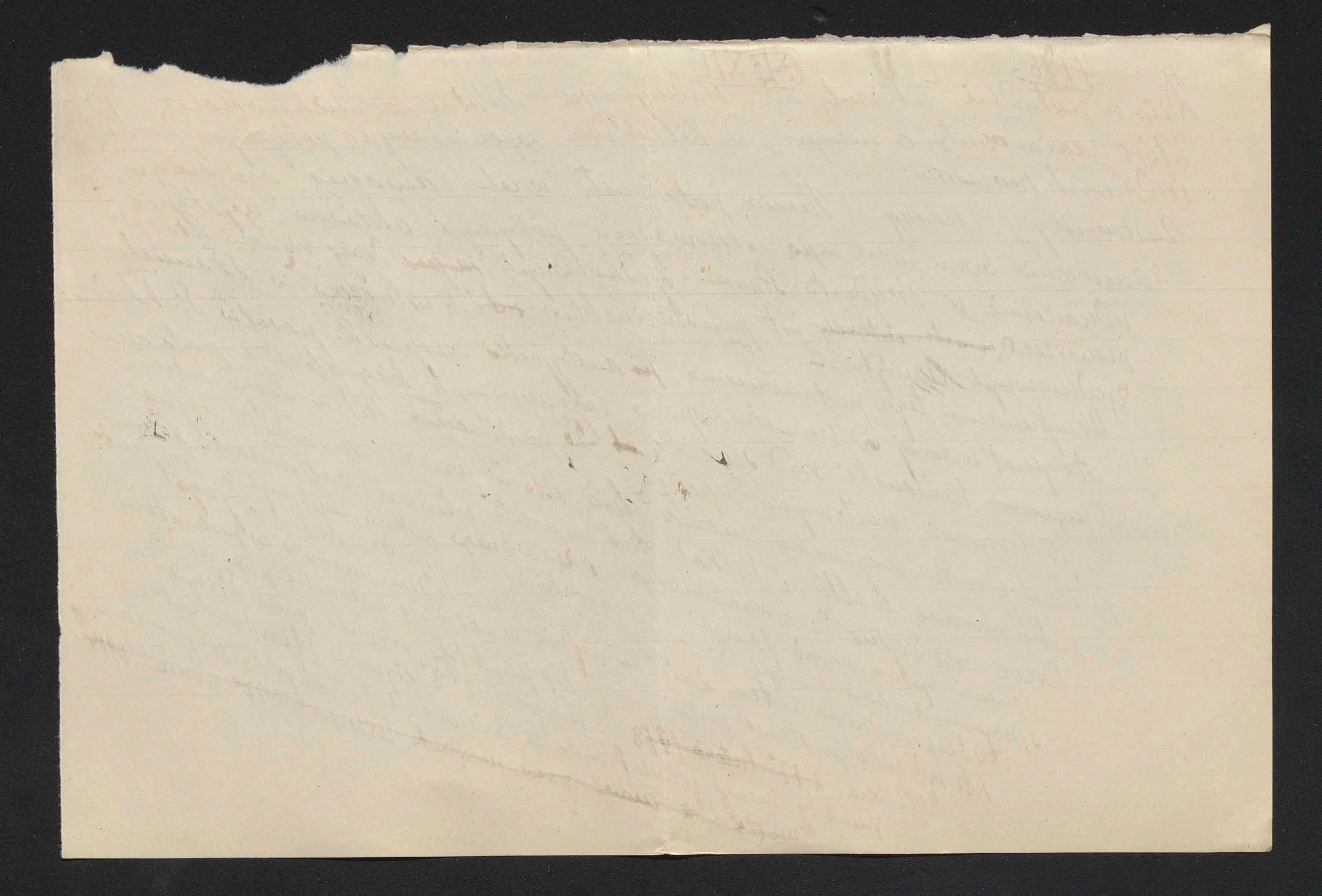
41~~9~~6 L.C.V ~~CLXIV~~ 236

Dziś w południe ukazały się nadzwyczajne dodatki do dzienników
które zawiadomiły o nowym, od kilku dni zapowiadanym pokojowym kroku
środkowych mocarstw.

Austro-Węgry, Niemcy i Turcja postanowiły, w celu zawarcia ogólnego
zawieszenia broni oraz zapoczątkowania pokojowych układów, wystąpić
jednocześnie u Prezydenta Stanów Zjednoczonych, ~~za poś~~ drogą rządów, którym w Stanach
powierzone ~~ich interesy~~ jest przedstawicielstwo ~~ich~~ ich interesów w Stanach
Zjednoczonych Ameryki. —

W wykonaniu tego postanowienia, ~~po~~ austriacko-węgierski poseł w Stokholmie
otrzymał wczoraj od ministra spraw zagranicznych telegraficzne polecenie
aby poprosił ~~poprosić~~ królewski rząd szwedzki, aby ~~do~~ ten przedłożył 4. t. m. Prezydentowi
Wilsonowi następującą depeszę:

„Austriacko-węgierska monarchia, która wojnę prowadziła zawsze wyłącznie
jako obronną walkę i kilkakrotnie wyraziła gotowość zakończenia rozlewu
krwi oraz dojścia do sprawiedliwego i zaszczytnego pokoju, występuje u Prezydenta
Stanów Zjednoczonych Ameryki z wnioskiem zawarcia z nim i jego
sprzymierzeńcami natychmiastowego rozejmu na lądzie, morzu i w powietrzu
i ~~z~~ bezpośrednim z tem związku wejścia w układy o zawarcie pokoju, dla
których jako podstawa posłużyć mają 14 punktów orędzia pana Prezydenta
Wilsona ~~z 12. lutego 1918~~ do Kongresu z 8. stycznia 1918 r. oraz cztery
punkty mowy pana Prezydenta Wilsona z 12. lutego 1918 r., przyczem
~~wzięte będą uwagi pana prezydenta Wilsona z 27. września 1918 r.~~

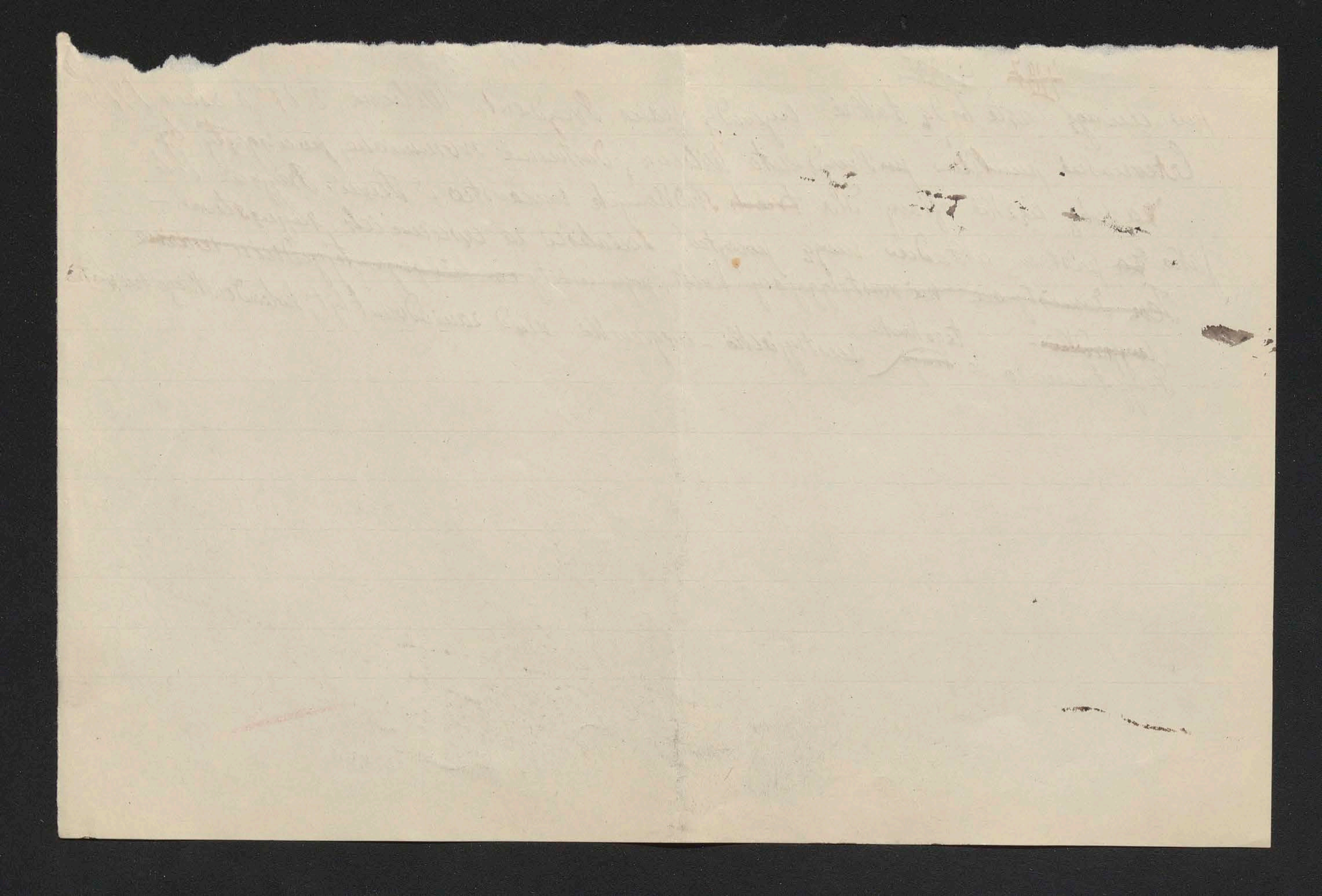
~~4187~~ 4197 237

pod uwagę wzięte będą także wywody pana Prezydenta Wilsona z 27° września 1918 r.

Czternaście punktów ~~pr~~ Prezydenta Wilsona, dosłownie zrozumiane, pociągnęły by ~~za~~ za sobą ciężkie ofiary dla ~~[illegible]~~ środkowych mocarstw i Turcji. Przyjęcie ich jako ~~za~~ podstawy układów mogą poczytać socjaliści za [illegible] ich zwycięstwo —

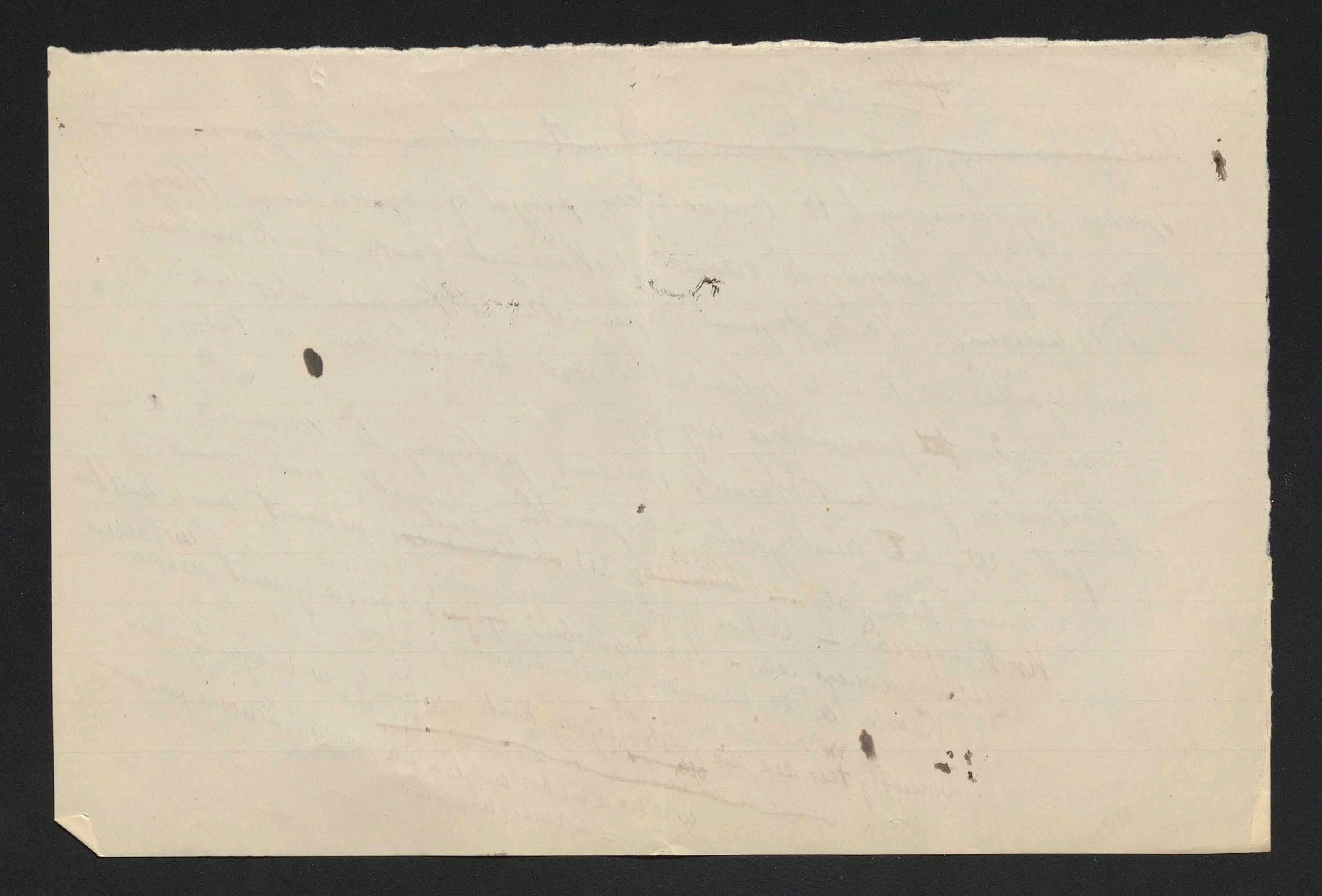
~~Ten doniosły za [illegible] rozstrzygający krok, poprzedziły w bieżącym tygodniu ważne wypadki~~ -

Przygotowawczo do ~~swego~~ tego kroku austryjacko-węgierski rząd zawiadomił był, holenderskiego ministra

~~4188~~ 4198 238

~~Austryjacko-węgierski rząd zawiadomił holenderskiego ministra~~
spraw zagranicznych iż z uznaniem przyjąłby wyznaczenie Hagi
na miejsce pokojowych rozmów wskazanych notą hr. Buriana
z 14 września. Na to otrzymał odpowiedź, że Królowa chętnie
się zgadza na to i że holenderski rząd zawiadomi o tem
inne rządy ~~[illegible]~~ prowadzące wojnę. — rozmów i
Hr. Burian pozostawił był otwartą, sprawę pokojowych pomimo wielkiej
jak nigdy ~~wygranej~~ austryjacko-węgierskich wojsk, ~~[illegible]~~ postanowił ~~poczynić~~ ~~nowy~~ widoczne
odmowy ~~[illegible]~~ stał dalej. — ~~Dzisiejszy~~ Dziś zaś, do czasu bardziej cesarza
Krok naprzód. — Trzeba przyjść czy doprowadzi, na gorące życzenie Wilhelma
upragnionego celu. — Prawdopodobnie ~~było~~ konieczności przez cesarza
Karola a za uznaniem jego poprzedzony, w bieżącym tygodniu,
niespodziewanym został. — Krok ~~wypadku~~ na powzięte, w nowe postano=
Doniosły ten ale nie ~~rozstrzygający~~ ~~bez~~ ~~uwagi na tego wypadku~~
~~ważne a ani~~ ważne a nie bez wpływu
= wienie i wypadki.

41~~8~~9 239

Lloyd-George który ~~z~~ zachorował i jeszcze jest rekonwalescentem
przyjął przywódców parlamentarnych. Zalecił im jedność
albowiem ~~od~~ najbliższe sześć miesięcy rozstrzygną o zwycięstwie
lub przegranej Anglii.—

Niemiecki biuletyn z 28. września: „Anglicy uderzają w kierunku
Cambrai i na południu miasta, Francuzi w Szampanii, Amerykanie
na wschód Argonnów.— " Francuzi zdobyli nieco terenu
Wobec Amerykanów Niemcy opróżnili Montfaucon. Wieczorny
biuletyn „Na wschód od Cambrai i w Szampanii, na zachód
Masowe silne uderzenia nieprzyjaciela rozbiły się. We Flandrii
toczą się walki z Anglikami!"— ~~Przed tem~~ Anglicy i Kana-
-dyjczycy wyparli Niemców na ~~płn~~ od drogi Arras-Cambrai.
Potem Niemcy powstrzymali ich.— Francuzi wzięli do
niewoli przeszło dziesięć tysięcy żołnierzy. Austriacko-węgierskie wojska
Dnia 26. września podczas angielskiej bitwy, austriacko-węgierskie wojska odznaczyły się chwalebnie
pod Verdun, którymi dowodzi generał Metzger. Stawiły opór nieprzyjacielskiemu wypadowi, po czym
uderzyły i znaczną oddały usługę Niemcom.—

4200 ~~4290~~ 240

Biuletyny z 29 września zaznaczyły szereg odwrotów niemieckich wojsk zaraz po ich dokonaniu odparcie ~~kadrowych~~ na nowych stanowiskach nieprzyjaciół-

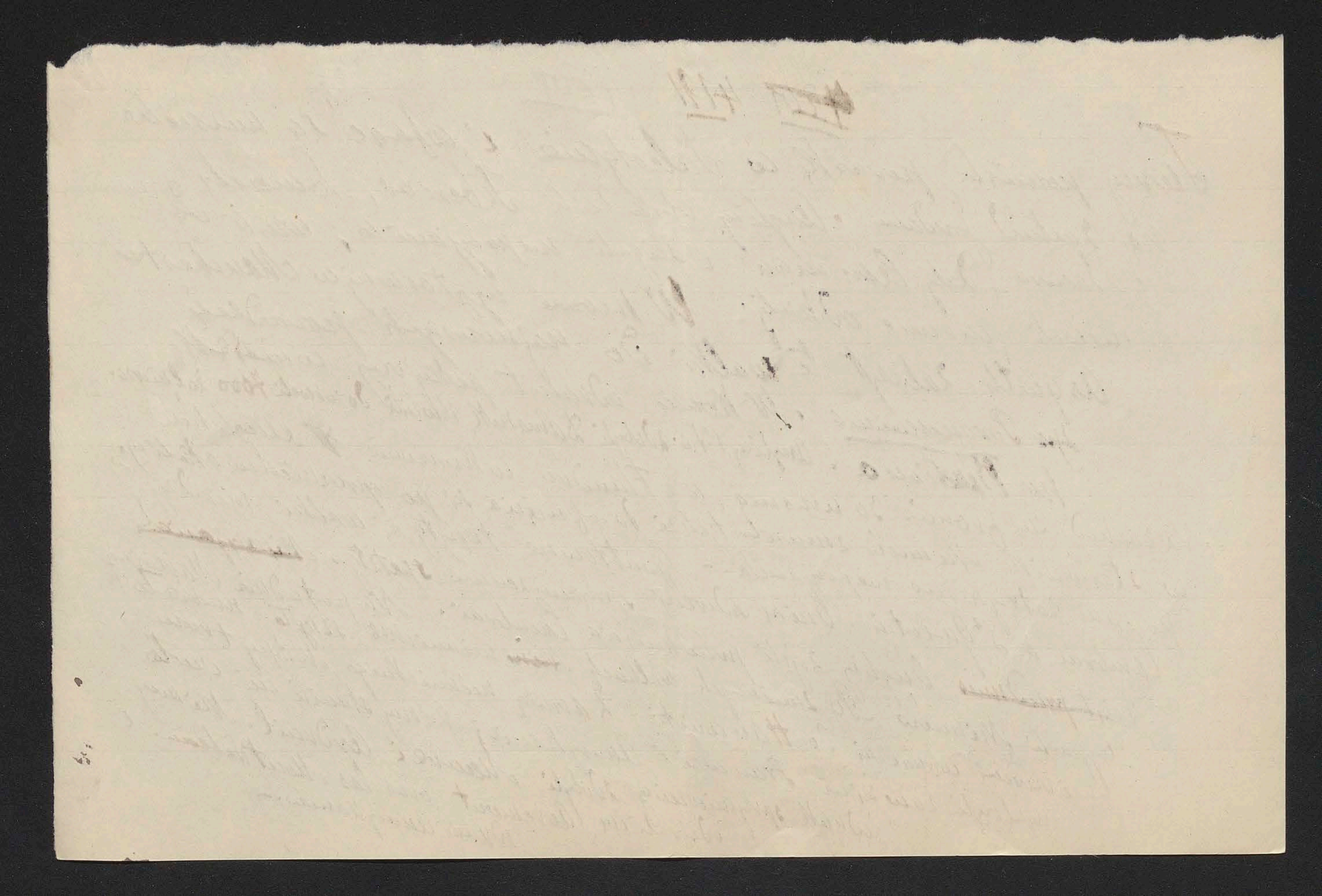
Anglicy i Belgijczycy rozszerzyli uderzenia we Flandrii i skierowali się stron Cambrai. Francuzi i Amerykanie uderzyli ponownie w Szampanii, oraz między Argonnenami i Maasą.

Anglicy i Belgijczycy wkroczyli w niemieckie stanowiska artylerii, po czem zostali powstrzymani. Na zachód Cambrai po utracie stanowisk nad Kanałem Niemcy cofnęli się za Kanał. Niemiecka Martyca trzecia ~~cofnięt~~ [illegible] Francuzi ~~odpart~~ [illegible] się między Ailette i Aisne: Szczególnie uderzenia [illegible] teren niemieckiego frontu. ~~Tu~~ Tu zostały; zdobyli jednak Somme-Py i nieco terenu ~~[illegible]~~ cofnęli się nieco i [illegible] gdzie

W Argonnach Niemcy ~~[illegible]~~ i powiodło się im pod Apremont i Liergé ale i tu uderzyli Amerykanie i zgnietli niemieckie linie aż po las Cunel ~~[illegible]~~ na wschód Ypres Niemcy stawili następnie opór.

Wieczorny biuletyn: Gwałtowne zapasy. Walki ~~między Ypres~~ między Cambrai i St Quentin; uderzenie Anglików na ogół rozbiło się tutaj. W Szampanii i między Argonnami i Maasą, odparto z pewnymi wyjątkami wypady Francuzów i Ame=rykanów.—

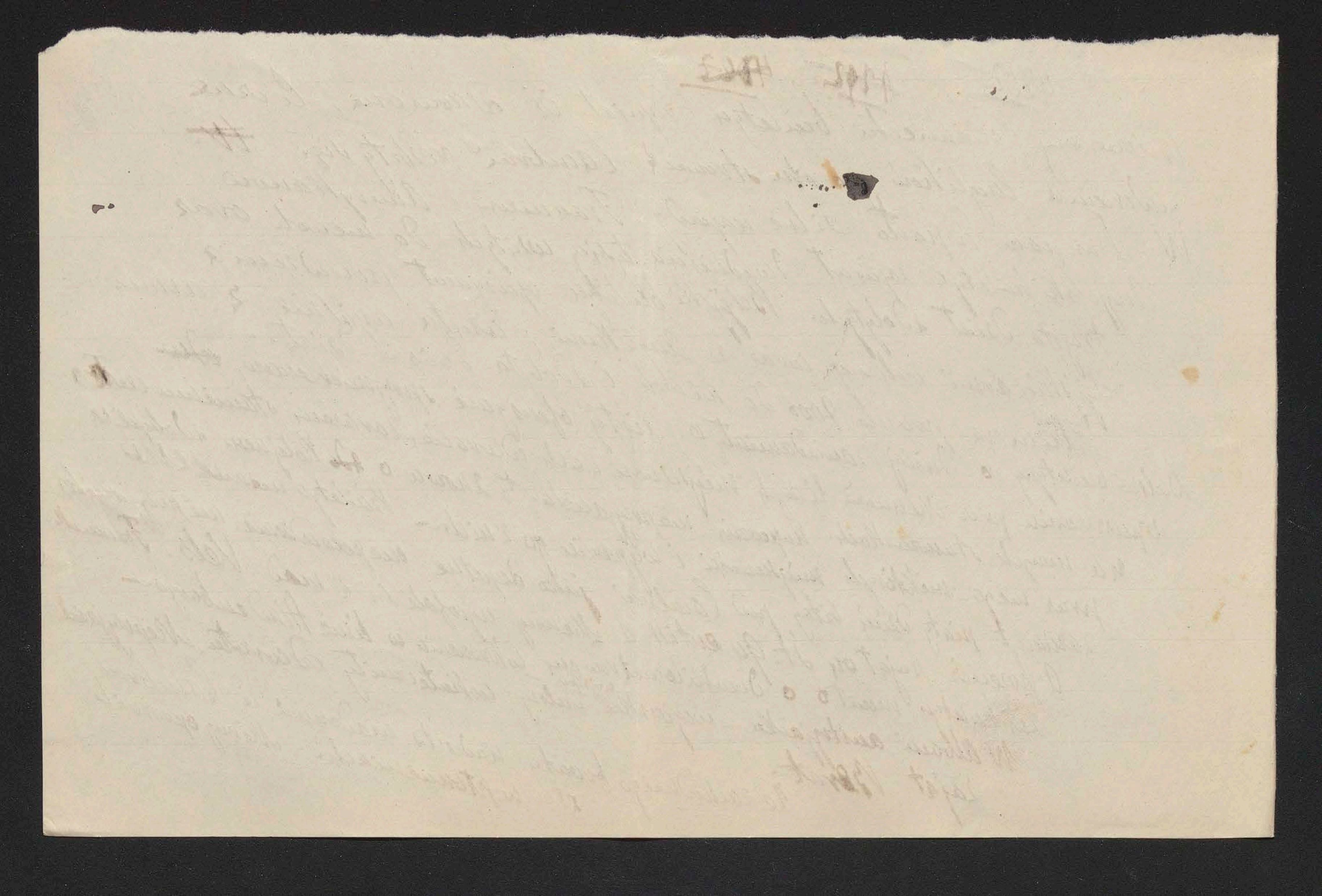
Turcy ponieśli porażkę w Palestynie i wkrótce się musieli
na zachód Jordanu. Anglicy obsadzili Tiberias, Samach i
i Samwa, dalej Amman i ścigali nieprzyjaciela, wzięli do
niewoli znaczne oddziały. W mowie wygłoszonej w Manchester
Asquith zaliczył tę walkę do najświetniejszych powodzeń i
Porozumienia. W końcu odniósł pełnego zwycięstwa
w Brytania. Anglicy 1-go zdobyli Damaszek i wzięli do niewoli 7000 żołnierzy.
Na zachodnim froncie do września, we Flandrii w Kwietniu [illegible] Anglików
w stanowiska Niemców zmuszono tychże do cofnięcia się po opróżnieniu [illegible] i
po czem zatrzymano nieprzyjaciela. Gwałtowne toczyły się walki między
Cambrai a St Quentin. Osiem [illegible] sprzymierzeńców spełzły. Na południe Marny
Anglicy zajęli przedmieścia Cambrai niemieckie szyki musiano
wyparli Niemców. Po zaciętych walkach niemieckiego. Następnie tronu -czeto
wcześniej cofnąć się do Haucourt. Z armią Niemcy stawili. Niemcy i
walczyli zaciekle Francuzi i Amerykanie; jednak sprzymierzeńcy zdobyli Manre i Ardreuil.
odebrali im Avremont oraz las Mont Hebeau
Wraz z Amerykanami.

4202 ~~4112~~ ~~4303~~

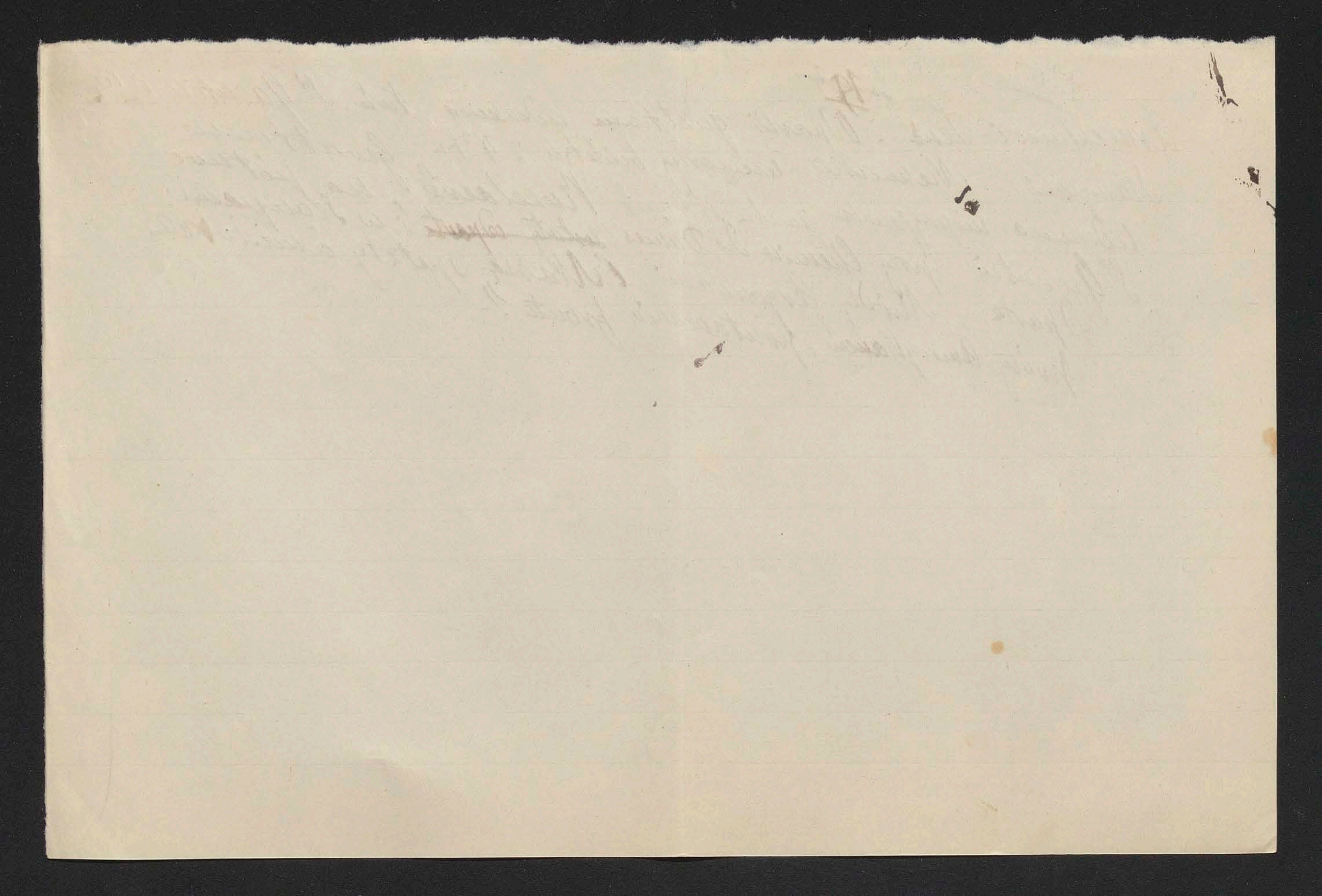
242

Wieczorny niemiecki biuletyn zapisał iż odnowione, liczne
uderzenia angielskie po obu stronach Cambrai rozbiły się. ~~tt~~
W Szampanii odparto silne napady Francuzów i Amerykanów
Angielski biuletyn zapisał dwadzieścia tysięcy wziętych do niewoli oraz
trzysta dział zdobytych. Belgijski biuletyn opisywał powodzenia
belgijskiej armii walczącej wraz z Anglikami; wzięła wspólnie z armią
Plumera przeszło 9000 do niewoli i zdobyła dwieście dział. –
Dalsze biuletyny do dzisiaj zawiadamiały o ciągłej ofensywie sprzymierzeńców, ~~odw~~ to
opuszczaniu przez Niemców których miejscowości i ich odwrocie; zarazem stawianiu czoła
na nowych stanowiskach naporowi nieprzyjaciela; to znowu o ~~zd~~ kolejnem zdobyciu
przez niego niektórych miejscowości i wyparciu go z nich. – Biuletyn niemiecki
zaznaczył piąty dzień bitwy pod Cambrai jako zupełne niepowodzenie nieprzyjaciela.
A przecież zajął on St. Quentin a Niemcy wycofali się z nad Vels. Francuzi
zaś biuletyn mówił o dwukilometrowem wkroczeniu w linię Hindenburga –
W Albanii austryjacko-węgierskie wojska dalszy uskuteczniły odwrót. Nieprzyjaciel
zajął Berat.
Ze zachodniego frontu nadeszła wiadomość że Cambrai stoi w płomieniach. – Niemcy opróżnili

4203 ~~4202~~ 243

Armentières i Lens. Odparte gwałtowne uderzenia koło St Quentin i w Szampanii. Niemiecki wieczorny biuletyn z 4.7 m. Gwałtowne uderzenia nieprzyjaciela po obu stronach Roselaere, na północ St Quentin, przy Chemin des Dames ~~zostały odparte~~ i w Szampanii odparte. Między Argonami i Mozą spełzły uderzenia wojsk amerykańskich, przetamanie frontu!!

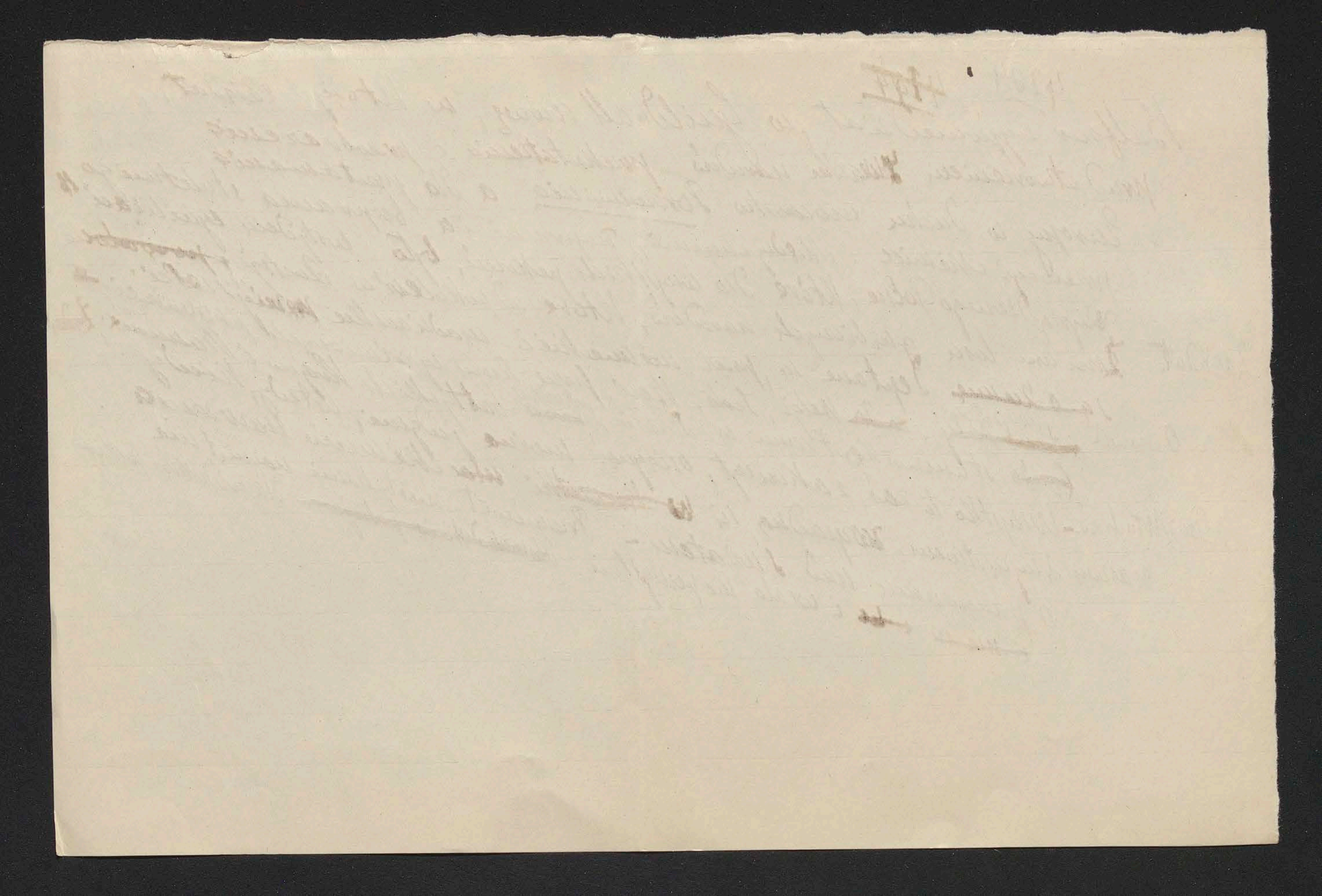
4204 ~~4194~~ 244

Balfour wypowiedział, w Guildhall mowę, w której zażądał, przed utworzeniem ~~[illegible]~~ trwałego nawadniania przekształcenia i przeobrażenia Europy w duchu mocarstw Porozumienia a dla położenia kresu bezprawia stuletniego przewagi Niemiec. Międzynarodowego rozpoznania, było wstydem cywilizacji ~~[illegible]~~ wyrządzonego Polsce, które dla wszystkich pokoleń, które od pokoleń w Austrji ~~[illegible]~~ i Rosji

Zażądał ~~Z~~ zmiany losu gnębionych narodów, które ~~[illegible]~~ deptane są przez niemieckie i madziarskie ~~[illegible]~~ zaborców i ~~Żąd~~

Omówił ~~się o~~ ~~[illegible]~~ przystąpił, ~~[illegible]~~ do Belgji, Serbji, Grecji, przez Rosji wyzwolonych ~~[illegible]~~ potrzebie bałtyckich krajów i Rumunii, ~~[illegible]~~ do stanowiska Francji w świecie, kiedy wtedy można jedynie Niemcom ~~[illegible]~~ narzędzia

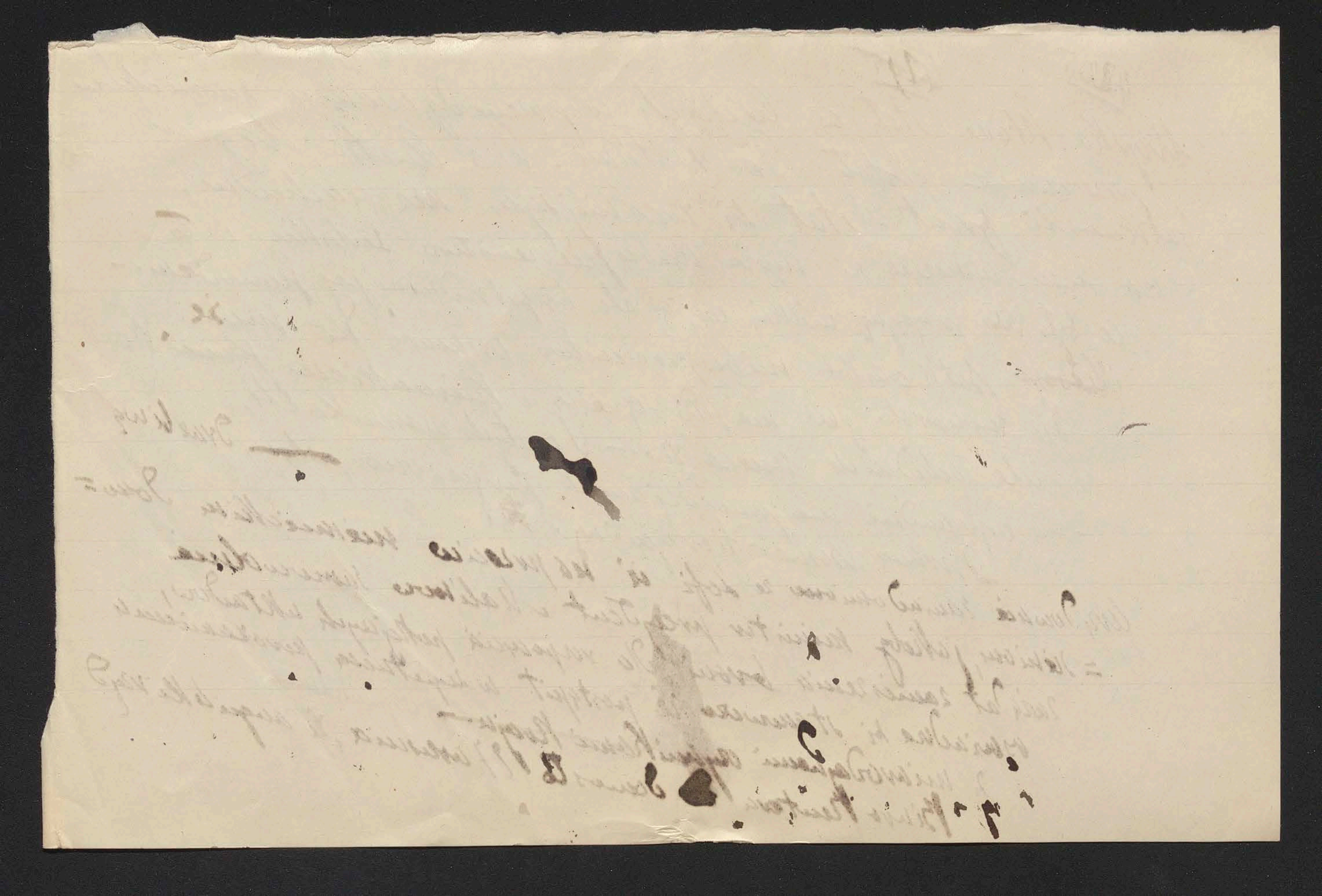
żądania Włochów – Wszystko to zaś, zakończył, osiągnąć ~~[illegible]~~ [illegible] naszem zwycięstwem, w wypadku się ~~[illegible]~~ – Przemówił niesłychanie namiętnie o panowaniu nad światem – dla widoków polityki ~~[illegible]~~ i wcale nie pomyślnie ~~i nam~~ ~~[illegible]~~

4205 4245 245

Wojska które stały w Czechach w przewidywaniu wrogów przerzucone zostały do Bałkan. Dla Austro-Węgier bałkański front stał się ważniejszy niż zachodni, na nim wznosić się mogło niebezpieczeństwo serbskie i to co było przyczyną wielkiej wojny ale bezpośrednim jej powodem. – Bałkańskie niebezpieczeństwo wznosić się – może Rosji. Dla monarchii jest nie pod opieką i krzywdzeniem ale zachodnich mocarstw. – I w tych warunkach poruszono drażliwą sprawę nie przewidzianych, uprawnienie sprawy Bośni i Hercegowiny!

Urzędownie zawiadomiono ze Zofii, iż na przeciw niemieckim dowo=dzeniom, jakoby minister prezydent Malinow samowładnie zażądał zawieszenia broni dla rozpoczęcia pokojowych układów, oświadczał się stanowczo, że postąpił w zupełnym porozumieniu z miarodajnymi czynnikami. Biuro Reutera doniosło 27 września, że angielski rząd

4206 ~~4198~~ 246

otrzymał żądanie Bulgarii o zawieszenie broni w celu prowadzenia rokowań. Żądanie wystosowanem jest do sprzymierzeńców. –
Odpowiedź nastąpi po naradzie między niemi. –
Sprawozdanie bulgarskiego sztabu z 27 mówi to o dalszem cofaniu się na zachód Wardaru. Francuski biuletyn donosi, że sprzymierzeni bez przerwy szli naprzód ku północy i zajęli linię Monastir – Prilep – Gradsko. Anglicy zdobyli Strumicę. Serbowie zdobyli Kocanię i wdarli się na Veles broniony przez Bulgarów oraz 14–30 tysięcy jeńców i batalion niemieckich strzelców. Włoskie wojsko zbliża się do Keruszewo. Bulgarskie wojsko wyparte na zachód, połączyło się z austrjacko-węgierskiem w Albanii. Austrjacko-węgierskie wojsko odparło zajętych na zachód od jeziora Ochrida nieprzyjaciela w odcinku po opróżnieniu go przez Bulgarów. –
Niemieckie główne dowództwo wystąpiło silne swoje rezerwy dla Bulgarii, których część już tam przybyła; to samo uczyniło austrjacko-węgierskie. ~~a to dla przygotowania odpowiedniego~~ ~~potoczenia~~. Kancelarka Nowy Ogłoszeń

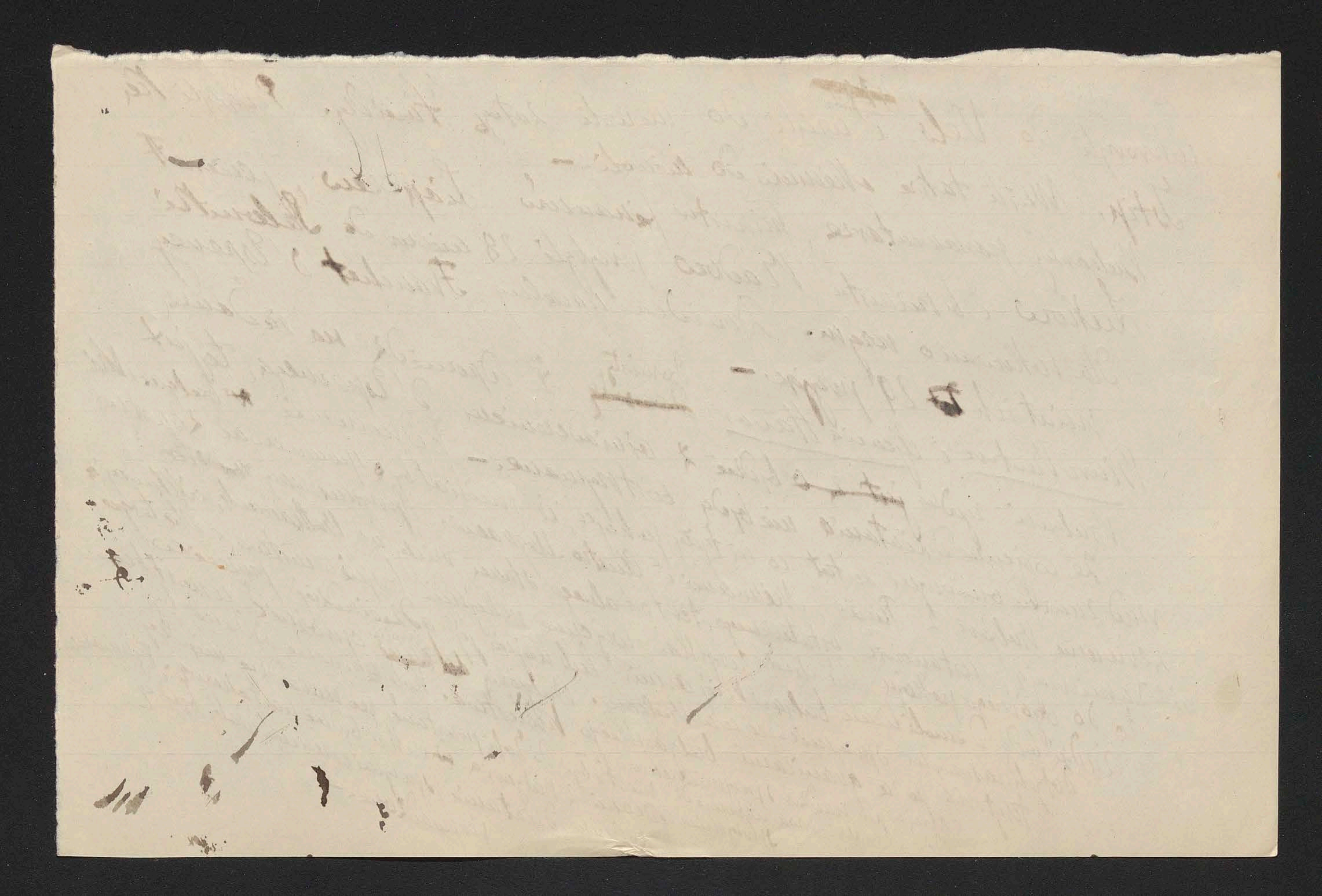
pisała, iż wystąpienie znacznych niemieckich i austro-węgierskich
sił w pomoc zaskoczonym bułgarskim towarzyszom, przy
budzącym pełną nadzieję strategicznym położeniu opanowanie
upoważnia do ~~[illegible]~~ oczekiwania iż nastąpi opanowanie sytuacji
krążących ~~[illegible]~~ bułgarskich kół. Niemcy [illegible] wszelki
dowód, iż gotowe są pomimo całkowicie [illegible]
chwili uszkodzeniu sojusznikowi. – utrzymania Bułgarii
środkowe mocarstwa powzięły się nadzieją [illegible] pokojowi. – Zrozumiały
w przypuszczeniu i przeszkodzenia osobnemu [illegible] i że powstać
że związek ze Wschodem zagrożony front, któryby zaważył
może ~~[illegible]~~ wzmocniony położeniu. –
w całem ogólnem ~~[illegible]~~ położeniu

Niemieckie i austryjacko-węgierskie wojska przybyć już miały 29 września do Sofii – z [illegible] po [illegible] walkach, licząc się [illegible] na zachód jeziora
W Albanii te ostatnie dłużej broniły się powodzeniem, [illegible] na bułgarskim froncie opuściły [illegible] Ochrida – Serbowie
położeniem na bułgarskim froncie

~~4208~~ 248

wkroczyli do Vels i wzięli do niewoli załogę fabryki. Podobnie ka[illegible] Istip. Wzięli także Niemców do niewoli —

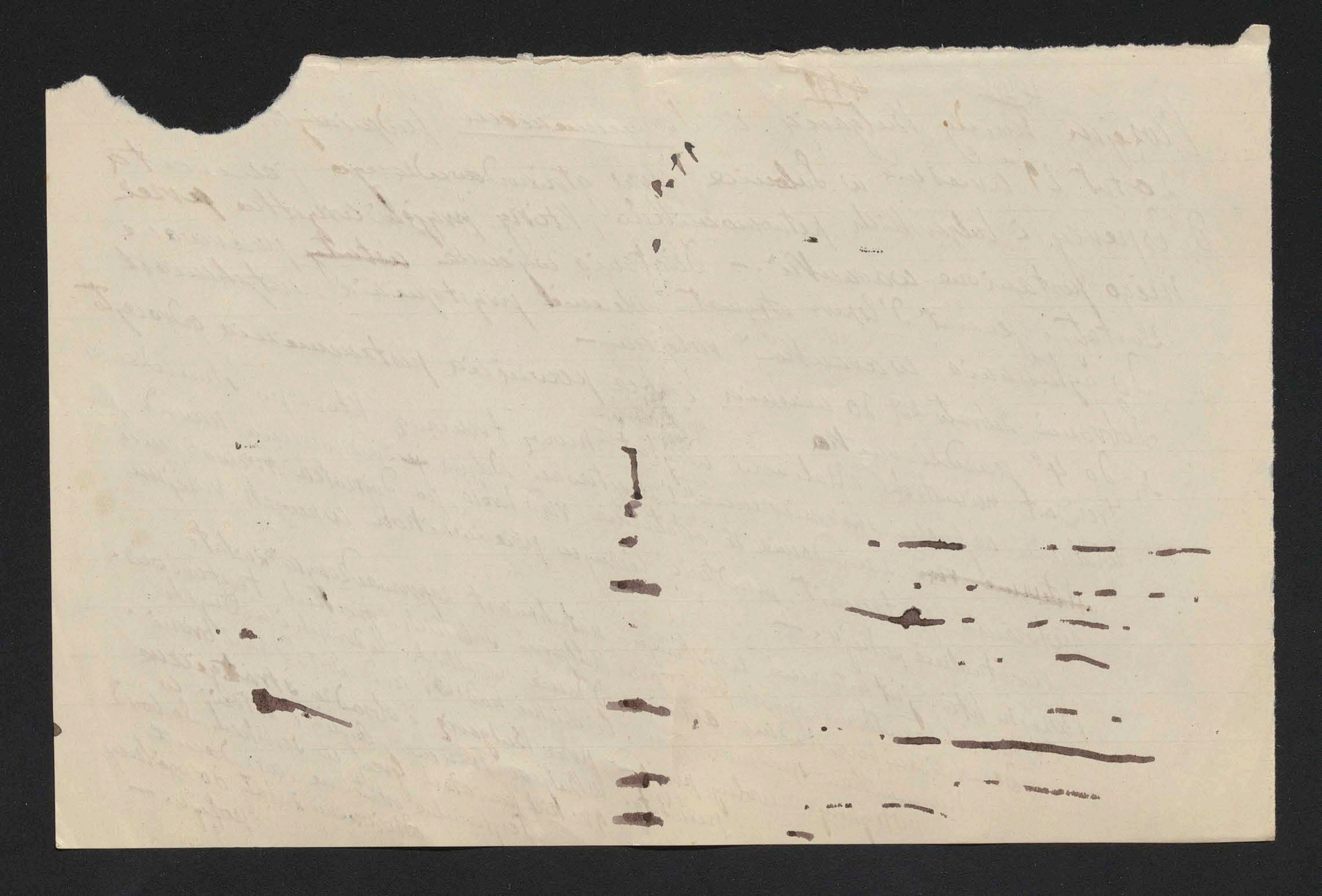
Bułgarscy parlamentarze, minister finansów Liapczew, jenerał Łukow i b. minister Radow przybyli 28 wrześ. do Saloniki dla rokowań o rozejm. Dowódca naczelny Franchet d'Esperey miał ich 29e przyjąć — Biuro Reutera i Agencja Havas donoszą, że odpowiedź na żądanie Bułgarii zgodną będzie z oświadczeniem d'Esperey'a, to jest że wojenne działania nie będą wstrzymane. — Jednocześnie bułgarski rząd zawiadomiony został co do [illegible] pokoju, iż musiałby spowodować zupełne zerwanie Bułgarii z Turcją, Niemcami i Austro-Węgrami. Sprzymierzeni nie zamierzają ustanowić ostatecznego terytorialnego stanu rzeczy na Bałkanach, odkładając to do ogólnego pokoju. Ale chcą uzyskać wojenne rękojmie bezpieczeństwa i dla tego żądają: będą demobilizowani bułgarskiej armii, lub użyć jej gdzieindziej przeciw wszystkim dotychczasowym sprzymierzeńcom Bułgarii. Bułgarscy mają opuścić wszystkie terytoria poza granicami bułgarskiego królestwa. Koleje żelazne oddane być mają pod nadzór sprzymierzeńców. Twierdza [illegible] odpowiedź miała być do doby przestaną po [illegible] będzie na takowe [illegible] sprzymierzeńcami i Bułgaria [illegible] Tymczasem sprzymierzeńców dalej będą wojenne działania prowadzone. —

4209 ~~4491~~ 249

Rozejm między Bułgarią i Porozumieniem podpisany został 29go września w Salonice przez głównodowodzącego Jenerała d'Esperey i bułgarskich pełnomocników, którzy przyjęli wszystkie przez niego postawione warunki. – Działania wojenne ~~ustały~~ przerwane zostały. Jenerał d'Espery otrzymał polecenie przystąpienia natychmiast do wykonania warunków rozejmu. – Sobranie zebrało się 30 września i bez porozumienia postanowienia odroczyło się do 4go października. Prezydent ministrów Malinow wysłał mowę tronową, która po stwierdzeniu lojalności względem sprzymierzeńców i uczczeniu idei zjednoczenia narodu, ~~ostatecznie, rząd~~ zawiadamia, że ostatecznie rząd króla, po dojrzałem rozważeniu położenia, postanowił przedłożyć licznym przeciwnikom wniosek rozejmu, ewentualnie pokoju. –

Rozejm który jest wyłącznie wojskowym natychmiast zaprowadzonym został. Stanowi bezzwłoczne opróżnienie przez Bułgarię serbskich i greckich terytoriów. Demobilizacji bezpośredniej armii i oddanie wszelkich lądowych i wodnych Komunikacji sprzymierzeńcom. i objęcia nadzoru nad składami broni. Otrzymują wolny przejazd przez Bułgarię i obsadzą strategiczne punkty. W Bułgarii Francuzi, Anglicy i Włosi w greckich posiadłościach Grecy a w serbskich Serbowie. Terytorialne ostateczne zarządzenia odłożone zostały do ogólnego pokoju –

4210 ~~4200~~ 250

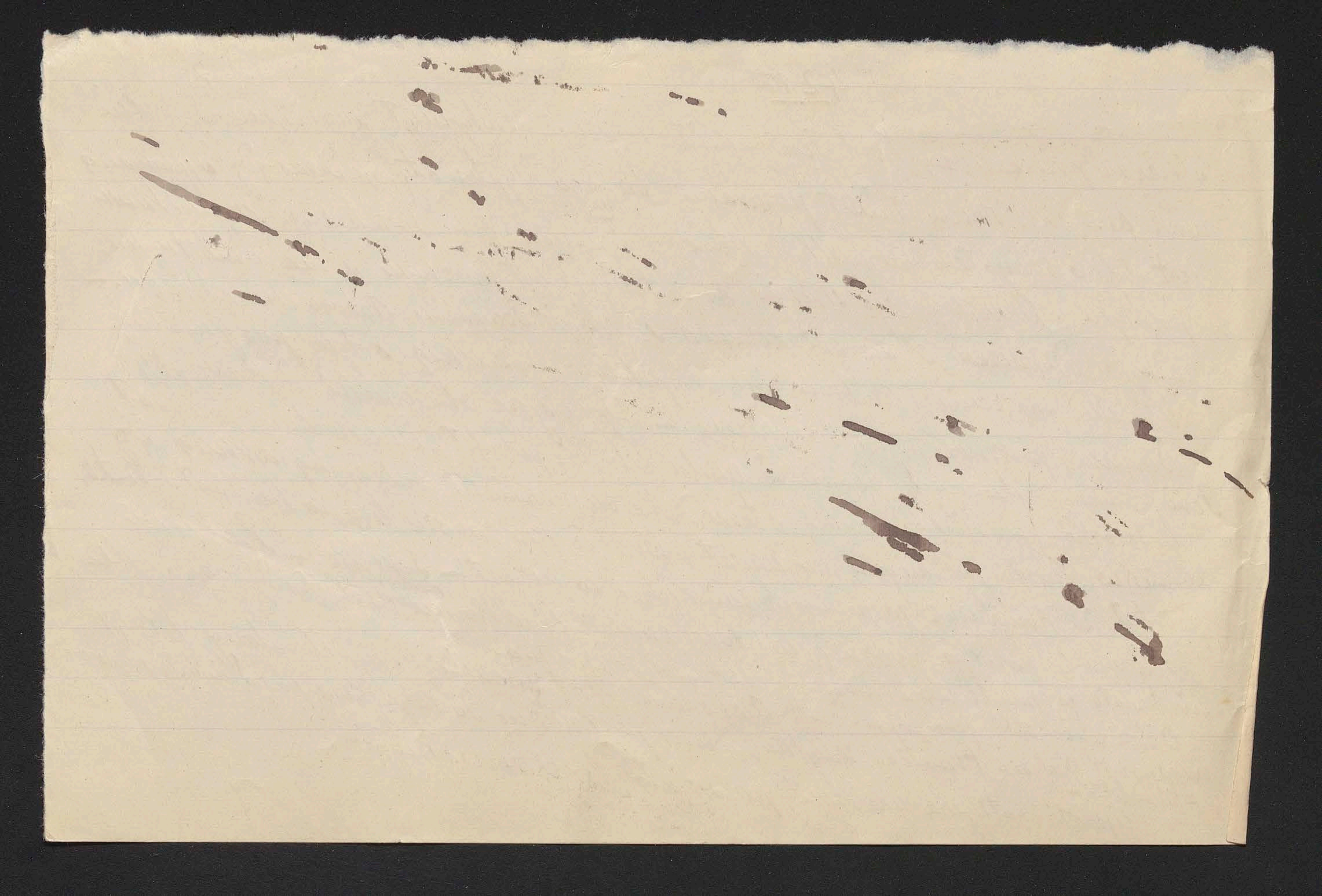
Sobranie zwołanem zostało 4.7.m na nadzwyczajne posiedzenie.—
Minister prezydent Malinow zawiadomił je o abdykacji
Króla Ferdynanda i wstąpieniu na tron syna jego jako
Borysa III i odczytał obydwa królewskie manifesty. ~~Po czem~~
oświadczył że gabinet podał się do dymisji ~~Ku~~ Której nowy Król ~~nie~~ nie przyjął.—
Ex Król Ferdynand opuścił Zofię i udał się przez Peszt do zamku
Książąt Koburgskich Ebenthal.— ~~Stam~~ Stamtąd przez Wiedeń do Koburga gdzie zamieszkał.—

~~Król Boris podpisał pierwszy swój ukaz zawodzący demobilizację armii~~
~~Przeceniony [illegible] Król Ferdynand opuściwszy [illegible] Żałośnie czy swój zawód~~ ~~trzeźwego dyplomaty [illegible] gdy~~
~~Ale [illegible] swej stanu studiów, przemówić w wielkiej sztuce [illegible] i nie dostrzegł w tem, że~~
~~Dyplomacja jest tylko [illegible], w wielkiej polityce — [illegible] jego osobistości, stwierdzenia [illegible] wielkie [illegible] co jest~~
~~— [illegible] [illegible] polityki.— Lecz żadnej [illegible] dostarczyć~~
~~[illegible] a nie ambitnym. [illegible] [illegible] i dwukrotnie~~
~~być [illegible] charakterem [illegible] się potrafił [illegible] węgierskiej~~
~~[illegible] porozumień. Których ustalić nie potrafił i dwukrotnie prowadził bułgarską~~
~~przegrał partię, pierwszy raz w [illegible] Ambicja [illegible] polityce [illegible] prowadził bułgarską~~
~~[illegible] drugi raz. [illegible] niepomierne [illegible] nie on prowadził bułgarską~~

Nieraz przeceniony Król Ferdynand nędznie zakończył swój zawód. Ani wódz ani mąż stanu łudził pozorami biegłego dyplomaty, podczas gdy dyplomacja jest tylko szczegółem we wielkiej sztuce rządzenia i niedostatecznym czynnikiem polityki. Osobistość jego streszcza się w tem, iż był próżnym a nie ambitnym; żądnym odznaczeń a nie odznaczenia się, co jest dowodem słabego charakteru.— O ile chęć znaczenia, ambicja jest w polityce dźwignią o tyle pragnienie odznaczeń, próżność, jest hamulcem.— Sprzyjające okoliczności dostarczyły Ferdynandowi chwilowych powodzeń, ustalić ich nie potrafił, dwukrotnie przegrał w serbsko-rumuńskiej wojnie i teraz. Nie on prowadził bułgarską armię do zwycięstwa, bliski jej zwyciężać nie umiał. Brakło mu zawsze tego, co Kandydat de Metz nazwał — sercem.— Próżność poczytał za konieczne w sprawach ludzkich a co wytwarza w polityce próżnię w której znalazł się w końcu Król Ferdynand. Nie uratowała go podejrzliwość posunięta do wysokiego stopnia.

O ileż wyżej stoi jego poprzednik Aleksander Battenberski, mniej chwalony, który pod Śliwnicą poprowadził armię do zwycięstwa, utworzył ją i przysporzył Bułgarii trwałego nabytku.—

Upadła fałszywa wielkość, pozostało rozczarowanie.—

421) ~~420~~

252

~~armii do [illegible] który odmówił, który już zgłaszał się [illegible]~~

~~Bratku [?] nie zawsze tego, co kandydat do króla posyłał za konieczne~~

~~w sprawach bułgarskich a co uważał — również — Przeciwnie wytworzyła~~

~~w polityce próżni w której w końcu zdołał był król Ferdynand~~

~~w polityce [illegible] niż tamtej chwalony~~

~~Ojczyznę [illegible] Aleksander [illegible] armii osobliwie do dzieństwa~~

~~który przypiął Bułgarii [illegible] i armii [illegible]~~

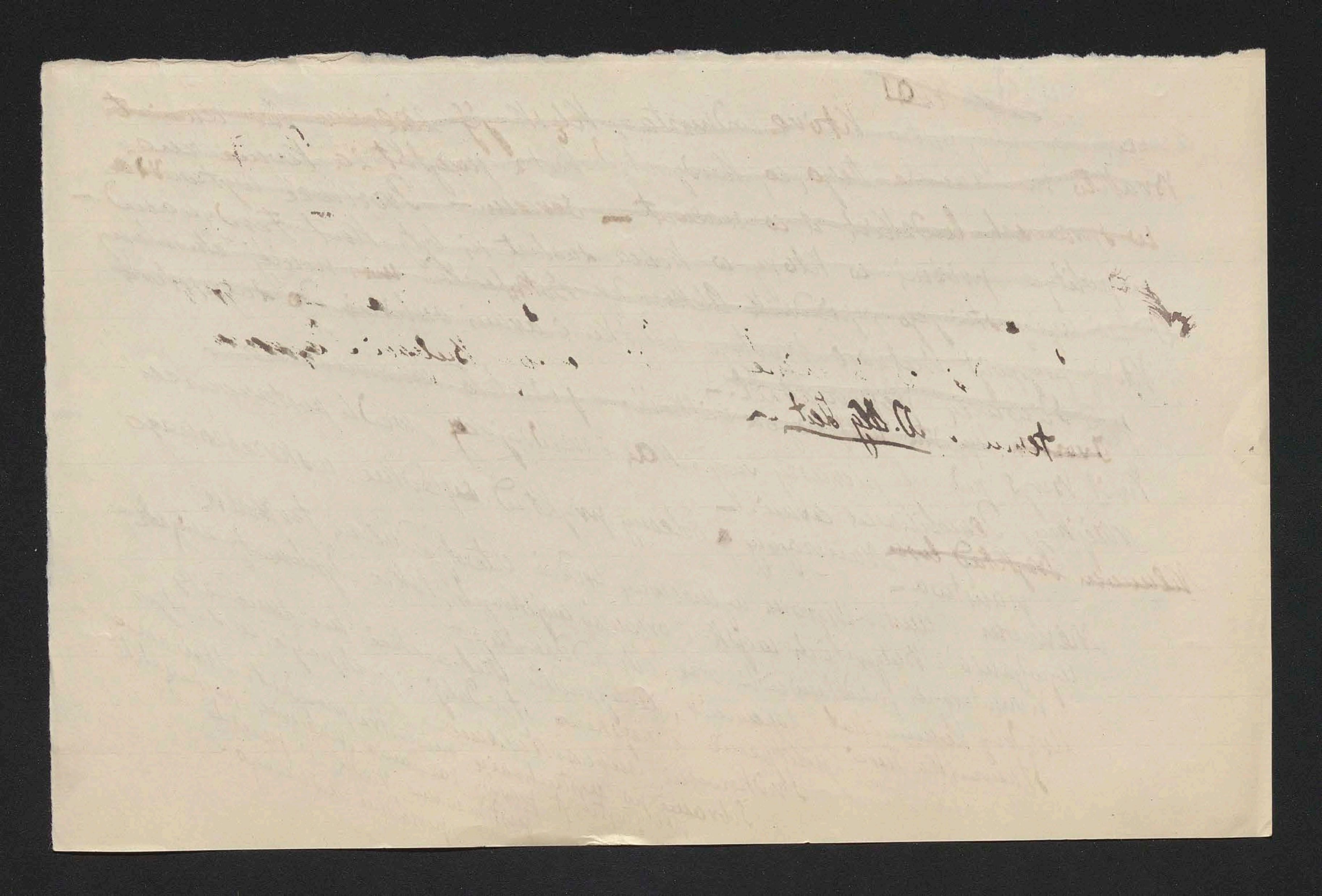
~~pod [illegible]~~ ojczyznę doprowadził.— ~~pozostała zaznaczona~~

Król Borys podpisał pierwszy swój ukaz zawadzający, wedle postanowień wskrzeszonego rozejmu, demobilizacji armii.— Nawracając, bolesny przykład ~~wypadku~~

Niemcom i Austro-Węgrom wyznaczony będzie czterotygodniowy termin wycofania z Bułgarii ich wojsk i organów wojskowych, także dyplomatycznych i konsularnych przedstawicieli oraz ich poddanych.— państwa—

Urzędowy komunikat zapewnia, że wypadki bułgarskie nie zmieniły Stambulijska [?] Teraz, politycznie i wojskowo stoi dalej i postępuje w ścisłym i nadkorowaniu [?] mocarstwami—

Dziennikarze [?] że Sobranie po wysłuchaniu ministra prezydenta Malinowa, który wytworzył powody żądania rozejmu, pochwaliło postępowanie rządu i przeszło do porządku dziennego.

4213 ~~4202~~

W manifeście do narodu Król Borys III ~~przechwalał~~ szczycił się, że jest prawosławnym, czem przypominał niecny czyn ojca, którego palec boży ukarał teraz.

W Sobraniu Malinow przyznał, iż opozycjonistom, którzy w niedostatecznej mierze udzielili pomocy Bułgarii. ~~Zaprzecza~~

Zaprzecza temu Nd. D. Allg. Zeit. –

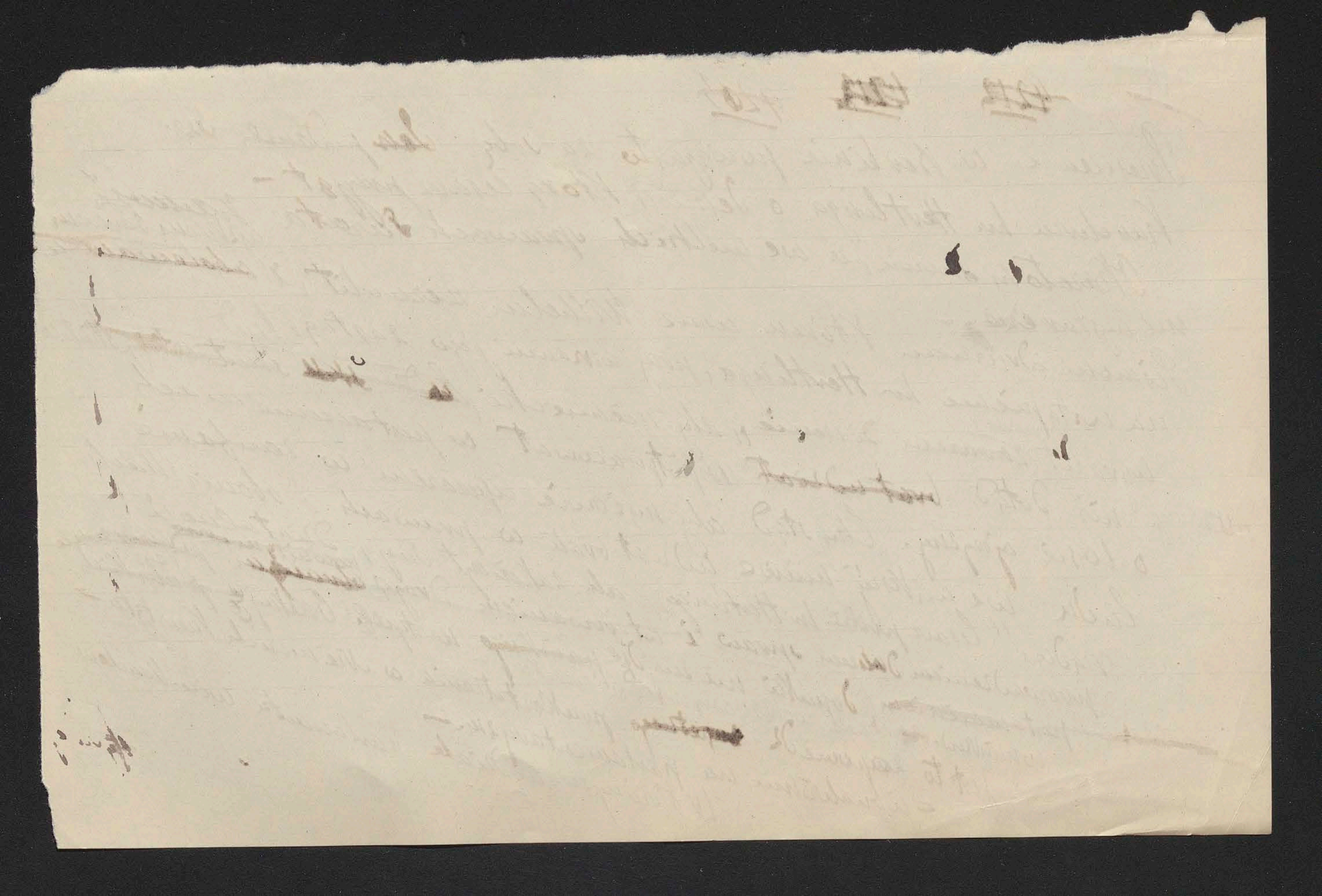
4214

259

Przesilenie w Berlinie pociągnęło za sobą podanie się Kanclerza hr. Hertlinga o dymisji którą cesarz przyjął – Okazało się zarazem, że we wielkich sprawach świata [illegible] nie wystarcza – Wtórem cesarz Wilhelm zezwolił, [illegible] Pismem odręcznem na ustąpienie hr. Hertlinga przy uznaniu jego zasług wyraził monarcha życzenie „aby niemiecki [illegible] skuteczniej niż dotąd współpracował w postanowieniach o losie ojczyzny. „Chcę stąd aby mężowie uposażeni w zaufanie ludu we większej mierze brali udział w prawach i obowiązkach rządu." Cesarz prosi hr. Hertlinga aby zakończył swoją działalność prowadzeniem dalszem spraw (dopóki nie znajdzie się kierownik) we wskazanym kierunku – następcy [illegible]

Jest to zapowiedź przekształcenia w Niemczech konstytu-cjonalizmu na parlamentaryzm –

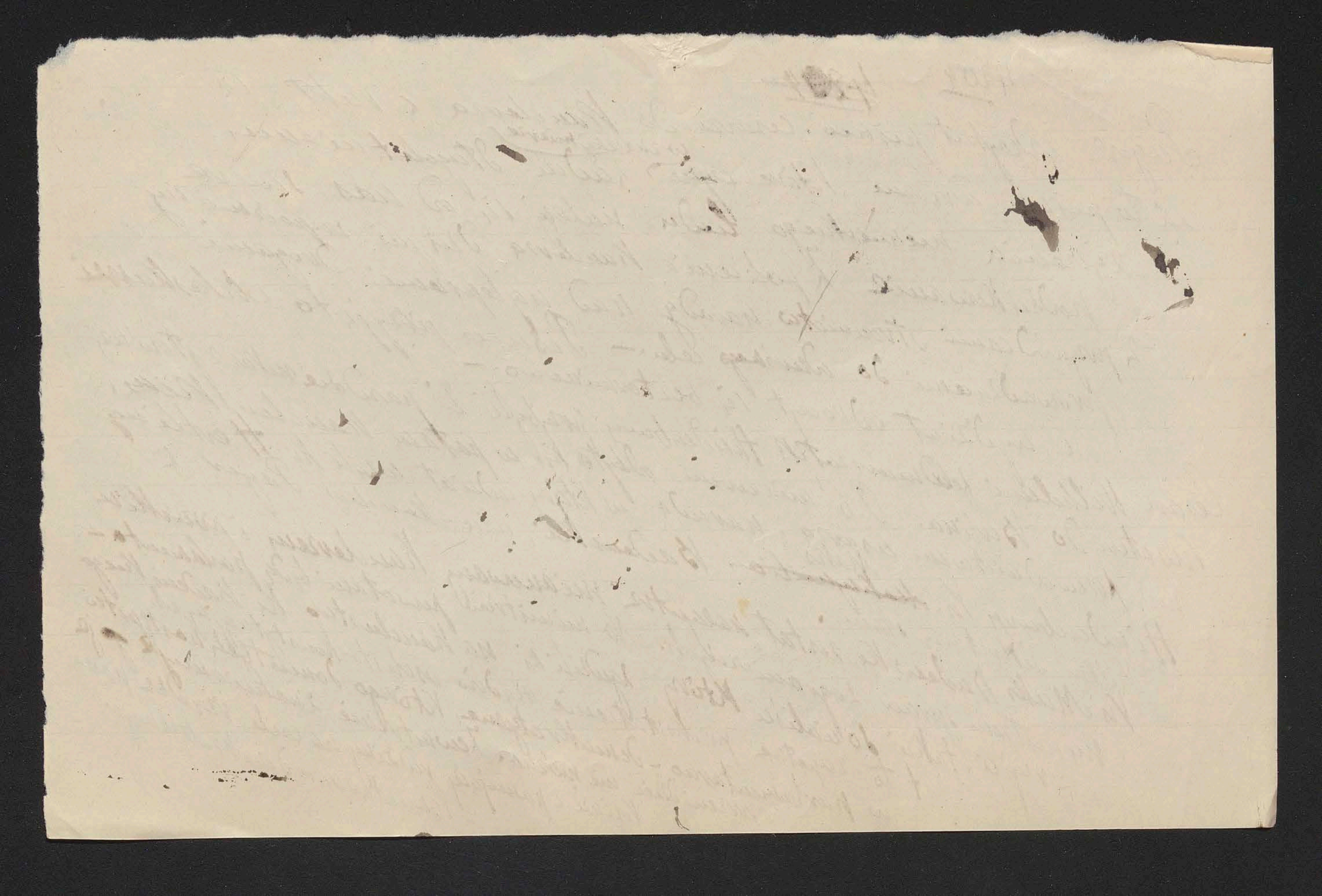
W gotowym udziale parlamentu wice-kanclerz

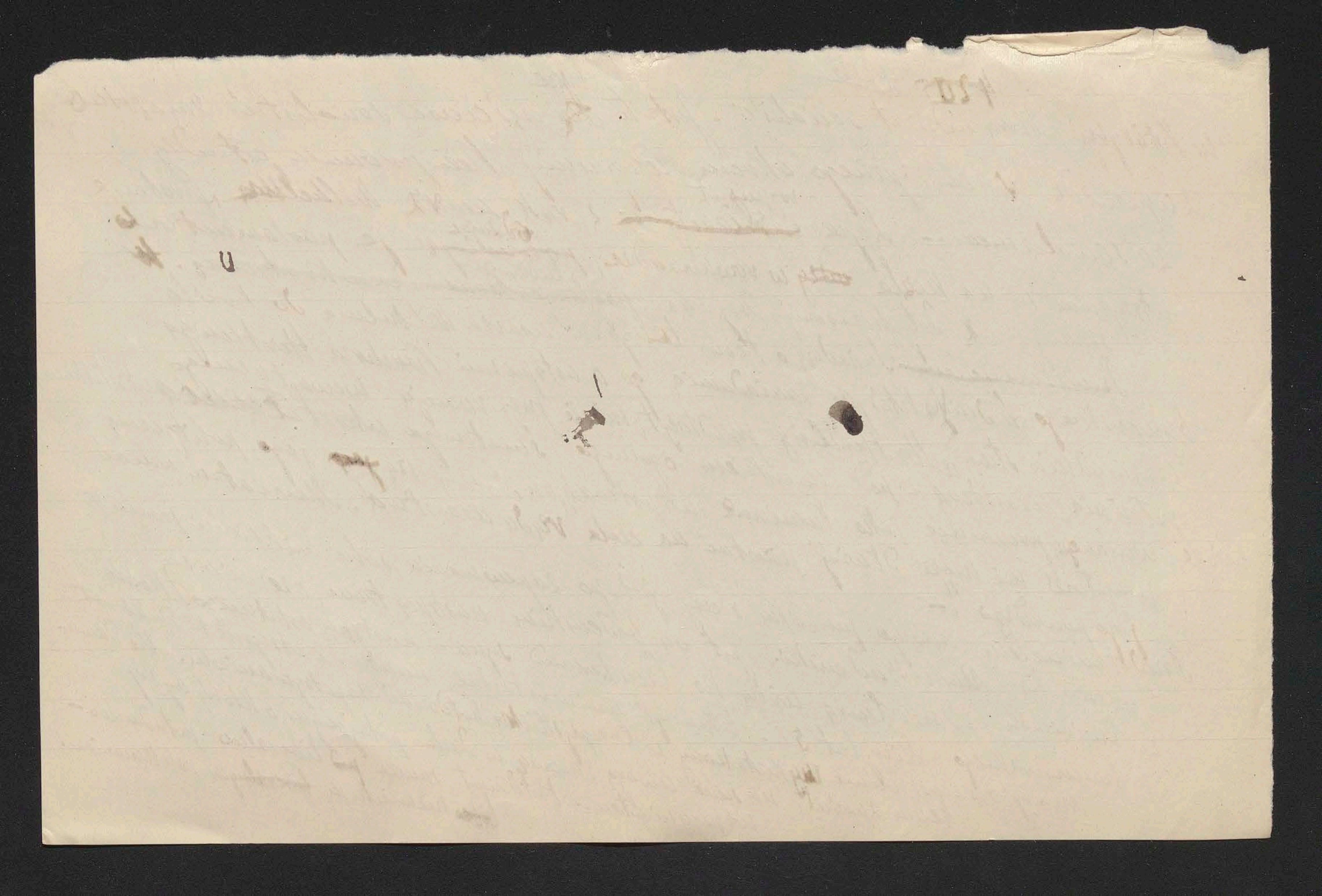
~~4215~~ ~~4204~~ ~~4204~~ 255

Payer odczytał pismo cesarza do Kanclerza i [illegible]
Za to pismo cesarza które ~~czyni~~ w znacznej mierze żądań [illegible]
życzenia niemieckiego ludu należy się od nas szczere
podziękowanie. Z polecenia Kanclerza dziś jest rozpoczęty
z przywódcami stronnictw narady nad najlepszemi drogami
prowadzącemi do odnośnego celu. — Pismo przyjęto oklaskami
i wydział odroczył się bezterminowo. —

Cesarz Wilhelm i feldmarszałek Hindenburg przybyli z parodniowej z głównej kwatery do Berlina. O 6 wieczorem odbyła się w pałacu Kanclerskim narada pod przewodnictwem cesarza, narada w której udział wzięli hr. Hertling, vice-kanclerz Payer i Hindenburg. Ks. ~~[illegible]~~ Maks Badeński, vielkim sekretarzy stanu.
Ks. Maks Badeński został nareszcie mianowany Kanclerzem i ~~[illegible]~~ ministrem spraw zagranicznych. Na ministrów powołani będą parlamenta=rzyści, także socjaliści, którzy zgodzili się na kanclerstwo ks. Badeńskiego.
Jest to zupełne przekształcenie rządów absolutno-konstytucyjnych w parlamentarno-demokratyczne, którego doniosłości następstw przewidzieć nie można. Zewnętrznie znamionuje je Tj. Książę z panującej rodziny na czele rządu par=lamentarno-demokratycznego.

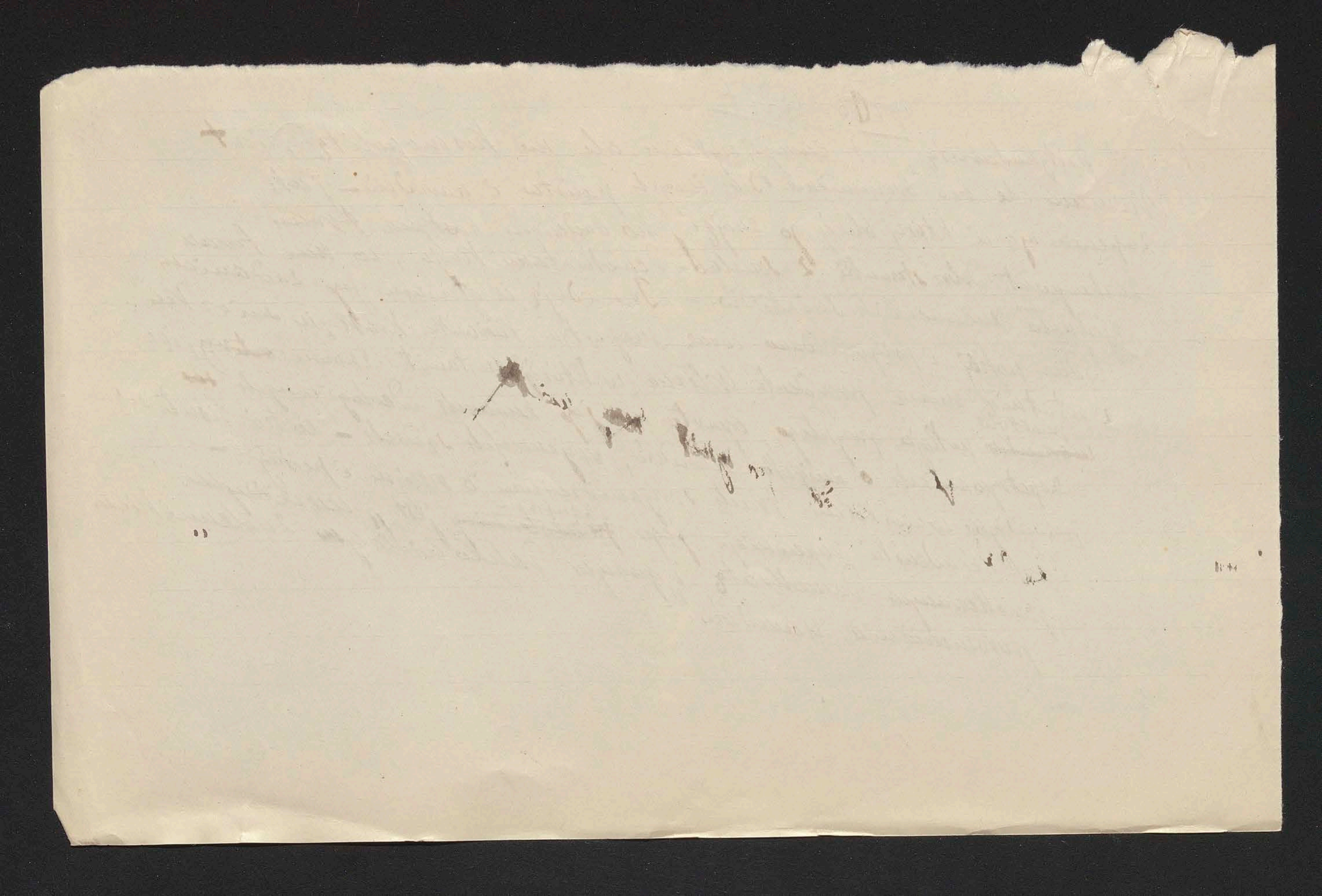
w którym rząd wziął socjalista. Jest to taka ciekawe socjalistów zagajstwo
zaprzeda socjalistycznego okresu, ciekawy kompromis władzy
ze socjalizmem. Ludzie wypuścił ~~wyzyskując~~ z rąk cesarz ~~Wilhelma~~ zrobiwszy
utrzymać się na kozle ~~i~~ w rozwichrowanym, oddając ~~powierzając~~ je parlamentowi ludowemu ~~demokratycznemu~~
i skręcając z dotychczasowej drogi na ~~parlamentarną~~ Świadczy o tem telegram cesarza Wilhelma do króla
~~Przedstawicielem~~ bawarskiego Ludwika, w którym zawiadamia go o ustąpieniu kanclerza Hertlinga
i uzasadnia stąd „hr Hertling przedstawił mi, że przy rozwoju wewnętrznego ~~ukształt~~ ukształtowania
położenia cesarstwa i pod naciskiem ogólnego światowego ~~...~~ jego polityczną
wobec uznanych przemian jako konieczne ustępstwa, on, zważywszy ~~...~~ rządu cesarstwa. Musiał tem ważniej
przestrzeń, nie może dalej pozostać na czele parla-
jego powodzi!” —
Przedstawicielem nowego porządku rzeczy jest, po zapewnieniu sobie większości parla-
-mentu ks. Maks Badeński. Jest on badeńskim następcą tronu, ożeniony
z księżniczką Marią Luizą córką ks. Cumberland syna i następcy ostatniego króla
hanowerskiego. Liczy lat 52. Ukończył uniwersyteckie nauki i otrzymał doktorat
mało wszechstronnie wykształcony i europejskich hołdować zapatrywaniom. Nie dawno
tem zwrócił na siebie uwagę, mową w duchu pokojowym, o której wyżej
wspomnieliśmy. Hołdował zawsze ~~...~~ liberalno-postępowo-
niemieckim ~~...~~ przekonaniom.

~~4206~~ ~~4217~~ 257

Nie jest partykularystą, jest europejczykiem ale nie kosmopolitą; jest Niemcem ale ma zrozumienie dla innych państw i narodów – jak zapewniają ci którzy bliżej go znają. Jako badeniki nastąpca trona zachowywał dobre stosunki z socjalno-demokratami kraju, co mu teraz zjednało zwolenników socjalistów. – Przewidują iż głównem jego zadaniem będzie pokój i przepowiadano zaraz nawet w tym kwiatku krak. w dni z kra ~~ostatniej~~ piąć z ostatnią mową prezydenta Wilsona w której zostanie znowu ~~warunków~~ punktów pokoju przyjętego, opartego na jego znanych ideologicznych zapatrywaniach o związku narodów, wojennych sądach – co też zjęto się powyższym wniosku tych sprzymierzeńców o wojnie i pokoju. –

Ks. M. badeniki zapewniają jego ~~prawowitemu~~ zaufanie jest „uczciwym" z zadowoleniem przekonanym demokratą i gorącym dalekowidzącym porozumienia narodów!!–

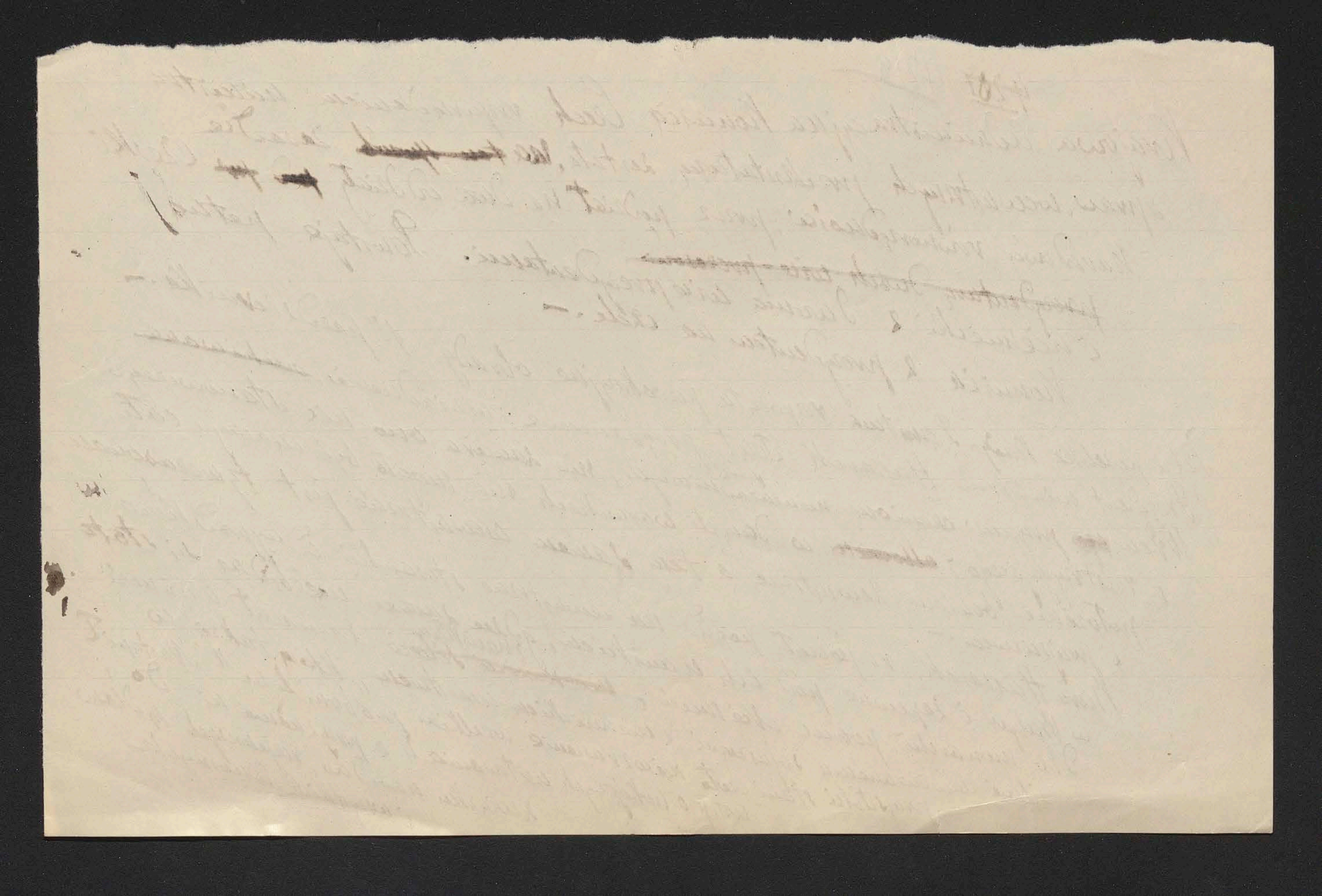
~~4207~~ ~~4214~~

258

Krajowa Administracyjna Komisja Czech rozporządzeniem ministra spraw wewnętrznych przekształcona została, ~~na ten sposób~~ zasadzie narodowej równorzędności, przez podział na dwa oddziały ~~pod~~ ~~prz~~ czeski ~~prezydentury dwóch wice prezes~~ i niemiecki z dwoma wiceprezydentami. Powstaje pełna Komisja z prezydentem na czele.—

Izba poselska Rady Państwa rozpoczęła powakacyjne obrady 1° października.— Prezydent ministrów Hussarek złożył programowe oświadczenie. ~~ostateczne~~ Wbrew ~~...~~ przypuszczeniom nieuzasadnionym, nie zawiera ono nic stanowczego i rozstrzygającego i ~~...~~ w danych warunkach nie mogło być inaczej, całe położenie bowiem zewnętrzne a tem samem wewnętrzne jest tymczasowe i przejściowe.—

Baron Hussarek rozpoczął pogląd na zewnętrzne stosunki od wypadków w Bułgarii i zapewne pod ich naciskiem, gdzie indziej z naciskiem ~~...~~ zaznaczył wierność dla monarchii pomoc Niemiec i ~~...~~ silnie zbudowanemu sojusznikowi z niemieckiem wojskiem „który także w przyszłości stanie. Oto niewzruszenie wszelkim próbom losu" Nastąpił ustęp o pokojowych układach i przyznaniu się do związku narodów, rozbrojenia i wszystkich ...

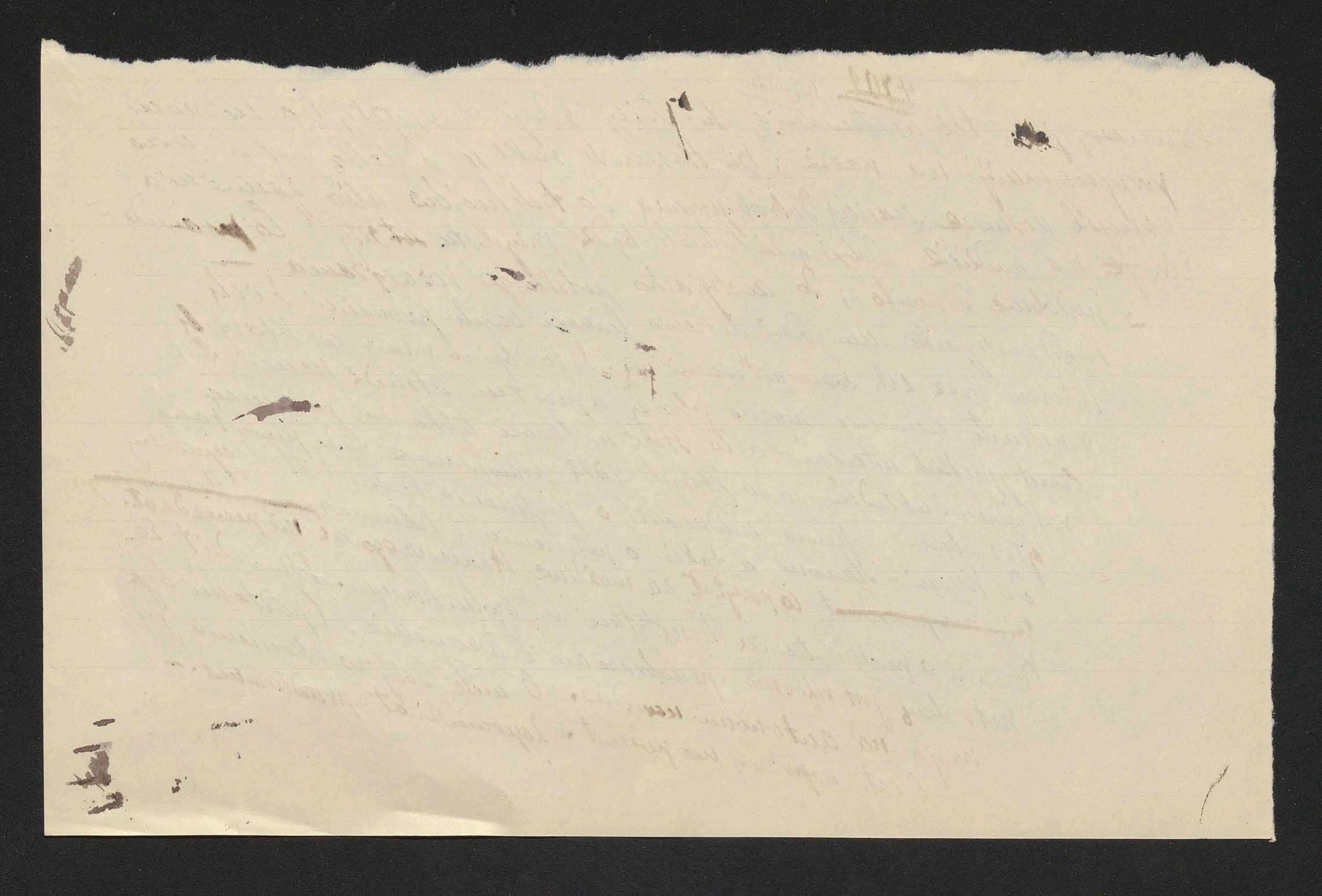

~~4219~~ ~~4205~~ 259

pięknych murzyk przyrtości. —
Zaznaczyć się jednem z najważniejszych zadań jest polskie. Polskie państwo samodzielne
zbudowanem jest na podstawie manifestu 5 listopada 1916 r. Jego ~~samoistne~~
przedstawicielstwo prowadzić jako równouprawnionej uchwalenia z przedstawicielami
środkowych mocarstw i Polska w pełnym biegu idąca do zajęcia w polityczny[m]
świecie Europy stanowiska niepodległego czynnika. Sprawy które wynikają
ze sąsiedztwa rozwiążemy drogą układów i wzajemną, przyjacielską gotowością. To pozostaje do
Ale jak Polska zechce uwydatnić ostatecznie swoją państwowość, to się w Polsce
rozstrzygającą jej wolnem samopostanowieniem; świadomem jest wkrótce
silne prądy które żyją dobie wzmocnienia myśli niepodległości z austrjackiej strony ~~z~~ stawiamy się powiadamy
 ~~[illegible]~~
świetnego potężnienia z monarchią i jeśli my z wzajemnieniem
tym usiłowaniom sympatycznie i naszem ~~[illegible]~~ i jakiej kolwiek
utracić drogę, nie może to nam być wzięte za złe. jak też próba bezwarunkowa dostała
Krakow daleka nam jest zgoła chęć zdobycia, jak też próba bezwarunkowa dostała
kapitulowania. Szanujemy samopostanowienie Polski. uszanowanie
żą damy tylko aby z innej strony, także wtedy ~~siłami i stanowczo~~
jeśli w pomyślnym dla nas sposobie wypadnie. —
Co się tyczy Bośni i Hercegowiny prezydent ministrów interesów
zapowiedział silną i stanowczą obronę prawie których
Austrii, względnie wobec Węgier.

~~4201~~ ~~4220~~ 260

zamiary jak też ~~usiłowania~~ tej siły zdaje się spełzły na niczem, przynajmniej na razie. Na Hassanek rzekł " Daleko jest od nas myśl posuwania naszych dobrych praw do tych krajów albo samemu ich ~~je~~ na nadzieję, zdobycia jakikolwiek bądź przystępu ~~siły~~ siły " Co ~~prawda~~ prawda – podobnie odnosiło się do austryjacko-polskiego rozwiązania – i ich Rząd austryjacki uwzględni życzenia ludności owych prowincji w których interesy oraz ich samopostanowienie. Są to dopiero rany w których ~~siłę~~ wrażliwe uczucia można obrazy a przy tem strzedz musi pomocą austryjackich interesów a to stać się może tylko za pomocą rokowań i układów, co do których ciała prawodawcze będą powołane głos zabrać. Mowca nadmienił o przyłączeniu Bośni i Hercegowiny do Kroacji-Sławonii a także o połączeniu z Dalmacją ~~Hanowerczego~~ ale nie powiedział. ~~nie nie powiedział~~ co uważał za możliwe Hanowerczego nic. Stwierdził, że rozmowy o przekształceniu konstytucji był ogólnikowym. Opartemi być potrzebny jest reforma, przeobrażenie i odnowienie. O wiele dalej co określenia jej mają na autonomii narodów. Zapowiedział przedstawienia – i całą naprawy nie poszedł.

~~4220~~ 4221

261

Podczas gdy oświadczenie prezydenta ministrów Hussarka porwała
pomyślniej wróżyć się dotąd o austrjacko-polskiem rozwiązaniu – Koło Polskie
weszło znowu na manowce. ~~i zamiast~~ + ~~kartowe~~ wyczekującego ~~milczenia które było~~
~~wskazanem przez~~ Oderwało się niebacznie wtedy kiedy wskazanem było
wyczekujące milczenie. – ~~wtedy~~ kiedy szczęśliwie socjaliści i narodowi demokraci
opuścili Koło Polskie i nastąpiło pożądane rozłączenie, wpadam na wniosek postanowionym
socjalisty Daszyńskiego przyszło do połączenia się we wniosku narodowym brzmiącym
w całości. ~~Jest on pokrewnym~~ ~~Ma on~~ demokratyczno-narodowym logom. ~~żąda całej Polski, własnego~~
głową Wilsona i socjalistycznym ~~ogólnie~~ ~~wszystkim rozbiorowym mocarstwom~~
~~wyprzeda i wydaje zatem wojnę~~ ~~wszystkim~~ rozbiorowym
~~ze Śląskiem~~ Żąda całej przedrozbiorowej Polski, w dodatku Śląska, własnego
wybrzeża i wydaje zatem wojnę ~~we~~ wszystkim rozbiorowym mocarstwom,
poruszą sprawę polską Kongresowi, odrzuca wszelkie jednostronne
jej rozwiązanie i poprzednio austrjacko-polskie; ~~konsekwencja~~ [które dążyć] też ~~Jest to~~
Wilsona i ~~podstawowa polityka~~ ~~polityka w stanie~~ ~~przeważnie~~. Wniosek podpisali narodowy demokrata Głąbiński
~~posty~~ ~~Stalińca~~ socjalista Daszyński i prezes Koła Polskiego Tertil; ~~który~~
~~prezydentowi~~ ~~oświadcza się mamy~~. – Grupa konserwatywna
Koła Polskiego i ~~Generał wobec tego zgodnego~~ wnioska, ~~w Krakowie~~, nie podpisała ~~i nadawane~~
~~wobec Koła~~, wyjątkowo obawiając się, ~~którzy~~ ~~w innych~~ i nieodpowiednich ludziom zarzutów
~~stronnictw~~ ~~rzecz~~ podpisywała

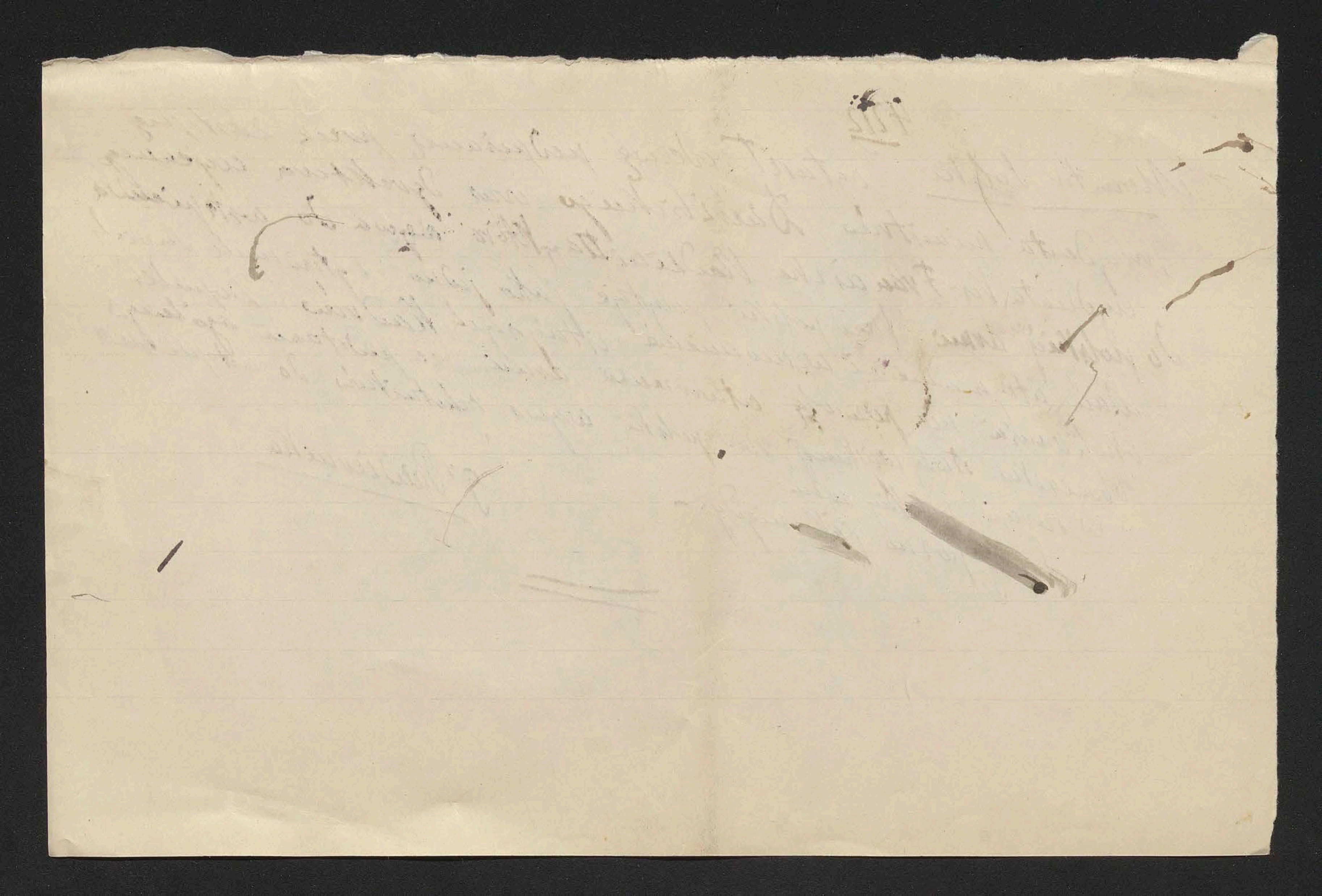

4282 263

Monitor Polski ogłosił odezwę podpisaną przez zastępcę prezydenta ministrów Dzierżbickiego oraz dyrektora wojennego wydziału ks. Franciszka Radziwiłła, która wzywa do wstępowania do polskiej armii. Rząd polski pozostaje jako jedno z głównych swoich zadań utrzymanie i wzmocnienie istniejących kadrów. Dopóki okoliczności nie pozwolą utworzenia armii na podstawie ogólnego obowiązku służby wojskowej, rząd polski wzywa ochotników do wstępowania w szeregi polskiej armii.

Lepiej późno jak nigdy.

G. Pawliczewska

C.CVI

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

12. Października 1918 r.

An Seine des Herrn

264

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates 2c. 2c.

Stanislaus von Koźmian,

Hochwohlgeboren.

4224–4253

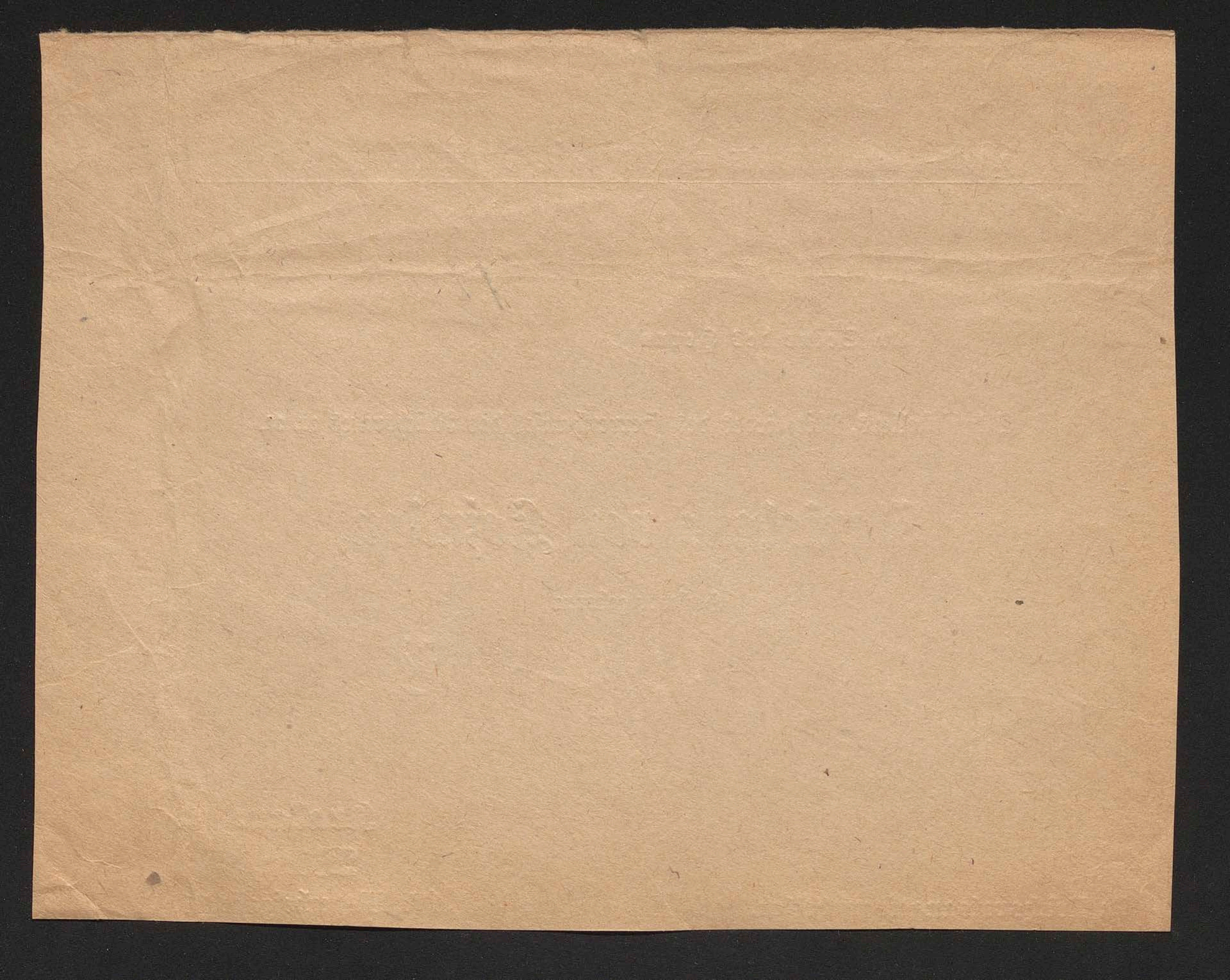
32.00

Krakau.

Wien,

In Reichsratsangelegenheiten.

IV., Mayerhofgasse 11.

C.C.VI

265

Program Kanclerza Ks. Badeńskiego przed=łożony parlamentowi. Niemiecka nota do Wilsona. Alzacja i Lotaryngia. Demokratyzacja i parlamentaryzacja. Pruscy szlachta– Zmiany w rządzie i gabinecie. Przekształcenie i pokój. Odwrócenie się karty. Zwycięstwo choć na pozór: arbiter mundi. Odpowiedź Wilsona na niemiecką notę.– Niemiecki rząd przyjął warunki zawarte w odpowiedzi Wilsona. Was für eine Wendung durch Gottes Fügung. Tekst niemieckiej odpowiedzi– Kucharzewski mianowany prezydentem ministrów przez środkowe mocarstwa.– Telegram Kanclerza do Regencji. Odpowiedź Regencji– Opieka Niemiec nad Polakami w Rosji– Manifest Rady Regencyjnej ogłasza zjednoczoną niepodległą Polskę.– Zdanie o nim– XIII punkt programu Wilsona–

Pod naciskiem skrajnych. Żądanie uwolnienia Piłsudskiego. Demokratyczno-socjalistyczna przyszłość. O ~~wskrzeszeniu~~ zmartwychwstaniu państwa. – Oparcie Polski o Austrię i albo związek Polski z Węgrami. Dymisja Kucharzewskiego. ~~Królestwo Polskie bez~~ ~~okupantów. Polskie ministerstwo~~ z ~~Galicji. Dwa ... oretestwa~~. ~~Niema~~ Cud w polityce. Teorie Wilsona i praktyczna polityka. Jak tutaj przyjęto manifest ~~Regencji~~. Wewnętrzne w Austrji zamieszanie i wrzenie na Węgrzech. Dualizm zagrożony wobec federalizmu w Austryi. Unia personalna. Polska strati wschodnią Galicię. Posłuchania przywódców stronnictw u cesarza Karola. – Hr Kaniowski u cesarza. – Wycofanie wojsk niemieckich. Porozumienia Francuzów. Karta odwrócona i wszędzie z Bułgarii i odwrót z Palestyny. Na zachodnim froncie silna ofensywa i cofanie się Niemców, opór stawiany na nowych stanowiskach Anglicy zajęli Cambrai. Pożar na powarzyka Niemców. Tangi i aeroplany. Francuzi odniesli w Macedonii. Kryzys nad austryjacko-węgierskim wojskiem. Sejm finlandzki obrał królem ks. Heskiego. Gabinet Talaat bey ustąpił. 12 Października

~~4224~~ C.LVI 266

Nowy kanclerz ks. Badeński natychmiast stanął przed parlamentem i przedłożył mu swój program..

Na wstępie zaznaczył, co następnie powtórzył „że zgodnie z cesarskiem rozporządzeniem z 30 września do hr. Hertlinga, państwo niemieckie dokonało zasadniczego przekształcenia swojego politycznego kierownictwa, ustanowionej w porozumieniu na zasadzie parlamentarnej demokratycznej ze stronnictwami większości parlamentarnej, ze związkowemi rządami i przywódcami stronnictw. Zadaniem kanclerza ustalonem zostało, że do nowego rządu weszli najwyżsi wodzowie w cesarstwie, mężowie zaufania robotników i zajęli najwyższe urzędy.

Widzi w tem rękojmię pewną zaufania szerokich warstw ludu do nowego rządu, bez czego całe przedsięwzięcie skazanem byłoby na niepowodzenie”.

Zatem to osoba nowa, mówi w imieniu niemieckiego narodu, który zamierza przedłożyć notę na pokojową na rzecz większości.

Opierając się na programie stronnictw większości byłego rządu i bezwarunkową zgodę na uchwałę parlamentu niemieckiego z 19 lipca; nadto gotowość przyłączenia się do związku narodów na podstawie równouprawnienia wszystkich narodów silnych i słabych..

„Niem przyłączenie się do odpowiedzi byłego rządu na notę Papieża z dnia 1 sierpnia 1917 r.

~~4224~~ 4225

267

Rozumieniu sprawy kwestii belgijskiej widzi rząd w całkowitem odbudo=
=waniu Belgii, tak co do jej niezawisłości jak obszaru. Takież porozumienie
w sprawie odszkodowania ma być poszukiwane.
Traktaty które dotąd zostały zawarte nie mają stanowić przeszkody dla
ogólnego pokoju. W szczególności rząd będzie dążyć, by w krajach bałtyckich
na Litwie i w Polsce utworzono jaknajrychlej przedstawicielstwa ludu, oparte
na szerokiej podstawie. Rząd pragnie stworzyć warunki ku temu przez
ustanowienie administracji cywilnej. Konstytucje i stosunki ich do narodów
sąsiednich mają te obszary samodzielnie uregulować.
Zatem niewykluczona jest rewizja brzeskich i bukareszteńskiego traktatów.
~~Dawno Polska reforma wyborcza musi być przeprowadzona~~
Demokratyczna pruska ~~ref~~ reforma wyborcza kraju ~~musi~~ być spieszniej i bezwzględnie
przeprowadzona a Kanclerz wyraża przekonanie, że inne związkowe państwa
pójdą za tym przykładem.
Na zachodzie front jest nieprzełamany, co pozwala nam z ufnością
patrzeć w przyszłość. Krwawa walka nie może trwać o jeden dzień
dłużej, skoro okaże się możliwe zakończenie wojny, które
nie narusza naszej czci.

~~4226~~ 4226 268

W Kownie Kandera zawiadomił o wysłaniu noty do prezydenta Wilsona w której prosi go o udział w ręce przywrócenia pokoju a zwrócił się do niego dla tego, że on w 14 punktach i innych oświadczeniach postawił program ogólnego pokoju, „który jako obrał podstawę rokowań przyjąć możemy" Kandera uczynił to i ~~obrał~~ obrał te drogę dla wyzwolenia nietylko Niemiec i ich sprzymierzeńców ale całej ludzkości od lat cierpiącej pod uciskiem wojny" Kandera nazwał się sługą naszego ludu" Jakkolwiek wypadnie przedsięwzięty krok, Niemcy w silnem postanowieniu i zgodne przyjmą uczciwy pokój lub stoczenie walki na życie i śmierć.

~~Mowy Kandera kk Kadaulla stanął przed na~~ Kandera wyraził nadzieję że ze względu na całej ludzkości prezydent Wilson przyjmie pokojowy wniosek. Izba pochwaliła krok rządu i zwróciła się zauważając przedewszystkiem Kamieniem obrazy stać się może ~~Al~~ Alzacja i Lotaryngia, jak też już jednym z głównych powodów wojny. Kandera bowiem w swej mowie przemawiając za federacyjną podstawą cesarstwa w którem

Każdy jego członek stanowi zupełnie samodzielnie o swem konstytucyjnem życiu – Staat – jest to prawo które w całej pełni przysługuje także Alzacji i Lotaryngii. Nie zdaje mi się to ~~zapowiada~~ zapowiadać wyłączenia ze Rzeszy Niemieckiej i oddzielenia tych prowincji. A jednak VIII punkt Wilsona opiewał:

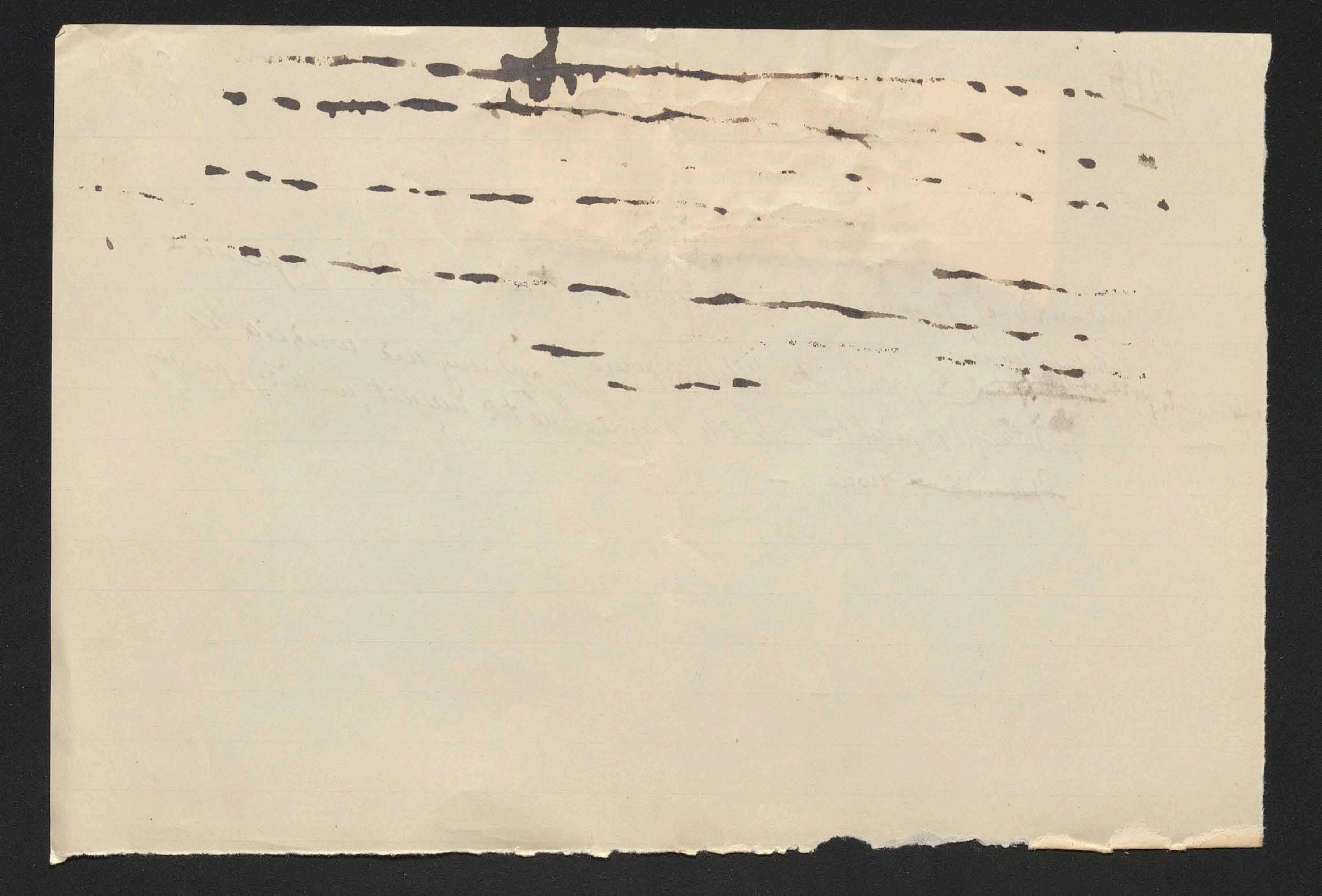
...dzynarodowego prawa raz na zawsze ...

VIII. Cały francuski obszar powinien być uwolniony a okupowana część odbudowana. Niesprawiedliwość, jaką Francya poniosła od Prus w r. 1871 w kwestyi Alzacyi i Lotaryngii, która przeszkadzała pokojowi światowemu od przeszło lat 50, musi być naprawiona, aby pokój w interesie wszystkich znów był zapewniony.

IX. ...

I niezawodnie Francia obstawać będzie za tem i znajdzie poparcie sprzymierzeńców.

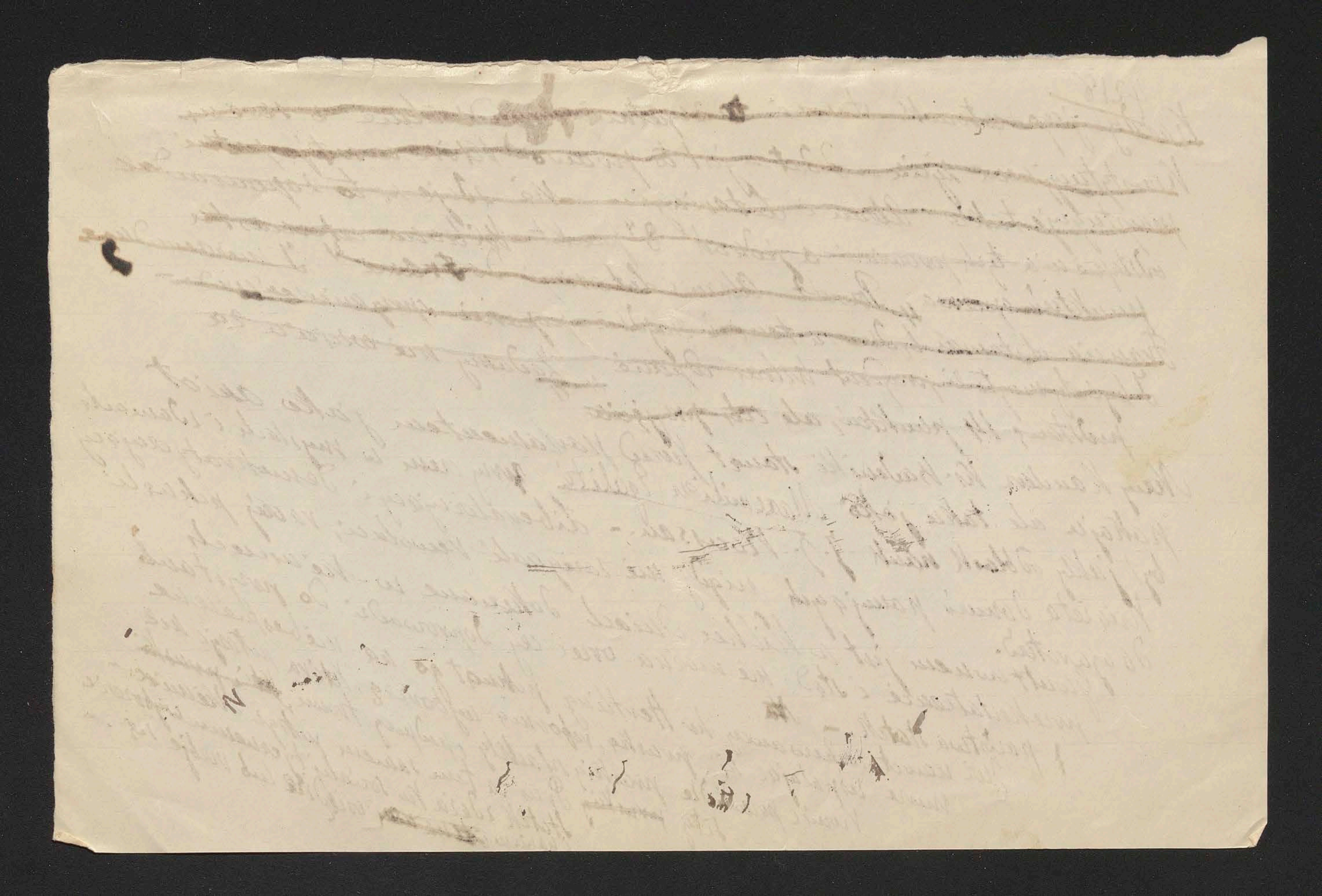
Można było przewidzieć, że prezydent Wilson odpowie „Żądamy nie wzięcia za podstawę 14 punktów, ale ich przyjęcia" co też uczynił, w niżej podanej ~~odpowiedzi~~ nocie. —

4218 271

~~Każdy jego ustawa stawia to zupełnie ... słowem~~
~~Konstytucyjnem życie dodał — jest to prawo które ... potrzeb~~
~~prezentacyje także Alzacji i Lotaryngii. Nie zdaje się to zapowiadać~~
~~ustąpienia tych prowincyi a jednak 8 punkt Wilsona ustawa~~ 5
~~punktów ... „Powrót Alzacji i Lotaryngii do Francyi" I ... —~~
~~Francja ostawać będzie za tem i najlepsze poparcie ... za~~
~~Gdyby ... przyjdzie ... „Żądamy nie ... "~~
~~podstawą 14 punktów, ale ... przyjęcie~~

Nasz Kanclerz hr. Badeniki stanął przed parlamentem jako anioł
pokoju ale także jako Maximilien Egalité zarazem w myślach i zdaniach demokratyzujący
był jakby odblask nauk J. J. Rousseau. — Liberalizujący i demokratyzujący, raczej pokrzepić
Przejęta dawniej pamiętających nigdy nie zasięgnął rewolucji w Niemczech
do wyzwoleń. Kilku dniach dokonane w Niemczech do przystani
Gwałtownem jest w Kilku dniach dokonane i nie można orzec czy doprowadzi do przystani niebezpieczne
przekształcenie i stąd nie można ręczyć pokonał go na niebezpieczne, która potrzyje nie ~~...~~
z państwa statek. — ~~...~~ zachowawczy hr. Hertling pokonał go na reformę wyborczą, która potrzyje Niemcy —
Już nawet zachowawczy hr Hertling przyznał reforma wyborczą, która potrzyje Niemców —
musze, rozpalając się prawica ... szlachty i pruskiej trony, ... Niemiec wyborczej
Równie prawadle pruskiej szlachty i pruskiej Prus a tem samem potęgę tyrańskiem wyborczej
siły ~~pruskiej~~ Prus a tem samem potęgę socjalną statek zdaża ku ~~...~~ osiądzie lub rozbije się. —
i haniem ~~...~~

4219 — 272

Do ministerstwa weszli z najzdolniejszych i najświatlejszych socjalistów Scheidemann oraz przywódca centrum Groeber jako sekretarze stanu bez teki i sekretarzem stanu spraw zagranicznych w miejsce Hintzego został sekretarz stanu kolonii Solf który nie dawno temu wygłosił pokojową mowę. Z dawnych ministrów pozostali vice-kanclerz Payer, minister wojny Stein, sekretarz skarbu hr Rödern Inne posady w ministerium rzeszy oraz w prus[illegible] miały być obsadzone przez parlamentarzystów sekretarzem stanu marynarki Admirał Mann został w miejsce Capellego [illegible] [illegible] wodza [illegible] tadzi—

278

4.220

Przekształcenie jest w związku z potrzebą pokoju. Nie jednokrotnie
węgierski stan Porozumienia głosił, iż nie mogą wchodzić
w układy z militaryzmem pruskim i jego przedstawicielami
Zaszłe zmiany układu Komisji podważyły wojskowych kół
a w dalszym następstwie wszechwładzy Prus w Rzeszy —
I w tem oświetleniu pokój zdaje się być już nie zjawiskiem ale
Komicznością
Podług nadeszłych z Berlina wiadomości, stracili tam głowę, nawykli
do powodzeń i zwycięstw, nie mogą się odnaleźć w niepowodzeniach
i obawie z porażką. Nie zwykłe też to zdarzenie żeby mocarstwa
które zajmują nieprzyjacielskie ziemie, zmuszone się zwracały, prosić
o rozejm i pokój. — Nie polite, z walczącymi się prezydenta Wilsona
Pryśnięto z trzaska oczekiwaną odpowiedź prezydenta arbiter mundi
którym na raz przyznano stanowisko
w parę dni nadeszła

274

(B. k.) Nota sekretarza stanu Lansinga do przedstawiciela Szwajcaryi w odpowiedzi na notę kanclerza państwa niemieckiego opiewa, jak następuje:

Departament stanu, dnia 8 października 1918.

Mój Panie!

Mam zaszczyt potwierdzić imieniem prezydenta odbiór noty Pana z dnia 6 października z uwiadomieniem rządu niemieckiego do prezydenta. Od prezydenta otrzymałem polecenie uproszenia Pana, aby Pan podał do wiadomości kanclerza państwa, co następuje:

Prezydent Stanów Zjednoczonych, zanim odpowie na prośbę rządu niemieckiego, i daną będzie odpowiedź tak szczera i otwarta, jak tego wymagają ważne intencye, o których w niej mowa, uważa za rzecz potrzebną upewnić się o dokładnem znaczeniu noty kanclerza państwa.

Czy kanclerz państwa jest zdania, że rząd cesarski niemiecki przyjmuje warunki, ułożone przez prezydenta w jego orędziu do kongresu Stanów Zjednoczonych z dnia 8 stycznia i w orędziach następnych i czy jego celem przy wdaniu się w dyskusyę byłoby tylko to, aby się porozumieć co do praktycznych celów ich zastosowania?

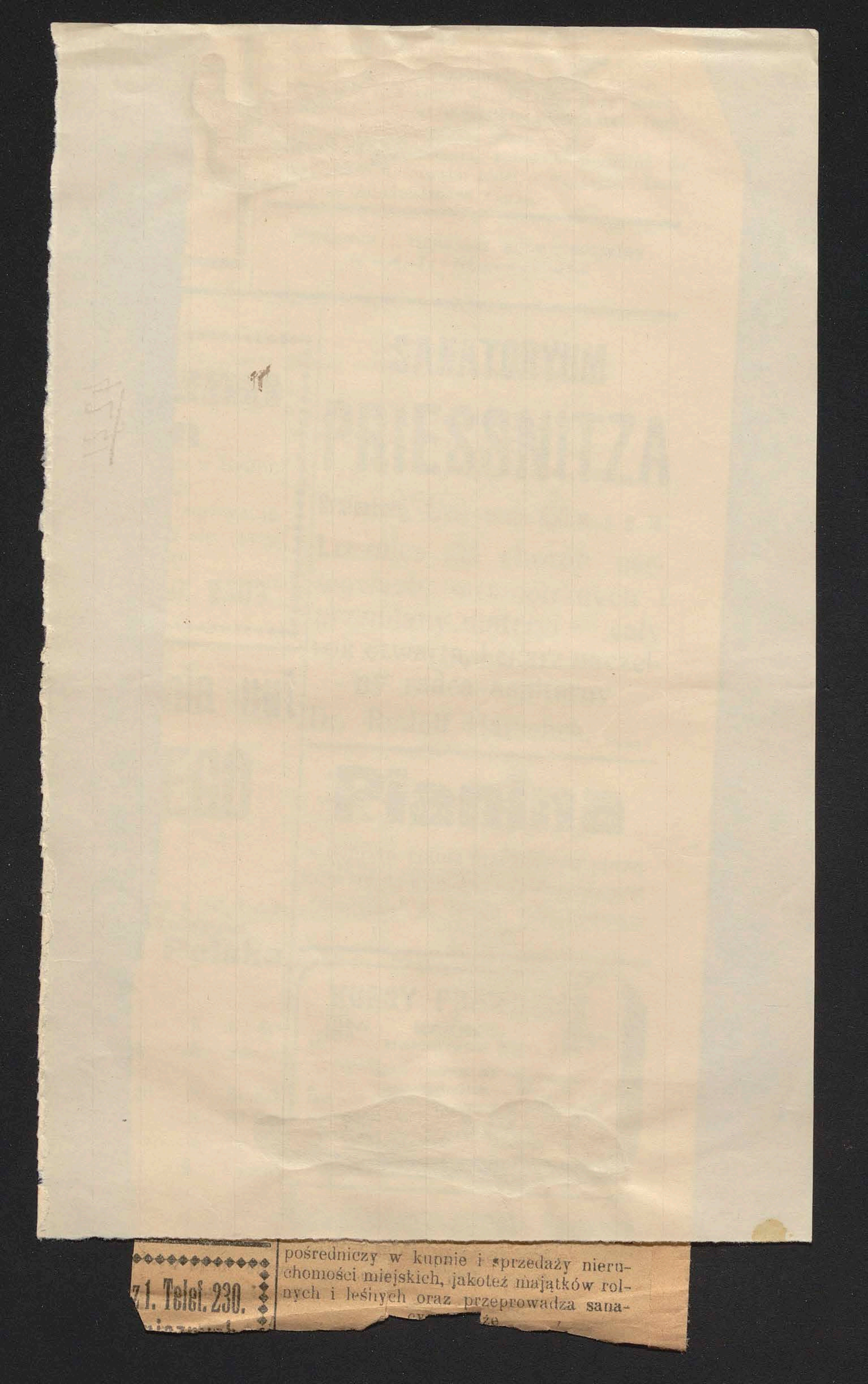
Prezydent Stanów Zjednoczonych uważa za swój obowiązek oświadczyć co do propozycyi o zawieszeniu broni, że nie czułby się w prawie zaproponowania zawieszenia broni rządom, z którymi rząd Stanów Zjednoczonych związany jest sojuszem przeciwko mocarstwom centralnym, dopóki wojska tych mocarstw stoją na ich ziemi. Dobra wiara przy wszelkiej dyskusyi (*the good faith of any discussion*) **naturalnie** (*manifestly*) **zawisłaby od zgody mocarstw centralnych na natychmiastowe wycofanie wojsk wszędzie z obszaru okupowanego.**

Prezydent sądzi, że jest także uprawniony do zapytania, czy kanclerz przemawia tylko imieniem tych władz (*konstituted autorities of the empire*), **które dotąd prowadziły wojnę. Uważa on odpowiedź na to pytanie za nadzwyczajnie ważną z każdego punktu widzenia.**

Przyjm Pan ponowne zapewnienie mego wysokiego poważania.

Robert Lansing.

1274

z1. Telef. 230.
pośredniczy w kupnie i sprzedaży nieru-
chomości miejskich, jakoteż majątków rol-
nych i leśnych oraz przeprowadza sana-

4222 275

~~Teraz wychodziło się~~

Na notę austryjacko-węgierską nie ~~nadeszł~~ dał prezydent Wilson odpowiedzi. Zapytany w Waszyngtonie

i oświadczono z Waszyngtonu iż teraz nie nastąpi.

Dał coś delfickiego ~~w~~ wyroczni „Albo to dobry albo zły znak – ale

nie wiem czy dobry, czy zły” „Główny nieprzyjaciel Prusak. austro-węgry dodatek –

Niemiec zatarcza na żądanie opróżnie=

=nia zajętych krajów. –

Teraz rozchodziło się o odpowiedź Niemiec

Niemiecki rząd zgodził się na warunki Wilsona. –

Po ~~za~~ znakomitych na licznych polach walkach i zwycięstwach

Niemcy nie zdołali przeciąć węzła całego położenia które zawsze

znajdował się na zachodnim froncie i pokonaniem. Zostali

zmuszeni zgodzić się na warunek których przebania owoców, ciężkich

i krwawych, kosztownych, zaszczytnych zapasów

skoro zażądać musieli zawieszenia broni i pokoju.

Was für eine Wendung durch Gottes Fügung!

276

Wystosowana przez rząd niemiecki do prezydenta Stanów Zjednoczonych, Wilsona, nota z odpowiedzią, opiewa:

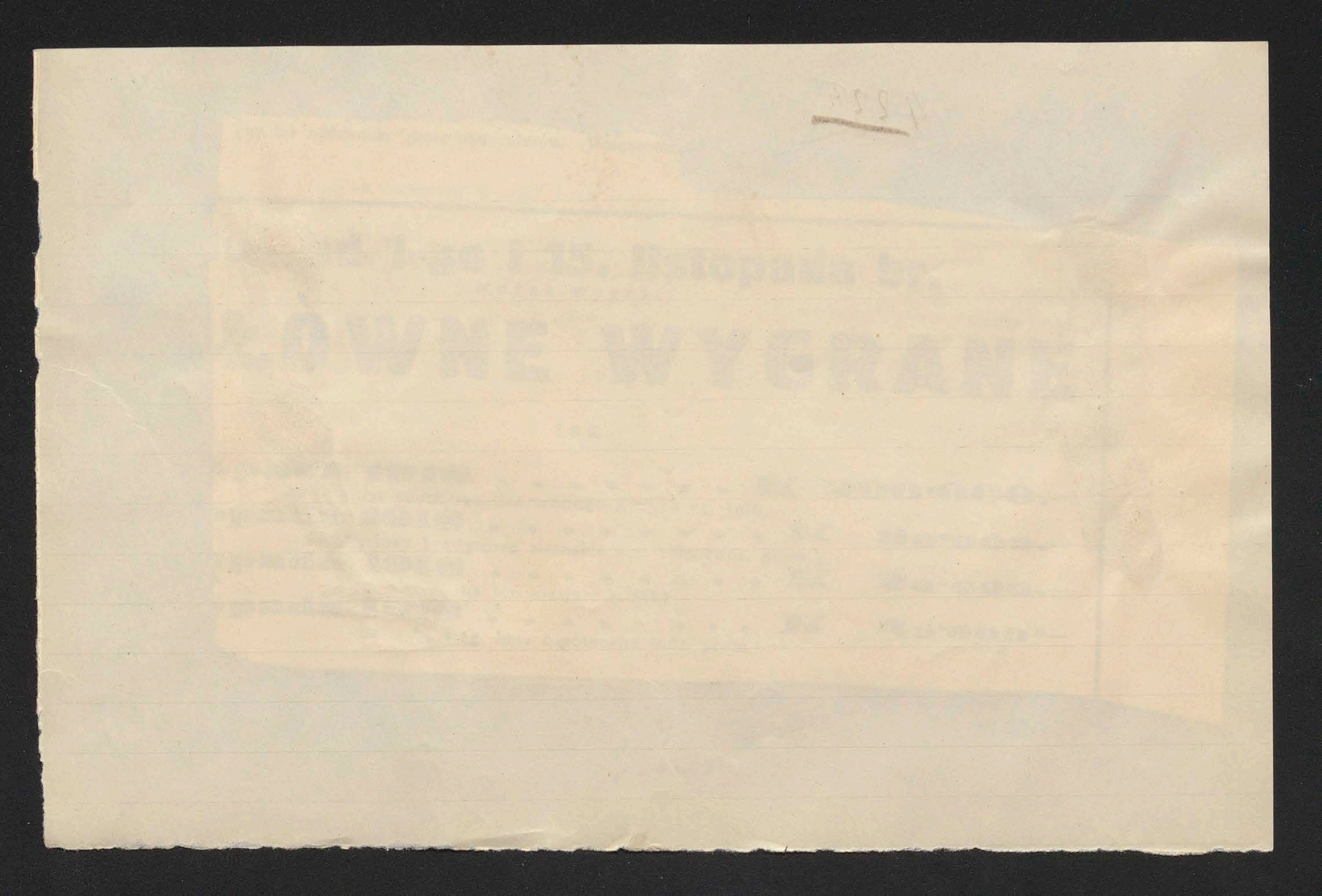
Rząd niemiecki przyjął zasady, które prezydent Wilson wypowiedział w swojem przemówieniu z dnia 8 stycznia i w swoich późniejszych przemówieniach, jako podstawę trwałego pokoju, opartego na prawie. Celem rokowań, które miałyby się rozpocząć, byłoby wyłącznie porozumienie się o praktycznych szczegółach zastosowania.

Rząd niemiecki przyjmuje także, że rządy sprzymierzone ze Stanami Zjednoczonymi stoją na stanowisku manifestacyi prezydenta Wilsona.

Rząd niemiecki w porozumieniu z rządem austro-węgierskim oświadcza gotowość zadośćuczynienia propozycyom prezydenta w sprawie opróżnienia, celem osiągnięcia zawieszenia broni. Pozostawia prezydentowi spowodowanie zwołania mięszanej komisyi, której zadaniem byłoby ułożyć umowy, konieczne dla opróżnienia.

Obecny rząd niemiecki, który ponosi odpowiedzialność za krok pokojowy, został utworzony w drodze rokowań, w zgodzie z wielką większością parlamentu. We wszystkich swoich czynach oparty o wolę tej większości przemawia kanclerz państwa imieniem rządu niemieckiego i narodu niemieckiego.

Berlin dnia 12 października 1918. Podpisano: *Solf*, sekretarz stanu Urzędu dla spraw zagranicznych.

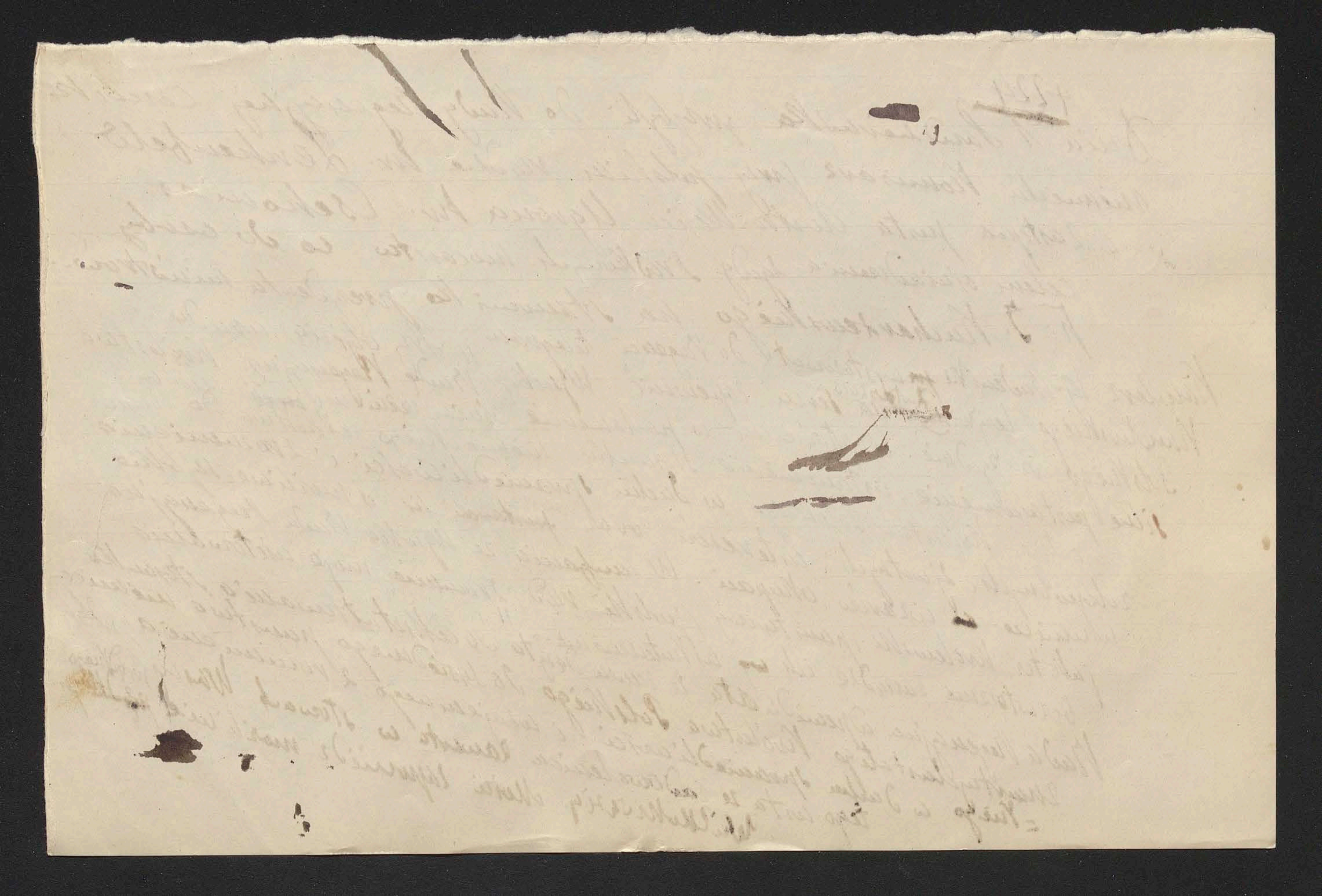

277

~~4224~~

Dnia 1 Października przybyli do Rady Regencyjnej cesarsko
niemiecki Komisarz przy polskim rządzie hr. Lerchenfeld
i zastępca posła Austro-Węgier Ugrona hr. Csekonics
celem oświadczenia zgody środkowych mocarstw co do osoby
p. J. Kucharzewskiego na stanowisko prezydenta ministrów-

Kanclerz ks. Badeński ~~po~~ wystosował do Regencji telegram "Przy objęciu urzędu
Kanclerskiego legitymuję ~~na~~ [zwierzchnika] teraz zapewnić Wysoką Radę Regencyjną Królestwa
Polskiego, iż zgodnie ze złożonem w parlamencie oświadczeniem ~~[illegible]~~ mam
silne postanowienie ustanowienia stosunku niemieckiego cesarstwa do nowo
powstałego Królestwa Polskiego w duchu sprawiedliwości i zrozumienia
wspólnych, żywotnych interesów oraz ~~[illegible]~~ postarania się o możliwie szybkie
usunięcie ~~[illegible]~~ ciężarów okupacji. W zaufaniu, że Wysoka Rada Regencyjna
jak też królewski, państwowy, polski rząd, zrozumieją moje usiłowania
bezzwłocznie zarządzę ich ~~[illegible]~~ urzeczywistnienie." ukształtowania stosunku
Rada Regencyjna odpowiedziała, że zawsze dążyła do ukształtowania stosunku państwa niemiec-
nowopowstałego Królestwa Polskiego do sąsiedniego państwa niemiec-
-kiego w duchu sprawiedliwości i wzajemnego zrozumienia, dla
tego wita ze zadowoleniem zawarte w słowach Waszej ~~[illegible]~~ przyszłego
Wielkoksiążęcej Mości zapowiedź możliwie prędkiego

4225 278

usunięcia powstałych ciężarów okupacji, jako doniosły krok
na tej drodze... – Oby dane było Waszej Wielkoksiążęcej Mości
zapewnić narodowi niemieckiemu trwały pokój, na zasadzie
ogólnie uznanych praw wszystkich narodów do samostanowienia
i wolnego rozwoju...."
Nowy sekretarz stanu spraw zagranicznych Solf zawiadomił
ks. Radziwiłła w Wiedniu, że niemieckie przedstawicielstwa otrzymały
polecenia zajmowania się jak najenergiczniej losem polskich
obywateli na równi z poddanymi niemieckimi. Każdy wypadek
pogwałcenia prawa Polaka mający przedmiotem energicznych przedstawień.
Ks. J. Radziwiłł serdecznie podziękował i życzył sekretarzowi
owocnej pracy.
Wtem Monitor Polski ze 7. t. m. ogłosił manifest Rady Re-
gencyjnej który zawiadamia zwrot w jej polityce i który brzmi:
zewnętrznej i wewnętrznej.

4226

Rada Regencyjna do Narodu Polskiego!

Wielka godzina, na którą cały naród polski czekał z upragnieniem, już wybija.

Zbliża się pokój, a wraz z nim ziszczenie nigdy nieprzedawnionych dążeń narodu polskiego do zupełnej niepodległości.

W tej godzinie wola narodu polskiego jest jasna, stanowcza i jednomyślna.

Odczuwając tę wolę i na niej opierając to wezwanie, stajemy na podstawie ogólnych zasad pokojowych, głoszonych przez prezydenta Stanów Zjednoczonych, a obecnie przyjętych przez świat cały, jako podstawa do urządzenia nowego współżycia narodów.

W stosunku do Polski zasady te prowadzą do utworzenia niepodległego państwa, obejmującego wszystkie ziemie polskie, z dostępem do morza, z polityczną i gospodarczą niezawisłością, jako też terytoryalną nienaruszalnością, co przez traktaty międzynarodowe zagwarantowane będzie.

Aby ten program ziścić, musi naród polski stanąć, jako mąż jeden i wytężyć wszystkie siły, aby jego wola została zrozumiana i uznana przez świat cały.

W tym celu stanowimy:

1) Radę stanu rozwiązać.

2) Powołać zaraz rząd, złożony z przedstawicieli najszerszych warstw narodu i kierowników politycznych.

3) Włożyć na ten rząd obowiązek wypracowania wspólnie z przedstawicielami grup politycznych ustawy wyborczej do Sejmu polskiego, opartej na szerokich zasadach demokratycznych i ustawę tę najpóźniej w ciągu miesiąca do zatwierdzenia i ogłoszenia Radzie regencyjnej przedstawić.

4) Sejm niezwłocznie potem zwołać i poddać jego postanowieniu dalsze urządzenie władzy zwierzchniej państwowej, w której ręce Rada regencyjna zgodnie ze złożoną przysięgą władzę swoją ma złożyć.

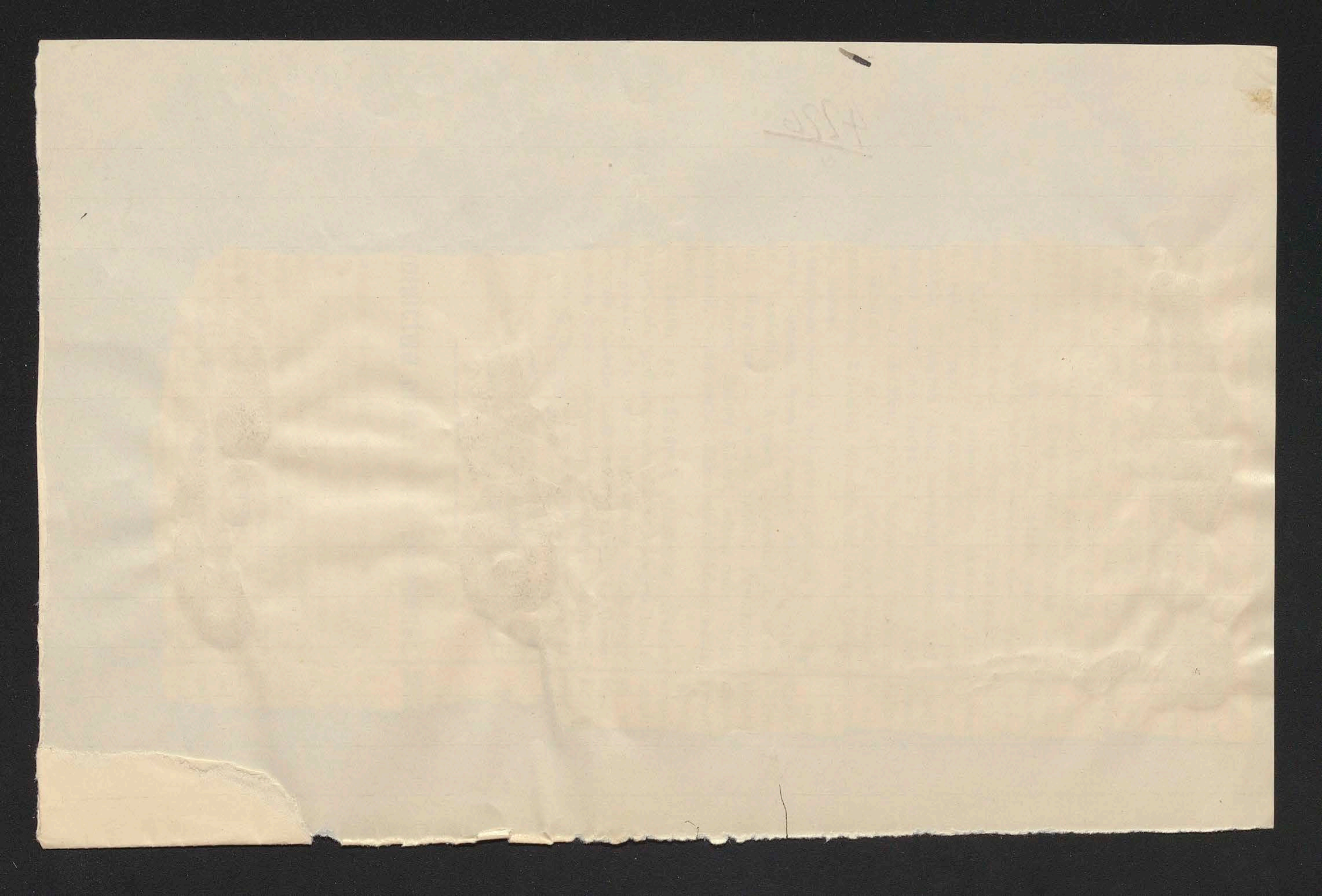
Polacy! Obecnie już losy nasze w znacznej mierze w naszych spoczywają rękach. Okażmy się godnymi tych potężnych nadziei, które z górą przez wiek żywili wśród ucisku i niedoli ojcowie nasi. Niech zamilknie wszystko, co nas wzajemnie dzielić może, a niech zabrzmi jeden wielki głos: Polska Zjednoczona niepodległa!

† Arcybiskup *Kakowski.*

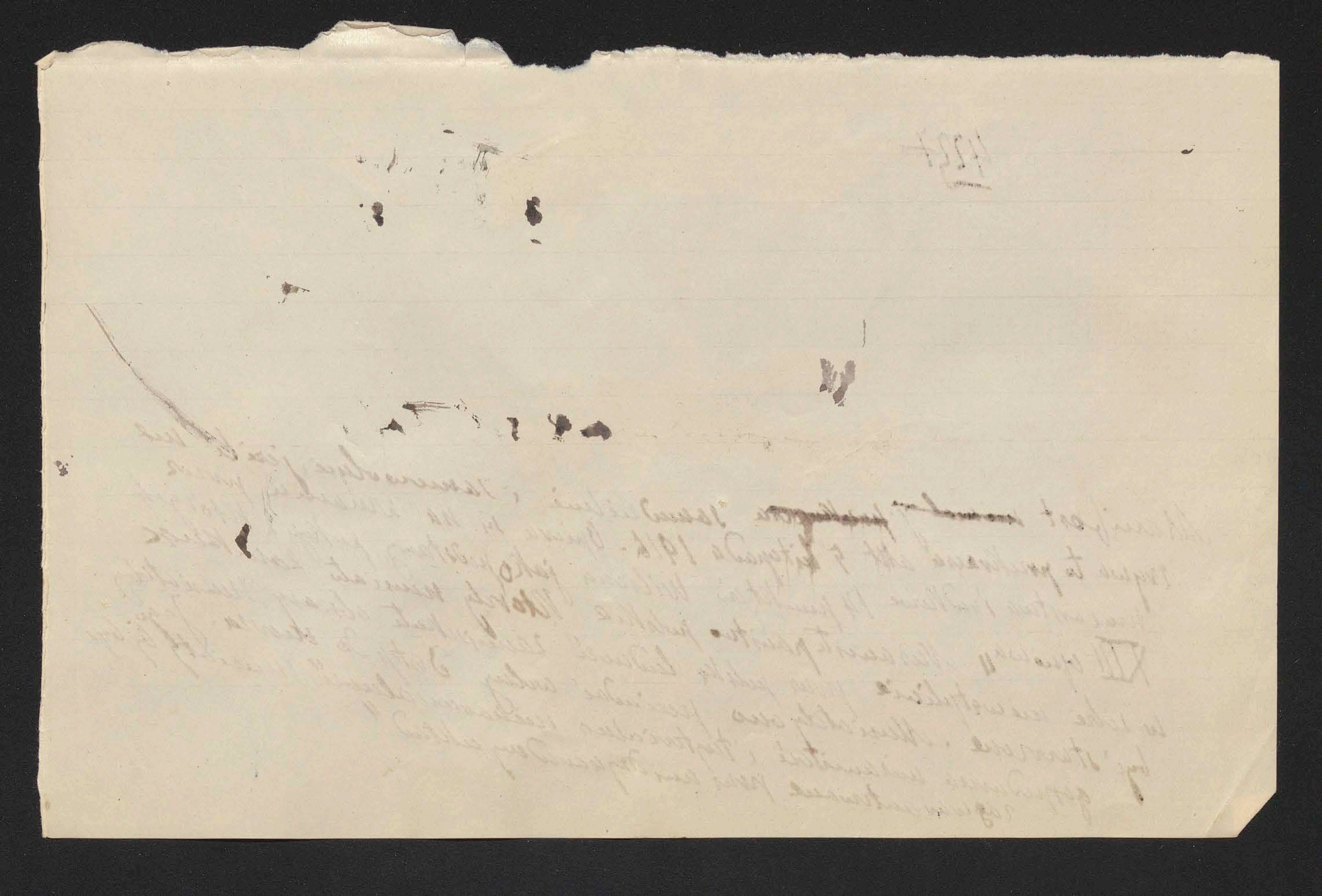
Józef Ostrowski. *Zdz. Lubomirski.*

Prezydent ministrów: *Jan Kucharzewski.*

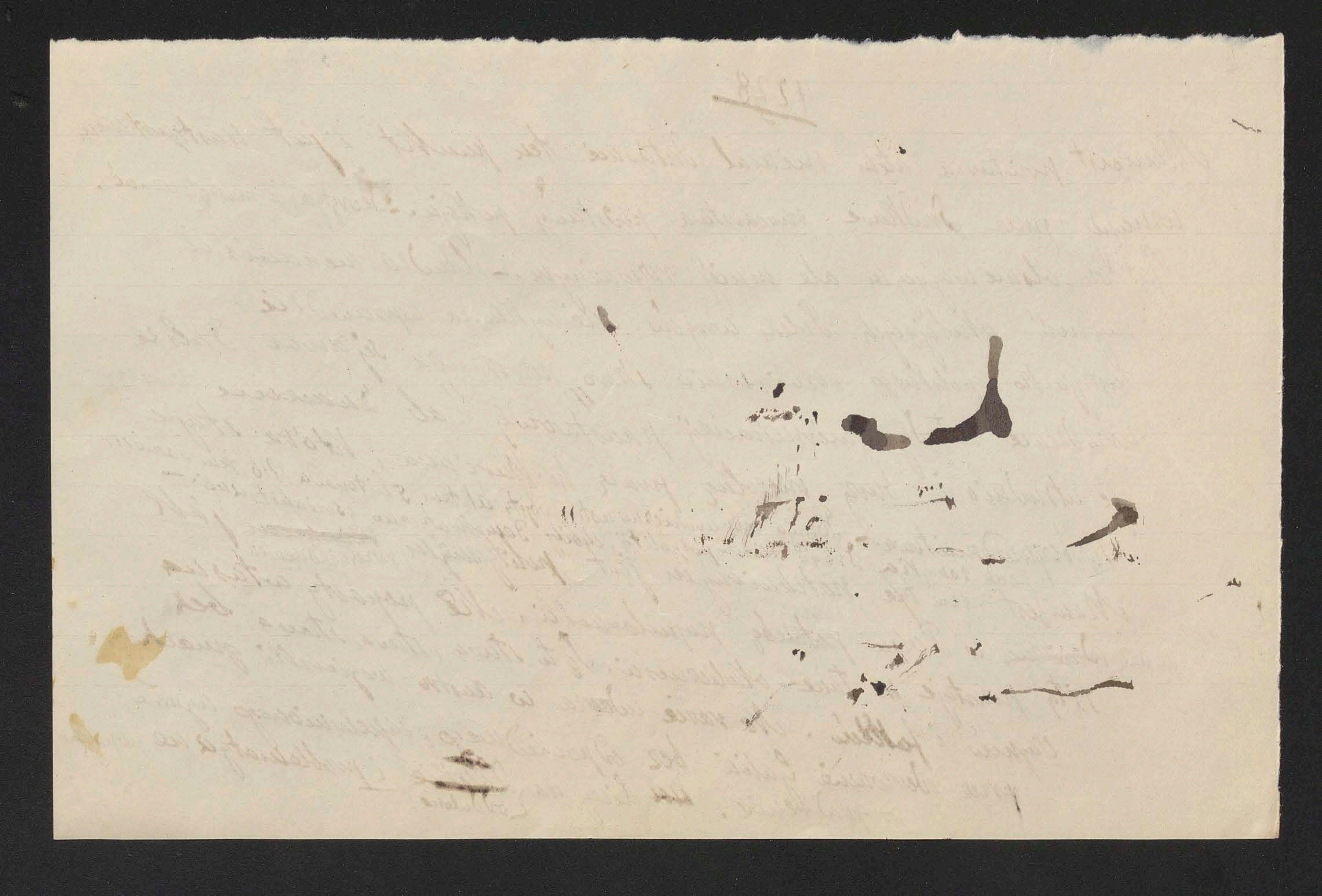
Warszawa, 7 października 1918.

Manifest ~~wiwat~~ i ~~proklamacja~~ samodzielnie i samowolnie, jeśli nie zrywa to przekracza akt 5go listopada 1916. Opiera się na uznaniu przez mocarstwa zwycięskie 14 punktów Wilsona jako podstawy pokoju, z których XIII opiewa „Niezawisłe państwo polskie, które winno zawierać obszary zamieszkałe przez polską ludność w sobie niewątpliwie, winnoby być stworzone. Musi także ono posiadać wolny dostęp do morza. Jego gospodarcza niezawisłość i terytorialna niezawisłość winnaby być zagwarantowane przez międzynarodowy układ”

Manifest pozostawia zatem niemal dotąd ten punkt i jest następstwem uznanej przez środkowe mocarstwa podstawy polityki. — Teoretycznie muszą to uznać i
Jest on olśniewającym ale mniej rozważnym. — Omija zagadnienia i czynności otaczających Polskę wrogów. Nie wyklucza wprowadzenia dalszego austryjacko-polskiego rozwiązania skoro „podstawa sejmowi dalsze urządzenie władzy zwierzchniej państwowej" ale ~~[illegible]~~ znacznie stoi je utrudnia i burzy mozolną pracę m. Warszawa, która w listopada 1916, tem samem i bezpośrednio — Pomija monarchiczny ustrój objęty aktem 5 listopada 1916 drogą rzeczypospolitej, chociby demokratyczno-socjalistycznej ~~[illegible]~~ jak
Manifest nie zamyka nie tyle natchniony on jest politycznym przeświadczeniem.
~~[illegible]~~ znany w Polsce ~~potrzeba~~ chęcią popularności. Nie poparty własna bez siłą powstaje na takie okoliczności. Są to stawa, stawa, stawa gmach czynnik i faktów. Na razie uderza w austro-węgierskie zapewnionego zjednoczenia przez oderwanie Galicji bez odpowiedniego i problematyczne, poparcie ~~[illegible]~~ Liczy na ~~dalekie~~ oddalone grodzenia.

[illegible] i wykonane przez Wilsona i mocarstwa zachodnie a nie liczy się z bezpośredniemi, otaczającemi Polskę czynnikami. – Buduje nie na realnej lecz ideologicznej, ~~podst~~ akademickiej podstawie teorii Wilsona, podległej interpretacji i targom. – Opiera się o formuły nie o „rzeczywistość” ostatecznie może o „przyszłość” ale nie o „teraźniejszość”.
Manifest niemal jednobrzmiący z wnioskiem Daszyńskiego, Głąbińskiego Tertila postawionym w Radzie Państwa który go wyprzedził, ~~[illegible]~~ [illegible] wydanym był pod naciskiem radykalnych dążności, ludowych i socjalistów i jest tychże [illegible]; czego dowodem ~~[illegible]~~ przewodnim jest jego demokratyczny duch, ~~przewodnim bezpośrednim~~ i pominięcie monarchicznego ustroju jako ~~[illegible]~~ bezwzględnego warunku, bezpośrednim zaś że ks. Janusz Radziwiłł

~~42300~~

283

~~Doniesiono jest mi że Ks. Janusz Radziwiłł~~ dyrektor
departamentu politycznego wystosował, do Kanclerza Rzeszy
Ks.-Radziwiłłowskiego depeszę domagającą się, aby niemiecki-Rząd,
ze względu na doniosłość chwili wypuścił na wolność
brygadiera Piłsudskiego, szefa sztabu Sosnkowskiego,
~~W.~~ Władysława Grabskiego i Stanisława Thuguta

Szybkim biegiem pędzi się do ~~ku~~ demokratyczno-socjalistycznego ~~wzbudzi to~~ wzbudzi to
ustroju ~~[illegible]~~, wszelkiego zgubnego, w Polsce zabójczego. ~~i żadne~~
zaufania nie może. – A jeśli Rada-Stanu z nominacji, czegoż
~~[illegible]~~ i ograniczonych wyborów nic nie przyniosła pomyślnego, z innych wyborów
spodziewać się można po Sejmie z powszechnych, otoczona nieprzyjaciółmi
Polska zapowiedziana ~~[illegible]~~ w Manifeście, los ciężki; ~~[illegible]~~ z nie małą
z oddalonymi w niej przyjaciółmi nie zbyt na jej los czułymi,
doświadczeniem i siłą wewnętrzną a ze znanemi natogami,

289

trudniejsza utworzyć państwo, trudniej je utrzymać

Upadek i rozpadnięcie się państwa są dowodami, że brakło mu warunków istnienia, że pierwotna, samodzielna, żywotna sprężyna bytu pękła. Przy wskrzeszeniu przychodzi ją zastąpić sztuczną, która z trudnością niezależność dopisuje. Mamy tego świeży przykład w Grecji i Bulgarii, które utworzyły. Druga nie zdradziła, lecz upadła.

428 (~~bis~~)

285

Nie widzę wskrzeszonego państwa z restitutio in integrum. Można z narodu którego państwo upadło, zbudować nowe, nie dawne; to nowe przecież będzie wątkiem. Nad niezbędną mu rękojmią nowego bytu, oprzeć się, nawet dopuszczalnie mniej lub więcej sile, z innem. Polska znaleźć już może oparcie tylko o Austrję lub w związku z Węgrami. I dla tego austryjacko-węgiersko-polskie rozwiązanie nie przestaje być prawdą polityczną, ~~[illegible]~~ i nie jest szkodliwym. nie pomocnym

Manifest Węgierski nie wyklucza go ale raczej mu jest [illegible], aby słowo Wilsona

Tu ~~[illegible]~~ zdaje mi się — właściwszem znowu było wyrokiem aktu 5 listopada, i stało się ciałem —

Nie ma Polaka któryby tego nie życzył, jak nie mógł Polak nie przyjąć aktu 5 listopada, że to jest, nawet w szczupłych granicach niepodległego państwa, chociaż ono musiał austryjacko-polskie — Połączeniem nie był on właściwem rozwiązaniem, i że właściwem było austryjacko ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ o możliwości

Warszawy z Krakowem i Lwowem ... przechodzić się musi ... człowiemi

Przy manifeście Węgrami i ... są właściwemi zwłaszcza

ovaz o to czy sposób i obaj drogą

~~4232~~ ~~4243~~ 286

Każdy sposób przed naciskiem jest niebezpieczny i najczęściej nie polityczny –

Nawy dorósł do radykalnego nacisku i ... wcześnie ... jest ... otrzymał a następnie ...

że zaledwie p. Jędrzejewski utworzył gabinet, ... lewica odmówiła

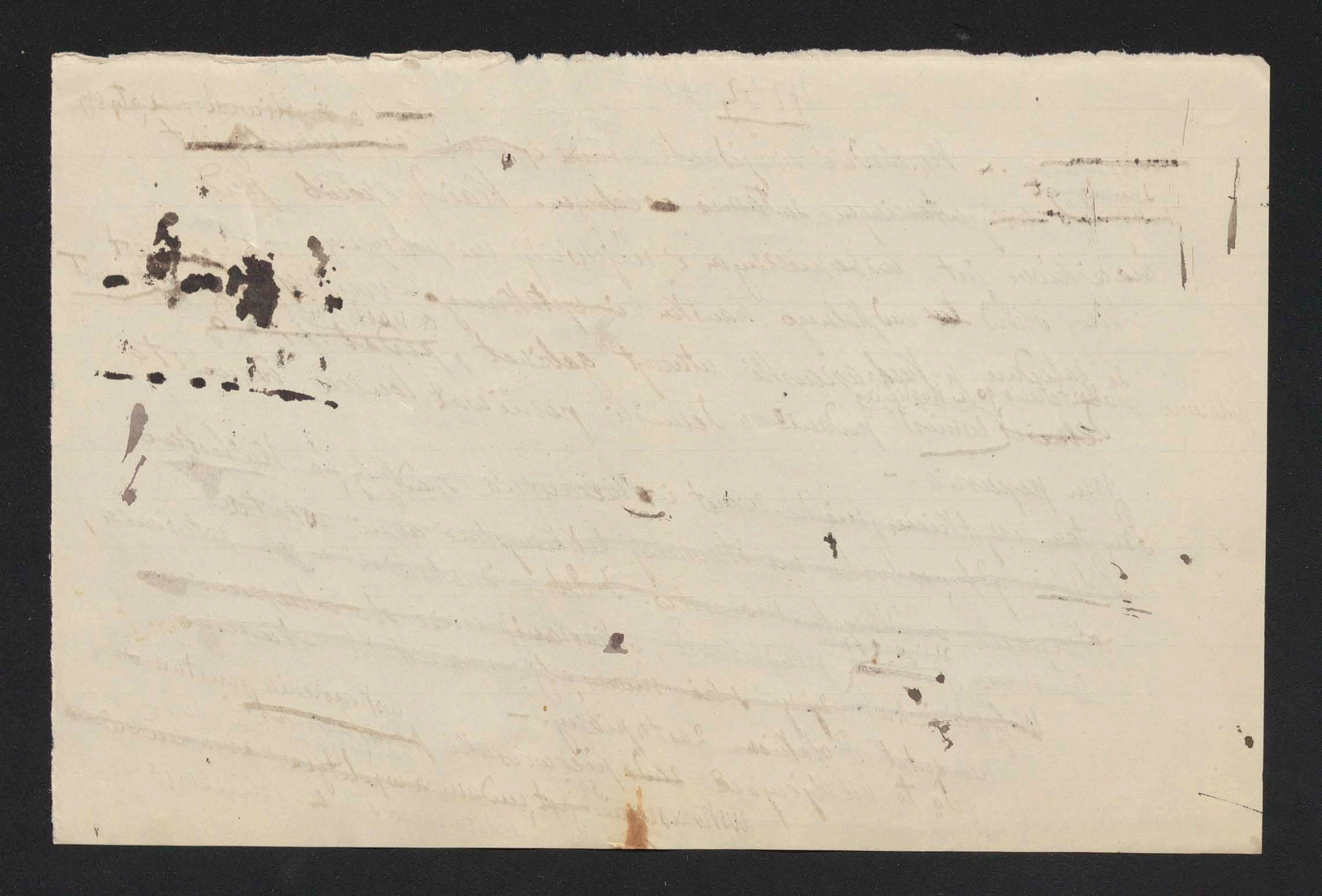
polecenie przekształcenia go w koalicyjny wniósł prośbę o dymisji ponieważ

mu poparcia. –

... zastępujący –

Są to nie obiecujące pierwiosnki wskrzeszenia państwa; są ... zadaniem politycznego sądu i obliczenia

Wskrzeszenie i zmartwychwstania

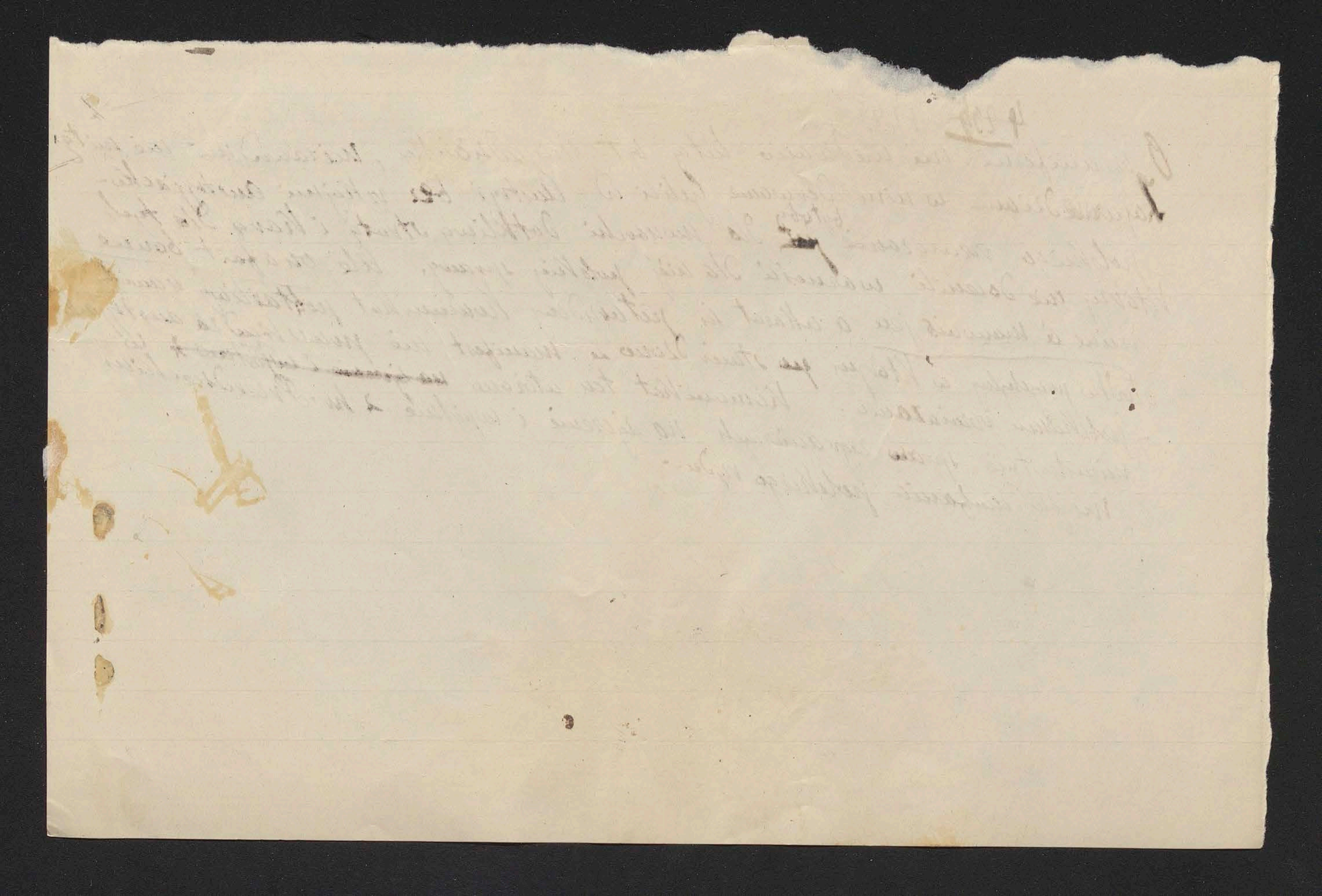
~~4229~~ 4244 287

~~Wreszcie urzeczywistnienie jest cudem a w polityce nie ma cudów~~

Podstawowe zasady Wilsona są ideologicznemi, ogólnikowemi, akademickiemi profesorskiemi, po części idealnemi, sprzecznemi z praktyczną polityką, tak że niepodobna będzie zbudować na nich stałego porządku rzeczy i stąd ~~[illegible]~~ które trudno przyjdzie urzeczywistnić i wykonać, konkretne, praktyczne ~~[illegible]~~ punkty jego programu. Odnosi się to także do Polski i do manifestu Regencji który ~~[illegible]~~ z tem się nie liczy. ~~i stąd pospieszenia wyprowadza wszystkie urzeczywistnienie~~. Opieranie się o przyjęcie przez środkowe mocarstwa 14 punktów Wilsona jest dialektyką, nie polityką —

~~4275~~ 4245 288

O manifeście nie wiedziano tutaj, był niespodzianką, niewątpliwie nie mniej
zapowiedziane w nim oderwanie Galicji od Austrii bez rękojmi austryjacko-
polskiego rozwiązanie ~~jest~~ byłoby dla monarchii dotkliwą stratą i klęską dla tych
którzy nie docenili ważności dla niej polskiej sprawy. Ale ona fait bonne
mine à mauvais jeu a ukazał się półurzędowy komunikat podtrzymujący nawet
słodko przychylny w którym ~~po~~ stwierdzono że manifest nie przeszkadza ~~za~~ austryjacko-
-polskiemu rozwiązaniu. Komunikat ten ułożono ~~na życzenie i wspólnie z~~ w
ministerstwie spraw zagranicznych na życzenie i wspólnie z hr. Przezdzieckim
mężem zaufania polskiego rządu.

4276

289

Niebawne porzucenie przekształcenia monarchii [podczas wojny] z powodu prezydenta
ministerstwa Hussarek że zamierzonem jest na zasadzie narodowej autonomii
wewnętrznej przyjęcie czternastu punktów Wilsona wtedy [wszystko to] otwarto [na oścież stawe bramy monarchii] ~~partii~~ zachciankom
samostanowienia za podstawą [illegible], lub federalistyczne zachcianki
Dla tych w [illegible] wyjść pragnąc odrysowały się ~~[illegible]~~ i ~~powstały~~ odśrodkowe państwo czeskiego, słowackiego
i dążenia. nawet zamiary tworzenia państwa socjalistów postanowili też
wobec tego Niemcy na wniosek niemieckiego państwa także
petycji dla utworzenia w Austrii [illegible] że dualizmu
Na to we Węgrzech zawrzało i wymierzono ~~[illegible]~~ kładzie [illegible] Tisza
przekształcenie w Austrii najwięcej obrońca austriacko-polskie
Oświadczył to pierwszy jego [illegible] chyli
~~[illegible]~~ Warto było pisania ktoś się gabinetu
Dowiązanie dla dualizmu i Prezydent [illegible] wytoczył
prawdopodobnie do upadku. [illegible] zapowiedział
Wekerle posiedł dalej bo w mowie stronnictwa gdzie
w klubie swojego zmiany [illegible] zmienił to
wobec [illegible] w Austrii jeszcze ~~[illegible]~~ i
jednak nie ~~dualizmu~~ ~~[illegible]~~ do zmiany ~~[illegible]~~ skupienie się [illegible] monarchii

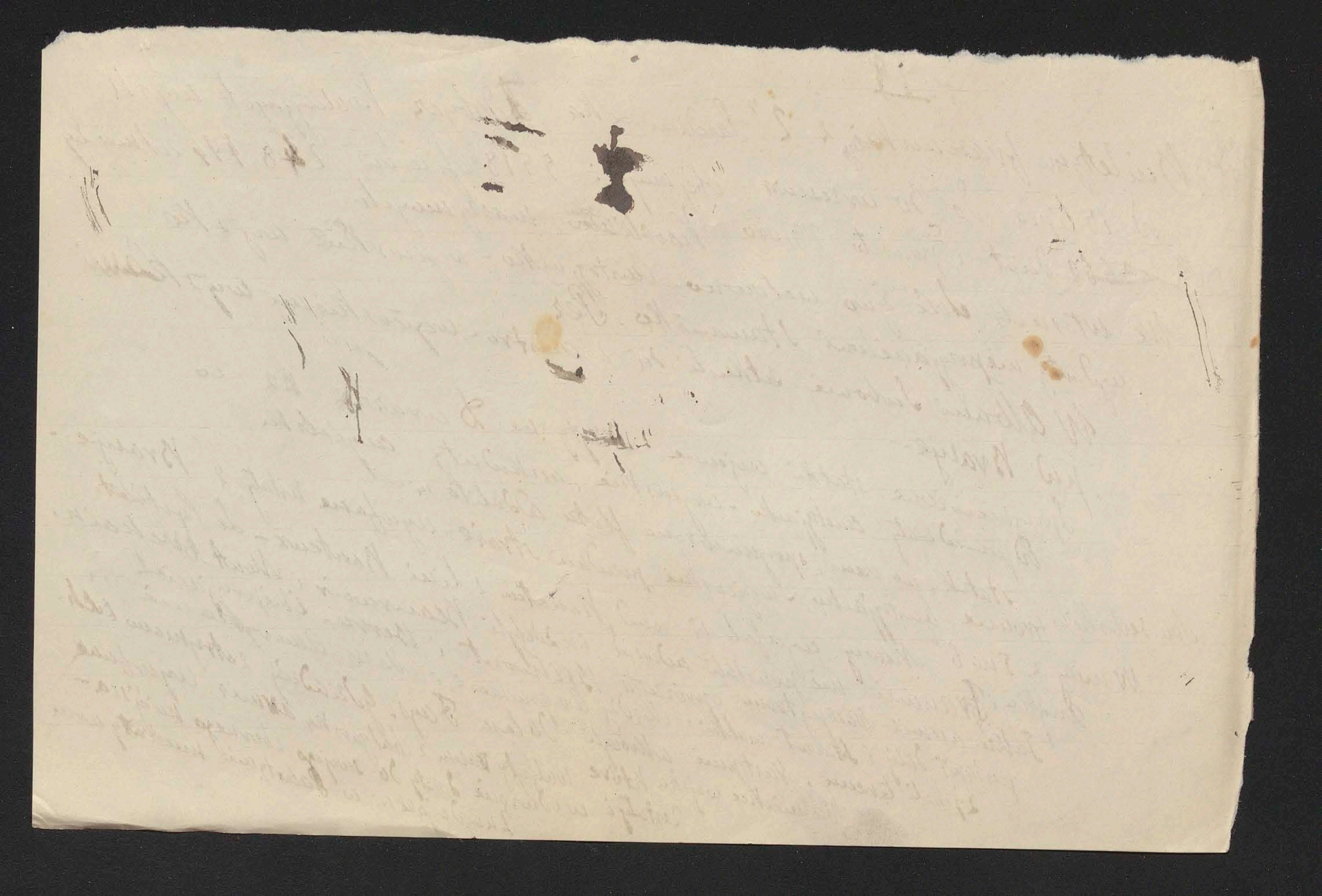
Węgry dążą do unii personalnej i mają po temu warunki.
~~Wob~~ Żydzi chcą utworzyć państwo a także Rusini tak nazwani
Ukraińcy ze wschodniej Galicji, Bukowiny i węgierskich Rusinów
w ramach monarchii. Przedewszystkiem ~~się~~ i stanowczo odrzucają
połączenie wschodniej Galicji z Polską. Pierwszym następstwem
manifestu Regencji, będzie utrata dla Polski wschodniej Galicji
wprawdzie zawsze przewidywana ~~przed~~ i przygotowywana, przed
którą jednak można było i należało się bronić.

~~448~~ ~~4248~~ 291

Dla rozpoznania się w tem zamieszaniu ~~ostatniej~~ w tym chwili musi wrócić
na postanowienie przywódców parlamentarnych i po rozmowie z niemi prawdopo=
=dobnie jeszcze bardziej zamącony przedstawi mu się obraz położenia.–
Poseł Löwenstein bardzo ~~ro~~ rozumnie przedstawił mu austryjacko-polskie
rozwiązanie i powody dla których Polacy stali i stoją przy Austro-Węgrach
dla czego uważa dobre i chcą współdziałać w ich ustaleniu i zaznaczył mu
a mianowicie dla tego, że Polska która znajdzie się między uwagami
Prusami i Rosją, znaleźć może oparcie tylko w habsburgskiej ~~monarch~~
Hr. Jerzy Baworowski przedstawił cesarzowi zachowanie się Polaków od
pomimo wojny i ściśle trzymanie się Austryi; ~~stos~~ jak stosunek
ten zamącony dostał sprawa chełmska i groźbą podziału Galicji ~~Wschod~~
Teraz znów przyjęcie przez Austro-Węgry 14 punktów Wilsona
zmieniło to położenie. Mimo tego konserwatyści polscy chcą
pracować dla ustalenia, zabezpieczenia i wzmocnienia monarchii
dopóki do niej należą a zarazem nie przestają austryjacko-polskiego
rozwiązania za rozpraszczenie. Cesarz odpowiedział że rozumie
Polakom ale że na zasadzie samostanowienia nie da się przyłączyć
wschodniej Galicji do Polski; co się zaś tyczy austryjacko ~~pol~~ pol-
=skiego rozwiązania to ono teraz trudnem
będzie.–

4 ~~249~~ 292

Podług Biuletynu francuskiego z 2go Października, zdobycz koalicyjnych wojsk
od 15 lipca do 30 września obejmuje: 5518 oficerów, 248,494 żołnierzy
3669 ~~3660~~ dział i przeszło 23,000 karabinów maszynowych
We wtorek dość żywo walczono. Austryjacko-węgierskie wojska
wydarty nieprzyjacielowi Stanowisko Per
W Albanii Serbowie zetknęli się z austro-węgierskiemi wojskami
pod Brałję.. na co
Sprzymierzone statki wojenne wdarły się na Durazzo
Odpowiedziały austryjacko-węgierskie, uszkodziły angielska
statek. po czem sprzymierzona flota oddaliła się... wyparte zostały z Brałje..
Na serbskim froncie austryjacko-węgierskie przednie straże. Le Cantelet,
W nocy z 5 na 6go Niemcy wycofali się nad Kanałem z linii Bonteux- Mont-Brehain,
Anglicy i Francuzi nie przestali natarć i zdobyli Beaurevoir i Berry. Nieprzyjaciel
Takież armia następnego opuściła Brimont i Massę Amerykanie
posunęli dalej i staczał walki. Między Argonami i Doloza Fays. Gdziekolwiek zatrzymano ich.
zyskali teren. Następnie wkroczyli razem z bułgarska armia wycofane
Niemieckie wojska które walczyły do swojego zbrojnego miejsca-
zostały i w odwrocie znajdującego się w Gabetynie musiały wrac

~~4250~~ ~~4239~~ 293

z Austriakami wobec przewagi nieprzyjaciela ustąpić i rozpocząć odwrót ku północy.

Na raz wszędzie począł się odwracać ~~los~~ Kwota i zmieniło się wojenne szczęście.

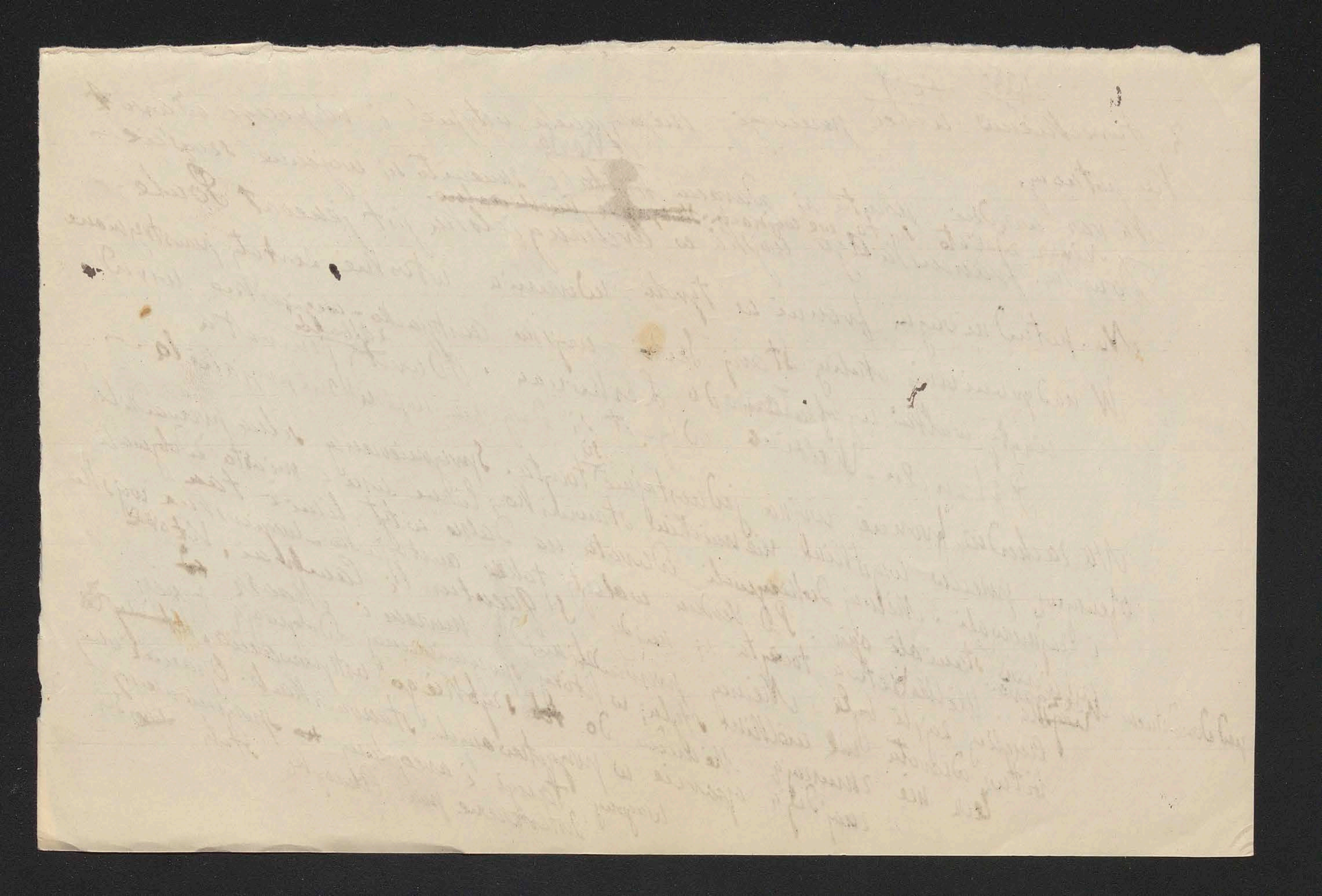
Niemców wojna została się we wojnach. ~~niekiedy~~

Dowódca francuskiego wojska w Archangielsku jest jenerał Poule.

Na południowym froncie w Tyrolu we wrześniu wtórkie zostały powstrzymane.

W nadgranicznej okolicy Starej Serbii wojsko austrjacko-węgierskie wśród ciągłej walki wycofało się do Leskowca. Odwrót jenerała z Albanii Pflanzer-Baltina odbywał się dalej bez naporu nieprzyjaciela.

Na zachodnim froncie wojna jednostajnie toczyła się. Sprzymierzeńcy siłą prowadzili ofensywę przeciw wszystkim niemieckim stanowiskom. Liczne wsie i miasta zdobywali i zajmowali. Niemcy dokonywali odwrotu na dalsze w tył linie tam stanowiąc opór. Pod Verdun walczyły także austrjacko-węgierskie wojska pod dowództwem Metzgera. Wielka bitwa toczyła się między S-t Quentin i Cambrai. Między Mozą i Maasą także zajęte były. Niemcy prowadzili ostre wojny między Mozą i Mozelą, które sprzymierzeńcy zdobywając terenu bitwy odwrotu wielkiego stylu w których sprzymierzeńcy ~~Niemcy~~ szybkiego ustępowania. Opanowali one lecz nie zmuszają Niemców do ~~tego~~ szybkiego ustępowania stanowisk. Oparcie w przygotowanych ~~stanowiskach~~ stanowiskach ci znajdują. wagony, tanki i aeroplany ~~za~~ sprzymierzonych dostarczone przez Amerykę Stany się

4241 ~~4241~~ 294

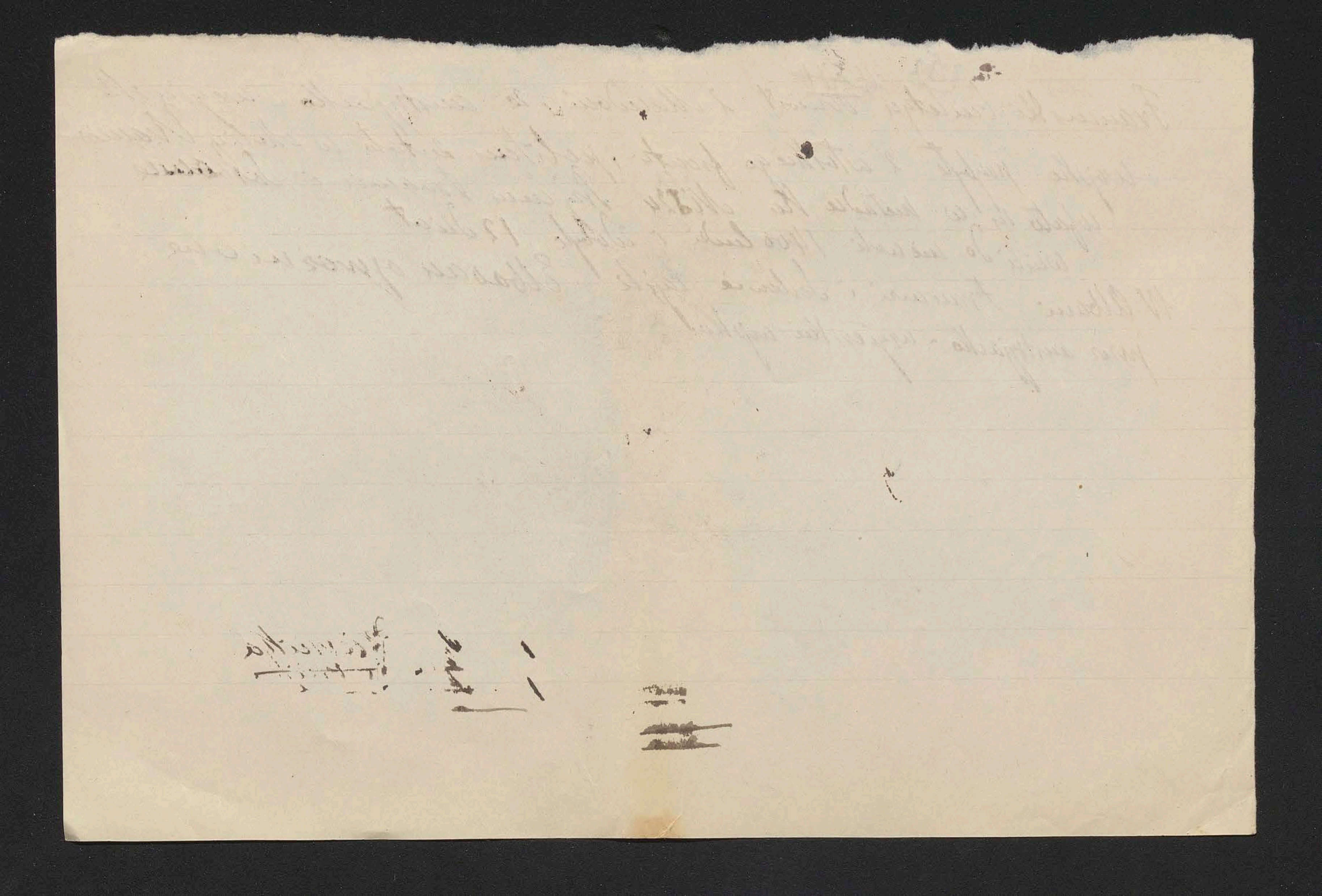
powaźk ważnemi czynnikami na niekorzyść Niemców. Któryś ~~[illegible]~~ niespodziewanie zmiękczając ~~Tańce~~, tak że tracą ~~ochotę~~ dawniej ochotę do walki. Na większej drodze pod St Etienne przerwali niemieckie linie. Przerwali pod St Etienne ... i opuścili Cambrai ... spryciarzy przetamali niemieckie linie. Niemcy w Rouen wpuścili ich i opuścili Cambrai ... w Szampanii. Niemcy w ... Angielskie biuletyny

Ich powaga coraz poważniejsza, że przybierała rozmiary. 11000 wziętych do niewoli i 1200 dział zapisuje od 2° października, co wnosić każe o rozluźnieniu w ich szeregach zdobytych na Niemcach.

~~4212~~ ~~4244~~ 295

Francuski biuletyn donosi z Macedonii, że austryjacko-węgierskie wojsko przybyłe z włoskiego frontu, pobite zostało w okolicy Vranji i cofało się w nieładzie ku Niszu. Przytem Francuzi i Serbowie wzięli do niewoli 1400 ludzi i zdobyli 12 dział.

W Albanii Francuzi i Serbowie zajęli Elbasan opróżnione przez austryjacko-węgierskie wojska.

~~4242~~ 4253 296

Sejm finlandzki 64 głosami przeciw 41 wybrał królem księcia Fryderyka Karola Heskiego.

Wielki wezyr Talaat basza ~~przedał~~ zażądał wraz z gabinetem dymisji, którą przyjętą dostała. Turcya znalazła się znowu w śmiertelnem niebezpieczeństwie, którego nie udało się młodoturkom z Talaatem i Enwerem na czele zażegnać.

Na posiedzeniu Komitetu młodotureckiego Talaat wytoczył prawdę, zarządania przez Turcyę zawieszenia broni i pokoju. –

12 Października

C. l. VII

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

19 Października 1918 r.

An Seine des Herrn

297

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates ꝛc. ꝛc.

Stanislaus von Koźmian,

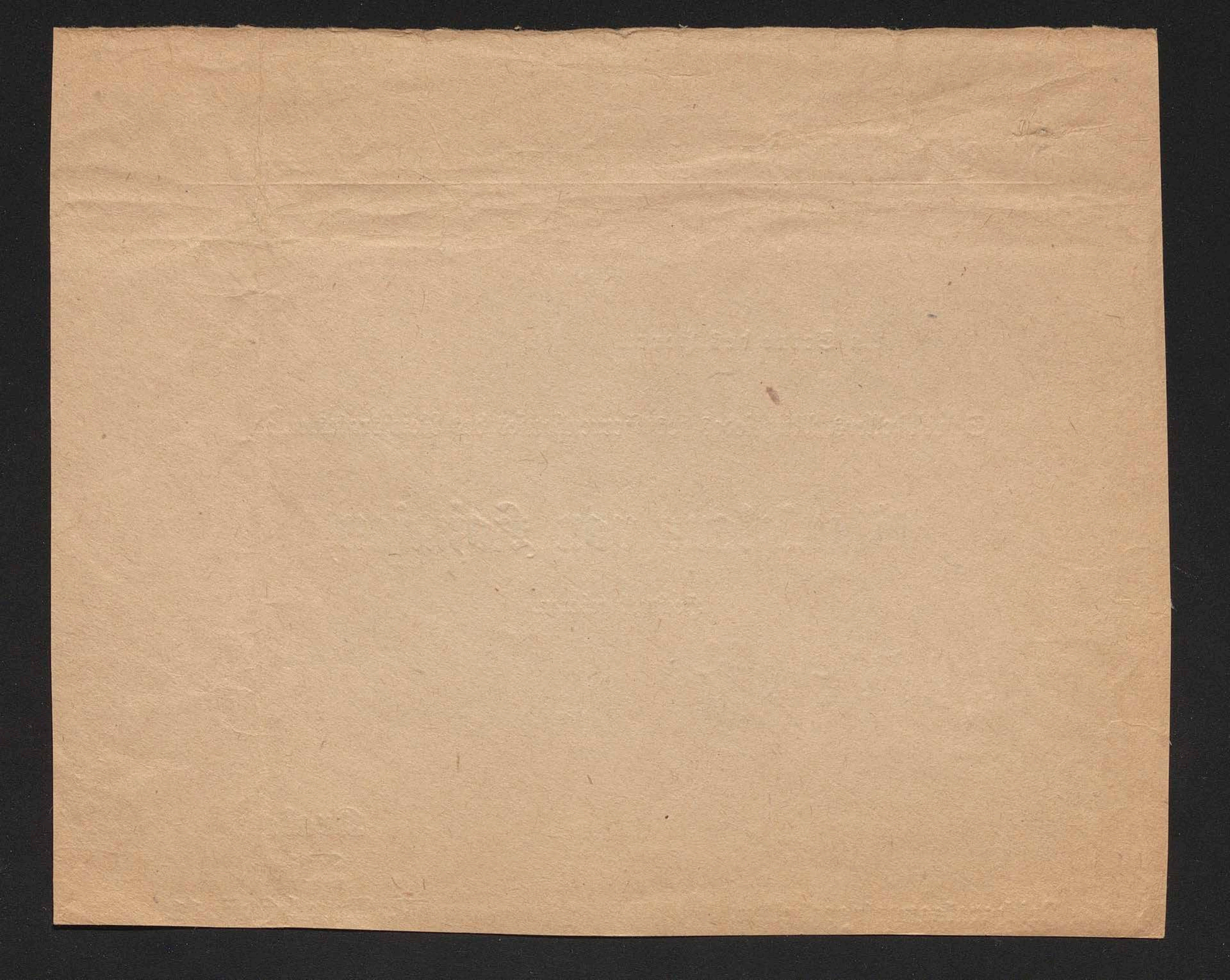
Hochwohlgeboren.

4254-4277

TAGESORDNUNG

Krakau.
Wien,
IV., Mayerhofgasse 11.

In Reichsratsangelegenheiten.

C. C. VIII

Związek politycznych wypadków z ~~politycznemi~~ wojennemi –
~~Postępy~~ Włoska ofensywa. Postępy sprzymierzeńców
zachodnich w Bałkanach. Bitwa pod Cambrai
i St Quentin. Cofanie się Niemców opróżnienie
Chemin des Dames. Niemcy przyjmują warunki
rozejmu Wilsona. Pokrzywdzenie ~~Dwu~~ monarchia
habsburgska i Polska. Polska i Francja. Dalsze
przewlekanie Porozumienia. Spór niemiecko-hisz-
=pańska. Swarki Niemców. Opróżnienie
[illegible]-Flandrii-Brugge opróżnione. Austrjacko-
węgierskie wojsko bierze udział w zachodnich walkach
kr. Aleksandra Serbska. Odpowiedź Wilsona na ostatnią
niemiecką notę. Exposé hr. Burjana i zadowolenie z odpowiedzi
jego z odpowiedzi Wilsona. ~~...~~ Wstrzymanie odpowiedzi
Wilsona na austrjacko-węgierską notę. Manifest
cesarza Karola z 18 października zapowiadający
przekształcenie w związkowe państwo. Ustęp o
polskich ziemiach. Minister prezydent Wekerle
zapowiada w następstwie manifestu personalną
unię. Hr. Tisza uznaje zakończenie dualizmu
z przymierza z Niemcami; przyznaje że wojna
przegrana została. Zmiany w zarządzie armji
armji i w ministerstwie wojny

Reforma wyborcza pruska zapowiedziana. Konser-
=watyści zaskoczeni opór. Zasadnicze
zmiany w cesarstwie niemieckiem. Ukrócenie
praw Korony. Przytamowanie wszechwładzy wojskowej
Zmiana gabinetu tureckiego w dążeniu pokojowym
Żądanie rozejmu i pokoju. Z Warszawy.
Francja zerwała stosunki z Finlandią.
Władze okupacyjne zezwalają na objęcie administracji
przez polski rząd. – Odezwa pruskich Polaków
odwołuje się na program Wilsona. Rada Regencyjna
wezwała Koło Polskie wiedeńskie do wysłania pełnomo-
=cników do Warszawy. Prezydium podążyło do
Warszawy. Regencja. – Jenerał Haller w
~~Odezwa uznania [illegible]~~ biuro paryskie
Nacyi polskiej wojsko we Francji.
Komitet Narodowy i 14 punktów
Środkowe mocarstwa w niewoli i oderwanie
Wilsona. Niemcy wobec manifestu Regencji i nowego obrotu
polskich ziem. Austro-Węgry wobec nowego obrotu sprawy
sprawy polskiej: Oświadczenie ministra ... przeszedł za polskie
Słowa manifestu. Przeobrażenie Austrji w niepodległe państwa
=nia polskich ziem Austrji z niepodległym państwem
polskiem". – Polski wniosek a delegaci. Protokołowanie
ks. Janusza Radziwiłła ze siedemnastoma stronnictwami
Słowa dekretu stanu Polski. –

19 Październik

~~4291~~ C.C.VII 299

Wojenne wypadki oświetlają i tłomaczą polityczno-dyplomatyczne ~~Polityczne~~ postanowienia powzięte w końcu poniższego tygodnia ~~[illegible]~~

~~tłomaczą wojenne wypadki~~

Po powrocie z Paryża prezydent ministrów Orlando przybył do głównej włoskiej kwatery i Włosi natychmiast rozpoczęli ofensywę która nie powiodła się. Ale w Albanii austryjacko-węgierskie wojska dalszy odbywały odwrót i armia koalicji zajęła Mitrowicę. Austryjacko-węgierska opróżniła Albanii. Sprzymierzeńcy zbliżyli się już do ~~[illegible]~~ Nisz a między tem miastem i Leskowac walczono-

Na zachodnim zaś froncie toczyła się wielka bitwa między Cambrai i St-Quentin i tu sprzymierzeńcy ~~[illegible]~~ wytężyli. Znacznie niemiecki front z ~~[illegible]~~ więc dalej postępowali. Niemcy stawiali opór ale cofali się na nowe na ~~[illegible]~~ tyłach stanowiska. Armia następcy tronu opróżniła zaś te ~~[illegible]~~ miejscowości oraz słynny Chemin des Dames, o który na wiosnę wiele zacięte stoczono walki i którego zdobycie przez Niemców wielkie wrażenie. Odwróciło to kosztowało ofiar a początkiem było za wielkie zmiana losu ~~d~~ działała wyraź się więc wojenne szczęście i ta zmiana

Wszakże wskrzeszenie jest cudem a w polityce

nie ma cudów.—

Podstawowe zasady Wilsona są ideologiczne, ogólnikowemi akademickiemi profesorskiemi po nich idealnemi sprzeczne z polityką praktyczną, tak iż niepodobna będzie zbudować na nich porządku rzeczy i trudno stąd przyjdzie urzeczywistnić i wykonać konkretne i praktyczne punkty jego programu. Odnosi się to także do Polski i do manifestu Regencji. Wybory z tem się nie liczą i zbyt pospieszne wyprzedza urzeczywistnienie.—

425

300

w przyjęciu przez Niemców wszystkich warunków Wilsona rozejmu
„Za wiele nieprzyjaciół!" – Trop d'ennemis.
Ten obrót rzeczy, to pokwitowanie złych potężnych bismarckowskich Niemiec
nie może być przyjętym za nieszczęście przez habsburgskiej
monarchii i przez Polaków. W przeciwnym wypadku pierwsza. Drudzy
byłaby wróciła cały przygniatający ciężar przewagi i przymierzenia
niczego istotnie korzystnego dla siebie spodziewać się nie mogli i nigdy
znacznego, zapewnionego bytu od chcieli, zaś jak Francja
niej jest z Rosją połączona, przeszłość, uczucia i interes zwracają
Polaków zawsze do niej. Niemcy za swoją karnością, tudzież siłą
armii i administracji dawały wykonanie społecznego porządku i zdrowego drogę, straciły
życia. Odkąd weszły na demokratyczno-socjalistyczną byłyby stratę
także ten przymiot i wartość. Ich klęska nie byłaby dla Polaków – Ale pierwsza
ani dla habsburgskiej monarchii ani dla Polaków, politycznie
musiałaby się odzyskać, drudzy równie, rozstrojone. Przyszłość rozstrzygnie
odbudować i zabezpieczyć się –

trudniejsze utworzyć państwo jeszcze trudniej je utrzymać. Wogóle wskrzeszone państwa są wątłemi. ~~Jak upadek~~ Upadek państwa jest dowodem że brakło mu warunków istnienia, że pierwotna jego samodzielna sprężyna była pękła. Przy wskrzeszeniu przychodzi ją zastąpić sztuczną która nie dopisuje. — Mamy tego świeże przykłady w Grecji i Bułgarii. ~~której~~ Ta ostatnia świeżo zdradziła teraz upadła. ~~Stąd~~ ~~potrzebna~~ wszystkiemu potrzebna

A nie wiedzą co ogółe wskrzeszonego państwa którego istnieniu to: z należy

dla wskrzeszonego państwa jest oparcie się o inne. Polska już w związku z Węgrami ~~[illegible]~~ może oparcie tylko o Austrię — Węgry a chcąc [illegible] przestaje być i dlatego austriacko-węgiersko-polskie rozwiązanie nie być prawdą i ~~[illegible]~~ potrzebą, koniecznością — ale raczej mu jest

Manifest Regencji — powstaniem nie wykluczał takowego, a zmowa była by nie [illegible] który szkodliwym nie pomocnym. Zdaje mi się że wstawieniem [illegible] Nie ma Polaka który by i oczekanie aby stało Wilsonem stało się ciałem. jak nie mógł Polak nie powitać i przyjąć aktu tego nie zgubić sobie, jak nie mógł [illegible] w szczupłych granicach ~~[illegible]~~ niepodległości, chociaż 5 listopada, to jest nawet ~~[illegible]~~ wiem musiał, że ten akt nie był ostateczny

4256

301

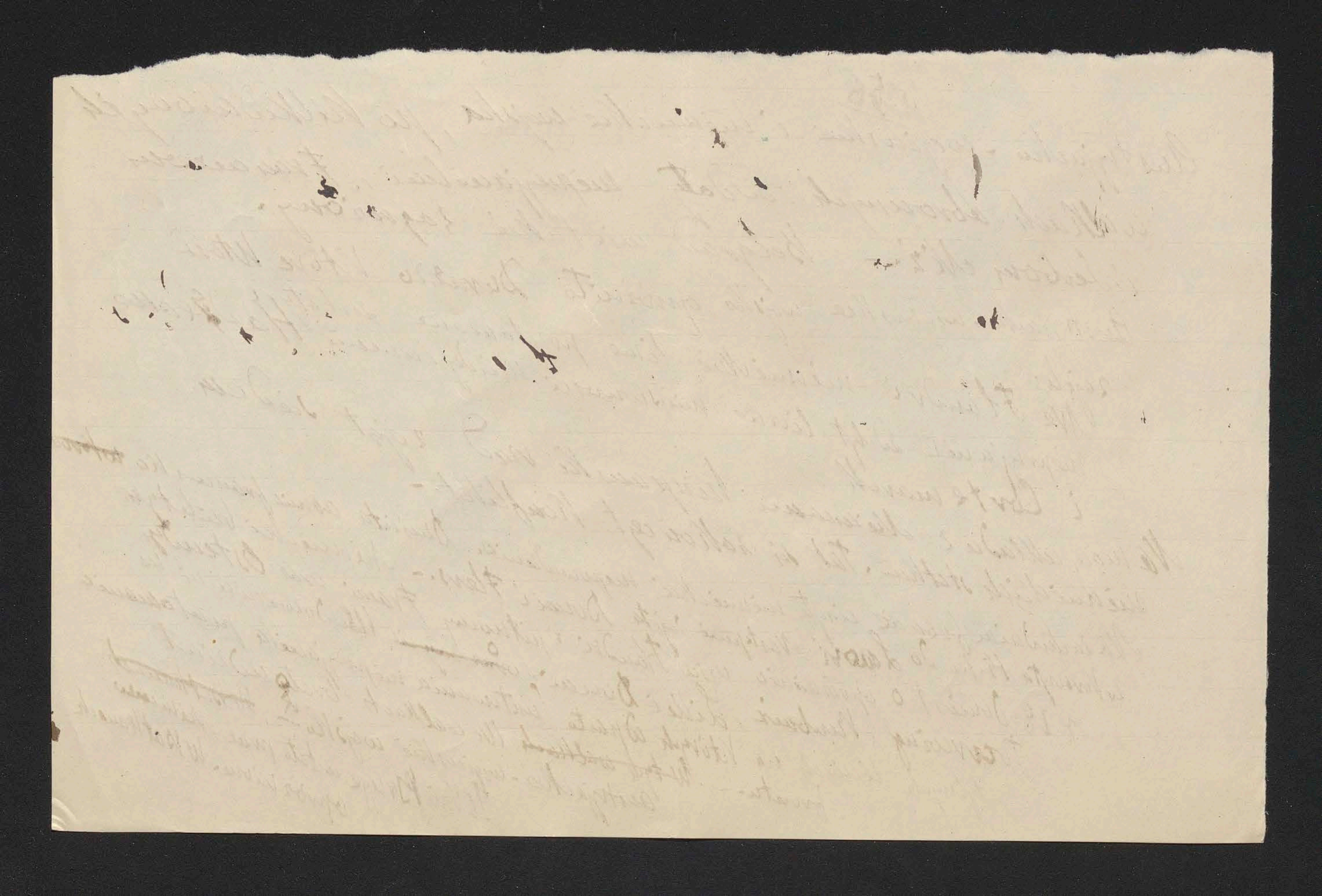
Austryjacko-węgierskie i niemieckie wojska, po kilkudniowych walkach obronnych oddały nieprzyjacielowi, Francuzom i Serbom Nisz.– Belgrad jest [?] także zagrożony.

Austryjacko-węgierskie wojsko opuściło Durazzo które Włosi zajęli.

We Flandrii niemieckie linie przełamane zostały, nieprzyjaciel zdobył liczne miejscowości między innemi Ha~~[illegible]~~ i Cortemarck

Na mocy układu z Niemcami hiszpański rząd zajął sześć niemieckich statków. Tak się zakończył konflikt.–

Na zachodnim froncie ciągłe niemieckie niepowodzenia. Dziesiąta armia francuska ~~[illegible]~~ wkroczyła 15.t.m do Laon. Następnie zajęta Douai i Flers.– Niemiecki biuletyn z 18 donosi o opróżnieniu części Flandrii i północnej Francji oraz Ostendy Tourcoing, Roubaix, Lille i Douai; ~~oraz zajęcie~~ o usadowieniu się na tylnych liniach na których oparto usiłowania nieprzyjaciela przełamania frontu.– ~~W tych walkach~~ We walkach brało udział ~~w Bałkanach~~ austryjacko-węgierskie wojsko.– Także Brugge zostało przez Niemców opróżnione. W Bałkanach

odbywały się walki w okolo Niżu oraz dalszy odwrót.-
Serbski Następca tronu Aleksander wydał manifest w którym zapowiada
że w dniu powrotu Serbów do Belgradu Król Piotr zrzeknie się tronu
a on obejmie panowanie

Nadeszła odpowiedź Wilsona na ostatnią niemiecką notę

303

Waszyngton 16 października.

(Pl.) Sekretarz stanu Lansing przesłał d. 14 bm. po południu tymczasowemu przedstawicielow. Szwajcaryi i zastępcy interesów niemieckich w Stanach Zjednoczonych następującą notę:

Departament stanu dnia 14 października 1914 r.

Mój Panie!

W odpowiedzi na zawiadomienie rządu niemieckiego z dnia 12 października, które mi Pan dziś doręczyłeś, mam zaszczyt prosić Pana o przesłanie następującej odpowiedzi:

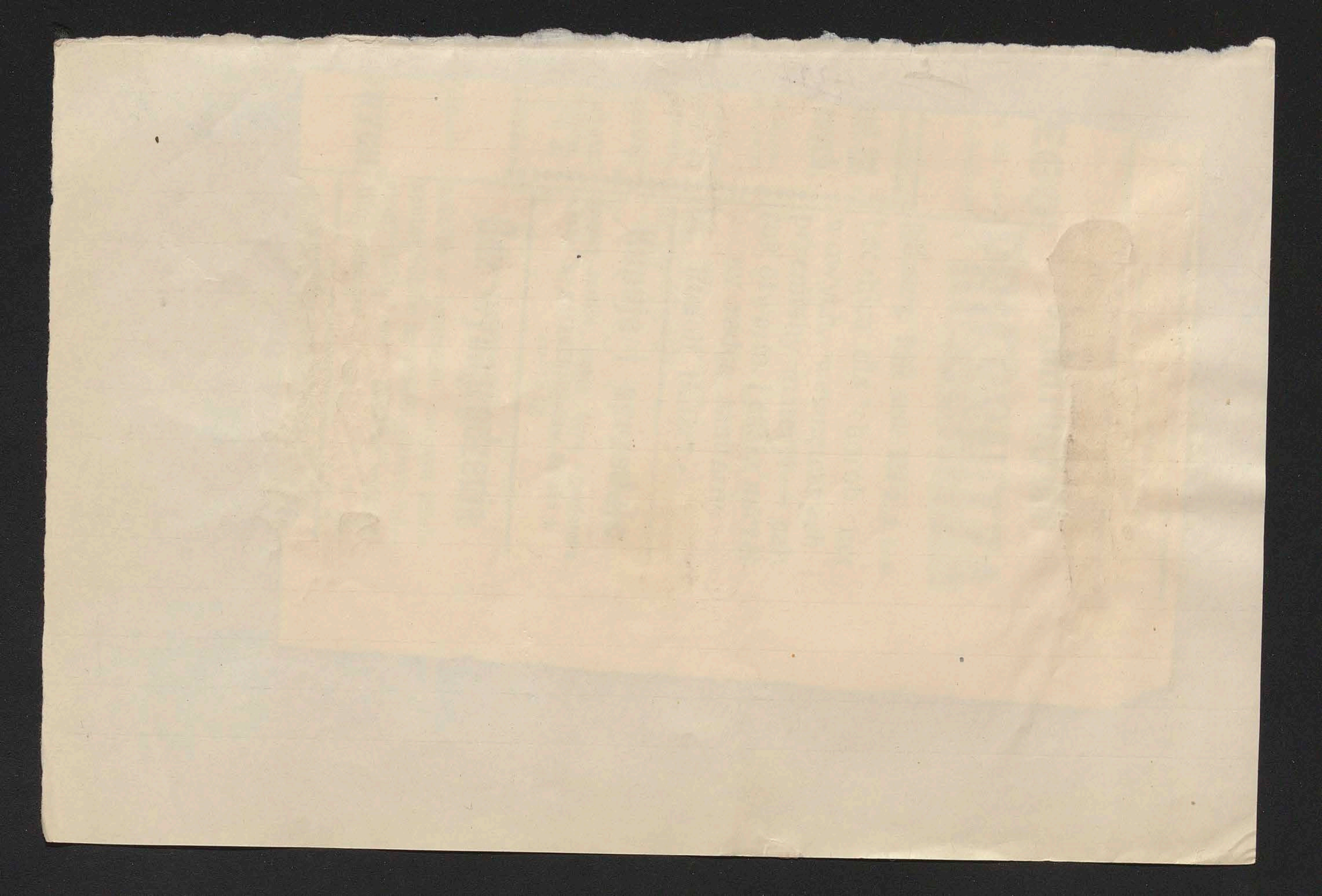
Bezwarunkowe przyjęcie warunków, ustalonych przez prezydenta Stanów Zjednoczonych w jego orędziu do kongresu Stanów Zjednoczonych dnia 8 stycznia 1918 r. i w jego następnych orędziach przez obecny rząd niemiecki i poważną większęść sejmu Rzeszy, uprawniają prezydenta do złożenia otwartego i bezpośredniego oświadczenia o jego decyzyi w odniesieniu do uwiadomienia rządu niemieckiego z dnia 5 i 12 października 1918 r.

Jasno musi być postawioną sprawa, że przeprowadzenie opróżnienia terenów i warunki zawieszenia broni są rzeczą, którą osądzić, i której doradzić muszą doradcy wojskowi rządu Stanów Zjednoczonych i rzayów sojuszników, a prezydent widzi się zniewolony oświadczyć, że rząd Stanów Zjednoczonych nie będzie mógł przyjąć żadnego uregulowania, które nie pomyśli o całkowicie zadowalających zabezpieczeniach i rękojmiach utrzymania obecnej przewagi armii Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników na froncie.

4246 4259

Prezydent jest przekonany, że może
przyjąć jako rzecz pewną, że tak osą-
dzą rzecz i zadecydują rządy sojuszni-
ków. Prezydent uważa za swój obo-
wiązek dodać, że ani rząd Stanów Zje-
dnoczonych, ani on, nie są całkiem pe-
wni, czy rządy, z któremi Stany Zje-
dnoczone złączyły się w celach wojny,
zgodzą się na zastanawianie się nad
zawieszeniem broni, jak długo siły
zbrojne Niemiec w dalszym ciągu bę-
dą stosowały nieprawne i nieludzkie
praktyki, przy których jeszcze obstają.
W tym samym czasie, w którym rząd
niemiecki wystąpił wobec rządu Sta-
nów Zjednoczonych z propozycyami
pokojowemi, łodzie podwodne niemie-
ckie zatapiają na morzu okręty pasa-
żerskie i to nie tylko okręty, ale także
i łodzie, w których podróżni i załoga
próbują się ratować. Armia niemiecka
w swoim obecnym odwrocie z Flan-
dryi i Francyi, do którego ją zmuszo-
no, kroczy po drodze samowolnego
zniszczenia, co zawsze uważane było
za bezpośrednie naruszenie reguł i zwy-
czajów cywilizowanego prowadzenia
wojny. Miasta i wsi, o ile nie ulegną
zniszczeniu, ogałacane są z wszystkie-
go, co tylko w nich się mieści, ba na-
wet niekiedy i z mieszkańców. Nie
można oczekiwać, aby rządy, związane
sojuszem przeciw Niemcom, zgodziły
się na zawieszenie broni, jak długo
trwać będą nieludzkie czyny, rabunki
i spustoszania, na które one słusznie
patrzą z przerażeniem i z oburzeniem
w sercu.

304

~~4249~~ 4260

Koniecznem jest także, celem uniknięcia wszelkiej możliwości nieporozumienia, aby prezydent z wielkim naciskiem *(wery solemnly)* zwrócił uwagę rządu niemieckiego na brzmienie i jasny zamiar *(to the language and plain intent)* jednego z warunków pokojowych, które rząd niemiecki obecnie przyjął. Warunek ten zawarty jest w orędziu Wilsona, jakie wygłosił w dniu 4 lipca b. r. w Mount Vernon. Brzmi on, jak następuje:

„Wytępienie wszędzie wszelkiej samowolnej władzy, która sama dla siebie i według własnego upodobania może zamącić pokój światowy, lub jeżeli ona obecnie nie może być wytępioną, conajmniej ograniczenie jej do rzeczywistej niemocy i... (tu telegram zniekształcony) władza, która dotąd panowała nad narodem niemieckim *(controlled)* jest tego rodzaju, jak ją tu określono".

Naród niemiecki ma do wyboru dokonać zmiany.

Przytoczone powyżej słowa prezydenta tworzą naturalny warunek, który przed pokojem będzie musiał był wypełniony, jeżeli pokój przez postępowanie *(by the action)* samego narodu niemieckiego ma nadejść.

Prezydent czuje się obowiązanym oświadczyć, że przeprowadzenie pokoju w całości zawisłem jest od stanowczości, od wiążącego charakteru rękojmi, które w tej zasadniczej sprawie będą mogły być dane.

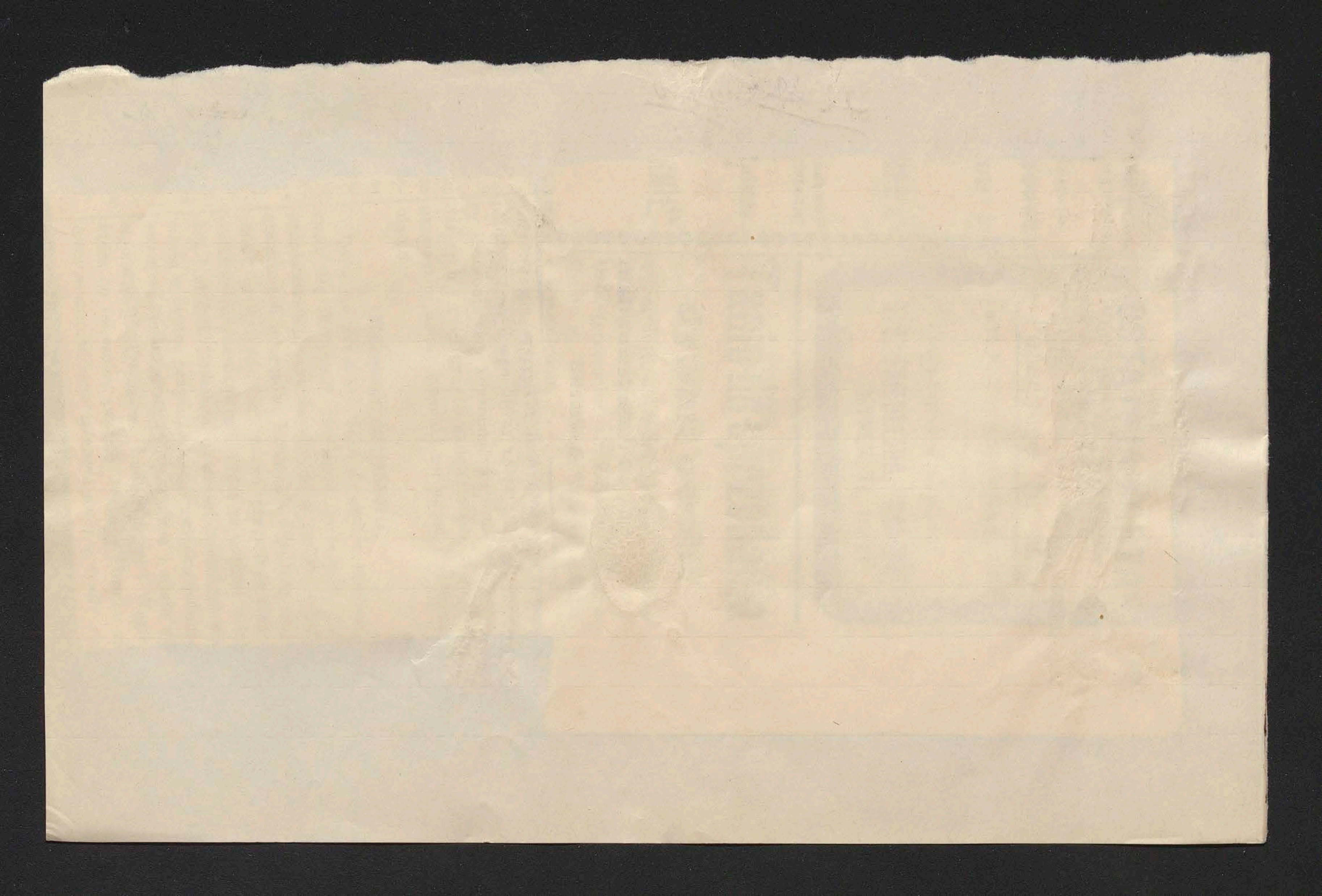
Jest rzeczą nieodzowną, aby rządy, związane sojuszem przeciw Niemcom, dowiedziały się, z kim prowadzą rokowania.

Prezydent wyszle osobną odpowiedź do cesarskiego i królewskiego rządu austro-węgierskiego.

Przyjm Pan, mój Panie, ponowne zapewnienia mego wysokiego poważania.

Robert Lansing.

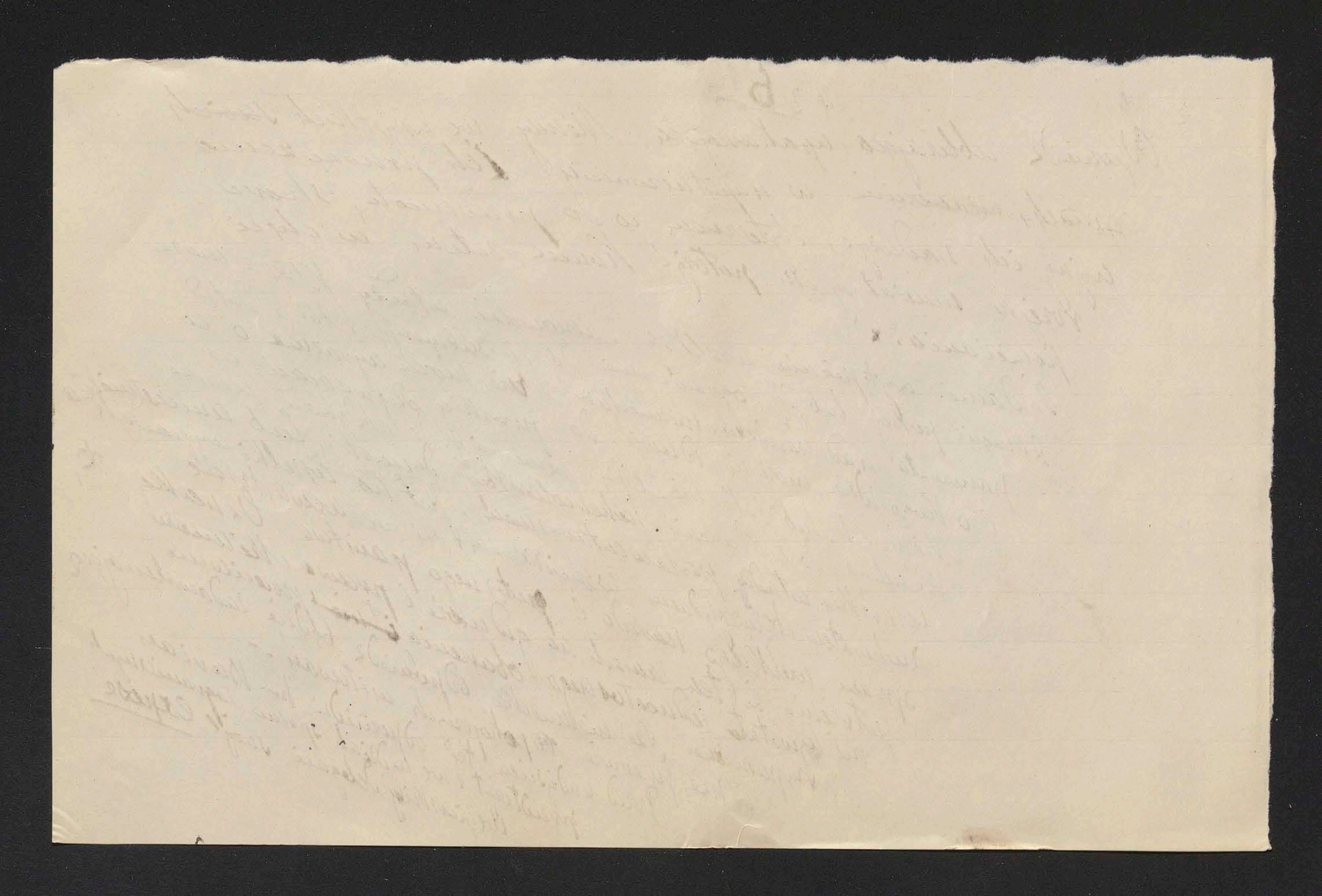
305

Odpowiedź ubliżająca, upokarzająca Niemcy, we wszystkich ~~swoich~~ uczuciach, niewczesna w napiętnowaniu ich prowadzenia wojny ich nadużyć, zbytecznem co do pozbawienia, skoro wrogom musiał by im położyć koniec, zatem w chęci poniżania. ×

Żądanie wytępienia wszelkiej samowolnej władzy, która może zakłócić pokój lub jej ograniczenie do jej niemocy, która dotąd panowała nad narodem niemieckim; nie mówi wyraźnie o co i o kogo idzie, może się odnosić do pruskiej supremacji w Niemczech, lub jak niektórzy mniemają, do abdykacji cesarza Wilhelma, do wykluczenia Hohenzollernskiej dynastii lub ubezwładnienia cesarskiej władzy parlamentaryzmem. Jest [z odpowiedzi?] ~~na~~ wszelki wypadek zuchwałem, bezwzględnem wmieszaniem się we wewnętrzne sprawy wielkiego narodu i potężnego państwa. Oznaką jest, [illegible], że ten zamach na godność i prawa Niemców nie wywołała jednogłośnego oburzenia ~~i nie~~ powszechnie przypuszczenie, że niemiecka odpowiedź będzie zadowalająca i nie pierwsze ~~z~~ pokojowych usiłowań. —

Przed nadejściem tej odpowiedzi hr. Burian przedłożył we wydziale spraw zagranicznych węgierskiej delegacji swoje exposé

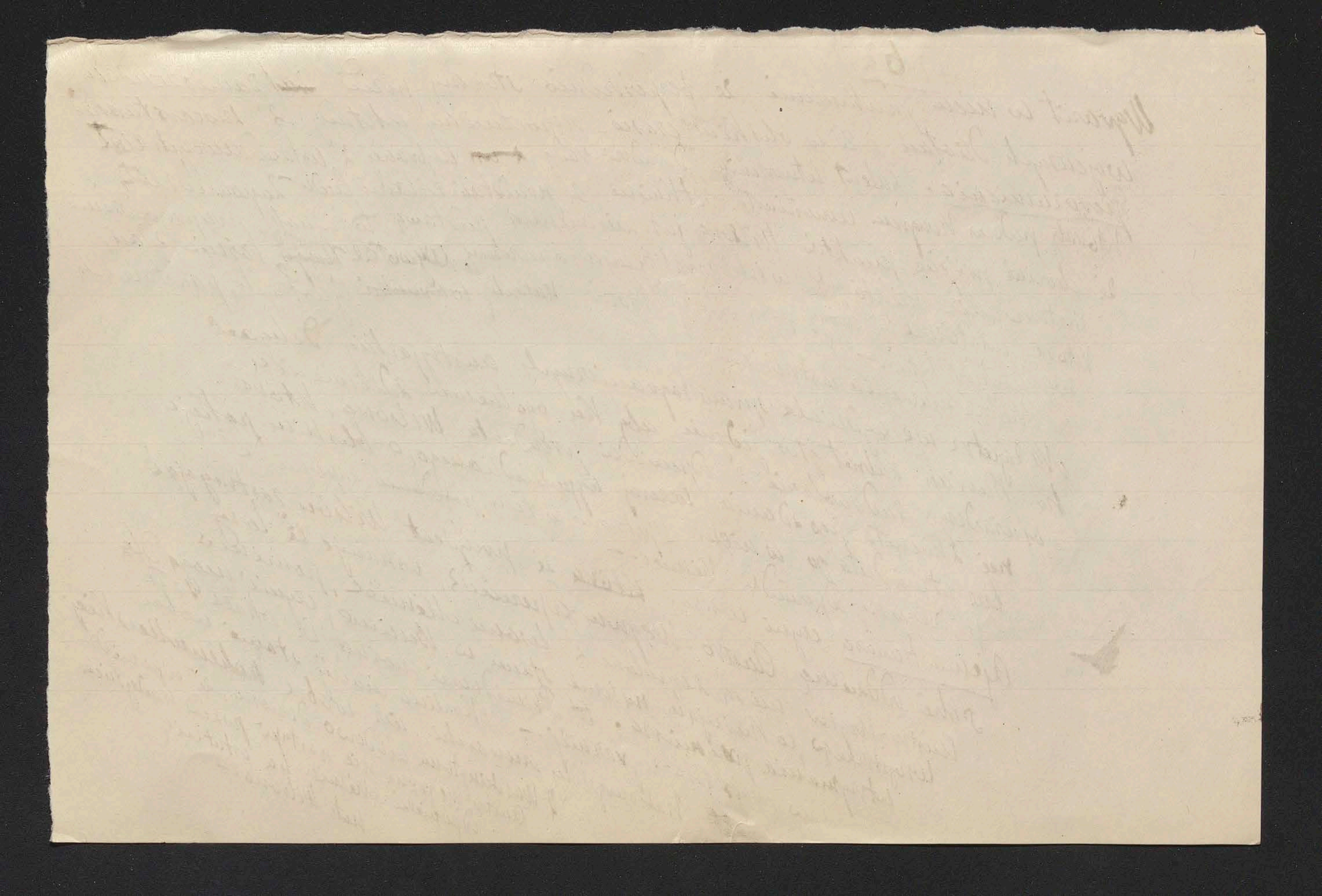
42 ~~612~~ 307

Wyraził w niem przekonanie, że bezpośrednio stoimy przed ~~zat~~ zawieszeniem wojennych działań i że w bliskim czasie, rozpoczniemy układy z mocarstwami porozumienia. Zaleca utworzenia doradczej rady ~~z coś~~ wybranej z ustawodawczych ciał ~~i~~ której podczas Kongresu umożliwiłaby zetknięcie z przedstawicielami ludu. Zapowiedział, że choć przyjęcie punktów Wilsona jest niezmienną podstawą, to jednak przeprowadzenie i zastosowanie niektórych, w ich praktycznem znaczeniu, ~~wywołać mogą~~ wywołać może wiele sporów, których żywotnych państwowych ~~warunków~~ zatarczone być mogą przy silnej obronie naszych warunków bytu.—

Nie bez znaczenia zastrzeżenie.

Na zajściu we wydziale spraw zagranicznych austryjackiej delegacji hr. Burian, zabrał głos jedynie aby ku ogólnemu zdziwieniu oświadczyć zadowolenie z odpowiedzi prezydenta Wilsona, która nie zmieniła jego zdania wczorej wypowiedzianego, o bliskim pokoju ~~bez~~ utwierdziła go w niem. Upatruje w tem ~~pojednaw~~ zapowiedź pojednawczej odpowiedzi Niemiec.—

Agencja Havasa czyni uwagę ~~która~~ że prezydent Wilson zastrzegając sobie oddzielną Austro-Węgrom odpowiedź, wskazuje ~~że~~ że losy Austro-Węgier nie są zespolone z losami Niemiec, ponieważ wszystkiego co kierujący myślami stanu w Berlinie, czynić mogą dla utrzymania porządku ~~tt~~ Przewidywać można, iż okaże się to w przyszłości wyraźniej.— Koalicja ciaśniej stanie wobec habsburskiej monarchii, niż wobec ~~hohenzollerskiej~~ hohenzollerskiej z Washingtonu urzędowo donoszą że odpowiedź Austro-Węgrom nie nastąpi przed nadejściem odpowiedzi Niemiec na ostatnią notę Wilsona.—

4263

308

-1.

Manifest cesarza Karola: Do moich wiernych ludów Austryi

ukazał się 18.X.m. Zapowiada przekształcenie Austryi co państwo związkowe. Galicja pozostaje za nawiasem w oczekiwaniu rozwiązania sprawy polskiej. Triest z sąsiednim obszarem otrzyma wyodrębnione stanowisko. Nowe ukształtowanie nie dotknie integralności Węgier. Każde narodowe państwo zachowa swoją samodzielność. Ale także wspólne interesy będą pilnie strzeżone. Przeobrażenie odbędzie się ustawodawczą drogą i aż do chwili przeprowadzenia go pozostają obecne instytucje niezmienione dla ochrony ogólnych interesów. Rządowi polecono jest przygotować wszelkie prace dla nowej budowy Austryi bezzwłocznie. Wzywa cesarz ludy do udziału we wielkiem dziele przez Narodowe Rady, powstałe z posłów do Rady Państwa każdego narodu a które mają przedstawiać interesy narodów między sobą, jak też stosunek z rządem cesarza. Ojczyzna ma się wzmocnić jako „związek wolnych narodów”.

Manifest nie sprawił wrażenia, nie obudził wiary w pomysły. Zwracano, że wydanym dekretem dla zapewnienia Kongresu na mocy X punktu Wilsona „Ludom Austro-Węgier, których miejsce wśród narodów pragniemy widzieć chronionem i zabezpieczonem, ma być udzielona pierwsza sposobność do autonomicznego rozwoju”

42 ~~64~~ 309

Manifest zwiastuje mowę, że cesarz postanowił przeprowadzić dzieło to w duchu tych zasad, które sprzymierzeni monarchowie przyjęli sobie wszyscy w pokojowym wniosku " zatem zasad programu Wilsona —

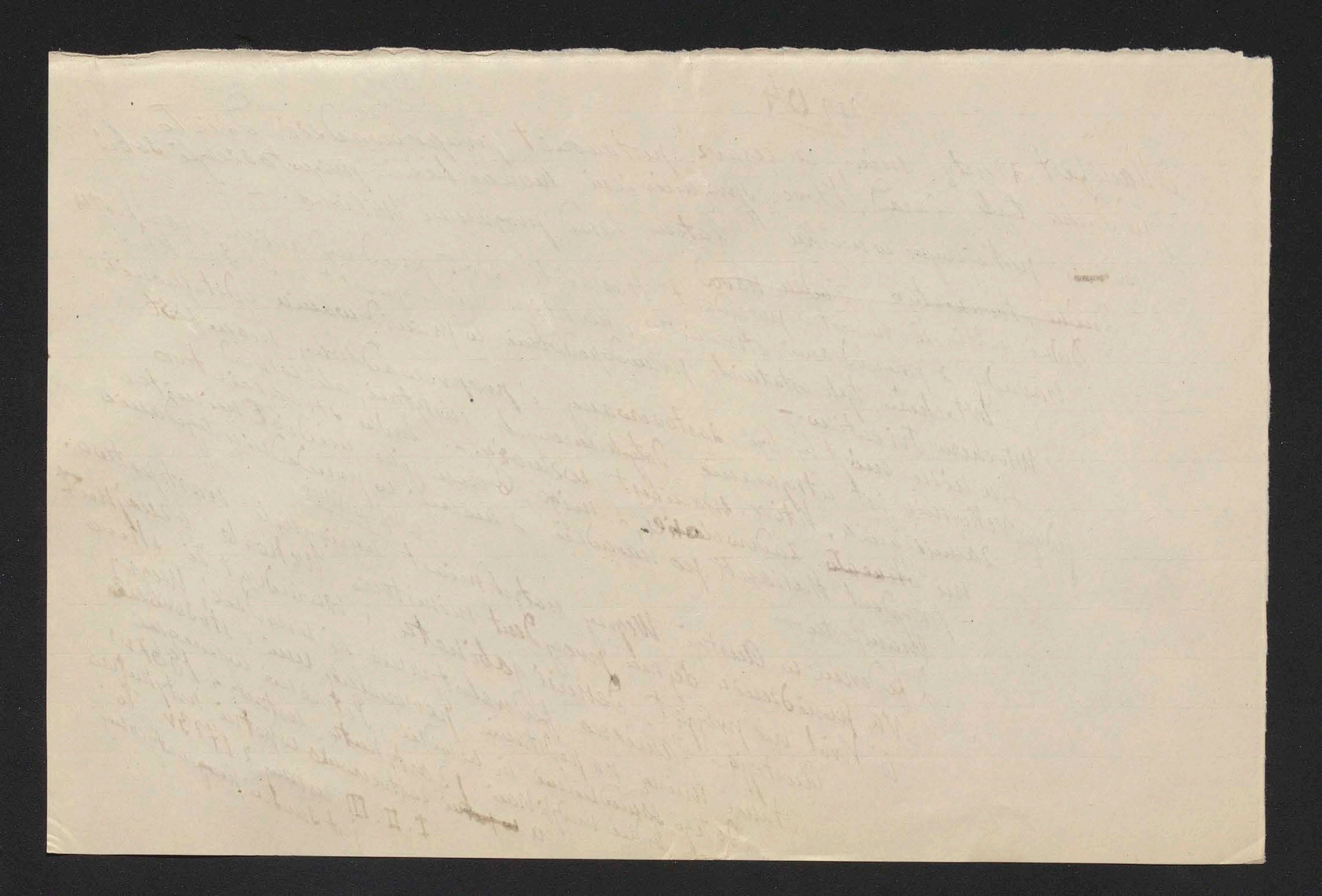
~~Żadne stronnictwo, żaden naród~~

Dziwi należy, że minister prezydent Hussarek odbył przed wydaniem manifestu narady z przywódcami stronnictw, na które nie zaprosił ani Polaków, ani Włochów, tych ostatnich prawdopodobnie w przewidywaniu odstąpienia Włochom Trientino —

Żaden mógł by być zastosowany i przeprowadzony manifest jedyną rękojmią jest utrzymanie dotychczasowych instytucji, ale owo stronnictwo zamieszania, które manifest wzmoży. — Żadne stronnictwo i minister ~~miedział~~ nie ~~okazało~~ jest zadowolone z niego, o czem już wiedział w przededniu wydania prezydent ~~Hussarek~~ po naradzie z niemi. w przededniu wydania ~~manifestu~~

Z federacji w Austrji-Węgrzy natychmiast a nawet spieszniej wyciągnęli następstwa.

Na posiedzeniu sejmu prezydent ministrów Wekerle oświadczył że skoro Król nie przyjął dotąd gabinetu i ~~zastosowanie~~ Węgry i Austrja zamierza federalistycznie tu urządzić Węgry i ~~stosowanie~~ stanąć muszą na podstawie personalnej unii i Potrzebne wynikające do tego samodzielnie tu urządzić, ~~o~~ artykułu ustawy z 1867 r i będzie modyfikacji a ~~w pełni~~ zastosowano w pełni artykułów I. II. III ustawy z 1723 r to jest sankcji pragmatycznej

~~42~~ 65 310

Hr. Tisza przyznał, że dualizmu nie ~~da~~ można już utrzymać. Wobec przekształcenia w Austryi mowa już być tylko może o samodzielności ~~mo~~ ma węgierskiego państwa na podstawie unii personalnej. Osobna ~~mo~~ ma być armia, osobne także zewnętrzne przedstawicielstwo. Przy układach pokojowych pełnomocnictwami Węgry mieć mają ~~być~~ nie przedstawiciela opatrzonego pełnomocnictwami, a to tem, że zmiana

Hr. Tisza przyznał dalej, " że przegraliśmy tę wojnę, a to tem, że zmiana stosunku sił nie pozwala spodziewać się węgierskiej ... niemieckiego przymierza ... najwytrwalszy dłużnik niemieckiego ... stanie się ... z sobą ... ~~wprost~~ ...

Hr. Tisza ~~najgorętszy do~~ najwytrwalszy związek narodów ... ~~wiele~~ wiarołomstwem. ... ~~tenże~~ ...

powiedział, " Zgoda na związek narodów, ... ~~do~~ ~~wiele~~ ... ~~stanęliśmy na~~ ... zgodziliśmy się na ... nowym porządku rzeczy, wiele przymierza z Niemcami, nie jest ... przyjaciół ... niemieckiego z niemieckim sprzymierzeńcem, ... w tym ... doprowadzi nas do przyjaciel ... i przekonany jestem, że ... ~~zasady~~ ~~wspólnych~~ wspólnych punktów doprowadzi ... z Niemcami stosunku. "

Ale zasadę związku narodów

42~~66~~ 311

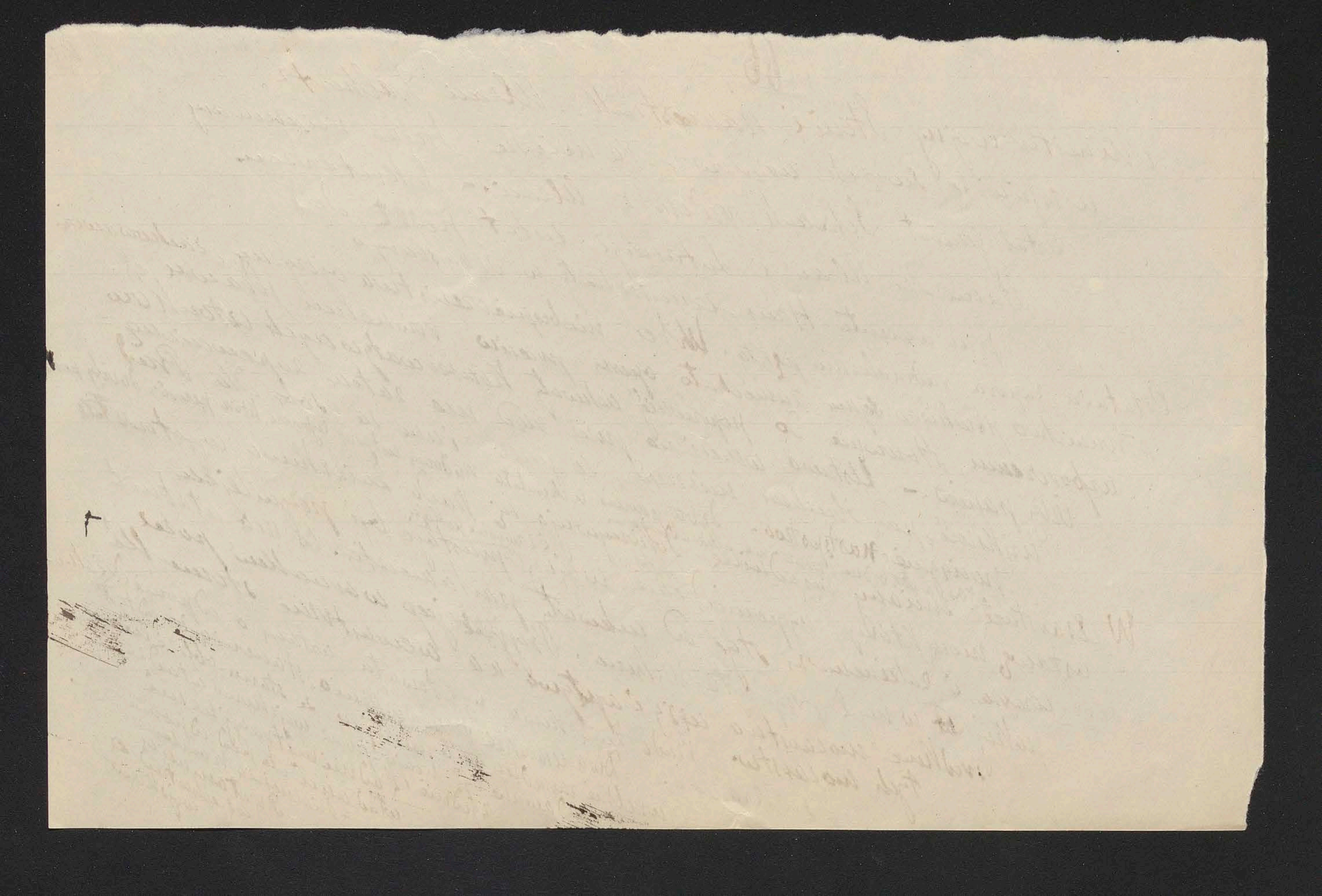
Minister wojny Stein i namiestnik Alzacji Dalhoetz ustąpili ze swoich urzędów. Na miejsce Steina mianowany został jenerał Scheuch rodem z Alzacji. Sekretarzem stanu dla Alzacji i Lotaryngii został poseł do parlamentu Hans, zamieszkały w Strasburgu.

Ostatnia zapora radykalizmu pękła. Wobec niebezpieczeństwa ojczyzny, zachowawcze stronnictwo pruskiego sejmu zaniechało oporu przeciw równemu prawu wyborczemu, stosownie do poprzedniej uchwały Konserwatywnych ustawa ma zatem zapewnić sobie dla Izby panów. — Ustawa właściwa przez rząd ma zatem iunie za [illegible] ustawy wyborczej, która pierwsza doczeka przegotowania wyników, pod obuchem mieszczącej, co jeszcze Izba panów uchwaliła rządowa [illegible] Zasiazkowa uzgodniła pociągnie następstwa. Izba panów uchwaliła dotrzymywania tej Rady i zawieszenie pokoju przestaje być pożytecznym

W Cesarstwie ~~i~~ [illegible] zmiany zasadnicze przez [illegible] uchwaloną wypowiedzenie wojny, przestaje być parlamentu; co ma ostatnie ustawy mocą który wypowiedzenie wojny i zawarcia pokoju [illegible] w myśl uchwały parlamentu. Przyjęcie jego warunków przez stronnictwo i zależnem się staje od uchwały przewodnika Wilsona. Przyjęcie wszelkie mocarstwa wojny i optymizm na wewnętrzne ustawy o odpowiedzialności tych mocarstw.

Rada Związkowa uzgodniła = sankcjonowania —

Dwa cesarskie rozporządzenia, stanowiące, że stan oblężenia wszelkie zarządzenia wynikające z obrony przez wojskowe władze wydawane być mają zgodnie z administracyjnymi władzami i to pod odpowiedzialnością Kanclerza = działalność Rzeszy, przeto sam ale za wszechwładze wojskowe

42 ~~617~~ 312

Następcą [tymczasowym] w. wezyra Talaata został Tewfik basza. ~~Mi...~~ starać się za wszelką cenę o pokój i w razie danym, osobny ~~...~~ O czem miał zawiadomić Berlin i Wiedeń. Albowiem Turcja ze ~~...~~ wszech stron zagrożona, nie może dłużej stawić oporu. Dzienniki ogłosiły turecką notę żądającą rozejmu i układów pokojowych, wspólną i taką samą jak środkowych mocarstw. Nowy, ostateczny gabinet utworzony został z Izzet basza jako w. wezyrem i ministrem wojny w miejsce ~~st~~ Talaata i słynnego Enwer baszy. Tymczasowo sprawami zagranicznemi zarządza Nabi-bey były ambasador w Rzymie.

Z powodu wyboru ks. Heskiego na króla Finlandii Francja cofnęła uznanie niepodległości Finlandii i zerwała z nią stosunki dyplomatyczne.

~~4267~~ ~~4268~~ 313

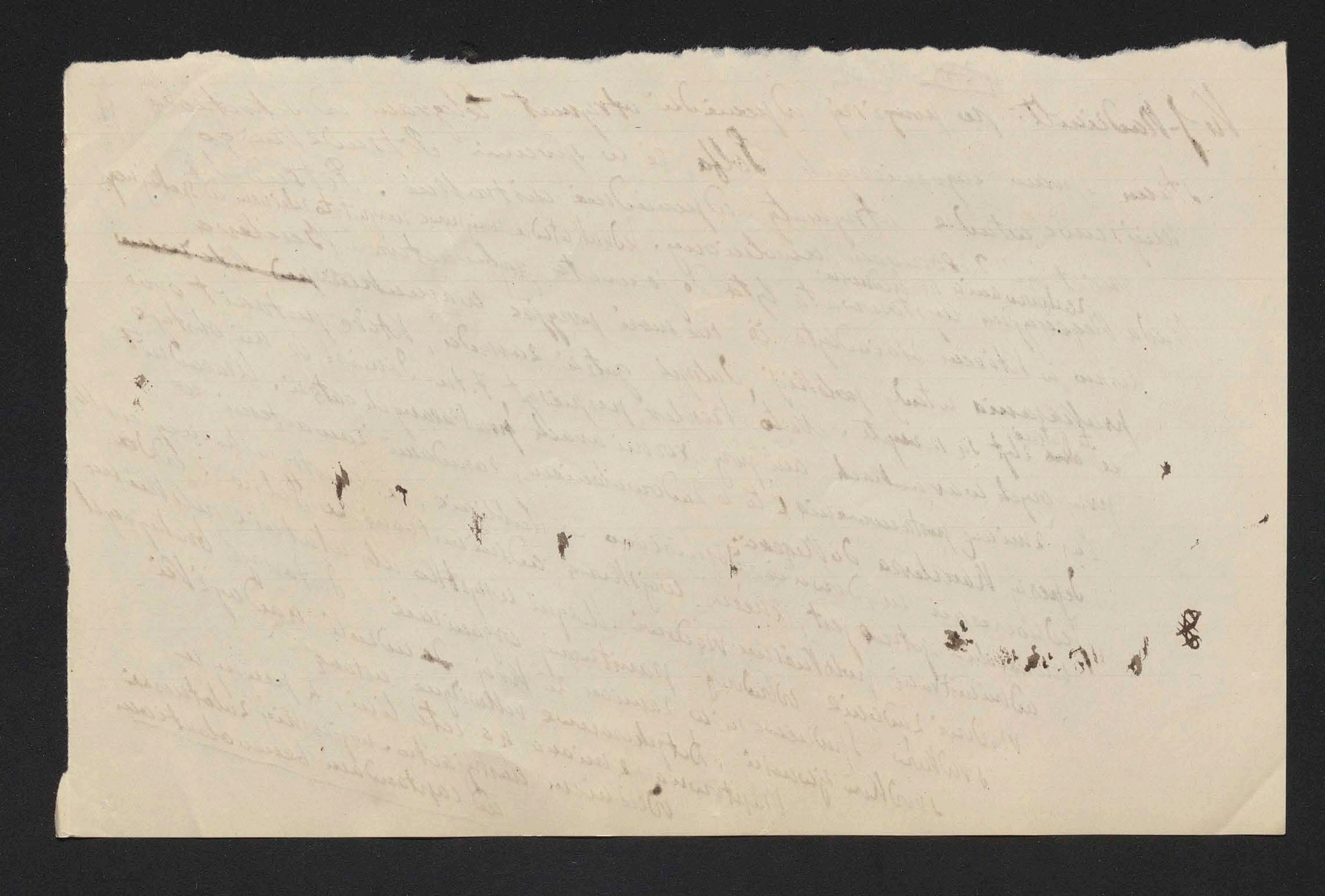
Prezydent ministrów Kucharzewski zanosi wniosek prośbę o dymisję, zawiadomił niemieckiego kanclerza i m. [illegible] o objęciu prezydentury i przedłożył im manifest Regencji. — Tymczasowym prezydentem ministrów został członek gabinetu [illegible] minister handlu i przemysłu. Rada ministrów zaprzeczyła aby polski rząd domagał się otrzymania [illegible] wszelkiej okazji. [illegible] by [illegible] wszelkiej siły [illegible] zaprzeczył [illegible] dla zaciągnienia [illegible] brak [illegible] [illegible] w dalszym ciągu polityki manifestu Regencji, zapytana z Berlina czy [illegible] odpowiedziała, tak, prosiłby ostatnie dni dobre uwolnienia Piłsudskiego „odpowiedziała” [illegible] naciskiem socjalistów i możliwie bezwzględnie”. Osobiście pertraktuje pod naciskiem [illegible] Piłsudski zapobiegł jeszcze dalej [illegible] a może w nadziei że Piłsudski [illegible] najrychlej skłonniejsze stronnictwa [illegible] życiowi i [illegible] przygotowanemu przez najradykalniejszych przybyli i [illegible] , który [illegible] a nawet [illegible] do Warszawy i skwapliwie gotują się do wystąpienia [illegible] przez polskich i rosyjskich bolszewików, za [illegible] Piłsudskiego pozytywnie [illegible] radykalnego i nie ubogie [illegible]—

~~4298~~ 4269

314

Ks. Radziwiłł po powziętej odpowiedzi otrzymał telegram od sekretarza stanu spraw zagranicznych Solfa, że w sprawie Piłsudskiego miejscowe władze otrzymały odpowiednie instrukcje. Piłsudski miał być niebawem uwolniony. Jednak władze miejscowe uczyniły to zależnem od spełnienia warunków ~~[illegible]~~. Rada Regencyjna [illegible] wystosowała była do jenerała gubernatora Beselera pismo, w którem oświadczyła, że nie może przyjąć [illegible] przekazania władzy polskiej dalszych gałęzi zarządu, [illegible] owe że ~~one~~ te gałęzie zbyt są rozwinięte. Na to Kessler pospieszył z tem donieść, że nie obstaje przy tych warunkach ani przy rozmowach przekazanych gałęzi. [illegible] zaś zmianę postanowienia i to z zadowoleniem, zasadami zawartemi w depeszy Kanclerza do Regencji.

Jednocześnie urzędownie doniesiono z Lublina, że austryjacko-węgierska monarchia gotową jest, z części wojskową administrację w Polsce i oddać administracji polskiej rządowi. Uczyni wszystko aby ułatwić polskiemu rządowi zadanie odbudowy państwowej organizacji i dostarczyć brakujących środków. Spodziewam się w zamian że kraj ~~za~~ udzieli nadal życzliwie środków żywności. Dotychczasowe [illegible] ustanie raptowna zmiana na całej linii, z pewnym odcieniem austryjacko-węgierskiej zalotności ad captandam benevolentiam

~~4259~~ 4270

315

Do Warszawy ~~przybyli~~ zamierzali przybyć członkowie Koła Polskiego w Berlinie, prezes Seyda ~~[illegible]~~ i Trąmpczyński. Jednocześnie polskie biuro prasowe w Berlinie ogłosiło wezwanie pruskich Polaków, które powtarzają niemieckie dzienniki. Powołuje się na program Wilsona oraz przyjęcie go przez niemiecki rząd. Stąd wyrosła dla Polski [illegible] oraz [illegible] i musi nastąpić restytucja krzywdy wyrządzonej rozbiorowi państwa i połączenie wszystkich ziem Polski, jako niepodległego państwa [illegible] przez z wolnym morskim wybrzeżem. Uznał to rząd niemiecki przez przyjęcie programu Wilsona. Tą myślą ożywionym jest cały polski naród a my mieszkańcy części Polski najdłużej do Prus [illegible] stanowczo tym naszemi podpisami iż się z nią zespalamy. Pod sztandarem wolnych Polska połączona i niezależna wstąpi do związku [illegible]

Władze niemieckie odmówiły p.p. Seydzie i Trąmpczyńskiemu paszportów

Do Warszawy narad [illegible] Rada Regencyjna wezwała Koło Polskie we Wiedniu oraz polityków socjalistów i narodowych demokratów, aby wysłali ~~[illegible]~~ pełnomocników do Warszawy dla ważnych narad Do ~~narady~~ naradzenia się w obecności ministrów Gałeckiego i Madejskiego oraz członka [illegible] by [illegible]

~~42 60~~ ~~4271~~ 316

Kilińskiego, i przejściem Koła Polskiego postanowiono udać się do Warszawy w pełnym komplecie i tamże odjechało.

Rządy środkowych mocarstw na wszystko pozwalają ~~[illegible]~~ (laisser faire laisser aller) do czasu i pobłażają ~~[illegible]~~ stosownie i dyktatorom, co prost[?] uzmienionych[?] przeciw całości ich państw. Są w niewoli 14 punktów Wilsona, który przyjęty, włącznie z XIII dotyczącym Polski. Miękki i niemoc manifestu, wystąpieniem przeciw ostabiać widoków niezbędnego pokoju, wystąpieniem przeciw ~~[illegible]~~ wydania go, ~~było~~ było ~~[illegible]~~ wydania ~~[illegible]~~ trafnie obrane. Co jeszcze ~~[illegible]~~ nie zapewnia skutku i powodzenia w przyszłości a teraz ~~[illegible]~~ jest ustępstwem niebezpiecznem wobec ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ groźny przewrotnych dążności. —

Nie mam pełnej ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ [illegible] w polityczną część manifestu Regencji, ~~a [illegible]~~ demokratyczno-socjalistycznego, wstrętna mi jest, zapowiadająca się przewaga radykalizmu, skąd pielęgnowanie ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ się do odrobienia wyrzekam, ~~[illegible]~~ ustroju ~~[illegible]~~ bo wiem jaką ~~[illegible] polityczną zawiodę [illegible] [illegible]~~ narodowi. — ~~Te idzie się [illegible] mej polityczny[?] co uważam za[?] [illegible] za tego i byw wstępstwo, przeciw temu, że tu nie[?] [illegible] z tego nie [illegible] by to na nie, [illegible] [illegible] bardzo[?] głos, [illegible] narodu, XXI nie [illegible] bytu to [illegible]~~

~~4261~~ ~~4272~~ 317

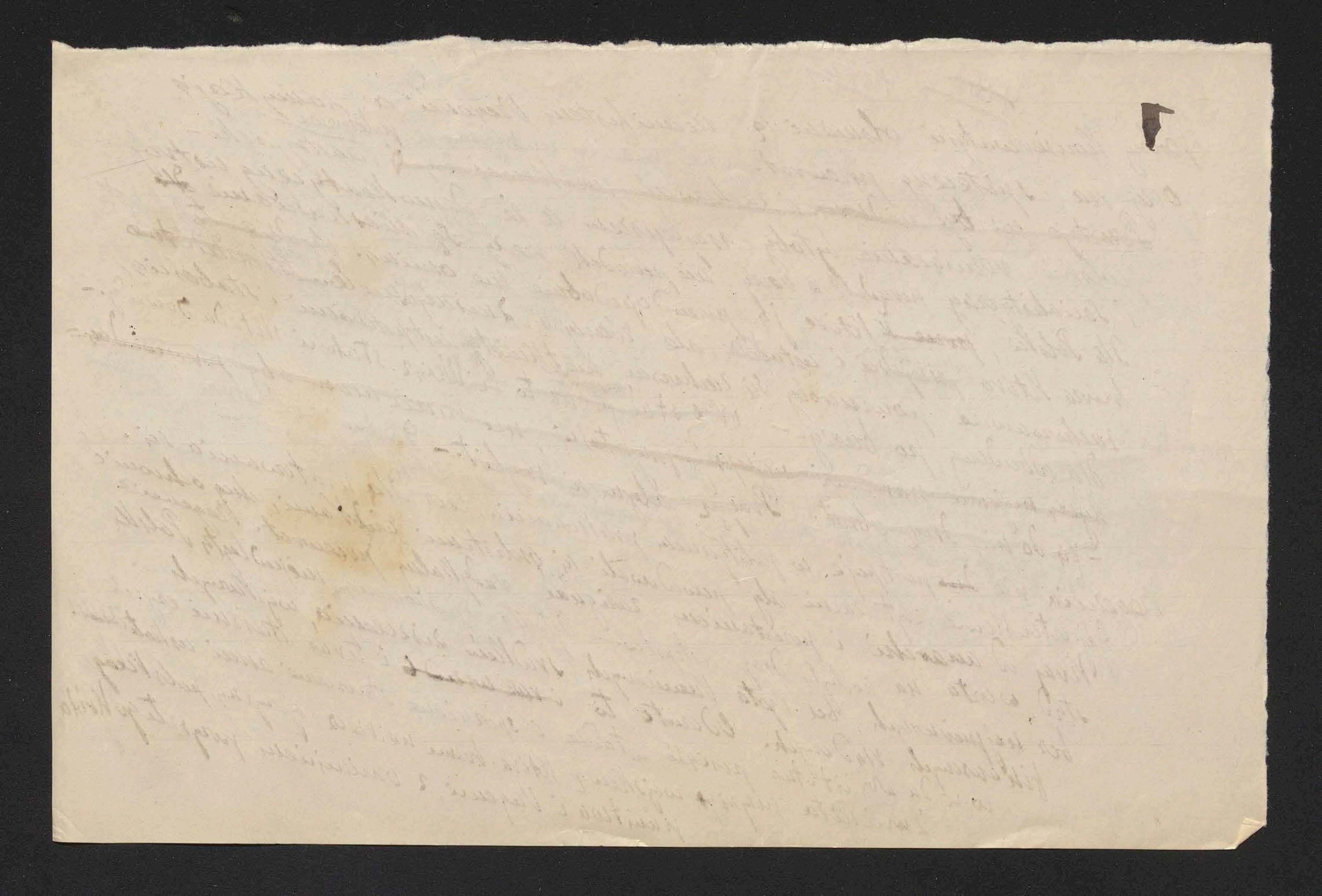
Posły konserwatyści ośmielili się manifestem Regencji a zamykają oczy na społeczny przewrót. Nie zmieniam zapatrywania że politycznie ~~[illegible]~~ (austryjacko-polskie rozwiązanie byłoby najlepszem a że demokratyczny ustrój i socjalistyczny porządek a raczej nie porządek rzeczy stać się mogą mieszczaństwu ~~[illegible]~~ nie ominą. ~~[illegible]~~ Wytłaby to z polskiego ogniska ~~[illegible]~~

Dla Polski, ~~[illegible]~~ które ją prawdopodobnie zbawiłyby [illegible] niezależnie ~~[illegible]~~ burza która przeleciałaby i ostatecznie, ale ustępstwami i słabością, zachować ~~[illegible]~~ wszystko. Wciąż słabości składa dowody.-

Stronnictwo zachowawcze powinnoby się zachować ~~nie stać się~~ ~~na to~~ ~~[illegible]~~ dla odbudowy, po burzy.- ~~[illegible]~~ Podobno regent Ostrowski przeciwny ~~[illegible]~~ Kakowski.-

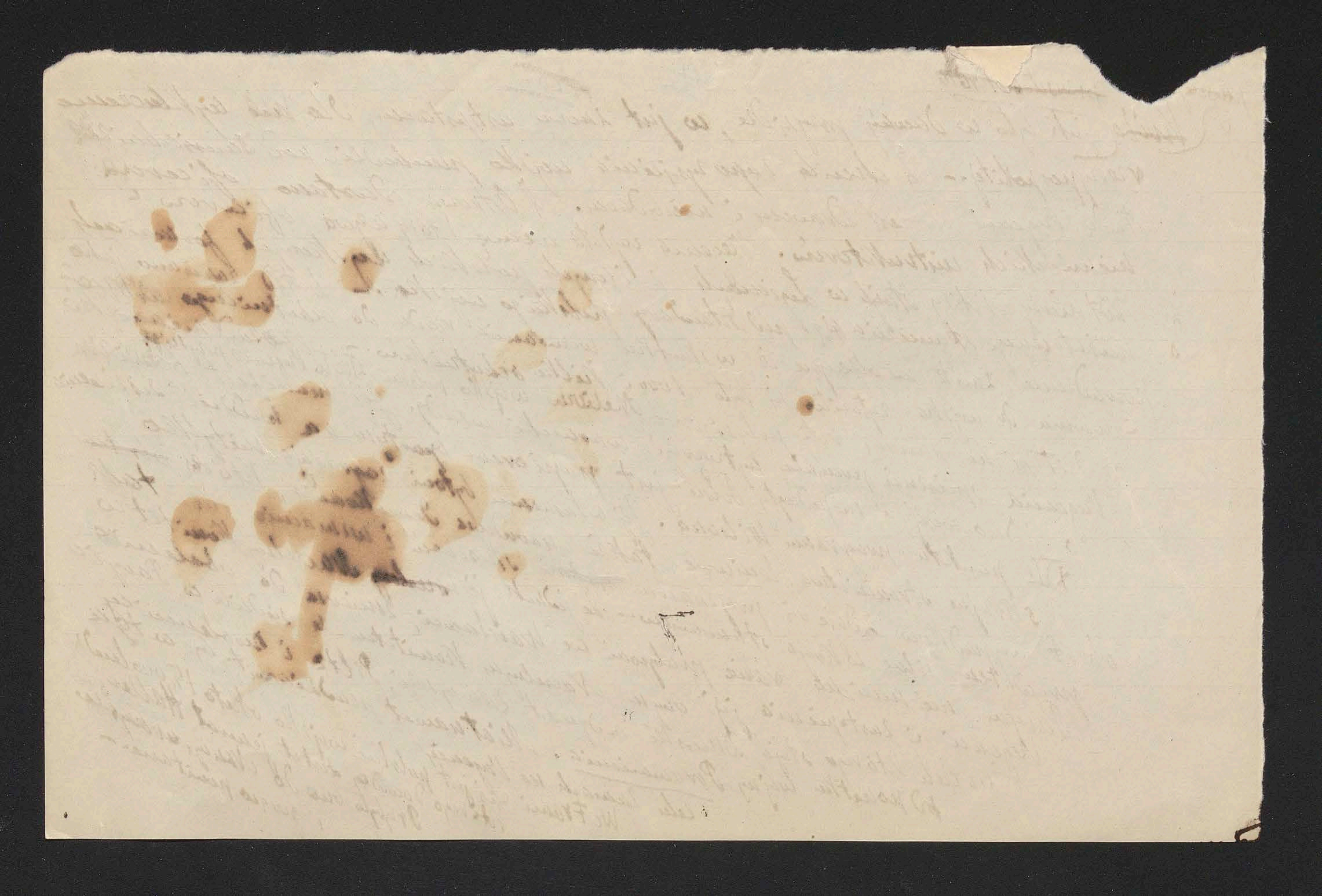
~~[illegible] narodowi~~ ~~[illegible]~~ wydaniem spowodować nawet [illegible] ~~Do niej droga obrót~~

byt wydania manifestu. Regencja nie ~~[illegible]~~ postępuje w politycznem przekonaniu, lecz dla uratowania się i osobistemi widokami, chcą ochronić jej członkowie zbyt zacni aby prowadzili się, zaciągnąć radykalny przewrót. Regencja Polska wraz od anarchii i powstaniem ustępstw.- Ogłosiła zjednoczenie, niepodległej Polski stąd weszła na podstawę drogi wszelkich środków zdziczenia, wszystkich bez najpierwszych, bez złota [illegible] ~~[illegible]~~ i teraz staszne czyni finansowych, władczych. Odrzuciła to i spornione stworzenie armii ~~[illegible]~~ w [illegible] aby istotną posiąść władzę wojskową, która będzie na rzecz ojczyzny, polskiego zmieniła przysięgę ~~[illegible]~~ panistwa i Regencji, z ominięciem przyszłego Króla,

przyszłej ~~pierwszego króla~~

~~Kraju~~ Armia jak było w dawnej przeszłości, co jest znowu ustępstwem, dla niej wyłącznie [illegible]
Rzeczypospolitej. — Z chwilą zaprzysiężenia wojsko przechodzi pod zwierzchnictwo
władzy Regencji, co jest zdrowem i niezbędnem. Z Ostrowa odesłano oficerów i
niemieckich instruktorów. Regencja wydała odezwę, która wzywa oficerów formacyach
Do ~~[illegible]~~ tych, którzy stali w Legionach i innych polskich wojskowych polskiego wojska. — Dotąd zapisano jako
niezłożonego stanowiska ~~się~~ pod sztandary polskiego wojska wezwania rządu do ochotniczego wstępo-
powodzenie, zaś nie obiecujące, że w skutku wezwania rządu do ochotników. Rząd niemiecki
-wania do wojska zgłosiło się było 1000 i wielka ochotników. Zatem Regencja przyjęła ~~[illegible]~~
zgadzając się na zniesienie roty przysięgi. — Niewątpliwie wojsko polskie. Jej manifest dotyczący
Regencja spieszne przyjęcie wytworzyć warunki władzy. Jej nadzieje
o zjednoczonej i niepodległej Polsce jest papierowem opartym na nadziei nietylko
XIII punktu programu Wilsona. Jej istnienie bytowi zagraża, której ~~obrotem~~ tak
stronnictwa. lewicowe, także narodowa demokracja, i wzmacnia jej Komitet w
z kraju obrót wypadków zdaje się przyznawać ~~[illegible]~~ stanowisko — że jednak jej ~~[illegible]~~ Naczelny Komitet do obalenia
przedtem silne w kraju stronnictwo Paryżu
Paryżu, nie może nie zacząć przebywać we Warszawie, zmierza do siedziby w
Regencji i zastąpienia jej owym Naczelnym Komitetem ze [illegible] i zwolennicy
na czele którego stoją Dmowski. Ordynat Zamoyski, Piltz i [illegible] [illegible] tych w tym
od początku wojny Porozumienia. Miał nawet przedstawiciela w
celu zamach na Regencję
We Francji zaś jest polskie wojsko około 15000 ludzi
którego dowódcą został jenerał Haller ~~uwolnionego~~ uwięziony
Przybyło ono do Nancy
i gorąco powitane. —

~~4267~~ 4274

Odezwa rządu ~~środkowych~~ mocarstw okazały [więc] skłonność oddania
administracji polskiemu rządowi, który zajął się odpowiednimi
do objęcia jej przygotowaniami. Biuro Wolffa zapowiedziało aby
miało to pociągnąć za sobą zniesienie wojskowej okupacji —
Jenerał-gubernator warszawski usunął zakaz podróżowania
w obrębie jenerał-gubernatorstwa.—
W niewoli programu Wilsona środkowe mocarstwa albo nie odliczają się na
jego XIII punkt obejmujący oderwanie od nich polskich prowincji, albo ~~to~~ nawet
przyjmują ~~go~~ takowy. Na notyfikację manifestu Regencji, Kanclerz Ks. Badeński
odpowiedział uznającą ją. Porozumie się z austriacko-węgierskim rządem
W Niemczech liczą się ~~ze~~ [żądaniem] odstąpieniem W. Ks. Poznańskiego a nawet Gdańska, ale
zarazem powstaje wielki przeciw temu opór. Magistrat Gdańska wysłał do
Kanclerza, do sekretarza stanu, do Wydziału głównego parlamentu protest w którym
stwierdza, że Gdańsk jest rdzennie niemieckim. Wszystkie niemieckie stronnictwa
i stowarzyszenia prowincji poznańskiej wysłały do rządu i parlamentu adresy i telegramy
[w których] odpierają oddzielenie polskich niegdyś części kraju od Prus i twierdzą
że nie jest ~~popartem~~ [objętem] warunkami Wilsona.—
Cesarz Karol w rozmowie z hr. [Jerzym] Tarnowskim godzi się zdawał na odstąpienie ~~to~~ to
= nie Polsce zachodniej Galicji, przyczem zauważył, że nie może się dla
dotyczyć wschodniej. Hr. Burian w komisji dla
spraw zagranicznych węgierskiej delegacji

319

~~4275~~ ~~4264~~ 320

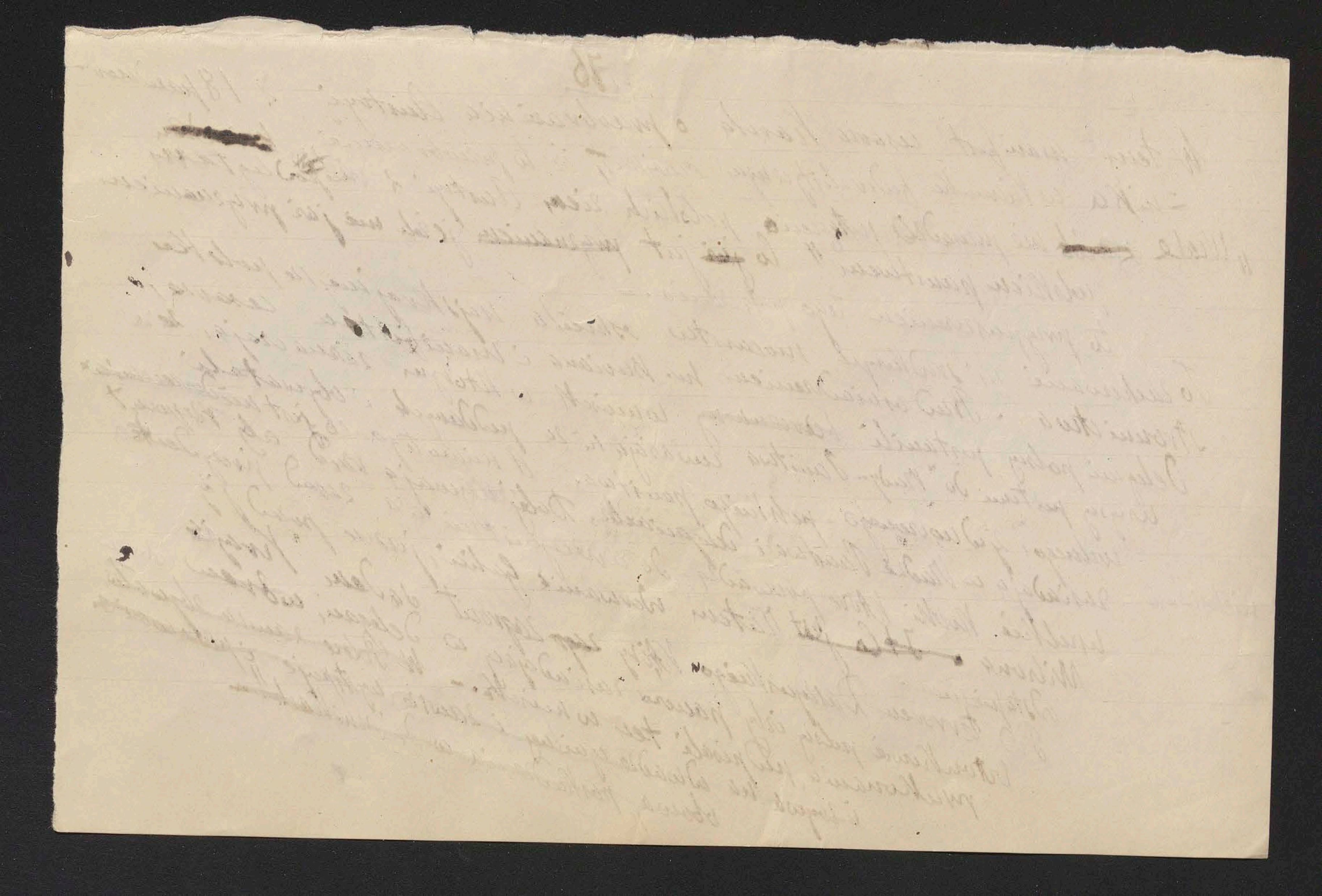
Oświadczenie przychylne ale ostrożne

Ostatni rozwój spraw w Polsce stoi pod zna-
kiem zmieniających się z zawrotną szybkością
wypadków politycznych świata. Prądy polityczna,
które powstały wkraju pod wpływem tych zajść
wpłynęły na dojrzenie u polskiej Rady regencyjnej
postanowienia, żeby wystąpić publicznie ze zna-
ną proklamacyą. **O ile ta proklamacya głosi za-
sadę wolnej decyzyi narodu polskiego oswoim przy-
szłym losie, pokrywa się z temi wytycznemi liniami
politycznemi, których przestrzegaliśmy względem
państwa polskiego od chwili jego powstania, wsta-
wiając się zatem, by to państwo samo o swym
losie rozstrzygało. Nasze usposobienie względem Polski
nie zmieniło się i pragniemy tak, jak dotąd, przy
uwzględnieniu praw i interesów austro-węgierskiej
monarchii i w porozumieniu z Niemcami użyć na-
szych najlepszych wysiłków ku temu, by pomódz
w budowie państwa polskiego i najlepszemi siłami
wspierać dążenia rządu polskiego zmierzające do
dobra Polski.**

„Uwzględnienie praw i interesów austryjacko-węgierskiej monarchii" już zastrzeżeniem „austryjacko-polskiego" zwrotu [illegible] i [illegible] aby ustąpić nie [illegible] Galicji bez rozwiązania, odpowiadało prawom i interesom monarchii. Hr. Burian przypisuje manifest Regencji „prądom politycznym" które powstały w kraju

W tem manifest cesarza Karola o przeobrażeniu Austryi z 18 paździer-
-nika w kierunku federalistycznym oznajmił, iż to przeobrażenie ~~[illegible]~~
„Wcale ~~[illegible]~~ nie prowadzi do połączenia polskich ziem Austryi z ~~nie~~ podległem
polskiem państwem" co ~~nie~~ jest ~~przyznaniem~~ jeżeli nie jest przyznaniem
to przypuszczeniem tego połączenia. —

To zachowanie się wszystkich mocarstw ośmieliło najskrajniejsze polskie
stronnictwa. Przed oświadczeniem hr. Buriana i manifestem cesarza, zaznaczającym, ~~że~~ że
Delegaci polscy postanowili ~~bezwarunkowo~~ w miejscu w Austryi [illegible] i obywatele ~~[illegible]~~
wszyscy posłowie do Rady Państwa uważają się za poddanych ... A mimo tego co jest ~~nie~~ aby wszyscy przewodniczą ~~[illegible]~~
wolnego, zjednoczonego polskiego państwa. Dalej wszyscy [illegible] zasad prezydenta
zasiadają w Radzie Państwa i Delegacyach. Dalej ~~[illegible]~~ do oddzielnienia ... jeszcze przed
nielogicznem — wszelkie kroki które prowadzą do oderwania Galicyi i jeszcze przed Kraju
Wilsona ~~Jeśli jest~~ zatem ... zagroził sądem ~~[illegible]~~ wbrew
odstępstwem. Pod terrorem Daszyńskiego który ~~[illegible]~~ zagroził ... w Delegacji, ~~[illegible]~~
Ostrowski polscy aby ... zasiadający w Delegacji ... ~~W Polsce zamiast obywatele~~
przekonania, podpisali ten wniosek. — ~~i [illegible] na odwadze cywilnej i zawsze występuje i [illegible] w dzienniku~~
~~i Ugoda na odwadze cywilnej i zawsze występuje obowa, posłuszeństwa w dziennikach"~~

4277

322

A tymczasem w Warszawie nie zdołano dotąd stworzyć nowego gabinetu. Zadanie zawiłe i mozolne, to powierzyła Regencja ks. Januszowi Radziwiłłowi. ~~[illegible]~~ nie doprowadziły do skutku rokowania ze siedemnastu stronnictwami, co daje obraz ~~opłakanych~~ stosunków. Regencja usiłuje zapobiedz zamachowi i ks. Radziwiłł występuje ~~bez~~ [illegible] z głów przenieść się może na ulicę. Ks. Radziwiłł występuje nie jako kandydat na pierwszego ministra, lecz jako mąż zaufania ~~[illegible]~~ Regencji. — ~~Zjednoczona, niepodległa Polska nie [illegible] podstawy i opanie co społeczeństwo [illegible]. Sekretarz stanu Solf powiedział ks. Radziwiłłowi: Polska mogłaby być [illegible] gdyby [illegible] wyrządzili Niemcom [illegible] państwem [illegible]~~

Sekretarz stanu Solf powiedział ks. Radziwiłłowi: „Polska mogłaby stać się pierwszorzędnem klasycznem państwem. Ale tak jak Wszechniemcy wyrządzili Niemcom szkodę, ~~mogliby~~ mogą Wszechpolacy ~~zgubę~~ zgotować ~~Polsce~~ Polsce". 19 Października

---

CCVIII

26 Października 1918

323

ORIGINAL PRINCESS PAPER

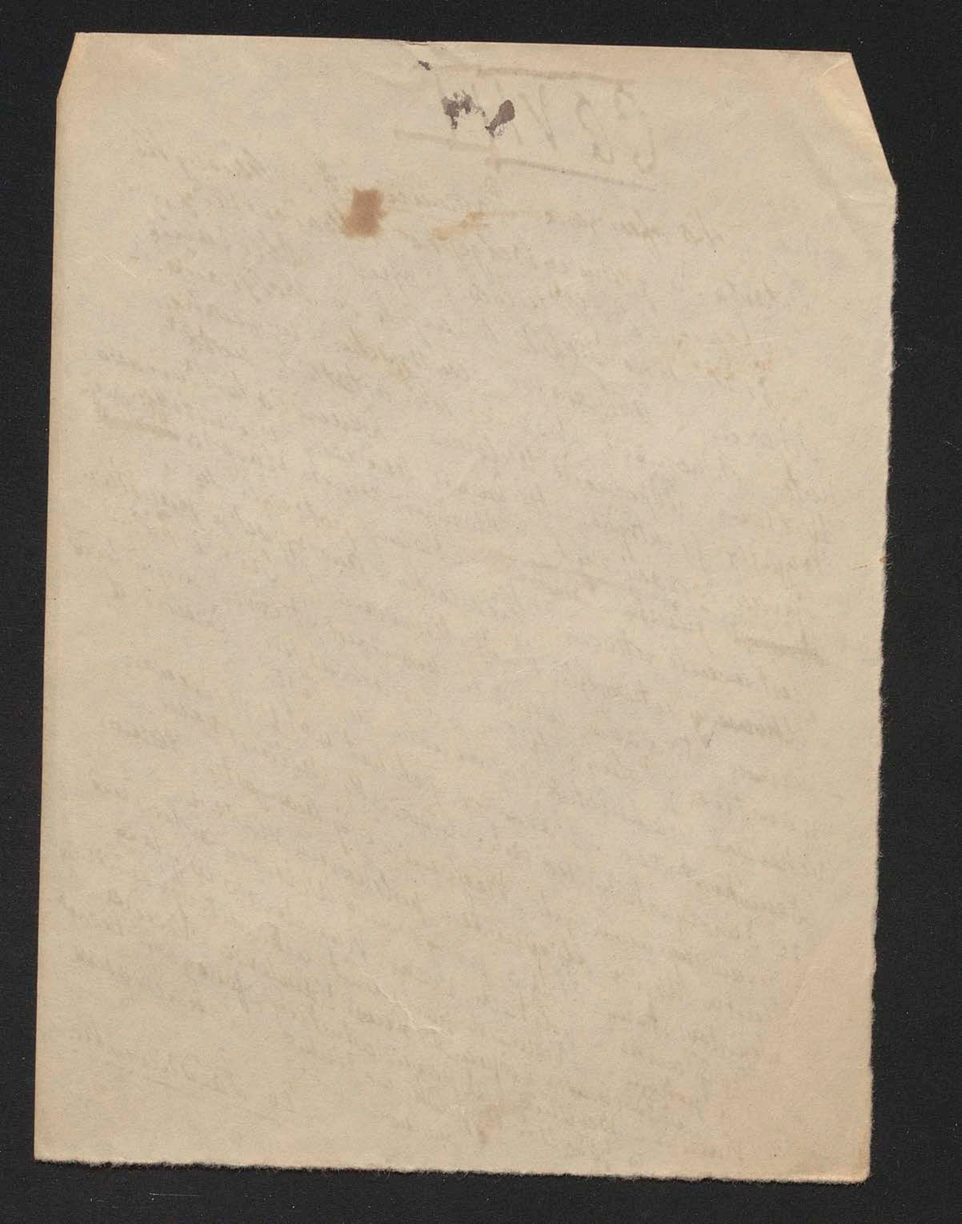
4278-4289

CCVIII

Zwycięska ofensywa Porozumienia i Ameryki.
Dotarła do granicy belgijsko-holenderskiej. —
Cofanie się Niemców i opór. Zbliżanie
się francusko-serbskich wojsk do Belgradu. —
Odpowiedź Wilsona na austryjacko-węgierską
notę. — Odpowiedź Niemiec na ostatnią notę
Wilsona. Odpowiedź Wilsona. — Dymisja hr. Buriana.
Przyjęcie ją ustępuje(?). Hr. Juliusz Andrassy ministrem
spraw zagranicznych. Manifest cesarza Karola otworzył
puszkę Pandory. — Niemcy potrzebli się i
postanowili utworzyć niemiecko-austryjackie państwo
Czesi i Jugosłow=
=wianie [illegible] odrzucili manifest, tworzą niepodległe
państwa. Ukraińcy utworzyli Radę Narodową.
Dymisja Wekerlego. Polacy i Włosi za naniasem(?).
Trzechkrotne zapowiedzi(?) się hr. Tiszy. —
Gabinet we Warszawie demokratyczno-narodowy
ze Świeżyńskim na czele: Głąbiński ministrem
spraw zagranicznych. Regencja i jej manifest. Pomoc
Austro-Węgier ofiarowana politycznie(?) władzom.
Sekretarz stanu Solf o przyznaniu Wilsona odnośnie
do Gdańska i polskich ziem. Kanclerz o wojnie
i pokoju. — Niemiecki parlament uchwalił ograniczenie
władzy cesarza i odpowiedzialność kanclerza. Rada
Koronna w Berlinie. Narada(?) w ostatniej ofensywy. Cesarz
w Gödöllő. Wypadki we Fiume. Zamieszanie
ogólne. —

26. Października

~~4267~~ ~~4278~~ C.C.VIII 325

Wypadki szybko, obficie toczyły się i biegły, na których podstawach sprzecznych z doświadczeniem i tem co od starożytności nazywało się polityką, sprzecznych ~~z~~ w ogóle z praktyczną sprawą publiczną.

Nie podobna też w nich rozpoznać się, bo są bezkształtną całością chaotyczną z której jak z pierwotnego chaosu świata powstaną kształty. Krótki zatem tylko szkic jest możliwym.

Na polach walki zawsze to samo. Silna ofensywa sprzymierzeńców, na wszystkich zachodnich frontach, pomyślna i która dotarła już do granicy belgijsko-holenderskiej; cofanie się Niemców i stawianie oporu na nowych stanowiskach, próbom przełamania frontu.

W Bałkanach opuszczenie przez Austro-Węgry Albanii i Czarnogóry. Walki wojsk środkowych mocarstw z Francuzami i Serbami. Cofanie się tych wojsk a zbliżanie francusko-serb=
=skich do Belgradu.

4279 326

Nadeszła, z nadzieją i obawą oczekiwana odpowiedź Wilsona na austryjacko-węgierską notę. Wbrew przypuszczeniom nawet z francuskiej strony, jest lekce-ważącą, upokarzającą, we wysokim stopniu szkodliwą. ~~Wilson~~ Wcale nie odpowiada na życzenia austryjacko-węgierskiego rządu i ~~[illegible]~~ ~~z nim~~ ~~[illegible]~~ do jemu ale w pierwszym rzędzie i czesko-słowackiej narodowej Radzie ~~ogniście~~ przyznaje prawo stanowienia o przyszłości. —

Waszyngton 21 października.

Biuro Reutera donosi:

Na austro-węgierską notę z 4 października (opublikowaną w Amsterdamie i dzieiądziej 5 i 6 bm.), departament państwowy Stanów Zjednoczonych wystosował za pośrednictwem posła szwedzkiego w Waszyngtonie do szwedzkiego ministra spraw zagranicznych następującą odpowiedź:

Departament państwowy, 18 października 1918.

Mój panie!

Mam zaszczyt potwierdzić odbiór pańskiej noty z 7 bm., w której pan zakomunikował notę c. i k. rządu austro-węgierskiego do prezydenta. Obecnie polecił mi prezydent prosić pana o tę grzeczność, abyś pan za pośrednictwem pańskiego rządu zakomunikował c. i k. rządowi następującą odpowiedź:

Prezydent uważa za swój obowiązek zawiadomić rząd austro-węgierski, że nie może się zajmować obecną propozycyą tego rządu, ponieważ od czasu jego orędzia z 8 stycznia zaszły niektóre wypadki jaknajwiększego znaczenia, które z konieczności zmieniły kompetencyę i odpowiedzialność Stanów Zjednoczonych. Wśród 14 warunków, które prezydent wówczas sformułował, był następujący:

»Narodom austro-węgierskim, których miejsce wśród narodów życzymy sobie widzieć ochronione i zabezpieczone, należy dać jak najswobodniejszą możliwość autonomicznego rozwoju«.

Od kiedy to zdanie zostało napisane i wypowiedziane przed kongresem Stanów Zjednoczonych, rząd Stanów Zjednoczonych uznał, że między Czechosłowakami a państwami niemieckiem i austro-węgierskiem istnieje stan wojenny, i że czesko-słowacka Rada Narodowa jest de facto wojującym rządem wyposażony w odpowiedni autorytet, by kierować wojskowemi i politycznemi sprawami Czecho-Słowaków. Rząd Stanów Zjednoczonych uznał też w jak najszerszej mierze słuszność narodowych dążeń wolnościowych Jugosłowian. Prezydent nie jest już tedy w możności uznawać za podstawę pokoju tylko autonomię tych narodów, lecz musi obstawać przy tem, że one same, a nie on, mają być sędziami co do tego: jaka akcya rządu austro-węgierskiego zadowoli aspiracye i poglądy narodów na swoje prawa i na swoje przeznaczenie, jako członków rodziny narodów.

Przyjm Pan ponowne zapewnienie mojego najwyższego poważania podpisano *Robert Lansing.*

4269 4280 327.

Bezwzględne, ~~brutalne~~ obejście się z habsburgską monarchią niemal nie uzasadnione i nie wytłomaczone, chyba że pełny wyjaśniają stosunki p. Wilsona który obecnie jest tylko z anglo-saksonizmem. –

Jako najważniejszą pozytywną odpowiedź Niemiec na ostatnią notę Wilsona. [illegible] i [illegible] nad nią w Berlinie potwierdzeniu [illegible] rządu i parlamentarnej [illegible] = Kraju.

4281

328

~~Akta~~ Odpowiedź jest godną, spokojną, widocznie natchniona potrzebą pokoju a uprzedzającą się do domniemania o instrukcjach tegodzisiejszych bezwzględny wpływ podwładnemi [illegible], jeszcze przed wojną...

~~Berlin, 22 października.~~

Odpowiedź Niemiec na notę Ameryki z dnia 14 bm. ~~brzmi~~ jak następuje:

Rząd niemiecki przyjmując propozycyę w sprawie opróżnienia okupowanych obszarów, wychodził z tego założenia, że postępowanie przy opróżnieniu i warunki zawieszenia broni pozostawione być mają sądowi doradców wojskowych i że obecny stosunek sił na frontach ma być podstawą układu, który ten stosunek zabezpieczy i poręczy. Rząd niemiecki pozostawia prezydentowi swobodę, by stworzył sposobność dla uregulowania szczegółów. Rząd ufa, że prezydent Stanów Zjednoczonych nie pochwala żadnego żądania, które byłoby niezgodne z honorem narodu niemieckiego i nawiązaniem rokowań pokojowych na podstawach słuszności.

Rząd niemiecki zastrzega się przeciw zarzutowi nieprawnych i nieludzkich czynów, który to zarzut podniesiono przeciwko sile zbrojnej Niemiec na lądzie i na morzu, a tem samem przeciwko narodowi niemieckiemu. Niszczenie będzie zawsze koniecznem dla krycie odwrotu i o tyle jest ono wedle prawa międzynarodowego dozwolone. Wojska niemieckie otrzymały jak najściślejsze polecenie uszanowania mienia prywatnego i wedle sił dbania o ludność. Gdzie mimo tego wydarzają się wykroczenia winni będą karani.

Rząd niemiecki przeczy też, by marynarka niemiecka, zatapiając okręty, z umysłu zatapiała także łodzie ratunkowe wraz z ludźmi w nich się znajdującymi.

Rząd niemiecki proponuje, by we wszystkich tych punktach wyjaśnić stan rzeczy w drodze komisyi neutralnej, aby zapobiedz wszystkiemu, coby mogło utrudnić dzieło pokoju. Z inicyatywy rządu niemieckiego wydano do komendantów łodzi podwodnych rozkaz, wykluczający torpedowanie okrętów, wiozących podróżnych, przyczem jednak z powodów technicznych nie można objąć gwarancyi za to, że rozkaz ten dotrze do łodzi podwodnej, znajdującej się w morzu, przed

Jako zasadniczy warunek pokoju oznacza prezydent usunięcie wszelkiej władzy, opartej na samowoli, któraby dla siebie, bez kontroli i wedle własnego upodobania, mogła zamącać pokój świata. Na to rząd niemiecki odpowiada:

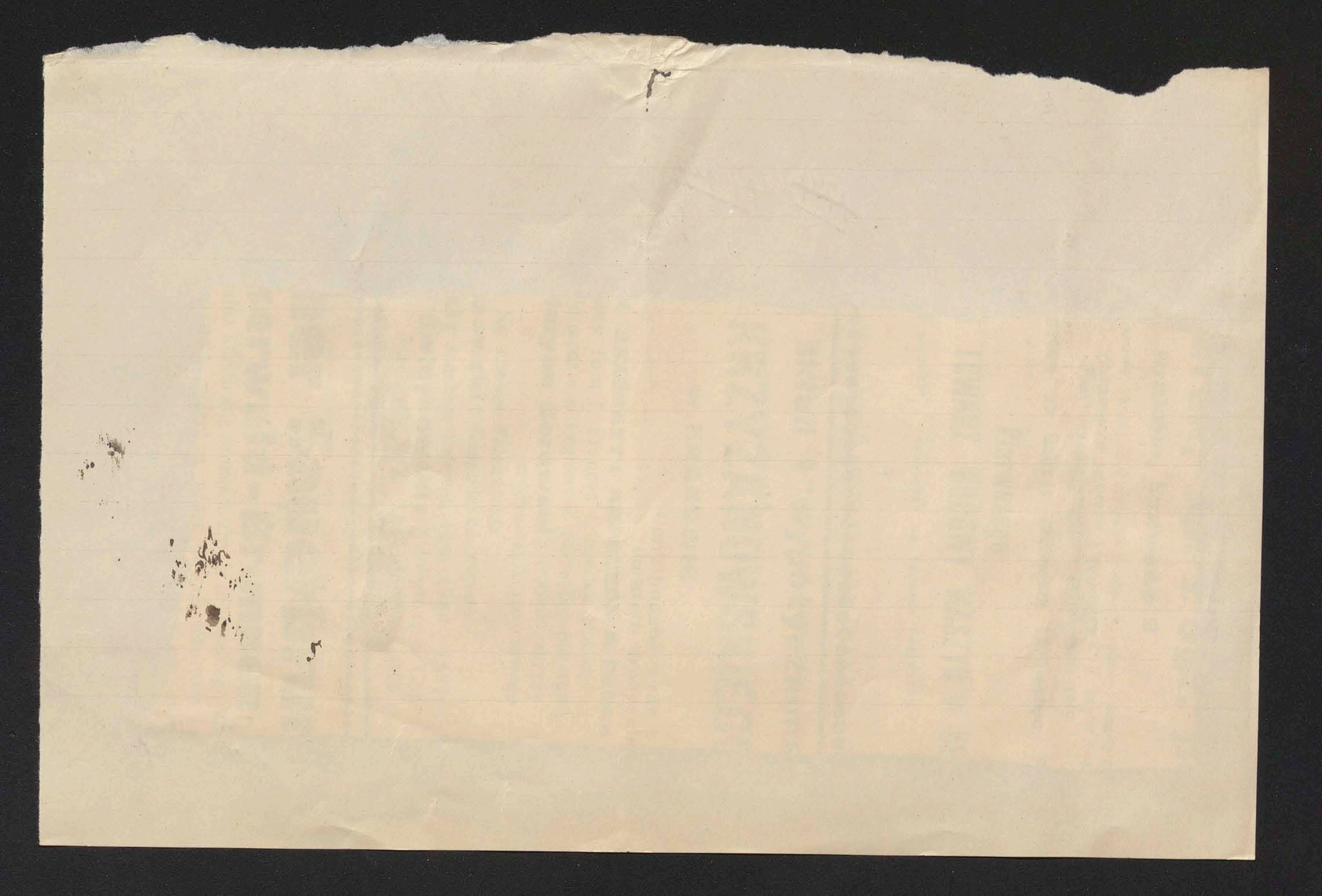
W państwie niemieckiem reprezentacya ludu dotąd nie miała wpływu na utworzenie rządu. Konstytucya nie przewidywała współdziałania reprezentacyi ludu przy rozstrzyganiu o wojnie i pokoju. W tym względzie zaszła stanowcza zmiana. Nowy rząd utworzony został w pełnej zgodzie z życzeniami reprezentacyi ludu, wyszłej z wyborów równych, tajnych i bezpośrednich. Przywódcy wielkich stronnictw sejmu Rzeszy należą do tego rządu. **Także w przyszłości nie będzie mógł żaden rząd rozpocząć urzędowania i nadal go sprawować, jeżeli nie będzie posiadał zaufania większości sejmu Rzeszy. Odpowiedzialność kanclerza państwa wobec reprezentacyi ludzi będzie ustawowo przeprowadzoną i zapewnioną.** Pierwszym czynem nowego rządu było zaproponować sejmowi Rzeszy ustawę, która zmieni konstytucyę państwa w tym duchu, że **przy rozstrzyganiu o wojnie i pokoju nieodzowną jest zgoda reprezentacyi ludu.**

Rękojmia trwałości nowego systemu polega jednak nie tylko na rękojmiach ustawowych, ale także na niewzruszonej woli narodu niemieckiego którego większość stoi za tymi reformami i domaga się ich energicznego przeprowadzenia.

Na pytanie prezydenta, z kim on i rządy związane sojuszem przeciwko Niemcom, będą miały do czynienia, daje się jasną i niedwuznaczną odpowiedź w tym kierunku, że propozycya pokoju i zawieszenia broni wychodzi od rządu, który zwolniony od wszelkiej samowoli i nieodpowiedzialnego wpływu, cieszy się poparciem ogromnej większości narodu niemieckiego,

Berlin, 20 października, 1918. r.

Solf, sekretarz stanu w Urzędzie spraw zagranicznych.

~~4277~~ ~~4283~~ 330

Rozstrzygającą miała być odpowiedź prezydenta Wilsona na tę niemiecką
notę. Nie ociągał się z nią. Rozstrzygającą nie jest, ale obudziła
gasnącą już nadzieję pokoju. Skoro rząd niemiecki dał stanowczą i obowią-
-zującą odpowiedź na pytania prezydenta Wilsona, „nie może on odmówić
~~rozpatrzenia~~ poruszenia ze sprzymierzonemi rządami sprawy rozejmu. Takiego
jednak który uniemożliwi Niemcom wznowienie wojny. A sprzymierzeńcom da
nieograniczoną moc, przeprowadzenia szczegółów przyjętego przez Niemcy pokoju
i wymuszenia takowego — o ile oni z wojskowego stanowiska uważają rozejm
za możliwy". Wreszcie w sposób zawiły i niejasny odpowiedź nie zadowala się
dostatecznymi zmianami wewnętrznemi w Niemczech, nie dają one tych których
[illegible] w osobie Stany-Zjednoczone przedstawiciele
narodu a ludy świata nie mają wiary w niemieckiej polityki, stąd Stany-Zjednoczone
Dotąd byli panami niemieckiej [illegible] z jedynie z prawdziwemi przedstawicielami
układać się mogą tylko z jedynie z prawdziwemi władcy Niemiec
niemieckiego narodu, którym jako istotni władcy konstytucyjne stanowisko
zapewnione mają prawdziwe konstytucyjne mają bolkować z wojskowemi
Gdyby Stany-Zjednoczone miały ~~[illegible]~~ autokratami i monarchicznemi władcami
władcami i monarchicznemi układać, lecz kapitulacji
żądać nie pokojowych układów.
Mówiąc w tej groźbie dopatrzeć się
życzenia abdykacji cesarza Wilhelma
Dość że prezydent rzeczypospolitej
amerykańskiej przemawia do świata
przemawiając i [illegible]
-em Europy.

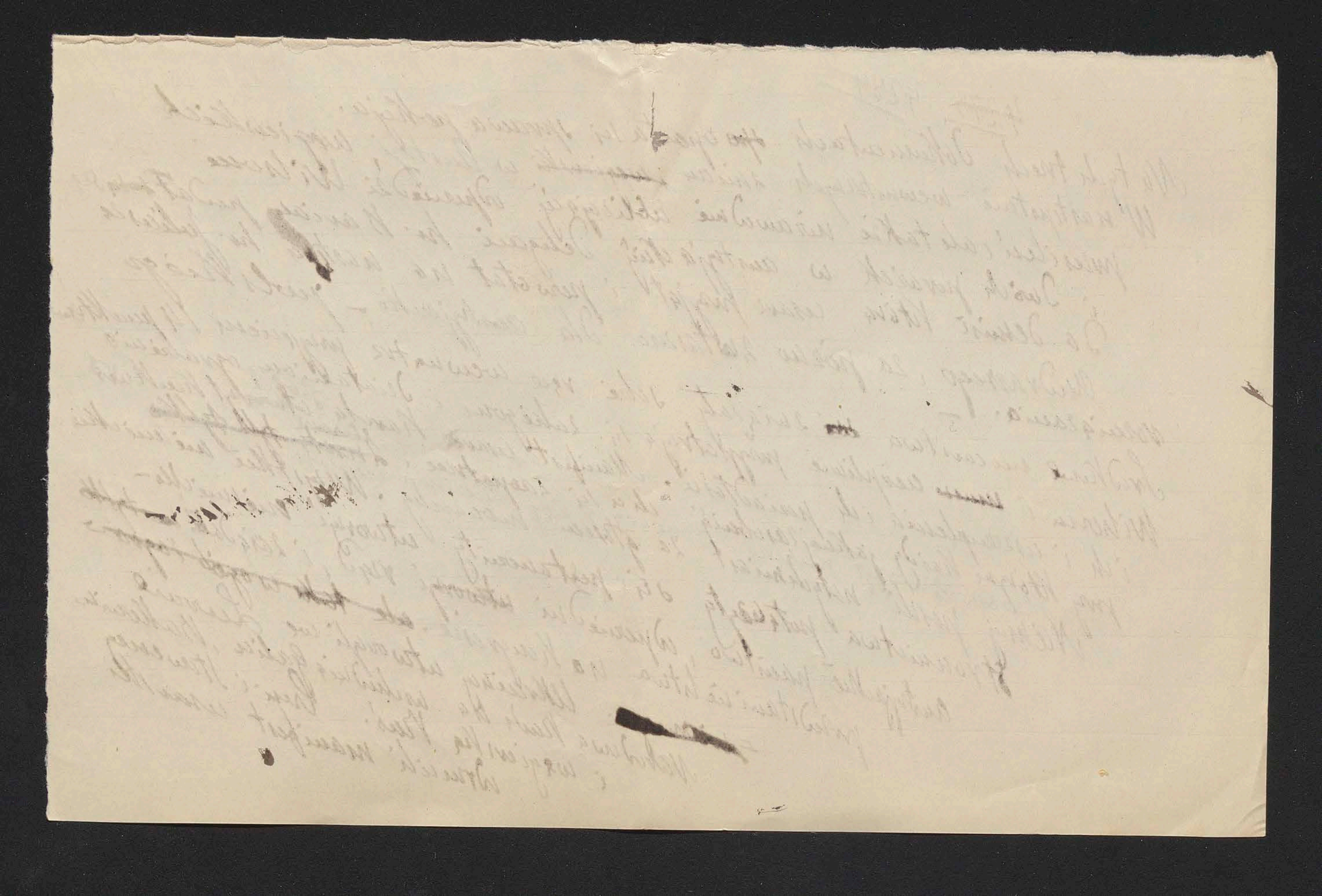
~~4273~~ ~~4284~~ 331

Na tych trzech dokumentach ~~po~~ oparła się sprawa polityczna.

W następstwie wewnętrznych zmian ~~węgierskich~~ w Austrji, węgierskich przesileń, ale także niezawodnie ubliżającej odpowiedzi Wilsona i swoich porażek w austrjackiej delegacji hr. Burian podał ~~[illegible]~~ się do dymisji, którą cesarz przyjął i powołał na następcę hr. Juliusza Andrassego, za późno, zwłaszcza dla austrjacko-polskiego rozwiązania. —

Środkowe mocarstwa ~~[illegible]~~ związały sobie ręce wewnątrz przyjęciem 14 punktów Wilsona i ~~[illegible]~~ cierpliwie przyglądały się zabiegom i działaniom ograbienia ich i uszczuplenia ich posiadłości. Manifestem cesarza Karola ogłosił ~~[illegible]~~ cesarz ~~[illegible]~~ [illegible] zaopatrzeć niby dziecinną zabawką ~~[illegible]~~ monarchji. Wszystkie niemieckie przy Austrji każdy jakiej zasobnigo cha się [illegible] za głosem [illegible] Niemcy cesarz otworzył rzeczką posłowie natychmiast postanowiły utworzyć niemiecko-stronnictwa potwierdziły dzi i postanowiły ~~utworzyć~~ rząd i zażądały ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ austrjackie państwo, odpowiedni przedstawicielstwa na Kongresie. ~~ale tak wojsk~~

~~[illegible]~~ Ukraińcy utworzyli we Lwowie Narodową Radę na wschodnią Galicję, Bukowinę i węgierską Ruś. Czesi i Słowacy wrócili manifest cesarski

~~4274~~ ~~4285~~ 332

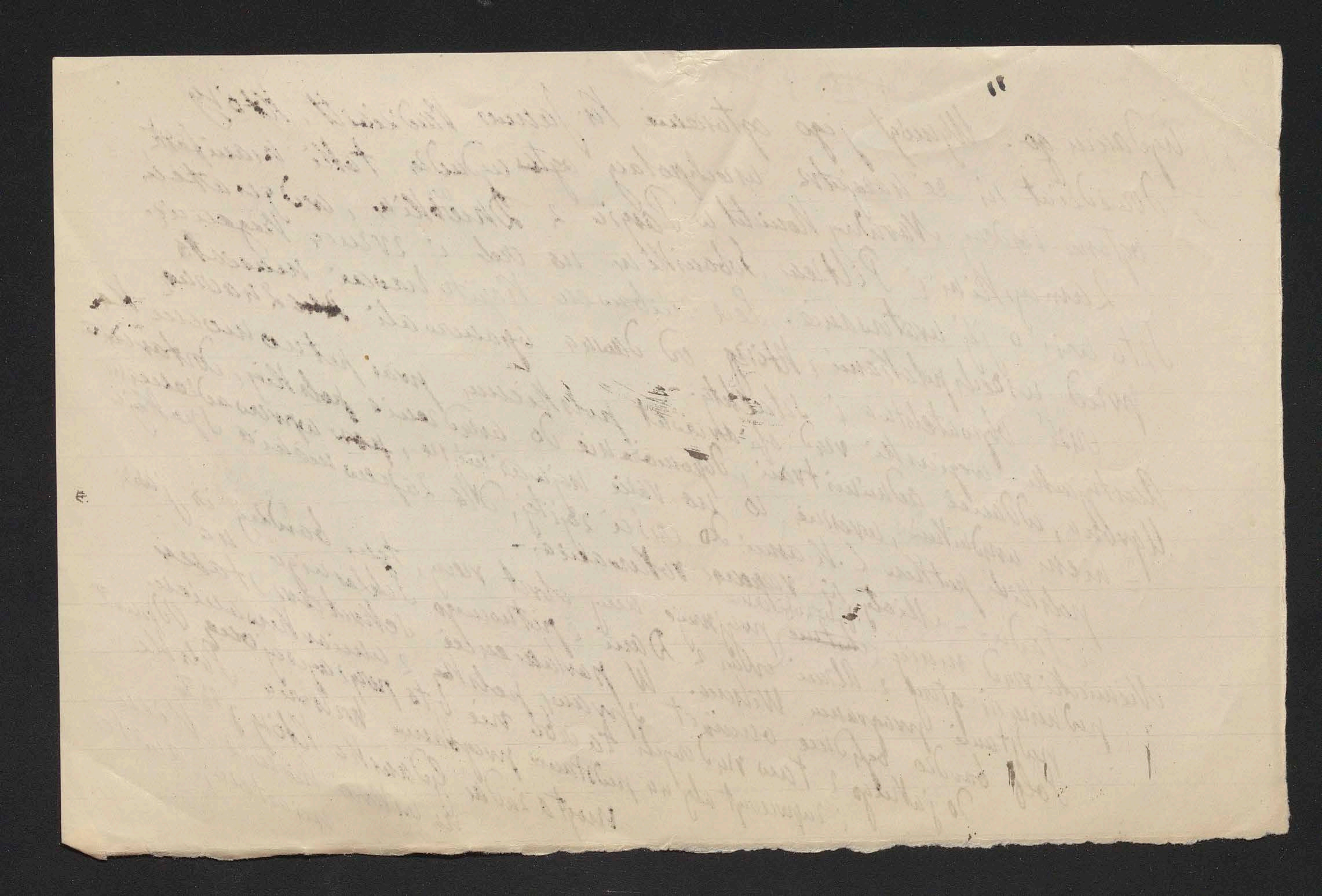
bo idą niezwłocznie dalej, chcą utworzyć zupełnie niepodległe państwo
nie chcą najmniejszych układów ~~z~~ z Wiedniem i Czesi ~~[illegible]~~ przedsta=
=wiciele udali się do Szwajcarii aby porozumieć się z Narodową
Radą w Paryżu z Masarykiem i wszystkiemi odłamami ~~[illegible]~~ Austryi
Dzieje się to jawnie, publicznie i państwa Wilsona nie pozwalają
władzy przeciw temu wystąpić. Polacy manifestem wykluczeni
za z nowej budowy. Zdaje się że Włosi także, w przeddzień ~~[illegible]~~ [illegible]
wstąpienia Trentino.
Na Węgrzech unia personalna jest na porządku dziennym i gdzie
Pod naciskiem opozycji oraz rozruchów we Fiume i zmusił honwedów
Kroacki ~~Kroacki~~ punkt samorządnie ukrócony i stopniowo
Gabinet Wekerlego, który chciał spokojnie i stopniowo do dymisji.
przeprowadzić unię personalną padł się do potrzeba ~~[illegible]~~ Tisza
Stronnictwo którego pracy narodowej rozwiązało się i 1848. Hr. Tisza
ze stronnictwem Andrassego konstytucyjnem zaprzeć dualizmu przy-
trzech krotnie musiał się ~~z~~ ~~[illegible]~~ oraz w reformie
=mierza z Niemcami — wyborczej w której przestał na porzuceniu dotąd
wyborczej w której przestał głosowania ~~[illegible]~~ z tego wypadku —
z koalicyą

~~4279~~ 4280

We Warszawie powstał nareszcie gabinet. Jest on demokratyczno-narodowy.
Skoro polska sprawa stanęła pod znakiem Wilsona i mocarstw zachodnich
pod znakiem tak zwanego porozumienia, ~~ten~~ wszechpolacy, którzy zawsze
z niem trzymali, nawet wtedy kiedy carska Rosja do niego należała, lecz ~~on~~ on
są górą. Nowy gabinet potrafi utrzymać władzę najmniejszej [illegible] z tego się razem,
~~sam~~ jest już jej przegrany i wątpić można aby mógł z tego [illegible] p. Józef Świeżyński
istnieć. – zagranicznych
Prezesem ministrów został, przywódca wszechpolaków ministrem spraw [illegible] p. Głąbiński, były minister kolei – Poznańskiego
Ku ogólnej wesołości pierwszym, politykiem w Galicji znany p. ministerstwa dla Galicji Piłsudski, którego
mianowany zbyt dobrze tu i w Galicji znany. Są ministerstwa, to ostatnie ma objąć ~~[illegible]~~ zgoła
Inne teki w rękach wszechpolaków. ~~[illegible] aby im na [illegible]~~ nie dają ~~[illegible]~~
nie obsadzone oraz spraw wojskowych, ~~[illegible]~~ narodowi, nie dają dawniej ~~[illegible]~~ na pierwszy
Dotąd Niemcy nie wypuścili. ~~[illegible]~~ wyrządzili, ci zmieszczeni chwilowo przeciwnikami byli
~~[illegible]~~ Wszechpolacy którzy tyle szkód zaprzeczyć nie można, wypuszczali ich i z tego opierała się
w wojnie, ale i bieg wypadków Dowiaduję się że Regencja swojem manifestem
we wojnie i ~~[illegible]~~

~~4276~~ ~~4287~~ 334

jego wydaniem. Wymógł jego ogłoszenie ks. Janusz Radziwiłł, który
dowiedział się że większe wszechpolacy ~~ogło~~ wydadzą taki manifest,
ogłoszony rzekomo Narodowy Komitet w Paryżu z Dmowskim, ordynatem
Zamoyskim i Piltzem, Sobańskim na czele i zwrócą uprzedzenie
Sztowie o jej uratowanie. Lecz niebawem kapitulować musiała ~~ale~~ znaczna-
przed wszechpolakami, którzy od dawna opanowali pełnomocnictwo, dostarcza=
część obywatelstwa i szlachty.—
Austrjacko-węgierski rząd ofiarował polskiemu prawie pełnomocnictwa polskiej, z wprowadzeniem
Ugrona, oddanie administracji, dopomożenie do urządzenia polskiej, ~~przy~~ wprowadzeniem szpitali
=niem urzędników, wreszcie, co na razie najważniejsze, dla zaopatrzenia ich żywności
polskich partii C.K. armii do części zajętej, dla zaopatrzenia
i tadu.— Miały się rozpocząć rokowania.—
Niemiecki rząd mniej ~~[illegible]~~ filozoficznie przyjmuje ten obrót rzeczy, tem bardziej iż na
podnoszeniu gtory z Alzacji oraz z Danii i pełnego Schleswigu stało
podstawie programu Wilsona. W parlamencie sekretarz stanu
Solf bardzo ogólnie ominął sprawy polskiej, z umiarkowaniem
Do jakiego? tam rządzących tacy nie była przyznającą. Odparł
i zapowiedział aby na podstawie programu Wilsona Polska
mogła żądać Gdańska który jest
na wskroś niemieckiem
miastem, ani też

~~4277~~ 4288

335

ustępstwa-
aby przystęp[illegible] do morza miał pociągać za sobą terytorialne ~~ustąpienie~~.
Co do polskich ziem Prus, to przy przyjęciu zasady Wilsona, sekretarz stanu
począł zastrzeżenia nie były jasne i dokładne, które ~~w~~ zapowiadają, przewidy-
= ważną interpretację programu Wilsona-
Kanclerz postawił dwie ewentualności - w mowie którą w parlamencie
wygłosił: albo nieprzyjaciele narzucą dalszą wojnę, wtedy do ostatniego ~~[illegible]~~
tchu prowadzić będziemy narodową obronę; albo przyjdzie ~~[illegible]~~ i zmiarko=
do pokoju; ten wymagać będzie rzekł spuszczenia z ~~[illegible]~~ tonu Niemiec
=wania, żeby nie powiedzieć ofiar.-
Pod dyktandą Wilsona spiesznie postępuje przeobrażenie polityczne
Parlament przyjął ustawę zapewniającą mu orzeczenie o wojnie i pokoju
oraz drugą o odpowiedzialności parlamentarnej kanclerza. Rząd przygotowuje
dalekoidące zmiany a między niemi pozbawienie cesarza głównego
inne ~~[illegible]~~ dowództwa armii.-
W Berlinie odbyła się rada koronna z udziałem Hinden=
=burga i Ludendorffa.-

~~4278~~ ~~4278~~ ~~4289~~ 4289 336

Dziś nadeszła wiadomość, że wielka ofensywa Włochów i sprzymierzeńców na całym włoskim froncie, zupełnie odpartą została przez austryjacko-węgierską armię –

Cesarz Karol wraz z cesarzową bawią w Gödöllo. Cesarz ma przybyć do Wiednia z powodu gabinetowego przesilenia które zakończeniem ma być powołanie na prezydenta ministrów rady dwory Lammaska znanego pacyfisty, znawcy międzynarodowego prawa, teoretyka i doktrynera i członka hagskiej Konferencji.

We Fiume przywrócono porządek i prawidłowe stosunki. – Zresztą wielkie zamięszanie w położeniu, większe co godzina ku dalszemu, ~~podst~~ pod tą zamięszania Austryja nie wie już wyszła ze zamięszania lub owej formy istnienia. – ~~Zn~~

26 Października

~~CC VIII~~ CC IX

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

7. Listopada 1918 r

An Seine des Herrn

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates ꝛc. ꝛc.

337

Stanislaus von Koźmian,

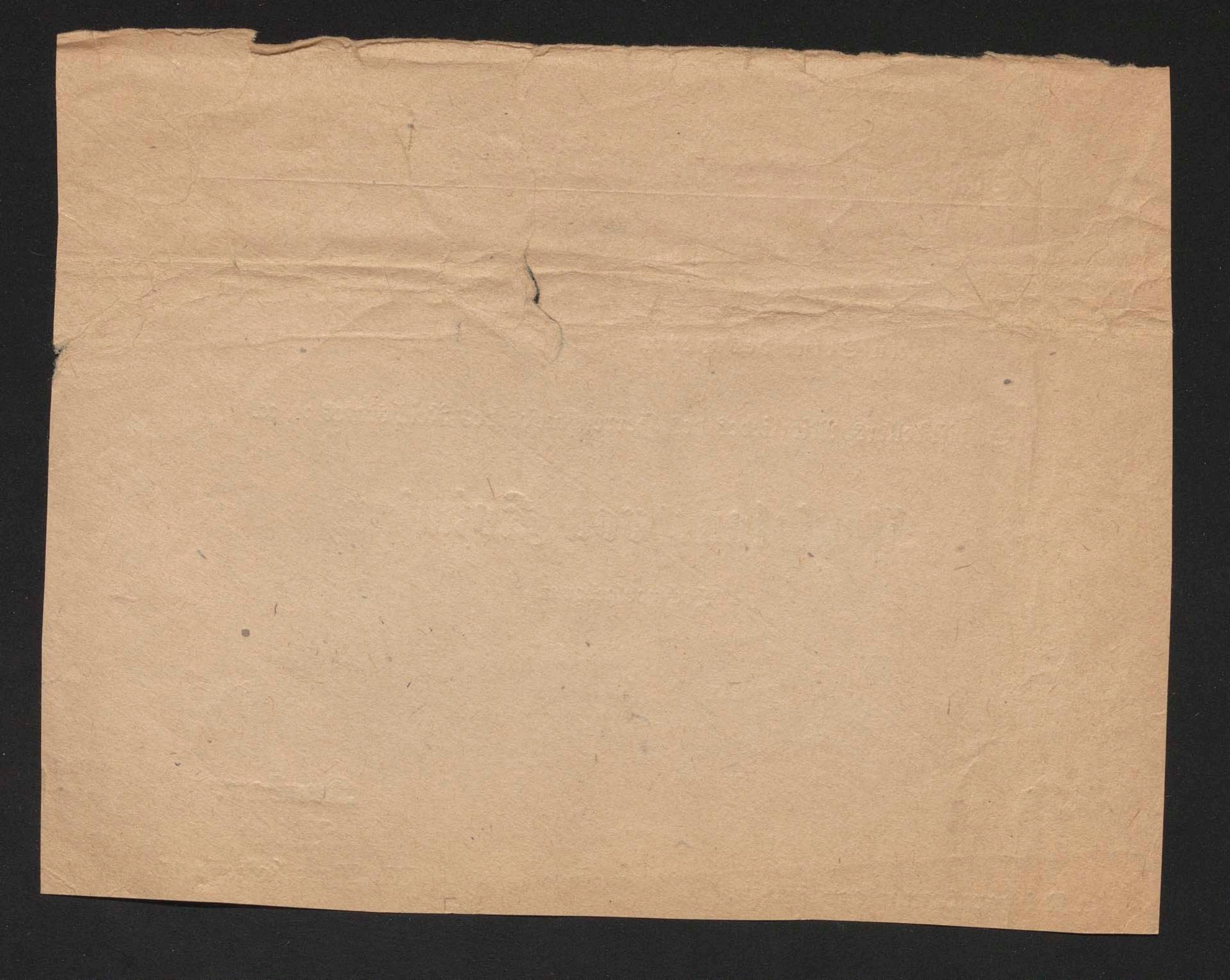
Hochwohlgeboren.

4290

4269-4313

~~Krakau.~~
Wien,
IV., Mayerhofgasse 11.

In Reichsratsangelegenheiten.

~~CCVIII~~ CCIX

338

Nota hr. Andrassego w odpowiedzi na stanowisko Żydów-Węgrów. Przyjęcie osobnego rozejmu i pokoju. Nota austryjacko-niemieckiego państwa do Wilsona. Hr. Andrassego tłomaczenie przedsięwziętego kroku. Turcja zażądała osobnego pokoju. Postępy zwycięskie Koalicji na zachodzie i w krótko=nach. Odparcie włoskiej ofensywy. Walki mniej pomyślne nad Piawą. Austryjacko-węgierska armia pobita. Jej odwrót i rozluźnienie. Opróżnienie przeskoczyli Piawę. Żądanie rozejmu. Rozejm i Turcja włoskiego i serbskiego terytoriami. Rozejm we Włoszech. Pogrom austryjacko-węgierskiej armii. Węgierski rząd hr. Karolyego nakazuje złożenie broni. węgierskiemu wojsku. ~~Grozi~~ Dezercja ~~następca~~ Ludendorffa. Alchwaty niemieckiego parlamentu które ograniczają ~~swoładze~~ cesarza. Nota niemiecka rządu, która przyjmuje ~~[illegible]~~ warunki rozejmu Wilsona po Wielkiej w Austryi zamieszanie. Uwagi o Austryi i habsburgskiej dynastyi. Polska i habsburgska monarchia Zachowanie się Polaków, co przyjacielem ołowice. Jakie powinno być a jakiem jest — Krzywda niemiec— zachowania się Austro-Węgier

Anarchia w Austryi. – Rady Narodowe. –

Austryjacko – niemieckie państwo – Jego rząd. Rada Stanu. Narodowa Rada w Pradze objęta władzę. Narodowa Rada Tyrolu. Czesko – słowackie państwo. Niemiecka czyli Czesko Niemiecka Rada w Reichenau. Labirent. Polska Komisia Likwidacyjna w Krakowie. Dymisia Hussarka. Lammasch prezydentem gabinetu. Jego program. – Hr. Michał Karolyi ~~prez~~ prezydentem ministrów w Peszcie. Węgierska Rada Narodowa. Sejm w Zagrzebiu ogłosił niepodległe kroacko-serbsko-dalmackie państwo. Cesarz przedarował i zerwał ugodę z Węgrami. Cesarz przedarował temu państwu austryjacko-węgierską flotę. Hr. Tisza zamordowany. – Jenerał z Warszawy. Dymisia Ugrona. – Jenerał Rozwadowski naczelnikiem głównego sztabu. Jenerał Beseler złożył w ręce Regencji Dowództwo nad polską ~~[illegible]~~ armią. Przysięga gabinetu narodowo-demokratycznego – ~~[illegible]~~

2go Listopada

~~4290~~ ~~4270~~ ~~C.C.VIII~~ CCIX 339

Pierwszym czynem hr. Andrassego jest odpowiedź na notę z 18 października rządu Stanów-Zjednoczonych

Wiedeń 28 października.

~~(B. K.)~~ Minister spraw zagranicznych hr. **Andrassy** polecił wczoraj austro-węgierskiemu posłowi w Sztokholmie, aby prosił królewski rząd szwedzki o wręczenie rządowi Stanów Zjednoczonych Ameryki na jego notę z dnia 18 b. m. następującej odpowiedzi:

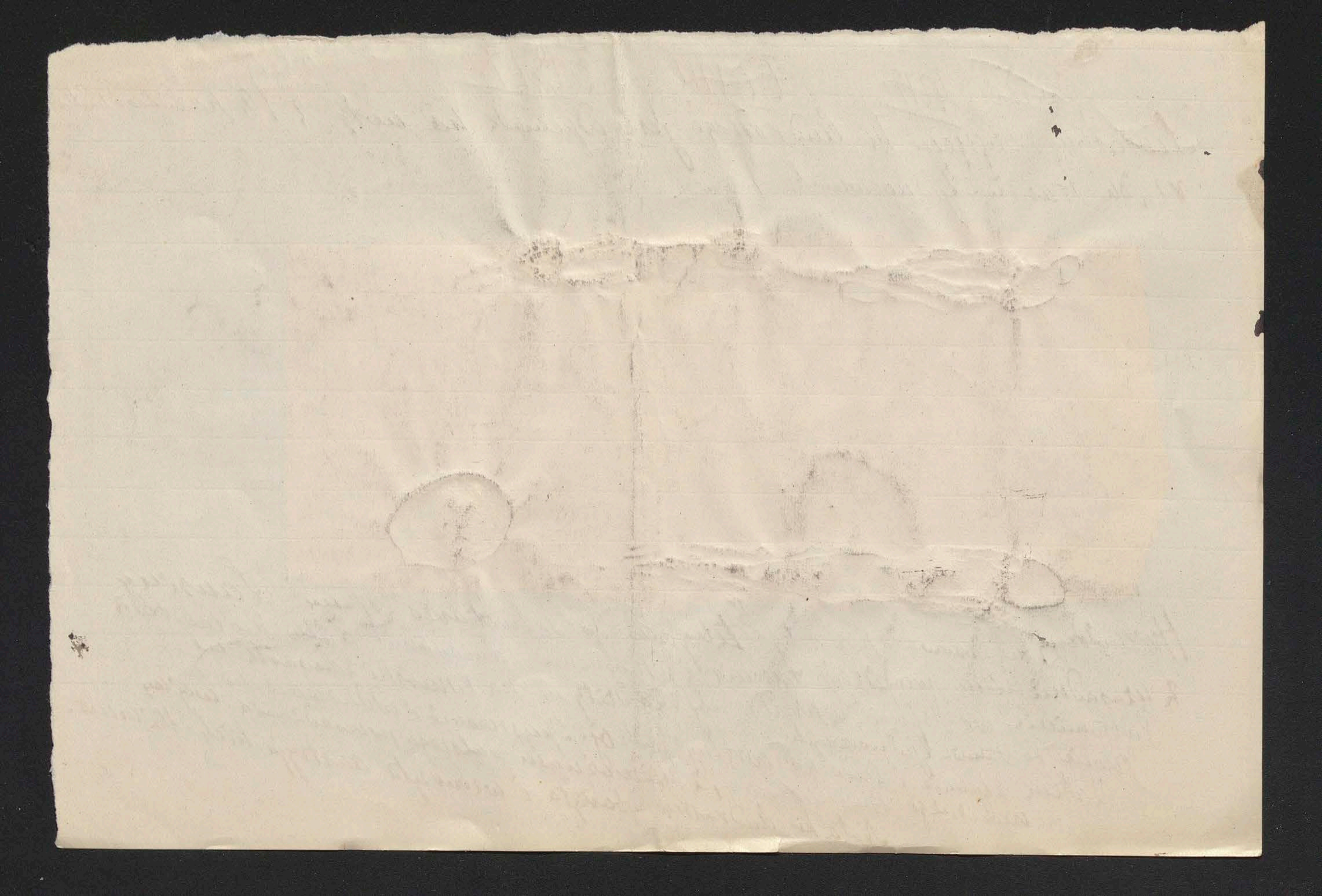
W odpowiedzi na notę pana prezydenta Wilsona z dnia 18 b. m. wystosowaną do rządu austro-węgierskiego, oraz w myśl decyzyi pana prezydenta, aby z Austro-Węgrami oddzielnie mówić o sprawie zawieszenia broni i pokoju, rząd austro-węgierski ma zaszczyt oświadczyć, że zarówno jak na poprzednie oświadczenia pana prezydenta, zgadza się także na zawarte w jego ostatniej nocie określenie praw ludów austro-węgierskich, w szczególności praw Czecho-Słowaków i Słowian południowych.

Ponieważ przez to Autro-Węgry przyjęły wszystkie warunki, od których pan prezydent uczynił zależnem przystąpienie do rokowań o zawieszenie broni i pokój, zdaniem rządu austro-węgierskiego nic już nie przeszkadza rozpoczęciu tych rokowań.

Dlatego rząd austro-węgierski oświadcza swą gotowość, nie wyczekując wyniku innych rokowań, przystąpienia do rokowań o pokój między Austro-Węgrami a przeciwnemi państwami, oraz o natychmiastowe zawieszenie broni na wszystkich frontach austro-węgierskich, i prosi pana prezydenta, aby zechciał podjąć w tym kierunku wstępne kroki.

Hr. Andrassy wystosował prócz tego telegram do sekretarza stanu Lansinga z uzasadnieniem powyższego życzenia i jednocześnie zawiadomił o tem mocarstwa Porozumienia oraz Japonii, z prośbą aby zgodziły się na warunki zawarte w nocie do Stanów-Zjednoczonych.

Zatem życzenie i żądanie na odrębny pokój. Opuszczenie i oddzielenie się od niemieckiego sprzymierzeńca, z niemożności dalszego prowadzenia wojny. Nota hr. Andrassego oburzyła i wzburzyła austryjackich Niemców.

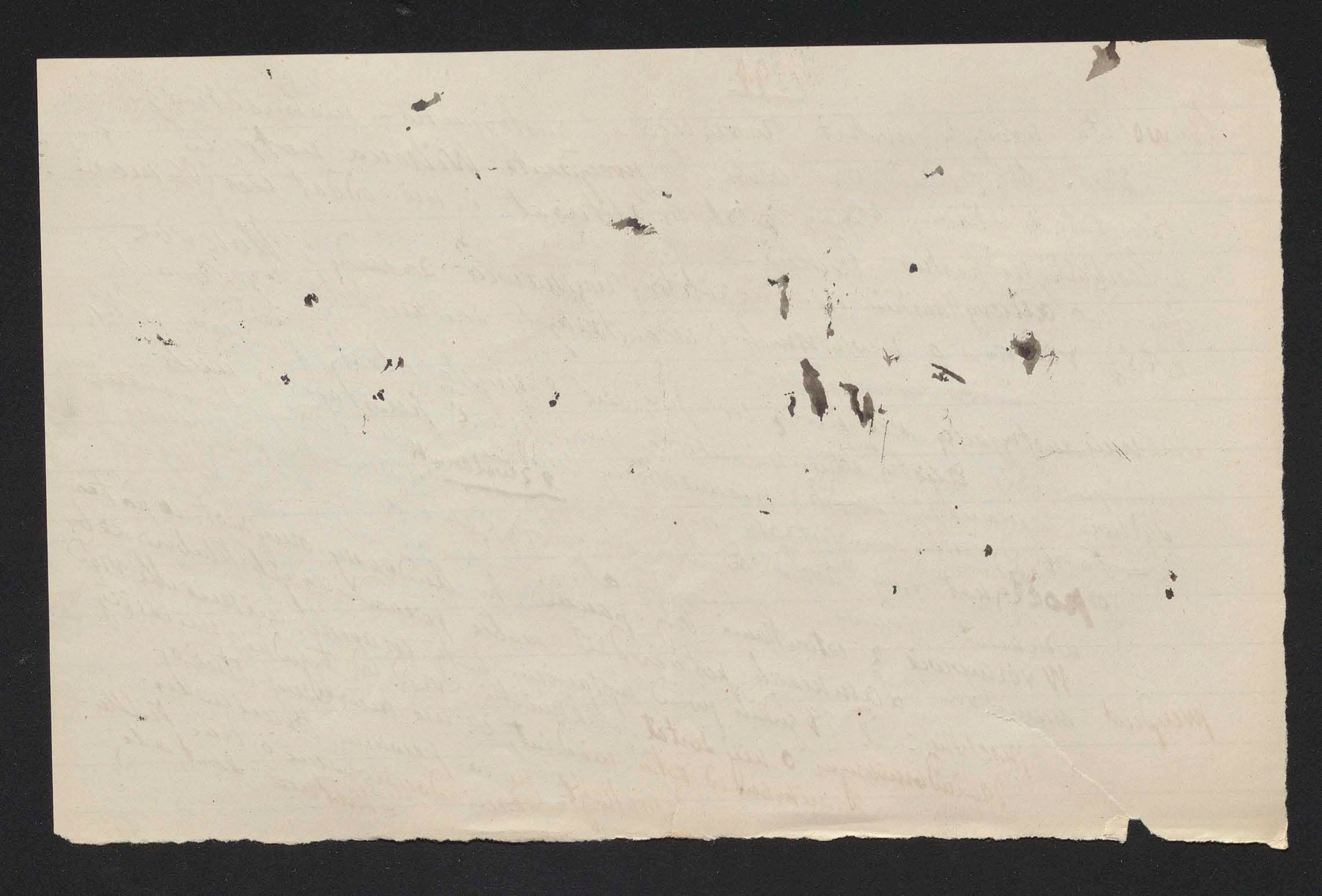

Wywołała oczywisty protest tworzącego się austryjacko-niemieckiego państwa. Wystosowało ono osobną do prezydenta Wilsona notę, w której Niemców, którzy tutejsi Niemcy błagają go aby się zlitował i nie oddał Niemców w Czechach na pastwę Czechów...

Prezydent amerykańskiej rzeczypospolitej, wyznawca zasady Monroe, który rozstrzyga o zewnętrznych i wewnętrznych zadaniach i sprawach Europy! ~~Co za igraszka losu~~!

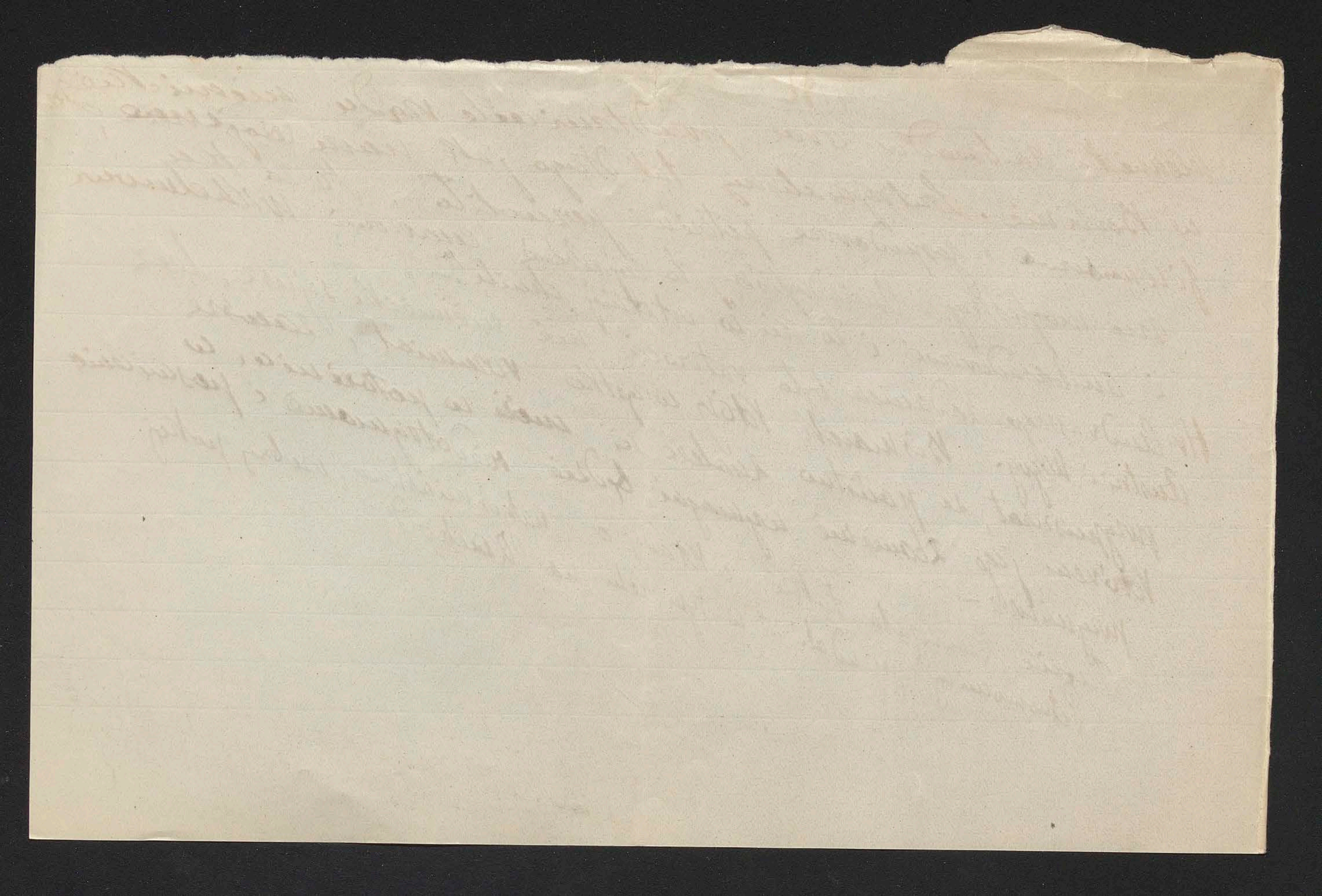
Niemcy austryjaccy nie mogą się pogodzić z myślą utraty podporządkowanych. Niemcy austryjaccy nie mogą się pogodzić z myślą utraty przewagi jaką im zapewniało austryjacko-niemieckie przymierze i powstaje w nich dążność zespolenia się ~~z~~ z niemieckim cesarstwem choćby zwolennik niemieckiego dążenia ~~Ale Łatwo~~ Igraszką losu jest aby największy pożegnał swój urząd od osobnego pokoju i nie mniejsza aby Węgier Andrassy oznajmił, co potem wznawiał prawa Czecho-Słowaków i Słowian południowych.

W rozmowie z członkami oraz panów hr. Andrassy powołujących Klubów czeskiego prezydent ministrów Lammasch potwierdził wobec przewodniczących czesko-niemieckiej: iż 28 grudnia przed wysłaniem noty cesarskiej miesiące zawiadomionym o niej został. Niemiecki rząd od tygodnia starej dowiedział się od wolnych nie wiedział, iż nie można tej walczyć za pewnym zawiadomieniem o tem kilka = krotnie zostali;

niemieccy ambasadorowie oraz przedstawiciele rządu niemieckiego w Berlinie. Przetrzymaliśmy tak długo jak nasze wojskowe, finansowe i gospodarcze potrzeby pozwoliły. Po za tem nie mogliśmy. Oświadczyliśmy to lojalnie cesarzowi Wilhelmowi i ambasadorowi i to nie w ostatniej chwili!! – Hr. Andrassego żądaniem było ratować nie niemiecki sojusz, lecz Austrię i Węgry. Bismarck który wszystko może rozumiał i zawsze przypuszczał, że państwo działać się w potrzebie, w krwawem jego zbawienie wymagać będzie niedotrzymania i zerwania przymierza –

Rzesza zawiązała także układy o natychmiastowy pokój. Pełnomocnicy jej udali się w tym celu na zachód

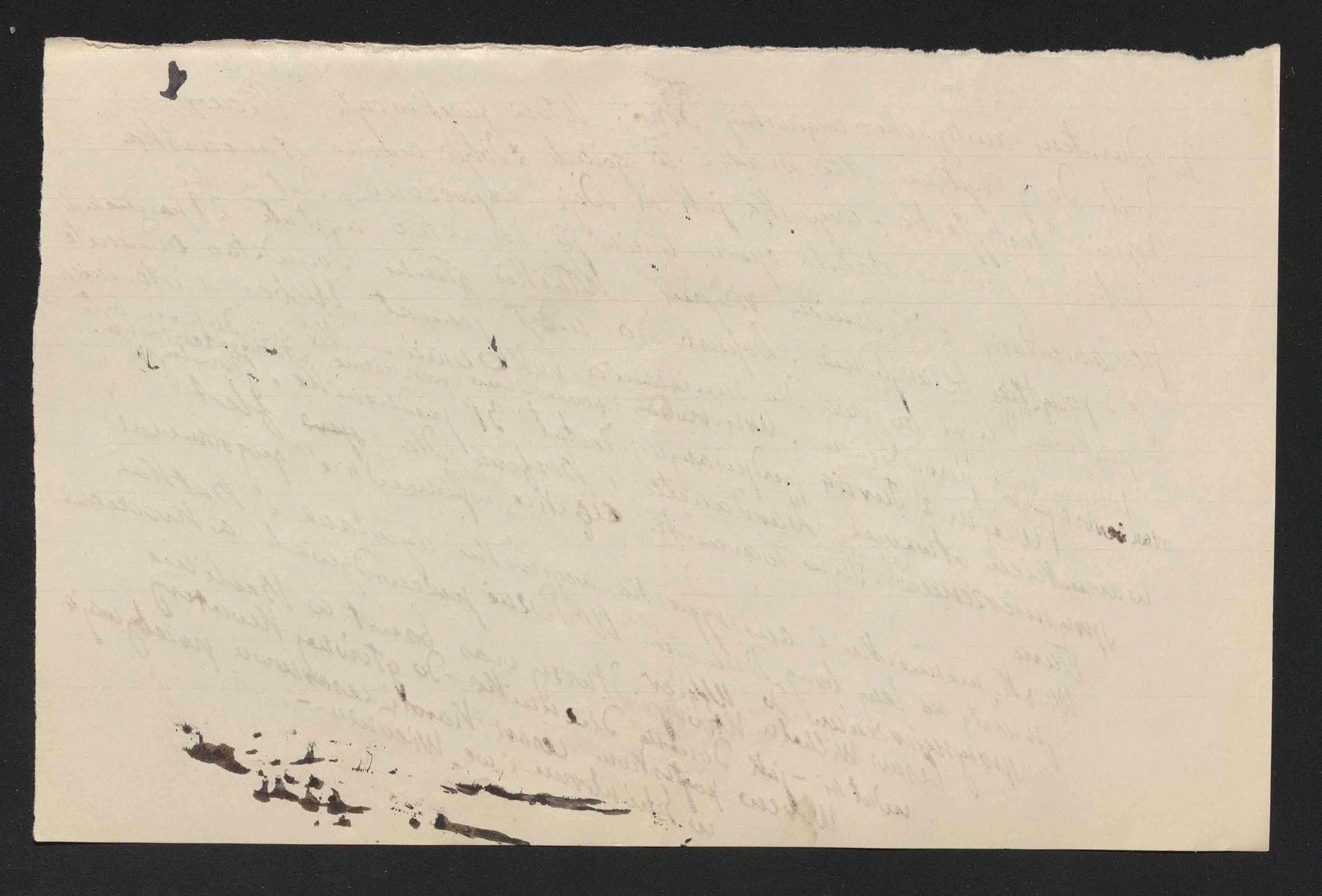
Podczas gdy Tantalowe męki znosić przyszło co do pokoju, na polach wojny, na zachodnim froncie wciąż z tem samem znamiennem wynikiem dla przyjaciół, staczano walki. W Bałkanach francusko-serbskie wojska postępowały zwycięsko; zajęły Nowy Bazar a austryjacko-węgierskie i niemieckie siły opuściły Belgrad, Kragujewac i oddały nieprzyjacielowi. Nietylko Bośnia i Hercegowina zagrożone. – Francuzi i Serbowie dotarli także do Dunaju w okolicy Łom-Palanka. –

Tymczasem na włoskim froncie, austryjacko-węgierska armia, stawiła czoło wielkiej nieprzyjacielskiej ofensywie. Zdobyte poprzednio wzgórza musiała chwilowo oddać nieprzyjacielowi, lecz następnie odzyskała je, zniweczyła przedsięwziętą ofensywę i zadała znaczne przeciwnikom straty. Nad Piawą nierozstrzygnięta walka toczyła się z niezmienną pomyślną, bitwa na wschód Brenty toczyła się 27 października. – Skończyła

się odwrotem austryjacko-węgierskiej armii. Włosi przekroczyli Piawę, doszli do jej wybrzeży. Nad Brentą i w górach zdobyli ważne stanowiska. Armia austryjacko-węgierska jak się zdaje rozprzężona. Dała się pobić i już nie stawiła oporu. Główne jej dowództwo wysłało 29 października parlamentarzy z żądaniem rozejmu. Włoskie główne dowództwo odwlekło je z początku bezwzględnie. Dopiero 30 mógł jenerał Weber z otoczeniem przekroczyć linii bojowej dla zawiązania rokowań. Nie uwiadomiono było [illegible] tworzącego się z porozumieniem [illegible] serbskiego. Urzędownie zapowiedziano opróżnienie włoskiego terytorium. Główny

Rozejm z Turcją podpisany został 31 października. Warunkiem otwarcie Dardanelli i Bosforu dla flot sprzymierzeńców. Zajęcie twierdz... Inne warunki ciężkie, odpowiednie pogromowi Turcji.

Wojska niemieckie i austryjacko-węgierskie wycofane z Bałkan przeszły na lewy brzeg Dunaju. W Peszcie przewidywali wkroczenie sprzymierzeńców do Węgier. Starszy czas bawił w Berlinie Cesarz Wilhelm który udał się – jak donoszą dzienniki – do głównej kwatery. Wbrew pogłoskom cesarz Karol i cesarzowa przebywają w Schönbrunn i we Wiedniu.

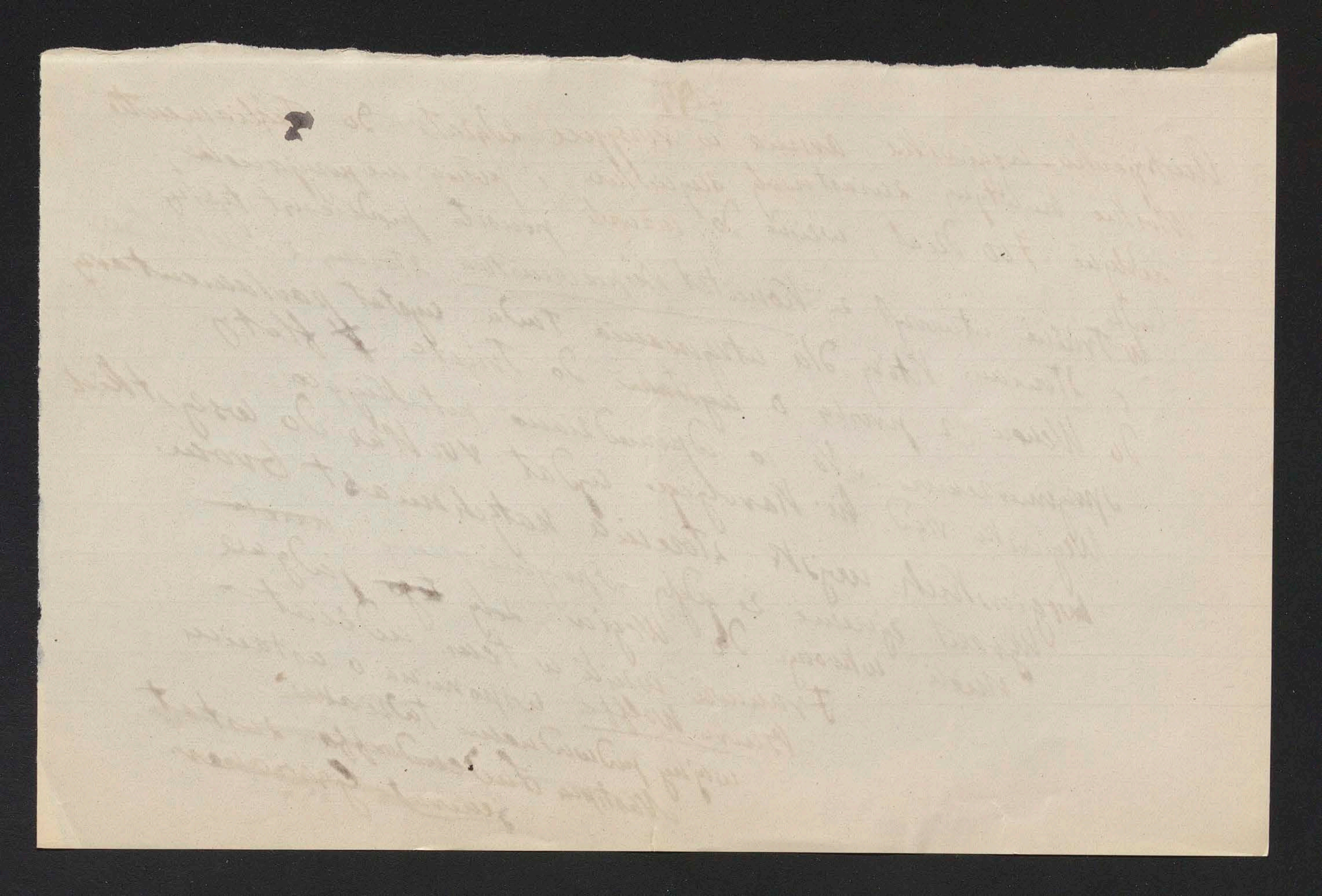
Austryjacko-węgierska armia w rozsypce zdążała do Tagliamento. Włoskie biuletyny zwiastowały zwycięstwo i pościg nieprzyjaciela i zdobycie 700 dział, wzięcie do niewoli przeszło pięćdziesiąt tysięcy ludzi.

W Trieście utworzył się Komitet Bezpieczeństwa złożony z Włochów i Słowian, który dla utrzymania ładu wysłał parlamentarzy do Wenecji, z prośbą o ~~wysłanie~~ przybycie do Triestu ~~[illegible]~~ floty sprzymierzonej. Na co odpowiedziano potakująco.

Węgierski rząd hr. Karolyego wydał rozkaz do wszystkich węgierskich wojsk złożenia natychmiast broni ~~[illegible]~~

Wyraził życzenie, że gdyby sprzymierzeńcy mieli wkroczyć do Węgier, ~~siły~~ ~~tego~~ jedynie Francuzi wzięli w tem udział.

Biuro Wolffa wspomina o ustaniu wojny podwodnej także ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~Ludendorffa~~ ~~[illegible]~~ ~~generała Groenera~~

345

~~4296~~ 4296

Południowo słowiańska Narodowa Rada wezwała amerykańską flotę, aby zajęła Polę do zawarcia pokoju.

346

4287

Dla ujednostajnienia wewnętrznych stosunków z żądaniami prezydenta Wilsona środkowe mocarstwa zaprowadzają daleko idące zmiany w ustroju państwa: Niemiecki parlament uchwalił, w trzeciem czytaniu: że wydanie wojny i zawarcie pokoju wymagają przyzwolenia Rady Związkowej i parlamentu; odpowiedzialność kanclerza; podporządkowanie wojskowej władzy pod cywilną władzę. Konserwatyści jednak głosowali przeciw a ich mówca Grafe okrzyknął uchwalone przeobrażenie „dla zaspokojenia Wilsona, jako zupełne usunięcie federalistycznej ostoi cesarstwa; jako zniesienie dawniejszej władzy i zaprowadzenie cienia królewskości"! Uwidocznieniem tych doniosłych zmian jest, przyjęcie przez cesarza dymisji

4298 347

Ludendorffa, czyli przełamanie i upadek wpływu wojskowości na politykę. Ludendorff był jego wcieleniem i [illegible] wolności powaliła także brzeg(?). Był on głównym przeciwnikiem austryjacko-polskiego rozwiązania. — Następcą został Groener-Ludendorffa. [illegible] przed końcem wojny, oraz dokonane zmiany w państwowym ustroju, są dowodem. Komi- =sji pokoju za wszelką cenę. — Działacza ona też ostatni wyraz w odpowiedzi niemieckiego rządu na poprzednią odpowiedź prezydenta Wilsona:

„Niemiecki rząd przyjął do wiadomości odpowiedź prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki... Prezydent zna głęboko sięgające zmiany, dokonane w niemieckim konstytucyjnem życiu i dokonywające się. Rokowania pokojowe za- prowadzane będą przez ludowy rząd w rękach którego rozstrzygająca władza faktycznie i konstytucyjnie spoczywa. Władzy tej podlegają także wojskowe organa. Niemiecki rząd oczekuje teraz wniosków o rozejm, jako wstęp do sprawiedliwego pokoju oznaczonego przez prezydenta w jego oświadczeniach...

Solf sekretarz stanu zagrani- =cznego urzędu...

Konieczność pokoju znalazła też wyraz w zmianach zaszłych w Austro-Węgrach; w manifeście cesarza, w gabinecie Lammascha, w niesłychanem zamieszaniu w monarchii, w chaosie i stopniowem zbliżaniu się do anarchji, której już nie nastanie [illegible]. Obecne [illegible] do

Habsburgska monarchia przeżyła wiele klęsk i ciężkich przesileń. Mogłaby je przy poniesieniu ofiar najcięższych, jest zewnętrznem i wewnętrznem kształtem, przetrwać pod tym lub owym kształtem, przy położeniu a jej uwięzi[illegible] w dziejach istnieć, bo zawdzięcza swój byt geograficznemu położeniu, jest europejską koniecznością, co największy polityk naszych czasów uznał i nie chciał tknąć się jej, chociaż nie cofał się przed innemi napaściami. Monarchia ta, to dom austryjacki, dynastia habsburgsko-lotaryngska; ta zmieniała niejako swoje posiadłości a i teraz za stracone mogłaby znaleźć wynagrodzenie, wyłącznie, w ten lub sposób, w Polsce. Wewnątrz zaś jej części zbyt słabe aby zapewnić stać się niepodległemi państwami, będą musiały w końcu

~~4300~~ ~~4287~~ 349

Szukał schronienia i oparcia i opieki we aspiracji monarchii

pod skrzydłami dynastii. Chyba że chwilowo przyprzystałoby do

Rzeczypospolitej, której niedługiem trwaniu, przywrócona by została

habsburgska monarchia. Bez niej walki wewnętrzne i chaos.

Jest ona potrzebna dla Polski, która otoczona wrogami,

o Austrii i Węgry oprzeć się mogłaby. Stąd Polacy winni

przyłożyć się do utrzymania i ustatkowania monarchii. W przejściowym

[illegible] i [illegible]

obecnym okresie powinni by stać na podstawie status quo i sprawy

[illegible], aż do rozwiązania nie dokonanego

polskiej i odstąpienia polskich obszarów w tym

ale przypuszczalnie zapowiedzianego. Potem zaś przyjąć w tym rozwiązanie

lub organ w kształcie austriacko-węgiersko-polskie Radzie Państwa i w

Polacy inaczej postępując [illegible] a Wiedeń panów

Delegacji [illegible] się [illegible]

~~4220~~ ~~4301~~ 350

p. Biliński zaparł się austryjacko-polskiego rozwiązania

Podziwiam elastyczność zapatrywań, sądów, ~~przekonań~~ i ludzi

którzy porzucają za powiewem wiatru, program. ~~którym~~ wyznawany

przez szereg lat zatarszczony przez cztery lata wojny ~~[illegible]~~ niektórych

Podziwiam zmienność i łatwość ~~z jaką~~ ~~[illegible]~~

~~polityczny~~ politykom wobec zwrotu we wypadkach. ~~[illegible]~~ ~~widzi go~~

~~który przewidywał w Daszyńskim polskiego Gambettę~~ ~~kształtował~~

~~[illegible] w Piłsudskim~~ –

Austryjacko-polskie rozwiązanie nie założeniem jest a ~~[illegible]~~ potrzebą

~~[illegible]~~ Austrii i Węgier bo leży w niezmiennej istocie ~~nie~~

i stosunków.

Polacy porzucając je ~~i wyklinając dziś jeszcze dziś z Austrią~~ nie a nie dopomagają potężnemu austryjackich dzieła

polskich ~~z~~ z Polską a podkopują swoje w Austrii

stanowisko w Kurzii Ukraińców. Zniweczyć dla Polaków zaangażowanie

także niebezpieczny

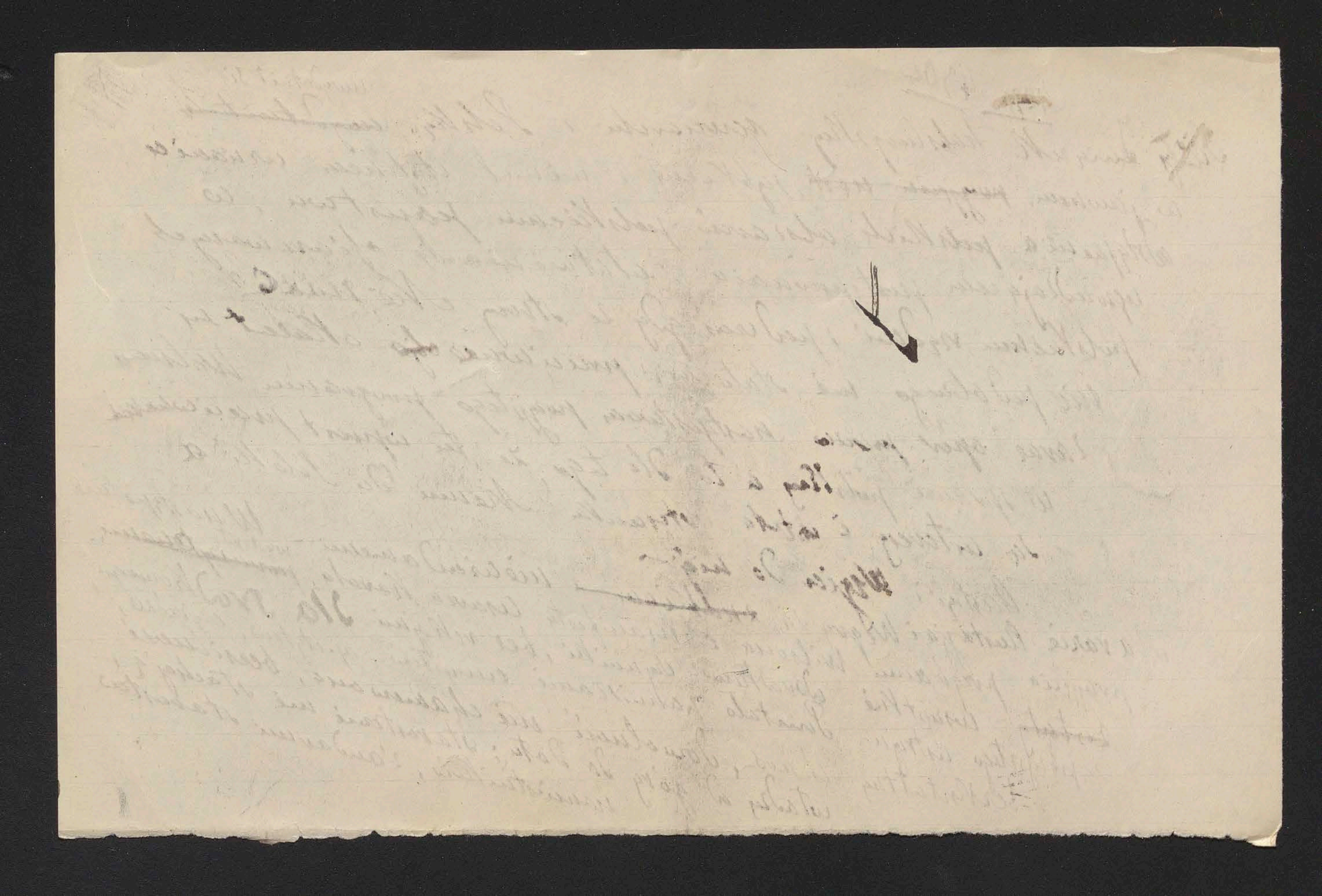
351

~~4271~~ 4302

~~Polity~~ Związek habsburgskiej monarchii z Polską ~~uwydatnił się~~ uwydatnił się w jawnem ~~przyjęciu władz~~, szybkiem i niemal chytnem uznaniu odstąpienia polskich obszarów polskiemu państwu, w uprzedzającem postępowaniu i ułatwieniach ofiarowanych polskiemu rządowi i podczas gdy ze strony Niemiec ~~...~~ nic podobnego nie stało się, przeciwnie ~~...~~ okazał się zaraz opór ~~przeciw~~ następstwom przyjętego programu Wilsona w sprawie polskiej a to dla tego, że ten wpływ przeciwdziałał Niemców do Polski ~~a~~ ich interes i ~~...~~ stosunku

W następstwie Austryi i ~~Węgier~~ do niej —

Na razie Austryja i Węgry za ~~szybkiem~~ z niezawodnemi wystąpiły ~~...~~ manifesty cesarza Karola, dla środkowego przyjęcia programu Wilsona i manifesty środkowe czynniki, bez ustroju, apetytów, czynności; ~~Zostały~~ wszystkie przyjętego ustroju bezwarunkowe Powstało zamieszanie uczuć, chaos, dowolność nie chamowana, bezsilność władzy od góry do dołu; starostowie nie stojący namiestnikom, żandarmi starostom

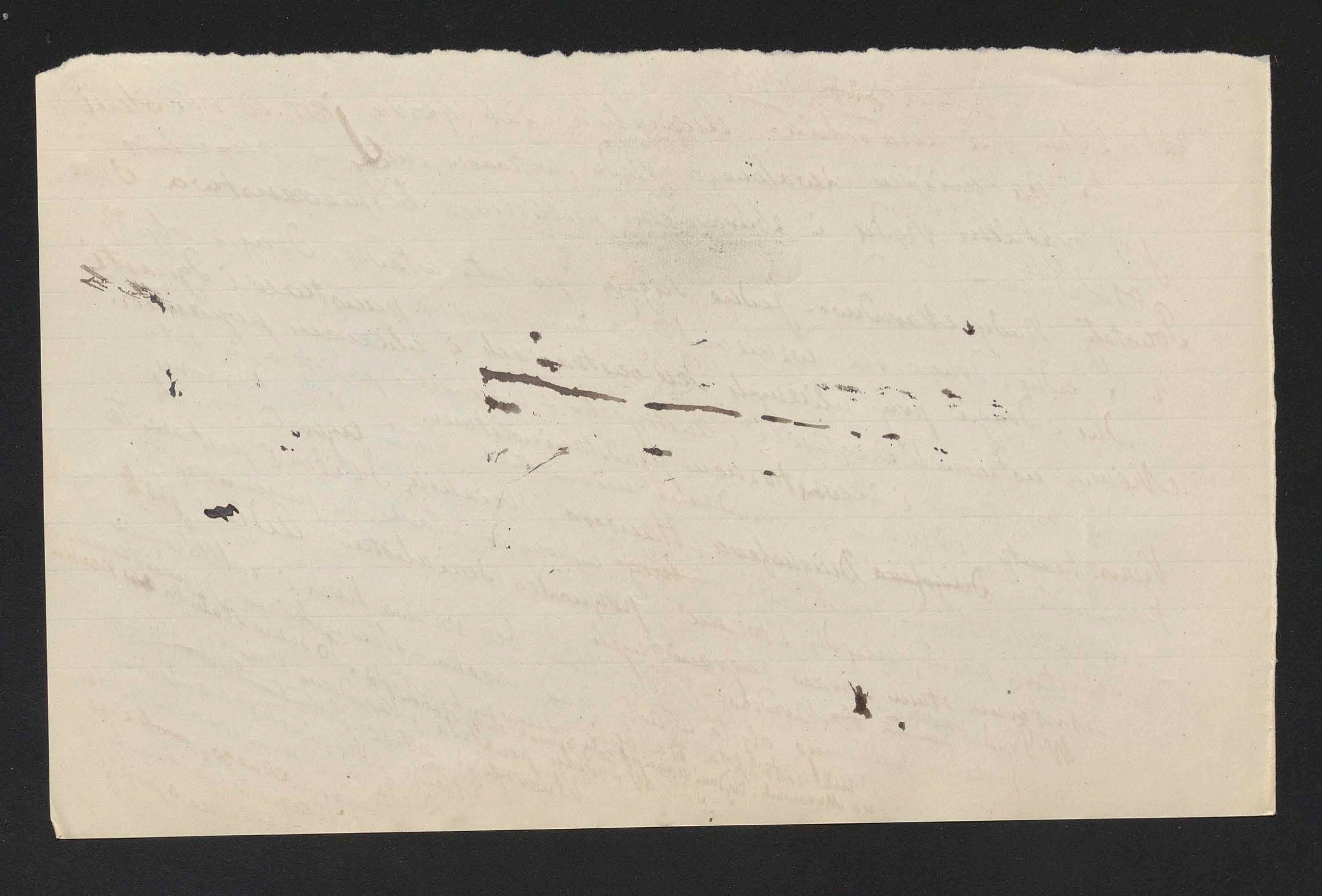
352

~~1242~~ 4707

~~A~~ Zatem już anarchia. Anarchia zaś gorsza jest od rewolucji bo ta na miejscu zwalonego rządu wytwarza inny a anarchia jest brakiem rządu i zburzeniem publicznego bezpieczeństwa i ~~tej~~ osobistego.

Powstały Rady-Narodowe. Jedne sięgają po całą władzę, drugie objęły ją. Jedne i drugie bez wzmianki o dwiezkowem państwie i dynastii. Jedne i drugie przy ulicznych demonstracjach i ulicznem poparciu. Niemcy ustanowili i ogłosili, austrjacko-niemieckie państwo, że siłą zbrojną którą tworzą i ~~zawsze~~ stworzonem przedstawicielstwem aż do ~~?~~ Konstytuanty, Narodowe Zgromadzenie niemieckich partji wybrało trzech prezydentów ~~Dinghofera~~ Dinghofera, Hausera, socialisty Seitza i postawiło ich na czele Rady-Stanu która ~~obejmuje~~ wykonywa władzę, za pomocą sekretarzy stanu, między którymi przywódca socialistów Adler jest sekretarzem stanu spraw zagranicznych.

W Pradze powstała ~~[illegible]~~ ~~Nr~~ Narodowa-Rada która bez dolewa krwi i zakłócenia porządku publicznego objęła władzę nad czesko-słowackiem państwem i nie natrafiła na opór. Dawne władze ~~[illegible]~~ opuściły swoje stanowiska na Morawach. Objęli ją namiestnicy. To samo stało się ~~w~~ na Słowenii. W Tyrolu powstała Narodowa Rada ~~Friuli~~ ~~Friuli~~ Friuli. Utworzyli ją Włosi. Istnieje ukraińska we Lwowie. Rada żąda przedstawicielstwa zagranicznego, ~~[illegible]~~ i na Kongresie i u obydwóch układów o pokoj—

~~4299~~ ~~4304~~ 353

Czescy przywódcy Stanek, Habermann, Klofač, Kramarz, Preiss
którzy przybyli do szwajcarskiego Berna, udali się stamtąd przez Genewę do Paryża.
Dla zmieszania się z Porozumieniem.
Czesi odrzucają podział kraju. Żądanie ich nie będzie
łatwem. Niemcy w Czechach nie zechcą się poddać pod ich
władzę. Utworzyli Niemiecką Radę w Czechach, która przystąpiła
do austryjacko-niemieckiego państwa. W niemieckiej części
Czech objęła ona władzę z główną siedzibą w Reichenbergu. Niezawodnie
stawi rozpaczliwy opór przyłączeniu do czesko-słowackiego
państwa i obstawać będzie za utworzeniem niemieckiej
prowincji na zasadzie prawa rozporządzania i przyznaniem
Wilsona. — Gabinet Covač zawiłszy im głębiej
wkracza się w niego. — Rozgrywa się sprawa i wzmaga
narodowości a pod niej przygotowuje się i od
społeczny przewrót. —

~~4294~~ 4305

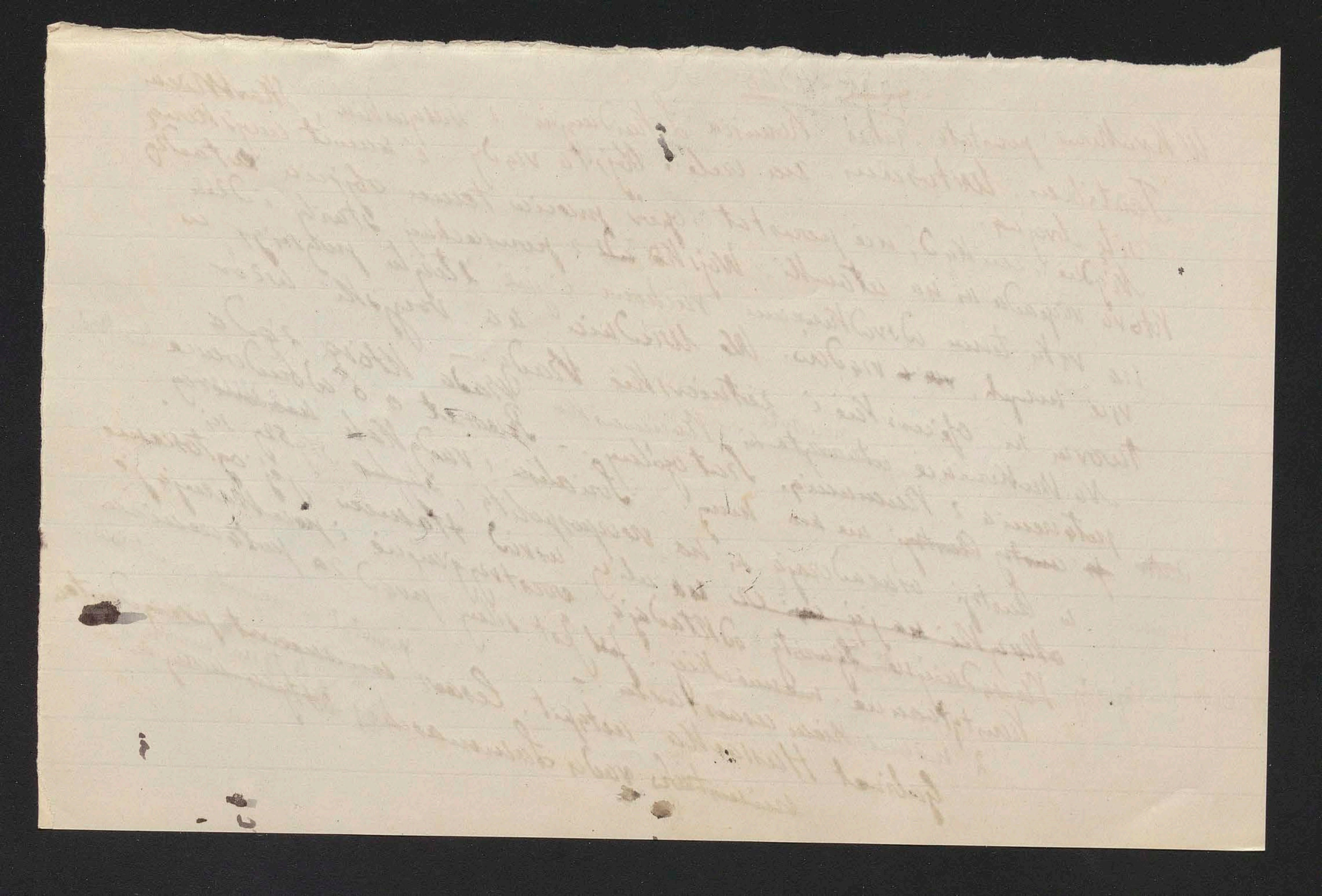
354

Pod naciskiem wypadków cesarz ułaskawił i zwrócił wolność Adlerowi mordercy hr. Stürgka. – ~~Ab~~ Tak rozkazali socialiści.

Policia i ~~seta~~ wojsko oddają się wszędzie na usługi nowej władzy, tak w Austryi jak na Węgrzech. –

~~4295~~ ~~4306~~ 355

W Krakowie powstała jakaś Komisja Likwidacyjna z Daszyńskim, Skarbkiem,
Tertilem, Witosem na czele. Objęła rządy i nawet wojskową władzę
siłę zbrojną.
Nigdzie, znikąd, nie powstał opór przeciw temu objęciu władzy i dzie
która rozpada się na ustawki. Wojsko idzie z posłuszny Starszy [illegible] w
na wzór temu odwrotnemu ruchowi i jak który przyjął wojsko wzór
nowych, rządów. Ale widzimy na wojsku
tworzą się oficerskie i żołnierskie Rady. — Rada która żąda odbudowie Austrji
Na Bukowinie powstała Komisja. Przewrót a [illegible] rady Kali [illegible].
połączenia z Rumunią. Szał ogólny. Socjaliści i radykali stykają się
ogłoszenie
nie na mocy. [illegible] na rzeczpospolitą, [illegible] i przekazują je
niemieccy w Austrji oświadczają się na zaliczę rozstrzygające za połączeniem
rozsądniejsze zgłoszoty odkładają. Jest siły praw
Konstytuancie. powołał na prezydenta ministrów
z niemieckim cesarstwem. —
Gabinet Hussarka ustąpił. Cesarz W tym nowym
rady Lammascha
ministrów

~~4216~~ 4707 356

gabinecie pozostało wielu dotychczasowych ministrów. Ustąpił ~~ze~~ Madeyski —
szkoda dla Galicji i polskości, minister oświecenia.
Pozostał minister dla Galicji Gałecki —
Minister prezydent Lammasch zamierzał we środę przedłożyć
program izbie poselskiej i izbie panów, lecz cofnął się przed ~~tą~~ tą ~~[illegible]~~ dziś!
Izba została formalnie odroczona do 12 t.m., krajowym ~~[illegible]~~ rządom
musiała się już nie zbierać. Po oddaniu ~~[illegible]~~ rozporządza jest ~~jest~~
wtedy ~~[illegible]~~, ~~nie [illegible]~~ nie podobna wiadomości całe rozpasania, to co już nie jest
i od czego jest gabinet Lammascha. Z chaosu powstał Świat ... odczytany program Lammascha — lecz
i to czego jeszcze nie ma. To jedyna nadzieja rozpasania — krokiem w jednej nocy, przy
przywódcom parlamentu i jego zostały ~~[illegible]~~ [illegible] nie mógł wzbudzić przyspieszonych
Na Węgrzech wypadki szły przyspieszonym [illegible] Hadik, lecz w jednej nocy spotkał się ~~musiał~~ musiał
porzucił utworzenie gabinetu hr. Hadik, żądanie jego
zamierzał nawet koronowanych Król ~~[illegible]~~ Karol telefonicznie
Tiszom i

429 ~~4308~~ 357

mianowaniem prezydentem ministrów hr. Michała Karolyego

demagoga – magnata – Catylinkę –,

który utworzył on był rewolucyjną Radę Narodową,

około której skupił się cały rząd, a ta [illegible]

hr. Hadiga zaraz wiadł na ministerialną demokratyczną i

Hr Karoly utworzył gabinet radykalno-demokratyczny i daleko idące dążenia

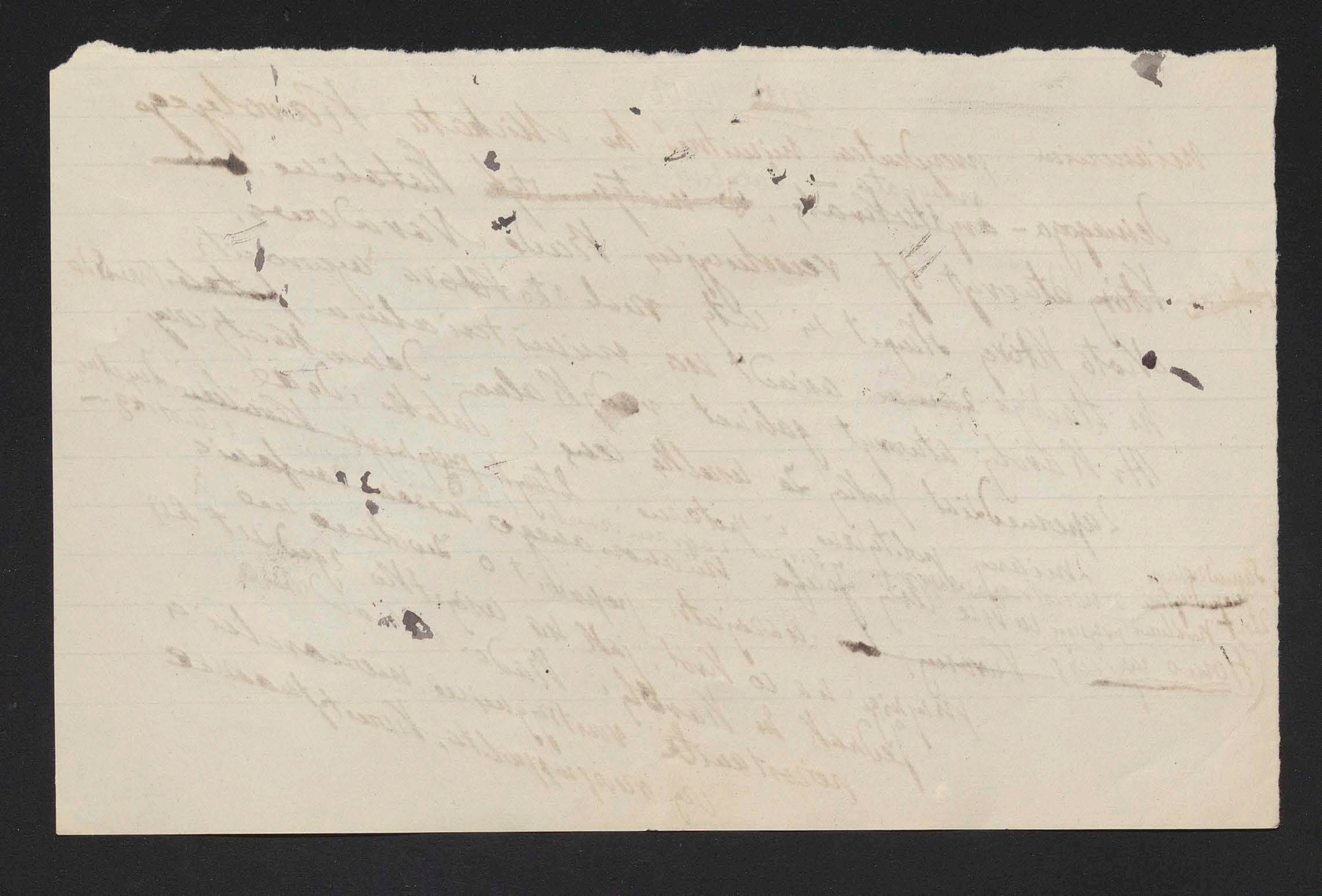
zapowiedział pokój za wszelką cenę i zerwanie z Austrią –

Zmiany polityczne i społeczne i spraw zagranicznych [illegible] Józefa mianowanego

Zapowiedział [illegible] z ministrami [illegible] złożył królowi przysięgę co więcej

(Homo regius) – wygrażając poprosił o zwolnienie od przysięgi na co król, jak na wszystko zgodził się.

Jednak hr Karolyi i Rada Narodowa postanowiła rozstrzygnięcie, monarchia czy rzeczpospolita, konstytuancie

~~4798~~ ~~4709~~ 358

wybranej przez najdalej idące przesadne zastrzeżenia przy
udziale Kobiet

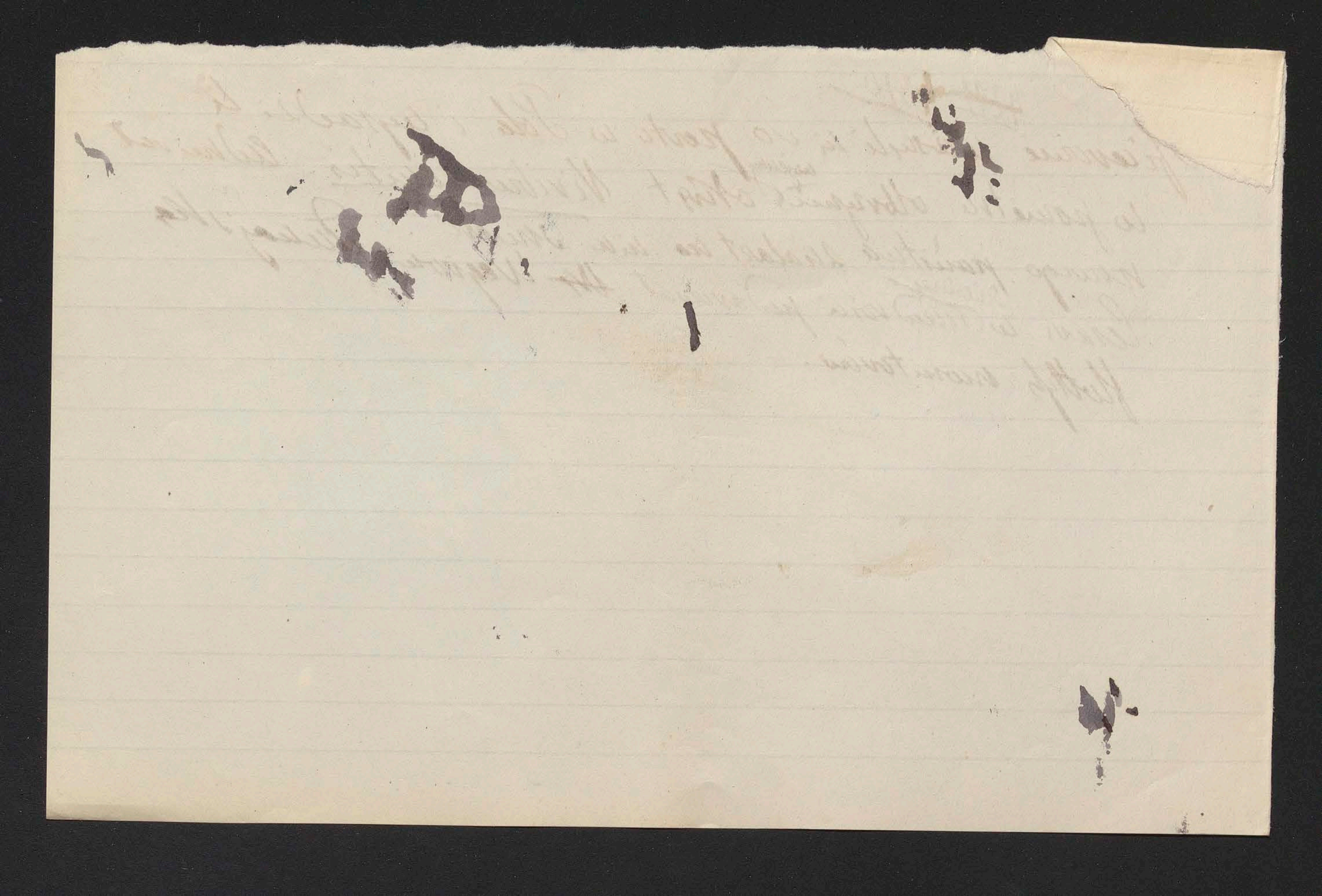
Tymczasem dziś w Zagrzebiu ogłosił niepodległe Kroacko-
-serbsko-Dalmackie, południowo słowiańskie
państwo i zerwał ugodę z Węgrami, wszelki
związek z niemi i z Austrią. – Rada Narodowa
objęła cywilną i wojskową władzę, także we Fiume

Do nadzwyczajności niebywałych czasów, państwa
temu cesarz ~~wspaniały~~ wspaniałomyślnie a bezprawnie
podarował całą austryjacką flotę. – Wydaje
się że wspaniałomyślność była wymuszona
albowiem miał wybuchnąć bunt we
flocie. – W chwili gdy nowe państwo
Damie flotę, wtorzy
brato w posiadaniu

~~4299~~ ~~4~~310

359

Oficerowie wdarszyli się do portu w Pola i wysadzili w powietrze olbrzymi wojenny okręt Viribus unitis. Admirał nowego państwa znalazł na nim śmierć. Dunajską flotyllę monitorów Cesarz w spiesznej ~~trwa~~ [illegible] podarował ~~W~~ Węgrom. –

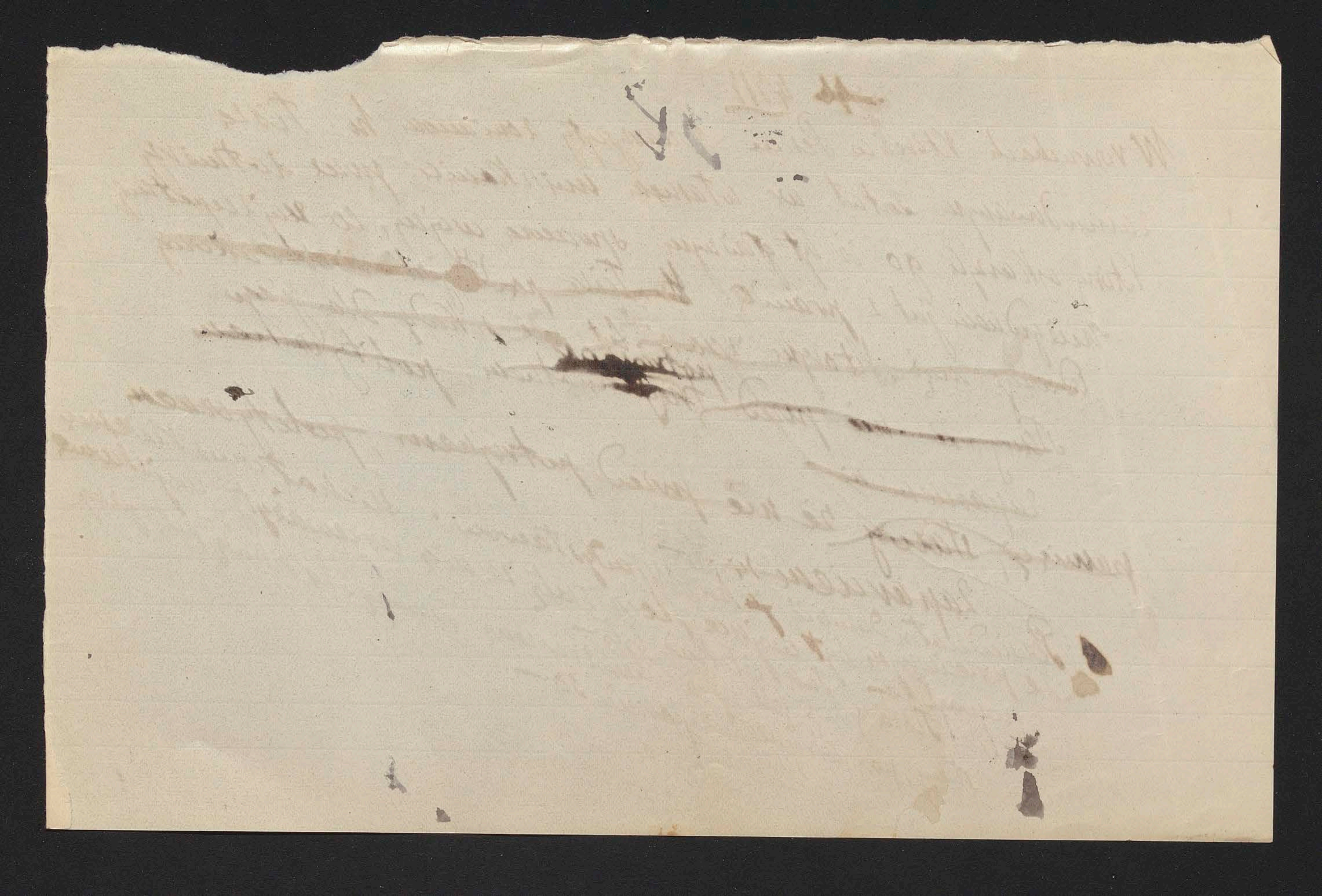

W rozruchach [illegible] w Peszcie towarzyszyły zniewagom, hr. Tisza zamordowanym został we własnem mieszkaniu, przez żołnierzy którzy oskarżyli go że był głównym sprawcą wojny, co najzupełniej niezgodnem jest z prawdą. ~~hr. Tisza padł jak [illegible] że szkodą dla jego odwagi mąż którym [illegible] był potrojnem [illegible] politycznym stanął się przed~~

~~zaparciem się~~ ~~że nie przed potrojnem, politycznem pamięci, stanu~~

~~Zaparciem się~~ jak Władysławowi. Michał Karolowski

Powiedział on dawniej jako że przeciwnym był wojnie, lecz gdy za nią przeważyły wojskowe powagi. — Tak istotnie było — Hr. Tisza poległ jak żył z nieustraszoną odwagą. Że szkodą polityczną stanu, po potrojnem zaparciu się —

~~4301~~ a ~~4312~~ 361

Austryjacko-węgierski minister pełnomocny Ugron zawiadomił Regencję warszawską że jego rząd zrzekł się prawa potwierdzenia. ministra prezydenta.

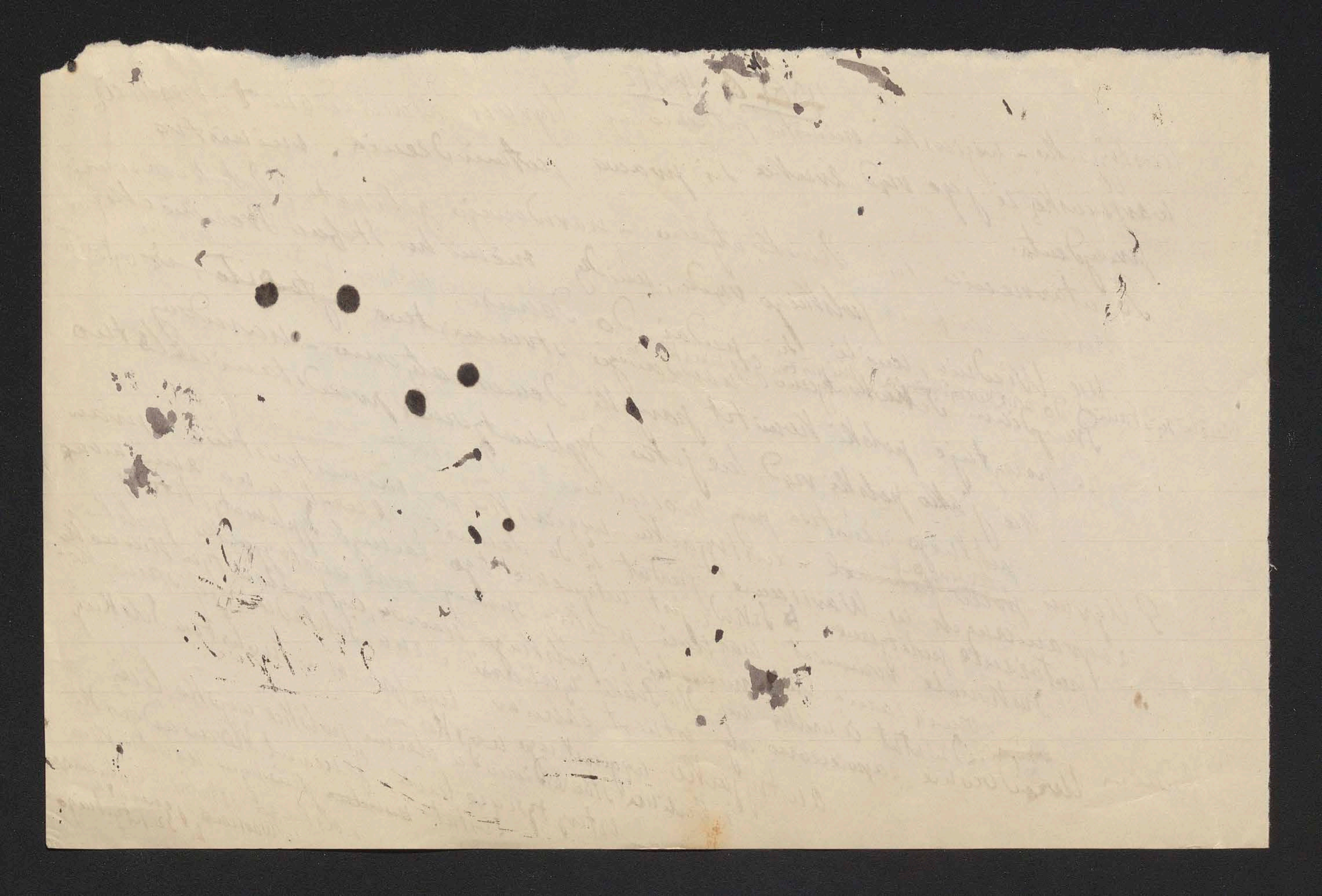
Po utworzeniu się demokratyczno-narodowego gabinetu, dotychczasowi mężowie zaufania polskiego rządu, między nimi hr Stefan Przeździecki we Wiedniu, mieli się podać do dymisji. [mieli się stawić do rozporządzenia ministra Głąbińskiego] Następnie hr Przeździecki i komitet ~~ogłosił~~ ogłosiło

Prezydium demokratyczno-narodowego stronnictwa demokratyczno-narodowy ~~ogłasza~~

że poczytuje polski Komitet paryski nie jako polski rząd, lecz jako dyplomatyczne przedstawicielstwo polskiego państwa przy mocarstwach Porozumienia.

P. Ugron ~~pośredniczył~~ pełnomocnik austryjacko-węgierskiego ministerstwa spraw zagranicznych w Warszawie, podał się do dymisji, ze względu na zmienione położenie polityczne. Szkoda jest ustąpienie tego zacnego dyplomaty, który doskonale rozumiał ważność polskiej sprawy oraz austryjacko-polskiego rozwiązania dla monarchii i polskiego narodu, usilnie w tym kierunku działał a wielką ma dla Polski życzliwość i zna dokładnie jej stosunki.

~~i ludzi~~ i ludzi Urzędownie zapowiedziano aby uchwalił zamiar wycofania z Królestwa Polskiego austryjacko-węgierskiego wojska. Z Berlina stwierdzono że obecnie polskie wojsko liczy cztery tysiące ludzi. Jenerał Rozwadowski został ~~naczelnym~~ głównym naczelnikiem polskiego sztabu. – Oczekiwano w Warszawie jenerała hr. Szeptyckiego

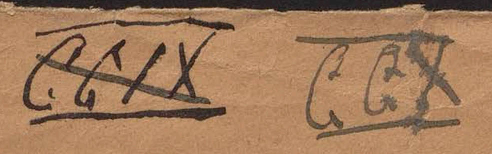

~~4302~~ ~~4313~~

362

Jeneral-gubernator Beseler złożył w ręce Regencji naczelne dowództwo nad polską armią. Nowy gabinet polski z prezesem Świeżyńskim złożył przysięgę Regencji — Do czasu powstania Króla lub Regenta. Tego dodatku brak było w ostatnich manifestach i ogłoszeniach Regencji. Gabinet ~~[illegible]~~ wspomina Demokratyczny — nawet ten — o Królu. Prawdopodobnie w porozumieniu [illegible] Do ~~[illegible]~~ nieprzyjaznej mu ~~[illegible]~~ lewicy, które dążą do rzeczypospolitej —

2 Listopada

Vom Präsidium des Herrenhauses des Reichsrates.

9° Listopada 1915.

An Seine des Herrn

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates 2c. 2c.

363

Stanislaus von Koźmian,

Hochwohlgeboren.

~~4311 – 4377~~

4388 – 4409

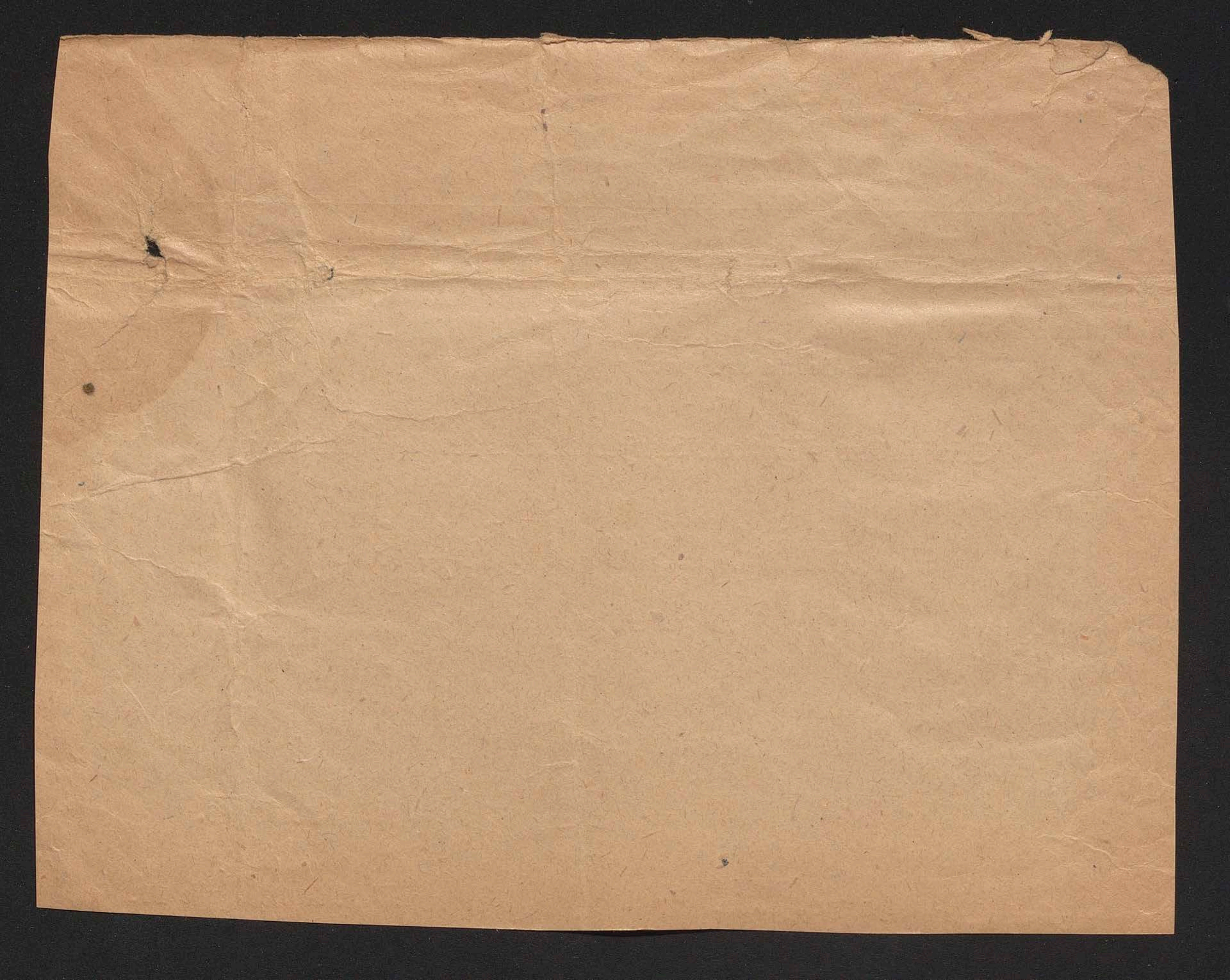
Gruppe der Rechten

~~Krakau.~~

Wien,

IV., Mayerhofgasse 11.

In Reichsratsangelegenheiten.

~~CCIX~~ CCX 364

Rozejm austryjacko-węgierski.

Wewnętrzne wypadki. Opłakany
stan rzeczy. Cesarz Karol złożył
naczelne dowództwo armii. Dymisja
hr. Andrassego. Wspólne ministerstwa
usunięte. Likwidacja. Które nie broni i Triest.
Neutralność Węgier. Włosi zajęli
Niemcy uznały Czesko-słowackie państwo.
Sekretarz stanu spraw zagranicznych Adler.
z Węgier. Zarządzenia i przysięga. Spór
Narady hr. Karolyego z francuskim naczelnym
dowódcą d'Esperey w Belgradzie. Samorozprężą=
=jące samozabieraniem. — Zagrzeb wzywa
pomocy serbskiej armii. Czesko-słowackie państwo
uznane za sprzymierzeńca przez Porozumienie.
Wojsko bawarskie wkroczyło do Tyrolu. Przewrót
w Monachium. Ogłoszenie rzeczypospolitej. Zwycięstwa
bez walki rewolucji. — Hymn zwycięstwa Włochów.
Spory włosko-słowiańskie. Serbskie wojsko weszło
do Serajewa. Bosnia i Hercegowina przyłączyły się do
Południowo-Słowackiego Państwa. Walki
Ukrainy opanowali Lwów
w mieście

Ukraińcy zajęli Przemyśl. Ustąpił minister
Gałecki pełnomocnikiem Wrakowskiego Ukraińskie rządy
Komisji Likwidacyjnej
we Lwowie. Z Ukrainy z Kijowa—
Stan rzeczy w Polsce. Przesilenie we Warszawie
Regencja oddaliła gabinet Świeżyńskiego—
Odezwa Regencji. — Teraźniejszość i przyszłość!!
Reskrypt Wilhelma II do Kanclerza. Zerwanie
Niemiecko-bil[illegible]tyu z 4go listopada. z rosyjskim.
stosunków niemieckiego rządu
Bunt marynarzy w Kiel. Czerwona flaga
wywieszona. W innych hanzeatyckich
miastach rozruchy oraz Robotnicze i żołnierskie
Rady. Sprzymierzone mocarstwa zgodziły się
na zawarcie zawieszenia broni. Niemiecka
wojenna delegacja udała się na zachód
Flotowa polityka Wilhelma II. Lloyd George
zawiadamia izbę gmin o warunkach
rozejmu. Układy o rozejm. Groźny stan
rzeczy w Niemczech. Ultimatum socjalistów;
żądają abdykacji cesarza. Rewolucja się
Warunki rozejmu. Czerwona chorągiew
szerzy. Kanclerz ks. Badeński podał
się do dymisji. Także pruski gabinet.—
Cesarz Wilhelm i Następca tronu ustąpili.—
9 listopada. W Berlinie ogłoszona rzeczpospolita
z socjalistą Ebertem na czele—

9go Listopada

~~4303~~ ~~C2 1X~~ C2X ~~4314~~ 365

Zawieszenie broni między Austro-Węgrami i Włochami względnie mocarstwami Porozumienia i Stanami Zjednoczo=nemi ~~przypisanem~~ zawartem zostało przez naczelnika austryjacko-węgierskiego ~~ad~~ ~~naczelnika~~ głównego sztabu ~~[illegible]~~ ~~przedstawiciela~~ gen. Pardzierwika(?). Jest niezmiernie ciężkiem i przykrem. ~~[illegible]~~ Opuszczenie terytorium w Tyrolu obejmuje nie włoskie okolice, [illegible] Dalmacji, wyspy. Postanowieniem jest demobilizacja. Sprzymierzone wojska zyskują prawo przechodu przez Austro-Węgry, obsadzenie strategicznych punktów i kolei. Dalsze warunki ~~od~~ zaznaczają oddanie zapasów wojennych, okrętów, statków podwodnych.

Tak. Stanem rzeczy zupełnego pogromu-

Oficer głównego austryjacko-węgierskiego sztabu zjawił się ~~z pr~~ przed naczelnikiem włoskiego głównego sztabu

4315 ~~Dzier~~ Diar 366

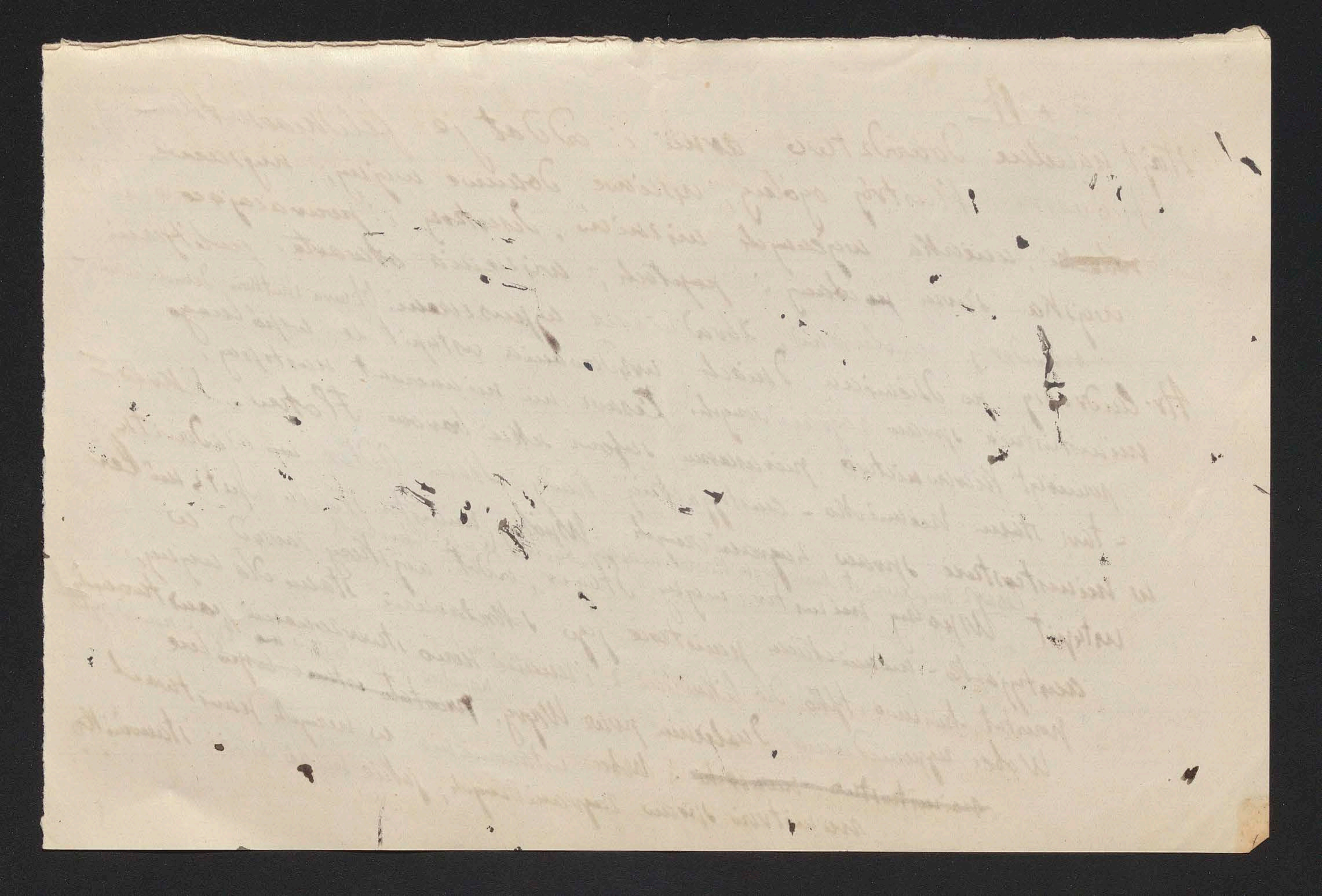
jenerałem ~~Diar~~ z prośbą o rokowania w celu zawarcia rozejmu
Jenerał zawiadomił o tem prezydenta ministrów Orlando, który
bawił w Paryżu. ten zawiadomił o tem Konferencji Koalicyjnej.
ta ustanowiła ~~ona~~ przyjęte warunki.
Cesarz Karol wezwał na posłuchanie Radę Izam austryjacko-niemieckiego
~~przyjęła~~ wysłuchała je niechętnie
państwa i przedłożył jej warunki rozejmu; ~~Rada nie~~ nie wzięła odpowiedzialności;
potem cesarz polecił naczelnikowi głównego sztabu zawrzeć rozejm —
Kapitulacja zewnętrz, ~~rozpadnięcia~~ rozpadnięcie i wewnętrz. Nie ma w dziejach
przykładu takiego rozbicia. Austro-Węgry nie były przygotowane ani
wojskowo, ani finansowo, ani politycznie do wielkiej wojny ani
rozwoju ~~pola~~ wojskowej. Wciągnięte w nią przymierzem z Niemcami, przyczem
Doszły do niej. Wciągnięte w nią przymierzem z Niemcami; przyczem
były zagrożone, liczyć mogły jedynie na zwycięstwo ~~pola~~ wojskowe
Skoro ~~Wchodzi wtedy~~ ta zawiodła, ale musiały
potrzeć Niemiec. ~~federacyjny~~ przedwczesne
Wielkie błędy polityczne, zwołanie parlamentu. wewnętrzne rozbicie
amnestia, federacyjny manifest cesarza Karola, wystąpiły

Niedoświadczony monarcha ~~[illegible]~~ pod wpływem złowrogich doradców takich jak Czernin i Seidler, oraz też następców Arc. Franciszka-Ferdynanda, rozpoczął ~~stanowczo~~ przekształcenie Austryi, które należało odłożyć do europejskiego pokoju; otworzył drzwi wszelkim odśrodkowym dążnościom, narodowym namiętnościom, sprzecznym z ustrojem. Złączyło się to z koniecznością zewnętrznego pokoju, ale było dla niego zbytecznem a wywołało domowy ~~[illegible]~~ rozkład, ~~[illegible]~~ niepewność publiczną i prywatną, niesłychane zamieszanie — anarchię — Potworzyły ~~[illegible]~~ [illegible] natychmiast rady zakreślone w manifeście, objęły władzę, bez protesty ~~[illegible]~~ i oporu, i narodowe rządy, które bez względu na centralny rząd, Zrzucano ~~wszędzie~~ cesarskie orły; oficerom zrywano z czapek cesarskie godła; wydawano okrzyki na cześć republiki. Austryjacki gabinet Lammascha, nie miał rzeczy już; austryjacko-niemiecki rząd objął władzę cywilną i wojskową we Wiedniu i niemieckiej Austryi. Cesarz nie abdykował ani detronizowanym został, nie rządzi ani panuje ~~[illegible]~~, zostaje jako wyobrażenie przeszłości, zbiorne hasło i zbiorny punkt przystani, bezsilny. ~~[illegible]~~ Cesarz 2° Listopada

437

368

złożył naczelne dowództwo armii i oddał je feldmarszałkowi
Kövess. Rozstrój ogólny, wszczęte domowe wojny, wojskowe
rabunki, ucieczka wojennych więźniów, dezertery i powracające w nieładzie
wojska stoczone [illegible] i popłoch, więzienia otwarte, polityczni
mordercy uwolnieni, zbrodniarze wypuszczeni. Obawa skutków demobilizacji.
Hr. Andrassy po dziewięciu dniach urzędowania ustąpił ze wspólnego
ministerstwa spraw zagranicznych. Cesarz nie mianował następcy;
powierzył kierownictwo pierwszemu szefowi sekcji baronowi Flotow. Sekre=
=tarz stanu niemiecko-austriackiej Rady Stanu Adler usadowił się
w ministerstwie spraw zagranicznych. Wspólny minister skarbu Spitzmüller
ustąpił. Cesarz mianował dotychczasowego kierownika baronu Kulz-Chrobak. Wspólny minister wojny Stöger, oddał wojskowy zarząd w
austriacko-niemieckim państwie jego sekretarzowi Stanu dla wojny,
powstał chwilowo, tylko dla likwidacji z i nowo stworzonemi państwami
wspólne ministerstwo zdaje powinno było.
Wobec rozporządzenia dualizmu przez Węgry. Wobec ustanowienia w nowych państwach
ministrów spraw zagranicznych; jakie mógł mieć stanowisko?

~~4307~~ 4318 369

z Hr. Andrassy oświadczył był

wspólny minister spraw zagranicznych, iż wykluczonem jest aby było kilka ministerstw spraw zagranicznych

z których każdy inną prowadzić by mógł politykę, że on opierał się

na ustawie 1867 r. i dopóki ta zmienioną nie będzie pozostanie na

~~[illegible]~~ stanowisku. Prawnie zmienioną nie jest, faktycznie Jednakże ministerstwo spraw zagr. [illegible] monarchii Ministeryum Lammascha

pozostało istnieć i hr. Andrassy ustąpił — [illegible] przestania za granicą wszystkie części — Ogłosił neutralność Węgier —

= niczyich stoi na tem stanowisku iż [illegible] wszystkie wojska [illegible] Węgierski rząd rozkazał złożenie broni. — włoskie wojsko wylądowało

Do Triestu przybyły włoskie torpedowce; włoskie wojsko dostało ~~[illegible]~~

i zajęto miasto. Jenerał Carlo Petitti di Rovere to [illegible] co [illegible] Kumowi świata [illegible] się

gubernatorem miasta i okolicy objął władzę. Słowiańska Narodowa Rada zaniosła protest i przestanym został [illegible] o ile potrzeba i ~~[illegible]~~

obejmie Słowiańska [illegible] habsburskiej monarchii — po czteroletniej i [illegible]

Wilsonowi oraz Fochowi Oto szkic [illegible] wypadki porywają go dalej — z zmiennym obrotem rzeczy i przychodzi siłą

i gwałtem [illegible] wojnie, nad spodziewanie. Była to ostateczna próba. Niemcy ~~[illegible]~~ uginają się w tej

utrzymanej. [illegible] że jej nie wystarczała i [illegible] Niemcy uginają się w tej

~~4308~~ 4719 370

samej wojnie, raczej we wytrzymałości, do tej chwili, upatrzeć by można

zadatki nowej ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ zmienionej przyszłości — Leży na wadze

wyrażone zakończenie wojny w takiej chwili się postawią się zamiast poważnej, wzbudzą wstręt

czesko-słowackie państwo-

-wo niemieckie uznało samodzielne

Może w nadziei przyłączenia niemieckiej części Czech —

We Wiedniu prócz starć i grabieży na dworcach nie zaszły ani krwawe

ani ważniejsze zamieszki, pomimo niezwykłego zamieszania, przy powszechnym ~~[illegible]~~ sądzie

zadziwiającej obojętności i lekkomyślności, [illegible] zwycięzców. Nikt

nawet wykształconych, nawet zachowawczych, z przeszłości — żalu i przeszłości nie

~~widzę~~ nie zdaje sobie sprawy z położenia, ani z przyszłości

widzę każda stanu [illegible] wydaje liczne odezwy; jej członkowie wygłaszają

najlepiej licząc przyszło-

szumne ~~[illegible]~~ mowy. Wskazań nie daje. Jeszcze [illegible] spraw zagranicznych

= dziś na urzędzie i [illegible] sekretarza stanu spraw zagranicznych

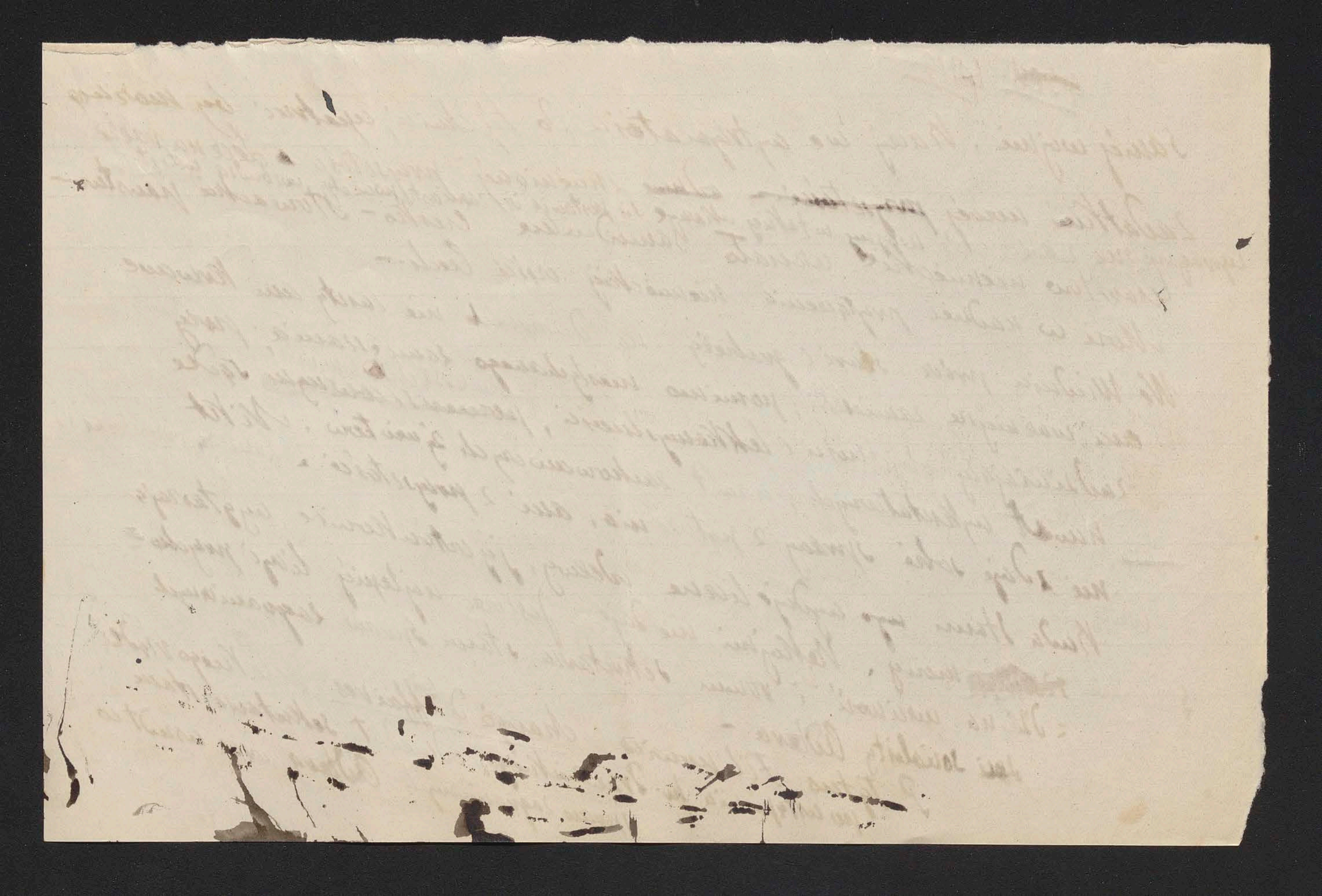
~~[illegible]~~ socjalisty Adlera —

chargé d'affaires polskiego rządu

P. Tytus Filipowicz po ustąpieniu ks. Radziwiłłowego, odwiedził sekretarza stanu

spraw zagranicznych Adlera oraz urzędnika

1.

~~4309~~ 4320

371

Stosunek z przedstawicielem we Wiedniu cesarsko-niemieckiego państwa – Tuscharem [?]

Sekretarz stanu Adler odwiedził niemieckiego ambasadora i prosił go aby pozostał przy rządzie według kilkakrotnie [?] austryjacko-niemieckiego państwa, które aż nie może dalej prowadzić wspólnej wojny, zachowa najczulsze przyjazne stosunki z niemieckiem cesarstwem.

Ambasador [illegible] rząd przyjął do wiadomości powstanie rządu

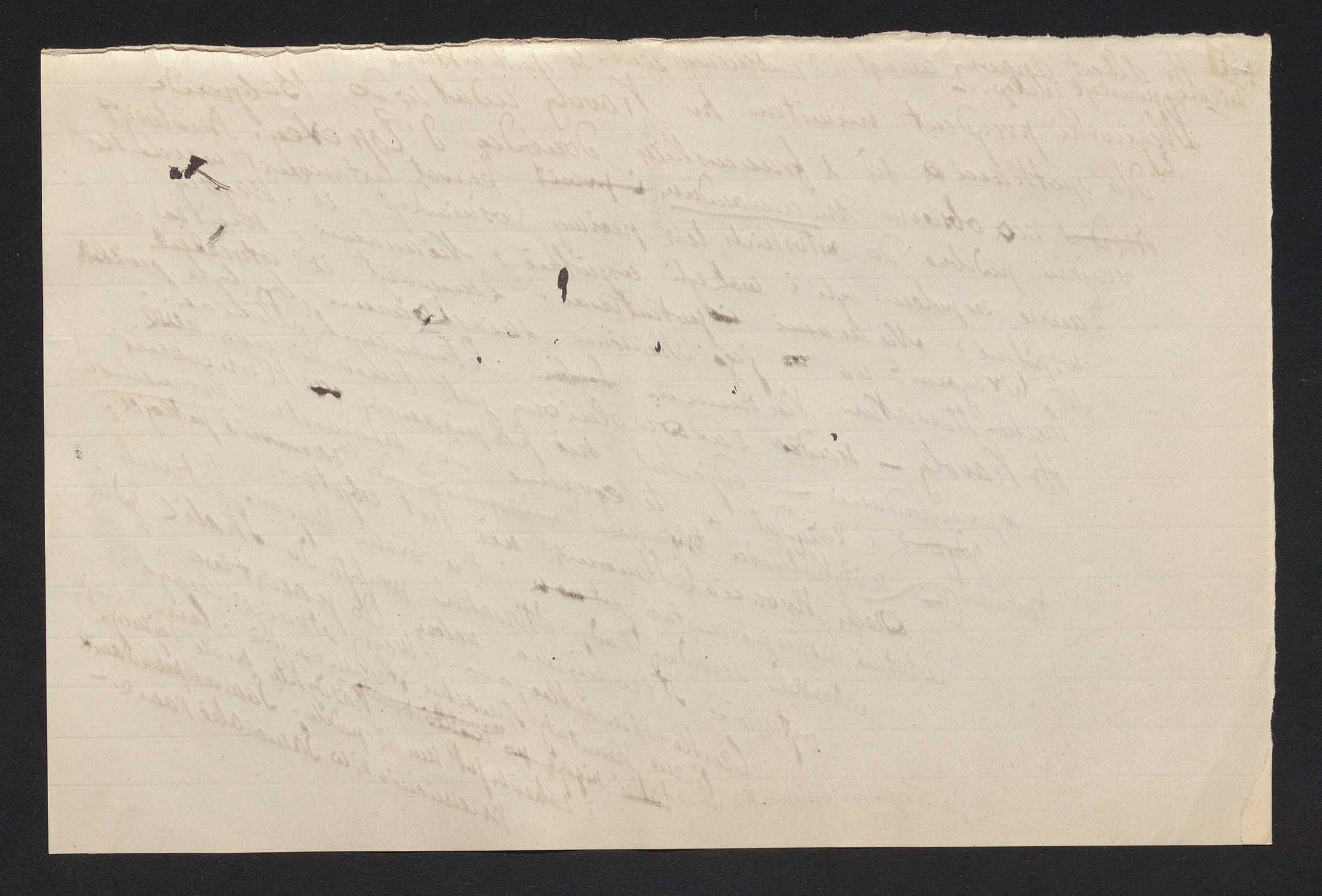
Wedel odwiedził sekretarza stanu Adlera i oświadczył że niemiecki rząd przyjął do wiadomości powstanie austryjacko-niemieckiego rządu.

Na Węgrzech gabinet Karolyego i Narodowa Rada sprawującą rządy pozostaje w ścisłej radzie [illegible] [illegible]. Ostateczne rozstrzygnięcie wyborczo z powszechnych, równych wyborów Konstytuancie = wyjdzie przy udziale kobiet. Odbierają przysięgę od wojskowych i cywilnych urzędników na węgierską ojczyznę i Narodową Radę bez wzmianki o Królu.

Arcyksiążę Józef złożył ją i jako: Józef Habsburg. –

4 3~~21~~ Hr. Albert Appony usunął się z publicznego życia. Są chwile w których nic nie powstaje innego.—

Węgierski prezydent ministrów hr Karoly udał się do Belgradu dla spotkania się z francuskim dowódcą d'Esperey. Przedłożył ~~Rząd~~ z na obszerne memorandum ~~i prosił~~ Jenerał ustanowił warunki oświadczył, że Węgry winne z wojny, podobne do włoskich, lecz pierwej wspólnie z Niemcami, zawsze ze sobą byli i walczyli wspólnie z Niemcami. Zaznaczył że otoczenie było przez wspólne z Niemcami ~~i~~ sympatyzowanie, zwiedzenie ich jego stanowisko. Postanowienie Słowacji jak też uznanie Konwencji ~~ze~~ wrogami; ~~z~~ na ~~na~~ Czecho-Słowakami. Na Niemców, ~~...~~, Porozumienie ~~...~~ Hr. Karoly — nader zadowolony — jak też podpisanie porozumienia do zawarcia pokoju, sprawozdanie — odjechał, nie podpisawszy do ~~...~~ ~~gdyż z~~ i zażądał w telegramie ~~węgierskiego do~~ jest objęta — Czterech terytorialnej ~~...~~ nietykalności ~~...~~ Węgier ~~Słowacja~~ nie Węgier. Skalic gdzie ~~...~~ Kroacja — Słowacja jest u bram Węgier. ~~...~~ Istotnie niebezpieczeństwo ~~jest...~~ ... Słowaków przybyło do ~~pańs~~twa członków Narodowej Rady Słowaków należy Do państwa Węgry stracić mogą ogłosili że stworzyła Czesko-Słowackiego — komitaty słowackie i rumuńskie ~~...~~ które sięgają po węgierskie i niemieckie ziemie ~~także sięgają po~~ każdy kto może zajmuje i zabiera, jak mu się podoba. Samo ~~...~~ ~~wprowadzanie~~ przemienia się w samorabowanie. —

~~4711~~
4722

373

Nieprzyjaciel zbliżał się do granic Węgier. Serbowie przekroczyli byli Sawę i obsadzili Mitrowicę. Sejm naro=
=dowy w ~~Z~~ Zagrzebiu wysłał do nich deputację dla powitania
braci i poprosił o pomoc. Rada Narodowa wezwała Serbów
o zajęcie wszystkich części Jugosłowiańskiej ojczyzny. Zatem ~~[illegible]~~ także
Bośni i Hercegowiny. Następstwa polityki która zamierzała 11
sięgnęli ~~Po za Mitrowicę~~ 11 Po za Mitrowicę. —

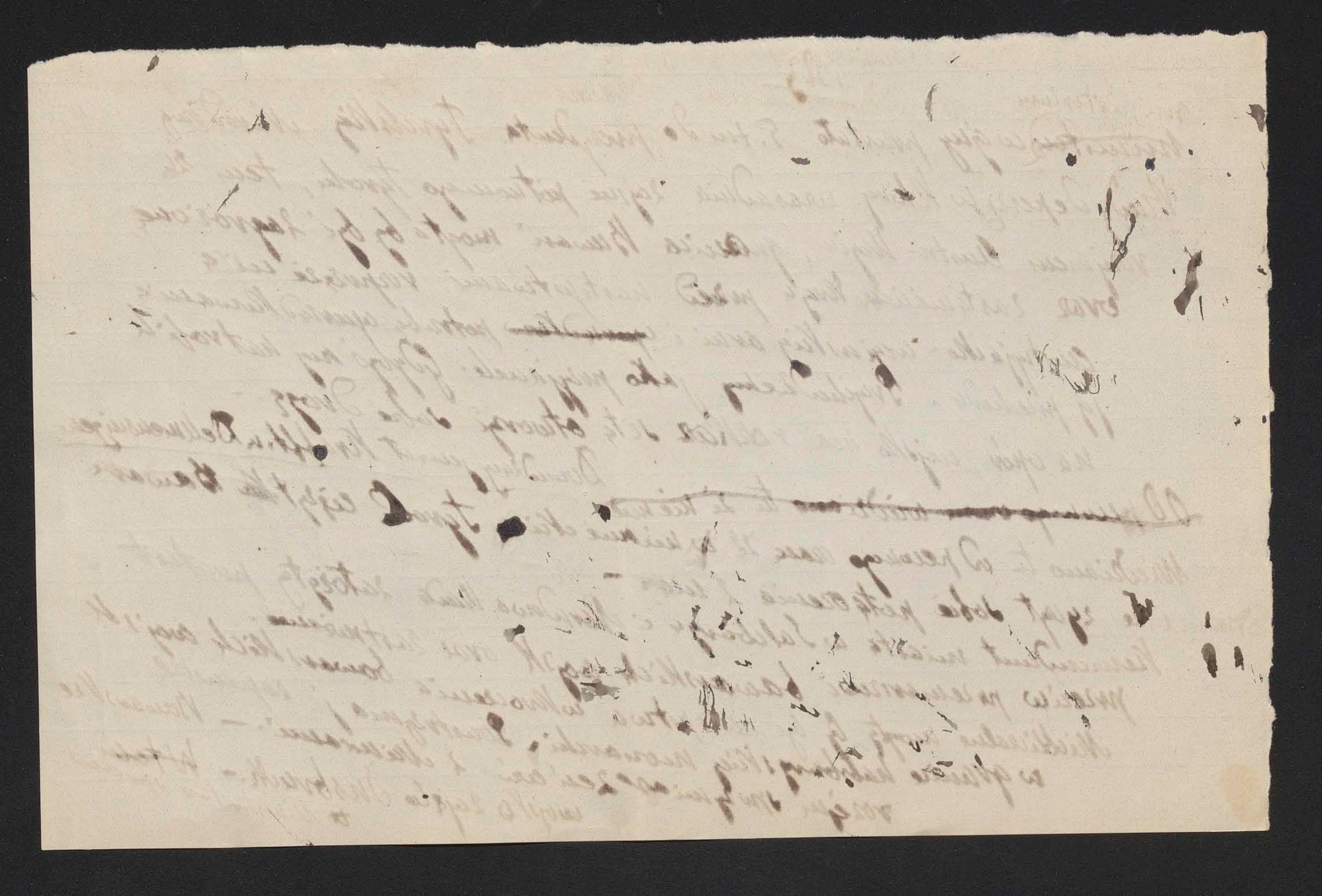
Czescy przywódcy powrócili ze Szwajcarii do Pragi. Zetknęli się w
Szwajcarii i porozumieli z Narodowym Komitetem czeskim w Pradze
uznanym przez Porozumienie, jako ~~rząd~~ czeski rząd. Czesko-słowacki
minister spraw zagranicznych Beneš brał udział w naradach
z przywódcami we Wersalu, na których omawiano rozejmy,
jako przedstawiciel czesko-słowackiego rządu.
Nie mała niespodzianka. Bawarskie wojska wkroczyły do północ=
=nego Tyrolu i przeciągnęły przez ~~Salzburg~~ Insbruck ku ~~Brennerowi~~
Przemaszerowały także przez ~~Salzburg~~ Salzburg. Bawarskie

4323

374

ministerium
~~[illegible]~~ wojny posłało 5. ten do prezydenta Tyrolskiej Narodowej
Rady depeszę w której uzasadnia zajęcie północnego Tyrolu, tem że
wojskiem Austro-Węgier, granica Bawarii mogła by być zagrożoną
oraz zastrzeżenia kraju przed następstwami rozprzężenia
austryjacko-węgierskiej armii i ~~[illegible]~~ potrzebę wejścia bawarskiej
ją przeciwdu. Przychodzimy jako przyjaciele. Gdybyśmy natrafili
na opór, wojsko na rozkaz siłą otworzy sobie drogę.
Dowodzący jenerał Krafft v. Dellmensingen ~~[illegible]~~
~~[illegible] wiedziano tu że niemcy~~ Tyrol cały. ~~[illegible]~~

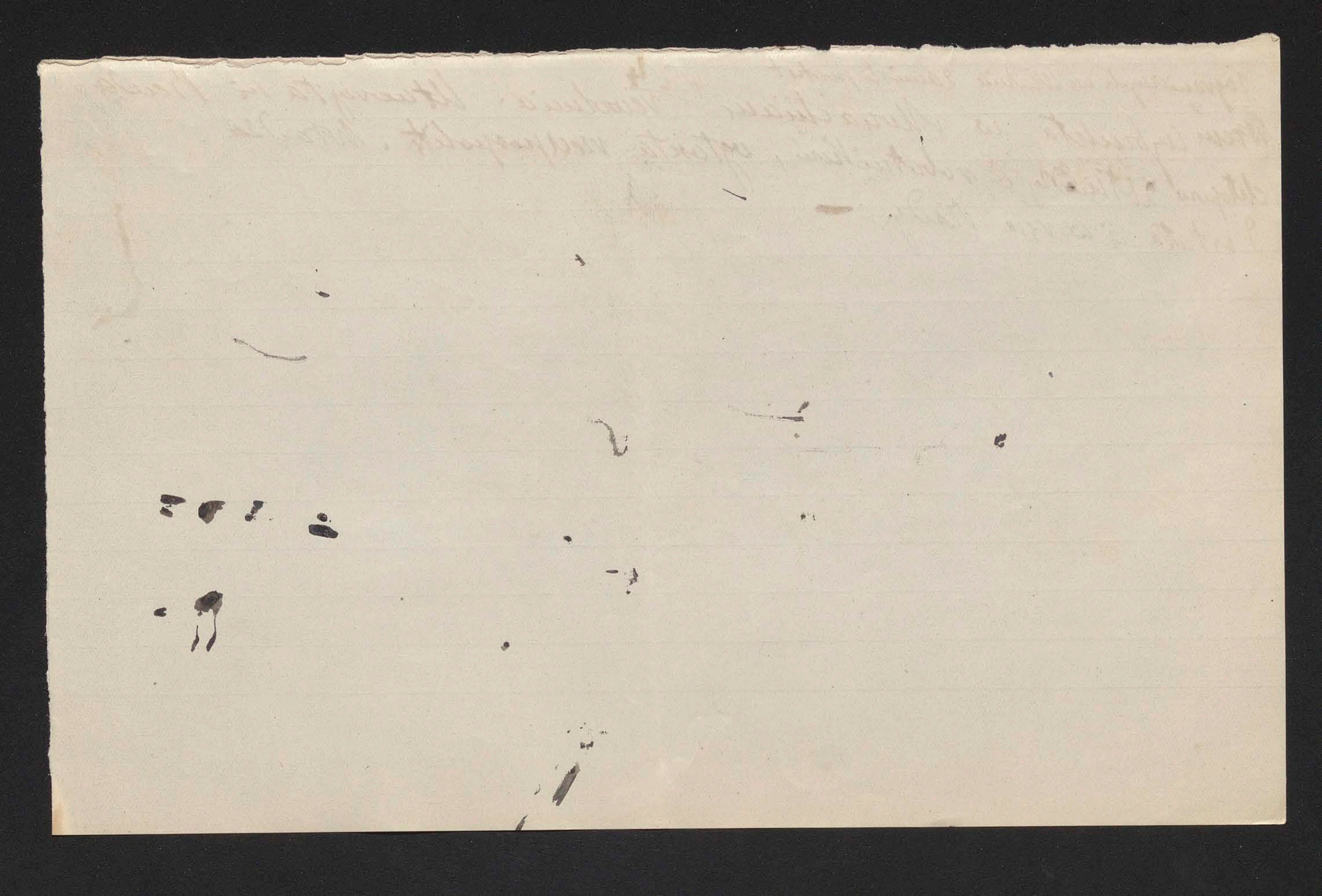
Wiedziano tu od pewnego czasu że ~~[illegible]~~ niemcy nie ~~[illegible]~~
i że związek dobrze porozumiany z ~~[illegible]~~ niego Narodowa Rada założyła protest.
do Bawarii i że Komendant miasta w Salzburgu i Narodowa Rada oraz zastrzeżenie bawarskich wojsk
przeciw przemarszowi bawarskich wojsk
Nieobliczalne mogłyby być następstwa wkroczenia bawarskich wojsk ~~zastrzeżenia~~
w granice habsburgskiej monarchii, ~~[illegible]~~ rozstrzygnął je zapewne
wojska spotkania z ~~[illegible]~~ z Monachium. — Bawarskie
wojsko zajęło Insbruck. — ~~[illegible]~~ Ministerstwo spraw

zagranicznych we Wiedniu zamiast protest

Wtem wybuchła w Monachium 432¾ rewolucja. Utworzyła się Rada chłopów żołnierzy i robotników, ogłosiła rzeczpospolitą. Władza i ostała się w ręku Rady. —

375

4325

376

Włoskie główne dowództwo zatrąbiło w surmę zwycięs-
=twa. Wprawdzie nie pobito austryjacko-węgierskiej
armii, ale pokonało ją. Z wewnętrznych powodów, zdrady, głodu
i wszelkich braków ubezwładniona została. Włoskie główne dowództwo
opisuje tryumfalny pochód włoskiej armii, rozsypkę
nieprzyjaciela, wzięcie do niewoli trzechkroć sto tysięcy
ludzi, zdobycie 500 dział i wszelkich zapasów.
W Albanii Włosi zdobyli i zajęli Skutari

Rząd serbski zamiast protest przeciw zajęciu Dalmacji przez Włochów

Włosi przez Triest zajęli Polę, Fiume, Abbazię. — Podarunek floty

Słowiańsko-Południowemu państwu, staje się jabłkiem niezgody

między niemi a Włochami. Stosunki coraz bardziej naprężone

W Serajewie powstała Bośniacka Ludowa Rada z Atanasem Šola

na czele. Gubernator Sarkotić ofiarował jej swoją służbę. Rząd

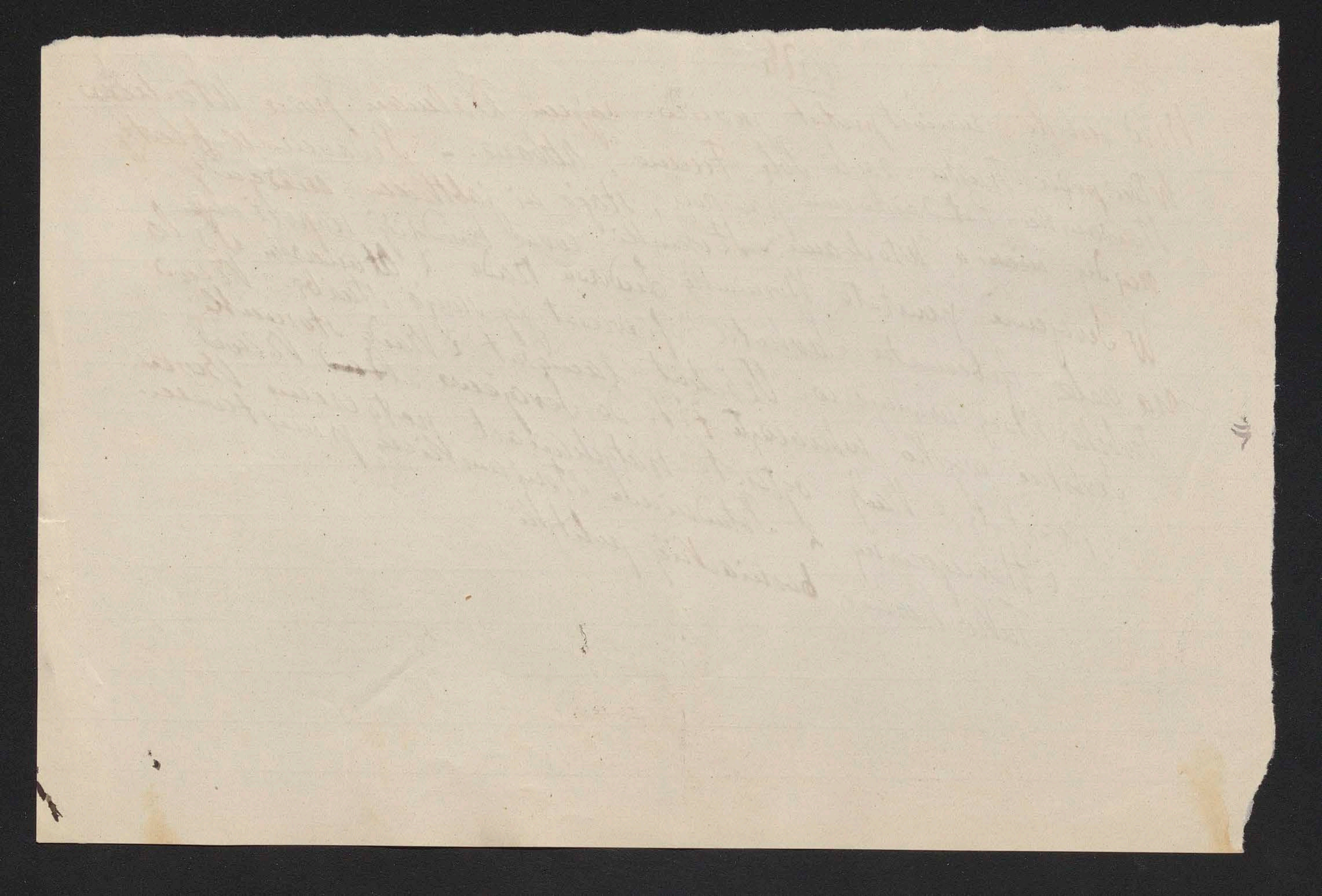
Serbski który uważa się Vršehat zawiązał z Radą stosunki. Rząd

Serbskie wojsko wkroczyło 7.X. do Serajewa. Rząd Bośni

powstały z Rady ogłosił natychmiast połączenie

i Hercegowiny z Południowo Słowiańskiem państwem.

Taki koniec bośniackiej polityki

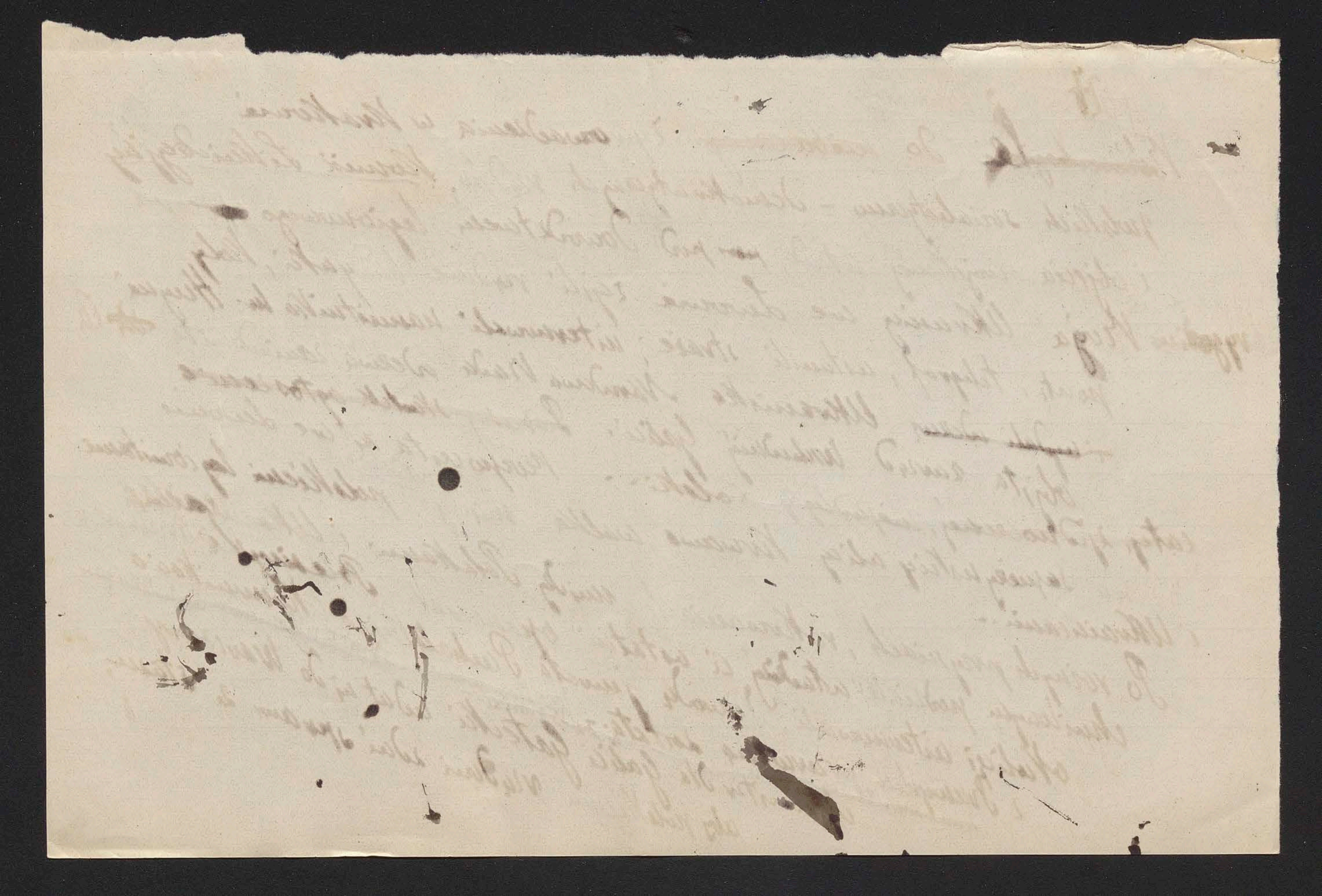

4 ~~377~~ 378

Równolegle

~~Równolegle~~ (Do ~~nieba~~ ~~[illegible]~~ zaprowadzenia w Krakowie polskich socjalistyczno-demokratycznych rządów, Komisji Likwidacyjnej i objęcia wojskowej władzy ~~pod~~ pod Dowództwem Legionowego ~~[illegible]~~ brygadiera ~~brygadiera~~ Roja) Ukraińcy we Lwowie zajęli rządowe budynki, Wały, pocztę, telegraf, ustawili straże, internowali namiestnika hr. Huyna i ~~[illegible]~~. Ukraińska Narodowa Rada wczoraj zawiadomiła ~~[illegible]~~ ~~i wydali wczoraj~~ objęła zarząd wschodniej Galicji. ~~Dzisiaj [illegible]~~ ~~całej, zjednoczonej, niepodległej Polski~~.. Rozpoczęła się we Lwowie między młodzieżą polską i legionistami ~~[illegible]~~ na Sapieżyńskiej ulicy krwawa walka między Polakami i Ukraińcami..

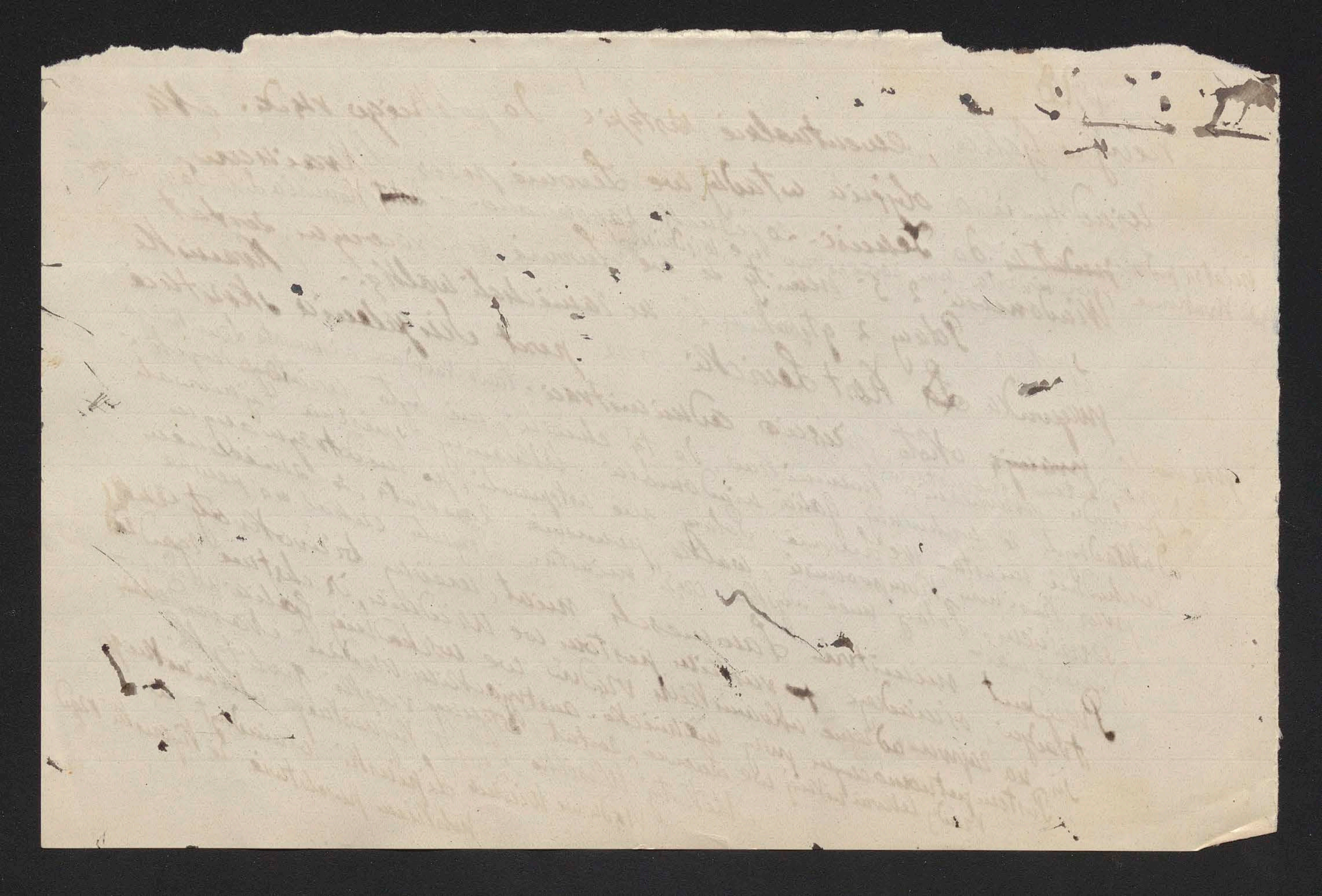
Po różnych przejściach, rokowaniach, chwilowym podziale władzy ci ostatni opanowali ~~[illegible]~~ Przemyśl i ~~[illegible]~~ internowali Dowódcę jenerała Puchalskiego. Komunikacja ~~[illegible]~~ z Przemyślem przerwaną została. ~~[illegible]~~ Minister dla Galicji Gałecki udał się do Warszawy aby polskiemu rządowi zdać sprawę z stanu.

4~~20~~ 379

rzeczy w Galicji, ewentualnie wstąpić do polskiego rządu. Na wiadomość o objęciu władzy we Lwowie przez Ukraińców ~~zostat~~ Komisja likwidacyjna ~~zostat~~ w Krakowie miała się udać do Lwowa, co jednak zaprzeczono – zastępstwo we Wiedniu – powierzyła mu ... że we Lwowie przywrócony został spokój. Wiadomości z 5 ... że Ukraińcy zaniechali walki. Polacy z głębokim żalem zaniechali walki. Polacy z głębokim żalem przyjęli ... przewodnicząca ~~Dr~~ Kost Lewicki oraz prezydent ... okręgu Rada Narodowa mianowała Lewickiego prezydentem ministrów ... pracowali ~~...~~ około przejęcia administracji. ~~...~~ innych i zajmowali Z powodu przerwania komunikacji do tej chwili nie było ścisłych dokładnych ze wschodniej Galicji wiadomości. Ukraińcy spieszną nie dotrzymali ... Polacy nie ustępowali po ... zawarta, że we Lwowie ... na pewne wschodnie miasta – We Lwowie Polacy nie ustępowali ... przez Rusinów kompromisie, walka ponownie wybuchła. Polacy mieli odzyskać część miasta. Przyszło ciężkie ... z szczęściem. ...

Prezydent ministrów Lammasch miał, mówiąc ..., że ... ruskim posłom we Wiedniu, iż ... wschodniej Galicji po ... Narodowej ... Rady ... oświadczył ... ruskim ... władzę ... na zaprowadzenie ukraińskich rządów we wschodniej Galicji. Narodowej już ... ruskiej polityki. Postem pełnomocnym przy niemiecko-austriackim rządzie ... rządu ukraińskiego ... Rady Ukraińskiej we Lwowie został Mikołaj Wasilko. Poseł Wysłocki ... ukraińskiego rządu we Wiedniu Lipiński oświadczył w polskim poselstwie, że Wysłocki rząd

4329 ~~4318~~

nie ma też wspólnego ze zajściami we wschodniej Galicji i że pragnie zachować pomiędzy Polską i Ukrainą Kijowską najprzyjaźniejsze stosunki –

380

Ukraiński rząd poprosił o pozostawienie okupacji środkowych mocarstw niezbędnej dla bezpieczeństwa

4311 4330

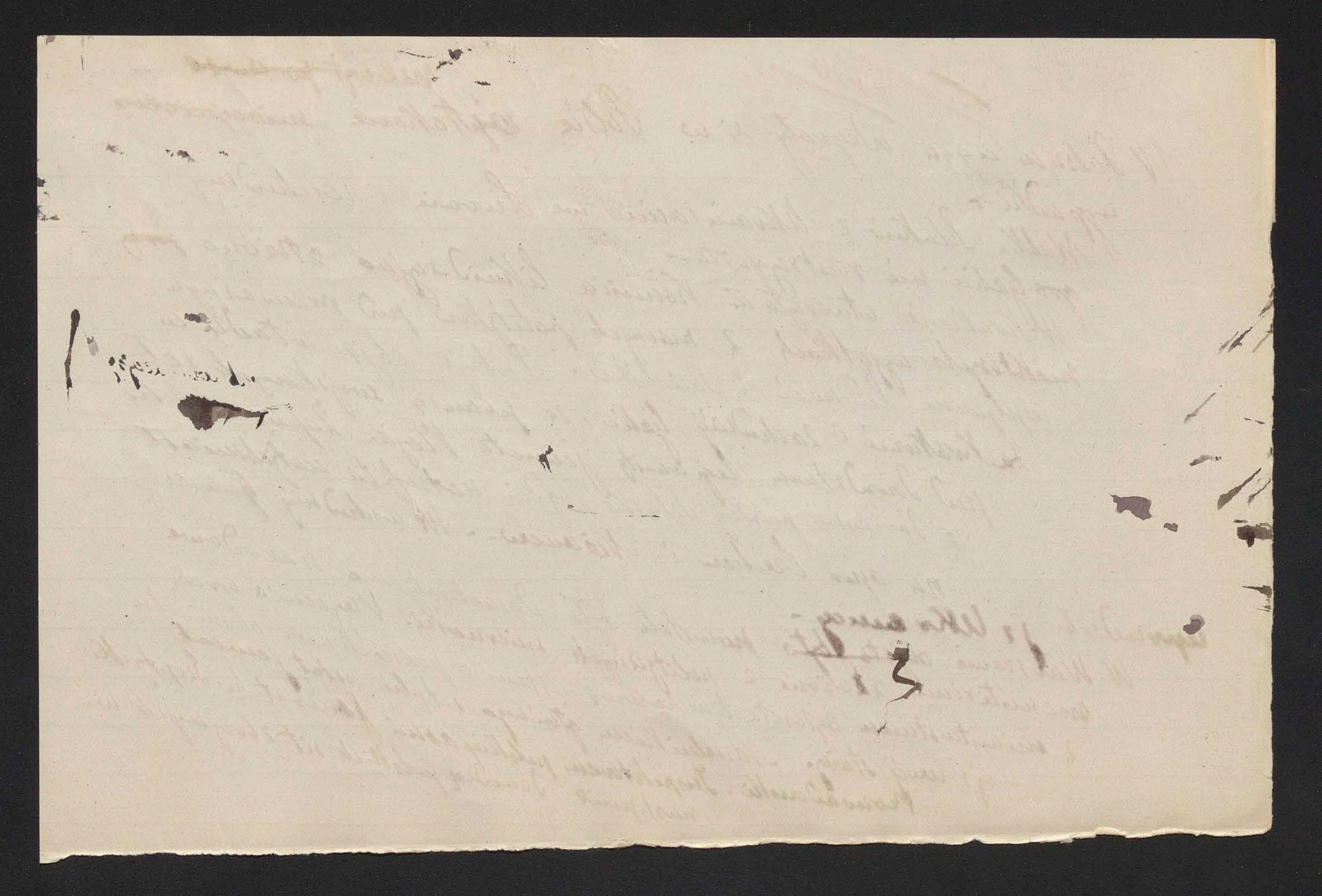
381

W dalszym ciągu rozegrały się w Polsce wypadki--

Walka Polaków z Ukraińcami we Lwowie i wschodniej Galicji nie rozstrzygnięta--

W Krakowie utworzyła się Komisja likwidacyjna złożona z miejscowych polityków pod przeważającym wpływem ludowców i socjalistów. Próbuje objąć władzę w Krakowie i zachodniej Galicji, za pomocą wojskowych sił pod dowództwem legionisty jenerała Roja. Zapuszczała się do części polskiej Śląska, gdzie natrafiła natychmiast na opór Czechów i Niemców-- We wschodniej Galicji uprzedzili ją Ukraińcy--

W Warszawie powstało było demokratyczno narodowe ministerium złożone z politycznych mierności. Regencja wraz z ministerstwem ogłosiła tymczasową ustawę o powszechnym obowiązku wojskowej służby. Naczelnikiem głównego sztabu został jenerał hr. Szeptycki w następnie Rozwadowski. Inspektorem polskiej armii jenerał Dowódcą polskich sił zbrojnych w

~~4330~~ 4331

382

Okupacji austryjacko-węgierskiej i w ~~zachodniej~~ [tej części Galicji] Galicji. ~~Ten mógłby~~ [Która dziś pod polską władzą znajduje się]

Ten mógłby uratować ~~położenie~~ [położenie] ~~gdyby~~ [gdyby] zdołał [utrzymać] ~~[illegible]~~ i posłuszeństwo i karność ~~polskim wojsku~~

w polskim wojsku. Zbrojne siły polskie ~~[illegible]~~ [na] na polskim obszarze co

Królestwie i w Galicji ~~składają~~ się ~~[illegible]~~ na razie następujące. Które

tysięcy powstałe w Królestwie z dawnych Legionów; polskie partie ~~[illegible]~~ [konspiracyjne]

austryjacko-węgierskiej armii o ile znajdują się na polskiej ziemi; ~~[illegible]~~ wojsk

~~oficerowie~~ [oficerowie i] żołnierze z ~~[illegible]~~ dawnych rosyjskich Korpusów Dowbora Muśnickiego. Do tych wojsk

przystępują się ochotnicy, przystępują się nowe pobory. W miastach, mianowicie

w Krakowie ~~[illegible]~~ powstają obywatelskie straże. –

Polski rząd w Warszawie mianował jeneralnym Komisarzem dla Galicji Ks. Witolda

Czartoryskiego. Naczelnik głównego sztabu Rozwadowski wydał odnośne rozporządzenie

i oddał główną komendę w Galicji jenerałowi Pachalskiemu. Komendantem ~~[illegible]~~ Lamezana

wojskowym w Krakowie mianował brygadiera Roję a we Lwowie jenerała ks. ~~[illegible]~~ Czartoryskiego

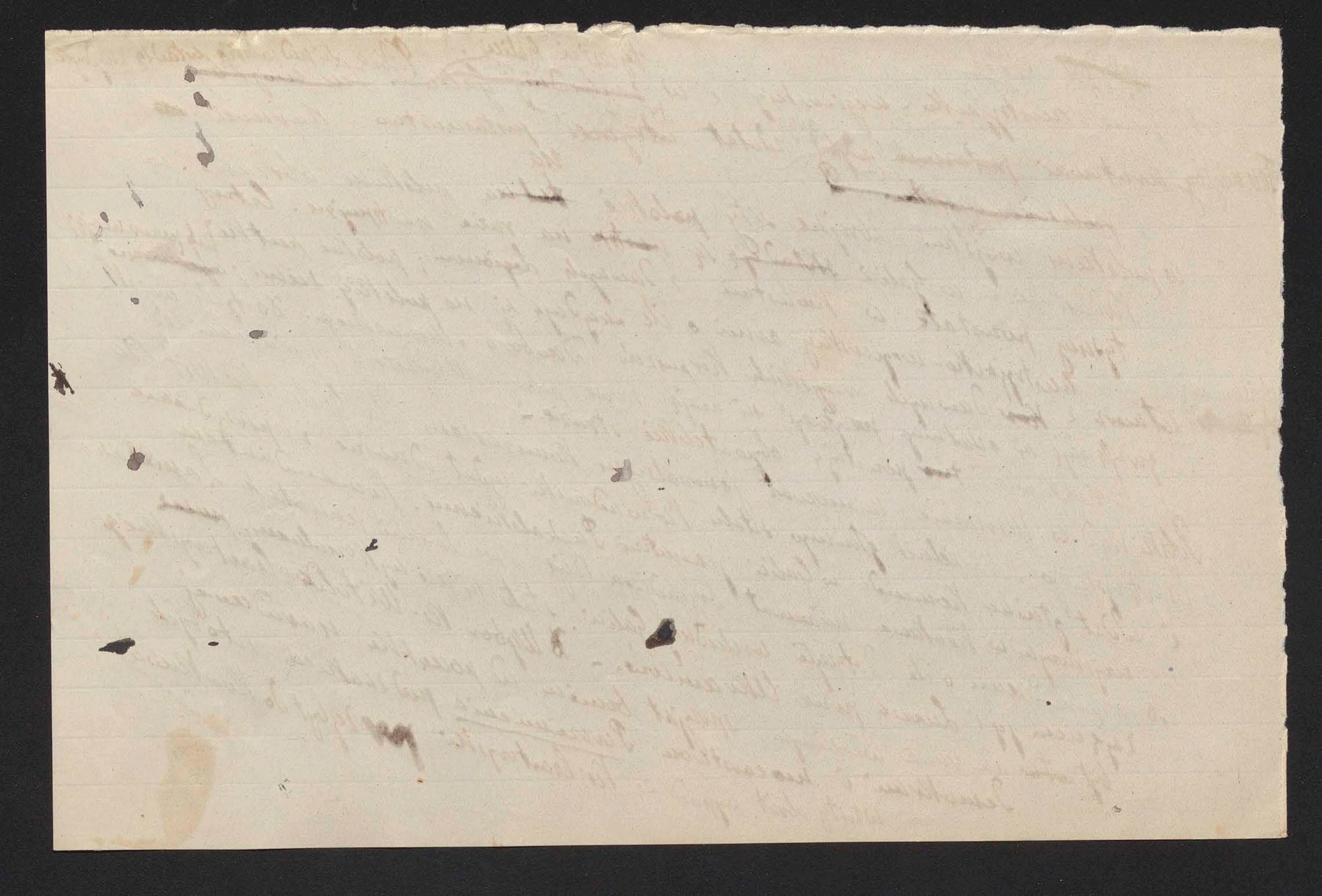
To rozporządzenie o ile dotyczyło wschodniej Galicji stało się ~~[illegible]~~ wykonalnem, Ks. Witolda

zajęciem jej i Lwowa przez Ukraińców. – ~~Z~~ Wybór Ks. Witolda naradczej

był ~~[illegible]~~ na razie właściwym, sprzyjał bowiem w początku z którymi

Demokratami i mieszczaństwem Porozumienia przedznakiem ~~[illegible]~~ zbył do Krakowa –

wziąty obrót wypadki. Ks. Czartoryski

Nie zdołał porozumieć się z Komisją likwidacyjną ani wymódz na niej posłuszeństwa. Pod wpływem socjalistów i ludowców wahała się przyjąć i uznać delegata polskiego rządu w Warszawie i okazała dążność prowadzenia samoistnych rządów w Galicji. Po dwóch dniach Książę Czartoryski spiesznie powrócił do Warszawy.— Komisarzem obrany miało być także że Komisarz jest Ko=jęciem.— [illegible]

Prezes ministrów Świeżyński wystosował do Kanclerza Rzeszy pismo z ponowieniem żądaniem wypuszczenia na wolność brygadiera Piłsudskiego dla ~~objęcia~~ objęcia ~~te~~ ministerstwa wojny. Kanclerz Ks. Badeński odmówił uzasadniając wrogiem zachowaniem się Piłsudskiego wobec środkowych mocarstw. Zażądał dowodów rękojmi że takowego zaniecha.—

Rada Regencyjna mianowała Komisarzem jeneralnym w Lublinie p. Żdanowskiego który objął tam administracyą polską z rąk jenerała-gubernatora Liposćaka.

Regencja rozpisała wewnętrzną pożyczkę.—

Niespodziewanie ukazała się w Warszawie następująca odezwa

Polacy! W obliczu najwyższych zadań, jakie przed narodem polskim postawiła chwila dziejowa, w poczuciu odpowiedzialności przed narodem i historyą, dzisiejszy rząd polski rozumie, że jedynie olbrzymi, zbiorowy wysiłek całego narodu, a nadewszystko pracującego ludu polskiego sprosta świętemu zadaniu stawiania podwalin pod gmach zjednoczonej wolnej Polski ludowej, obrony wolności narodowej i granic ojczyzny, ochrony ludności od głodu, trwałego zabezpieczenia nietykalnych praw Polski w stosunkach z innymi narodami.

Naród polski musi bez zwłoki posiąść rząd, będący wiernym i silnym wyrazem powszechnej woli narodowej. Rozumiejąc, że interesy warstw uprzywilejowanych muszą w tej historycznej godzinie ustąpić dobru ojczyzny, obecny rząd polski podjął zdecydowaną inicyatywę natychmiastowego wytworzenia rządu narodowego, a to w porozumieniu z politycznemi stronnictwami, przedstawiającemi pracujący lud polski.

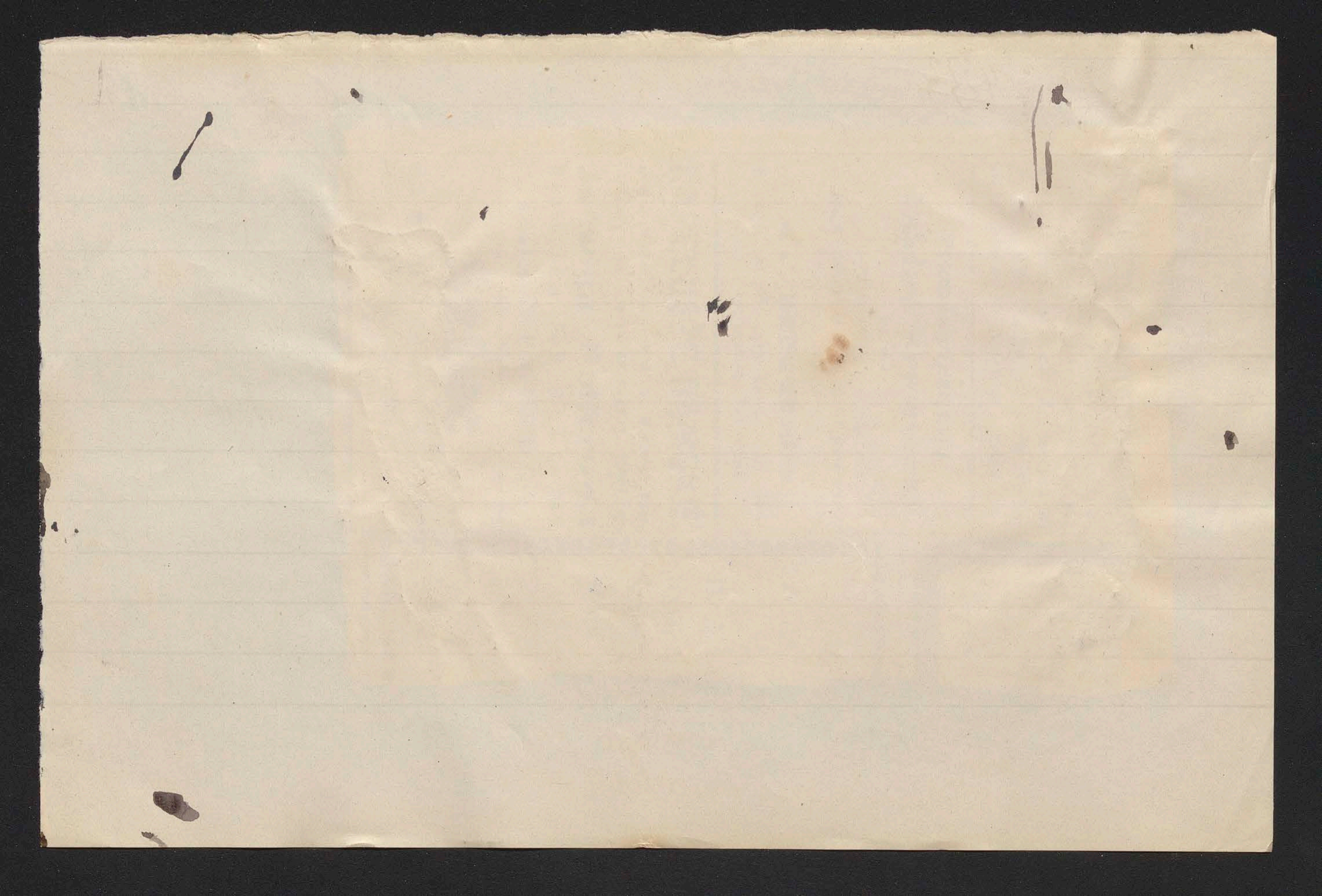
Rząd narodowy w większości swej z przedstawicieli pracującego ludu złożony powstać powinien bezzwłocznie. Pozostając na posterunku do chwili powstania rządu narodowego, który obejmie władzę niepodzielną do czasu zwołania sejmu ustawodawczego, zwracamy się do narodu z wezwaniem do współpracy w zapoczątkowanem dzisiaj wielkiem dziele budowy polskiej Rzeczypospolitej.

Swieżyński, Chrzanowski, Englich, Głąbiński, Grabski, Higelsberger, Minkiewicz, Paszkowski, Wierzbicki, Wolczyński.

Warszawa 3 listopada 1918.

4322

384

4328

Odezwę wydało narodowo-demokratyczne ministerium ze strachu
przed lewicą, socjalistami, demagogią, bez wiedzy Regencji.
Dopiero po ogłoszeniu jej, przedłożył ją prezydent ministrów Steczkowski
której nie chcieli Regentowi Ostrowskiemu. Ten zmusił natychmiast [illegible]
niesłychana niedorzeczności i szkodliwości; powstał z łoża, w tem nadszedł
Regent Ks. Lubomirski i zawołał „Gubicie kraj". Regencja po naradzie
zdobyła się na stanowczy, zbawczy, godny patryjotów czyn i oddaliła
całe ministerium, i zawiesiła natychmiast jego czynności i działalność.
Prowadzenie tymczasowe gabinetu oddała Szefowi biura przydziałowego Wróblewskiemu
oraz ministerstwo spraw zagranicznych. Prowadzenie bieżących spraw powierzyła
najstarszemu rangą urzędnikowi w każdem ministerstwie.
Regencja usiłuje tem zatrzymać się na równi pochyłej na której ~~[illegible]~~
znalazła się w wydaniu manifestu ~~niepodległości~~, ~~z jednoczesnym~~ i żądania zwolnienia Piłsudskiego.
Po męskim czynie Regencja wydała 5 listopada odezwę wołającą wo-
~~spokoju~~ na ulicach Warszawy.

385

Orędzie Rady Regencyjnej [...]

Rada regencyjna wraz z całym narodem pod opieką Bożą idzie ku odrodzonej, zjednoczonej Polsce, której moc państwową chce oprzeć na niepożytych siłach ludu polskiego. Stanowczy krok w tym kierunku uczyniliśmy, ogłaszając orędziem naszem z dnia 7-go października r. b. niepodległość i zjednoczenie Polski. Pod tymi hasłami jednoczy się cały naród. Ale dalsza droga do urzeczywistnienia Polski zjednoczonej i wolnej prowadzi jedynie i wyłącznie przez Sejm konstytucyjny. Wierni naszemu orędziu i naszej przysiędze, nie dopuścimy żadnego od tej drogi zboczenia.

Za takie niebezpieczne i niedopuszczalne w interesie narodu zboczenie musimy uznać wszelką próbę wciśnięcia pomiędzy naród polskt a polski ludowy sejm ustawodawczy zawodnych i jednostronnych dążeń i formacyj partyjnych. Nie możemy też dopuścić, aby narażono istotny interes ~~i istotną suwerenność ludu polskiego~~, którego upragnionym rzecznikiem może być jedynie tylko Sejm na najszerszych demokratycznych podstawach oparty, w żadnym razie zmieniające się z dnia na dzień ugrupowania partyjne.

Z tych pobudek i ze względu na konieczny ład, porządek i powagę, godną wielkiego narodu w tak doniosłej dla niego chwili, stanowimy:

1) Zwołać w ciągu grudnia br. do stołecznego m. Warszawy **sejm konstytucyjny**, oparty na głosowaniu powszechnem.

2) Ogłosić niezwłocznie **ordynacyę wyborczą** oraz zarządzenia dla zwołania Sejmu konieczne.

Wzywamy stronnictwa polityczne, aby kierując się ofiarnością patryetyczną w ciągu najbliższych dni **przedstawiły do zatwierdzenia rząd narodowy**, uosabiający powszechność narodową, w którego ręce moglibyśmy z ufnością złożyć losy Ojczyzny. Jeżeli się to nie stanie, **powołamy niezwłocznie gabinet ministrów szczerze demokratyczny z ludzi**, którzy sprawę Ojczyzny stawiać będą ponad szelkie względy partyjne.

Do tej stanowczości wzywa nas chwila historyczna. Budowa państwowości wymaga szybkiej realizacyi, granice państwa są zagrożone, wojsko musi niezzwłocznie powstać.

Powołujemy cały naród, aby w imię dobra Ojczyzny się zjednoczył i do pierwszego Sejmu konstytucyjnego śpiesznie się sposobił. W ręce tego Sejmu władzę naszą złożymy.

† *Aleksander Kakowski*, *Józef Ostrowski*.
Zdz. Lubomirski.

~~Niektóry~~ Sejm z powszechnego głosowania ~~nie~~ może nie dać rękojmi, że owego państwowego rozwoju a czysto ~~demo~~kratyczny porządek rzeczy, nawracany hasłami i prądami chwili obecnej nie zgodnym będzie z przeszłością i ustrojem Polski –
W danej jednak chwili Regencja przedstawia i podejmuje [illegible] i nawet potrafi [illegible] opinii publicznej. – Jeżeli się jej powiedzie i nawet potrafi [illegible] ustrój, okoliczności, [illegible] Polsce [illegible] ustrój Kierownictwa i podda siłą ustawy, [illegible] ~~[illegible]~~ we wrogich państwach dojrzejąca tęsknotą dzieciom Polski ~~[illegible]~~ osiągnąć, to co zapomniały

433
386

~~4336~~ 4335

387

Manifest Regencji: zjednoczenie i niepodległość, trudne jednak ~~[illegible]~~ utrzymania wśród licznych wrogów i niekorzystnego jeograficznego położenia.

Do

Ale tymczasem, wywrotowe ~~[illegible]~~ czynniki nie ustają w obawie różnych dziejących się usiłowaniach, konspiracjach, bawieniach ~~[illegible]~~ ~~z Daszyńskim~~ ~~[illegible]~~ ruchu ludowo-socjalistycznym ~~[illegible]~~ przeciw a wojny ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ na przeciw Regencji — Do tego przyjęcia

Dyrektoriacie z Daszyńskim

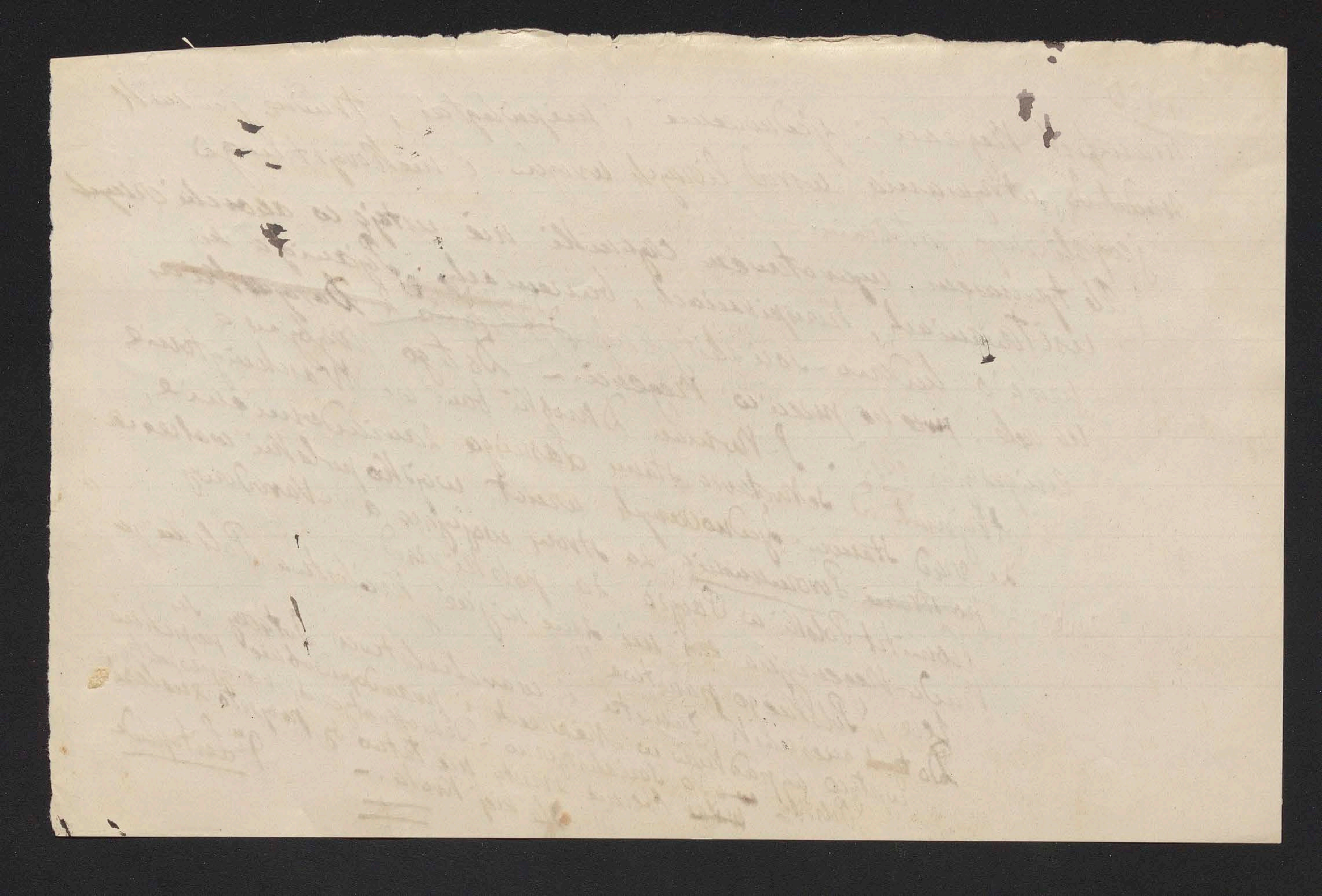
emigracyjny rząd. P. Roman Dmowski bawi w Waszyngtonie, i otrzymał od Sekretarza Stanu Lansinga zawiadomienie, że rząd Stanów Zjednoczonych uznał wojsko polskie walczące za stronę wojującą a Narodowy Komitet Polski w Paryżu za polski rząd —

w obozie ~~[illegible]~~ Porozumienia

Rada Regencyjna ~~[illegible]~~ nie zmieni nazwy "Królestwa Polskiego" na "Polskiego państwa"

Do ~~[illegible]~~ niesnasek, zamętu i warcholstwa dołączy się przypuszczenie wszystko wypadkiem w Niemczech i prawdopodobnie socjalistyczno-demokratycznej rzeczypospolitej Polski ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Obecnie zresztą nie łatwo by przyszło znaleźć dla niej króla. — ~~[illegible]~~

~~9 listopada~~

4 3 ~~2~~

388

Wśród żywych w Niemczech rozpraw o abdykacji cesarza
Wilhelma wydał on reskrypt do kanclerza z powodu zmian
konstytucji, które z gorącem zadowoleniem wita, potwierdza
przyjmuje i ofiarowuje współpracę w ich przeprowadzeniu oraz
urzeczywistnieniu na ludowej podstawie. Kowarz zaś próbuje
ratować oświadczeniem że „cesarski urząd jest służbą ludu"
Rzadko kiedy w dziejach taka moralną abdykacja zakończyła
Pozostało zwykłe upokorzenie bez znaczenia —
rzeczowego.
Niemcy teraz odosobnione, zmuszone prowadzić wojnę, walczą
na zachodnim froncie z przeważającą siłą koalicji. Wciąż cofają się
i na innych stanowiskach ~~stawiając~~ stawiają opór. Może dla
dodania odwagi i podniesienia słabnącego ducha wydano 4ᵉ urzędowy
biuletyn „Nie udało się wielkie francusko-angielskie przełamanie
frontu. Gwałtowne zapasy między Escaut i Oise. Na

szczegółowiej

4338 389

[illegible] przedsięwzięte przez Francuzów i Anglików zadanie przełamania frontu zostało udaremnione"

Do parlamentu wniósł rząd nowy kredyt 15 miliardów marek

Raptem niemiecki rząd przerwał stosunki z bolszewickim i zażądał wyjazdu wszystkim. Odwołał swoich z Rosji przedstawicieli i wszystkie przedstawicielstwo z p. Joffe wszystkich. i dyplomatyczne, opuściło Berlin 6/11 m. Powodem zerwania była propaganda na cele bolszewicka rosyjskiego dyplomatycznego przedstawicielstwa w Niemczech oraz ich zadośćuczynienie za morderstwo posła Mirbacha nie [illegible] ukaranie winnych. Poszukiwano rewolucyjno-bolszewickie [illegible] przeznaczone do szerzenia rewolucji w Niemczech, powstanie do rosyjskiego przedstawicielstwa w Berlinie. Skutki owej propagandy, przy innych do tego powodach, objawiły się w niemieckiej marynarce, mianowicie we wojennym porcie Kiel. – Na wszystkich

~~4336~~ ~~4339~~ 390

statkach wywieszono czerwoną flagę. Wojenny okręt Kölnij

na Vitórym powiewała jeszcze dawna, wojenna flaga

został ostrzeliwany z lądu przez marynarzy i wywiesił z czerwoną

czerwoną flagę. Marynarze przeciągali przez miasto z czerwoną

chorągwią, i rozbrajali oficerów. Ogólny strejk zaprowadzony. Marynarze zawiązali

Marynarze opanowali miasto. Wszędzie powiewają czerwone

chorągwie.— Gubernator i sekretarz stanu Hausmann dalsze

układy z marynarzami i przyjęli część ich żądań, obiecali dworca ~~usiłowali~~ i

także spełnić. Przyjęto do Strażnicy. Marynarze zajęli Rady Żołnierzy na czele konflikt.

Socjalistyczny ~~poseł~~ poseł do parlamentu Noske stanął na czele i robotników, usiłował załagodzić konflikt. wszystkie w ~~robotników~~ ~~załagodzić konflikt~~

~~Jan~~ Gubernator i sekretarz stanu Hausmann przyjęli wszystkie w warunki powstańców, są one w rodzaju bolszewickim i którym jest że ~~pod żadnym~~ wykluczonym jest wyjazd floty, to jest wydziała we wojnie.— Jest to kapitulacja.— W Hamburgu

~~4329~~ ~~4340~~ 391

Altonie i Lubece potworzyły się na rosyjski ~~bolszewicki~~ wzór
Rady żołnierzy i robotników. Nastąpiły gwałtowne demonstracje
i rozruchy, krwawe walki, padły strzały ~~i zginęło~~ i kilku ludzi
zginęło. Zaprowadzono strejk. W tłumach zerwało się żądanie abdykacji cesarza. [illegible]
Biuro Wolffa donosi 6 z Kiel: Wojskowa straż Wszystkie i
jest bezwyjątkowo przyzwoicie ~~prze~~ przez marynarkę. Ruch robotników strejkujących
statki wywiesiły czerwoną flagę. Fabryki ~~jeszcze~~ jeszcze
marynarzy uspokoił się. Składają broń. [illegible]
Kanclerz wydał odezwę ~~to~~ w której zaklina i żąda spokoju i jedności, wobec
bliskiego rozejmu i pokoju. Demokratyczno-socjalistyczne stronnictwo oderwało się, zapowiadając
~~Wilsona nadesłała odpowiedź Wilsona~~ w tym samym duchu do robotników, oświadczyło że nie poczyni
wszystkie stosunki. Dało do zrozumienia że spowodowaną być może abdykacja
cesarza.
W tem nadeszła istotnie odpowiedź Wilsona która zawiadamia że na
Sprzymierzone mocarstwa zgadzają się zawrzeć z Niemcami pokój na
podstawie 14 punktów Wilsona i innych jego oświadczeń
z wyjątkiem ~~zas~~ wolności mórz, co do której
zachowują wolność postanowień, do zawarcia
pokoju, oraz z wyjątkiem ~~wynagrodzeń~~

wskazowań, które sprzymierzeńcy w ten sposób wskazując
Niemcy mają wynagrodzić wszystkie szkody wyrządzone
ludnościom i ich własności, na lądzie, morzu i w powietrzu.
czem prezydent Wilson zgodził się. — Prezydent Wilson polecił zawiadomić
niemiecki rząd że jeneralissimus, marszałek Foch upoważniony
został przez rząd Stanów Zjednoczonych oraz sprzymierzone rządy
przyjąć pełnomocników niemieckiego rządu i udzielić im
warunki rozejmu.

Niemiecka Delegacja dla zawarcia rozejmu i zawieszenia kroków
wojennych wyjechała 6-tym z Berlina. W składzie jej wchodzą: były wojskowy attaché w Paryżu jenerał Wintenfeldt,
sekretarz stanu Erzberger, jenerał Gündell, hr Oberndorff, kapitan Vanselow. —

Potoczne wojenne, zewnętrzne i wewnętrzne zmusiły do tego rozpaczliwego kroku. — Wypadki w Kielu i Hamburgu postawiły jako ostatnia przestroga. Okazała się cała bezużyteczność

~~4331~~ ~~4342~~ 393

tak bardzo podziwiany flotowej ~~[illegible] i kolonialnej~~ polityki
Wilhelma II. Bismarck nie hołdował jej i przestrzegał przed nią.
Niemcom sprowadzała wydatki, w niczem pomocną nie była:
nie uratowała Kolonii, ani zapobiegła brakom wyżywienia,
Wyzwała Anglię i przyłączyła ją do wrogów Niemiec, zaś polityka
z niemi Stany Zjednoczone; podwodna wojna nic nie składała
a wielkie ciężary zgotowała. W końcu zakończył ją bunt ~~[illegible] Kapitulacja~~
~~[illegible] i Kapitulacja~~ chorobliwego ~~[illegible]~~ pomysłu, marynarskiego
marynarzy i Kapitulacja władzy. Skutek ~~[illegible]~~ odpowiedni ~~morskich~~ wybrzeży —
~~[illegible]~~ mocarstwa, bez ~~[illegible]~~
Wielki gracz pierwszy minister Lloyd George ~~[illegible]~~ przy ogólnych oznakach zadowol=
głównej drużyny — podał do wiadomości: Najwyższa Rada Wojenna
=nienia warunki rozejmu z Austro-Węgrami. warunków rozejmu ~~z Focha~~
sprzymierzeńców doszła do zupełnej zgody, co do tych" warunków zwrócili się do oraz
z Niemcami. Postanowiono, że jeżeli rząd niemiecki ~~[illegible]~~ marynarki wojennej
Focha o warunki ~~[illegible]~~ rozejmu, przedstawiciele angielskiej z Focha ~~[illegible]~~ udział w rokowaniach. Jakkolwiek w wypadku
odpowiedź sprzymierzeńców, że zawieszenie okazji wyniku"

~~4332~~ ~~4343~~ 394

Niemieccy pełnomocnicy zawiadomili marszałka Foch o gotowości ~~[illegible]~~ wejścia w układy i prosili o wyznaczenie miejsca spotkania. Marszałek wskazał ~~[illegible]~~ rozejm pełnomocnikom gdzie się mają udać aby odbyć z dniem ~~[illegible]~~ 8go o

A tu w Niemczech coraz groźniejszy obrót przybierały wypadki. Socjalni ~~dok~~ demokraci postawili Kanclerzowi 7-mu ultimatum i[a] Abdykacja cesarza i następcy tronu 8go zakazy zgromadzeń socjalistycznych socjalistów mają uchylić 9go Większy udział socjalistów w rządzie. Jeżeli ~~[illegible]~~ nie będzie przyjęte, socjaliści wystąpią z rządu. Przedtem następne ~~[illegible]~~ ultimatum do 72 godzin, w oczekiwaniu rozejmu.

Niemieccy pełnomocnicy przedstawili Kanclerzowi i naczelnemu Dowództwu warunki rozejmu udzielone im 8go zrana, które w 72 godzinach mają być przyjęte lub odrzucone. Marszałek Foch odrzucił wniosek natychmiastowego zawieszenia wojennych działań.

A tu ~~w~~ W Niemczech rewolucja ~~z~~ coraz szerzej zatacza [illegible] koła. W Kiel wbrew uspokajającym urzędowym doniesieniom powstanie marynarzy wzrosło i zapanowało, to samo we wszystkich nadbałtyckich miastach, w portach, na okrętach, wszędzie powiewała czerwona chorągiew.

~~4333~~ 4344 395

Tworzyły się na wszystkie wzór żołniersko-robotnicze Rady i
wszędzie zaczął się dział wpływ bolszewizmu. W Szlezwigu-Holsztinie powstała rewolucyjna władza –
Rzeczpospolita ogłoszona w Monachium. Rewolucyjny przewrót
objął Hanower, Kolonię, Magdeburg. W Braunschweigu
Książę Ernst August zięć Wilhelma II zrzekł się dla siebie
i potomstwa tronu. Przewrót postępuje i abdykacja bo wszystka
większość mu sprzyja a gdzie niegdzie tylko stawia bezsilny opór. Mordy
Wilhelmshaven w rękach żołnierskiej Rady, ~~gdzie~~ bezkrwawo dużej
na liczne, w ogóle rewolucja bez porządków, Cesarz poproszony go na położenie
Kanclerz ks. Badeński podał się do dymisji. do postanowienia które
o ~~zamiar~~ przeprowadzenie wyborów do [illegible] oświadczyła się miasta za abdykacją. –
Większość parlamentu
Pruskie ministerstwo podało się do dymisji. Cesarz Wilhelm
Dziś wieczór nadeszła do Wiednia wiadomość: Rzeczpospolita
abdykował. Następca tronu, zrzekł się tronu. Socialista Ebert ~~został~~
ogłoszona została w Berlinie. Socialista Ebert został prezydentem Rzeczypospolitej – 9 Listopada

16 Listopada 1918

An Seine des Herrn

Schriftstellers, Mitgliedes des Herrenhauses des Reichsrates &c. &c.

Stanislaus von Koźmian,

Hochwohlgeboren.

4345–4388

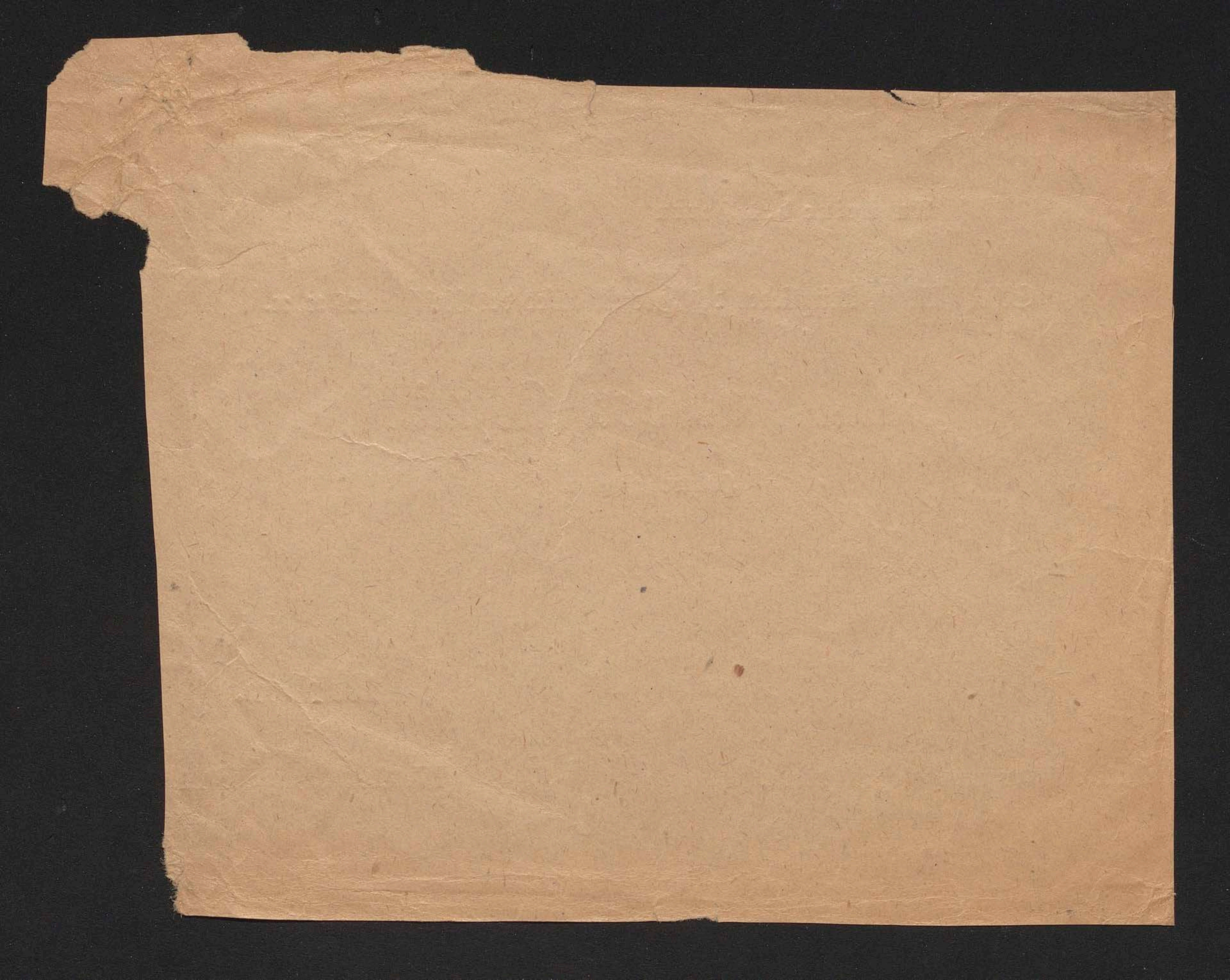
396

Krakau.

Wien,

IV., Mayerhofgasse 11.

In Reichsratsangelegenheiten.

CCXI

397

~~Ukr~~ Niemiecka rzeczpospolita w Berlinie. Cesarz Wilhelm po ustąpieniu udał się z głównej kwatery w Spa do Hollandii. Ebert kanclerzem rzeczypospolitej. Wilhelm II. – Upadek Prus –

Przewrót w całych Niemczech.

Abdykacja monarchów i Rady robotników i żołnierzy – ~~Czynniki przewrotu~~

Bolszewizm przekroczył granice Rosji. Bolszewizm w Szwajcarii.

Czynniki przewrotu – Hindenburg

Z Poznania. Nowy rząd w Berlinie.

Ustąpienie cesarza Karola – Cesarz Karol.

Zniknięcie Austryi – Ogłoszenie niemiecko-austryjackiej rzeczypospolitej i połączenie z niemiecką.

Rząd niemiecki przyjął warunki rozejmu

Ustawiczne zwrócenie się do Wilsona – Odpowiedź T.

Bawarskie wojsko wycofane z Tyrolu. Odwrót Karola

Dążności. ~~O~~ Rzeczpospolita ~~na Węgr~~ węgierska

Węgry zagrożone. Hr. Karoly podpisał rozejm -
Rzeczpospolita czesko-słowacka ogłoszona
w Pradze - Dr Bauer ministrem spraw zagranicznych
austryjacko-niemieckiej rzeczypospolitej, [illegible]
następstwie po dymisji Adlera.
Gabinet Marghilomana ustąpił. Rumuńskie
wojsko wkroczyło do Bukowiny. -
Zmiana pierwotnych warunków rozejmu z
Niemcami. Z Polski. - Polacy odzyskali
z Warszawy. Walki we Lwowie. Daszyński
Przemyśl. ogłosił w Lublinie Rzeczpospolitą Ludową
Brygadier Piłsudski przybył do Warszawy
Rada Regencyjna przekazała mu wojskową
władzę. - Rada niemieckich żołnierzy w Warszawie -
Opróżnienie Królestwa Polskiego. Demonstracja
uliczna przeciw Regencji. Ustąpienie Regencji. -
~~Oddała władzę Piłsudskiemu~~ Regencja
W ręce Piłsudskiego złożyła władzę. -
Odezwa Piłsudskiego - Mianuje Daszyńskiego
prezydentem gabinetu - Ogłasza Polskę
rzeczpospolitą obejmującą wszystkie trzy
zabory - Piłsudski - Polska
rzeczpospolitą. Stronnictwo

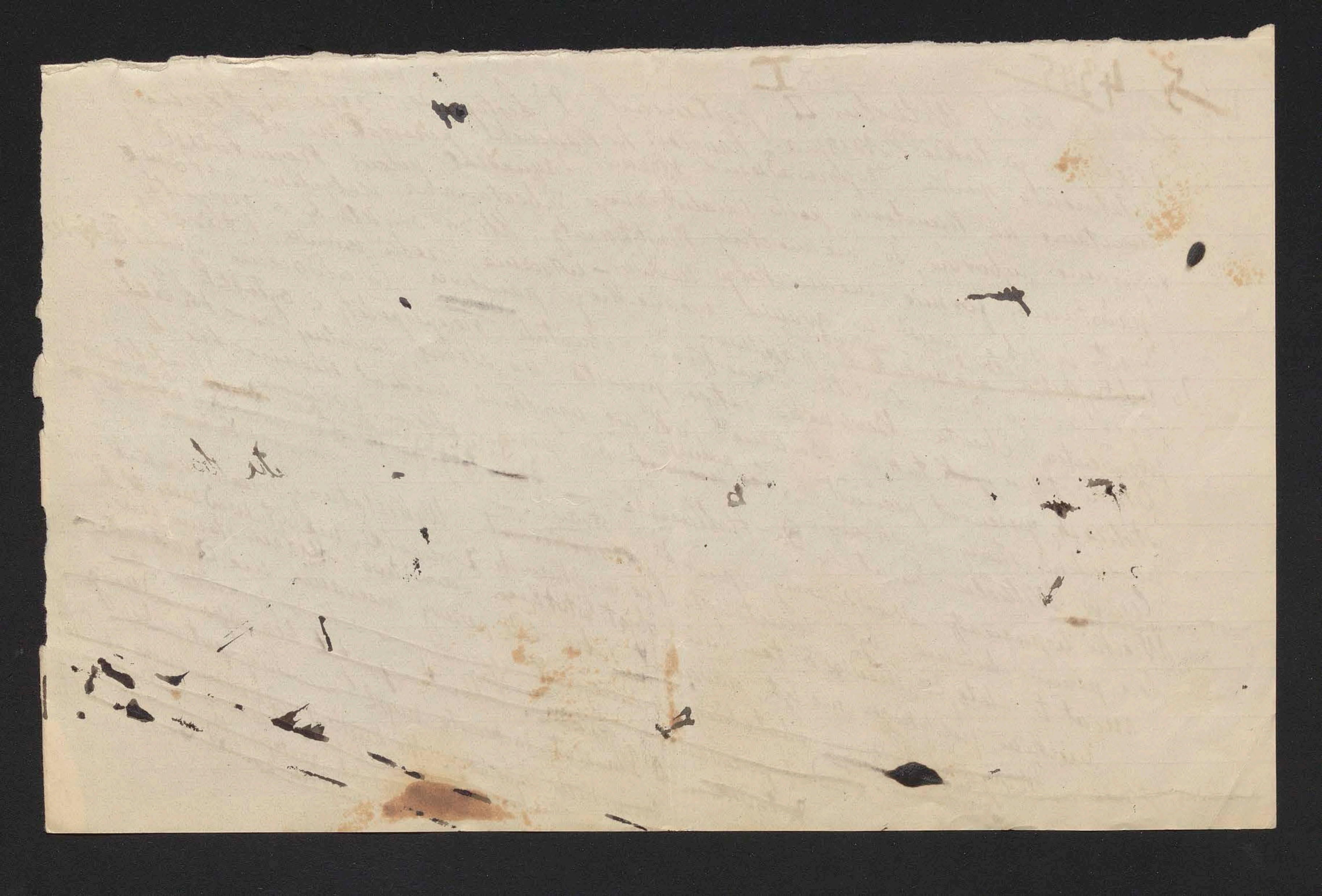
Zachowawcze w Krakowie - Polska i zniknięcie
habsburgskiej monarchii - Przekreślenie
poprzednich wypadków, wiele z nich straciło
znaczenie - Wzorowy i dzielny w Polsce - Jej
Światowa wojna zakończona -
wynik. - Przyszłość - Socjalistyczno-Demokratyczny
Okres - Hasła i zasady a doświadczenie
i polityczna sztuka -
~~Koniec Czteroletniej wojny nie jest~~
Czteroletnia wojna nie jest ostatnią wojną -

16 Listopada

4345 CCXI 398

Cesarz i król Wilhelm II postanowił 9 listopada po wahaniu zrzec się tronu; zrzekł się go także jego następca. Kanclerz ks. Badeński pozostał, miał do załatwienia sprawę i doprowadzenia regencji. Zamierzał polecić Regentowi powołanie na kanclerza posła socjalistycznego Eberta oraz natychmiastowe rozpisanie wyborów do niemieckiej Konstytuanty, która orzekłaby o przyszłej państwowej formie niemieckiego narodu — włącznie „części narodu", co widocznie odnosiło się do [illegible], które życzyłyby sobie wejść w granice niemieckiego państwa. Do niemiecko-austriackiego państwa — Tego samego dnia socjalni demokraci obwołali Rzeczpospolitą i ogłosili jej prezydentem Eberta. Berlińska załoga przeszła na stronę socjalnej demokracji. Dzięki temu tak w Berlinie jak we wszystkich niemal niemieckich stolicach przewrót powiódł się wszędzie bez oporu. Przyjął go [illegible] rozlewu krwi [illegible] ze strony wojskowej. Cesarz Wilhelm udał się do Holandii. Wykształcony, wszechstronnie uzdolniony, nie był wszakże człowiekiem bezpośredniej siły wojskowej.

Wielki wspaniały, odziedziczony spadek stracił. Był militarystą bez wojskowych zdolności, nie był wodzem [illegible]. Przy całym swym wystawnym, pompatycznym nie był sobie [illegible], lecz powierzchownie, nie objął istotnego dowództwa. Miał tę zaletę, iż, wiedząc o tem, nadawał sobie ich pozory. Wielkim politykiem nie był [illegible].

~~4334 (6105)~~ 4346 399

Fałat który bawił kilka lat na dworze cesarza Wilhelma jako ulubiony jego malarz usłyszał iż ktoś powiedział „Wilhelmowi brakuje ~~piątej~~ klepki" „O nie-odrzekł-on ma jedną za wiele"

~~Wybujałości Wilhelma II była jałowe, czasem szkodliwe [illegible] co ludzkie nie było mu obcem i tem różnił się od wielu współczesnych monarchów. Stąd nie był dla ogółu obojętnym~~

Doskonały znawca Sudanu z niewoli u Mahdiego i służby w angielskim wojsku Austrjak Slatin Basza, po przybyciu do Europy zaproszony został przez cesarza Wilhelma dla udzielenia mu wiadomości o Sudanie. Nader uprzejmie powitany wysłuchał obszernego szczegółowego wykładu cesarza o Sudanie, do słowa nie doszedł i równie uprzejmie pożegnany, oddalił się.—

Wybujałości Wilhelma II były jałowe, niekiedy szkodliwe. ~~Był~~ [illegible] wielkości wszystko co umysłowe ~~[illegible]~~ monarchów.

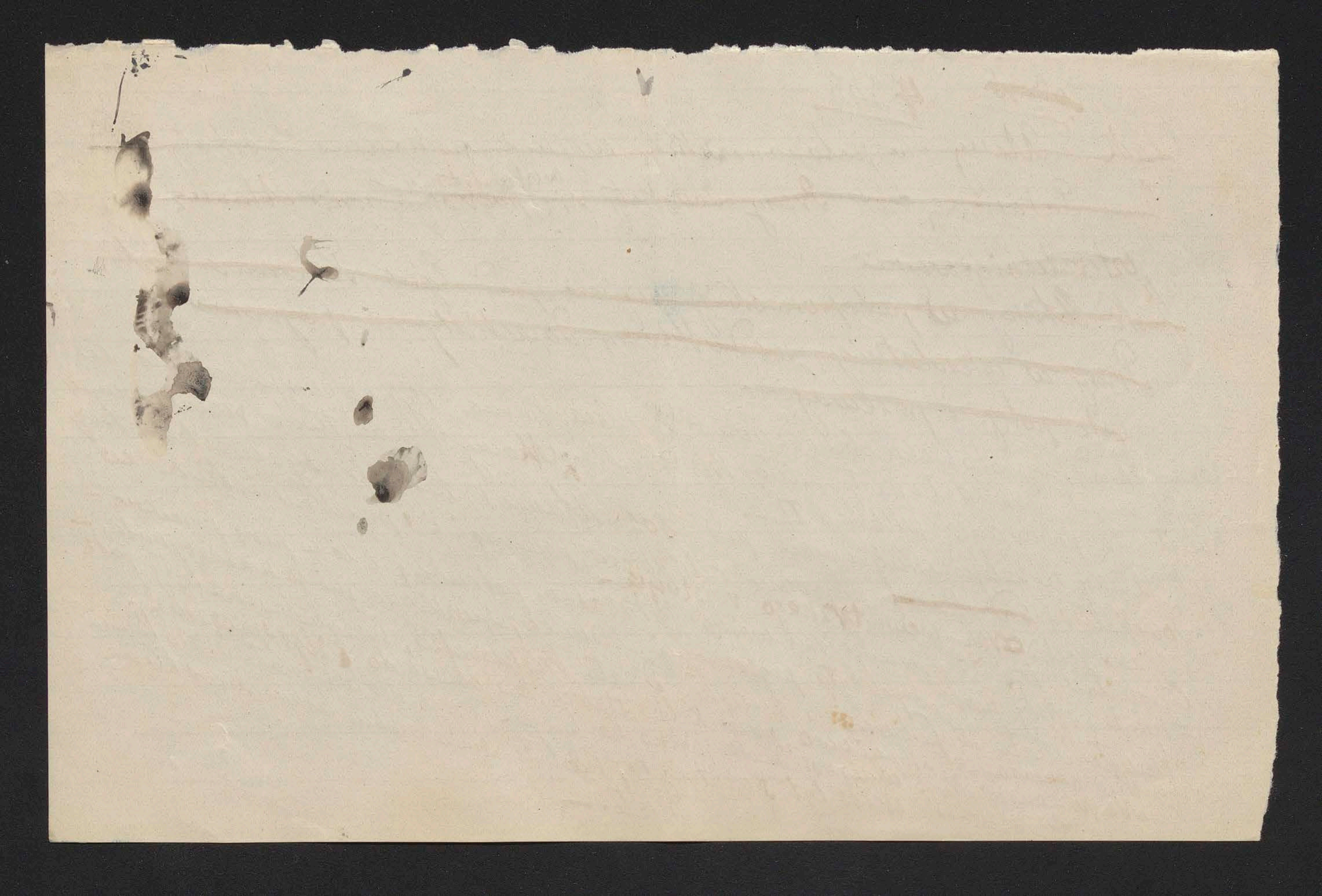
Wszystko co ludzkie nie było mu obcem, żywe budziło w nim zajęcie, tem wyróżniał się wśród współczesnych i ściągał na siebie uwagę.— nadużywał łatwej wymowy, Stąd nie był dla ogółu obojętnym i [illegible] z prawica. Chełpliwy, szumny, Pyszny, miał coś z pawia. że szkoda państwa i własną.—

~~4347~~ 400

Był niewstrzemięźliwym w słowie. Wsłuchiwał się sam w siebie, upajał się tem
co wygłaszał – tokował, przyglądających się otoczenia. Łudził pozowaniem i gestem. Miał
apetyt bez odpowiedniego żołądka. Nie umiał jak Wilhelm I dobierać ludzi
a nie potrafił dowódców i współpracowników zastąpić; nie mógł może ich już
znaleźć, bo ich zabrakło. Nie zwiększył odziedziczonego spadku, pomnożył nienawiści –
Nie zabezpieczył wzmożonego państwa, czekał bowiem aż wszyscy wrogowie zespolili się
przeciw Niemcom aby rozpocząć walkę. Powziął tęskny zamiar morskiej potęgi bez
odpowiedniego morza i potrzebnych wybrzeży. Za jego panowania rozwinął się potężnie
przemysł, zakwitł dobrobyt, w ten sposób, iż wywołały obawy zagranicy, nieprzyjaźnie,
zazdrości, spotęgowane niebaczną dumą i chełpliwością, aż do żądzy pogromu. –
Człowiek nie obojętny, nie zwykły był przedmiotem ciekawości ale drażnił. Nie zrównoważony,
pompatyczny z otoczeniem, umiał ujmować i podobać się, na przemian koszarowy i salonowy. –
Zapełnił czczą ruchliwością swój dziejowy okres. Brakło mu uroku. Był chwastem i ze
wyznawał wyobrażenie o swej monarszej władzy i majestacie, nie tylko nie wsparł ich czynami
ale kiedy zadrżał o nie, przeinaczył się im, posiniał podpory tronu, Ignorował i Prus
reformą wyborczą i nawrócił na demokratyczną drogę. Antypolską ustawą wywłaszczenia
zapoczątkowanem zostało socjalistyczne wywłaszczenie. Kto siebie zdradza – upada. –
Były w nim zawsze monarchicznej katastrofy; Kiedy życiorysowo wybuchła okazała się
Długi czas pokryła jego płytkość. – był !! Myśl pozbycia się największego męża stanu
W książce o Bismarcku napisałem: powstać mogła tylko w potężnym lub nieprawidłowym umyśle!! –
Drugiej połowy stulecia. Prócz Wilhelma II upadło coś istotnie znakomitego, niemiecki ład

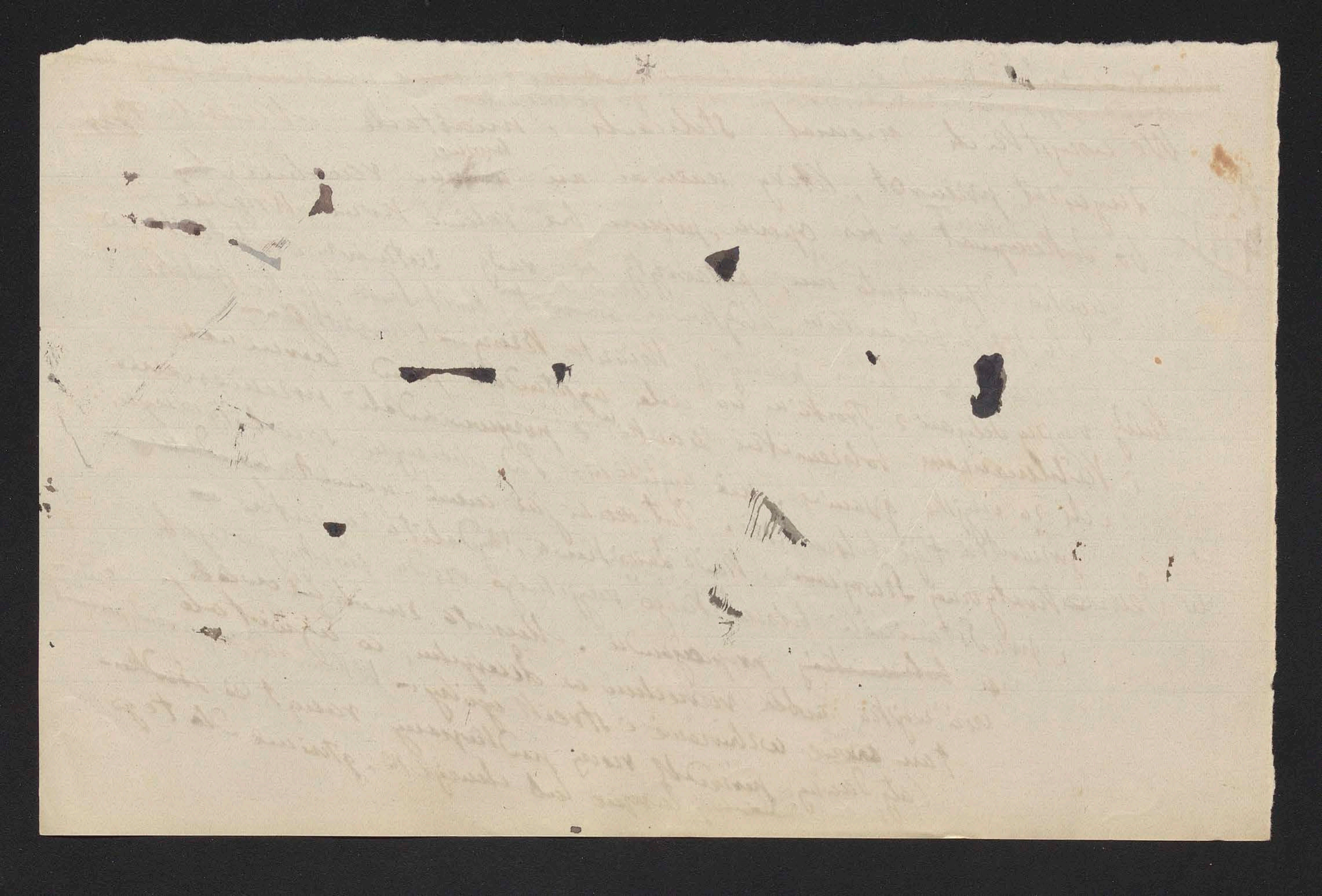
~~4336~~ 4 ~~348~~ 401

~~Jak Ateny w peloponeskiej wojnie pokonane zostały pod~~
~~Egos-Potamos, tak Prusy doczekały się pogromu nad Marną~~ ~~czteroletniej~~ a
~~czteroletniej wojnie~~ —
~~Jak Ateny w peloponeskiej wojnie pod Egos-Potamos, tak~~
~~Prusy w czteroletniej nad Marną.~~ ~~doczekały się pogromu~~
~~ich potęgi i przewagi~~ — silna, karna, słynna, najpierwsza w
wzorowy zarząd, wypróbowana obowiązkowość, i możny twór, rozluźniony
naszych czasach armia i upadło dzieło Bismarcka. Mocny tak Prusy, w czteroletniej
zostało za panowania Wilhelma II. — pod Egos-Potamos, i przewodnictwa w
Jak Ateny w peloponeskiej wojnie przewagi i i się w porę przedsię=
doczekały się ~~nad Marną~~ pogromu ich potęgi, potrzebą i że w porę zażegnała jak
Niemczech. ~~wewnętrznego~~ zwar wewnętrznego rozstroju — czasem budowane były
Okazało się też że uprzedzająca wojna jest Niemiec; spóźniona już go nie zażegnała.
= wzięta, byłaby może zapobiegła pogromowi. dzieło Bismarcka; nie budowane i było spiesznie
Runęło dzieło Napoleona i runęło dzieło Bismarcka, lecz obcesowo, czego nie dokonało dzieło Bismarcka
rzymskie panowanie stopniowo, przez kilka stuleci, na Europie, bismarckowskie
Napoleoński okres wycisnął swoje piętno nie było światowem
. Napoleoński okres był światowym;
Dzieło. —

~~Okazało się też, że rozwiązująca wojna jest nam mniej potrzebna i że wszyscy przedsięwzięta byłaby może zapobiegła pogromowi Niemiec, spowodując rewolucję go nie zażegnała.~~

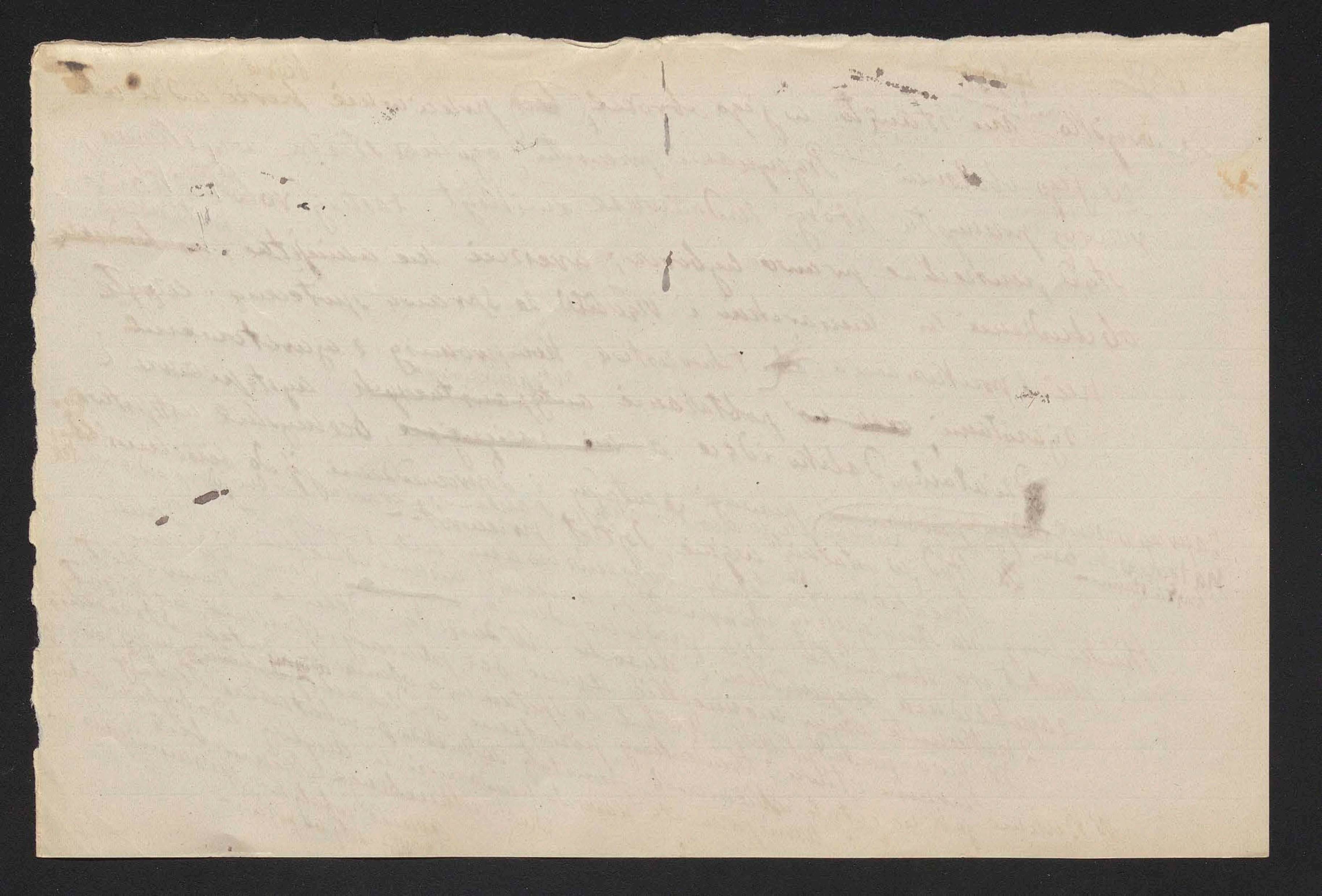
We wszystkich niemal stolicach i miastach Niemiec ~~[illegible]~~
zwycięzki przewrót, który nazwał się ~~[illegible]~~ ~~rewolucja~~ rewolucją,
bo ~~[illegible]~~ dokonał się bez oporu, prawie bez rozlewu krwi. Wszędzie
wojsko dopomagało mu, potworzyły się rady żołnierzy i robotników.
Po królu bawarskim, abdykował ~~musiał~~ musieli król saski, w. ks. Hesji
oraz inni liczni panujący książęta Rzeszy — i książątka —
Kiedy rosyjscy delegaci z Trockim na czele wystawiali przed Czerninem
i Kühlmannem bolszewickie żądania w Brześciu i przepowiadali przeniesienie
ich za rosyjskie granice, nie mylili się. Pod obecnym socjalistycznym nawet ~~[illegible]~~
przewrotem tlęje bolszewicki. Dał ~~[illegible]~~ już ~~[illegible]~~ znać
w Demokratycznej Szwajcarii. Rada Związkowa wydaliła agentów —
i przedstawicieli bolszewickiego rosyjskiego rządu pochwyconych
na ~~bolszewickiej~~ propagandzie. Musiała zmobilizować
wojska wobec rozruchów w Zurychu, co wywołało tam
tam ~~takie~~ nowe wzburzenie i strejk ogólny. W końcu rząd przywrócił ~~porządek~~ tam
Cały dawny porządek rzeczy podkopany runął w ~~środko~~-
~~[illegible]~~ środkowej Europie lub chwieje się. Dlatego

że wojsko nie stanęło w jego obronie, przeciwnie bierze udział w jego obaleniu. Przyczyny przewrotu, ogólna słabość wojskowa, rozwój przemysłu który nadmiernie zwiększył zastęp robotników, stąd powszechne prawo wyborcze; wreszcie nieumiejętne małoduszne obchodzenie się monarchów i rządów ze sprawą społeczną; ciągłe nie z przekonania z tchórzostwa, kompromisy z uzurpatorami i z agitatorami, pobłażanie antypaństwowym wystąpieniom i bezmyślne ustępstwa, daleko idące działaniom, [illegible] i doprowadzenie jej do bezsilności. — ani jednego wodza ani też

zapobieganie [illegible] na trocinach ani jednego [illegible] nie ma stanu — powagi i ostatecznie [illegible] takiego [illegible] i [illegible] przewrót — Stąd w ostatniej wojnie, dojrzał przewrót —

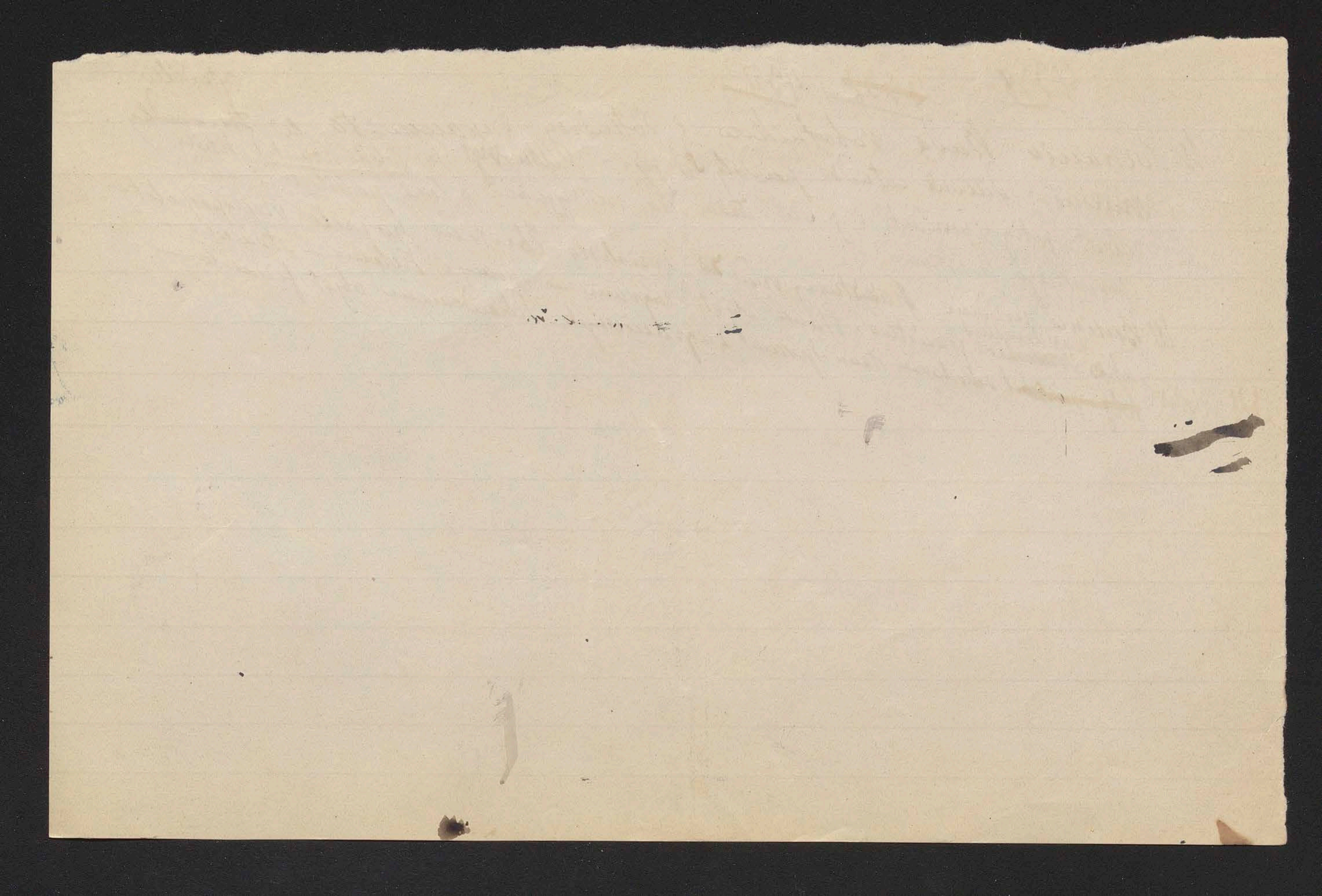
Socjalizm był lepiej zorganizowany niż rządy — rządowi niemieckiemu demobilizacja [illegible] Hindenburg dla straży ojczyzny ofiarował się narzędziem dla przeprowadzenia, [illegible] i posłał na stanowisku dla [illegible] i anarchii. W [illegible] tej odezwie stanie się [illegible] i zapobieżenia nieporządkom i [illegible] armii, bez przesady, stała się [illegible] zatem wojsko, postacie z niemieckiej armii. Wszedł do spełnienia obowiązku w dziejach [illegible] rządy z zakonnie czynu niemieckiego. Hindenburg powstanie w dziejach [illegible] — robotnicze zdobyły w ostatniej [illegible] porady Wielki Hindenburg powstały [illegible] wiadomości że Anglia [illegible] Niemiecki [illegible] i tak. W Berlinie jak w całych Niemczech [illegible] porzucał [illegible] wiadomość [illegible] Maubeuge. Niemieckie armie [illegible] sprowadzone wojska szły na [illegible] —

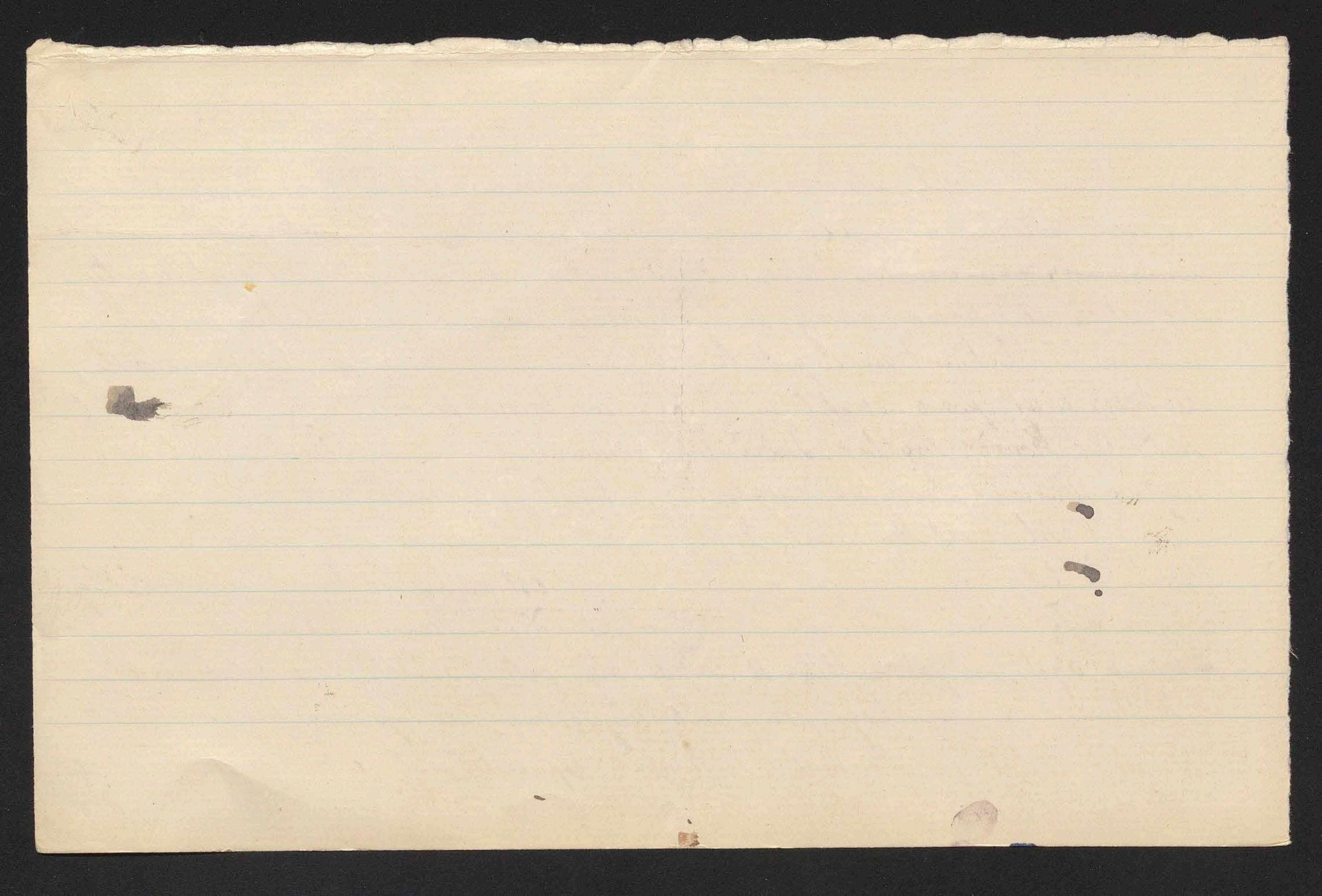
~~4336~~ ~~4339~~ ~~4351~~ 404

W Poznaniu rada robotników i żołnierzy zapanowała w cytadeli i mieście; dawne władze poddały się jej. – Utworzył się Polski Komitet, który zalecił spokój i porządek i polecił czekać na rozstrzygnięcie o losie polskich ziem rzeczypospolity pruskiego państwa. –

W Berlinie urzęduje tymczasowy rząd socialistą Ebertem na czele rzeczypospolity jako kanclerzem państwa. – Haase objął zagraniczne sprawy i kolonie – stracone. – Solf pozostał sekretarzem stanu spraw zagranicznych. Scheidemann objął finanse. –

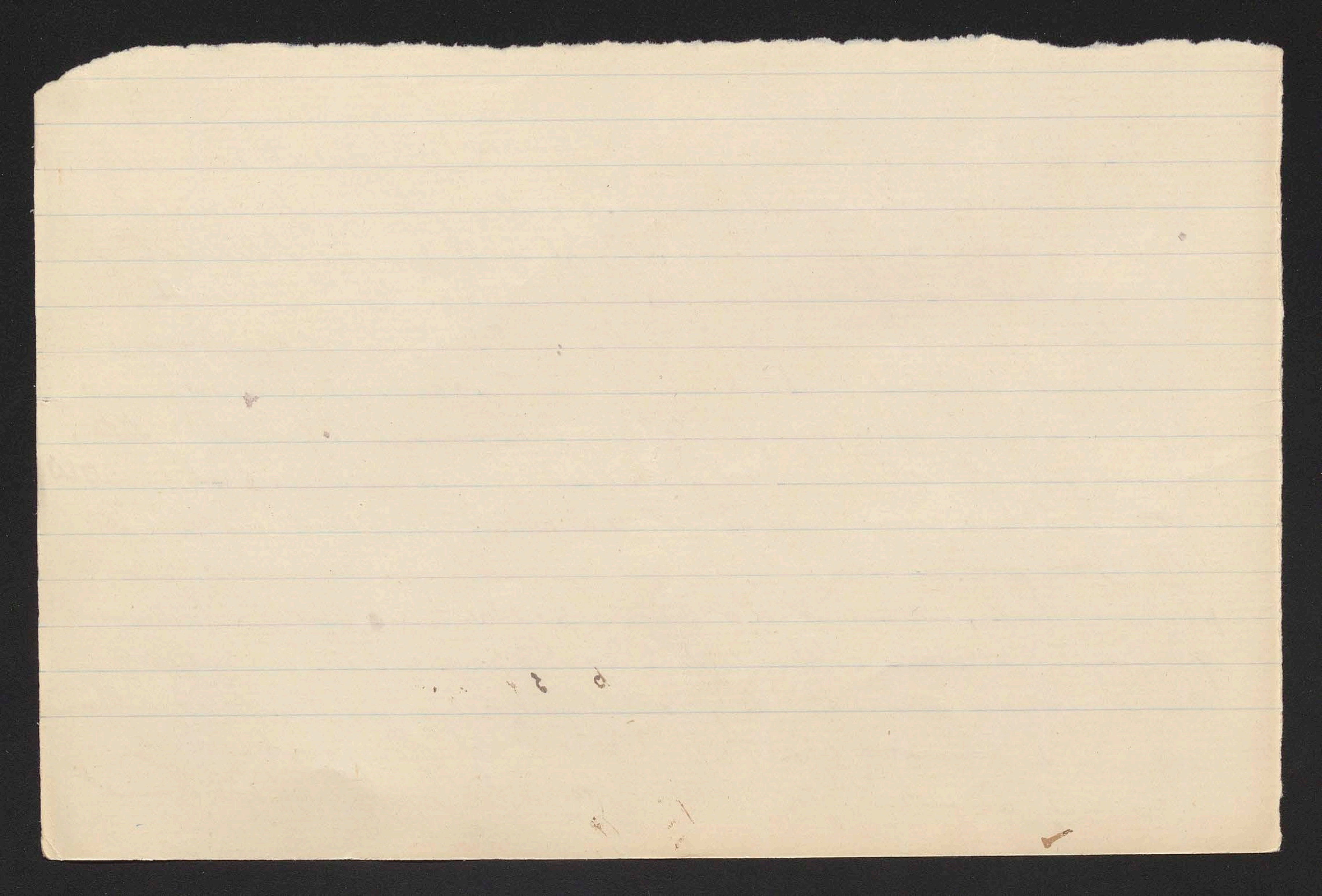

Cesarz Karol złożył władzę. Obwieścił to manifestem. Zobowiązał się nie brać udziału w rządzie i uznać orzeczenie przyszłej ~~austryjacko niemieckiej~~ ~~Konstytuanty=go państwa~~ niemiecko-austryjackiego państwa, Konstytuanty.-
Nie jest to abdykacja raczej nieograniczony urlop.- Zamieszkał z rodziną w zamku Eckartsau w pobliżu Wiednia, nad Dunajem. W parę dni, w ten sam sposób zrzekł się władzy we Węgrzech.-
Taki ma koniec krótkie, dwuletnie panowanie.- Cesarz Karol oddał na pastwę anarchii starożytną monarchię, wtrącił ją w chaos oraz domowe wojny.-
Cesarz Karol - rzekł hr. Albert Apponyi - jest uosobieniem dobrej ~~woli~~ chęci.- Jeżeli kiedy, to tutaj powiedzieć przychodzi: L'enfer est pavé de bonnes intentions.-
Ma on miłe obejście [illegible] i tem jednał sobie. Bez przygotowania i doświad=czenia objął, nie jak Wilhelm II wspaniały, potężny spadek, lecz osłabioną dwukrotnie za poprzedniego panowania zwyciężoną, dziś zagrożoną monarchię.-
Nie zdołał jej utrzymać. Przeciwnie zapoczątkował jej rozbicie, likwidację,

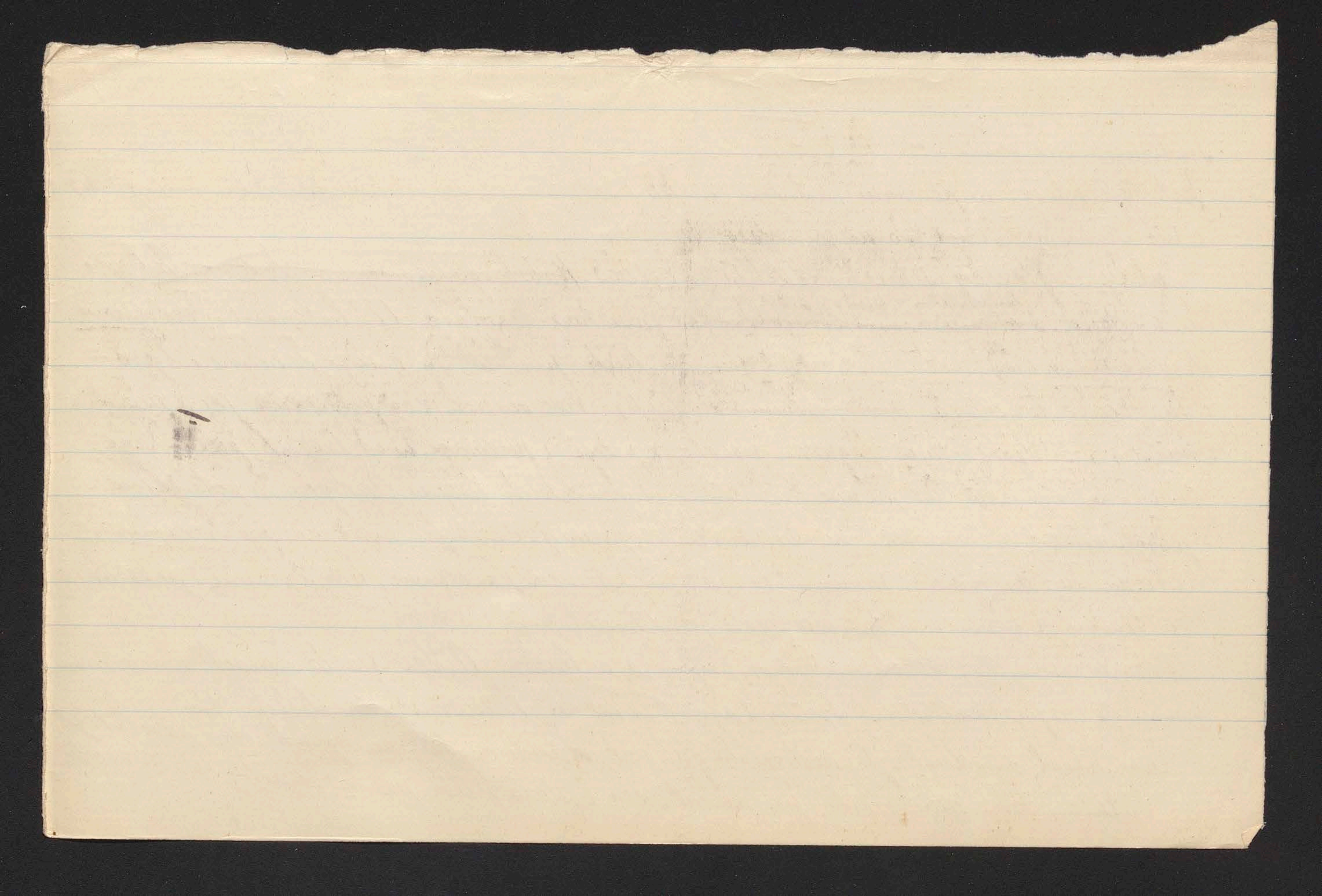

4355 406

upadek wieków, dostojnej dynastii. Kiedy objął władzę okazał zachcianki rządzenia i własnej woli, ograniczył się do raptownych, ciągłych zmian osób. Mniemał być przebiegłym kiedy był nieszczerym. Schlebiał Polakom a miał pociąg do Ukraińców i Socjalistów. Jeżeli Wilhelm II nie zdołał dobrać sobie doradców, to Karol I miał szczególny dar powoływania [?] niewłaściwych, szkodliwych, zgubnych. Że nie dorósł do nadzwyczaj doniosłego zadania nie podobna się dziwić. Ale on przyłożył rękę do upadku monarchii która dotąd zdołała zapewnić swój byt wśród najcięższych warunków, groźnych niebezpieczeństw, zawodów, klęsk. Pozostawia po sobie trudną do zapełnienia próżnię. Jest to koniec nie tylko bez walki ale bez oporu, bez obrony własnych praw zespolonych z istnieniem wielkiego, stuleci państwowego tworu, bez nabożeństwa dla [?] przeszłości a pieczołowitości o przyszłość. Politowania [?] godny [?] przykład bezradności i słabości. Całe to dwuletnie panowanie stało pod znakiem obawy, najgorszego doradcy. Stąd błędy oraz największy ostatni, niepotrzebne, tchórzliwe zrzeczenie się, ~~tchórzliwie~~ władzy. Rządy które w ten osobliwy sposób upadają nie miały warunków bytu. Monarchia która w tak marny sposób upada nawet

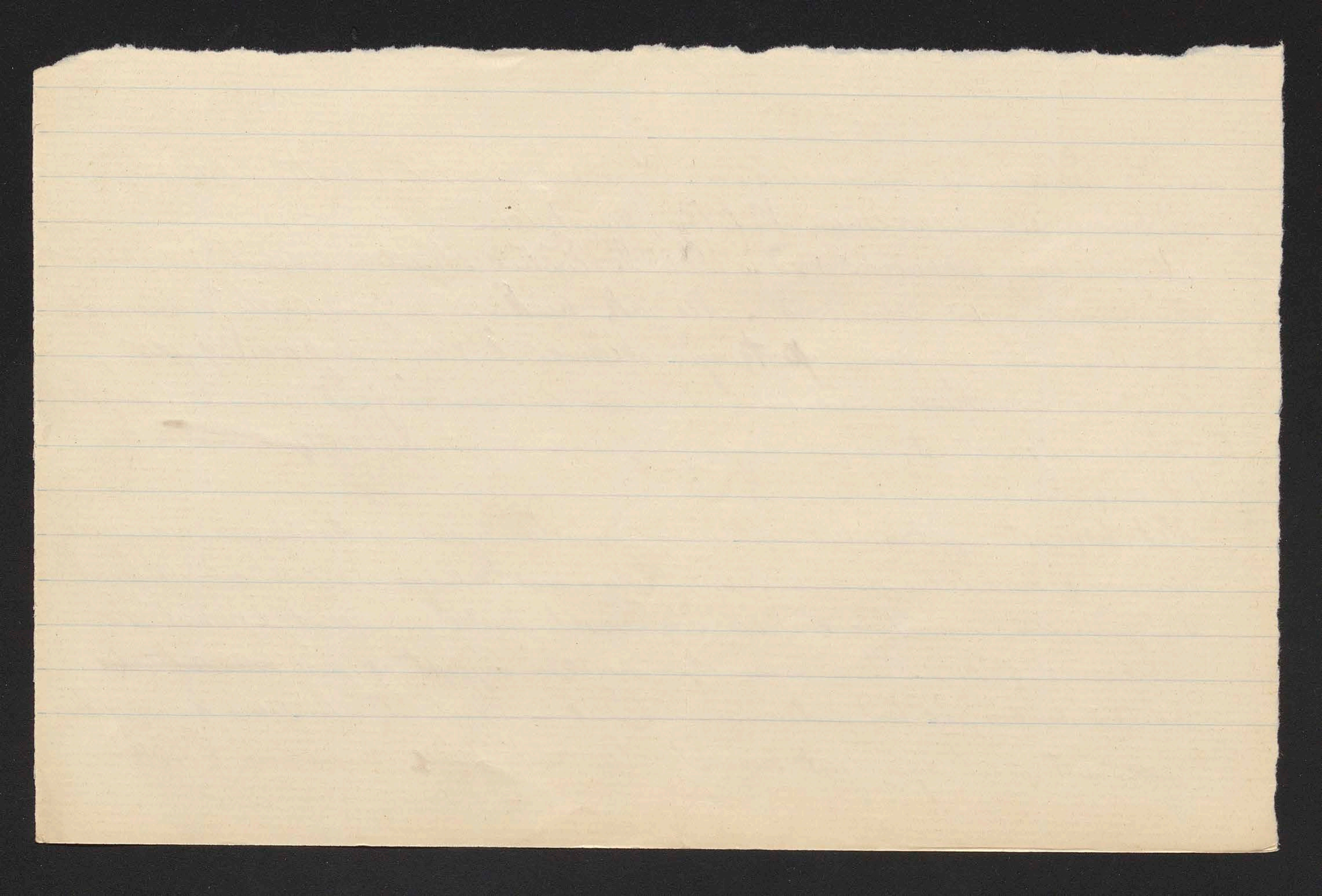
spóźnienia nie będzie. –
Jest typ ktory w pewnym, młodym wieku zatrzymuje się i już dalej nie wzrasta się i nie dojrzewa. Ponoś do niego należy cesarz Karol. –
Jakby kuglarska sztuczka znikła z oczów ~~katastrofa monarchia~~ – Austryja! Rada-Stanu niemiecko-austryjackiego ~~austryjacko-niemieckiego~~ państwa zwołała 12° listopada Tymczasowe Narodowe Zgromadzenie złożone z niemieckich posłów do Rady-Państwa. Zgro=madzenie to ogłosiło niemiecko-austryjacką ~~austryjacko-niemiecką~~ rzeczpospolitą i połączenie jéj z Niemcami. W następstwie pogromu pruskiej potęgi i przewagi w Niemczech, przewidzieć można było powrót do niemieckiéj rzeszy, niemieckich krajów Austryi. To połączenie jednak stanie się zapewne międzynarodową sprawą i natrafić może na opór Porozumienia.
Niemiecko-austryjacka rzeczpospolita jest niedołężnem państwem, bez związku z przeszłością bez tradycyi i wewnętrznéj łączności – bez przyszłości lub ze skromną. –
W chwili zwycięstwa socjalizmu jego przywódca w Austryi Adler nagle umarł. Rada-Stanu powierzyła w jego następstwie sprawy zagraniczne Dr. Bauerowi socjaliście.
Cesarz Karol uwolnił był austryjacki gabinet Lammascha, austryjacki rząd przestał być istnieć, także austryjacki parlament. Izba posłów i Izba panów, wspólny rząd monarchii

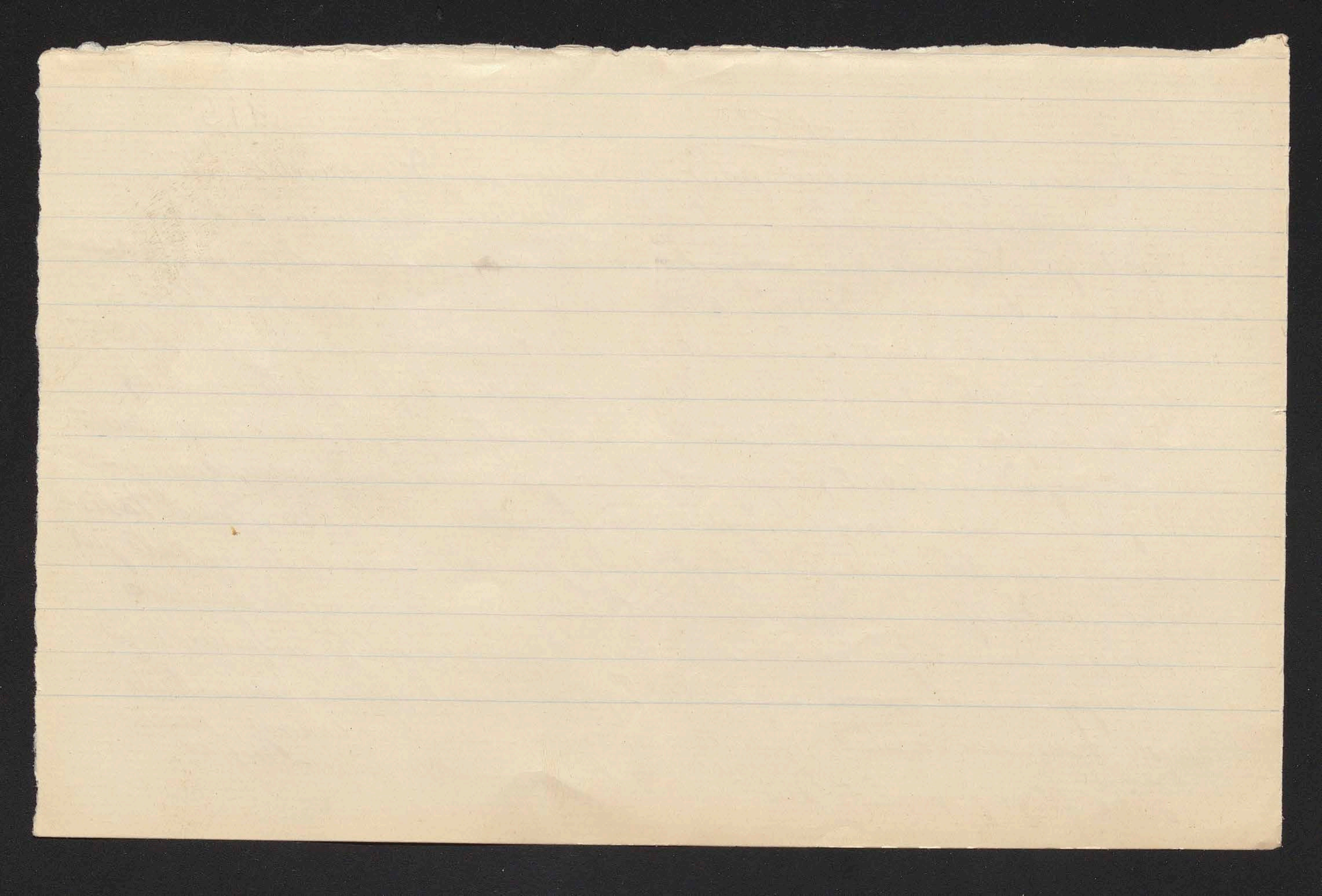
Znikła habsburgska monarchia. – W próżni powstał zamęt z którego wydobywają się nieforemne kształty, nieustalone

Wtem nowy niemiecki rząd w Berlinie przyjął ciężkie, okrutne warunki rozejmu. → Czteroletnia wojna zakończona. Nie jak niektórzy przypuszczali, niezwyciężonych lecz niespodzianym pogromem ~~potężnych~~ Niemiec i Stałych Austro-Węgier, świetnem zwycięstwem zachodnich mocarstw i Stanów-Zjednoczonych Ameryki. Kitschener obliczył był, po pierwszym roku wojny, że potrwa około ~~...~~ lat pięć

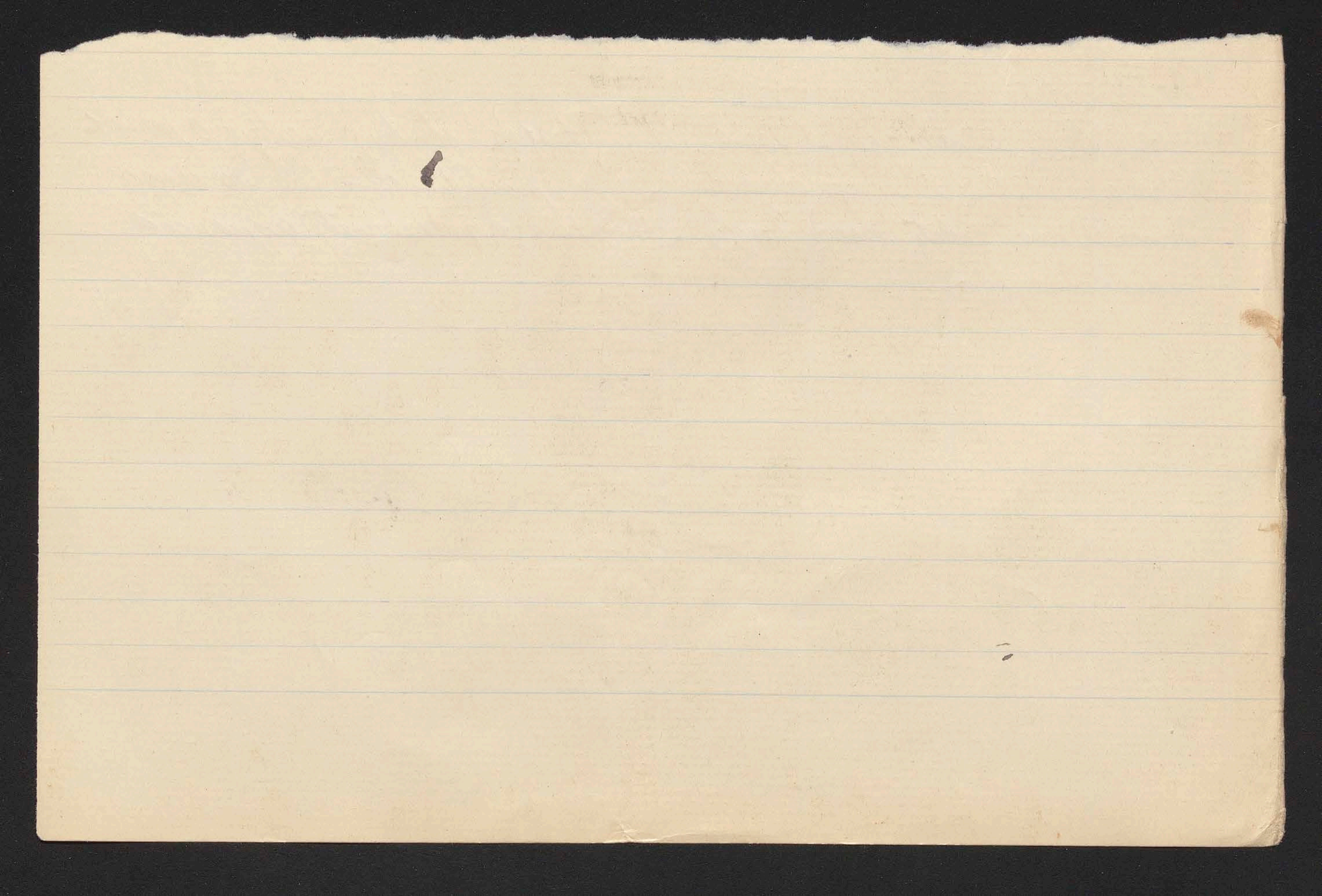
Natychmiast upokorzenie opłakany znalazło wyraz w błagalnem zwróceniu się nowego niemieckiego rządu i austryjacko-niemieckiego do prezydenta Wilsona o złagodzenie warunków rozejmu, dla umożliwienia wyżywienia i pomoc dla zażegnania głodu. Wilson wspaniałym gestem obiecał ją pod ~~...~~ zastrzeżeniem, że ład utrzymanym będzie. – Wygłosił w Kongresie mowę, która obwieściła, iż cel wojny jest osiągnięty; lecz troski budzi niepewność, z kim

i z jak dalece uprawnionemi przedstawicielami przyjdzie zawrzeć pokój.
Bawarskie wojsko wycofało się z Tyrolu. Pojawiły się chęci niemieckiej części tego kraju odłączenia się od ~~austryjacko-niemieckiej~~ niemiecko-austryjackiej rzeczypospolitej, przyłączenia się do Bawarii, Voralbergu do Szwajcarii. Miodowe miesiące tej rzeczypospolitej już zamącone. Nie łatwo przyjdzie zastąpić próżnię wytworzoną zniknięciem Austryi.
Węgry nie pozostały w tyle. Narodowa Rada, po ustąpieniu Króla, ogłosiła republikę. Rząd hr. Karolyego zapowiedział zwołanie Konstytuanty wybranej z powszechnego głosowania, przy udziale kobiet, szereg natychmiastowych reform, między innemi agrarnej. Wśród ogólnego zamętu Węgrzy którzy odznaczali się politycznym zmysłem, stracili także równowagę. Ich całości zagrażają Czesko-słowackie państwo i Rumunia; ta wysłała już zbrojną siłę dla zajęcia wschodnich komitatów, dalej austryjacko-niemieckie państwo w okolicach zamieszkałych przez Niemców a nawet powstająca Polska na Spiżu. Rząd hr. Karolyego poparł ~~[illegible]~~ rozejm. Oczekują na Węgrzech przybycia francuskich wojsk, tymczasem serbskie zapuściły tam zagony. Szczęśliwe wczoraj, pewne siebie Węgry popadły dziś w niedolę, bo zabrakło Austro-Węgier.

I one jak ci w zabierają tak samo jak ci których obrażają wołają, o pomoc Wilsona i odwołują się do jego obiecanej zasady sprawiedliwości.- Oto do czego doprowadzone zostały narody Europy. ~~Wszystkie~~ Zapotrzebowały wsparcia i opieki Ameryki.--

4343 411

W Pradze 14 listopada Zgromadzenie Narodowe dowolnie złożone, w którem wzięli udział delegaci Słowaków, w którem ukazały się delegacje kobiet, ogłosiło rzeczpospolitą czesko-słowacką z Masarykiem jako prezydentem. Na czele gabinetu stanął Kramarz. Zgromadzenie uchwaliło detronizację rodu habsbursko-lotaryngskiego. Konstytuancie z powszechnego głosowania przy udziale kobiet, powierzone dalsze postanowienia. Zgromadzenie oświadczyło stanowczo i uroczyście, że podział Czech jest wykluczony. Prezydent ministrów Kramarz w przemowie przesłał ukłony i życzenia wszystkim narodom słowiańskim, najgorętsze rosyjskiemu, z którym mają być związane ściśle stosunki. Pominął jedynie polski naród. —

W Czechach panuje wzorowy ład. Z wielką roztropnością, stanowczością i bezwzględnością powstaje czesko-słowackie państwo. —

~~Bawarskie wojsko wyparto ci z Tyrolu~~

~~4344~~ ~~437~~ ~~4359~~ 412

Na żądanie ukraińskiego rządu Anglicy przybyli do Odessy. Wojska Porozumienia

W Rumunii gabinet Marghilomana ustąpił.

[illegible] tam powrócić zapanować

Wojsko rumuńskie wkroczyło do Bukowiny.—

... 10 listopada.

Biuro Wolffa donosi: **Rząd niemiecki zwrócił się** za pośrednictwem rządu szwajcarskiego do **rządu Stanów Zjednoczonych z notą, w której prosi o wdrożenie rokowań pokojowych oraz o zawarcie,** w celu przyspieszenia pokoju, **przedewszystkiem pokoju preliminalnego.** Niemcy pragną zawrzeć jak najszybciej pokój z powodu groźnego położenia żywnościowego.

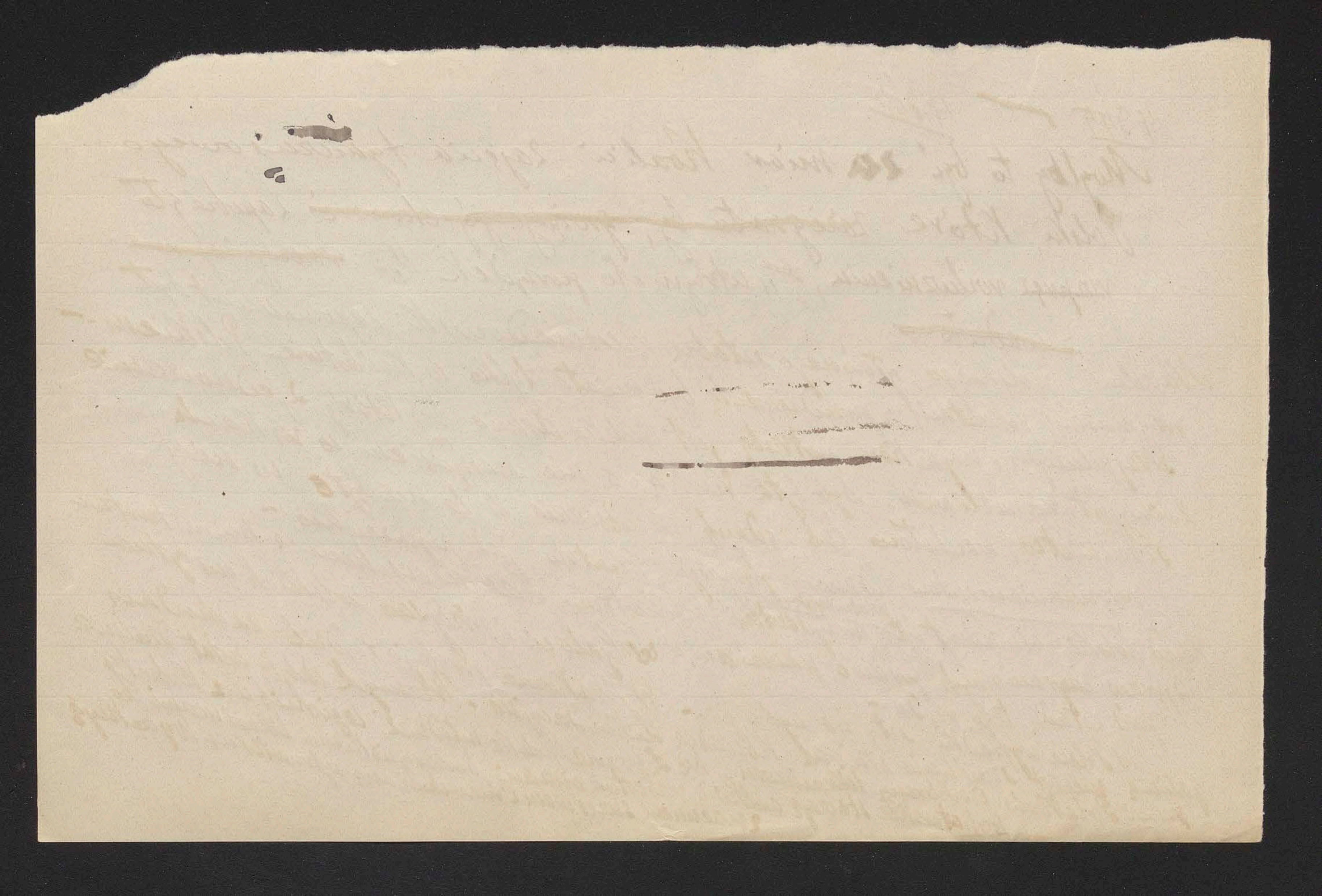
Nastąpiła ~~Nastąpiła~~ zmiana pierwotnych warunków rozejmu

Co się tyczy opróżnienia obszarów wschodnich, to Niemcy muszą ustąpić z Austryi, Rumunii i Turcyi, natomiast z obszarów, które przed wojną należały do Rosyi, dopiero z chwilą, którą koalicya uzna za stosowną ze względu na wewnętrzne położenie tych obszarów. Według art. 14 ma się jednak znieść wszelkie rekwizycye, konfiskaty i przymusowe zarządzenia, wydane przez wojska niemieckie w tym celu, by z Rumunii, względnie Rosyi, pobierać materyał. Dostęp koalicyi do opróżnionych obszarów na granicy wschodniej, czy to przez Gdańsk, czy Wisłą, ma na celu zaopatrzenie ludności w środki i utrzymanie porządku.

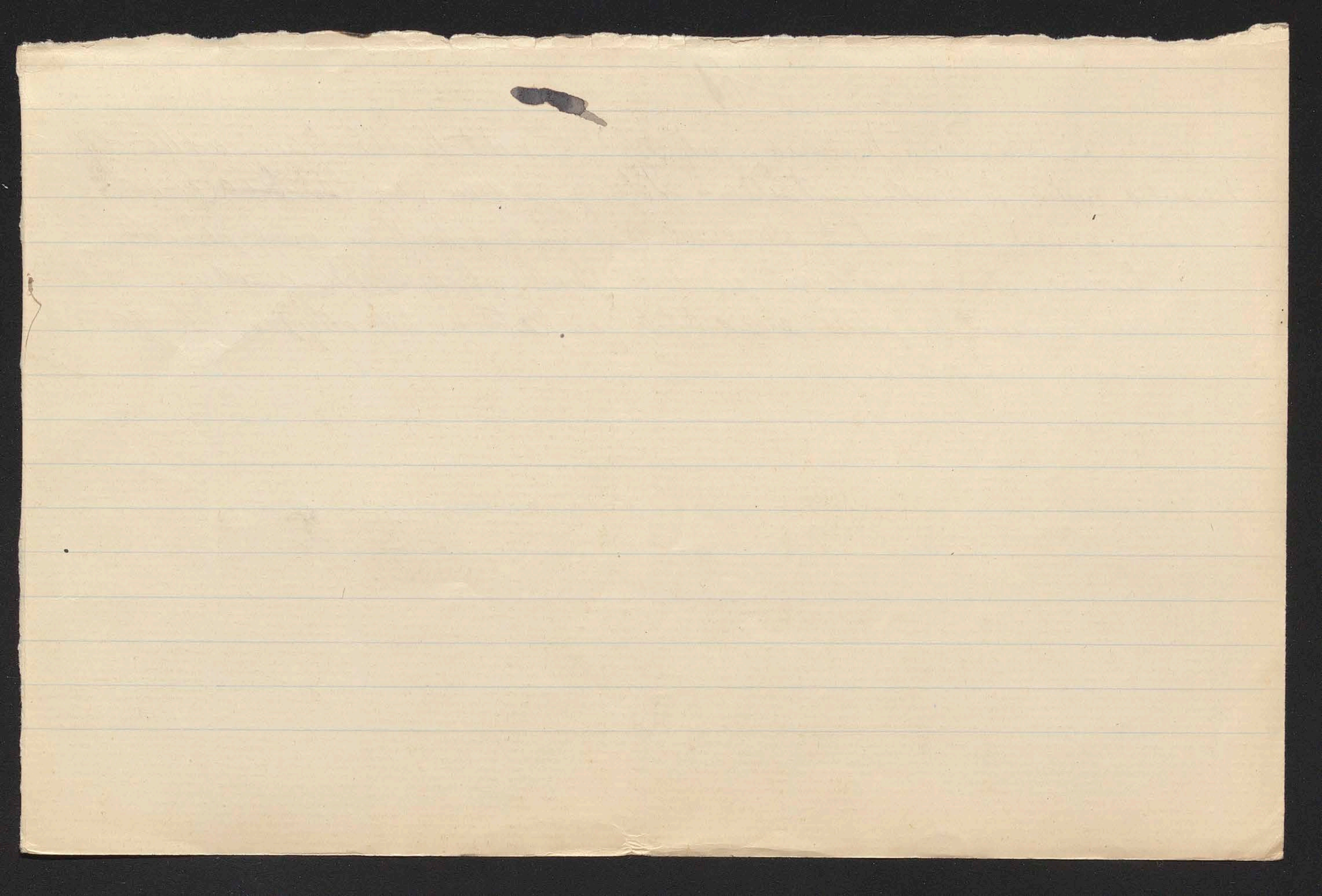
~~Apetyt bez odpowiedniego [illegible]~~
~~Upadła w otchłani wielkiego — jak Wilhelm II, bo uważany tak [illegible]~~
~~[illegible], [illegible] przykładem, silna [illegible] [illegible] i jej wielka [illegible]~~

~~4345~~ ~~4357~~ ~~4360~~ 413

Mógłby to być ~~za~~ zamiar koalicji zajęcia tymczasowego
Polski, które ~~zażegnałoby grożący jej chaos i~~ zapobiegło
~~w przez~~ rozluźnieniu, ~~a~~ „utrzymało porządek". ~~[illegible]~~ zapowiedział był
~~zaradzić~~
Naczelnik polskiego, głównego sztabu Rozwadowski, ~~…~~ Polskiem–
przymusową rekrutację; przedewszystkiem być miała tylko w Królestwie zjednoczenie
Najpilniejszą, największą potrzebą jest polska armia, bez której w rękach
ziem jest niemożliwem. Aby była karną a nie narzędziem w niej
stronnictw, warchołów lub żądnych wyniesienia. Aby nie było ministerstwo
pronunciamentów, zdrady przysięgi, buntów, jak poprzednio. – i Lammaschowi instytucji
Rząd polski oświadczył był ostatniemu prezydentowi ministrów i przyjście polskich zachodnia
spraw zagranicznych prawo panowania w Galicji i próbuje rządzić dzielnie
pod władzą tego rządu. – W Krakowie Przemyśl zdobyty został kobiety
W Polsce wypadki szły na wyścigi. – Komisja Likwidacyjna. legionistami i Ukraińcami, ze
Galicja nie był zwycięsko złożona. We Lwowie polska młodzież, barbarzyńskiemi wytrwała się. Wyrzekłszy
przez Polaków i odebrany Ukraińcom z rozbestwionemi
bohaterskie staczając walki z niezmiernym szczęściem i wierzchu[illegible]

odzieży z Warszawy i Krakowa. Jak mądrze rzekł kiedyś Danajewski kwestia ruska, to kwestia władzy. – Polskiej armii do jej zaopatrzenia brak było [illegible]. Gdyby ją przed dwoma laty stworzono, w Królestwie Polskiem byłaby podążyła do Lwowa. Nie chciano armii pod dowództwem Niemca Beselera. Beseler odjechał a polska armia byłaby pozostała i byłaby ostoją polskiego państwa i jego granic.

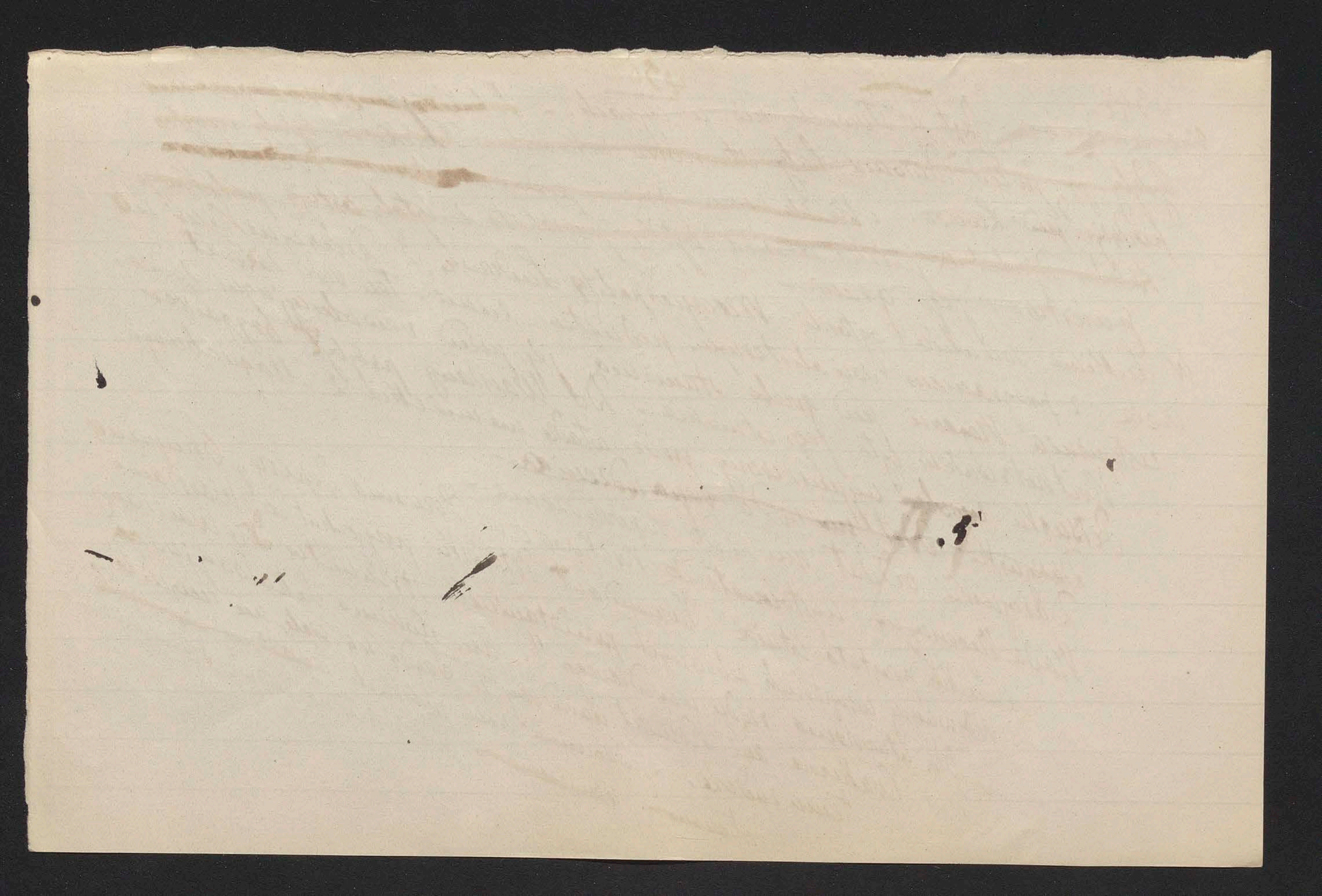
~~4347~~ ~~4361~~ 4362

415

~~nie gadzinę. Jest to w słowach, nie w czynach.— Polskiego armii nie~~
~~Gdyby ją przed dwoma laty stworzono w Królestwie Polskiem byłaby mogła~~
~~do Lwowa. Nie chcemy armii pod dowództwem Beselera~~
~~zjechał a polska armia byłaby przestała i byłaby ostoją polskiego~~
~~państwa i jego granic.—~~

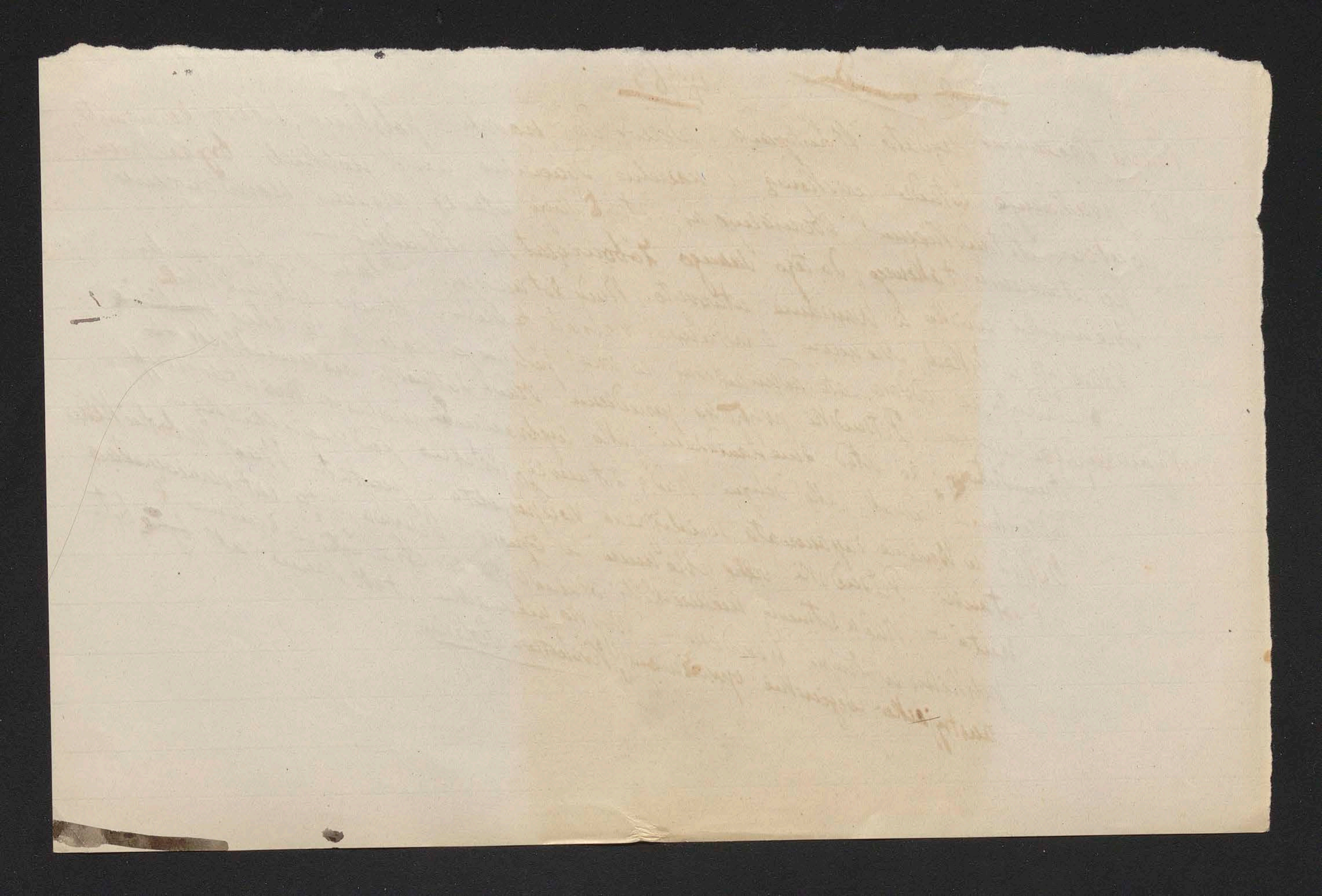
W Lublinie socjaliści ogłosili Rzeczpospolitą Ludową z Daszyńskim na czele, z programem socjalistycznym podziałem ziemi. Ten rząd żądał ustąpienia Regencji pod groźbą stłumienia jej przed rewolucyjnym sądem. Krótkotrwałem było jego istnienie. Do Warszawy przybył brygadier Piłsudski wypuszczony przez władze niemieckie z Magdeburga ~~[illegible] do rozporządzenia~~.— Daszyński oddał mu się do rozporządzenia.—

Rada Regencyjna wystosowała do Krakowa i do Poznania depeszę „Okupacja niemiecka przestała istnieć. Komendant Piłsudski przyjechał do Warszawy. Wzywamy wszystkich żebranych przedstawicieli stronnictw do Warszawy dla utworzenia rządu narodowego” Ani Komisja Likwidacyjna w Krakowie, ani Komitet narodowy w Poznaniu ~~z~~ Sejm na czele nie uczynił temu zadość. Zjednoczenie ziem polskich ~~na wstępie nie zostało~~ ~~uświęcone~~ nie zostało na wstępie stwierdzone—

~~4340~~ ~~4313~~ ~~4363~~ 416

Rada Regencyjna wydała 11 listopada odezwę do narodu polskiego, którą zawiadomiła, że
iż przekazuje władzę wojskową i naczelne dowództwo wojsk polskich brygadierowi
Józefowi Piłsudskiemu. Oświadczyła się, że złoży swoją władzę rządowi narodowemu
po utworzeniu takowego; do tego samego zobowiązał się Piłsudski —
Niemieckie wojsko w Warszawie utworzyło Radę żołnierzy. Polacy zajęli gmachy
które były w rękach Niemców i oręż [illegible] rozbroili tychże —. Wtedy niemieckie ~~spełnia~~ ~~ci~~
oświadczyły, iż oddają całą administrację w ręce polskiego rządu i że chcą
spokojnie ~~wycofać~~ wojsko. Piłsudski przybył na posiedzenie Rady żołnierzy niemieckich,
stwierdził, że dotąd znienawidzeni jako wybawiciele pruskiego militaryzmu, "
„ustąpili jednak jako delegacja Rady żołnierzy, jesteście pod moją opieką —
Odkąd w Berlinie zapanowała socjalistyczna rzeczpospolita i powstały Rady robotników
i żołnierzy „ Odzywa się tu internacjonalna [illegible] Piłsudski wziął Niemców w opiekę.
Rada żołnierzy niemieckich oświadczyła, że chce żyć w zgodzie z narodem
polskim wolnym narodem — Wojska niemieckie, tak samo jak były
austryjacko-węgierskie opuściły Królestwo Polskie

4341

(w Warszawie

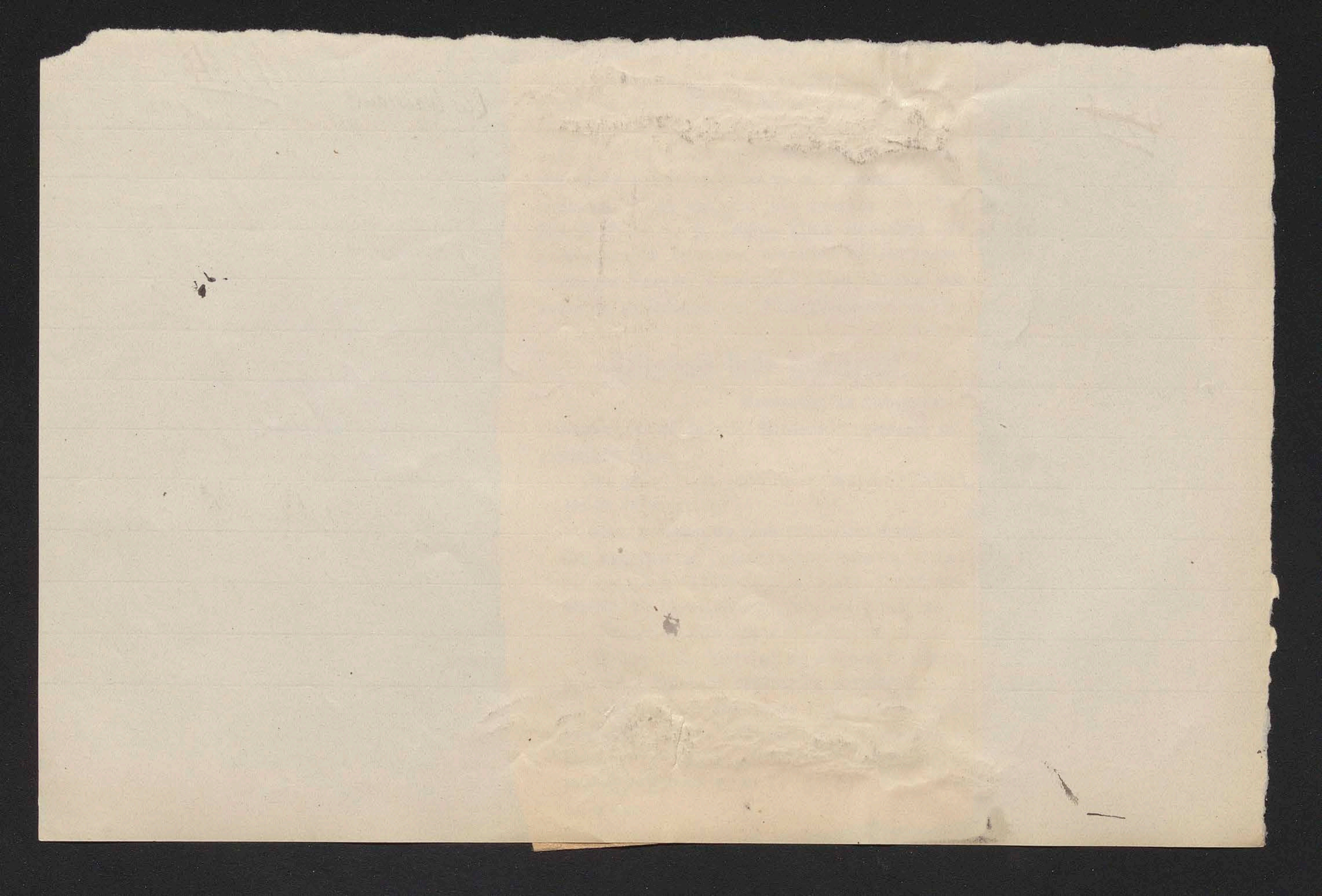
4364
417

Dnia 13 b. m. około 11 przed południem zebrał się na placu Saskim tłum [illegible]kunastu tysięczny. W tłumie niesiono tablice z napisami: »Niech żyje republika ludowo-socyalistyczna! Precz z Radą regencyjną! Niech żyje Piłsudski!« Na trybunach przemawiali: Sieroszewski, Jodko, Daszyński, Zaremba, Hołówko, Jarosz, Malinowski i jeden z delegatów socyalistów niemieckich. Domagali się upaństwowienia zakładów przemysłowych, lasów, kolei i majątków ziemskich. Delegat niemiecki wyraził radość, że może teraz powstać wolna Polska ludowa i socyalistyczna, a walka między Polską i Niemcami kończy się w zbrataniu narodów.

Tłum ruszył przed Zamek, wznosząc okrzyki: Precz z Radą regencyjną! Deputacya frakcyi rewolucyjnej P. P. S. udała się do bryg. Piłsudskiego. W imieniu jej oświadczył p. Jodko, że delegacya przyszła wyrazić niezłomną wolę ludu, który żąda ustąpienia Rady regencyjnej.

Bryg. Piłsudski odpowiedział, że jeżeliby miał nastąpić jakiś gwałt, to on natychmiast ustąpi. W zamku są jeszcze żołnierze niemieccy, którzy w razie napadu z pewnością będą się bronić. Mógłby nastąpić rozlew krwi, klęska. P. Jodko odpowiedział na to, że o żadnym gwałcie nikt nie myśli. Delegacya pragnie tylko wyrazić wolę ludu i jako wyraz tej woli zatknąć na zamku czerwony sztandar. Bryg. Piłsudski odpowiedział, że w tej sprawie nie może wcale interweniować. Wobec tego delegacya przeszła przez zasięg żołnierzy niemieckich, którzy się rozstąpili, dowiedziawszy się, o co chodzi, poczem delegaci zatknęli na zamku dwa czerwone sztandary, jeden na rogu na dachu, drugi zaś nad siedzibą Rady regencyjnej. Wreszcie tłum poszedł w pochodzie na Nowy Świat, gdzie bez dalszych już demonstracyj rozszedł się do domów.

*

~~4340~~ 4365 418

Na zajutrz Regencja ustąpiła i wydała następujące orędzie:

„Do Naczelnego Dowódcy Wojsk Polskich Józefa Piłsudskiego!

~~Stan przejściowy podziału, ustanowiony orędziem z dnia 11 listo-pada 1917~~ Stan przejściowy podziału zwierzchniej władzy państwowej, ustanowiony orędziem z dnia 11 listopada, nie może trwać bez szkody dla powstającego państwa polskiego.

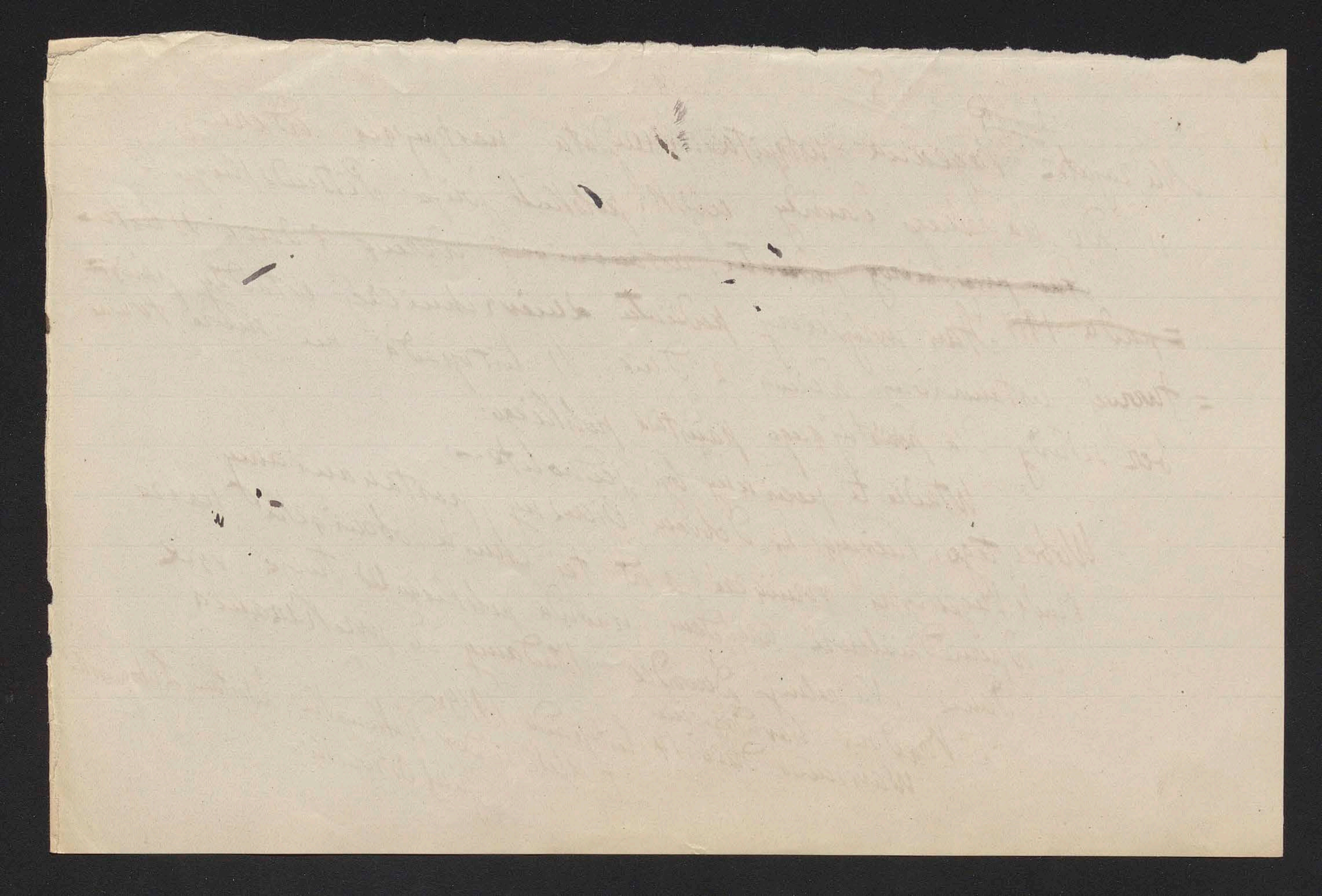
Władze te powinny być jednolite.

Wobec tego, kierując się dobrem Ojczyzny, postanawiamy Radę Regencyjną rozwiązać, a od tej chwili, obowiązki nasze i odpowiedzialność wobec narodu polskiego w Twoje ręce, Panie Naczelny Dowódco, składamy do przekazania Rządowi narodowemu.

Warszawa dnia 14 listopada 1918 r.

† Aleksander Kakowski. Zdzisław Lubomirski

Józef Ostrowski.

~~4351~~ ~~4991~~ 4760

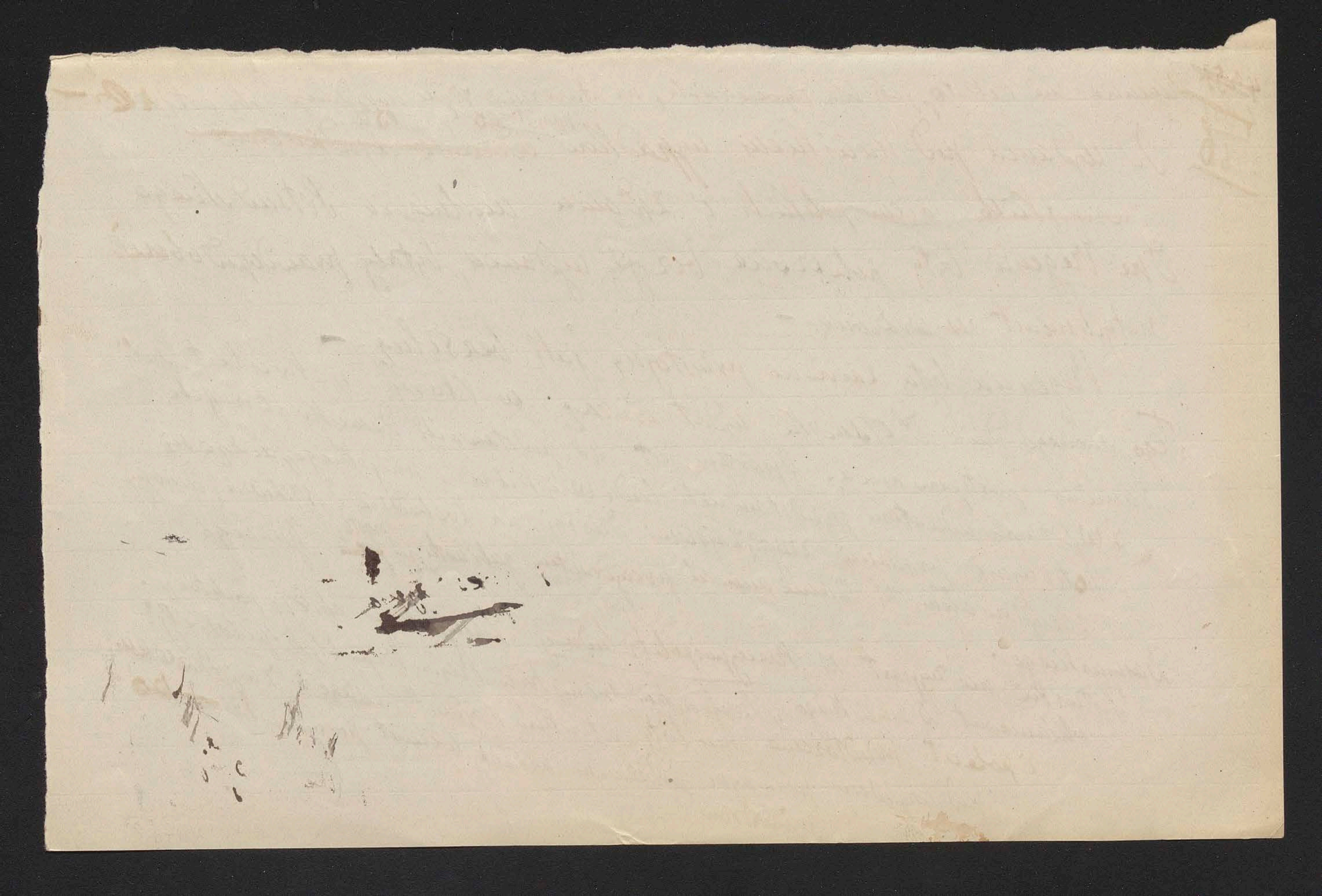
Regencia nie czekała jak była zapowiedziała, na otworzenie Sejmu narodowego, aby ustąpić. —

Od wydania pod naciskiem wypadków pamiętnego manifestu ~~odezwy o zjednoczeniu wszystkich ziem polskich~~ i żądania uwolnienia Piłsudskiego dni Regencji były policzone; bez ~~jej~~ manifestu wydania, byłaby prawdopodobnie natychmiast uwięziona. —

Regencia była zarówno przystojną jak bezsilną. — Tego samego dnia Piłsudski wydał odezwę w której nakreślił swój zamiar postępowania. Opartym jest na podstawach demokratycznych z ubitymi odziałem przedstawicieli ludu wiejskiego i miejskiego, liczących się z potężnymi prądami zaczynającemi dziś się na zachodzie i wschodzie Europy. Zamianował prezydentem gabinetu p. posła Daszyńskiego, który z demokratem się zaznaczał prezydentem Rzeczypospolitej ludowej Daszyńskiego, chcąc ją podkopać. Piłsudski nie czynił Rzeczpospolitej polskiej. Mianował Daszyńskiego „Prezydentem ministrów Rządu Republiki polskiej" i polecił przedłożenie mu listy członków Rządu" Licząc się z wyjątkowem obliczem prezydenta ministrów pod względem prawnym potrzebnem narodu, ...

— —

419

~~4352~~ ~~4367~~ 420

aby mu przedłożył projekt utworzenia najwyższej władzy reprezentacyjnej

Republiki Polskiej, aż do czasu zwołania Sejmu ustawodawczego

obejmującego wszystkie trzy zabory. Rozstrzygnięcie – przyznać należy – umiar-

-kowanie, zaznaczył Piłsudski, „z natury położenia Polski, jest charakter

rządu, aż do czasu zwołania Sejmu ustawodawczego prowizorycznym i

nie pozwala na przeprowadzenie głębokich zmian społecznych, które uchwalić może być

może tylko Sejm ustawodawczy. Przekonany, że twórcą prawa [illegible] może

tylko Sejm, żądałem zwołania go w możliwie krótkim terminie". – Zapobiega to (naraz) doraźnemu, samowolnemu socjalizowaniu, zwłaszcza

agrarnemu. Piłsudski ma polski [illegible] umysł wojenny, polityczny, i jest [illegible] wywyższenia i władzy. Ma żądze wywyższenia i władzy.

Piłsudski ma polski umysł [illegible] sekciarzem socjalistycznym i konspiratorem. Ma żądze. Strzelców do Królestwa

Od początku, od wyruszenia w 1914, na czele wolnych strzelców do Królestwa Polskiego dążył do pierwszego w Polsce stanowiska. Dojdzie w tej chwili

celu. Dojdzie w socjalistycznym kierunku i wtedy może spotkać się z

oporem z prawej strony społeczeństwa; jeżeliby chciał być w nim umiarko-

-wanym, może być przesunięty przez lewicę.

~~[illegible]~~

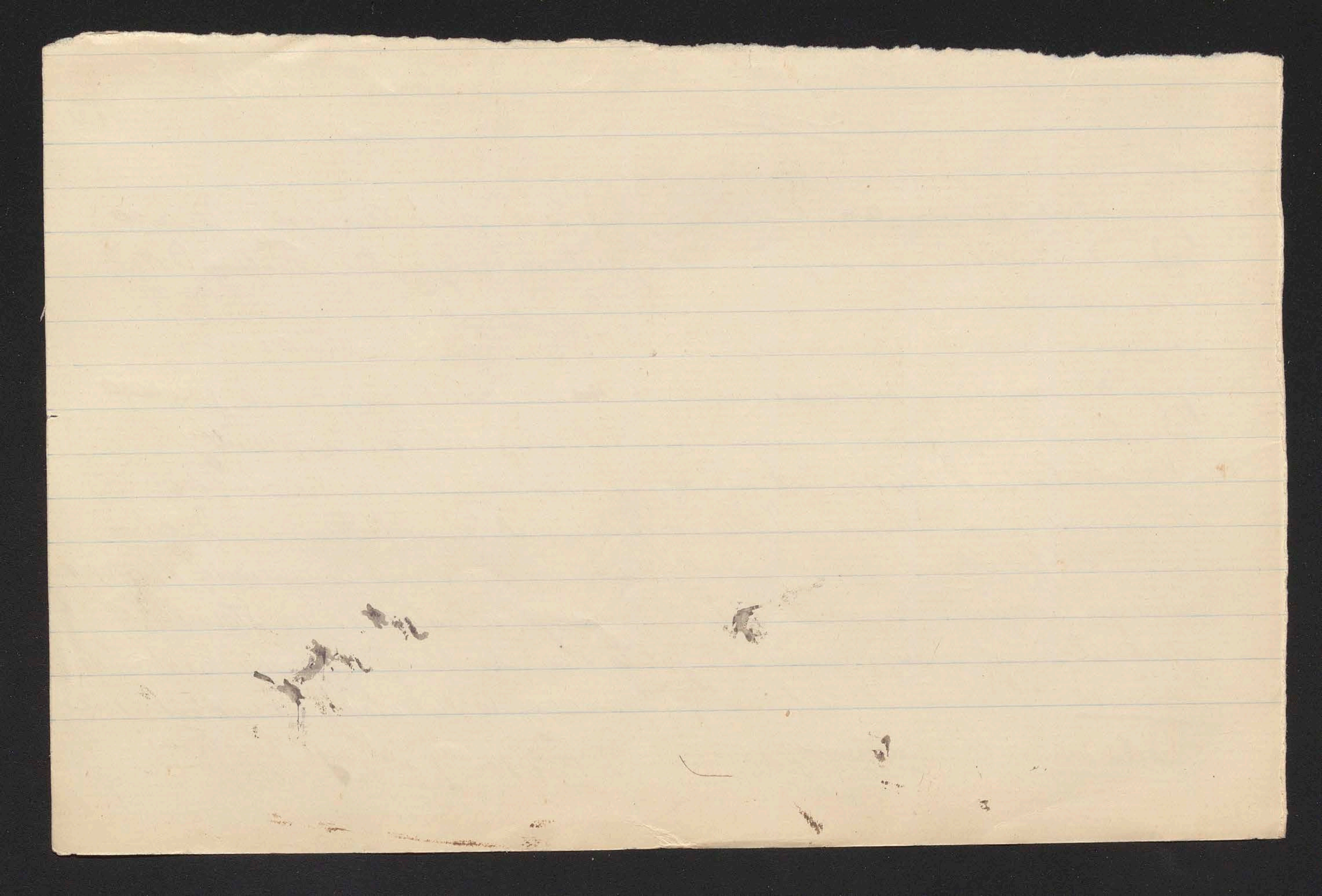

~~43 bb~~

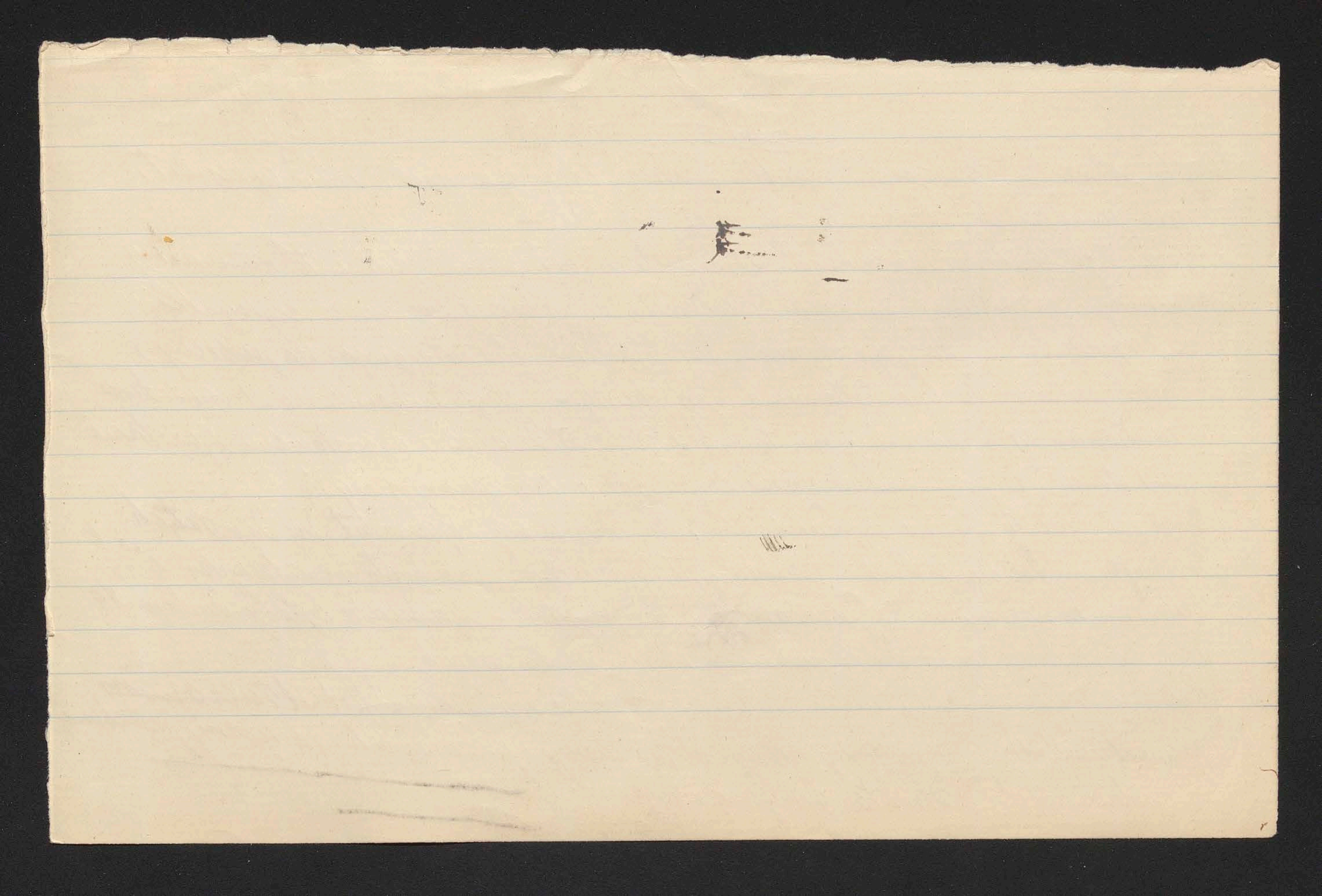
i najskrajniejsze stronnictwa – Wiersz do Władysława Michałowskiego „Jednego żądać nie możecie, abym porzucił i wyparł się przyjaciół z którymi dotąd szedłem razem”

~~Nie można~~ Można być pewnym polskich uczuć i patryjotycznych zamiarów Piłsudskiego, wedle jego zrozumienia i przekonań. Spiskowiec ~~nie~~ z trudnością nadaje się do jawnego działania; nie umie się wyzbyć konspiratorskiej metody. Znakomity konspirator – Piłsudski jest nim – najczęściej okazuje się nieudolnym mężem stanu. Sowa widzi w nocy, niemal ślepą jest w biały dzień –

Polska jest na razie rzeczpospolitą ludową, socjalistyczną, w sprzeczności z historią i społecznym ustrojem. Bezpośredni skutek zewnętrznego oddziałania. Już Słowacki wyśpiewał, iż jest papugą narodów. Jest to stan chorobliwy, niepewny, nieutwierdzony précaire. Gdyby jednak Król miał być ograniczony w swej władzy nowoczesnemi pacta conventa, molestowany, umartwiany, podejrzywany jak ongi, to bodaj

czy od potworka monarchii republikańskiej, który tyle psot i szkód wyrządził, nie porządniejsza i lepsza byłaby rzeczpospolita. –
Wobec tego co zaszło zachowawcze stronnictwo w Krakowie postanowiło rozważny rozumny, patryjotyczny program i wezwało wszystkie zachowawcze czynniki do zespolenia się dla jego obrony. Jest to obecnie głos wołającego na puszczy, może postawię do uporządkowania po burzy. – Mogłoż zachowawcze stronnictwo przekonać się, iż nie należy nam łączyć się i wspólnie działać z zawrotowemi żywiołami i radykałami, że przy wspólnie rozniecanym ogniu ono zawsze sparzy się.
Obrót jaki wziąły w Polsce wypadki, stan rzeczy który w niej zapanował nie daje stałych rękojmi. Połączenie Polski z habsburgską monarchią odpowiadało wewnętrznym i zewnętrznym warunkom i potrzebom jej bytu i przyszłości. Monarchia byłaby dostarczyła Polsce na czem jej zbywa, polskiej monarchii nowych, odmładzających, życiowych sił. ~~Rozbitem~~ Habsburgska monarchia znikła, austryjacko-polskie rozwiązanie jest ~~[illegible]~~ jesteśmy z wierzchołkiem i my wszyscy którzy obstawaliśmy i przemawiali za niem ~~nie~~ pobici. Polska straciła rękojmię i oparcie. ~~Gdyby te wypadki zapatrywania się nie~~ ~~[illegible] [illegible] inaczej.~~

~~4769~~ (bis) 423

Zniknęła ~~Austro-Węg~~ monarchia habsburgska, jedyne rozbiorowe mocarstwo z którem możliwym był kompromis z Polską i pozostały dwa, inne sąsiednie ~~[illegible]~~ mocarstwa nieubłagane, jej wrogi, ~~których~~ bo ich nieprzyjaźń

Oparta jest, na państwowych i narodowych interesach – jeograficznych i etnograficznych, politycznych i strategicznych.

Gdyby te wypadki powtórzyły się, nie postąpiłbym inaczej –

4369 (cenzi) 424

Przytoczę ustęp z Montaigna pism:

" Co się tyczy prowadzenia spraw, wymknęła mi się nie jedna dobra sposobność z braku szczęśliwej ręki: wszelako środki moje były dobrze obrane, wedle tego jak się nastręczały okoliczności. Sposób mój był, aby zawsze obierać drogę najłatwiejszą i najpewniejszą. Uważam iż w dawnych do żądań jakie mi powierzono, postępowałem, wedle mej reguły, rozumnie, i toż samo uczyniłbym za tysiąc lat, w tych samych okolicznościach. Nie sądzę wedle tego jak rzeczy stoją dziś, ale jak stały wówczas gdy miałem z niemi do czynienia. – Siła wszelkiego postanowienia leży w chwili; okoliczności i rzeczy toczą się i zmieniają bez ustanku. Popełniłem parę ciężkich i ważnych błędów w mem życiu, nie z powodu braku dobrego rozumienia, lecz z braku szczęścia. W przedmiotach z którymi się ma do czynienia, są niektóre strony tajemne i nieodgadnione, zwłaszcza w naturze ludzkiej; właściwości nieme, niewidoczne i nieznane niekiedy samemu posiadaczowi, które objawiają się i wychodzą na wierzch za nadarzoną sposobnością. – Jeżeli przezorność moja nie umiała ich przeniknąć i przepowiedzieć, nie mam do niej o to żadnej urazy; zadanie jej ma swoje granice. Jeżeli wynik przyniesie mi klęskę i okaże iż dobrą była ta droga której odrzuciłem, niema na to lekarstwa, nie wyrzucam tego sobie, obwiniam mój los a nie moje dzieło; to nie nazywa się żalem. – Fozyon dał Ateńczykom radę, której

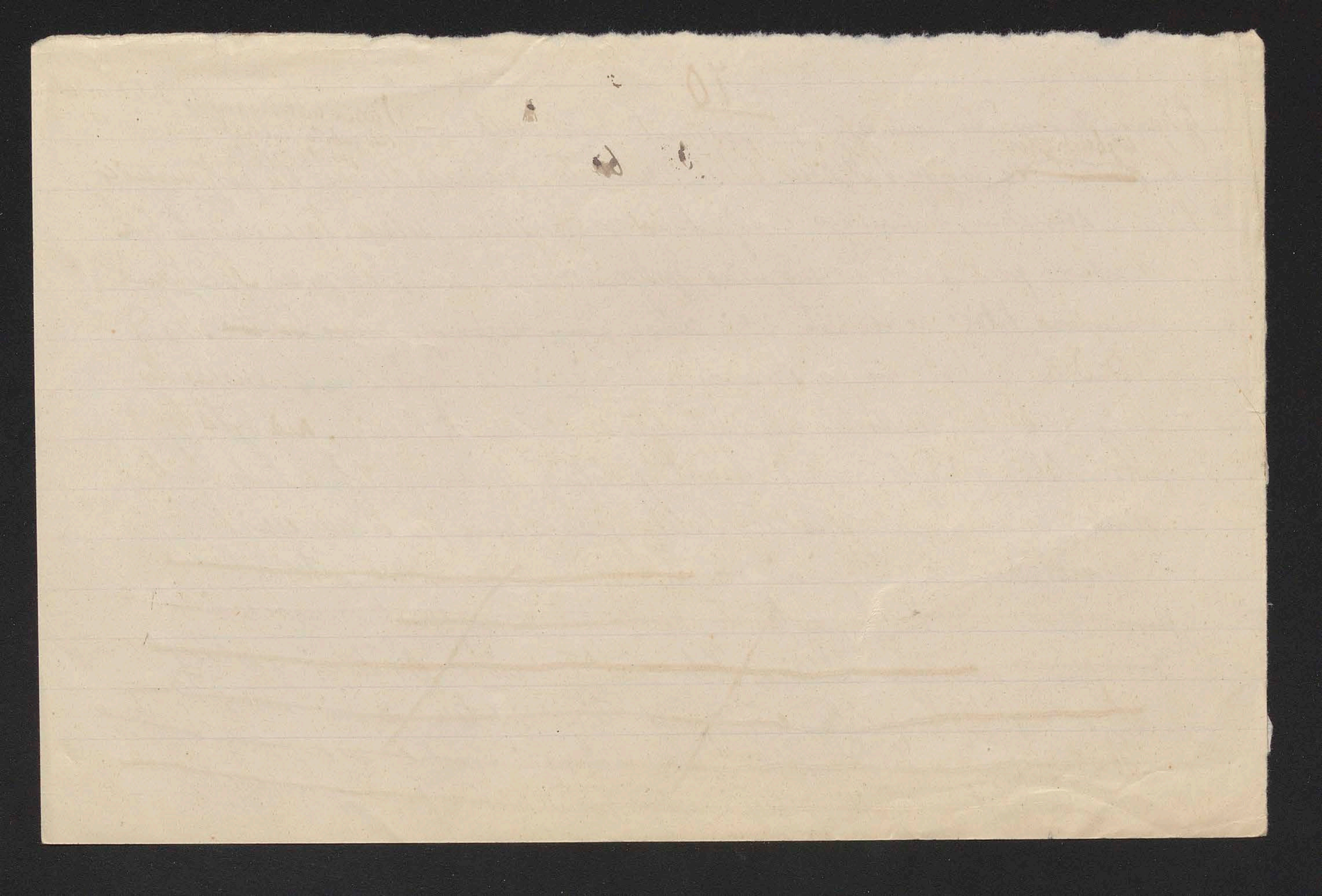
~~4369 (3)~~ (IV) 425

nie posłuchali: gdy wszelako sprawa przebiegła, wbrew jego mniemaniu,
pomyślnie, ktoś rzekł: Cóż Focjanie, czy rad jesteś, że sprawy idą tak dobrze?
Bardzo jestem rad — odparł — iż tak się stało; ale nie wyrzucam sobie, iż radziłem
inaczej. Kiedy przyjaciele zwracają się do mnie szukając rady, daję im swobodnie
i jasno, nie wstrzymując się tym względem — jak prawie wszyscy czynią — iż,
wobec tego że rzecz jest ryzykowna, może się obrócić na wspak memu zdaniu
i szukać wymówki za radę. To mnie nie ziębi ani grzeje; ani oni czyniąc
tak nie mieliby słuszności, ani ja nie powinienem był odmawiać tej usługi.
Nie mogę czepiać się o moje błędy lub nieszczęścia kogo innego niż siebie; w istocie
bowiem rzadko posługuję się zdaniem drugiego, chyba z grzeczności, z wyjątkiem
jeśli potrzeba mi instrukcji, wiedzy lub znajomości jakiegoś faktu. W rzeczach
w których chodzi jedynie o sąd, racje cudze mogą posłużyć aby mnie umocnić,
ale rzadko aby mnie odwrócić. Słucham ich życzliwie i przystojnie, ale, o ile
pamiętam, polegałem aż dotąd zawsze jeno na moich własnych! —

4370 426

Gdyby się te wypadki powtarzyły, nie postąpił bym inaczej. — Rosja nietylko gubiła Polaków, ale ich gubiła, nietylko prześladowała ale psuła i truła

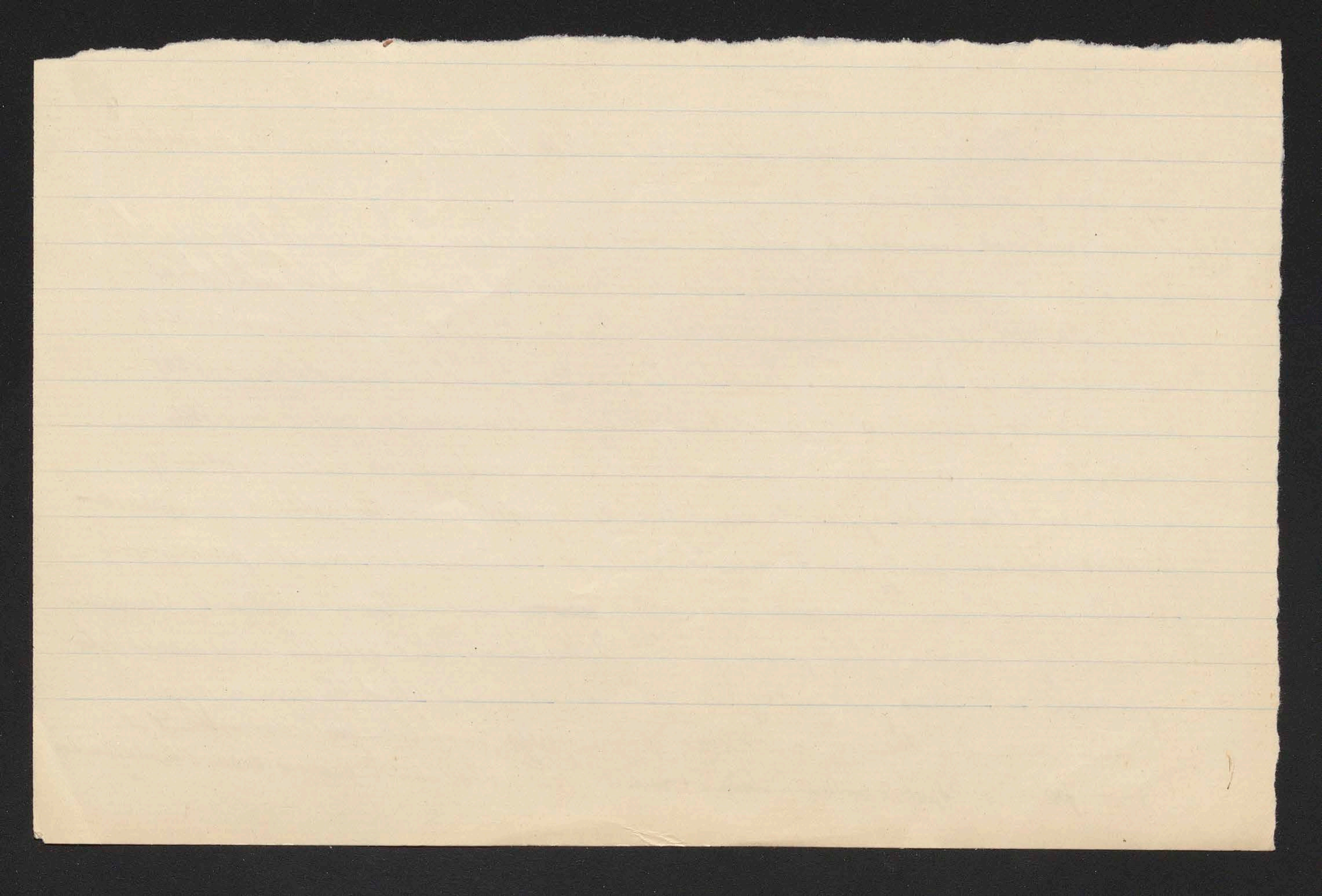
Z wybuchem wojny Polakom zależeć musiało przedewszystkiem na pokonaniu Rosji i zwycieniu najcięższego i najzgubniejszego rosyjskiego jarzma. To nie mogło być dokonanem przez zachodnie mocarstwa sprzymierzone z Rosją, lecz przez środkowe ~~mocarstwa~~ które prowadziły z nią wojnę. ~~Gdyby zachodnie mocar Dlatego~~ Stąd Piłsudski walczył, nie po stronie Porozumienia, lecz środkowych mocarstw. Gdyby zachodnie mocarstwa zwyciężyły były w sojuszu z Rosją, nie byłoby ~~pols~~ Polski niepodległej ani nawet polskiej sprawy, byłoby w tych lub owych warunkach, rosyjskie nad Polską panowanie, w końcu ucisk, prześladowanie, tępienie. — ~~Skoro środkowe mocarstwa położyły koniec panowaniu Rosji w Polsce, powstało to niemieckie zaraz przeskie niebezpieczeństwo a na przeciw panowaniu Rosji w Polsce nastał okres ostateczny w którym odrębna polityka polska natrafiała łączyć się z tem, co dziś wszystko. To Przy tem powstawało dla Polski niemieckie, zaraz przeskie niebezpieczeństwo przez a do ostatniej chwili, zabezpieczeniem przed niem i przed wytrwaniem przez~~

Zależeć musiało Polakom aby Galicja nie dostała się pod jarzmo i panowanie Rosji oraz prawosławia.

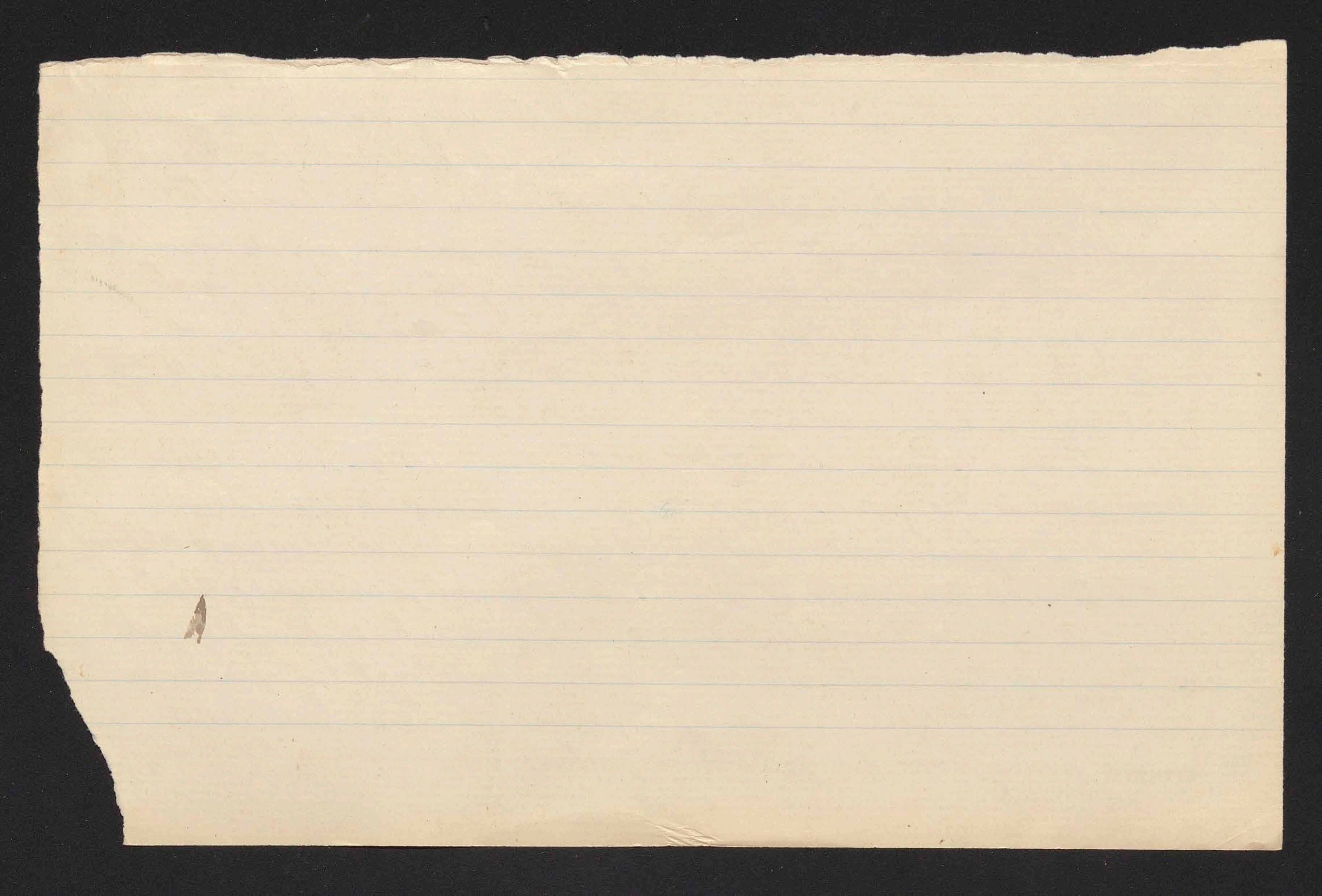
Skoro światowe mocarstwa położyły koniec panowaniu Rosji w Polsce i zajęły Królestwo Polskie, nastał czteroletni okres w którym roztropna, polska polityka nakazywała, bez względu na wynik ostateczny wojny, liczyć się z tym stanem rzeczy, liczyć się z „tem, co dziś runęło”. Powstało było, przy tem, dla Polski niemieckie, raczej pruskie niebezpieczeństwo a do ostatniej chwili zabezpieczeniem przed niem, przed wytarciem przez Niemcy opanowaniem, może pochłonięciem polskiej sprawy była, na razie, tylko habsburgska monarchia i austryjacko-węgiersko-polskie rozwiązanie.

Wreszcie polityka austryjacko-węgiersko-polskiego rozwiązania zażegnywała, przynajmniej oddalała podział Galicji, hamowała również ukraińskie ~~[illegible]~~ zapędy Austryi a bez niej, stworzenie ukraińskiej prowincji, byłoby prawdopodobnie dokonanem. Nie należało i nie można było zatem wyznawać nic innego jak austryjacko-polskie rozwiązanie, które było ochroną przed Rosją, przeciwdziałaniem odrodzeniu czyhającego rusofilskiego kierunku wśród rzeszy ~~polskiego~~ społeczeństwa, ~~zabezpieczeniem~~ ochroną przed Niemcami i niemieckiem rozwiązaniem.

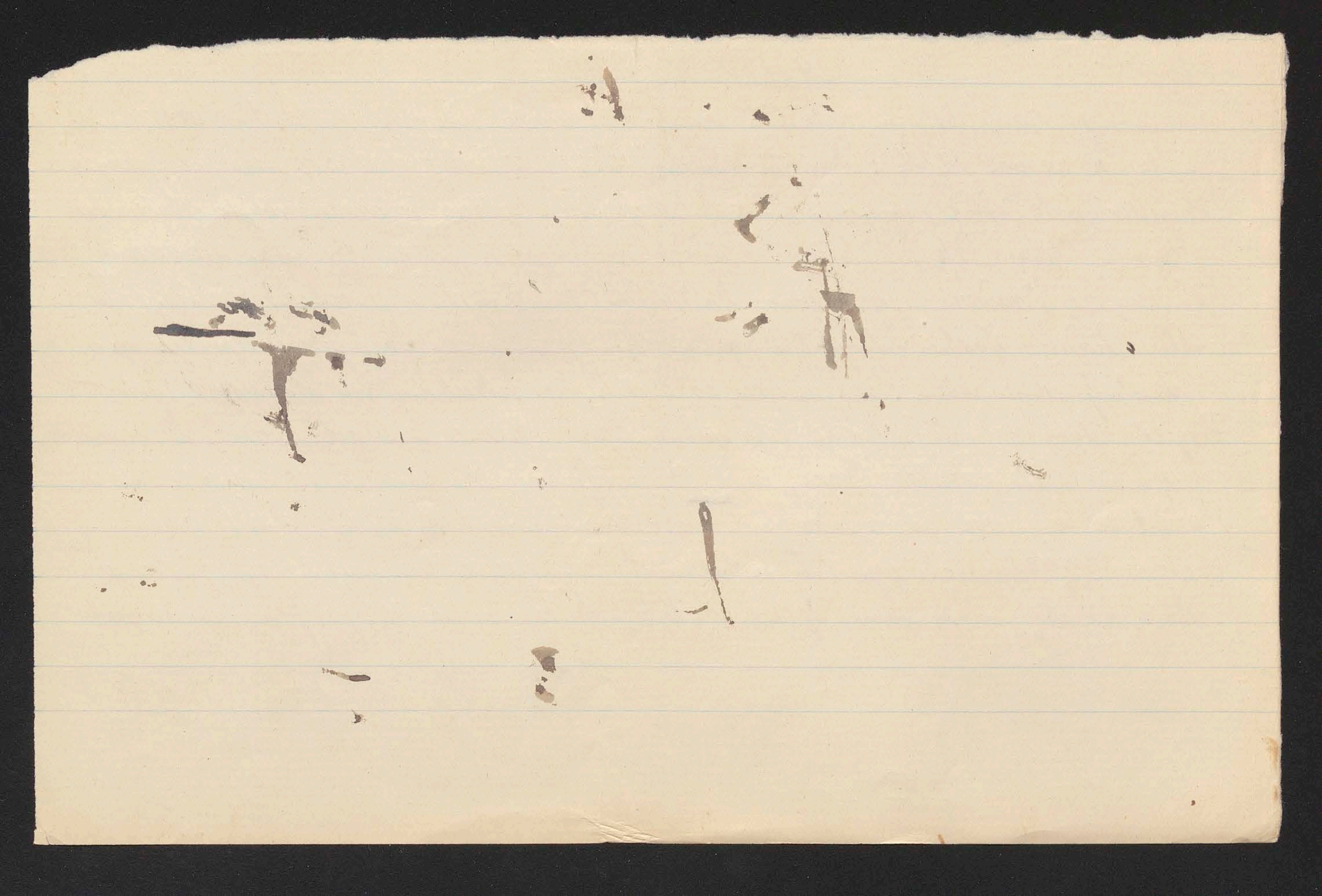

sprawy polskiej oraz przed ukrainizmem.- Miało austryjacko-węgiersko-polskie rozwiązanie europejskie znaczenie, wartość i europejską przyszłość, tak dobrze na wypadek zwycięstwa środkowych mocarstw jak zachodniej koalicji. Zespalało Warszawę z Krakowem i Lwowem. Szersze i dalej sięgające rozwiązanie zdaje się zapowiadać, ale tamto mogło być realniejszem, bezpieczniejszem a nie zamykało drogi. Wreszcie dawało lepsze rękojmie wewnątrz. Negatywnie zaś nic nie przesądzało, niczem szkodliwem nie było, żadnej szkody odmienna polityka nie wyrządziła, niczemu nie przeszkodziła, także temu co teraz powstaje.

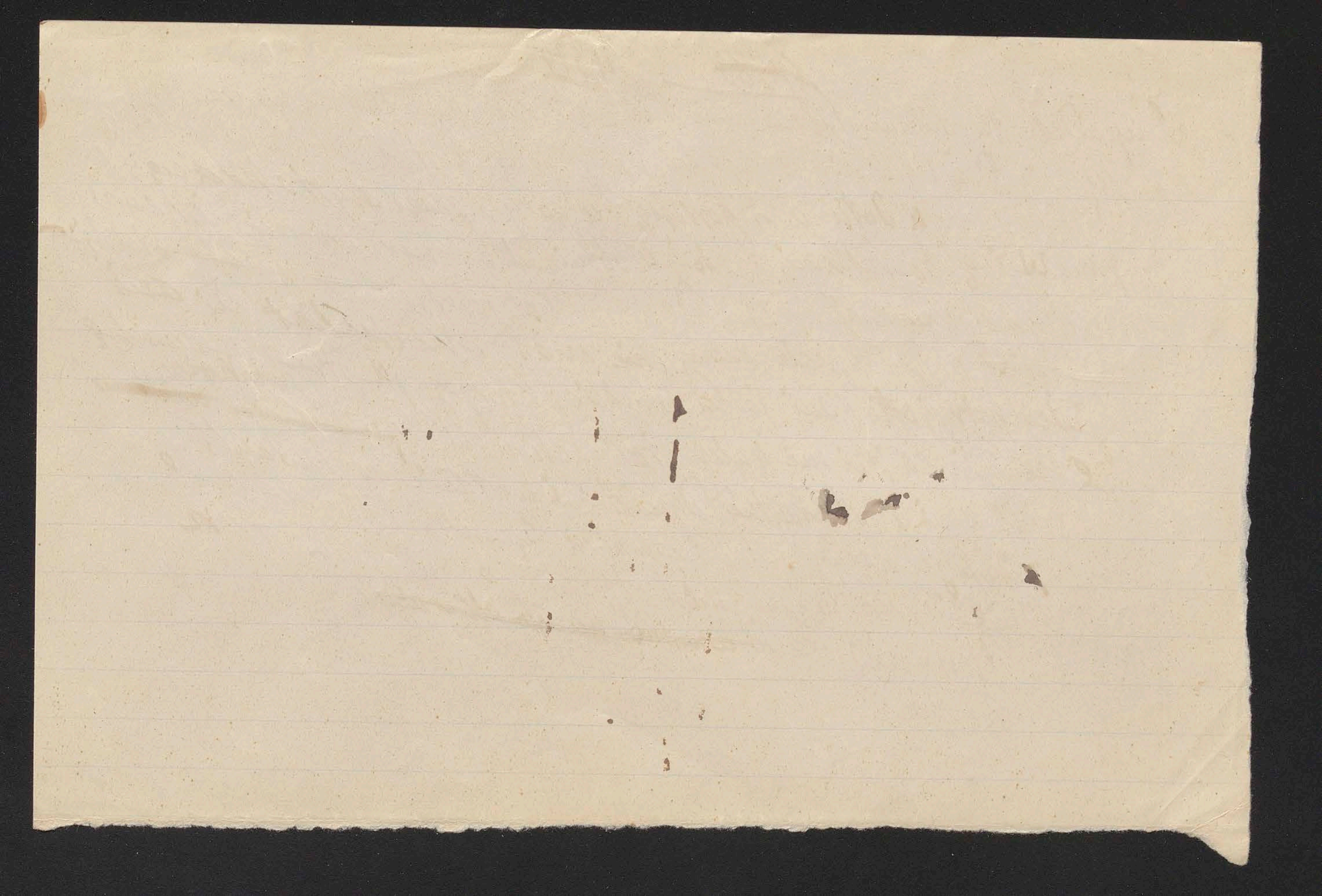
Trzeba było aby habsburgska monarchia sprostała ostatniej, ciężkiej próbie. Ona która przetrwała tyle groźnych przesileń i klęsk, nie powinna była i tym razem zniknąć w mgnieniu oka. Pomimo wielce krytycznego położenia i znacznego osłabienia nie było to wcale koniecznem, nieuniknionem. Pogrzebali ją własnemi rękami niedojrzały monarcha, bezsumienni doradcy o małych charakterach i znikomych mózgach. Cesarz Franciszek-Józef nie był zaiste geniuszem, ale nie dopuścił by był tak chaniebnego końca. Do rozbicia habsburgskiej monarchii najznaczniej przyczynili się Czesi, jako narzędzie zachodniej koalicji a mogą kiedyś tego pożałować. Węgry w zaślepieniu, bezrozumnym

nieroztropnem samolubstwem rozluźnili rękojmię ich bytu, niezbędne im Austro-Węgry w których wzmogli się byli i dobrobytu używali. Adwokatki natóg wzięły górę nad politycznym zmysłem. Koło Polskie przyczyniło się do katastrofy niepotrzebnem, nieuzasadnionem obaleniem gabinetu Clama, ale w polskiej sprawie, największe błędy przychodzi zapisać na rachunek Korony, jej doradców i jej rządów. Zniknięcie habsburskiej monarchii przesięgnęło cel zachodniej Koalicji który był i powinien był ograniczyć się do pogromu i przełamania pruskiej przewagi a z osiągnięciem go, czyniło tem potrzebniejszem utrzymanie Austro-Węgier, które należało pokonać jako sprzymierzeńca Niemiec, lecz nie niweczyć. Zniweczenie nie odpowiadało potrzebom Francji, Anglii, Stanów-Zjednoczonych, którym stwarza niełada trudności nawet niebezpieczeństwa a zadowolnić może, bo zadowala tylko Włochy. Zniknięcie habsburskiej monarchii wywołało natychmiast zamieszanie, narodowe wojny, społeczne walki, niepokój Europy, przeszkody pokoju. Była potrzebną Europie oraz porządkowi w Europie...

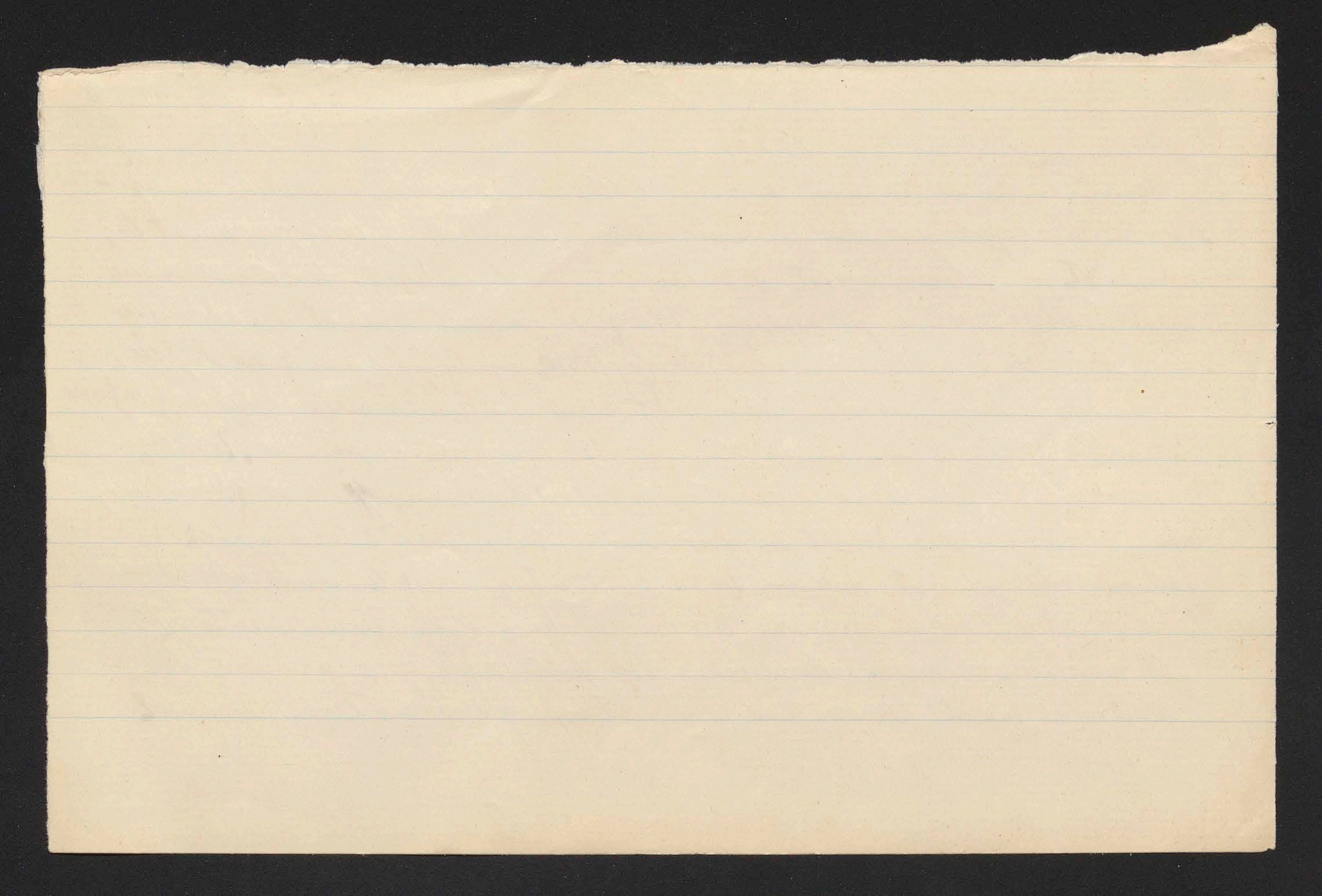

I upadek tej wielkiej stolicy, wielkiej, nie raz świetnej, zawsze z wielkich podnoszącej się monarchii, przyjętym został z obojętnością nadspodziewaną u dołu a z gorszącą u góry, przez arystokrację i teraz przez wyższą biurokrację, którym obowiązek, honor wreszcie nakazywały conajmniej wniknąć do dna katastrofy i żałoby o czem wcale mowy nie ma. Nie znalazł się ani jeden patryjota, ani jeden szlachcic, któryby przestrzegł monarchę że nie można, że nie należy tak zakończyć panowania starożytnej dynastii i wystawić na szwank podległe jej narody. Nie znalazł się jenerał, który na czele wiernego wojska mógł utrzymać we Wiedniu tron Habsburgów. —

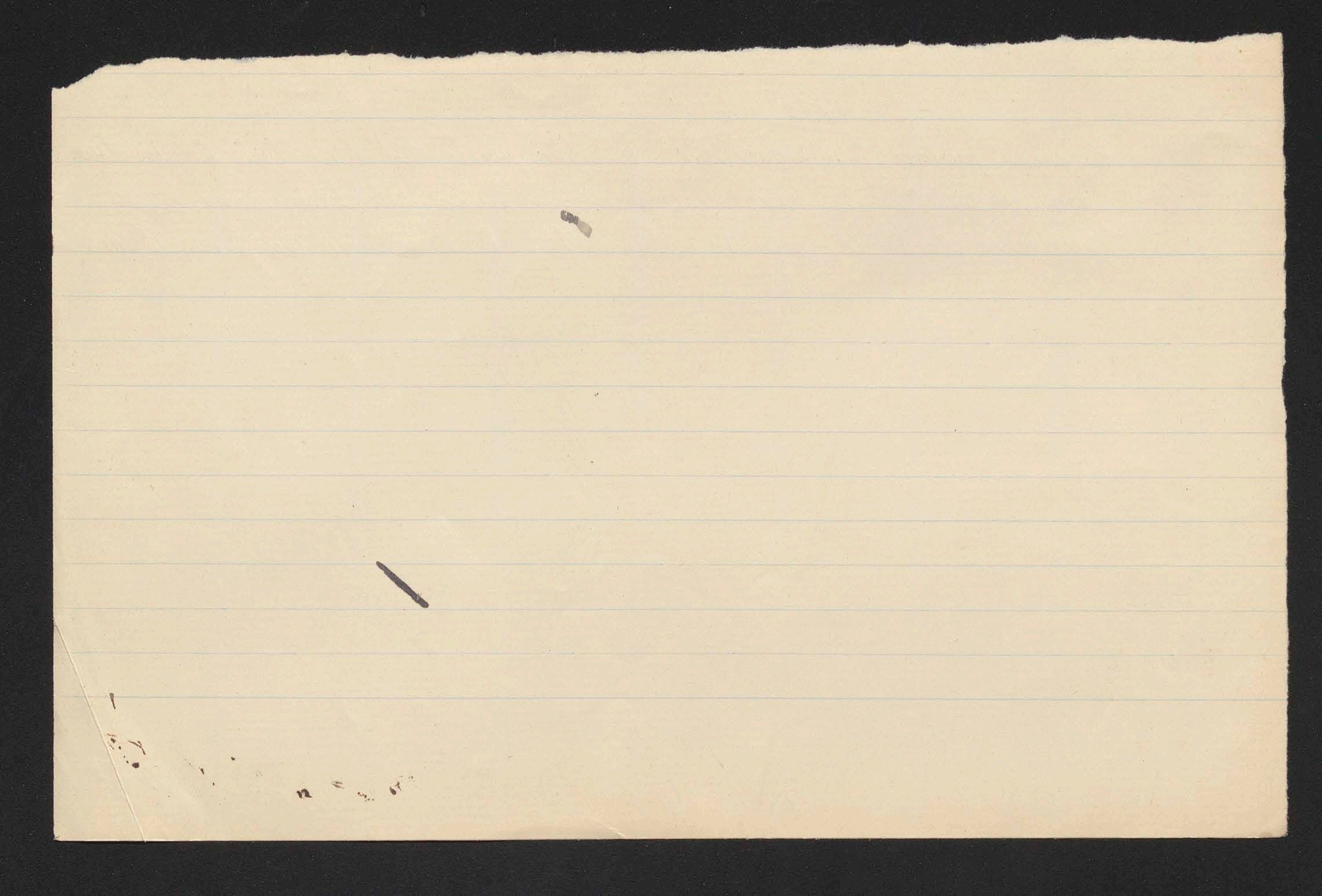

~~4375~~ 431

Światowa [wojna] zakończona, rozpoczęły się w byłej habsburgskiej monarchii wewnętrzne wojny.– Pierwsze, narażające następstwo zniknięcia Austryi. Bismarck jej wróg przeczuwał to; rozumiał jej potrzebę, wyparł ją z Niemiec, złamał, upokorzył ale z narażeniem siebie samego oparł się jej napoczęciu i tknąć się sprzeciwił. Wiedział że z ubytkiem Austrii nastałaby w środkowej Europie próżnia, którą zapełniłyby państewka bijące, między sobą walkami, niepokój i nieład. I ten potrzebny twór, ta wieków całych majestatyczna monarchia znikła w jednej godzinie, bez odpowiedniej konieczności, niepotrzebnie. Zdradą i pod naciskiem kilku tchórzliwych, nierozumnych doradców: Niedoświadczony monarcha w dziecinny, ~~tchu~~ tchórzliwy sposób zrzekł się panowania i władzy, zeszedł z tronu i bez zastanowienia poświęcił publiczną sprawę i wystawił na szkodę lub zgubę niezliczone dobra obywateli. Nie przed rewolucją, lecz przed jej obawą.– Nie uzasadnionem to było, jak poniekąd w Niemczech, potrzebą pokoju, gdyż tutaj nie było jego warunkiem.– I nikt się nie znalazł, któryby temu przeszkodził i choćby spróbował ocalić monarchię i dynastię. Upokarzające!

Ostatnie wypadki przekreśliły poprzednie. Wszystko poszło tak odwrotnie i wywrotnie, tak do góry nogami, że stąd niektóre, w powyższym opisie czteroletniej wojny, rzeczy co miały znaczenie, straciły je, „przecież należą do historii". Wszystko zwichnięte i zwichrzone —

że stąd, wielkie w ... sprawozdania z czteroletniej wojny, rzeczy, które miały znaczenie, straciły je. Należą już obecnie do historii.—

Światowa wojna zakończona. Wielki cel zachodniej Koalicji, pogrom Prus osiągnięty. Losy wojny są zawsze wątpliwe i przegrana jest przypuszczalną; że w tym stopniu nastąpi zwalczenie, upokorzenie, zmiażdżenie Niemiec, niemieckiego cesarstwa pod pruską hegemonią, narodu i państwa ładu, posłuszeństwa i [?] „bojaźni bożej" tego życzyli sobie ale może także nie przewidzieli nieprzyjaciele. Rzadki w dziejach widok wiekowej potęgi na kolanach, potężnego, militarnie najsilniejszego w świecie państwa. Dziś na kolanach przed wrogiem, wewnątrz rozstrojonego. Obejmuje to wartość w polityce przewidywaniom. Bismarck twierdził, że powstańczej przeciw jego dziełu Koalicji zażegnał ją za życia, nie dalej.— Takiego jak dziś upadku, rozluźnienia i zamętu nikt przypuścić nie mógł.— Niemniej pozostaje zwłaszcza

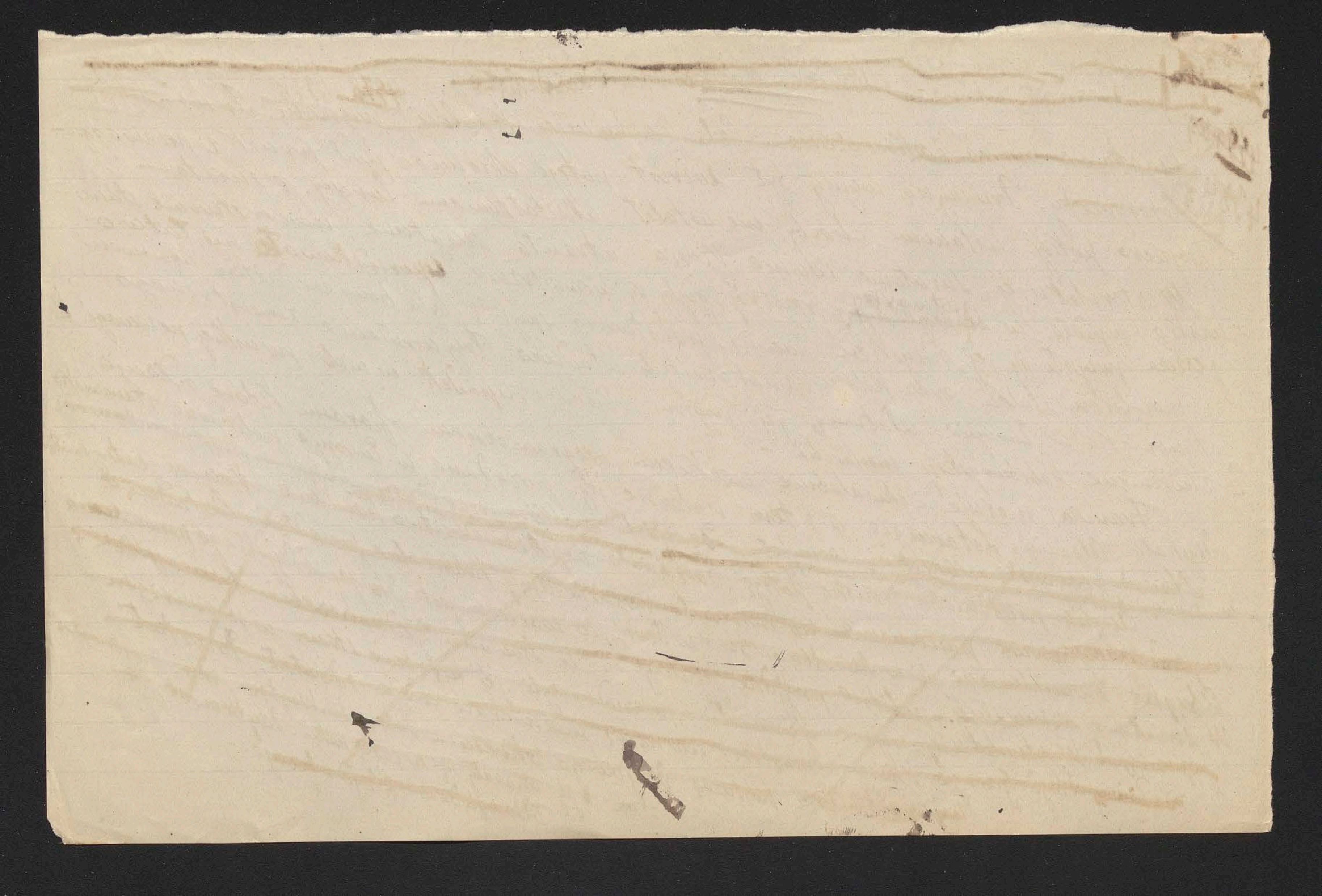
I nielada niezawodnie igraszką losu jest, że ze zwycięstwa Niemiec jednak przez nie ogłoszona niepodległa — Polska.—

434

osiągnięty. Przyczyną wojny był wzrost potęgi Niemiec pod pruską przewagą.— Dopiero pokój ustanowi, choćby nie ustalił ukształtowanie Europy i świata.—

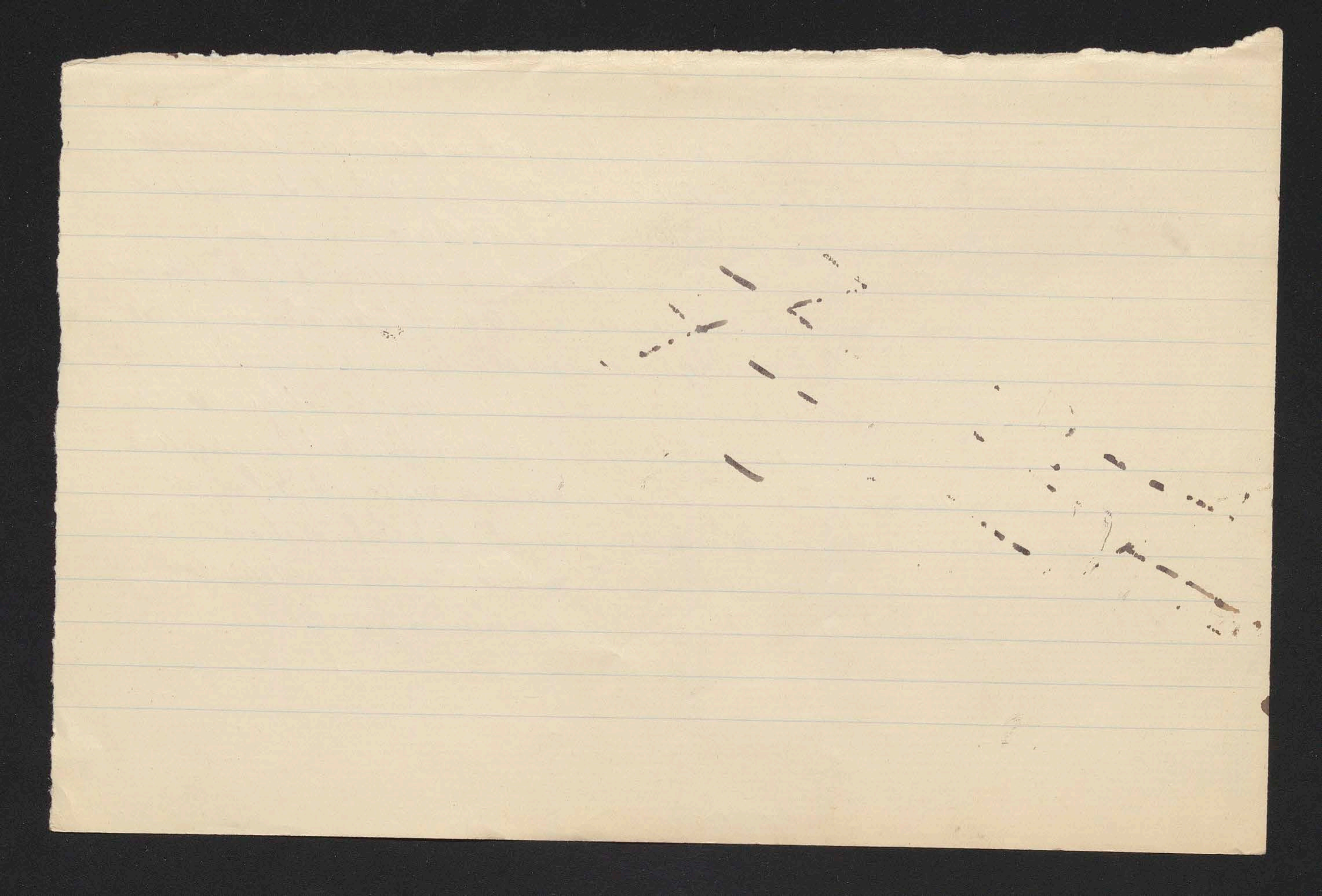
W czteroletniej, światowej wojnie Rosja utraciła światowe, uwarstwowane stano=wisko; popadła w potworny rozstrój; gdyby się wewnętrznie uporządkowała, nie łatwo jeszcze przyszłoby jej odzyskać dawną, państwową spójnię; była bowiem dziełem krwawem i mozolnem stuleci oraz kilku znakomitych władców. Przywrócenie zewnętrznego stanowiska w Europie ułatwiają jej pogrom Niemiec, upadek w nich pruskiej przewagi i zniknięcie habsburgskiej monarchii.—

Francja mężnie i chwalebnie, ciężkiemi, bezgranicznemi ofiarami odzyska, odzyskała Alzację i Lotaryngię a z tem należne jej, pożądane w Europie polityczne stanowisko

Naród francuski okazał się jakim był w dziejach – wielkim narodem. Clemenceau patryjotyzmem, stanowczością, wytrwałością, zapałem dobrze zasłużył się ojczyźnie. Foch objawił się wodzem, jedynym w obozie Koalicji.–

Anglia przełamała pruską potęgę, zażegnała handlowe współzawodnictwo Niemiec, zatrzymała dotychczasowe panowanie na morzach, zespoliła ściślej kolonialne posiadłości prawdopodobnie zwiększy je. Ostatecznie Afrykę. Wzmocni się w Azji mniejszej i w Persji co ważnem jest dla jej indyjskiego panowania. W światowej i morskiej polityce przyjdzie jej liczyć się ze Stanami-Zjednoczonymi Ameryki i z Japonią. W czteroletniej wojnie górowali i przewodniczyli jej mężowie stanu, w pierwszym rzędzie Lloyd-George który wewnątrz i zewnątrz niezmiernie wiele dokonał i zdziałał. Stał się najwybitniejszą postacią dziejowego okresu. Potęga W. Brytanii moc i wytrwałość jej okazały się w całej pełni. Wyzyskiwał je bezwzględnie Lloyd-George.–

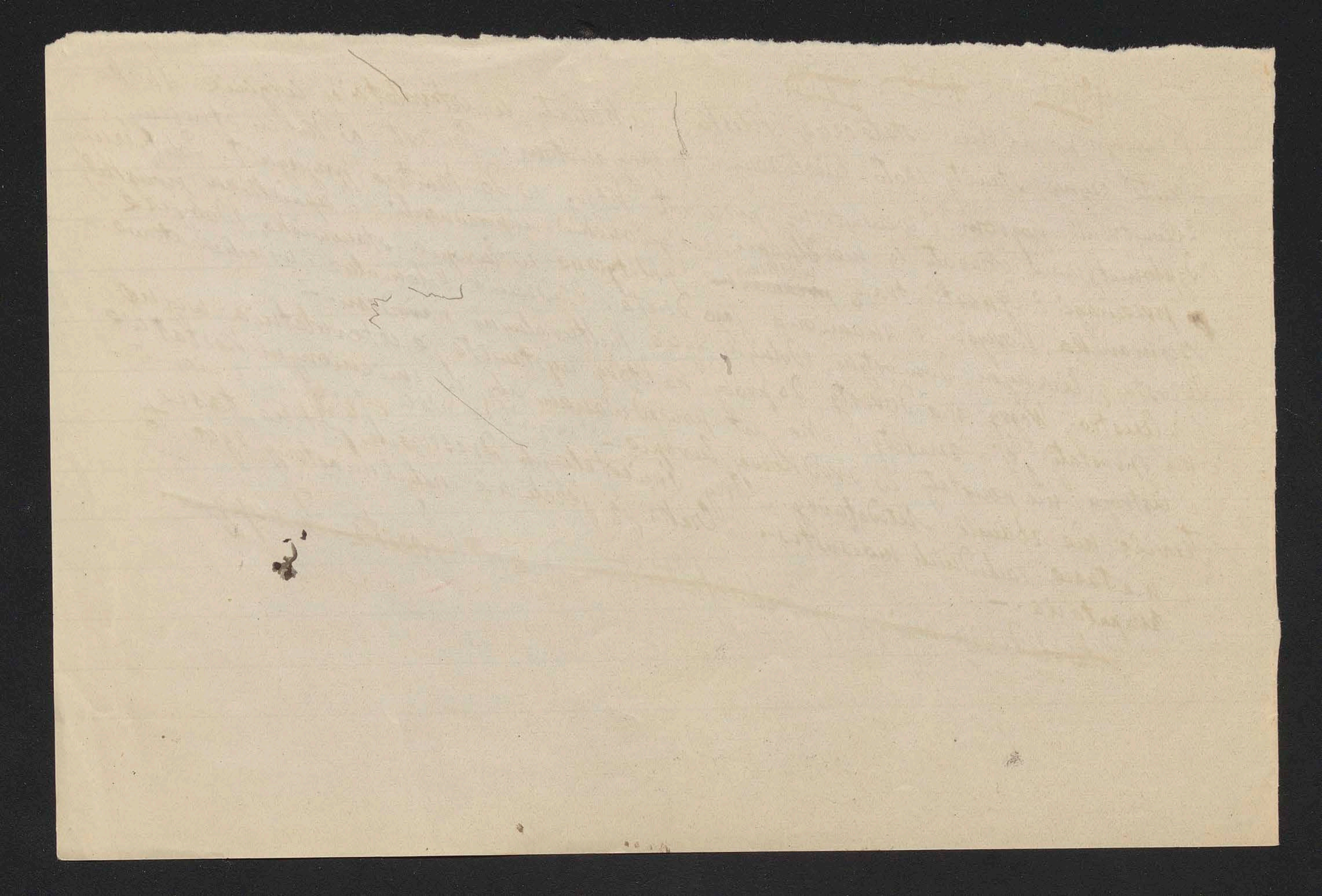

Włochy szczęśliwie, mądrze, przebiegle dopełniły się narodowo i jeograficznie. Włoska
armia okazała się bitniejszą niż mniemano.– Powiodło się Włochom, świat zapomni zdradę–
~~Przed~~ Przewidywania nieporządków i przewrotów w zachodnich mocarstwach nie ziściły się;
nawiedziły środkowe mocarstwa; tamte lepiej były zawiadomione o wewnętrznych
stosunkach nieprzyjaciół niż ci o stanie rzeczy na zachodzie.–
Prezydent Wilson stał się wyrocznią świata. Stąd splendor udziałem Stanów-Zjednoczo=
=nych Ameryki. Prezydent Wilson wydobył z nich zbrojną siłę, wbrew przypuszczeniom
liczną i bitną, która bezpośrednio, w ostatniej chwili przeważyła szalę zwycięstwa.. Stany–
Zjednoczone Ameryki mają znaczny udział w zwycięstwie, przewadze, owocu jakie we
wojnie przypadają anglosaksońskiej rasie. Wkroczyły w europejską dziedzinę, zajęły wszech=
=światowe stanowisko.– Widocznych, istotnych, realnych korzyści dopatrzeć się dla nich niepodobna.
Okażą się może przy pokoju. Zbogaciły się przed przystąpieniem do wojny, znaczne poniosły
koszta. Realny, polityczny, handlowy obrachunek należy do przyszłości.–
Japonia bez kosztów, ze zyskiem zużytkowała europejską wojnę dla wzmocnienia i
ustalenia swojego, górującego stanowiska w Azji. Jakie odniesie korzyści z udziału w ostatniej
chwili, we wojnie, wyprawą do Syberii, nie można oznaczyć. Losy Azji i przewagi w niej
rozegrają się między Japonią, Anglią i Stanami-Zjednoczonemi Ameryki.–
Nie było w dziejach tak małych ludzi, w tak wielkich wypadkach, jak w Niemczech
i w Austro-Węgrach.–

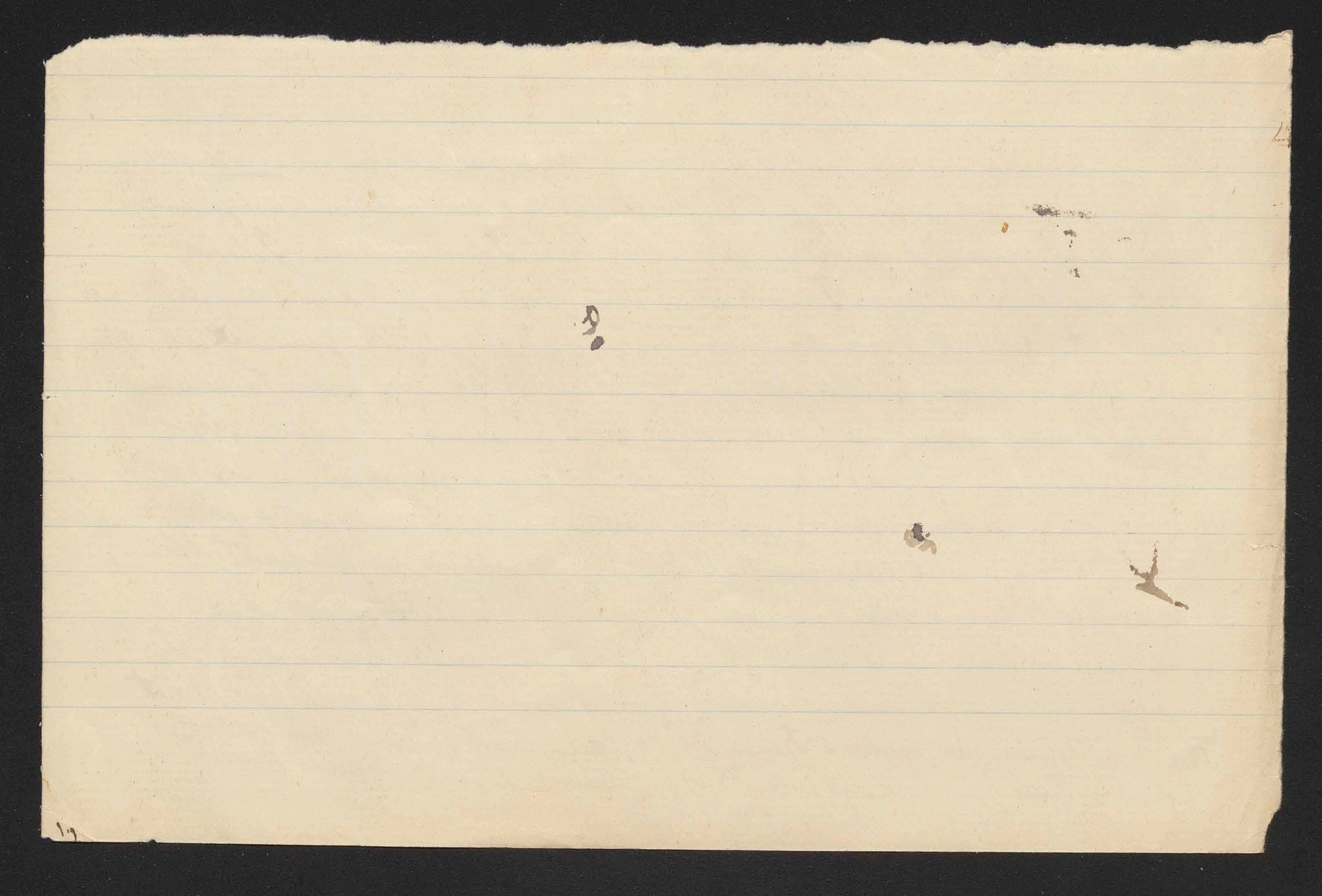
~~Światowa wojna zakończona.~~

~~4387~~ ~~4356~~ ~~4374~~ 437

Niemcy pomimo ostatecznej klęski, dokonanej w czteroletniej wojnie znako-
=mite czyny; stawiły czoło niezliczonym nieprzyjaciołom. Doniosły w końcu straszny
zewnętrzny pogrom i wewnętrzny przewrót który się do tamtego przyczynił. Politycznie
i dyplomatycznie okazały się nieudolnemi, zaślepionemi, nieporadnemi. Z upadkiem pruskiej
przewagi i dynastii tracą ~~przeważne~~ wielkie, polityczne w Europie stanowisko, zdobycze
bismarcka, korzyści i znamiona jego dzieła. Złudzenia kolonialne i wszechświatowe–
Pozostają licznym, doniosłym, zdolnym życia, kulturalnym narodem.—
Austro-Węgry nie dorosły do próby na którą wystawiła je czteroletnia wojna
i nie sprostały jej i znikły. Nie jest powiedzianem aby w zmienionym kształcie i z niemi z--
I wszystko by Polsce połączyć się
i ustroju nie powstały w środkowej Europie— Przy śmiertelnych dreszczach jest na łasce
Turcję nie zbawili sprzymierzeńcy. Czeka ją jeżeli nie natychmiastowy zgon, to
i nie łasce zachodnich mocarstw. ~~Europę~~
amputacja.— ~~przekształciła i przeobraziła~~
~~Czteroletnia wojna~~

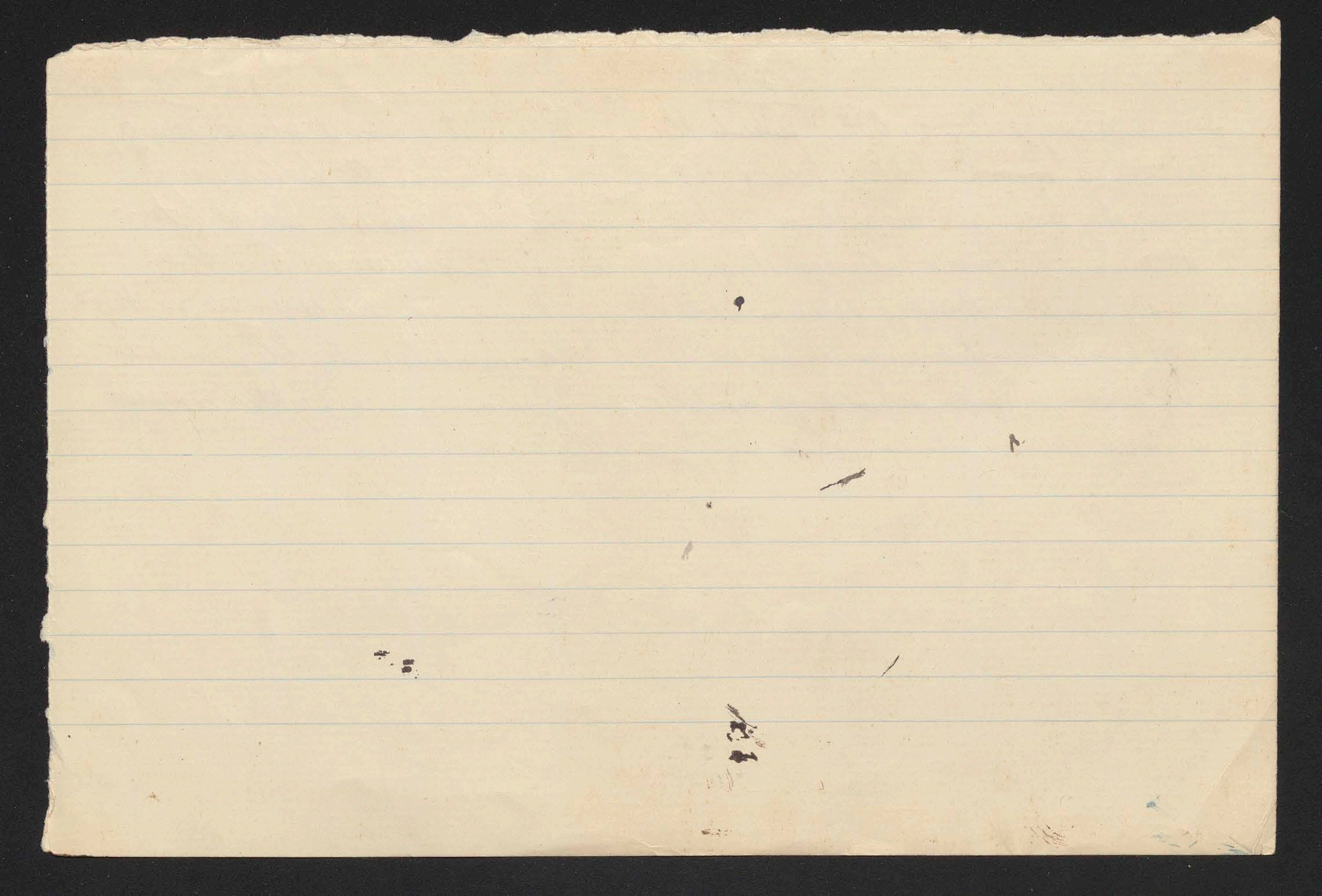

Polska nie zrzuciła więzów, spadły z niej. Środkowe mocarstwa nie zaś Porozumienie i Stany Zjednoczone wyzwoliły ją z wszystkiego jarzma, pod niebezpieczeństwem niemieckiego wyzysku i ucisku. Koniec wojny zastał Polskę bez armii. Polska wyszła z wojny w rozstroju. Poniosła wszelkie straty które uszczupliły polski majątek i osłabiły byt; nie łatwo powetowanemi być mogą. To jedno istotne i pewne; wszystko inne jeszcze niepewne, niezabezpieczone – zagadkowe. Jak wojna uszkodziła polski byt, tak podciąć go mogą socjalistyczne rządy, próby, urządzenia. A przecież Polska znalazła się naraz w dwóch warunkach, z których każdy niezbędnym jest dla odzyskania niepodległości i umożliwia ją. Obcą pomocą powstaje: jedno zaborcze mocarstwo upadło, drugie w niemoc popadło; trzecie znikło. Polsce przypada zadanie, wyzyskiwania tych warunków. Otoczona będzie wrogami, bez należytych, obronnych granic a ze zniknięciem Austro-Węgier straciła jedyne, bezpośrednie oparcie. Pożądanym jej był pogrom Prus, ale nie zniknięcie habsburgskiej monarchii. Zastąpić ją może protektorat Francji, aczkolwiek Bóg wysoko a Francja daleko; aczkolwiek środkowe mocarstwa wyzwoliły Polskę z pod wszystkiego jarzma wbrew ~~życzeniu~~ oczekiwaniom i życzeniu Francji

a wznowionym nie będzie

sprzymierzonej z Rosią. Odkąd ~~jeden~~ to ten sojusz zawiódł i przestał istnieć (dawna,
historyczna ~~[illegible]~~ łączność Polski z Francją może i powinna odżyć. Ale polski naród
musiałby teraz przedewszystkiem znaleźć w danym sobie warunki nowego bytu.–
Stworzeniu i ustaleniu takowego stoją na przeszkodzie zadawnione nałogi i obecne
wady, wszystkie streszczają się we – warcholstwie. Radykalizm, niedomagania, rozstroje,
zbyt liczne stronnictwa niczem innem nie są jak tylko – warcholstwem. Polscy socjaliści
są nowem wydaniem szlacheckiego warcholstwa. Dodać należy niemoc w której się popada
w długiej niewoli. Wreszcie ~~[illegible]~~ przybyła rosyjska zaraza.–

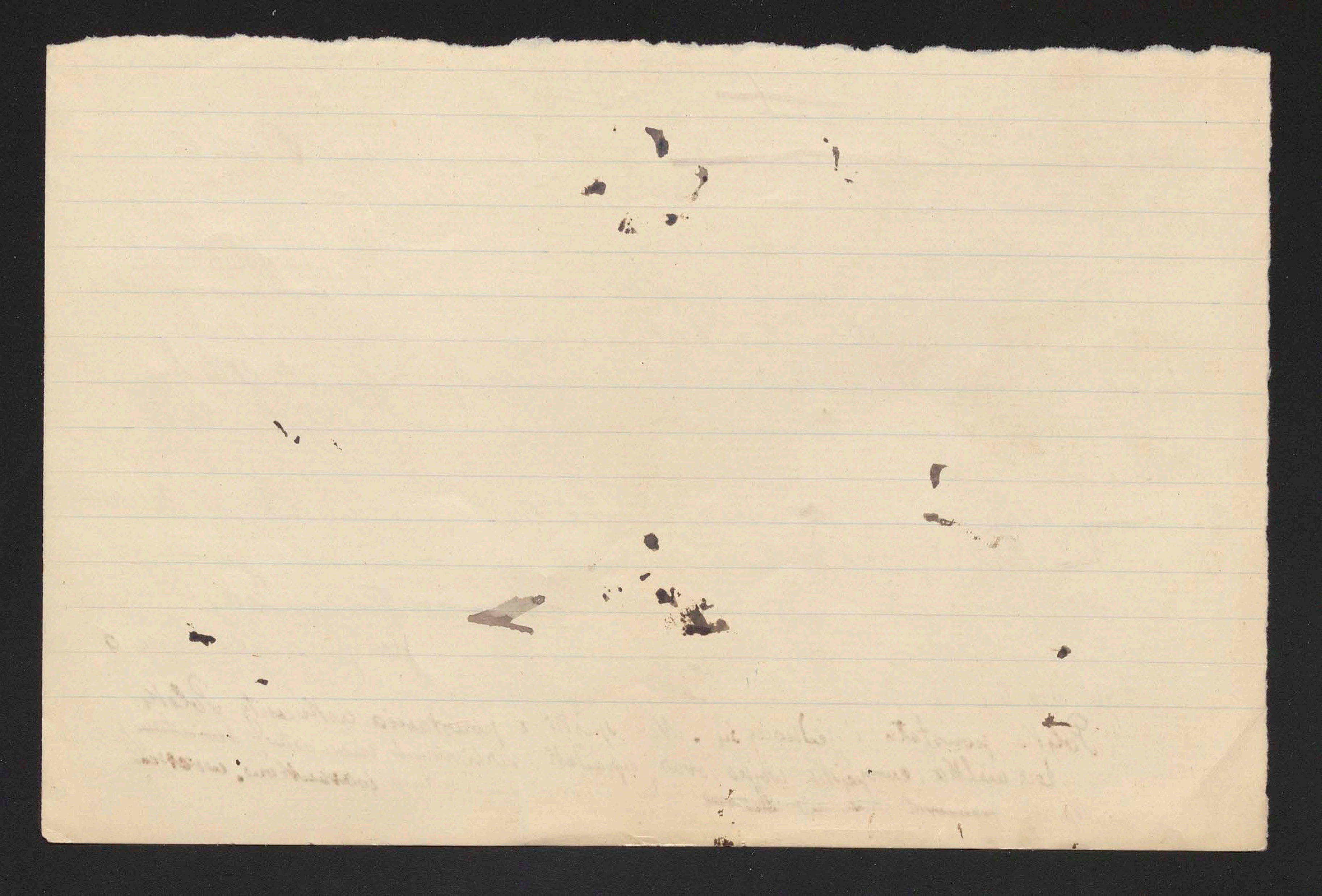

~~4376~~ 4384 440

~~wardhotiro Dołączyła się wojska zawara~~ — Polskę znowu zbawić może Matka Boska Częstochowska — Czarnecki i Kordecki. —

Dziwne, niewyliczalne są losy narodów. Z paszcz rozbiorowych mocarstw wypadają krwawe, zniszczone kawałki, rozszarpanej Polski i na nowo zespalają się. ~~Bracia~~ Powinnaby ~~[illegible]~~ i zapanować ogólna, długo oczekiwana radość, wielkie szczęście. — Dzieje się to w takich zewnętrznych i wewnętrznych warunkach, iż zamiast otuchy budzi niepokój i to co największem winno być zadowoleniem, jest dotąd troską.

Mistyk ~~Mistyczny~~ gotów przypisać ~~[illegible]~~ pogrom i ~~rozbicie~~ upadek trzech rozbiorowych mocarstw karze za podział ~~[illegible]~~ Polski. Polityk szukać musi innych przyczyn, nie może ograniczyć się do cudu, którego znamię ~~ma~~ istotnie ~~ów pogrom~~ ten upadek i wyzwolenie Polski. — Polityk nie może zadowolić się przypuszczeniem mistyka już dlatego, że Polska winną ~~jest~~ była swojego upadku. — Polska powstała i jednoczy się. Nie spiski i powstania wskrzesiły Polskę ~~światowy~~ lecz wielka, europejska wojna, oraz upadek rozbiorowych mocarstw. ~~wreszcie~~ Naraz ~~przewrót dlatego nie [illegible]~~ jeden i drugi z niezbędnych warunków.

światowy przewrót. Do czego polskie spiski i powstania zgoła
nie przyczyniły się, o tyle tem mniej ~~mogą~~ nie spowodowały. –
Już na początku czteroletniej wojny Piłsudski rzekł do Ignacego
Mosnera „Dziwię się iż mogłem wierzyć, że rewolucją
~~oswobodzi~~ wywalczy się Polskę" i dodał „to to za piękna
rzecz – wojna!" –
W książce mojej: „Rzecz o roku 1863" czytam „Niepodległą
Polskę stworzyć mogła tylko obca pomoc. Przy niej spisek
był nie potrzebnym, bez niej stać się musiał zgubnym i wytworzyć ludzi
Wilskie" – a dalej – „Przyszłość zakryta jest przed ~~oł~~ oczami
a tak samo jak w dziedzinie duchowej, świat tamten niewiadomy,
tak w politycznej przyszłość ~~nie~~ nieznana. Ale jak wiara w tamten
świat, tak samo przyszłość polityczna nakazuje, spełnienie
obowiązków względem teraźniejszości. – W wypadku zaś w świat
tamten lub w przyszłość polityczną, samobójstwem, byłoby odroczenia
niecierpliwości. Niema zapewne tak śmiałego umysłu, któryby
w polityce odważył się, przyszłość przewidzieć a doświadczenie
dziejowe przychodzi na poparcie wszelkich wątpliwości. –
Przyczyny wielkości i upadku państw
W zmiłkny i dumy, we wielkości i upadku państw

w odrodzenia i zgony narodów, tak dalece obfituje historia i one
tak odmiennemi rządzą się prawami, iż pozostaje jeszcze wiele
poza rachubą, nawet poza rachunkiem prawdopodobieństwa — Ale
to co poza rachubą pozostaje przestaje należeć do polityki — i wielką
byłoby pomyłką, to, coś, ściągać w jej dziedzinę. W tamtej innej, nie-
politycznej ~~dziedzinie~~ bo nieobliczalnej dziedzinie stańczykowska
szkoła pozostawiała przyszłość Polski; mówiła, że obecne pokolenia, tojest za
nieodpowiedzialne za ~~w~~ upadek bytu państwowego, za utrzymanie bytu
przeszłości przedrozbiorowej, odpowiedzialnemi są, za przyszłość porozbiorową; i że jeich wytrwanie
narodowego, tojest za teraźniejszość i przyszłość; zajęła się polityką
warunki tego bytu zmieniają, wszelką zatracą rzeczywistości. zatem politykę, to, co teraz
bytem narodowym. Wtedy do zakresu rzeczywistości, pielęgnować, przechować, to, co ~~tem~~ a
należy " ochraniać, zasłaniać, pielęgnować, ustalić, zabezpieczyć. Spełnienie
Przyszło zatem ochraniać, rozwinąć, ustalić, — Polska ~~…~~ Jakkolwiek dzisiejsze
przychodzi ~~zabezpieczyć~~, była ~~jak~~ wtedy jak jest dziś — dzisiejsze. ~~ta~~ znajduje się warunkach
czemś, tamtego zadania, umożebniło dzisiejsze niebezpieczniejsze, zakryta przed oczami
w morze w trudniejszych i niebezpieczniejszych przyszłość, zakryta teraźniejszości; i
niż nasze ~~nie~~łatwe. Ta " przyszłość " jest teraźniejszością ~~po~~ naszej
ludzi, ta nieznana przyszłość, chociażby nie była i trzeba jej oddanemi
Powstała Polska, i przecież Polską
myśli, jest przecież Polską i wiernemi pozostać! —

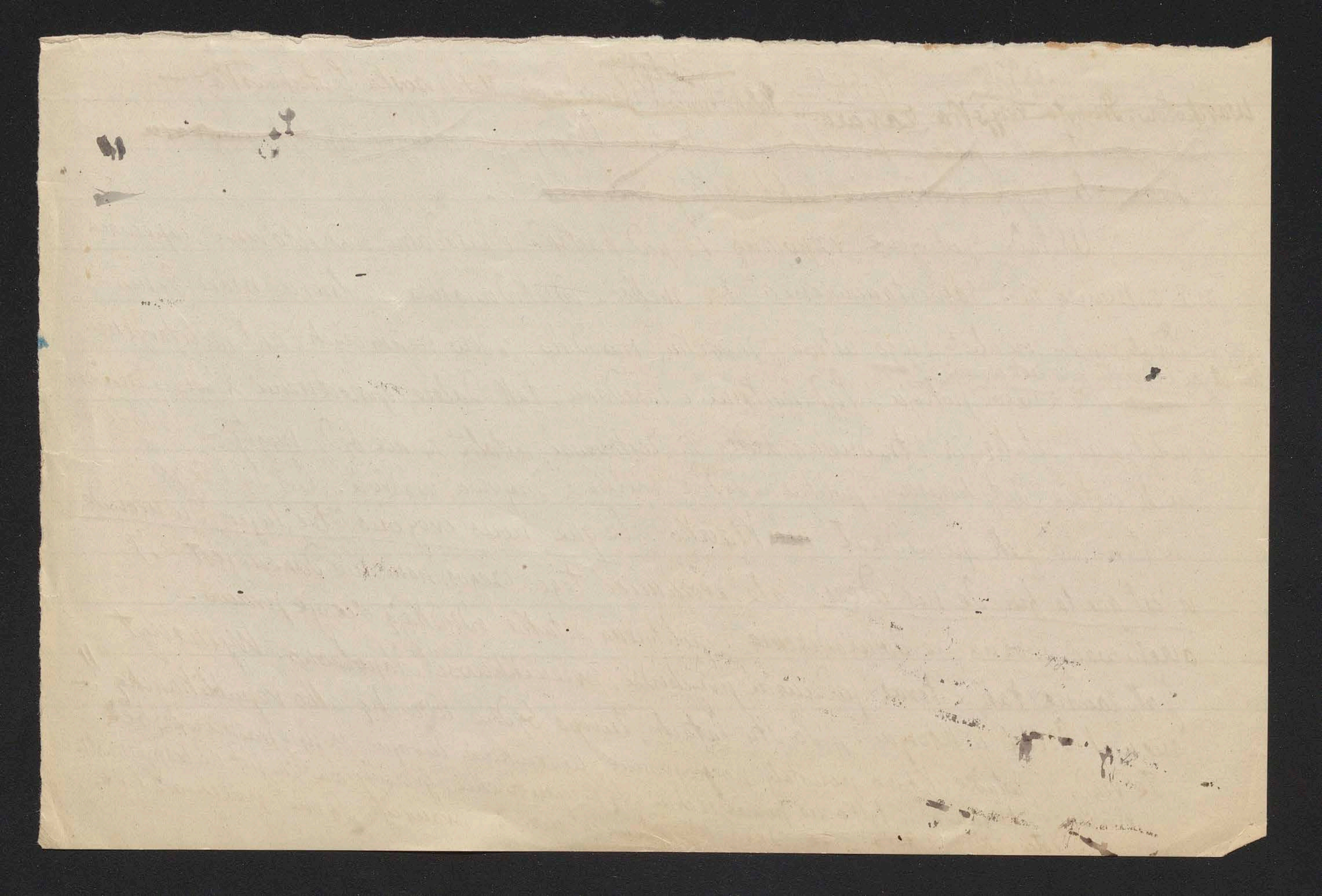
~~4335~~ ~~4358~~ ~~4376~~ ~~4377~~ 443

~~wardhotów. Brygada rosyjska zawarła. Polskę znowu zbawić może Matka Boska Częstochowska. –~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

Układy pokojowe rozpoczną się pod hasłami i zasadami, pod któremi zapewne nie zakończą się: samostanowienia, bez aneksji i odszkodowania, wolności mórz, demo-kratyczno-socjalistycznego ustroju, związku narodów, sądów rozjemczych, antymilitaryzmu, oświatki i udziału mieszczan w polityce, wiecznego pokoju. Pod hasłami i zasadami, tak dalece sprzecznemi z doświadczeniem i polityczną sztuką, iż z trudnością dadzą się zastosować, ustalić się nie będą mogły. – Wobec nich ustaje dotychczasowy polityczny sąd i milknie dziejowa mądrość. Coś się z tego wyłoni bo jak powiedział Klaczko: Ce que nous croyons être la fin du monde n'est que la fin de nos idées, ale zrozumieć tego czegoś nam nie danem jest. I oczekiwać można, że doświadczenie i polityczna sztuka odzyskają swoje prawa. – Jak zawsze tak i teraz podziwiać przychodzi przenikliwość Napoleona. Wyznaczył niemal dzień w którym: „Po stu latach, Europa będzie kozacką albo republikańską!" – Te rządy i władze które powstały po pogromie, w środkowej Europie, są przypadkowemi bez korzeni, utrzymują się tylko na powierzchni. Są przejściowemi. Groźniejszem im jest niebezpieczeństwo z dołu niż z góry, ze skrajnej lewicy niż z prawicy. Są one przeważnie

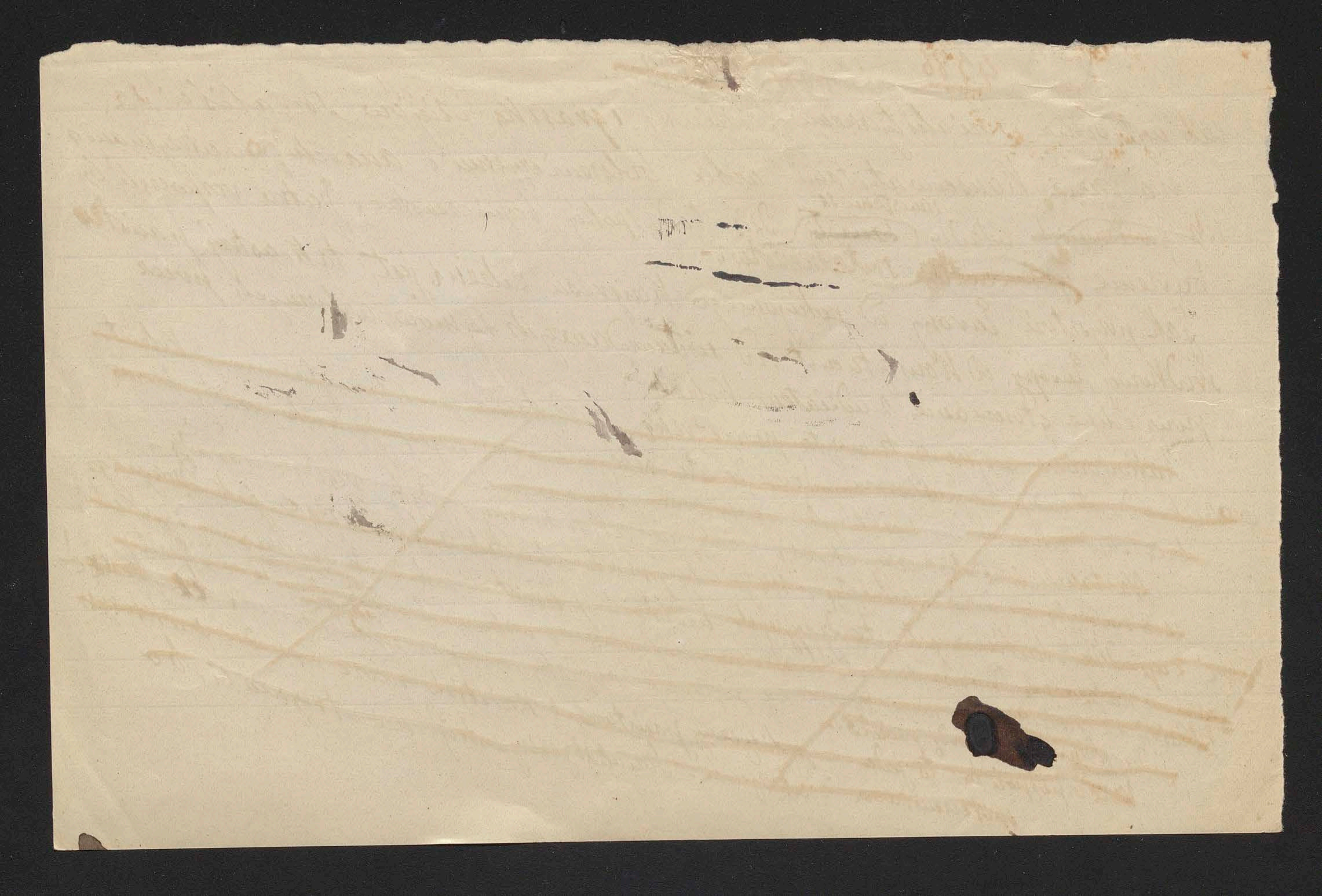
4386 ~~4352~~ ~~4578~~ 444

lub wytworzenie socjalistycznemi. Dziwna igraszka dziejów. Socjaliści są na razie konserwatystami wobec bolszewicyzmu i anarchji, od utrzymania ich ~~posiadanych~~ władzy (~~korzyści~~) [zamożnemi się] Dziś ład, spokój, bezpieczeństwo. Jutro rozpoczęliby burzenie ~~społeczeństwa~~ społeczeństw.—

Jak przyszłość Europy od pokojowego Kongresu zależną jest, tak ustrój państw środkowej Europy od Konstytuant, od ustawodawczych sejmów, wybranych przez powszechne głosowanie z udziałem kobiet.

~~Zakończona wojna wytworzyła powietrzną i pozostawia po sobie głosowanie wszystkich obywateli udział w życiu publicznym. Sprowadzała olbrzymie długi, wojnę jedynie, obciążenie zagrożonych, niektórych nadmierne zbogacenie.~~

~~Nastanie socjalistycznej ery, jeżeli nie anarchicznej, gdyby rządy i narody pierwszego jak drugiego się otrząsnęły i nie zapobiegły. Wątpić by przyszło, aby tak z ich zniknięcia zyskała raz z wypadków historycznych, tradycyjnych treściach państwa, lub z ich [illegible] Święty Kościół ogólna kultura. Do powstania tych [illegible] przyczyniło się wolnomularstwo [illegible] prześladowanie. [illegible] Katolicki Kościół nie może liczyć na poparcie i opiekę, raczej na prześladowanie [illegible] może się [illegible] bo jednak [illegible] swobody ruchów.— państwowych kretów, nie utrzymałaby się. Rzeczpospolita to jeden z politycznych [illegible] i utrzymać. Socjalistyczny ustrój~~ społeczeństwom

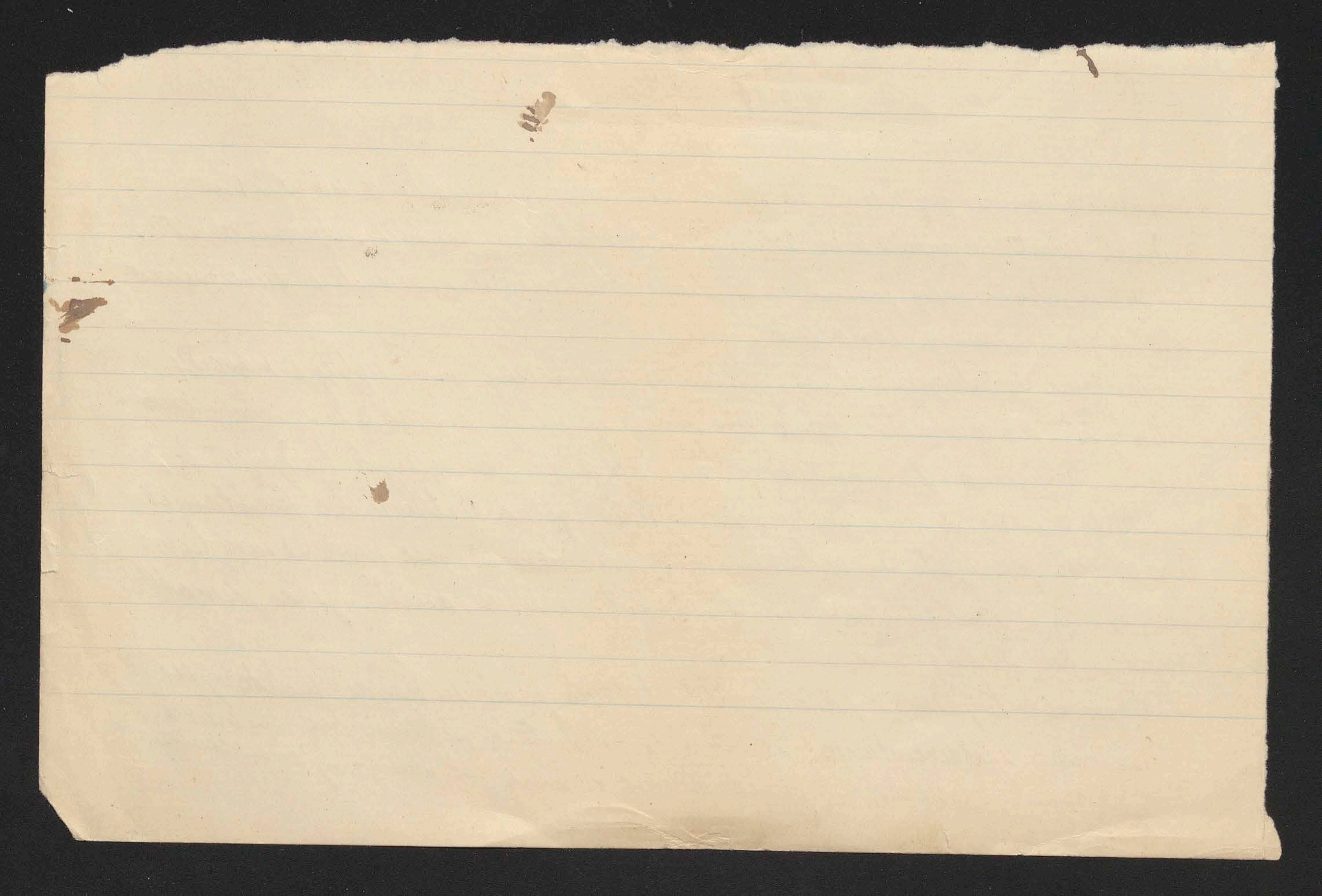

~~4387~~ 445

Zakończona wojna wytworzyła w powietrzu światową walkę a na ziemi udział kobiet w publicznem życiu. Dwie karkołomne nowości. Spowodowała, olbrzymie długi, ruinę jednych, niesłychane obciążenie zwyciężonych i zwycięzców, niektórych nadmierne zbogacenie.

Nastanie socjalistyczny okres, jeżeli nie anarchiczny, gdyby rządy i narody nie ocknęły się i nie zapobiegły. Wątpić ~~by przyszło~~ wszystkiego najzupełniej, aby tak że socjalistycznego jak z anarchicznego-komunistycznego oraz z upadku, historycznych, tradycyjnych wielkich państw lub z ich zniknięcia zyskała ogólna kultura. Do powstania tego okresu przyczyniło się wolnomularstwo oraz Semici; nie może ~~w~~ nim liczyć na poparcie i opiekę katolicki święty kościół, raczej na zawiść. Zyskać jednak może większą swobodę nauków.

Rzeczpospolita to jeden z państwowych kształtów, może się nadać niektórym narodom i społeczeństwom i utrzymać się. Musiała by przy temu być rządna jak rzymska, wenecka lub zapobiegliwa i szczęśliwa jak Stany-Zjednoczone-

Socialistyczny ustrój nie utrzyma się, bo niezgodnym jest ze składem społeczeństw, ich bytem naturalnym oraz z prawami przyrody. Coś — jak po każdym przewrocie z każdem przeobrażeniu powstanie po sobie. —

Jak po burzy nastaje pogoda i słońce świeci tak po okresie socialistycznym czy anarchizmu - Kommunistycznym nastanie okres ładu i porządku. Idzie oto aby podczas burzy ocalić co się da a po burzy budować i uprawiać. —

Czteroletnia wojna całe zniszczyła, zwaliła, pokonała, Europę przeobraziła i przekształciła. Nie zmieniła człowieka, nie zmieniła ludzkości i dla tego nie jest ostatnia

16go Listopada

—

—

Koniec

